

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

SAGE OF THE MOUNTAIN

1851

TUR

NG

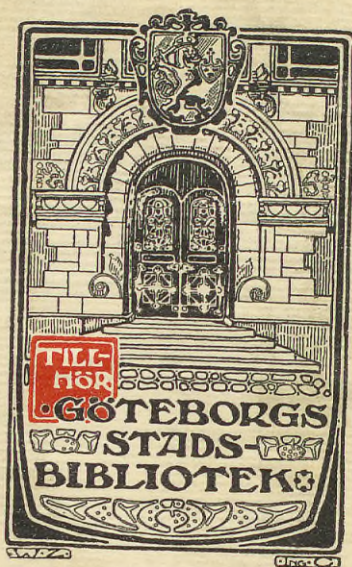
6

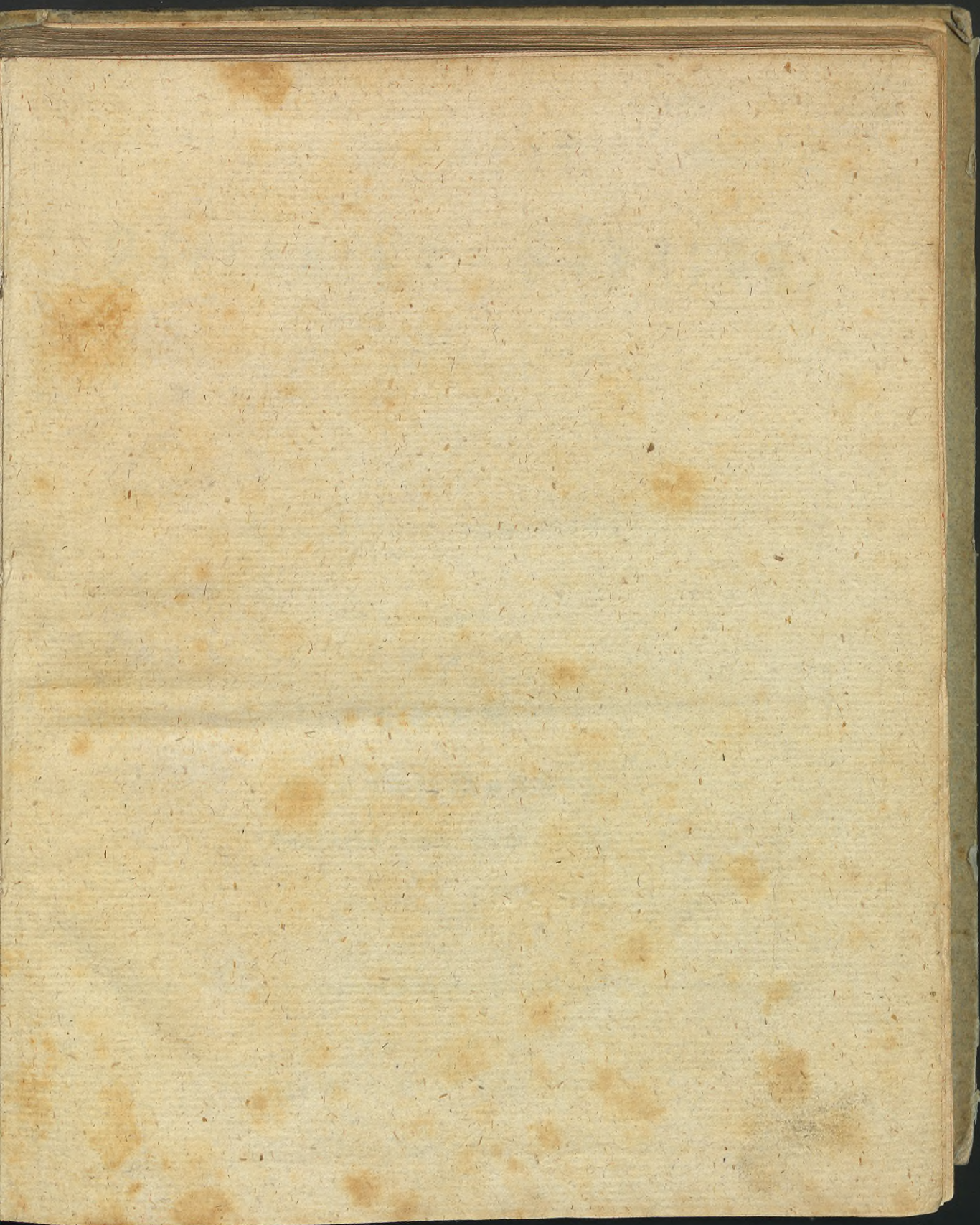
Centralbiblioteket

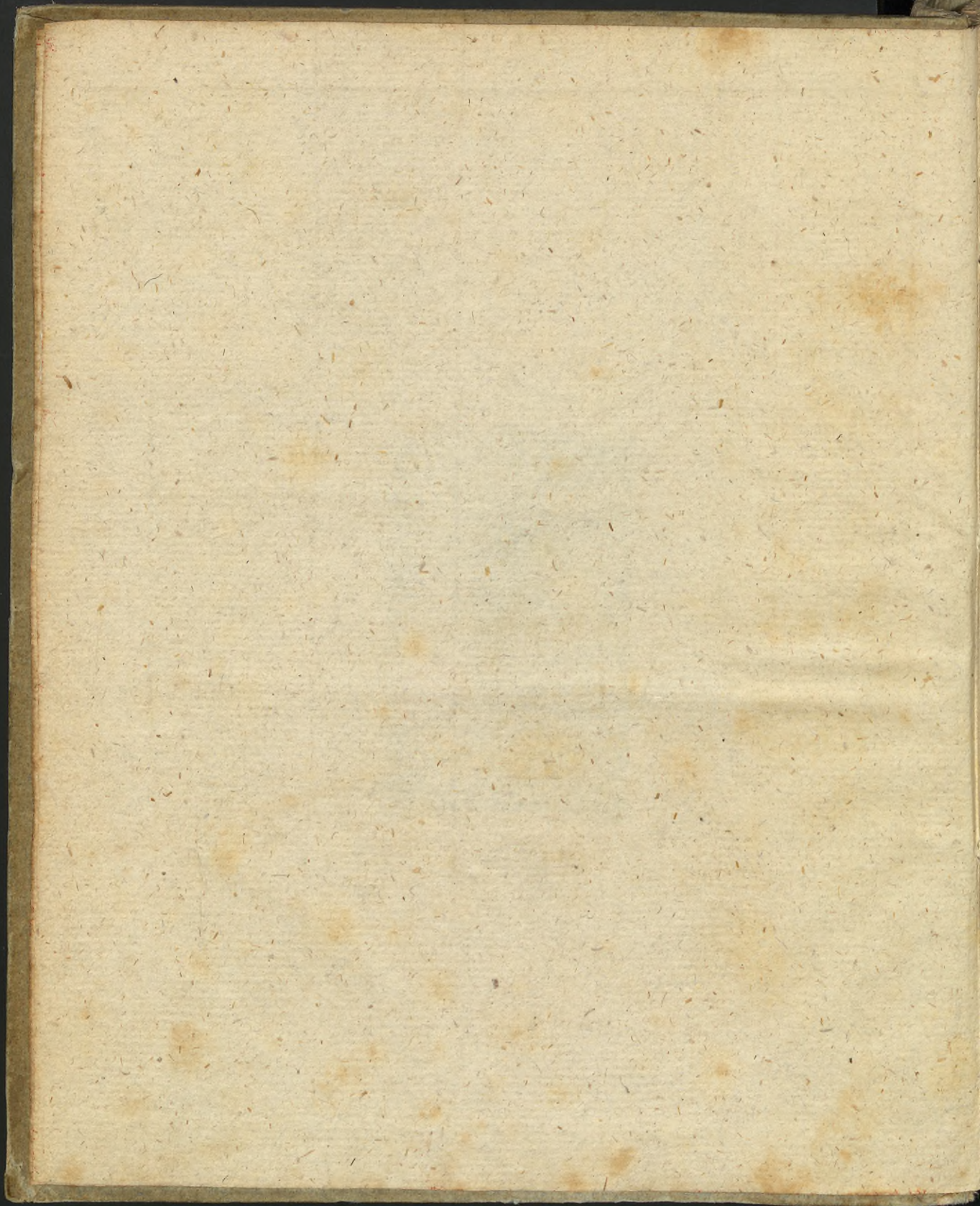
Tidskr.

Sv.

Handwritten signature

Sahlgrenska 2188-

S w e n s k

Biblioteket.

Literatur = Tidning,

utgifwen

i

Stockholm och Upsala.

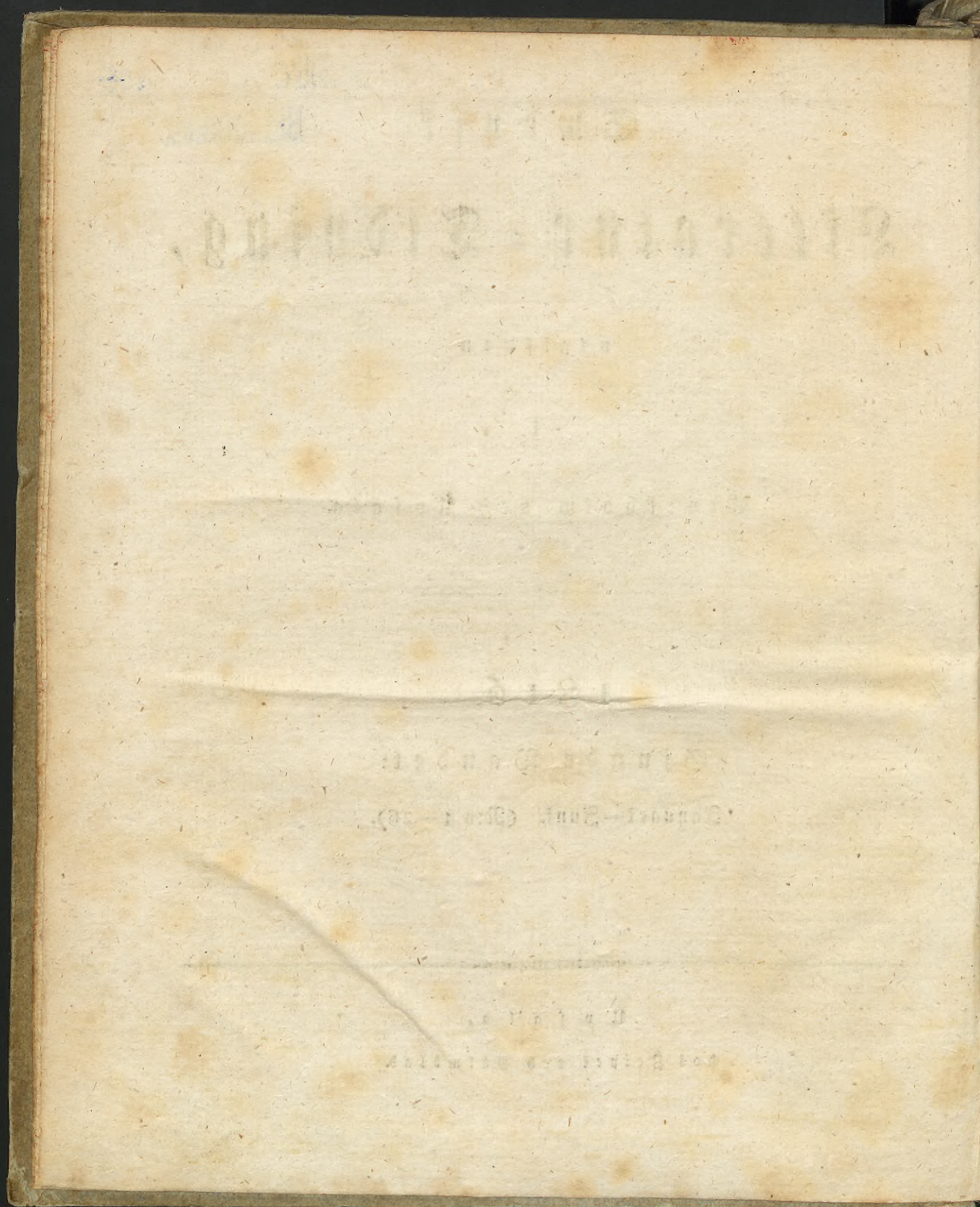
1816.

Sjunde Bandet:

Januari—Juni. (N:o 1—26).

U p s a l a,

hos Geijer och Palmblad.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 1.

Fredagen den 5 Januari

1816.

R e c e n s i o n e r :

Försök till en kort Beskrifning om Skara Stift; Författadt af P. E. Lindskog Filosof. Magister och Teolog. Candidat, Lektor, Domkyrko Synsman och Ledamot af Samfundet pro Fide et Christianismo. I. Häftet Skara 1812. 135 sid. utom Dedicatio, Företal och Register. — II. Häftet 1813. 244 sid. — III. Häftet 1814. 207 sid. — IV. Häftet 1814. 180 sid. 8:o.

(Forts. från förra Årg. N:o 28.)

Sedan Rec. följer Hr L. i beskrifningen af städerna, widtager dernäst landsbygden. Som förut är anmärkt, fortgår denna Stiftets Topographi, efter dess indelning i Contracter, och begynner med Skara Contract eller, som det kallas, Domprosteriet. Hr L. har härvid sålunda förfarit, först uppgifves huru många Socknar hvarje Pastorat innehåller samt deras hemmantal, folcknummer (äfwen med äldre tider jemförd) och byalag, hwilken stämmande omständighet Rec. dock ej sunnit

alltigenom iakttagen. Sedan följer beskrifning af Kyrkorna och deras märkvärdigheter samt andra minnesvärda ställen och fornlemningar. Dernäst beskrifwas Säcerier, Doftällen, Brak, m. m. och slutligen uppgifwes Socknens ekonomiska tillstånd, Åkerbrukets och Landtshushållningens beskaffenhet, med de anmärkningar, hwartill desamma kunna föranleda. Då denna tidnings gränser ej medgifwa Rec. att uppehålla sig wid hwarje sockens beskrifning, will han först anföra hwad han i Ekonomiskt hänseende sunnit värde mera allmän uppmärksamhet, och hwarwid landsortens hushållning, Åkerbruket, bör först komma i betraktande. Angående Åkerbruket i Forshems församling yttrar Förf. att det här, som på andra ställen i Westergötland, ej hunnit till någon höjd. Hushålladet är råg och blandkorn i tvedingelåde, jemte mer och mindre af hwete, årtar, böner, stridt korn och hafra, hwilka sädeslag tillsammans tagne gifwa såsom medelafkastning föga mer än 4:de, högst 5te tornet. Dika jordmän och olika läge fordra olika redskap af plog och kros, af jernharf och träharf; af somlige mejas så

den, bindes i så kallade necker och sättes i skylar, som här kallas stufor eller traswar, då den af andre nedslås med ljan, särdeles wår säden, och lemnas på marken nedslagen att torrka. Så i detta som mycket annat behöfs förbättring, och i wisa delar wore den möstlig och låre, hwilket någre enstildes exempel nogsamte visar; men en allmän förbättring går ej annorlunda fram, ehuru wære tidschwärp söker påskynda fortgången, än sagta och med långsamma steg och kommer i den mån närmare målet, ju säkrare man finner affättning och motsvarig betalning för kostnad och möda, hwarofwutan alla såkallade hedersbelöningar i huswudsaken söga lära något uträta" (II: 98). På slättbygden är brist på stängselwirke ett af de huswudsakligaste hindren för jordbrukets förkofran. På flera ställen måste skog till hägnader och bränne hämtas ofta på 4 mils afstånd, så att, då man ej måttar inhägna flere gårdar, måste wintersäden sås sent, neml. ej förrän åregröddan på wärsådsgården är asbergad och kreaturen på nyssnämde gårde få insläppas till bete. Af sådan orsak blir affastningen af wintersäden ringa. På andra ställen ärer åkerbruket felaktigt. Ex. i Sunnersbergs församling m. fl. dragas plojen af zue par, hwartill åfwen nyttjas kor i brist af oxar. Dessa många dragare fordra ett stort stycke åker att wända sig på, hwarof de såkallade twärländan härkomma, hwilka äro skadliga och hålla syran i åkern. Att förse åkern med diken har å många ställen ännu ej kommit i bruk. Diken äro dock här desto nödwändigare, som nästan intet åkerfält gifwes, hwilket icke beswäras af syra ifrån de många berg, kullar och höjder som omgifwa åkrarne. Förf. nämner dock, att wid herregårdarne skötes jordbruket bättre och fördelaktigare. Åkerns in-

delningsfält är der med mera omtänks inrättade: Circulationsbrak har kommit i gång, ångarne wärdas bättre och eldswersådet har med framgång blifwit försökt. Skogen erfår der vida ömmare omwårdnad än hos allmogem här å orten. Der hafwa, i brist af hägnadswirke, Stengårdesgårdar af betydlig widd å flere ställen blifwit anlagde. Åfwen har man på några ställen gjort början med jordwallar, som inuti bindas och göras sammanhängande med enris, hwarigenom de göras waraktigare (III: 167). Då Förf. talar om åkerbruket i Winköls Pastorat, nämner han, att det så wäl derstädes, som på andra trakter af slättbygden, saknar den drift och idoghet som wederbör. „Dock har man orsak att tro att det intet (icke) alltid är oswilja utan fast mera ofunnighet och isynnerhet der allminkt tryckande behofwet af skog, som lägger största hindret för åkerbrukets förkofran. Om wår generation wore hugfald att tänka på efterkommandes förmån, skulle skog nog kunna uppdragas i Winköls såkallade marker, så mycket hållre, som den af sig sjelf gerna växer, men detta kan ej ske på annat sätt, än om en wälgörande Styrelse i Länet, efter uppgifwet förslag, utsäga några pålitlige män af dem, som bo på och bredwid stället, åt hwilka wederbörslig myndighet och understöd i detta afseende kunde meddelas. Samma utwäg kunde och borde jemwäl widtagas på andra ställen i Länet t. e. Ekornavallen, Brakelund, Anemösen m. fl. N. E. Ett medel till skogens förstorande är den hos några förmögne i stort idkade brännwins bränningen, hwartill en betydlig mängd af skog ätgår. Åkerbrukaren lider häraf i så måtto, som brännwinsbrännaren uppköper ganska dyrt och consumerar all den skog han kan åtkomma, för sin brännwinspanna; då

den idoge åkerbrukaren of brist på penningar måste sakna det nödvändigaste deraf för att inhägna sin åker" (II: 107). Skog har också så fordom i denna landsbygd funnits lika tillräckligt som på andra orter i Sverige, hvilka numera genom för stor misshushållning och värdsldshet också sett sig i brist deraf. Att skogarna värdas illa och äro mest utdöde, utom på boskällena och säterierna, skogar Förf. på flera ställen. I synnerhet har detta öde drabbat de skogar som tillhöra Kronan (IV: 179). Finnes ung skog på ett och annat ställe, anlitas den så jämt och ständigt, att den ej hinner att bli gammal. „Om någon skulle vara så idog att plantera skog, så kunna de flesta på slätten boende grannar icke fördraga sådant längre än till dess den kan häras bortt. Erfarenheten har visat detta: I Longs socken företogo sig socknemännen att i 20 års tid infreda och plantera åttifilliga trädplantor, men måste dermed upphöra emedan dessa aldrig fingo växa till en alns längd, innan de af omilda händer borttogos." (I: 110) Skogsbrist är i synnerhet allmän på den så kallade Galebygden och med största svårighet måste ved, byggnads- och stångselämnen för dryg betalning ifrån andra håll hämtas. Förf. förmenar att lefwande häckar till stångsel skulle här beqvämigen kunna anläggas och medföra dubbel nytta, först att de fredade ågorna och sedan meddelade skydd åt såd och gräs, som af solhettan och blåsten ansenligen lida. Till detta ändamål vinnande skulle bidraga, om wisja uppsyningsmän i hvarje by eller socken tillsattes, som dels befrämjade planteringen deraf, dels hade makt att till laga näst befordra den, som bylifa häckar ofredade. Det senare wore desto angelägnare, som slätbonden i allmänhet, hvilken ej har hugfällelse för plan-

teringar, ej kan se en buske utan begär att utrota den. (II: 202) Jordvallar hafwa dock begynt att här och der anläggas, i synnerhet är det ståndspersoner, hvilka sjelfwa äga skog, som inse deras nytta. I Söfhemms Pastorat utgöres hägnaden af stenmurar och gropvallar, och i Ditterna af enkla stenmurar, äfvensom början är gjord med jordvallars eller dikens anläggande. I Söfward brukas att lägga höga jordvallar, som med en liten gårdesgård ofwanpå förses, hvilken Förf. anser nästan öfverflödig. I Hårunda församling hafwa också några redan börjat med stenmurars anläggande, hvaruti församlingens Comminister föregår med godt exempel. Flera trakter hafwa god tillgång på skog, som också värdas af de flesta mycket väl t. e. i Valora Pastorat, der tjärubrukerier äro till husbehof allmänna äfvensom i följe häraf bect tillverkas; men här till användes icke någon mogen och rak skog utan krossiga träd och gärtallar samt mest rötter efter afhuggna suurväd, dem allmogen kallar rödes rötter. I Daretorps pastorat tillverkas tjära och bect till den myckenhet, att försäljningen deraf räknas bland utvägar att förtjena penningar. I Erestads pastorat säljes wed och kol i stort, och ehuru man sösat med skogarna till bjelkhandel, finnas de ännu till fullt behof för dem, som äga egen skog. Undenäs Pastorat utgör en ansenlig skogs- och bergsbygd. Utom betydliga skatte- och frälse skogar ligger här Krono-allmanningen Lilla Timeden, som är upplåten åt ägarne af Forsviks, Åboholms och Laßåna Bruk till nödiga kolningar och angeläget byggnadsverke emot årlig afgäld till Kronan. Flera Bruksanläggningar finnas i denna landsort. Utom de nyfnämnda beskriwre Förf. Ålunbraken wid Hönssäter (II: 29), Östorp (III: 43)

Kastås (59), Mulltorp (IV: 47), Glasbruket wid Årunds (II: 88), Bromö (IV: 59), Cathrinåfors privilegerade Pappersbruk (IV: 12) samt Ånnesfors Manufakturbruk (III: 108), hwarest smidas alla slags spik, 6. slag till alla handa slags åker- och körredskap, spadar, jernspödrar, m. m. I de krafter, der årsvärten af såd icke förflår till allmogens underhåll året igenom, har man igenom stenhuggerier af alla slag, kalkbränning, m. m. sökt att förskaffa sig utväg till utkomst. I Medelpiana Pastorat äro de betydligast. På några andra ställen der åstven stenhuggeri idkas, har Förf. med fog klagat deröfver, att detsamma blifwit menligt för åkerbruket, emedan det ena merendels idkas på det andras bekostnad, i brist af tillräckligt antal arbetare att sköta allt med besked, och ej sällan blir åkerbruket, modren för alla näringar, wanvårdadt. Hela Falbygden hvilat på kalkstensgrund, och des jord är fruktbar i den mån mer eller mindre svartmylla betäcker detta kalkberg. Den ymniga tillgång här finnes på kalksten skulle för orten öppna ett nytt näringsfång genom kalkbränning, om endast tillgång wore på krog till bränningen. Utväl brännes kalk till husbehof och har man i sednare tider lärt sig att förrätta bränningen med stiffer. På de orter, der krogen årligen utödes, minskas i samma mån tillgången på willebråd. I Otterstads Pastorat finnes godt förråd deraf och i Thorsö är det ännu någorlunda tillgång på tjädrar och harar. På krogarna i Sunnersbergs, Otterstads och Örtösa pastorater får man ofta se Hjortar i stora flockar. De äro frödbare för Kronans räkning wid wite af 50 Riksd. för den som säller någon dylik. I Tranebergs widsträckt krogar hafwa de så kallade Kronhjortarne siet egentliga tillhåll, hwarifrån de göra utwandringar dels

på Källandsö och dels till Stolas och Lindholmens krogar. De finnas ock i Hellekis Djurgård. Fordom hafwa de funnits på ännu flera ställen. Då krogarna försvinna, bli ock rofsdjuren sällsynta. I Sätwareds pastorat finnas dock råfvar och wargar, hvilka sista nämde från Dal hitkomma öfwer Wetteren, då den om wintern är tillfrusen. Som de göra stor skada, anställas wäl efter dem så kallade krogångar: man wet knapt att något af dessa rofsdjur deri blifwit gripet, men wäl att matsäckar och penningar blifwit af krogfolket medtagne och förstörde, till och med att så här som annorstädes oordningar, särdeles öfwerlastningar ibland den församlade menigheten timat, hwilket förtjenar att af wederbörande på behörigt sätt behjertas (I: 127). I flera församlingar såsom i Grefbäck m. fl. är Boskaps-skötsel en af hufwudnäringarna. Der uppfödas årligen och försäljas en myckenhet kreatur. Äng och betesmark är också der i allmänhet god och gifwer aldrig betydlig miswärd. På andra ställen, der äng och betesmark är swag, hwilket äter har sin grund i krogbristen, är Boskaps-skötsel liten och kreaturen mycket små. I Jungs pastorat säger Förf. att boskaps-skötsel skall i fordena dagar warit lönande, men i anseende till ofwanberörde orsaker är den i aftagande, hwilket, som Förf. säger, lärt inträffa å all slättbygd af denna beskaffenhet (I: 89). Kreaturen måste om sommaren både mornar och aftnar drifwas lång wäg till och från sina fällor (som här kallas qvior), instängas i dessa wisa timmar om dagen, då så kallad midtdag wjölkas, samt så hela dagen urhårda smärta af sträng solhetta och af insekters stung utan minsta skydd. Dessa fällor flyttas hwarje eller hwarannan dag. Brist på hö gör ock att de fleste hemmansbrukare ej kunna wins

terfödda sina drogorar, utan måste för sådant ändamål emot dyg betalning leja för dem. Här, som här wäl triffwas, brukar man att drifwa åt Skasbygden om hösten, för att, emot hälften aftafningen af ull och lamb, få dem födda öfwer wintern. Om wären äter komma de och begagna betet på trädet så länge sommaren warar och till des de i Oktober stäckas, dit man ackorderat om winterfoder. Att Wissförseln i Sverige fordom varit allmänare idkad, betyga alla historiska wittness hördet. Att den äfwen varit det i Westergötland synes af Westgötha Lagen, der rindande af Wi är öfwer hela stiftet påbjuden. I flera församlingar idkas den med sorgfällighet och på några ställen är den i tilltagande. Planteringen af Potäter och jordfrukter har i sednare tider mycket tilltagit och i Medelplana är frukt och kersbår en handelswara. Direktoer Brisman på Grunnwad war den förste, som här på orten wid år 1786 idkade Potatesplantering i stort, och derifrån har den sedan utspridt sig snare till fringliggande trakter, särdeles i Skogsbygden, som genom sin sandmylla är lifaså gynnande för potates plantering, som den till sådesodling ofta är swiksom. Lin odlas mycket, dock på de flesta ställen blott för eget behof, och får man se qwinnsfolken snyggt och prydlige klädde af egna tillverkningar, ehuru luxen här börjat wisa sig i synnerhet hos tjenstfolket. På några ställen har dock Lin blifwit de sednare åren odladt med den framgång, att man deraf kunnat sälja. Förf. wäntar wigtiga fördelar af Norrlandska linberedningsfäktens införande, då det genom Länets Styresmans werksomhet hinner blifwa allmänne kändt. Wärdt wederbrändes uppmärksamhet är hwad Förf. berättar om det wid Smedtofta by i Lewene socken befintliga märkwärdiga Saltstreck eller källa,

som ensigt mätningar är 32 alnar djup. Ett par år tillbaka har försök blifwit gjordt i smält med kokning, hwilket temmeligen lyckats. Förf. önskar att vidare undersökning måtte anställas (I: 108). Påswärd är beskrifningen om Kinnekulle (II: 14), om Dagshåns Säteri tillhörigt Hr ÖfwerIntend. Tham (I: 66) och Djurströms Säteri, hwars ägare är den om Landhushållningen förtjente Stallmäst. M. von Idne. I 4:de häftet har Förf. gifwit en kort men innehållsrik underättelse om Götha kanal, i synnerhet den stråcken deraf, som går genom Skaraborgs Län. Förf. yttar att denna kanal skall gifwa en ny wäckelse åt industrien och näringsliften i fringliggande orter. Hwad å landsbygden finnes till salu skall således kunna utdras. En mängd ökedagswerken skall derigenom besparas, till betydlig förmån för åkerbruket, och ortens behof, genom en lättad kommunikation, beqwämare förskaffas.

(Slutet följer.)

Fågel Blå. Dramatiserad Folksaga i Fem Akter. Stockholm, Grahn, 1815. 50 sid. 8:0.

Rec. har icke riktigt kunnat fatta tendensen af denna skrift. Är affigren att satirisera öfwer wisa stånd och wisa löstigheter i allmänna lefwernet, så äro de pretenderade satiriska lustigheterna icke blott alltför ofustiga, utan äfwen idr sparsamt inströdda, för att kunna frambringa någon väraknad werkan. Ännu mindre kan ändamålet wara att genom Dramatikens brännspegel förstärka de intryck och känslor, som själfwa sagan, i sin romantiska enkelhet, redan wäcker. Dertill fordras en ofskuld i sinne och hjerta, och en poesi i fantasien, hwarom denna Förf. aldrig

agt den minsta aning. Det torde vara tillräckligt att till prof anför en scen, som ändå skall vara en af de qwickaste:

(Konungens Rum).

„Konungen. Nå hwad nytt? wet Ni ingenting, Ni står der så stum? — Hofmarskalken. Bedröfliga tidningar nog; man påstår att Ees Majestäts granne, den grymme Sultan Begli-Chan rustar sig till ett onfall på våra gränser, och att han redan har en ofantlig armé på benen. — Konung. Ja så, hur länge är det då från gränsen till min hufvudstad! — Hofmarsk. Omkring 70 mil. — Konung. Ja så, wi ha god tid ännu då. Wet ni ingenting annat? — Hofmarsk. Jo, skörden har slagit helt och hållet felt i ättskilliga provinser; Ees Majestäts trogne undersåtare ha hwarken bröd eller utsäde. — Konung. Åh, det är länge till wåren ännu. Men de kunna ju dricka kaffe eller the, det tycker jag smakar länge bättre än det torra brödet. . Nå widare då?“

Läsaren torde inse, att denne Förf. ej behådar något särdeles understöd för Sveriges komiska theater, och det hjälper honom ej stort att han begått en och annan stöld ur den Swenska öfversättningen af Tiecks Gestierfelte Kater. Den sannolikaste meningen af hans pennfoster är wäl, att det will parodiera wisa nyare skrifter i Swenska witterheten, och isynnerhet det urgifna fragmentet af Uteerboms dramatiserade Sägel Blå. Men då förstär man ej, huru han trott sig winna detta ändamål med att sammanröra halfwa och sjerbedels-verser ur Lindegren, gamla operetter, stympade citater ur Hammarfeldts Poetiska Studier, en herameter ur Phosphoros och en mängd plattheter ur sin egen

fatatur. Allmänheten inå dömma of följande conversation mellan Amundus och Florinna, till den högsta styrkan af Förfs polemiska förmåga. — Amundus, förwandlad till en pappoja, har affungit en madrigal utanför Florinnas fönster, hwarester

„Florinna. (Springer upp och håller för öronen) Gör himlens skuld, hwad war det? — Sägeln. Poesi, aldräfnaste Prinsessa. — Fl. Omöjligt, Prins! eller tänker Ni då låka min mun med det Ni isnderliter mina öron? — Säg. Förlåt, o himlaburna! Men jag will förklara mig närmare för Er. I mitt land har bildat sig ett nytt slag af witterhet, för hwars beskyddare jag förklarar mig, och till bewis på sin tacksamhet ha deremot författarne af nya secten constituerat mig till landets yppersta skald. — Fl. Men Prins, Tri är ju bara tre och tjugu år? — Säg. Ja, det gör ingenting; nog af jag behogar mitt parti. Wi ha swurit ett ewigt hat till förnuse och sans och rim; wi kringswästra i estherns rymder, måtta oss med herameter, jambber, sonetter och canzonetter, samt låska wår törst med begrinande af all skaldekonst och wälstalighet, som war före wår tid, eller som wi inte kunna göra efter. Jag förnöter min hela tid i umgänge med språkets musik, den himmelslägtade poesien. — Fl. Men när har Ni då tid att sköta ert höga kall! — Säg. Hwad, Prinsessa, kan Ni tilltro mig den lägheten, att jag, Musernas ättling, landets första skald, skulle nedlåta mig att wårda mina pligter? Nej, denna möda lemnar jag åt de groska själar, som icke ha något sinne för den himmelska digten. I den endast lefwer jag, röres och har min warelse. — Fl. Uck! hwad wåra känslor harmoniera och hwad wi då skola bli lyckliga, när en gång Amors broder, Hymen, förenat oss!“ o. s. w.

Bihang
III
Swenskt Litteratur-Tidning.

N:o 1.

Januari.

1816.

Nekrolog:

Doct. Håkan Sjögren,
Domprost i Wexjö, L. N. O.

Denne, genom sina lärda arbeten och owanliga frukostighet mot Undervisningsverket, högt förtjente Man war född af Bondeskrälldrar i Gården Långsdömåla, af Hertunda Socken och Startelds Pastorat, den 26 Januari 1727. Uti denna Fogrika trakt består barnens första biträde hos sina föräldrar uti Boskopens waktande; hwilket göromål han äfwen i sin barn-
dom hade sig uppdraget. Som han likwäl under en af dese Skogswandringar blef af en Orm illa skadad, fattade han det fasta beslut, att, tillfrisknad, derut ej widare låta bruka sig. Fadren, som war någorlunda wälmående och ansåg goken ännu för ung att deltaga i gårdens strängare arbeten, bestod nu att förskaffa honom nödig Christendoms kunskap. Han fattes då i en släkt Schola hos Socknens Klockare, hwilken äfwen lärde honom skrifwa, och wäckte hans första lust till Studier.

I Wexjö Schola intogs han, 12 år gammal, d 5 Mars 1739, af då warande Rektor, Mag. Joh. Ströling. Scholan, från den nedersta elafen, äfwen som Gymnasium genomgick han på 9 och ett halft år. Han besaf sig då till Kongl. Akademien i Upsala, hwarest han, understödd af förmonlige Conditioner, uppehöll sig tills Sommarens 1755, då han, efter att hafwa responderat för 2. ne Disputationer, nemligen pro Exercitio, de Maio Metaphysico Leibnitii non Malo, och pro Gradu, de Communione Primæva Reviviscente, med heder erhöll Magister-wärdigheten.

Churu redan, såsom ung Man, känd för ordning, arbetsamhet och ett allwarligt uppsåt att wara nyttig, ehuru underbyggd med redig och säker kunskap i Språk och Wetenskaper; måste han likwäl inom detta Skift bdeja sin tjenstgöring, sedan han d. 15 Decemb. 1757 inwiges till det H. Präbikö-Embeter, endast såsom Adjunct wid Sanseryds- och Jönköpings Hospitals-Församlingar. Dereser. år 1759, antogs och förordnades han till Hus-Prædikant på Strömsberg wid Jönköping hos Logmannen och Riddaren af Kongl. Nordstjerne Orden, Baron Göran Anton Alb. von Knorring, och Des. Husfru, Friherrinnan Gertrud Cham, samt år 1762, att tillika wara Adf. wid Jönköpings Stads Församling.

Wid denna tid föregick uti Mag. Sjögrens medborgerliga förhållande en förändring, som hos hwarje annan skulle ansetas som en o-beräknsamhet, och medfört stora hinder för des framtida lycka; men ledde af honom med full öfwerläggning, och, i afseende på hans helsestånd, ej utan fördel. Churu endast Hus-Prædikant på ofwannämde ställe, ingick han år 1761 d. 2 Febr. Ägteskap med Christina Maria Bögwald, dotter af förre Handelsmannen och Fabrikören i Jönköping And. Bögwald. Han war, som han sjelf wid ett tillfälle uttrar sig, tröt på dageligen gå till andras bord, då han ägde insigter, att utom Prästes Syftan med hederliga och förnåma Lärningars underwisning förtjena sitt bröd.

Sålendes låg hos honom, för hoppet om nödig utkomst, en icke osäker grund. Med sin den tiden mera sällsynta kannedom af Tyska och Franska Språken, hwilket sednare han in i

Ålderdomen något talade, kunde han med skäl, af privat information tillika med sin Adjunctur i Jönköping, beräkna sig bergeliga inkomster. Denna sin Språk-känneedom hade han inhämtat, synnerligast under en sin första Condition nära Upsala, der honom ej bestods boningsrum an norlunda, än gemensamt med en Familjens Släkting, som der någon tid uppehöll sig. Men just denna olägenhet beredde honom, som hon sjelf berättade, en stor förmon; ty denne, hwilken rest i främmande Länder och talade med lätt het Tyska och Franska, undandrog sig ej, att, wid hvarje ledig stund, lemna den lårgirige Ynglingen en nyttig undervisning.

Men äfwen räknade han mycket på sin blifwande Makas nit för ordning och wana wid ett arbetsamt lefnadsfäkt. Under flere år hade hon med sine handarbeten försörjt sin sju ka, älderstegna Moder, samt varit en hjälp och ett stöd för sine yngre Syster. Detta, mer än rikedom och skönhet, såstade Mag. Sjögrens uppmärksamhet. De pågode och fullkomligt för hwarandra, — woro med mindre tillgångar wälmående och nöjde: och att han stundom ägde något öfverskott äfwen för wälgörandet, bewiste den ena Swägerskan, hwilken efter flere års förlopp, sedan äfwen hon förwärfwat någon ringa förmögenhet, af tacksamhet testamenterade honom den samma. Det hörde likwäl till hans tänkesätt, att efter hennes död ej emottaga denna gåfwa, lemnande den, tillika med sin Hustrus lagliga arfwelott, till de öfrige Systerens fria disposition.

Der nit och den framgång, hwarmed Magister Sjögren behandlade öfwanämnde för rättningar, gjorde honom snart hos sine Förman förmonligen känd. Ut i en år 1758 af trycket utgifwen Prädikan, med ämne: Lärdomar och Påminnelser om werldens rättta föraktande och himmelens eftertraktande, hade han för första gången wisat sig såsom Företagare: och om å ena sidan denna Afhandling framställde uti honom en arbetsam och flitig Prästman, gaf å andra sidan hans flit och mod å wid privata undervisningen anledning till hans första insteg såsom offentlig Lärare wid Scholawerken i Werid Stift. Sedan han för ut lemnat något biträde wid Rectors-göromålen

i bemäkte Stad, erhöll han år 1766 sitt första förordnande, att förestå öfra Collegatet derstädes; hwarmed han fortfor intrill d. 1 Maj 1768, då honom blef uppdraget, att de Theologiska Föreläsningarna wid Gymnasium på Wisingsö, under då warande ledighet, bestrida.

Den möda Mag. Sjögren använde, att bibringa den Studerande Ungdom, som war å hans handledning öfwerlemnad, såkra och nyttiga kunskaper, — jemte den, att ej församma de Præsterliga förordningar, hwilka som ofkost upptogo hans tid och påkostade hans krafter, — syntes i sannsynlig önskan göra herder å hans Embetsmannas verksamhet: mången sträfwar andlös i ett mindre arbete, och långtar efter målet; men Mag. Sjögren, utwärlande allt mer en större och mera owanlig arbetsfäst, ådagalade snart den önskan, att, tillika med selswa undervisningen, äfwen kunna bereda medel till dess lättare fortgång. Sålledes, då bristen af ett Latinskt Handlexicon länge hade anses som ett verkligt hinder för flitige Ynglingars framsteg i Latinska Språket, isynnerhet sedan det af Lectorn Mag. Schenker, af mycken förjenst, i Linköping urgifna, börjot blifwa både mera sällsynt och dyrare, än att det af fattige Studerande kunde inköpas, wäcktes, wid hans första inträde såsom Lärare, äfwen hans ömtänka i detta ämne. Dertill gaf widare af då warande Stiftets Biskop, Doctor Olof Osander, wid den 1767 i Jönköping anstälde Examen, en uppmanande anledning.

Då till skada för månges Undervisningswerk, den slappa medelmåttan från skuggan hwarur hon såfångt önskar slingra sig, än icke will erkänna, än söker tillbakabålla den yngre, men mäktigare kraft hos en Medtäflare, hwilken, liksom hwarje ädel wärd, behöfwer en större wärd, — bör det lända då warande Lärare wid Jönköpings Schola till ej ringa loford, att de, afundsiskt, hos Stiftets Ephorus ansåtte, ej blot ifrågawarande brist af en nyttig Scholawet, utan äfwen den nyligen antagne Vicariens flitighet, att denna brist afhjelpa.

Hastigt nog fortgick under Magister Sjögrens hand början till detta arbete. Såsom förberedande i ämnet, sammanskref han sin

fallade: Liber Memorialis Latino-Svecanus, hwilken af trycket utgick år 1751, — och hade ett Utkast till Lexicon redan färdigt d. 21 Mars 1770, då det under namn af Vocabularium, till Consistorium inlemnades. Consistorium uttrade genast häröfwer sitt bifall; — en skad uppmuntran erhöles likwäl af Högwärdige Präste-Sändet, hwilket, sedan ett udrag af detta Utkast wid Nilsedagen 1772 blifwit uppwisadt, uti des Circulaire-Bref af d. 8 Sept. samma år, ej blott erkände behöfwet af denna Bok, utan äfwen anmanade Författaren till des utgifwit, under löfte om wif Pränumerations-Summa från hwarje Stift. Emedertid tillöttes och förbättrades detta först gifna Utkast, och utkom, efter flere öfwerwundne hinder, *) år 1775 i Stockholm, under Titel: Lexicon Manuale Latino-Svecanum, cum brevi indice Sveco Latino, Methodo quodammodo Nova conscriptum & coarctatum.

Jag har uppehållit mig nog länge wid frågan om detta Lexicon; men det är detta, som utgjort framledne Domprostens första namns-kunnighet, som beredt hans befordran till högre Tjenster, samt grundlagt den betydliga förhögenhet, hwilken han sedermera till allmän nytta så berömligen använde. Anno utafwit år 1794, är det af nästan ojämförlig förtjenst, i sitt slag; men äfwen den bästa, mera selaktiga, mera ofullständiga upplagan öppnade för Författaren wäg till högaktning och belöning. Sedan han, efter behörigen afgifwit Specimen Præsidii, d. 31 Januari 1770 erhölet Fullmakt på förenade ConRectors och SlotsPastors Cyflorne i Jönköping, anmälte han sig år 1775, med återopande af detta sitt arbete, till lediga Elequentid och Poësos Lektionen wid

*) I synnerhet rånte Författaren motstånd från då warande Biskopen i Strengnäs Doct. Jac. Serenius. Uti des tryckta Skrifwelse till Consistorium i Werid af d. 6 Maj 1774, anmärkes ättilligt, i anseende till de i detta Lexicon förekommande abbreviationer, Dialectord m. w.; äfwen som Bokens utgifwande alldeles afstyckes. — Af särdeles beskaffenhet är dock den förebräelse som göres Förf., att han ej till någon Boktryckare i Stockholm, mot skälige wergällning pro labore, welat sälja Exemplaret, o. s. w.

Kongl. Gymnasium i Werid, hwartill han och d. 1 November samma år enhälligt utnåndes. På ett för Sig och den Sökande wärdigt sätt uttrar Sig Consistorium: Att Consistorium ansåg de egenstaper, som i Kongl. Skollå Ord. i Cap. 1 §. omnämnas, till alla delar böra tillerkännas ConRectorn och SlotsPastorn Mag. Sjögren hwilken bewisat denna sin skicklighet under sin tränga och berömliga tjenstetid wid Lärowerken både på Wisingsö och i Jönköping, hwar under han utarbetat och af trycket utgifwit, jemte en Latinsk och Swensk Liber Memorialis, ett Lexicon Manuale i samma Språk, hwilket är nog intygande bewis, att han ex professo lagt sig på den lediga Eloquentia Lektionen, och deruti de bästa Prof afgifwit. Hårtill kom äfwen en af Kongl. Majt under d. 6 Septemb. 1774 Nädigst gifwen befallning *): Ther Consistorium, wid framsdeles sig yppande ledigheter, skulle hafwa Zonom, ConRectorn Mag. Säkän Sjögren, till befordran i ämta.

Att Lector Sjögren, såsom Lärare i ett Språk, hvars kändedom utgjort hans hufvudyrke, nu widare befann sig på ett sålt, för honom lika angenämt, som för det allmänna riket och fruktgifwande, behöfwet jag ej nämna. Hans slit, hans outtröttliga håg att underwisa, ännu icke alltid den tacksamhet of en ofta oberäknsam Ungdom, som han bort wänta, och hans nyttiga mödor syntes förtjena. Sjelf af ett strängt och allwarligt lynne, fordrade han af andra ett osfältigt arbete: wid hwarje förestag; och lika så mildt hans öga ljusnade wid äyn af den slitige Ynglingen, hwilken säkert och noga fullgjorde sine äligganden, lika tungt mulnade hans sinne öfwer den försummelige, hwilken han ej ägde nog foglighet att råtta och uppmuntra. Hans ofjämförliga talamod besegrade dock, till stor del, desse swårigheter. Äfwen de ohörsammaste upphörde han ej att liksom påtrunga sine Lärdomar, öfwertrygad, att de wid mogna ålder skulle lemna rättwisa åt hans affigter.

*) Med anledning af Underdånigst ansökte Besvär öfwer då warande Gymnasti-Adjunctens, Mag. Lundéns utnämmande till Elog. Lect.: denna Lektion war äfwen då ledig, och af ConRector Sjögren begärdes.

Jag har framställt Lector Sjögren såsom frång och ansvarig Lärare; såsom Consistorialis visade han en lika känsla — dock med rättvisa. De redogörandes räkningar blefvo af honom granskade; den opålitlige till ansvar för, sansebr wänkskapliga förbindelser understundom wille tillbakahålla honom i ett sådant hans nit. — Om vår tids fördragsamhet ej alltid wille erkänna hans billiga omödmö om Personers sanna värde; så är wäl å ena sidan onefligt, att wid anställde Examina den förre Lärdomen, äfwen med mindre afseende på Personlig Ficklighet, wann isynnerhet hans bifall, men också å andra sidan lika kunnigt, att han aldrig underkände hwar och en, som antingen förut kunde, eller hos honom wille lära — åtminstone något.

År 1781 blef han Theologisk Lector och Kyrkoherde i Wederlöfs Präbende Pastorat. Åtskillige Wärdigheter och Befordringar följde här uppå. Således blef han Honorarie Prost 1784, Theol. Doct. 1800, Contr. Prost i Rinnewald 1801, Domprost 1802, Höglof. Cancellers Gille's Correspondent 1808 och Ledamot af K. N. O. s. å. — Han war nu ställd på en hög plats inom sitt Stånd, dit han endast bragt sig genom sin flit, och sin ihärdighet bland nyttige gromål. De fördelar han af Staten erhållit, war han också nog oegennyttig, att åt densamma till största delen återbära.

Eftom Domprost Sjögren redan 1782 förlorat sin k. Maka Chr. M. Wogwald samt 1806 sin sednare Fru Anna Chr. Wernelin, Dotter af framl. Kyrkoh. Wernelin i Femsjö, begge utan någre bröstarwingar, wäcktes egenreligen hans omtanke om användandet af den ansenliga förmögenhet, som han med mycken möda hunnit förwärfwa. Till sin afsedne Fru's Släktingar utberalte han genast deras lotter. Sjelf hade han flere Anhördige, alla Bönnder inom hans födelseort: att efter sin död lemna dem hela sin Egendom, skulle wara, efter hans omödmö, att endast leda deras häg från märklighet och arbete, samt göra dem både för sig och Staten oduglige. Han godgjorde således endast deras skulder på deras små Hemman, och gaf med warm hand allt det öfriga till nytta för det allmänna. — — Hvilken Contrast i menskliga lynnet! Han som räknade med noggranhet runspöcket wid hwarje mindre fordran; — gaf

med bopen och nöjd känsla Tunnor Guld, när fråga war om publika, allmänt nyttiga Stiftelser och Inrättningar. Redan under sin lifetid har Domprosten tid efter annan gjort följande Dispositioner: a) Under d. 26 Jul. 1806 till Stipendiefond för Smålands Nation wid Upsala Akademi 1333 Rdr 16 Skill. b) D:o D:o wid Lunds Akademi 1000 Rdr. c) Till förbättring i Ednewillkoren för Skoldlärare i Werid och Jönköping 666 Rdr 32 Skill. d) Till Gymnastik och Skoldeskolan i Werid, såsom understöd till boningsrumms inrättande i nya Skoldhuset 666 Rdr 32 Skill. e) Till andra Pios Usus 726 Rdr 36 Skill. f) För inrättningen af en fattig och Industri-Skola för Werid Stads och Lantts-församling, inköpt Tomt och Hus, samt lemnat såsom stående Ednesfond för Underwisningen 4000 Rdr allt D:o, (hwarom se vidare Bih. N:o 9, 1814). Om sin efterlemnade, icke obetydliga Egendom, har framl. Domprosten förordnat, att den kommer att af 3:ne gode Män i Sterbhuser, Biskoppen och Commendeuren m. m. Baron Ludwig Mödner, Lagmannen och Riddaren J. Bergencrutz och Philos. Lect. nu mera Domprost. Doct. M. Lamer, disponeras till sådane Pios Usus, som de finna wara nyttigast.

Det sista af sin lefnad tillbragte Domprost Sjögren i stillhet — dock alltid under en jemn litterär verksamhet. Åtskillige smärre Skrifter utgingo från hans hand, hwarmed han åtminstone hade affigten att gagna. *) Hans starka kroppsbbyggnad, hans ordentlighet i mat och dryck lofwade länge den höga ålder, han upphunnit: Han afled, efter 2:ne dagars opaslighet, den 20 Mars 1815.

*) Sådane äro: AbcBok, med förklaring öfwer Döpnelseförbundet och afhandling om Herrans S. Mattward, Werid 1804, — Practisk Kristendoms förhö, Werid 1806, — Warning, förnemligast mot dryckenskap och hordoms laster, Werid 1808. Debutom äro framl. Domprostens tryckte Arbeten, jemte de förut omnämde: a) Nydeli Grammatiska Philosophans, försedd med Swenska Noter m. m. Werid 1780. b) Theses Theologicae 1781. c) Johan Strelings Grammatica Latina öfversedd och förbättrad. Werid 1796. d) Explicatio Paraphrastico-Exegetica L. L. S. S. Novi Fœderis. Tom. I-III. Jönköping 1802.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 2.

Lördagen den 13 Januari

1816.

R e c e n s i o n e r :

Förste till en kort Beskrifning om Skara Stift; Författadt af P. E. Lindskog Filosof, Magister och Teolog. Candidat, Lektor, Domkyrko Söploman och Ledamot af Samsunder pro Fide et Christianismo. I. Häftet Skara 1812. 135 sid. utom Dedication, Företal och Register. — II. Häftet 1813. 244 sid. — III. Häftet 1814. 207 sid. — IV. Häftet 1814. 180 sid. 8:o.

(Slut fr. N:o 1).

Slutligen kommer den historiska delen af Skara Stifts Topographiska beskrifning i betraktande Öfver en landsort som i vårt rikets fornhäfter är af så mycken märkvärdighet, här en historisk beskrifning woro välkommen, h-ist då wi säte den af en kunnig man, som beundrat sig att med noggrannhet anteckna hwad han funnit bidraga till närmare kannedom af märkvärdiga forntids-händelser och ställena der de timat. Uppgifterna om Lena och Gestillen (III; 67),

om det bekanta fältslaget emellan Kon. Albrecht och Drott. Margaretha 1389 i Åseds Socken (73-85) m. fl. vittna härom, och Rec. är säker, att desamma ej läsas utan nöje. Sedan Hr L. uti sin föreångares Prof. Tidgrens förträffliga arbete funnit materialerna till Westergöthlands äldre historia i allmänhet förarbetade, har han med hänsyn härtill genast funnat börja med landets historia i det mera speciella. Beskrifningen om Skaras höga ålder och fordna märkvärdighet begynner i:sta häftet. Rec. lemnar de äldre gifningarne Första gången han funnit Skara nämnas är hos Sturleou*), då Björn Stallare och des följ. slagare Siawater Skald besökte den i Olof Ståkonungs historia bekante Nagwald Jarl af Westergöthland som hade sitt residens i Skara, hwaföre Siawater i sitt qvåde kallat staden Nagwalds boe och Sturleson, såsom Hr L. Åsven onmärkt, Kaupstapin at Skrum. Eh istendomens införande blef orsaken till Westergöthlands stora märkvärdighet i vår historia. Att Olof

*) Olof Helges Saga Cap. LXX.

Ståtkonung utsatt Skara till rikets hufvudsstad och försakat Upsala högsäte och desfrån fordna gudar strålande herrlighet, „etter han ej kunde råla afguderiet i Upsala och derutt ej med wåld wille göra ändring,“ motsäges af historien. Wål är sant, att denna Konung i Westergöthland wid Husaby lät sig af S. Sigfrid döpas, men huruwida Christendomen derfdre i Götha rike gjorde mycket widsträcktare framsteg än i Swea, kan man sluta af Sigvater Skalds qwåde öfwer sin resa till Hagwald Jarl af Westergöthland*), der man finner att hedendomen och des offer ännu woro hos Westgötharne i full gång. På alla ställen der Sturleson talar om Olof Ståtkonung, finner man, att han haft sin hushållning i Upsala, der desutom Ting alra Swia ännu höllos. Ja att han derstädes ännu wistades, då han, för att stilla sina undersåtares misnöje, måste låta sig behaga att se sin son Anund Jacob såsom Konung wid sin sida, är äfwenledes bekant. Ester denna tid, då han också föga mer höres af i Historien, är troligt att han drog sig undan till Westergöthland och der tillbragte de sista åren af sin lefnad. På Husaby kyrkogård berättas han hafwa sin lägerstad. Hr L. anför här om följande: „På westra sidan af kyrkogården finnas 2:ne grafwar, hwaruti Olof Ståtkonung och hans gemål Estrid sågas wara begrafne. Grafwarne äro långa och smala med runda låt af sten ofwanpå. Den ena stenen är utan alla tecken och bokstäfwer, den andra har uthuggna tecken och stråter på alla sidor“ (II: 63). I Grefwe Dahlsbergs Svecia Ant. & Hod. har Rec. sett deså grafwar afritade. I 2 H. 53 sidan beskriwes Husaby källa, som ännu heter S. Sigfrids källa och är wid påf 300 steg i ö-

*) Sturleson l. c. Cap. xcii.

ster från Kyrkan belägen. Huru upprinner wid foren af liten klippa och är sedan 1763 försedd med ett brunnskar af sten. En af församlingens Pastorer har upprest, wid landsvägen, en minnessten som för resande tillkännagifwer stället märkwärdighet. Trollögen har ingen landsort i Sverige, från äldsta tider, haft en sådan mängd af Kyrkor som Westergöthland.*) Ders berättar att ända till Kon. Johan III:s tid woro i Elda Pastorer, inom en half mils areal ej mindre än 7 Kyrkor. Flera af deså äro nu dels ödelagde och dels genom sambyggnad med andra kyrkor förswunna. Af de kyrkor som ännu finnas, äro många som genom sin ålder, arkitektur och monumenter äro ganska märkwärdiga. Sådana äro Göthenes, Forshem, Friggvåke:s och Göthem Kyrkor, att ej förtiga Husaby och Gudhem, m. fl. En och annan Notunda finnes t. ex. Dimbo kyrka. Lekåsa och Jöslunda kyrkor hafwa fordom varit Hedniska tempel. Några gamla Offerkyrkor finnas ännu. Många kyrkor äga så kallade kyrkojor dar, som bortrenderas till deras förmån. Några äro icke obetydliga. Så äger t. ex. Kjällby Kyrka omkring 19 Tunnländ. Saleby Kyrka äger en Kloka gjuten 1228 och försedd med Runeskift. Såsom den är ett märkwärdigt bewis för den satsen, att Runorna, ester Christendomens indrande, icke så hastigt bleswo förgätne eller utrotade, som man fordom påstått, will Rec. här ester Thres läsning**), bifoga hellswa Runeskiften, då för-

*) Så förmåter Sturleson att under den Wikfor som innehade Westergöthland, Wermland och Mark, woro 1100 Kyrkor. s. Olof Helg. Saga Cap. LXXVI.

**) Dis. de Runarum in Svecia oscasu.

modligen i brist på dylika typer, Hr L. ej funnat det Åstadskomma:

PI: III: NIR: PER: PI:
 Tha, Jaig, Var, Gor, Tha,
 NIR: PDI:DIRI: IN:
 Var, Thushuntrath, Tu,
 INIRI: IININ: NIIR:
 Suntrath, Tiuhu, Vintz,
 IV: III: PRI: BARI: PIV:
 Og, Atta, Fra, Baurth, Gus.

Widare ser man a, k, l, a, med runor och en sterna emellan hwar runa. Dessa förmenar Hr L. ge tillkänna Kloekgjutarens namn*). Deretter kommer ett stycke som låses bakfram sålunda: Ave Maria gratia Plena. Dessa runor stå i en rad och omgifwa Klockan nästan midt på en Cirkel, hwarunder står en liten rad med dessa ord: Tionysius sith benitiktus; att härmed antydes Kloekgjutarens namn, tyckes instamma med medeltidens sed att genom någon bifogad invocation önska wålsignelse åt sitt minne. Så glöfde gemenligen de så kallade librarii. Förf. anför att Ekby Kyrka också har en Klocka med Runeskrift, hvilken skall vara oläslig. S 4 H. 82 sid. finnes en märkwärdig uppgift om en graföppning, då Håple gamla kyrka år 1747 nedreth. „Då trågolfwet togs upp, fanns främst i kyrkan en på sidornes murad graf, men så liten att der knapt war rum för 2:ne kistor. Der fanns en wanligt stor kista öfwerdragen med svart kläde, hwilket war förmultnadt, men surubråderne, hwaraf

*) Denna gifning är icke särdeles lycklig. Thre har här olika läsart. Skiljaktheten mellan hans och Förf:s uppgift kan således ej upplöfas utan jemförelse på såkät.

Kistan war gjord, syntes som de woro hela nya. En mans kropp låg deri framsupa, omgifwen med fint bly, af ett tjockt runstypes tes tjocklek, hwilket war gjordt i Skapnad af en siol. En hel fliswa deraf, som betäckte ansigtet, bröst och öfriga kroppen war påsad efter hufwudet, gick in wid halsen, blef bred åt armlarne m. m. och smal åt fötterne. En dylik fliswa låg under kroppen, sedan en hel fliswa rundt omkring sidorne just som sidobråderne på en siol. Denna sidofliswa war med den öfra och undra så starkt sammanlödd, att man ej med knif kunde öppna lödningen. Man skar dershör ett kors i fliswa blyet wid hufwudet och wikte det upp, då man blef warse att man råkade nacken och att kroppen låg framsupa. Då han wändes om, fanns på hakan skägg, långt som en enkel slants tjocklek. Man öppnade på samma sätt öfwer bröstet och fann att hela kroppen war lindad med ett ylleryg och rått med ändren omwrad. En brun salswa eller tjock wärsta märktes ock. Åtri kistan lågo några wedtrån af asp och något humle. I graswen fanns ingen kista mer, men några med guld och silfwer borderade barnskor lågo i graswen. Ingen kunde weta huru länge denna kista der stått, men wist är, att dershör befintliga golf på 190 år ej warit rördt. Platsen war så torr, att hon der funnat stå längre, ty minsta ändring på surubråderne förmärktes ej. Då warande Kyrkoherden i Håple N. Kjerner skref derom till Biskop N. Nhyzellius i Linköping, som gifade att denna konstiga och nätta öfpening war gjord på främmande ort till någon man, som bewistat försärderne och under dem öddt. — Märkwärdig är äfwen den grassen som Förf. berättar ännu skola finnas på Hångers Kyrkogård. Den är huggen i form af ett tiffislock och ligger ännu qwar efter den graf

der Kon. Inge Stenkilåson varit begrafwen (II: 130). Förf. följer härutinnan Mesenius uppgift i desß Seondia; men som man tagit för afgjort att Kon. Inges grafställe är i Warnhem, der desß grafsten äfwen uppvises, synes Förf. wara of den tanken, som äfwen är den troligaste, att Kon. Ing-s ben sedermera blifwit ifrån Hångers Kyrkogård förde till Warnhem, då Klostret der instiftades. På detta sätt kunna de begge stidiga uppgifterna med hwarandra förenas.

Men Westergöthland äger ett eget slag af grafmonumenter från den äfsta forntid, på hvilka man först i senare tider gifwit akt. De äro ännu högst ofullständigt undersökte och öfssligt hade varit att Förf. åt dem lemna någon närmare uppmärksamhet. Terminologien är icke heller nog bestämd. Förf. kallar dem mestadels Gørbiffa grafwar och ibland Sättegrafwar, hvilken senare benämning låter öfwerallt wara öfelig bland allmogem i Westergöthland. På Falbygden finnas de isynnerhet. Förf. säger att der finnes knapt någon kulle som ej wisat spår efter någon dylik mer eller mindre förfallen grafwård. „De äro till utseendet något skiljaktige allt efter som de äro mer eller mindre förfallne, men en lika anläggning upptäckes i alla, nemligen hållor på kant uppreste wid påß 4 alnar från hwarandra till en längd af omkring 20 alnar sträckande sig från norr till söder. Öster har varit en ingång till grafwen, likaledes stensatt, och hålfren så lång som grafwen sjelf. Våde grafwen och desß ingång hafwa sedan blifwit berädda med hållor, eller fast mera med klippor af undranswård storlek och tyngd.“ I Larfs församling säger Förf. är en såkallad Sättegraf med gråstenshållar på kant reste intill hwarandra i fyrkant 12 alnar i längden och 3 a 4 i bred-

den. Förf. underrättar of icke om några af dessa blifwit till deras inre konstruktion undersökte, undantagne Arwälla monumentet som äre aftecknade och beskrifwet i Gørbib. Wet. Sällf. Handl. och den järtegraf i Hångsdala som Prostén Wællin beskrifwit i sin utredta Beskrifning öfwer nämde Församling. Den största bland dylika grafwar i Södra pastorat kallas Kawarehöög, i hwilken allmogem wet berättat att en Konung Kawar blifwit begrafwen. Denna graf som är belägen i wester från Karleby, består af kalkstenshållar på kant uppreste till en längd af 28 och bredd af 4, samt högd af 1 och en half aln. Beräkningen består af 9 gråstenshållar of owantlig storlek. Öster har varit en ingång 13 alnar lång och 4 alnar bred som är beräckt med dylika hållar (III: 10). Hr L. förmenar att denna tradition ganska wäl instämmer med Historien som berättar att Dagwald Knaphöfde wid Karleby fått sin bane och Kawar är en hos allmogem icke owantlig brytning af Dagwald. Hic. will dock anmärka, att efter den beskrifning Hr L. gifwit, är detta Monument öfstridigt af en högre ålder och kan således ej wara Dagwald Knaphöfdes.

Öf bland andra fornlemningar beskrifwas här flera Domaresäten. Endast i Larfs församling finnas 9 stycken*), hwaraf somlige utmärkas med 9, andra med 15 i rundel uppreste wackra men ohuggne gråstenar (II: 225). Som man wet, woro dylika domplatser ofta belägna nära inwid eller också uppå ättehögar. På Kung Skjolnas hög hölls Ting ännu år 1626 och Förf. berättar att många fastebref finnas i behåll som äro härstädes utgifne (III: 182). Den bekante Westgötha

*) Om alla dessa äro Domaresäten, är wärdt noggare undersökning.

Lagmannen Lumbers Domarsäte finnes ännu kvar med alla sina stenar i behåll på en höd wid Gåstafwåregården Alquistorp, och Lumbers grafhögs stens wid Wånga by på högra sidan om vägen då man kommer från Skara. Åkeberga ansenliga Domarsäte, ett af de bäst bibehållna finnes äfven i Thom's Polit. Hist. (Skara 1799). Af ättrestupor beskrifwas de, som finnas wid Gullingshammar och wid Lekåsa. Flera Runstenar har Förf. angifwit och wid några är inscription bifogad. Wid några är Ödrons Bantil citerad. Det hade varit wäl om detta öfwerallt varit iakttaget, då hade man lättare kunnat weta om alla de Runstenar Förf. nämner, förut finnas ofritade. Detta hade varit så mycket angelägnare som Bantil i Ingolunda är öfwerallt noggrann eller fullständig.

Konsten, att under Samlaget bestämma det blifwande Barnets kön, jemte en förutgående kritisk öfwerfigt af alla Afleeseteorier. Af Jacques, André Millot. Öfversättning i sammanhang. Stockholm, Delén 1813, 97 sid. 8:o.

Läsaren föreställa sig en mängd satser och meningar af äldre och nyare författare, Aristoteles, Albertus Magnus, Morand, Ferrer, Procope och fl. om sådeswårskorne och äggen, sådesjuren, moderkakan, befruktningen m. m., sanna och falska om hwarandra, hopwårde med Förf:s egna theoretisk-praktiska drömmar, och till bestyrkande af en Theorie, som endast hwilar på dessa, föredragne med all möjlig ordrikhet, suffisance och skunnig-

het, och nästan slumpwis sammanställde i wisfa delar och kapitel — och denna brochur skall wisa sig stenbarlig för hans ögon. Nec. wee sig icke näsfin hafwa sett ett mer osammanshängande och sanslöst fladder, eller ett mera omständigt och motståndande charlataneri. Wäl wiff han erinra sig, att fordomdags någon keryktad Theosoph, kånhårda Philippus Paracelsus von Hohenheim, när han engång rått grep sig an, med tillhjälp af sin Archæus fabricator, påstår sig hafwa frambragt en liten adamitisk homunculus; men det war dock en enda blott; Förf. deremot åtager sig att med sin konst rekrutera hela Franka armeen; ty sid. 84, „redan för mer än 30 år sedan wäcktes hos honom den tanken, att könets bestämmande idrhånda beror af wår egen wiffa; han har allsiedan öfwertänkt detta ämne, samt bemödat sig att samla rön deri, och som han ej sunnit någon omständighet, som kunde strida hwarken mot förnuftet, enskilda personers eller Statens wäl, anser han just nu (omkr. år 1800) för Frankrike den lämpligaste tidpunkt inne“ att begagna sitt förslag, „såsom en erfärning för de många tusende af manskönet, dem landet förlorat under närwarande krig.“ Den alchymistiska Konsten war och har lyckligtwis förblifwit en hemlighet; den franska Förf:s deremot är det så litet, att den redan i 2ne år varit till och med i swenska allmänhetens händer. Omgifwen af anonymitetens mörker har den swenska öfversättaren ej twelat, att upplysta årebarhetens slöja, för att bibringa Swertges ungdom en tidig medwetenhet af des fördomsda krafter. Ware han ensam ansvarig för de följder en sådan upptäckt kunnat eller kan hafwa hos oss!*) Nec., hwars pligt det är att

*) Nec. kan här ej undertrycka följ. anmärkning.

följa sin författare i alla skiften, ser sig nu tvungen, att beskedligt warna sina Läsarinor! — Det är det förbudna trådet, denna hemlighet; tråden det ej för nära — bortlägggen detta blad, eller om kunskapens begär gör detta för eder ömsjligt, anlagen äminstone icke den oskyldiga Recensenten för den rodnad och förtrytelse, som upplägar på edra kinder!

Den stora hemlighet, som Förf:s förslag innehåller och som här så fullkomligt å la française, förkunnas, består i hvarken mer eller mindre än s. 82 „endera äggstockens befruktning.“ „Det är neml. genom en rörelse mer eller mindre i befruktningens ögonblick, som könet bestämmes. Will quinnan hålla sig stilla, och i stället att ligga horisontelt wrida sig litet till höger, blir en

Under det en så kallad ny filosofi och ny witterhet nästan med all bös och mdlig inqwistorisk fördom hatas och fördöjes, under det den allmänna uppmärksamheten läser sig wid Grevesmhllka skridskifter m. m. smyga dylka skrifter, som denna, obemärkte fram i det innersta af sambället, uppägga inbillningskraften och förgifta en mentös och oskyldig ungdom, utan att någon sedernes eller tryckfrihetens bewakare synes sålta uppmärksamhet på dem. Hvad än orsaken till denna tolerans må wara, så är Rec. öfvertygad derom, att det onda den medför är oberäkneligen större, än af alla nya filosofiska ästgter och witra afster tillfammanslagde, hwilka, om de ej duga, upphäwa sig sielfwa, och desutom hafwa på mängden en högt ödetodlig inflytelse. Rec. önskar derföre innerligen, och tror att hwarje upplyst man med honom skall deltaga i samman önskan, att, om en Bokcensur skall finnas, den först och främst allt må befatta sig med sådana skrifter, som på modersmålet afhandla medicinska och physiologiska ämnen!

göfe säkert frukten af omfamningen, så wida ägg-gången och äggstocken på denna sida äro friska och quinnan concipierar. Lutar hon sig deremot litet åt wensler, så aflas en sticka, isfall nämde delar här äro i godt stånd. Detta försaringsläte är hwarken konstigt eller beswärligt; läsaren må derföre försöka det, och gifwa noga akt på resultatet.“ Probatum est. — Det war en urgammal längesedan förkastad Theorie, att könens daning berodde af testiklerne, af hwilka den högra innehöll upphöfvet för gagnar och den wenslra för flickor. Förf. deremot söker grunden till den wanliga ofstelsen i den högra och till den quintliga i den wenslra äggstocken (ovaria), och framställer såmedelst en physiologisk sats, som är äfwen så prefär, men wida wida orimligare än den förra. Hwar och en kännare skall här så mycket mer fråga efter bewisen, som sielfwa: existensen af en sådan inrättning är helt och hållet hypotetisk och derjemte högst osannolik. Men om också denna antages, kan det wäl för quinnan wara möjligt, i ögonblicket af den första hänryckning, att gifwa sig ett willkorligt läge? och huru kan genom läget på den högra sidan, den utgjutna säden ostörd komma in i lifmodern, och der, som en blystråle brytas åt höger, i stället för att gå åt wensler, eller annat håll? Förf. är för öfrigt här, som på flere ställen, i en uppenbar motsägelse med sig sielf; ty om det endast är aura seminalis, som till följe af deß påstående s. 60 „öfwergår i äggstocken,“ så måste den ju s. 83 „enligt sin eteriska egenkap lyfta sig och dymedelst under den uppgifna ställningen närma sig“ (icke den högra utan!) „den wenslra äggstocken.“

S. 81 „Anatomien visar oss i midten af lifmoderns ihållighet en liten upphöjning, som delar sig, och åt begge sidor bildar en ihållig

gång förande till egggångarna, hvilka, som man wet, hafwa sin riktning åt eggstockarna. — Denna struktur gör att begge eggstockarna kunna på engång befruktas, när qvinnan iaktager en alldeles horisontel ställning, hwilket likväl är svårt i en vanlig stång, och följden blir då två eller flera barn af olika kön. — Anatomien visar oss icke någon upphjning i en obefruktad lifmoder; de inre ytor ligga nästan i kontakt med hvarandra, endast åtskilda genom någon sugtighet, som tråffas emellan dem. Juga cervicis och de så kallade ovula Nabothiana sträcka sig aldrig ända in i sjelfwa caviteten af corpus uteri. — Om det horisontella läget tjänar till en befruktning af båda äggstockarne, och således till afsele af 2:ne foster utaf olika kön, hvarföre skulle detta också icke kunna äga rum i en vanlig stång, och wid qvinnans naturliga läge på ryggen?

Förf:s Theorie om afsele hwar, som läsaren redan finner, helt och hållet på följande hypotes: S. 63 „den högra äggstocken frambringa alltid det manliga embryo, emedan det hvarande atomer endast befinna sig der, den wenstra deremot alltid en qwintlig waresse.“ Men det finnes för en sådan sats icke ett enda giltigt bewis, och den är äfwen derföre oantagelig, att båda äggstockarne i sådant fall skulle på samma gång fördrätta den samma, och likväl en högst olikartad function. Om man äfwen medgifwer, att könnens olikhet mindre beror af fadren än af modren och hennes förhållande till honom, följer deraf alldeles icke, att äggen redan innehålla grundämnen för olika kön*. — Ehuru Förf. som

*) Physiologiska annalerne öfwerfödda debutom af exempel, att så wäl ovaria som testiklerne än på den högra och än på wenstra sidan se

alltid skall hafwa rätt och derföre snart affärda sina motståndare, är så säker på sin Theorie, att sjelfwa s. 63 „Menigheten, om Negeringarne det tillåto, snart ej mera skulle twifla derpå;“ tillstår han likväl, s. 80 „att deß werkningskrets hittills varit alltför inskränkt,*“) och önskar, förmodeligen blott för att öfwertryga andra, s. 93 „att en wis regering will öfwerlemna alla de ärelösa wareser, som genom brott förwerkat lifwet, till nyttiga rön.“ De skulle nemligen genast efter ett samlag dödas med opium „för att strax“ (genom anatomisk undersökning), „somma naturen på spåren.“ En obhygglig tanke, för hwilken ensamt Författaren förtjente att castreras! — Sureligen, och för att ej trötta läsaren med flere dylika radoterier, får Rec. anföra blott ett bewis för alla, på Förf:s sätt att bewisa sina postuler. Han tror s. 50 „att öfwerbefruktning (superfoetatio) äger rum“ och bewisar detta ibland andra; med följande händelse. Han kallades att hjelpa en Barnsängshustru, som föde 10 till 12 timmar förut, men hos hwilken det oaktade plågorne fortfor. Han fann genast, att ännu ett foster ärerstod, som „mycket mindre än det förra“ af honom med lätthet „framdrogs;“ och „strax“ fortfor han vidare „frågade jag mannen om en öfwerbefruktning tör hända ägt rum, och han förundrade sig att det icke war ännu ett barn qwar!?!“

sats eller varit förskädd af sjukdomar, utan att sådant hindrat afsele af så wäl manliga som qwintliga foster.

*) (ganska sant, hwar armeens rekrutering bekräftar!)

Nittonde Århundradets Krönika af Bredow,
(fortsatt af Carl Venturini). 17de
Häftet; Örebro 1815. 246 sid., 8:o.

Sextonde Häftet blef sid. 474 och 494
fdreg. ärg. anmald, men recensionen upphör-
de med det 15:de. Under tiden hade närvar-
ande Häfte utkommit. För förhetens skull,
frånja vi oss att endast tillkännagifva, det
nyssnådade 16:e Häfte utar med året 1810.
Med året 1811 begynner detta. Efter en all-
män öfverfikt af de förnämsta Staternas po-
litiska ställning, begynner sid. 29 beskrifn.
om kriget på Pyreneiska Halvön. Den
sträcker sig till sid. 154, der historien om Re-
volut. i Spaniska Amerika widrager. Från
sid. 185 tillräas Sjökrigets händelser under
detta år, och sid. 204 följer en målning af
Storbritanniens belägenhet, hvarvid ordas
något om oroligheterna i des kolonier.

Då rummet ej tillåter betydligare ut-
drag, må följande ansöras, som wisar hur
ru alle i England är beräknade i stort.
Förf. uppräknar de politiska blad, som
i London utgifwas. De stiga till omkring
60. „De betydligaste af dessa blad — fortar
han sid. 236, — räknar, oaktadt så många med-
tåflöre, 6 a 7000 prenumeranter. Af Mor-
gontidningarne utgifwas 5 millioner, af Af-
tonidningarne 4 millioner 500,000, af Sön-
dagsbladen 1 mill. 500,000 och af de öfriga
dagbladen äfwen 1 mill. 500,000 exem-
plar. Deras årliga affästning är 500,000
pd. st. Ungefär hälften af denna summa till-
hör regeringen, en åttandedel är förläggarnes
rena winst och af det öfriga lefwa samtlige
redaktörer, öfwer 300 boktryckare, jemte nå-
gra hundrade renskrifvare, tidningsbärare,
pappersfabrikanter, bokhandlare, o. s. w. An-

talet af provincialtidningarnes exemplar är ej
mindre; äfwen deras affästning i hela Eng-
land utgör mer än 500,000 pd. st. och för-
der öfwer 1500 menniskor. Månadskrifter
för alla grenar af litteratur och konst gifwas
äfwen en stor mängd, hvoribland utom riket
följande äro mest kända: det Europeiska Ma-
gafinet, Magasin för den eleganta werlden,
den Medicinsk-Hyttiska Journalen, den Mä-
nattliga Kritiken, det Filosofiska Magafinet
samt Repertorium för Konsterna och Manu-
fakturerna. Då båda Quartalskrifterna E-
dinbourgh Review och Quarterly Review
innehålla endast kritiska, men ganska utfrö-
liga artiklar öfwer wiktiga i och utom Eng-
land till trycket befordrade skrifter. Efter
denna beskaffenhet af Journaler och Tidning-
dar i Storbritanien kan man dömma, att det
är omöjligt för regeringen att bebraga sol-
ket på dagens förnämsta händelser, eller med
säkerhet säkra lögnen på sanningens thron.
Lika omöjligt är det att att givna tobler
öfwer stora statsbrister och politiska misstag,
eller sluta det inom så tränga gränser som
man gjort i andra monarkiska stater. Eng-
elsmännens trihet och patriotism hafwa det
närmaste sammanhang med dagbladen och den
lagliga tryckfriheten. En Monark eller en
ministère, som will regera oinskränkt, måste
derför först i grund förstöra detta palladium,
och häraf ser man äfwen ganska tydligt, hwar-
för Engellska regeringen ej ensam kan adra
krig och sluta fred. Folket har sin offentliga
röst, som sjelfwa den despotiska Ministern
måste wörda. Sdana proklamationer och
adrefter, som wi i andra länder äro wana
att läsa med en hemlig harm, skull i Eng-
land wäcka den mest högljudda affry och det
afgjordaste offentliga förakt.

Bihang

III

Svensk Literatur-Tidning.

N:o 2.

Februari.

1816

Akad. Prisutdelning, m. m.

Stockholm:

Den 2 Jan. Skedde wal och lottning till ombyte af Ordsförande i Kgl. Witterhets, Historie- och Antiquitets-Akademien, då Hans Eric. Stors-Ministern m. m. Grefwe L. von Engeström hies President och MedicinalRådet Doct. C. B. Muström vice President för förra hälften af innewarande år.

Den 24 sista Jan. firade Kongl. Akademien för de Fria Konsterna sin årliga högtidsdag, då Hans Kongl. Höghet Hertigen af Södermanland tackres sammankomsten bewista och de år Akademien's Elever tilldömde belöningar utdela. Efter ett Tal af Akademien's Præsides Öfwer-Intendenten och Ridd. Silwensolpe, hvars uti framställdes hwad i afseende på de Fria Konsterna och deras idrowerk under det senast framflutne året förefaller, hieswo Eleverne framkallade för att af Hans Kongl. Höghets hand de sårsäkte Prisen emottaga. — I denna sammankomst har Akademien walt Kejsert. Ryska General (en Chef) Ridd. af Kongl. Svenska Seraphimer Orden m. m. Baron J. P. van Suchtelen till Utrikes Heders-Bedomot.

Kongl. Svenska Landbruks Akademien har till Corresponderande Bedamot kallat Botan. Demonstratorn i Upsala Doct. Göran Wahlenberg.

Lärda Nyheter.

Upsala:

Sedan till H. K. H. KronPrinsens, Akademien's höwa Canslers kunskap kommit, att Warmholtz Bibliotheca Historica SveoGothica,

hwaraf Originalmanuskriptet på Akademiska Biblioteket härstädes förwaras, i brist af lönande aflättning icke längre än till 11:te Delen kunnat af trycker utgifwas, har Hans Kongl. Höghet gifwit nådig befallning om de återstående delarnes utgifwande af detta för Fäderneslandets hånader wigtiga Werk, och dertill ut egen hondekassa nödige medel anslagit. Till följe här af har 12:te Delen, genom Bibliothekarien Professor Hurvillitt försorg, redan lemnat pressen och är 13:de Delen under tryckning.

Kongl. Akad. Råntmästaren Mag. Carl Ditr. Hjerta har blifwit utnämnd till Riddare af Kongl. Wasa Orden.

Akademien's tilldrordnade Cansler har, genom fullmakt af den 8 sista Januar., utnämmt Magister Nils Jac. Sillén-Wermel till Borgersbörmanske Adjunct i Practiska Ekonomien. Hwar jemte Adj. Sillén d. 29 Jan. blifwit constituerad, att under voca. cen förestå Borgersbörmanske Professionen i Practiska Ekonomien.

Biographiska Anteckningar rörande

Baron JEAN MEERMAN. *)

Herr GERHARD MEERMAN, hördig af en lika gammal, som utmärkt familie, var fört Counselor Pensionnaire af Staden Rotterdam, och bestridde sedan vigtiga Embeten i Holland. Med förtjenst beredde han sig ett värdigt rum inom

*) Insände af dess Enkefru Baronessan Meerman, och på dess begäran öfversatte och införde.

de Lärdas samfund, genom flere vigtiga lärda arbeten, hvaribland må nämnas: *Theaurus Juris Civilis et Canonici* och *Origines Typographicæ*, hvilka begge af honom författade, vunnit en lika allmän som förtjent uppmärksamhet, hvarpå den Friherrliga värdighet, hvartil han af Tyska Kejsaren upphöjdes, är ett talande bevis.

Herr JEAN MEERMAN, Herre till Dalem och Vuren, var enda sonen af denne lysande Man, och bibehöll, eller rättare ökade den ryktbarhet detta namn redan vunnit. Man finner begges namn ofta upprepade i samtida Författares arbeten, så väl inhemska, som utländska. a) Unga Baron J. Meerman grundlade sina kunskaper uti Språken, Historien, Antiquiteterna och Lagfarenheten, under de i dessa ämnen mest ryktbare Professorer i Leyden, och fortsatte dem i Leipzig hos en *Ernesti*, och i Göttingen hos *Heyne*, hvilka begge till sin död fortfarande älska och högakta denne deras utmärkte Discipel.

Efter slutade Akademiska öfningar, företog B. Meerman, i sällskap med Herr *Erp*, b) en utländsk resa på längre tid, hvarunder han besökte England, Frankrike, Italien och större delen af Tyskland. Efter sin återkomst 1774 utgaf han sin Afhandling: *De Solutione Vinculi, quod olim fuit inter S. R. Imperium et Foederati Belgii Republicas*: en Afhandling af det värde, at den icke allenast upptogs af de Lärda med utmärkt bifall, utan ock tillvann honom värdigheten af *Juris Doctor* i *Leyden*.

Denne förstling af hans insigter gaf redan et grundadt hopp om en ymnig skörd, som utgången fullkomligt rättvisat, och ingen lärer utan ett slags beundran

a) Se *Onomasticon Literarium*, T. VII et VIII. af den vidtberömda Professoren *Saxius* i *Utrecht*, m. fl.

b) Hans d. v. Gouverneur, sedermera Professor i *Heidelberg*.

kunnase den mängd af lärda Arbeten, i helt olika ämnen, som han utgifvit c) hvilka då de blifvit författade under bestridandet af mångfaldiga göromål, som åtföljde hans Embeten, vittna ej mindre om hans vidsträckta kunskaper, än hans upplysta nit.

Vid 32 års ålder ingick han äktenskap med Fru ANNA CORNELIA MOLLERUS, Enkefru efter Herr *Abraham Perrenot*, Schweitzare till härkomsten, men Holländare icke mindre genom sin uppfostran från barndomen och sitt vistande vid Universitetet i *Utrecht*, än genom de embeten han innehade. d) Han var äfven känd genom sina Filosofiska skrifter, sina Afhandlingar i Lagfarenheten, och några Latinska Poemer: Skrifter, alla utmärkte af ett lifligt och genomträngande snille.

Kort efter sitt äktenskap företog B. Meerman åter i sällskap med sin Maka en resa till England, Irland och Skottland, och 7 år derefter besökte de gemensamt en stor del af Tyskland, Österrike, Kärnten, Böhmen, Neapel, Sicilien och Malta. Efter några år gjorde de åter en resa till de förut obesökta delar af Tyskland, till Danmark, Sverige e), Norrige, Ryssland ända till *Jaroslav*, och *Pälen*. Allmänheten har fått skörda frukten af dessa resor, genom de Berättelser deröfver, som Baron Meerman författat i XI Volumer, innehållande Anmärkningar, som göra heder åt Författarens både uppmärksamhet och skarpsinnighet.

Efter återkomsten delade *Baron Meerman* sin tid och ledighet mellan Embetsgöromål och lärda yrken, gagnandes med

c) Förteckning härpå varder nedanföre meddelad.

d) Här om talar äfven Prof. *Saxius* i ofvannämde arbete.

e) Under deras vistande i Sverige vann detta aktningvärda Par sig en tillgifvenhet, hvaraf minnet ännu förvaras icke mindre bland de Lärda, än i de högre kretsar der de umgås. (Anmärkning af Öfversättaren.)

de förra Staten, Kyrkan, och det Borgerliga Samhället, äfvensom han genom de sednare riktade lärda Samhäl- len, hvaraf han var en lika utmärkt och aktad Ledamot. Det var på sådant sätt *Baron Meerman*, såsom Medborgare, Phi- losoph, Statsman och Christen, förtjente och vann så väl allmän aktning, som i synnerhet deras, hvilka kunde känna och närmare värdera hans utmärkta egen- skaper, hans ypperliga arbeten och hans ädla tänkesätt.

Några år före sin död, kallades *Baron Meerman* till Paris, i egenskap af Ledamot af Kejsersliga Franska Sena- ten, med dithörande Titel och vär- dighet. Han bestridde detta kall i 5 år, likväl under några afbrott, då han med sin oskiljaktiga Maka gjorde besök i Fä- derneslandet.

Efter återkomsten till Haag, hans födelsestad, började hans hälsa blifva vacklande, och hans kroppskrafter för- svagades ju längre ju mer. Hoppet om hans vederfående, som stundom framly- ste, försvann ändteligen alldeles, då dö- den d. 19 Aug. 1815 gjorde slut på hans ärofulla och nyttiga lif i hans 61 år. Med honom utlocknade den *Meermanska Atten*.

Häraf är lätt att finna hvad förlust Samhället, hvars prydnad han var, Fä- derneslandet, hvars ära han utbredd, i synnerhet i främmande länder under si- na resor, Lärdoms-samhället, som han riktade med sina nyttiga Skrifter, och alla hans Vänner, som närmast kunde stäm- pla hans förtjenster, gjorde genom hans afgang. I alla dessa förhållanden är han uppriktigt både saknad och sörjd. Al- dranärmast träffade detta slag hans be- ständiga Följeslagerska, som under alla skiften med honom delade den sällaste umgängelse. Efter en 50-årig ljuf för- ening förlorade hon med honom den bä- sta vän, en Make, hvars minne aldrig kan utplånas, och med honom sin hela

husliga sällhet i världen. Hon lefver nu blott för att välsigna minnet af denna älskade Man, och att förvara det bland samtida. Det skall i sin mån lindra hen- nes billiga smärta, om denna lilla upp- gift, som skall åtföljas af en fullständig Lefvernes-beskrifning, kan spridas i de förnämsta länder der han rest, och med snaraste blifva införd i de mest ansedda Journaler, tillika med hosgående förteck- ning på *Baron Meermans* så väl redan utgifne, som ännu outgifne arbeten.

A. C. Mollerus.

Enkefru *Meerman*.

Förteckning på Friherre *Meermans* lärda arbeten:

Dissertatio inauguralis de Solutione Vinculi, quod olim fuit inter S. R. Imperium et Foederati Belgii Republicas. Lugd. Bat. 1774. 4o.

Supplementum Novi Thesauri Juris Civilis et Canonici ex collectione et museo Meermanniano. Post Patris obitum edidit et præfatione instruxit Joan: L. B. de Meerman, Haga Comit. 1780. fol.

Geschiedenis van Graaf Willem van Holland Roomsche Koning (*Hist. de Guillaume Comte de Hol- lande et Roi des Romains*) 'sGravenhage 1783-1797. 5 Voll. 8o.

Discours qui a remporté le prix à l'Académie Royale des inscriptions et belles lettres, sur la question proposée: Comparer ensemble la ligne des Achéens, celle des Suisses et celle des Provinces unies, développer les causes &c. de ces associations politiques. La Haye 1784. 4o.

Discours sur les meilleurs moyens d'encourager le Patriotisme dans une Monarchie. La Haye 1789. 8o.

NB. Publié conjointement avec la Dissertation, sur le même Sujet, de Mr Mathen de la cour, à la quelle l'Académie de Chalons avait adjugé le prix.

Berigten omtrent Groot-Britanien en Jer- land (*Recits du voyage de Mr Meerman dans la grande Bretagns et l'Irlande*). 'sGravenhage 1787. 8o.

Berigten omtrent de Prüssische, Oostenryk- sche en Siciliaansche Monarchien (*Recits de son voyage par les Monarchies Prussiennes, Autri- chiennes et Siciliennes.*) 'sGravenhage 1783 en 1794. 4 Voll. 8o.

Berigten omtrent het Noorden en Noord- Oosten van Europa (*Recits de son voyage par le*

Noord et le Nord Est de l'Europe 'sGravenhage 1804. 1806. 6 voll. 8o.

De Burgerlyke en Volksvryheid in hare gevolgen voorgesteld, inzonderheid met betrekking tot dit gemeenebest (*La Liberté Civile et Populaire proposée dans ses suites, particulièrement par rapport à notre République*) Leyden 1793. 8o.

Hug: Grotii Paralellon rerum publicarum Liber tertius, de moribus ingenioque populorum Atheniensium, Romanorum, Barbarorum. Uit een echt Handschrift uitgegeven, in't Nederduitsch, vertaald en met aanmerkingen opgehelderd. Gevolgd door eene narede gelyk mede door Athenen onder Clëo; of eene verhandeling over het toneel dicht van Aristophanes: *De Ridders* (publié d'après un M. S. authentique, traduit en Hollandais et illustré par des remarques, suivi d'une Epilogue, ainsi que d'Athènes sous Clëon, ou Dissertation sur la Comédie d'Aristophanes: les Chevaliers.) Haarlem 1801-1803. 4 Voll. 8o.

Hugonis Grotii epistolae ineditae ex museo Meermanniano. Haarlem: 1806. 8o.

Verhaal van het beleg en de verovering van Leyden, door Hertog Jan van Beyeren, in 1420: eene voorlezing in de eerste openbare vergadering van de Maatschappy der Nederlandsche Letterkunde (*Recit du siege et de la prise de Leyden, par le Duc Jean de Baviere, en 1420: Discours lu dans la 1ere assemblée publique de la Société de Littérature Neerlandaise*) Leyden 1806. 8o.

NB. Imprimé séparément; mais inséré de même dans le 1er Vol. des (nouveaux) Actes de la susdite Société.

Aan den Hogleeraar Siegenbeek, over de vocaal verdubbeling in het Nederduitsch. (*à Mr le Prof. Siegenbeek, sur le redoublement des voyelles dans la langue Hollandaise*) 'sGravenhage 1806. 8o.

Over de blyken der Goddelyke wysheid, welke de geschiedenis oplevert. (*Sur les preuves de la Sagesse divine que fournit l'Histoire.*) 'sGravenhage 1806. 8o.

Aanspraaken gedaan op de Gereformeerde Zuid Hollandsche Synodes in 1805 en 1806 (*Discours prononcés sur les Synodes Réformés de la Sud-Hollande en 1805 & 1806*) 'sGravenhage 1806. 8o.

Josia, Antoninus Pius en Hendrik IV met elkander vergeleken, eene voorlezing (*Parallele entre Josias, Antonin Pie et Henri IV, une prélection*) 's. Gravenhage 1807. 8o.

Aanspraak by de uitdeeling der Koninklyke pryzen van Schilder- en Graveerkunst in 1809.

vooraafgegaan door het Rapport aan Z. M. wegens de tentoonstelling des vorigen Jaars, en de toewyzyng der pryzen (*Discours prononcé à l'occasion de la distribution des prix Royaux de peinture et de gravure, en 1809, précédé du Rapport à S. M. sur l'exposition de l'année précédente et l'adjudication des prix*) Amst. en den Haag 1809. 8o.

Montmartre (un poëme Hollandais avec des Remarques Historiques) Paris 1812. 4o.

NB. Ainsi qu'une Traduction Française, en prose.

Discours sur le premier voyage de Pierre le grand principalement en Hollande. Paris 1812. 8o.

Klopstocks 's Messias, in Hexameters vertaald, met eene narede door den Vertaaler (*La Messiade de Klopstock, traduite envers Hexamètres avec une epilogue du Traducteur*) 'sGravenhage 1805-1815. 4 Voll. 4o. Ornés de 20 Gravures ainsi que des portraits de l'auteur et du traducteur.

L'illustre Meerman, eut aussi, en qualité de Directeur des Arts et des Sciences (poste qu'il occupait alors) une part notable à la Composition et à la Rédaction du 1er Vol. et du 1er tome du 2e Vol. des *Jaarboeken van Wetenschappen en Kunsten in het Koninkryk Holland, over de Jaren 1806 & 1807.* (*Annales des Sciences et beaux Arts dans le Royaume de Hollande pendant les années 1806 & 1807.*) publiée en 1809 & 1810.

Il était pareillement Auteur des ouvrages Suivans, qu'il n'a laissé qu'en manuscrit.

Verhandeling over Christiaan den II Koning van Denemarken en de betrekkingen van dien Vorst tot de Nederlanden (*Dissertation sur Chretien II Roi de Dannemarck et les Relations de ce Prince avec les Pays bas.*)

Verhandeling over Jeanne d'Arc, de beroemde Maagd van Orleans. (*Dissertation sur Jeanne d'Arc, la fameuse pucelle d'Orleans.*)

Deux pieces qui ont été lues dans des Sociétés Littéraires.

Notes extraites des papiers publics et d'état, relatives à des événemens politiques et autres, depuis 1801-1811.

Notes concernant les événemens qui ont eu lieu en France lors de la Revolution de 1814.

Enfin Mr Meerman s'occupait de l'édition d'un Manuscrit intéressant; *Histoire des voyages faits par L'Empereur Charles V depuis l'an 1514 jusqu'à sa Mort, par Jean Vandenesse, et avait poussé les remarques qui devaient l'accompagner jusqu'à l'an 1540, lorsqu'une mort prématurée mit un terme à sa vie pieuse, utile et active.*

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 3.

Torsdagen den 20 Januari

1816.

S w a r

på någonting, som kallas „Insäändt,“ i N:o 303 af Allmänna Journalen för 1815; samt på Anmärkningarna mot Naturphilosophien, i N:o 14 af Swensk Literatur-Tidning för 1815.

En kort afhandling, med öfverskrift: „Något om den så kallade Nya Philosophiens syftning,“ infördes i Nummerna 29 och 30 af Swensk Literatur-Tidning för 1814. Den förankrades af de underbara misstankar, som man den tiden med all möjlig flit sökte utsprida om Redaktionens religiösa och moraliska grundsatser; detsamma blef den också skrifwen ur en helt och hållet theologisk synpunkt. Författarens affigt war, att på ett populärt sätt göra tydligt, huru litet Kyrka och Stat böra frukta för Philosophernes undersökningar, och att dessa först då blifwa wädliga för begge, när Philoso-

pherne, liksom Locke, Diderot och Helvetius, förlora ur sigre den sinliga werldens förhållande till en högre werld och nedfatta Förnuftet, det gudomliga i människan, till ett wäsende som beror af sinliga intryck och en mångtydig erfarenhets slutledningar. Af denna bewisning skulle widare följa, att Kyrka och Stat borde anse med wälbehag hwar och en filosofisk lära, som ställer i spetsen för sitt system Förnuftets sjelfständiga urkraft; emedan, huru än denna princip må uppfattas, åtminstone genom beskaffenheten af sjelfwa principen människonaturens wärdighet räddas och en möjlighet gifwes för moralitet och religion. Om detta icke gerna låter vederläggas sig, så framträdde också Författaren derifrån med skäl till det påståendet, att den Schellingiska Naturphilosophien, till hvars beröm åtminstone det kan sägas, att den uppfattat Förnuftets absoluta princip i den högsta wettenskapens form, som för denna princip är möjlig, förtjente skydd mot inquisitoriska förföljelser och frihet att i lugn få utveckla sin sanning eller sin willfarelse. För en tillfällighetskrift, sådan som hela denna uppsats war, trodde Förfata-

aren, att en enkel historisk öfversigt af sa-
kens förhållande tillräckligt kunde tjena till
hans ändamål. Redaktionen gillade den go-
da affigten, samt lofwade att i sin egen tid-
ning lemna plats åt sådana skrifter, som till
ompröfning och besvarande framställde twi-
velsmål öfwer betydelsen af den åklagade Lä-
rans verkningar på Theologiens och Mora-
lens områden. Inlämnarna (af Anmärknin-
garna i N:o 14 af Svensk Literatur-Tidning
för 1815 och af den besynnerliga rhapsodien
i N:o 303 af Allmänna Journalen s. å.) har
sjelf fattat Redaktionens anbud såsom gällan-
de Naturphilosophiens tillämpning på speciella
praktiska frågor, hwilket synes af det ut-
tryck, som förekommer genast i begynnelsen
af hans Anmärkningar: „Tanan den nya
Philosophiens inlytande på Theologien
kan bedömmas“ m. m. Det kunde icke wa-
ra Redaktionens mening, att i ett tidnings-
blad, som hufwudsakligen är bestämdt för Re-
censioner, och som enligt sin plan måste be-
fatta sig med alla de skrifter, hwilka till-
sammans utgöra Sveriges Literatur, nå-
gon sin inkomma en afhandling som skulle om-
fatta grundritningen af en hel särskild wet-
enskap; således ej heller någon, som skulle sy-
stematiskt utveckla Naturphilosophien ifrån
des yttersta grunder och in extenso framstäl-
la hela des werldsåsigt. Redaktionen wille
blott så ofta som möjligt bereda sig till-
fällan, att meddela korta och lättfattli-
ga öfversikter af sina tänkesätt i sprida
da med Philosophien medelbart eller ome-
delbart sammanhängande ämnen, för att der-
igenom närma till sig den tid, då ett all-
männare deltagande i filosofernes forsknin-
gar och en allmännare wana wid läsning af
philosophiska verk skulle uppmuntra denna
wetenskaps idkare, att afhandla den i frama

ställningar af utförlig bewisning och stränge
dialektisk form. Detta åter låt icke göra sig,
så länge Swenska wetenskapsvänner ej kunde
förening sig till utgifwande af en särskild tid-
skrift, som utslutande beständes att omfatta
Literaturens positiva sida, d. w. s. att in-
nehålla omedelbart wetenskapliga skrifter, el-
ler afhandlingar som ej stå i något direkt
förhållande till Swenska Skriftställeters phe-
nomener för dagen, och derigenom tillåta en
ledighet från relativa hänsigter, en fullständighet
i betraktandet af hwarje ämne, med
så ord egenheter, som aldrig med billighet
kunna fordras af en recenserande tidning,
ja icke af en tidning i och för sig sjelf.
Först nu har den tidpunkt inträffat, då jag
med hopp om framgång kan bidra till ut-
gifwandet af en sådan tidskrift, och hwarken
jag, eller de, som till detta företagande lof-
wat mig sitt bistånd, hafwa wållat att den ej
inträffat för. Det kan lika litet för Inläm-
narna, som för alla öfriga medborgare i det
literära samhället wara oökant, att utgif-
wandet af en tidskrift, äfwen som i allmänhet
af hwar och en literär produktion, ofta beror
på helt andra, än literära omständigheter.
Kunde någon befälla sin fysiska natur, att
med oförförbar spånstighet beledsaga själen i
des beslut, ägde han en börs ur Mogols
fordna statkammare, och så vidare: då borde
han twiswelsutan ställas till ansvar, om han
ej skyndsammare verkställde sina förslager,
jemwål beträffande vers och prosa, än alla
Sveriges författare tillsammans. Men
äfwen med bortseende från de åtfylliga hin-
der, som den kroppsliga tillwarsellen ofta läg-
ger i wägen för människans handlingar, bör
man icke förtänka mig, om jag ej ansåg det
löna mödan, att under de år, då ännu
mängden af vår läsande allmänhet utan wi-

dare pröfning förlästade hvad hon tyckte bära nyhetens stämpel, och då några usla dagblads gåckerier fortforo att gälla såsom skäl och bewis, söka utföra den stora plan, som swåfwade för min ungdom, redan när jag började utgifwa Phosphoros; en plan, som till en betydlig del just dersföre framträdde så wacklande och omogen, att nationens allmänna sinnessämning syntes med likgiltighet betrakta den idee som war des föremål. En glad erfarenhet har sedan börjat öfvertyga dem, som frambragt de bättre af den inhemska litteraturens*) ärfkliga ynglingsförstånd, att de icke af brist på mdrande wåhwilja behöfwa inskränka sin werksamhet inom de twerydiga och obestämda förhoppningar, till hwilka sådana försök hos oweldiga domare gifwa anledning, och att det ej fins någonting ädelt, någonting skönt, som icke låter wänta sig af det Swenska folklynnet, eller som ej der med trygghet kan räkna på ynnest och försvar. Det är första häftet af den lofwade tidsskriften snart tryckfärdigt. Insändarn gör kanske den inwändning, att philosophiska skrifter kunna äfwen utgifwas särskildt, och i wänslig bokform. Ja wist! om Insändarn vill åtaga sig, att i Sverige anskaffa ett antal kypare, tillräckligt att betala förlagskostnaden för böcker, i hwilka ingenting annat står att läsa, än ram metaphysik. Det är sant, att omsider ett philosophiskt Publicum i Sverige är på wägen att bilda sig; men ännu är det likwäl ej fullbildadt. Fördrifte meddelar jag dessa underrättelser ingalunda för att undwika

*) Hvad jag menar med „inhemska litteratur“ har jag förklarat i Förordet till Bomsångerna, Poet. Kalend. s. 1816. Jag har i detta Förord sökt ådagalägga nationallystningen af de företag, hwilka den blinda fördomen härleder från några enstildes sektlystnad.

Insändarns upphöjda sjäcartm, eller, såsom han prydligt uttrar sig öfwer Redaktionens stridsfärd, „i mörkret söka räddning eller seger.“ Swem han än må wara, denne förfärlige man, som hotar mig med att åga „de flesta låsore“ på sin sida, så skall jag likwäl bjuda till att förtjena det wittsord han gifwit mig, förmodligen i uppmuntrande affigt, när han kallar mig „den modige Recensenten af Swenska Akademien's Handlingar;“ hwarwid contexten gör tydligt, att han icke äfstar mitt mod att recensera nyssnämnda Handlingar, utan mitt mod att förklara honom, den djupa tänkaren, som „läst och förfärdigt alla den Nya Philosophiens Originalförfattare,“ för obekant med ideen af det Absoluta. Jag har endast wetat wisa honom, först, att han origtigt förfärdigt meningen af den apostill, som Författaren till reflexionerna i Numrorna 29 och 30 med Redaktionens samtycke bifogade wid slutet af sin uppsats; och sedan orsaken, hwarföre Redaktion, då Anmärkningar insändes, till hwilkas fullständiga beswarande ej war tillfälle i ett tidningsblad, hellre wetat drösa med sitt uttrande, än framställa det i samma ordningslöshet och afbrutenhet, som stämpelar Insändarns sätt att företaga philosophiska undersökningar. Med fullständig beswarande mena wi ett beswarande, som ådagalägger vår äftigs innersta grunder. Ty föga wiget ligger derpå, om Insändarn och hans wedersakare, postdag för postdag, orka framkasta nya problem för hwarandra; och det slag af wopenglans, som en dylik oupphörlig disputationsakt måhända i några läsares andömen kunde medföra, retar äfminstone icke Redaktionens begär. För hennes ledamöter är hufwudmätet, i alla ämnen, att kunna bidraga till spridande och stadfästade af lusa föreställningar. Allmänheten må sjelf döma

ma, om ej dertill en enda ur en organisk princip sig utvecklande afhandling är mera lämplig, än en hel oändlighet af strödda tidnings-artiklar, som bestå af anmärkningar och svar på anmärkningar, och invändningar mot svar på anmärkningar, och betraktelser öfver invändningar mot svar på anmärkningar, och erinringar wid betraktelser öfver invändningar o. s. w. Mit Redaktionen med nöje mottog sändebref, som tycktes bebåda att tiden war inne för en på ansändighet och allvar grundad skrifterverling om ideer, öfver hvilka dertills der högsta ordet plågade föras af okynnet och okunnigheten, derom kan sista sidan af N:o 42 s. 1814 afgifwa betyg. Då Själfattarn af uppsatsen i N:na 29 och 30 s. s. a. af andra göromål hindrades att beswara dem, uppdrog Redaktionen mig att utarbete en öfversigt af Naturphilosophiens närvarande ståndpunkt, med hänseende till de i N:na 8 och 14 s. 1815 införda inkasterna. Denna öfversigt skulle göras offentlig i den nya af mig redigerade tidskriften, och inrättas så, att den jemförande läsaren med lätt het kunde finna swaren på hwart och ett inkast, ehuru till större delen utan särskilda citater och hänvisningar. Blott genom walet af en sådan method, som med fullkomlig frihet i ämnets behandling förenade möjligheten af en oafbruten framställning, kunde denna sak locka mig från föremål, som för det närvarande ligga mig långt närmare om hjertat. Den påtyckade afhandlingen är också långesedan börjad. Dersöre, då oförmodade omständigheter åter tycktes wilja uppsjuta mitt tidskrifts-förslag, kunde jag löfwa i den af Själfattarn återopade N:o 43, att oaktadt allt missförhållande af rum meddela den i sjelfwa Literatur-Tidningen. Nu åter kommer den ej för att underställas allmänhetens granskning, än jag

hunnit utarbete den med så noggrann sorgfällighet, som mitt mått af insigt och förmåga möjligtwis kan medgifwa.

Men hwad kan skilra min förundran, då just under denna syfvelsättning, och då ännu den föreställningen upplifwade mig, att jag i Själfattarn hade att göra med en man af wett, som, ehuru och mitt bemsdande måtte utfalla, skulle förstå att högaktas änners helgd och redligheten af sina wedersparters affigter, jag erhööll från honom en utmaning, skrifwen i uttryck, som från början till slutet röja böjelsen att förolämpa, och som alla förråda en den mest barnsliga egenkärlek, hwilken jag på något för mig alldeles obekant sätt synes hafwa särat. Jag trodde att han, som jag, skulle inse swärigheten och answaret af en skrift i Philosophien, helst i wettenskapens närvarande ställning till Kyrkan och det borgerliga Samhället. Jag trodde att han, som jag, skulle hysa mera wdbrnad för den wettenskap, om hwars grund och behandling mellan oss är frågan, än att resonera deröfver ungefär i samma ton, som om han på en klubb wille börja gräl öfver ett spelparti. Jag trodde att han, som jag, skulle hålla för möjligt, att man kan wara anhängare af ett system, utan att wara det i den mening, som skolgoftar kunna sägas wara anhängare af sina läroböcker. Jag trodde att han, som jag, ej skulle betrakta filosofiska werk såsom akademiska collegier, dem han och hans bekanta på sin ort måhända med mycken möda öfwerläst, utan att weta ett ord mer, än det som står bokstaf för bokstaf på deras papper. Jag trodde att han, som jag, kunde finna görligt att äga egna tankar, äfwen om man i dessa tankar icke „skulle hafwa någon auktoritet för sig.“ Jag trodde att han, som jag, skulle anse digressionen om „språkets mes

talliska natur" icke för någon „undersökning," utan för en episod, der jag i förbigående visar den utsigte, som Naturphilosophien gifwer i frågan om en ästhetisk uppgift, nämligen om språkets musikaliska förhållande till Skaldekonsten*). Med själfwa undersökningen, så wide den tillhör Physiken, kan Insändaren skaffa sig bekantskap i åtskilliga naturphilosophiska skrifter. Om jag engång binner utgifwa en Ästhetik, ett företag som

*) Ett stycke af denna episod har blifwit aftryckt i No: 6 af Allmänna Journalen s. 1816, sannolikt i den förhoppning, att själfwa aftryckandet omedelbart skall bewisa innehållets orimlighet. Denna argumentation är lika blindande, som om någon, för att visa orimligheten af en åsigt i matematiken eller i kemien, aftryckte den med des wettenskapliga tecken och termer, på det att läsare, som hwarken studerat matematik eller kemi, skulle starrbliga öfwer att sådana figurer och uttryck kunna finnas i werlden. Jag har ingenting emot, om Redaktören af Allmänna Journalen på detta sätt vill bidraga till utspridande af mina skrifter, och då t. ex. i den närvarande många nya för honom swårarteliga demonstrationer torde förekomma, lofwar jag honom i förwäg, att så begagna dem till noggrannare genomläsning i sitt eget dagblad. För ett så wänkskapligt uppsåt tillåter jag gerna, att han bifogar ett epigram, i synnerhet om det i sållie brås på sina åldre syfon. Detta hindrar iwelertid icke mig, att kalla menniskan, nämligen i fysiskt afseende, för „blomman af jordens metallkam," d. w. s. högsta manifestationen af jordens metallitet, eller att tillägga Planeten „sdennsk," i samma mening som redan Leibnitz tillade de medwetslösa Monaderna perceptioner. Hwad jag sagt om Musiken, att den är „werldsandens hwifning i Naturens metalliska öra," war naturfästigt icke ämnadt att gälla såsom en definition. Det är blott ett symboliskt uttryck af Musikens wäsende.

jag satt till sista målet för min difettantism i Philosophien, hoppas jag kunna göra sammanhanget tydligare, jemwäl i detta fall, mellan det Eldnas wettenskap och Naturens. Jag trodde, i korthet sagdt, att han, som jag, skulle i Philosophien se någonting annat än ett Erisäpple, inslungadt i de läradas församling blott för att oupphörligt reta dem till tråtor och chikaner, öwärdiga i sig själfwa och i allmänhetens ögon tjenande att breda flugga och sökrakt öfwer själfwa wettenskapen. Men jag, bedrog mig. Läsaren må dömma mellan Insändaren och mig, och om han ej tvingat mig till det språk, som jag nu med owilla måste föra. Så ofta jag än läst och återläst noten i No: 43, för att kunna uppträcka något uttryck, särande för Insändaren, har jag likwäl ej funnit det; må han hjälpa mig att söka derefter. Det yttrandet, att „om man rätt förstode meninggen med ideen af det Absoluta, skulle man ej kunna fråga efter grunden till det Absolutas reflex" m. m. såldes af mig utan all särskild tanke på Insändarens wisdom; mycket mindre i åsigt att skymfa Insändaren sjelf. Jag tänkte i allmänhet på dem, som bestrida Naturphilosophiens grundidee, och då jag tillika med No: 8 s. 1815 nämnde No: 14, der Insändarens anmärkningar stå, wille jag helt enkelt hänwisa till närmast för handen liggande exempel af ett sådant bestridande. Öfwer själfwa exemplens individuella halt skönjes der icke ett ord. Att blotta citerandet af wettenskapliga frågor, som blifwit framställda i skeptisk form d. å. med ögonstenlig owisshet om sina substraters realitet, och som således själfwa fränkänna sin frågare kändomen af dessa substrater, innebär en smädelse för den som framställde frågorna — det är en sats, som, mig wetterligt, blir alldeles

ny i lärdoms-historien; i fall annars Insändarn någonstän kan winna en plats der. Har han ej defutom sjelf, just i denna N:o 14, medgifwit att „han icke äger den intellektuella äfädningen,“ och strax nedanföre berättat huru det är „swårt för den att weta, som icke har denna äfädning, hwad det Absoluta eller Gud egentligen skall vara?“ Sag twiflar för ingen del på denna swårighet, utan finner den, både genom Insändarns äldre anmärkingar och genom de yngre med hwilka han satt kronan på de förre, lätt begriplig: men det förwånar mig, att han nu synes wilja påböda mig det mojeståsbrott, såsom skulle jag hafwa först lyftat täckelset af hans swagheter. Swertom har han, med egen hand, så solklart bestriat sig från alla misstankar om någon hos sig förborgad äfädning af intellektuell beskaffenhet, att det werkligen skulle wäcka mitt medlidande, om någon ännu wille oroa honom med dylika beskaflningar.

Smellertid — han talar ur en ton, som wore han färdig att blifwa Ophilosophiens sista oraket i wårt fädernesland; och blott detta förhållande har nödgat mig att widare med honom ingå i besattning, ehuru öppet det ligger för alla kännares ögon, att det intensiwa wärdet of hans iakast hwarken är sådant, som af det anfallna systemet blottar någon ny oförfänsad sida, eller som i afseende på wederslägningens heder kan reta den utmanades årelust. Sag skall således sleg för sleg följa honom på spåren, först igenom hans sista i Allmänna Journalen införda skrifwelse, emedan han förmodligen anser denna såsom sitt mest ridderliga cartell, och sedan igenom hans äldre sändebref i N:o 14 af Swenskt Lit. Tidning, författadt i en tid, då han ännu hade ett och annat begrepp om före-

delen af höfslighet i frågor. Men då alltså Insändarns gång kommer att bestämna min, måste jag hos mina Läsare anhålla om ursäkt, att jag upptager påminnelse i samma ofystematiska ordning, i hwilken de följte hwarandra ur Insändarns penna. Minne mitt tinglas långsamare, och hade jag (för att vara fulle upprigtig) en annan motståndare, så wore det kånshända min pligt att i hans ställe först bättre arrangera dem. Du kan jag ej bjuda läsarn på någonting annat, än spridda utkast till framställningar, dem jag framdeles utförligare skall lemna till hans ompröfning. Utan att wilja härma Insändarn, som skryter öfwer sin tydlighet och sin logik der han är som mest oredig och ologisk, kan jag blott utfästa mig till så mycken consequens, tydlighet och bestämndhet, som inwändningarnas osammanhang och det tränga utrymmet tillåta. Logici, nemligen sådana Logici som werkligen äro det, må sedan afgöra, hwem af oss begge mera öfwar sig i konsten „att noggrant bestämna termer och begrepp.“

I. „Ingen twiflar, att ju Recensenten och hans Medarbetare kunna, efter Schelling och med Schellingiska termer, mycket lärde docera; men det de behöfwa dokumentera är, att de kunna bewisa sina theser, eller, i fall detta skulle vara ogörligt, bestämde och på egen hand förklara dem.“ —

Jag wore Insändarn särdeles förbunden, om han „bestämde och på egen hand“ täcktes upplysa, huru långt han sträcker förebräelsen att efter Schelling och med Schellingiska termer docera, och således äfwen hwaruti han uppdrager gränsen mellan detta för honom så förhålliga docerande och det fördrade egenhändigiga bewisandet eller förklarandet af satsen, dem han kals-

lar Schellingska? Beskyller han mig, att „dö-
 cera efter Schelling“ på samma vis, som
 han synes låsa Schelling, nemligen med att
 icke kunna fåsta mig wid andan af Naturphi-
 losophien i dess helhet, utan endast så omkring
 mig med några i minnet mekaniskt uppfat-
 tade ordalag och formler, hwilkas speciella be-
 tydelse och organiska samband jag ej förmår
 inse längre, än det i sist framsödr mig lig-
 gande bok klart eller oklart utpekas — då
 förmodar jag mig redan wid andra tillfällen
 hafwa ådagalagt, att jemväl i denna om-
 ständighet ingen sympathi åger rum mellan
 Insändarn och mig. Menar han åter med
 namnet „Schellingian“, hwar och en, som
 bemäktigat sig Naturphilosophiens idee och be-
 traktar lifwets fenomen ur dess synpunkt
 — då är jag wiserligen Schellingian, och
 äfwen „Schellingiansk docent“, ehuru jag be-
 klåder detta läroämne blott på egen kallelse.
 Jag skulle icke längre uppehålla mig wid det
 föfsta profwet af Insändarns sakensligheter och
 tveetydiga sätt att uttrycka sig, om ej just öf-
 wer förhållandet mellan Schellingianism och
 Naturphilosophi herrskade så många förwärras-
 de föreställningar. Det är framförallt nöd-
 wändigt, att man engång gör sig reda för
 innehållet af det confusa begreppet Sche-
 llingianism, och att man sedan underrät-
 tar sig hwad begreppet af Schellings lära,
 eller Naturphilosophien, kan innesatta.
 Jag skall längre fram uppgeifwa skålen, hwar-
 söre jag, af alla benämningar hwarmed wän-
 ner och fiender begäfwat denna lära, anser
 nommer Naturphilosophi wara tills widare
 det, som närmast uttrycker hennes åsyning.

(Forts. följer.)

Recension:

Arrendatorn Feldkämnel. Komedi i Fem
 Akter af August v. Kotzebue. Fri
 Öfwerfåtin. Schm 1815. Cederborgh
 & Co. 92 sid. 8:o.

Näst Lope de Vega, som i detta afseende
 förblifwer alldeles oupphinnelig, gifwes wäl
 ingen mera fruktisam författare än August
 Fredrik Ferdinand von Kotzebue. I tretio
 år har hans penna warit werksam, och ehur
 rumål han allrid legat i delo med kritiken,
 har hans rykte mer utbredd sig än kanske nå-
 gon annan lefwande skriftstälkares. Ifrån
 Cadix till Tobolsk, öfwerallt der theatrar fins
 nas, spelar hans pjäser och från alla Europas
 parterrer framkallar han werelwis snyftningar
 och gaspkratt: ännu bibehåller han sig hos den
 läsande och seende mängden såsom en favor-
 rit-auctor, fastän Förf. wid hwars första
 upptråde man genast hade triumfwagnen
 och trompetterna till hands, redan inwandrat
 i glömskans ewiga skymning.

Det wore wiserligen obilligt att frän-
 dömma en sådan trollkarl en utmärkt drama-
 tisk talang. Hwad wi beklaga, är att i hans
 flocken finnes ett så löst sammanhang, och
 framförallt en så stor brist på poetiskt sinne, det
 omoraliska att förtiga. Deremot gifwes knapt
 af honom något stycke, som icke har någon
 intressant situation eller något slags effektscen,
 och i dialogisk listighet och rashet kan han
 låt råfla med Fransoernes lustspels-skrifwen-
 ter, dem han öfwerträffar i qwickhet. Det
 är sant, att minst två tredjedelar af dessa in-
 fall och noyveteter äro mislyckade och förfela-
 de, men den återstående tredjedelen är till-
 räcklig att besegra alla hans medtäflare, hwil-

fas fantasi är lika torftig som hans, men hwilkas stil är ännu mer torr och ofrukterbar. Man jemförde t. ex. Iffland. — Då Kotzebue sann, att han i hög grad ägde konsten att framlocka tårar, har det ofta falslit honom in att utsträcka händerna efter den tragiska lagern, men olyckligtvis utan framgång; hans stil blir i denna skaldeart tung, styf och pedantisk. Också har, så widt Rec. har sig bekant, ingen af hans Tragedier på wårt språk blifwit öfversatt, fastän han sjelf sätter det mesta wårder på dessa sina arbeten, trosligtvis derför att de kostat honom det mesta arbetet. — I wårt land har isynnerhet Lindgren sträfwar att blifwa en Kotzebue i miniature.

Närwarande Komedi, en af Kotzebues bästtre, är dock i afseende till planen så trivial man kan önska. Här gifwas, som wäntligt är, två personer som wilja gifva sig, men då älskarinnan före sin mors ödd blifwit tvungen att förlofwa sig med en dum landtjunksare, så behöfwas efter wäntligheten en putsmakare för att upphäwa denna trolofning. Nåmde putsmakare är denna gång ej älskarens bestent, men — har varit det. För det närwarande är hon ett privatiserande Geni i Berlin och efteröfswes enkom af sin fordna herre, Wilhelm Blond, för att förjaga Arrendator Feldkämmler ur Wien. Så litet original således styckets hufwud-idea är, tråffas här dock älskliga narraktigt roliga scener. Vi måste äfwen hålla Kotzebue räknning, att han här skänkt oss efter all fade sentimentalitet från de älskandes sida. Alla personer, som här uppträda, äro afgjorda lustigmakare, eller sträfwa äminstone att wara det. Älskaren sjelf ger lektioner i dans

i en flickskola, hwaruti den älskade, som är likaså munter och i sin mån medverkar till sin beswärlige färdmans utlednande, är insatt. — Ibland de lustigaste uppdrag här förkomma är utan twifwel scenen i wårds huset, samt äfwenytret i portchäsen, som dock Rec. på ett annat ställe läst. — — — I sjerde akten införas wi på ett privatdärhus. Chururwål de wansinnige som här framträda, blott äro sådana, hwilkas galenskap endast består i så kallade fixa ideer, är dock wansinnigheten, i hwad form den än wisar sig, alleför ryslig, för att såsom komisk kunnna framkallas på scenen. Bland de tre dårar hwarmed wi i denna akt göra bekantskap, är det en som inbillar sig wara af glas — således ett lån från Cervantes — en, som bär en gyllene papperskrone på hufwudet — lån från Fouqué — och inbillar sig wara Konung Kambyses. Den tredje wisar sig fullkomligt klok, ända tilldes han, beklagande de andras och isynnerhet den förmente Kambyses' dåraktiga inbillningar, yppar att han sjelf wore Kung Cyrus och således bäst kunde upplysa, att denna person ej wore hans son. Äfwen nämnda scen är copierad efter den beskanta engelska anekdoten, hwilken, om Rec. påminner sig rätt, Archenholz berättar: om den wansinnige som förde en resande ikring i Bedlam och öfwerallt gjorde anmärkingar hwilkas skarpsinnighet denne ej nog kunde beundra, ända tilldes han kom till en wiß cell. „Här sitter, fortfor han, den allrotokigaste i hela Bedlam, ty denne olycklige inbillar sig wara Guds Son: en inbillning hwars orimlighet naturligtvis ingen bättre kan känna än jag, som är Gud Fader sjelf.“

Bihang

III

Svensk Literatur-Tidning.

N:o 3.

Mars.

1816.

Akad. Prisutdelning, Prisämnen, m. m.

Stockholm:

Den 28 Jan. var Kongl. Landbruks-Akademien's årliga Högstid dag, då Akademien hade offentlig sammankomst, under öfvervaro af des Præsides Hans Kongl. Högghet KronPrinsen och des nu warande Cansler H. R. H. Hertigen af Södermanland, hwilken öppnade sammankomsten med ett tal. Hworefter, sedan ett från Kongl. Sällskapet för Norriges wäl wyligen ankommit bref till Akademien, angående en listigare förbindelses upprättande emellan begge Samfundet blifwit af Akademiens Secreterare uppläst, Akademiens Directör, Presidenten och Commendören Frjh. Edelcrantz aflade den wänliga Berättelsen om Akademiens gdomål det förflutna året och hwad för öfrige under samma tid blifwit, dels genom allmänne ansåttal, dels genom de i Länen inrättade Hus-hållnings-Sällskaps särskilda verksamhet och besöddanden, uträttade till Landbrukets och Hus-hållningens förkofran i Fäderneslandet, hwarjemte kungjordens hwilka Pris Akademien för det förflutna året utdelat i anledning af de utsatte Täflingsämnen, och hwilka ämnen Akademien widare till allmän täflan framställer.

Göteborg:

Kongl. Wetenskaps och Witterhets-Samhället härstädes höll offentlig Sammankomst d. 24 sikt. Jan., då Lagmannen Stenberg med ett Tal: om Grunderne för Sedligheten, och de buswudsaktliga hindren för dess allmänne tillwäxt, öfwerlemnade Präsidium till öfwerSitteläkaren, Riddaren af Kongl. Nordstj.

Orden Doct. C. Fr. Welzin — Samhället hade till täflan år 1815 framställt något fritt walde ämne ur Götteborgs och Bohus Läns Historia eller Antiquiteter, men icke emottagit någon Priskrift. I Skaldekonsten har den enda Skrift, som inkommit, ett Ode öfwer Själén, ej kunnat belönas. För Studerande af Götteborgs Skrift wid Akademien eller härwarande Gymnasium hade blifwit utsatt till täflan, öfwerfättning af Cicero's 1:sta B. de Oratore, från början till och med 34 Cap. Ingen öfwerfättning war inlemnad.

Innewarande år önskar sig Samhället, mot ett Pris af 20 Dukater i Guld, en Afhandlung om 18 Århundredets märkwärdigare Upfostringsförslag, och deras insyrtande på tidslymmet. I Skaldekonst lemnar Samhället de täflande fritt wal af ämne, med inskränking till det afwarsamma. — Priset är en Guldpenning af 12 Dukaters wig. I Wälralighet belönar Samhället med en Guldpenning af 12 Dukaters wig: En ädelsinnad Medborgares Tal i Folkförsamlingen, för att uppmäna till selskändighetens upprättbålände, oaktadt mågtiga Grammars bot. — Af de täflande må det bero, huru wida de för att gifwa hållning åt framställningen, wilia sätta denna wid ett gifwit tillfälle i Historien; i hwilket fall händelsen dock bör wara aflägsen från närwarande tid. För Studerande från Götteborgs Skrift wid Akademien eller härwarande Gymnasium utsätter Samhället till täflan öfwerfättning Cicero's 1. Bok de Oratore, från början till och med 10 Capitler. Belöningen är 5 Dukater. Priskrifterne böra in-

om October månads utgång vara med förselas de Namnsedlar inlemnade till Samhällets Secretetare, Professorn C. F. af Wingård.

Jöland Samhällets Ledamöter war ingen med böden afgången, men invalde woro: Contre Amiralen, Riddaren af Svärds Ord. St. Kors 2 Cl. af Wirsén; Lågmannen R. N. O. Berlin, Majoren Nils Koch, Prot. Secretetaren och Postt. Borgmästaren Ekström, Contr. Posten Mag. Linderot, Magister Beckman, Prosten Mag. Kabe, Consist. Notarien Mag. Hultman, och v. Pastorn Mag. Kollinius.

Lärda Nyheter.
Stockholme:

Kongl. Maj:it har i nådigt Circulare af d. 10 Jan. detta år förståndigat Rikets Biskoppar och Consistorier, att Kongl. Maj:it sunnit skälige i nåder stadga och förordna, att Philosophi Magistrar, hvilka wid Greifwalbs Akademi från den dag Hertigbömets Pommern från Swenska Kronan afträdde, blifwit, eller ders efter kunna blifwa promoverade, icke måge så räkna sig till godo de sådana Magistrar förut tillagde 3:ne år för Philosophi Magister: Graden.

Kongl. Maj:it har under d. 6 sist Dec. tillagt Præsi i Sundhets Collegium, Förste Archiatern och Commendören af Wasa Orden med Stora Korset, Doct. David von Schulzenheim, personelt, lika rang och wärdighet med Præsidenter i Kongl. Maj:its och Rikets Collegier.

Tjensfördrande Öfverhofpredikanten och Kyrkoherden i S. Jacobi försam. Doct. J. J. Hedrén har blifwit utnämnd till Ledamot af Kongl. Nordstjerns Orden.

Med. Licentiaten och Chir. Magistern C. J. Ekström är förordnad till Medicin: Theoret. Adjunct wid härwarande Medico: Chirurgicala Institutet.

Upsalar:

Kongl. Bibel: Commissionen sammanträdde härstädes i början af Febr. månat.

Theol. Docenten och Candidaten Mag. J. Bodin samt LL. O. & Gr. Adjuncten Mag. P. Sjöbring hafwa blifwit förordnade att förestå de offentliga föreläsningarne, den förre i Theologia Dogmatica, den sednare i Österlands

sta Språken, under Febr. och Mars månader, då Theol. Professorn Doct. N. Hultén och LL. O. Professorn Mag. G. Knös med Bibel: Commissionens arbeten äro sysselsatte.

Likaledes är Professorn och Med. Adjuncten Doct. C. Zetterstedt förordnad att uppehålla de offentliga Medicinska föreläsningarne under Archiatern, Professorn och Riddaren Doct. P. von Afzelli Rectorat.

Genom böyna tullwakter af d. 15 Febr. har Hans Exc. Akademien tillförordnade Canzler utnämde Philos. Magistrarne And. Jac. Broman och Gust. Wihl. Gumälius samt Magister Docens Joh. Henr. Schröder till Extraord. Amanuenser wid Akademiska Bibliotheket härstädes.

Lindöping:

Under den 24 nästl. Jan. har Kongl. Maj:it låtit utfärda nådige förordnande för Histor. Lectorn wid Gymnasium härstädes Mag. Gust. Abr. Silfwerstolpe, att i egenkap af Riks: Historiograf författa en Historia om Sverige och Norrige för de tider, då dessa Riken varit med hwarannan förenade. Hwarjemte Kongl. Maj:it under samma dato tillagt Rector Silfwerstolpe Canzli:Råds namn, heder och wärdighet.

Wexiö:

Under d. 10 Jan. har Philos. Lectorn Doct. Magnus Lamér blifwit utnämnd till Dom. Prost härstädes.

Ekonom. Adjuncten wid Lunds Akademi Mag. C. J. Heurlin är förordnad till Gymnast Adjunct och Bibliothecarie härstädes.

Carlstad:

Hist. Nat. Lectorn härstädes och Secretetaren i Kongl. Wermeländska Högskolnas Sällsk. vet Mag. Axel Fryrell har blifwit utnämnd till Riddare af Kongl. Wasa Orden.

Nekrolog:

Prosten, Kyrkoherden, Medicin: och Philosophi Doctorn Albert Julius Segerstedt, föddes år 1763 d. 22 Jun. i Lista socken i Södermanland. Fadren Joh. And. Segerstedt, war då Capellan derstädes, sedermera Kyrkoherde öfwer Trosa och Boanåhrads församlingar. Modren war Maria Christina Kumbin. Grundnen

till sina kunskaper lade han i Nyköpings Er-
vial Schola och Strengnäs Gymnasium, innan
han 1779 reste till Universiteter i Upsala, der
han, i anseende till Fadrens Året förut inträffas-
de ödd, sedermera måste med tillhjälp af condi-
tioner söka tillfälle att åka sina kostnader. I här-
jan valde han de Mathematiska Weten-
skaperna till sina studiers förnämsta föremål, och pro-
moverades 1785 i Upsala till Philosophi Mäs-
gister. Samma år förbytte han sitt hittills ide-
kade hufvudstudium med det Medicinska, och
undergick 1786 den theoretiska och 1787 den
practiska Examen i denna wettenskap. 1787
præsiderade han för en Akademisk Afhandling,
och samma år försvarade han sin Gradual Dis-
putation under Prof. Aresells Præsidium, samt
promoverades följande året skänwarande till Me-
dicin Doktor. 1788 förordnades han till In-
tendent wid Ödbergsåpinas bruun och samma år
till Provincial Medicin Medhjelpare i Örebro,
hvilken syfta han 1790 förestod under den då
inträffade ledighet. 1795 unämndes han till
Historisk Naturalis och Medicin Lector wid
Gymnasium i Strengnäs. Med assist på bå-
tre bergning för en talrik familie sökte han och
fick 1809 förslag till Kumla Pastorat i Nerts-
ke, och lät samma år den 21 Jul. prestwiga sig.
1810 erhöi han fullmakt att vara Prost och
Kyrkoherde i Lerbo församling i Ödbergsmanland.
År 1813 blef han Ledamot af Svenska Läkare-
Sällskapet och 1814 af Ödbergsmanlands Hus-
hällesällskap. Såsom Stifts Fullmäktig bewis-
stade han 1815 års Riksdag i Stockholm, och
war Ledamot af Besvär- och Ekonomis-
Kistotet. Uppförd i första rummet på förslag till
Wesstra Winaäkers Pastorat, unämndes han dertill
genom Kongl. Fullmakt d. 16 Aug. 1815.
Men han fick aldrig draga fördel af denna be-
fordran. Hjemkommen från Stockholm sjuknade
han, efter ådragen förkyllning, af en wäldsam
inflammation i lungorna, som den 12 derpå följ-
jande September slutade hans dagar wid 52 års
ålder. Han war sedan 1790 gift med framlede-
ne Prosten i Björkvik Doct. Bergii Dotter
Gustava, hvilken, jemte 4 oförstörde Söner och 4
Döttrar öfwerleifwer honom. Doct. Segerstedt
utmärkte sig i flere äfseenden genom kunskaper

och en särdeles arbetsamhet och drift i alla si-
na företag. Under sitt wistande i Strengnäs,
disponerade han derwarande Boktryckeriet, latte
det i fullkomligt godt stånd, och utgaf från detsam-
ma både som Auctor, Öfversättare och Förlägg-
gare många arbeten.

De Skriffter, utom de af honom utgifna
Akademiska Disputationer, äro:

1. Lärobok i Medicin. Nyköp. 1797. 2:dra uppl.
med några tillökningar. Strengnäs 1809. 8:o.
2. Inledning till kunskapen om Jordiska Kropparne.
Strengnäs 1798. 8:o.
3. Afhandling om Konsten att tillverka brännvin af
säd, i synnerhet för mindre brännerier. Streng-
näs 1800. 8:o. 2:dra uppl. tilldkt med under-
rättelse om brännvins tillverkande af potatöes,
samt potatöes användande till brödbakning, med
2 fig. på Potatöesqvarnar. Strengn. 1806.
4. Franske Kapitenen Etienne Marchands resa om-
kring Jorden 1790, 1791 och 1792. Öfvers. i
Sammandr. 1, 2 del. Strengn. 1803. 8:o.
5. Meddelandet af en allmänare Läkarewård genom
undervisning wid Gymnasierne i Medicinens Grun-
der. Strengn. 1810. 8:o.
6. Predikningar af H. Blair, Theol. Doct. Öfvers.
N. 1. 2. Stockh. 1814. 8:o.
7. C. J. Cäsars Leifwerne af A. G. Meißner, Öf-
wers. 1:sta och 2:die delen. Strengn. 1807. 8:o.
(2:dra delen är öfvers. J. M. Stjernskolde.)
8. Förelök till Granfening af Kongl. Plalmkomis-
tens förslag till förbättrade Kyrkosånger. Stockh.
1815. 8:o.

De utom utgifvne:

1. Christelina Betraktelser öfwer de manlige Ödn-
och Högtidsdagars Evangelierne. Strengn. 1802.
8:o.
2. Tabeller för Linnemåtnader m. m. Sammandrag
ur ett år 1757 af D. J. Ebrnsken utgifwit ar-
bete. Strengn. 1811. 8:o, och flere skrifter såsom
Anonym.

Vice Presidenten i Kongl. Bergs-
Collegium, Ridbaren af R. Nordstj. Orden Gustaf
Ud. Lejonmark ofwed i Stockholm den 4 Maj sista
ledne år, wid 81 års ålder. Han war född den
6 Septemb. 1734. Han war en af Kongl. Wes-
tenskaps Akademiens äldsta Ledamöter, och känd
i den lärda werlden såsom grundlig Mathema-
ticens, hwarpå han också lemnat flera bewis i
de Afhandlingar han försattat, hvilka i näm-
de Akademies Handlingar äro införde. Han
blef gift den 20 Apr. 1774 med Brita So-
phia Jennings, Dotter af HojMarfalken och

Riddaren af R. N. O. John Jennings. Vice Presidenten Lejonmark ligger begrafven på St. Clara Kyrkogård i Stockholm, hwarest den efterlefvande Makan och Barnen lärt wid Hans grift uppresa en enkel minnessten.

(Insänd.)

Mag. Abraham Wetterberg, Theol. Doctor, Förste Theol. Lector wid Götheborgs Gymnasium, Contractus Proft och Kyrkoherde i Säfwe Präbende, föddes i Harplinge i Halland d. 4 Jan. 1753. Fadren var sist Theol. Doctor och Kyrkoherde i Wärld. Lust för boken utmärkte honom ganska tidigt. Han blef Student i Upsala 1771, Magister derstädes 1776. Lemnade derpå detta lärosäte för att besöka Carolinska Akademien, och blef ter Poeseos Docens d. 31 Jan. 1778. Medan wid terminens slut kallades han derifrån för att biträda i undervisningen wid Gymnasium i Götheborg, såsom E. O. Adjunct, och blef d. 15 Sept. 1779 Philosophia Lector. Erhöll Grefiska Lectionen 1785, och blef derigenom lärare i den kunskapsgren, åt hvilken han egenreligen egnat sin möda. Han bibehöll densamma till 1801, då den utbyttes emot Andra, och 1802 emot Första Theologia Lection. År 1797 tillträdde han Lundby Präbende, sedan han d. 17 Jun. föregående år blifwit prestvigd; Proft öfver Domprosteriets Contract d. 29 Apr. 1801, hvilken befattning lemnades, då han 1802 tillträdde Säfwe Pastorat. Hans kunskaper hedrades med Theol. Doctors wärdighet wid tillfälle af Rådningen 1809. Såsom Emeritus bewiljades honom ständigt tjenstfrihet från föreläsningar d. 13 Jan. 1813. En stark, ehuru liten, kroppshyggnad, länge fördd diet och owanlig munterhet tycktes lofwa högre ålder. En obstruktion, hwarmed stranguri förenade sig, ändade efter så, men plågsamma dagar, hans lefnad d. 5 Dec. 1815. Doctor W. var en man af gamla tidens lärdom i språk och filosofi, men med mindre lyckliga gäfvor att föredraga, hwilket i synnerhet gäller om Theologien, den han aldrig älskat, utan emottog Theol. Lection, för det dermed förenade Präbende. Han fördes således wist icke många till Sions berg, så myc-

ket mindre som han wid Säfwe icke tog sig det minsta af Pastoralwården. Grefiskan war deremot hans hustruöfrike, och om des Clasci och sednare grundlige idfare t. ex. Ernesti, talte han med förjuening, men på sitt eget tokroliga sätt, som måste förefalla osmakligt, emedan äfwen det sublimaste, genom hans lösliga uttryck, blef lägt. Han ägde i Clasciska Literaturen och Phiisosophien ett walde och icke obetydligt Bibliothek. Detta, jemte ett större, just fullbordade arbete öfwer Grefiska prosodien, (hårom har man ej kunnat få redig underrättelse, han kallade det selft ett Prosodiskt Lexicon öfwer Grefiska poeterne) hwaråt han utpoffrat all sin tid, förfördes genom den stora eldswådan i Götheborg 1804. Denna förlust smärtade honom djupt, och sedan detta war hans läsning ej mera rigrad åt något wist mål, ehuru han war lika trågen i sitt arbete på studerkammaren. — Med fål förebrår man honom och hans lifnödighet som Examinator, och att i allmänhet låta alla göromål på sin själma, wanliga gång, denamme om de då lyckades wäl eller illa. Han skuld utom denna ljumbet, warit mycket nyttig både som lärde och medborgare. — Han war endast Ledamot Sällskapet pro Fide & Christianismo, och nu ett år af Patriotiska och Vänerets Hushållnings-Sällskap; men af intet lärde Samfund, ej en gång Wertensk. och Witskerh. Samhället i Götheborg. Han frågade icke heller efter sådan ära, så snart han hade mat då han wor hungrig, kläder att skola sig med, taf för owäder, och för resten fick sköta sin bok. Till sitt yttre war han således en werklig Diogenes.

Kungbreffer:

På Kgl. Akademiens BokAuctionens Kammarre börjas den 9 Mars försäljningen af framl. ProvincialMedici Doct. Birger Mart. Halls Bibliotheke, hwardöfwer tryckt Catalog utdelas i Berglunds Bokhandel och i Stockholm å Wärdhusets Bokläda.

En Samling Duppletter utur Skara Gymnasii Bibliotheke försäljas efter tryckt Catalog (59 sid. 8:o) i Skara d. 9 näst. Maj.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 4.

Erbdagen den 27 Januari

1816.

S w a r

på någonting, som kallas „Insäändt,“ i N:o 303 af *Utmånna Journalen* för 1815; samt på *Umärkningarna* mot *Naturphilosophien*, i N:o 14 af *Svensk Literatur-Tidning* för 1815.

(Fortf. från N:o 3.)

Om man, hvilket jag förutsätter, med ordet *Schellingianism* verkligt menar någonting, och ej blott nyttjar det som ett larmstreck att utpeka wisa misshagliga författare inför dem, som wid detta ljud genast tänka på härmåsteri, spökcener och illuminatornär, så måste detta menande antingen gå derpå ut, att beredna ett slafwiskt och blinde efterhärmonde af *Schellings* individuella manér att framställa sin lära, eller att beredna detta manér sjelft, eller att beredna begge delarna tillsammans. I första fallet har

hang med *Schelling*, än hwarje caricatur har med sitt original; i andra fallet är manerret endast slöjan af *Schellings* saken; i tredje fallet är slöjan sommanblandad med en mängd apors *harlekinstrojor*: i inredera framträder wäsendet af *Schellings* läran. Ty hwad det wäsentliga, eller läran och hennes anda beträffar, så är det en ren orimlighet, att wilja stämpla innehåller af ett system, en bestämd werldsåfsättning, med namnet af det indwidaum, som först uppfattade dess synpunkter: dels emedan synpunktens beskaffenhet omöjligt kan ligga i beskaffenheten af den seendes *nomen proprium*, dels ock emedan hwarje bildare af ett system säkerligen icke håller sina satser för blotta personliga öfwertryggheter, utan för sanningar af objektiv halt och allmän giltighet. Så måste också ordet *Schellingian* antingen betyda en, som älskar *Schellings* wettenskapliga undersökningar och de resultat de bebåda för hela organismen af wettenskap, religion och konst, eller en, som i allmänhet gerna läser naturphilosophiska skrifter (emedan man tagit sig före att anse dem alla för „*Schellingske*,“ ehuru mängden af de

böcker, som utgifwa sig för att innehålla naturphilosophi, är ingenting mindre än skrifwen ur Schellings idee), eller ock en, som tillika bemödar sig att genom egen åtgärd utsprida naturphilosophiska (dem man kallar Schellingska) åsigter. Hwarwid ej allena i de twenne första fallen, utan äfwen i det sista, strax bdr lysa hwarje klok menniska i dogonen, att benämningen lika mycket och lika litet påsar, d. w. s. upplyser om personens insigter och åsigter, som alla öfriga sådana sekteriska titlar, hvilka engång ur literära twister, ware sig enskilda eller offentliga, borde samt och synnerligen bannlysas, emedan de blott tjena till att förvräcka begreppen och wisa sakerna ur oriktig dager. Men utom det opasande i benämningen, har den tillika det selet, att i grund motstrida ideen af Schellings lära, en idee som förkastar och upphäwer alle subjektif konstruerande*) i wettenskapens rymd. Schelling sjelf, så wide han betraktas såsom hufwudman för en sekt, är minst detta sektskaps anhängare, och endast så länge man icke förstår honom, är det möjligt att wara honom sekteriskt tillgifwen. Det är naturligt, att då i alla tider få menniskor södas till filosofher, men många till älskare af philosophi, så måste i denna, liksom i alla andra wettenskaper och konsther, de många förhålla sig till de få, som lärjungar till sina mästare; och af lärjungarna kan ingen annan originalitet fordras, än att de lifligt uppfatta och med organiskt sinne på det särskilda lämpa de allmänna regulativa principer, hvilkas första upptäckt endast kan tillhöra män, som Naturen frambringat i sina inspirationsstunder. Att wara lärjunge

*) Ett konstruerande som ej har sin grund i föremålet, utan i den konstruerande personen.

i en wettenskap, der äfwen sjelfwa mästarna oupphörligt äro lärjungar af hwarandra, kan således lika litet wanhedra den person om hwilken det säges, som det i allmänhet kan wanhedra någon menniska, att icke äga Snille, i detta begrepps högsta fullkomlighet. Det wore alltså besonnerligt, om en lärjunge i Philosophien, uppfordrad att förklara sig äfwer sin mästares åsigter, kunde med något stän af bilsigheit tadlas för det att han framställde just dessa åsigter, eller hwad det kunde bewisa mot klarheten af hans sätt att uppfatta deras grundbegrepp, att han betecknar dessa begrepp med de termer, som lämpligast och kortast uppenbara begreppens inre, och som dersöre till större delen jemwäl af mästaren blifwit nyttjade. Allt beror här, icke på att han begagnar lärarens termer, utan på huru han begagnar dem. Han begagnar dem rätt, om han använder dem blott der de äro oundwärliga förkortningar, med hvilka man bestämde uttrycker hwad som annars skulle sönderfalla i en ändlös het af ord, och der de bekomma den ställning, att deras ljud för en uppmärksam läsare tillika innehåller deras definition. Han begagnar dem orätt, om han använder dem såsom magiska ord, genom hwilkas bistånd han will charlatanisera med en wisdöm, för hwars egentliga meningar han hwarken måltar göra sig sjelf eller någon annan redo, men till hwars predikant han dock af modessuka och säfänga har utforat sig; om han stöter fram dem både der de påsa och icke påsa, både der de säga någonting och der de icke säga någonting (emedan hwarje term endast gäller på sin i systemet bestämda plats), och om den förwirrade gången af hans demonstrationsförföret intyggar, att han i det hela förstår — lika litet termerna, som systemet. Det är derigenom lätt blottadt för Kännas

rens blick, huruvida man är en själfständig commentator, eller en slafvisk och oredig efterpladdrare. Det synes emellertid vara detta sista, för hvilket Insändarn beställer mina medarbetare och särdeles mig, då han förberår oss att vi blott kunna „efter Schelling och med Schelling'ska termer docera.“ Hans affigt är icke otydligt den, att framställa oss såsom blinda härmare af Schelling's sätt att filosofera och uttrycka sina grundsatser, charlataner, som i tid och orid strö omkring oss talesätt af ett halfstätt eller oförstådt system, liksom mosaik-bitar, dem vi nyttja, inför lika blinda beundrare och härmare af oss själfwa, att utstoppa våra egna insäll. Vi wärdja med gode samwete till alla dem, som fåstat någon pröfwande uppmärksamhet wid våra hemdbanden att gagna den allmänna själsodlingen, om dessa ärgårder förråda den lösliga egoism, att genom en dålig efterapning wisja utmärka sig, eller om ej det wis, hwar på wi, äfwen aphoristiskt och i förbigående, stundom löst fixera allmänna spekulativa synpunkter för detaljerade ämnen, alltid vittnar att wi talat af intresse för saken, att wi welat någonting allwarligt, och att wi äro minstone själfwa wetat hwad wi welat, om det än ofta ej lyckats oss att göra handgripeligt för andra. Om ock i sig sjelft det wore kländerwärdt, att i förbigående widrä uppgifter, till hwilkas fullkomliga löfande hela böcker äro behöfliga, så har det likwäl alltid varit vårt grundsats, att hellre ofullständigt och med fara af missförstånd yttra hwad wi anse för sanning och rätt, så snart den minsta anledning dertill är för hand, än att yttra det alldeles icke. Vi hafwa wisserligen i sista fallet många exempel för ögonen, men det är oss obekant, hwad Swenska Litteraturen genom denna grundliga tyfnad wunnit i solidi-

tet. Defutom kan ju ej en Tidning i allmänhet, och ännu mindre en Recensions-tidning, på annat sätt behandla något föremål af hwilken beskaffenhet som helst. Dess bestämelse är att utgå från till betraktelser, icke att i all deras omfattning meddela betraktelserna själfwa. Detta är ändock förmodligen hwad Insändarn begär, när han uppbjuder oss att „bewisa“ våra „theser, eller, i fall detta skulle wara ogörligt, — förklara dem.“ Wäl skulle jag tro, att om man riktigt bewisar en thes, så förklarar man den också, och tvertom; om jag t. ex. bewisar den thesen, att alla winklarna i en triangel äro tillsammansantagna lika med twenne räta, så förklarar jag ju med desamma thesens mening: men Insändarn är för mycket skarpsinnig logicus, för att tillåta slika identificationer af ordens betydelse. Skulle man likwäl antaga, att han gjort denna distinktion med något slags medwettande hwar för sig, så menar han förmodligen med förklarandet af en filosofisk sats, tillämpning af causalitets-lagen på dess innehåll; t. ex. att wid satsen: Det ändliga är öfwerallt det Öändliga sjelft i en speciell modalitet, — man skulle säga honom orsaken, huru det kommer till att det ändliga har en sådan egenskap? en begäran, som äger sin grund i en fullkomlig ofunnighet om wäsendet af filosofisk method och dess omedelbara evidens. Lika litet som Geometern, hwars wettenskapliga method också är en rent demonstrativ, på annat wis kan uppgiswa grunderna till satsförfarande, än att hon genom konstruktionens omedelbara objektivitet bewisar dess inre nödvändighet och wisshet, lika litet uppställer den verkliga Philosophen en sats, som ej har sin grund i sig sjelf d. w. s. i en sig sjelf bestämmande konstruktion af den allmänna ideen

för alle filosofiskt konstruerande. Hvarje reell sats framställer en bestämd åskådning; att den bestämda åskådningen måste vara just så och icke annorlunda bestämd, det bevisas genom den i hvarje bestämd åskådning närvarande, för alla bestämningar gemensamma åskådningens evidens; hvar för den i det gifna faller ytter sig så och icke annorlunda bestämd, der till gifves ingen vidare förklaringsgrund, än åskådningens egen omedelbarhet. Då denna i hvar och en reell (icke blott logisk) sats utgör dess realitet, så begär man en uppenbar orimlighet, om man tror sig förklara en sats derigenom att man söker dess verklighet i en annan, som återigen har sin verklighet i en tredje o. s. w. genom hvilka försärande man förvandlar dem alla till relativa vissheter d. å. upphäver deras realitet, som blott i den inre omedelbarheten af en och hvar består. Ett behandlingsförfarande, som i Philosophien länge gjort all vetenskaplighet omöjlig. Ty fastän organiserandet af ett system blott genom successjon i demonstrationen kan verkställas, så är dock denna successjon icke någon utveckling af causalitetsförhållanden, utan en progressjon af vetenskapens idee genom ideens alla möjliga modaliteter, af hvilka hvar och en i en hvarstund begränsning låter åskåda den ena och odelbara ideens omätlighet. Hvilket allt jag på sin ort får tillfälle att utförligare afhandla.

Jag hade kunnat undvika den widlöfthet, med hvilken jag nödgats utreda begreppen Schellingianism, Schellingian och Schellingisk Terminologi, om jag ej visste, att Insändarn, i fall han ej hittar på något annat att säga, wid slutet af mina förklaringar åter sätter händerna i sidan, ställer sig framför mig och ropar: detta allt vet jag förut, det står i

Schelling! och dermed begynner på att omrugga detsamma som han sagt förut, detsamma, som blifwit vederlagdt af mig och som hundrade gånger förut blifwit vederlagdt af andra. Hvad der för det fordrade egenhändigt i förklaringen widkommer, så har Insändarn tvifvelsutan deruti rått, att innehållet af mina förklaringar, i fall de swara mot sitt ändamål, finnes äfwen hos Schelling och följer af hans skrifter; ehuru icke desmindre ihärdighet, sjelfverksamhet och klarsinnighet behöfwes att finna det der, och ehuru Insändarn, om han kunnat finna det, aldrig hade stikat mig sina absurda spånor och inkast, som råda huru litet han förstår studera ett system i dess sammanhang, eller „på egen hand“ erföra dess anda.

Föröfrigt är detta innehåll, hvad det väsentliga deraf widkommer, ingalunda sådant, att det ofwillkorligt beror eller resulterar af en systematisk utveckling. Har man sinne för Natur, för Religion, för Poesi, för Sedlighet och Dygd i dessa ords renaste och strängaste begrepp, så är man redan inwigd i helgedomen af hwart och ett filosofiskt föreställningsförfarande, liksom Pythagoras, Platos, Brunos och Schellings, omedelbart går ut på att göra den så kallade verkliga världen till hvad den ämnades att vara, till Gudomlighetens tempel. Långt innan jag läst en rad af Schelling, eller af Plato, eller (för att icke nämna de theosofiska författarne, öfver hvilka man, utan att känna dem, spwallrar så många otidigheter) af någon annan mästare i visshetens vetenskap, betraktade min känsla, min tro det Ena såsom själen af det Hela, och hvarje länk af detta Hela såsom en så kallad accord i samklang af den Ewiges toner. Philosophiens studium har endast blit

dragit att wisa med orubblig wiffhet för mitt förstånd, hwad tillfredene hwilade mera så som aninga i min fantasi. Men hwad är det som gör Philosophen till mer än logisk formalist, och Konstnären till mer än fantasi? Är det ej denna sammansammelse, denna heliga jemmigt af hjerta, af fantasi och förstånd, som gör Människan i allmänhet till fullständigt uttryck af en intelligens, till fullständig sedlig warelse? Jag menar nemligen med förstånd, den ordnande kraften i förnuftet. Hwilken människobildning tror man att åstadkomma, om man sönderar denna kraft från sina baser, den åskådande och den känande? Men det är just denna söndering, hwarigenom förståndet nedfäres till en tom formell egenkap hos intelligensen, att söka sanning, d. w. s. sin egen realitet, i aftgifwande på lika abstrakte (owäsentliga) uppfattade finliga phenomener, för att genom deras jemsdrande leda sig från den ena hypotesen till den andra, till des ledjan af hypoteser bleswe så lång, att den genom sifflwa längden förwandlade sig i wiffheter, eller att genom sammanräknandet af ändligheter slutligen det Dändliga framkomme som facit. Det orimliga, det all möjlighet af reell kunskap upphäfwande i denna de moderna Erfarenhetsmännernes åsigt af wettenskaplig forskning, har sin grund i det dualisti-

*) Ja! tänker kanske här en och annan läsare, det der låter rätt wacker, men hwad är en sådan betraktelse annat än Poesi? Nå gbra! Hwad är den annat än Poesi? Men hwaruti består på Poesien? Ensam i verskonst eller verskyt? Eller i ett mist innerligt sätt att uppfatta lifwet på engång i des månataldighet och des enhet? Hwad will åter Philosophien, om ei i en reflekterande öfversigt framställa samma harmoni?

ska reflexionsfakt, enligt hwilket det absoluta verkliga och wisa icke tänkes såsom något identiskt med människans egen existens och således omedelbart för henne tillgängligt sånart hon will finna det, utan såsom ett problemariskt blott i möjlighetens rike liggande extramundanum, till hvars beskaffenhet man endast genom sannolikhetens hopande på sannolikheter kan approximera sig. Af Kants Criticism, som med den beundransvärdeste genialitet ådagalagt hottenlösheten i det Dandiska sträfwardet, att genom relativa principer (sådana principer som, för att bli reella, behöfwa suppleras med andra, eller som gälla blott under wisa willkor och förutsättningar) någonsin ernå en absolut kunskap, borde man hafwa kommit på den tanken, att upplösa en absolut princip (en som omedelbart ur sig sjelf utbilbar sitt innehåll), en princip, hvars aning defutom i Kants skrifter icke sällan ytrar sig. Ewertom har man begagnat Kants lära, till att först riktigt fixera söndersplittringen i menliga medwerandet, eller striden mellan des kunskapsförmåga och des kunskapsbegär; sammanhanget mellan människans subjektivitet (hennes tänkande, föreställande wäsende) och denna subjektivitets inskränkning (det objektiva, det urifån på hennes föreställkraft outhörligt inwerkande, föreställbara), samt förhållandet af begge till det ursprungligt substantiella, hwaruti föreställningens alla ändliga modifierationer på något wis måste äga sin nödwändighet — detta allt, som är all reell Philosophis egentliga ämne, emedan det är det enda som lönar mödan att weta, när reflexionen engång börjat twiffa på ofelbarheten af den för alla människor gemensamma empiriska åskådningen*) eller af

*) Substratet för det så kallade *akademiska*

hwad för en annan auktoritet som helst, — har blifwit förklaradt för saker, om hvilka ingen theoretisk (alltså ingen) kunskap är möjlig, och dermed har Philosophien fått sitt affked både såsom wettenskap och wettenskapslära; i fall hon annars med ett affked utan grunder kunde affspisas. Smellertid, då man detta oaktrade synes wilja bibehålla namnet Philosophi, förmodligen för att icke lemna någon lucka i den så många sekler gamla, och således af gammal håfd behagade listan på menliga kunskapslag, inser jag icke hwad man egentligen will förstå under detta namn, sedan man afflädt det all inre betydelse, om ej en wiß drift och färdighet att prata fors, twärs och ändalängs öfwer allahanda ämnen, utan att engång hoppas, mycket mindre kunna komma till något resultat. Skulle man verkligen inbilla sig, att Wiehersgudinnan, för ett så eländigt ändamål, i Förnuftets rustning sprungit ur Ungarens hjerna? Men hwad annat kan wara meningen af Skrifet mot återställandet af Philosophiens uråldriga idee, den att gifwa kunskapsbegäret en klar och fullständig *Геогра**) af det i alla föremål för

menslig förståndet, eller Sens Commun. Bland de många orimliga bekyllningar, som dagligen ofbrändrade idisslas, ehuru wi ä war så nära nästan dagligen wedertogt dem, är den icke den minsta, att den Nya Philosophien skall af grundsats hysa fiendskap till Sens Commun. Är man då en fiende till Sens Commun, när man will hjälpa det att upplösa de motsägelser och twifwelsmål, i hvilka det inwecklar sig på förta steget till utforskning af sitt och tingens wäsende? — Detta tillmäte är ännu ibligare, än det återigen här och der framskymtande om war Catholicism.

*) *Геогра* kommer af *Γεωγραφία*, se, äfkäda, och all teori som ej är äfkäda och äfkäda

menslig äfigt ursprungligt verkliga, det i Universum, så wäl i des intelligenta som i des intelligibla*) häft, absolut wäsentliga — ty hwad söker Philosophien, om ej en sanning, som är omedelbart eller genom sig sjelf sann och oölmängiltig, en wißhet, som måste wara alla särskilda wißheteres grund, en insigt, som icke kan inses genom något annat ljus än sitt eget, — och hwar kan detta absolut Sanna finnas, om ej i ett absolut Wäsentligt? Ätminstone är det hufwudbegreppet af den lära, som man kallat Naturphilosophi, att söka en realitet, som hwarcken genom det blott generella logiska tänkandet eller den blott concreta empiriska äfkädningen kan enäs (emedan de begge aldrig hinna öfwer relativa wißheter), ehuru den i det logiska tänkandet (äfwensom i alle slags tanka) är den kraft som tänker och i den concreta äfkädningen den substans, hwars phemonener skadas. Det följer af en sådan realitets natur, att den endast kan wara En, ty annars wore den ej den söka grundverkligheten; det följer också af des natur, att den måste wara Allt, d. w. s. wara den identiska substancialiteten af Allt; ty annars skulle flera grundverkligheter existera. I detta fall är och förblifwer det gamla *Επιστήμη* förnuftets öwllforliga ättä, och de,

ning slära, är — hwad greiffångares hjernspöken alltid äro, antingen de beropa sig på logik eller empiri.

*) Jag kan icke gifwa den förblandning af orden intelligibel och intelligent, med hwilken jag sett ätkilliga nyare filosofer bereckna ett och samma begrepp, nemligen det intellektuella i allmänhet. Intelligibel är, i följ af ordböjelsen, det som är ämnadt att intelligeneras, eller det som kan intelligeneras; intelligensens objekt.

som i sina cottier, med korten i händerna, eller framför rågade tallrikar, plåga föreraga wettenskapliga forskningar och handhafwa Kritikens swärd, synas ej särdeles reflectera öfwer förnuftets egentliga egenkap, den att wara förnuftigt, när de fordra att det skall tänka sig werlden såsom sammansatt af twenne urwäsenden, man må bestämma dessa urwäsenden och deras werksförhållande på hwad wis man behagar. Att denna förnufts- enhet, hwaras utweckling Naturphilosophien ser i hela det omåtliga omfånget af lifwets gestalter, icke detsmindre är en princip som leder till den strängaste Theism, hoppas jag kunna wisa wid slutet af dessa förklaringar. Men den äkta Theismen kan endast framspira såsom blomman af en äkta Naturalism, hwilken, på samma sätt som Naturen sjelf innehåller roten till allt lif, förhåller sig till lifwets högsta utbildningsgrader, till Dygd, till Konst och Religion, såsom roten af ewiga betens träd till dess i kronan glimmande frukter. Lust derföre, att en falsk filosofhi gjort människosjålen till ett styckwerk, der en afgrund skiljer det möjliga från det verkliga och gifningen ifrån öfvertygelsen, kan intet annat medel än en sund filosofhi hjälpa dem till rätta, hwilka ett lyckligt natursinne ej skyddat från alla twiswelsmål, eller för hwilka ej Christendomens uskunder, som framställa Philosophiens grundåskådning i dess ursprungliga enkelhet, kunna sönderflita nåten af en i sina egna garn intrasslad reflexion.

(S. utl. följer.)

Korta Underrättelser om den nyare Tyfka Witterheten.

Hittillige WettenskapsKistare i landsorterna hafwa hos Redaktionen yppat sin önskan, att erhålla några notiser om hwad uti hwarje särskild wettenskaps område de senaste åren i Tyfkland utkommit. Så nyttig en sådan uppjats ån är, har dock Redaktionen hertills återhållits af de stora swårigheter som åtsålla ett dylikt företag; och då Förf. af närwarande underrättelser nu, efter måttet af sin förmåga, fullgör Redaktionens anmodan, i hwad som beträffar Tyfkländs Witterhet och Witterhets Historia, begär han de sakkunniges tillgift, att han här nästan ej kan lofwa annat än ett namns register på Tyfkländs ypperste Literatörer med en kort hänwising på beskaffenheten af deras skrifter. Det har warit nödwändigt, att om hwarje Förf. bifoga några anmärkingar, i öfsett att angifwa arten af hwar och ens förtjenst, i förhoppning att man må ej fordra, att de skola wara annat än flyktiga grundritningar. Förf. begynner denna öfwerfigt med Klopstock. Ända till början af detta århundradet hoppas wi fullständigt äminstone kunna namngifwa de fdrste bland detta länds skalder, med förbigående af dem af en lägre ordning. Sedermera tillärer ej den förfst de senaste åren upplifwade utländska bokhandlen, ej heller en utländnings fragmentariska kunskap af en literatur, som med hwar dag så kraftigt utvecklar sig, att lemna annat än spridda drag till en utwidgad öfwerfigt af denna literatur. Rec. har dock hellre welat gdra något än intet. Hwad han förbigått, skall såsom supplementer nedanföre meddelas. Korta måste dessa underrättelser blifwa, då ändamålet icke är

att skriva en literärhistoria, utan att blott wända allmänhetens uppmärksamhet på rikshögheten af våra stamswandters witra skatter. Kännaren skall således, då han här finner ingenting nytt, förlåta Förf., som i några rader ystligt måst sammantränga åstgter och områden, till hwilkas utveckling erfordras hela volumer. Deremot har Förf. föreskrifwit sig som lag, att förf. (som redan nämde är) ej upptaga annat än det verkligt klassiska eller det som står närmast intill dess gränser, samt sedermera endast anföra det som han själf känner, utan att lita på utländska Recensenters omdömen. I annat fall skall han alltid själf tillkännagifwa, hwilken bok varit honom obekant*). Förf. önskar slutli-

gen, att Wetenskapsmän, som wissa gagna sina landsmän genom nyttiga kunskapers fringspridande, wille, hwar och en i sitt yrke, efter samma plan meddela korta, anmälände karakteristiker öfwer de förnämsta böcker, som nyliqast utrikes utkommit.

(Forts. c. a. s.)

*) De, som önska att äga här anförda skrifter eller hwilka andra Tyiska Böcker som helst, kunna till Herr Zeipel och Palmblad insända requisitioner. De som inlemna dessa listor innan den 1 Maj, skola, hoppas man, innan årets slut erhålla hwad de föreskrifwit. -- I sådan åsigt äro prisen på de flesta af här citerade skrifter uttagna i Swenskt Bankomont, efter den i vår Bokhandel wanliga beräkning.

S m å r r e S k r i f t e r.

Beskrifning öfwer *Dn St. Helena*, Författad år 1815. Schm, Cederborg & C. 1815. 37 sid. 8:de.

Förf. widtager en ofruktbar Beskrifning öfwer *Dn*, hwilken väcker tio sidor; så följer, „för att behåga Swenska läsarinne, „ett kärleksäwentyr, som Förf. menar wara romantiskt, ehuru det är ingenting mindre, nemligen detta: En Helena-mamsell är kär i en fattig löjtnant; föräldrarna wilia tvinga henne till ett rikare parti; undertiden ankommer Nördiska Gen. Guverneuren och en Lady H-- till *Dn*; man kastar sig till den senares fötter; löjtnanten blir Major, får god sold, gifter sig, och den romantiska historien är slut. Deretter nämnas ett par ord om dñs produkter; men innan kort kommer Förf. på helt andra saker, t. ex. Indiska handeln och wadad-windarne. En sida frän slutet erinrar han sig äntligen, att detta allt ej hör hit, och lofwar „återgå till ämnet eller dñs Beskrifning,“ -- och begynner tala om -- Bonaparte.

Mycket får man således ej weta af hwad *Litresbladet* lofwar. Bland de få uppgifter som träffas, äro åtkilliga som strida mot de allmänne. Sid. 6, uppges dñs polhöjd till 15 gr 55; den antages wanligt till 15 gr. 30. (Geogr. univ. par Guthrie, Paris 1802). -- Stilen har några swenska eller onödiga sid-termer; t. ex. sid. 6 anlöpa en blå sig ud de; sid. 7: „För att anfra på reddan utanför Jamestown måste man tåga ve-landet ganska nära, så att man snart sagdt kan hoppa i land; den som urakelåter detta kan icke ligga upp till rätt god ankargrund, utan måste anfra på 80 och 90 samnars djup, då det lätt händer att skeppet icke stoppar upp men kommer i drift till Sjö, och då måste antingen resan fortsättas eller också fordras flere dagar till att krypa upp mot wadad-winden för att kunna åter ligga öfwer till *Dn*.“ -- (Wofen, 2 ettjerdedels ark wanligt tryck och format, kostar 12 R. Sk., men så har man den också insvept i blått papper för samma pris.)

Bihang
till
Swenskt Literatur-Tidning.

N:o 4.

April.

1816.

Härda Nyheter.

Upsala:

Mathes. Professore och Riddaren af R. N. O. Mag. Jöns Swanberg har blifwit kallad till Correspondent af R. Francka National-Institutet i Paris.

Hans Excellence Akademien tillfrordade Cenzler har till Extraordinarie Adjuncter utnämnd och förordnat: i Theologiska Faculteten Magister Docens, Theol. Candidaten J. Bodin och i den Philosophiska: Linav. Lat. Docens, Theol. Cand. Mag. J. O. Holmström.

Westerås:

På förslag till lediga Domprostembetet härstädes äro utspörde: 1:o Rörköherden wid Adolph Fredrics Församling i Stockholm, Ledamoten af R. N. O., En af de 18 i Sw. Akad., Doct. J. O. Wallin, 2:o Histor. Lectorn härstädes, Prosten och Rörköh. i Skerike Mag. Jon. Meinh. Fellenius, 3:o Philos. Lectorn härstädes Mag. Jac. Worelius.

Rectorn wid Rgl. Trivial-Scholan härstädes Mag. Dan. Arosenius har blifwit utnämnd till Rörköherde i Söderbärkes Consiistoriella Pastorat af detta Stift.

Carlstad:

Cloqv. och Præs. Lectorn, Theol. Candidaten Mag. J. Fr. Lijell har blifwit utnämnd till Theol. Lector wid Gymnasium härstädes.

Christiania:

Catalogus Prælectionum in Universitate Regia Fredericana, Sexto Ejus Semestri,

anno MDCCCXVI a XVII Kalend. Febr. habendarum.

Sortegnelse paa de Forelaesninger, der skulle holdes wed det Kongelige Fredericks Universitet i dets siette halvaar fra midten af Januar maaned 1816, i ark in 4:o, har af trycker utkommit i Christiania hos Jacob Lehman på Latin och Norriska, hwaraf den senare här fullständigt meddelas:

Dr. Michael Schjelderup, Professor i Medicinen, fortsaetter Mandag, Tirsdag, Fredag og Lördag fra Kl. 12 til 1 sine Forelaesninger over Anatomien; Mandag, Tirsdag og Onsdag fremsaetter han for Laeger og Anthropologer Laeren om det animaliske Liv, og oplyser den med de nödwendige anatomiske Demonstrationer.

G. Sverdrup, Professor i det graecke Sprog, vil fire Timer om Ugen Kl. 11-12 fortolke Ciceros Vaerk "om Taleren", og enkelte af Ovids Digte. Ligesaa mange Dage om Ugen vil han fra Kl. 12-1 fortolke Aristophanes's Comedie: Skyerne, og fortsaette sine Forlesninger over Pindars Oden. Mandag Kl. 11-12 og Fredag 12-1 samt en anden Time, der maatte vaere baade hans Tilhørere og ham beleilig, foredrager han den romerske Literaturs Historie og giver en kort Udsigt over de fortrinligste romerske Skribenters Levnet og Udgaerverne af deres Vaerker. Privatissime tilbyder han sine yngre Medstuderende sin Billebning i att fortolke de gamle graecke og romerske Författares Vaerker, i att disputere og skrive Latin. Evende Timer om Ugen vil han, om hans Tid tillader det, foredrage den graecke Historie. Ifald

et tilftraeffeligt Antal Tilhørere melde sig, skal de dertil bestemte Timer naermere vorde bestjendgjorte.

J. Nathke, Professor i Naturhistorie, fortsaetter Forelaesningerne over Zoologiens Encyclopaedie Mandag, Tirsdag og Onsdag fra 5-6, samt over specielle Dole af Zoologie og Planterphysiologie i de for Tilhørerne og ham bevilgede Timer af de øvrige Dage i Ugen.

Søren Rasmussen, Professor i den theoretiske Mathematik, laeser daglig fra Kl. 10-11 over den elementaere Mathematik og, i andre for Tilhørerne bevilgede Timer, over Raekkerne og de krumme Linier, saasnart Størthinget er sluttet.

Ludv. Strouf Platon, Professor i Historien, laeser hver Dag fra Kl. 9-10 Formiddag, nemlig Mandag og Torsdag over Faerøelands Historie, Tirsdag og Fredag over almindelig Indledning til Statistiken, samt Onsdag og Lørdag over Skandinaviens Geographie.

Dr. N. B. Sørensen, Professor i Medicinen, laeser Mandag, Tirsdag, Torsdag og Fredag fra Kl. 10 till 11 over den specielle Pathologie.

M. A. Thulstrup, Professor i Chirurgie og Fødselsvidenskab, laeser Mandag, Tirsdag, Torsdag og Fredag fra Kl. 11 till 12 over Saar, Beenbrud og de saakaldte kolde Haevveser. Onsdag og Lørdag giver han paa det militaire Hospital Undervisning i den chirurgiske Klinik. Fra April Maanedes Begyndelse laeser han i 3 Estermiddagstimer om Ugen over Fødselsvidensskaben.

Jacob Keyser, Professor i Chemie og Physik, fortsaetter Mandag, Tirsdag, Onsdag, Torsdag og Fredag om Estermiddagen fra Kl. 4 till 5 sine Forelaesninger over Experimentalphysiken; og Mandag, Onsdag og Fredag Kl. 7 agter han at foredrage Chemien.

Ovend B. Hersted, Professor i Theologien, agter att fortsaette sine Forelaesninger over anden Mosebog Mandag og Tirsdag fra Kl. 9 till 10, og over Davids Psalmer Onsdag, Torsdag og Fredag i samme Time. Lørdag fra Kl. 9 till 10 fortsaettes Forelaesningerne over det skriftte Sprogs Grammatik. I Ugen 12 till 1 laeser han de tre første Dage i

Ugen over den Christelige Dogmatik, og de tre sidste foredrager han Indledningen til det nye Testamente. En Time ugentlig til Samtaler over selvvalgte theologiske Emner vil efter naermere Aftale blive bestemt.

Jens Esmark, Professor i Bergvidensskaben, laeser ugentlig i 6 Timer, fra Kl. 12-1, over Drykognosie. Naar Forelaesningerne over Steenarterne ere tilendebragte, vil han udvikle og forklare Geognosien.

Christopher Hansteen, Lector i den anvendte Mathematik, agter hver Dag i Ugen i Estermiddagstimen fra Kl. 5 till 6 at laese over den theoretiske Astronomie. Desuden vil han i Timer, som overensstemmende med Tilhørernes og hans egen Bequemmelighed naermere bestemmes, bestraebe sig for at foredrage Gnomonik og mathematisk Chronologie.

S. Steensen, Lector i Theologien, vil alle Dage om Ugen, fra Kl. 4 till 5, bestraebe sig for at forklare Johannes's Evangelium; tre Dage om Ugen vil han i følgende Time laese over Kirkens Historie fra Westphalerfreden og indtill vore Dage; de to følgende Dage vil han i samme Time straebe, efter den hellige Skrift, at fremsille Billedet af en Christens Liv. Torsdagen fra Kl. 6-7 vil han fortælle, hvad der i den hellige Skrifts Bøger, fra Josua Bog af, indeholdes. Alle disse Forelaesninger holdes paa Modersmaalet.

Dr. Fougner Lundh, Lector i Technologien, vedbliver hver Mandag og Torsdag i Estermiddagstimen fra Kl. 6 till 7 at foredrage den private Oeconomies Encyclopaedie, Historie og Literatur; i den samme Time laeser han Tirsdag og Fredag over Technologien. I andre for Tilhørerne og ham bevilgede Timer, vil han bestraebe sig for at give en technologisk-historisk Skildring af Jernet i dets oprindelige Tilstand og de chemiske-rechniske Operationer, ved hvilke Konsten overfører det til regulat Form, samt beskrive nogle af dette Metals vigtigste Bearbejdelser.

M. Rene Orry, Lector i det franske Sprog og Literatur, laeser 4 Dage om Ugen, fra Kl. 5-6, over Voltaires Henriade; samme Dage i Timen fra 6-7 tilkøber han sin Vejledning for dem, der ville øve sig i at skrive og tale fransk.

Jonas Anton Hjelm, Högskolans Advocat, Docent i Lovkyndigheten, läser Mandag, Onsdag och Fredag fra Kl. 5:6 over hypothetisk Ratturret; Tirsdag, Torsdag och Lördag, i samme Time, over Ringenes Ret, efter Fædreländets Love, sammenlignet med almindelige Lovgivnings-Grundsætninger og den romerske Ret. Holber Examinatorier i andre Timer, og Lördag fra Kl. 6:7 de sædvanlige theoretiske og practiske Ovelser.

Fred. Pet. Jac. Dahl, Docent i Philosophien, ager at læse Onsdag, Torsdag, Fredag og Lördag fra Kl. 9 til 10 over Logiken. Mandag og Tirsdag i samme Time, og Torsdag, Fredag och Lördag om Eftermiddagen fra 6:7 vil han give en Førelæsing til Philosophien. Ved begge disse Førelæsingener lægger han Statensraad Treschow's Lærebøger till Grund. En for Tilhørerne beqvem Time vil han bestemme till Examinatorier. Han tilbyder sig ogsaa, privat at ville give et kort Foredrag af Logiken for dem, der maatte ønske det.

Universitets-Bibliotheker er aabent Mandag, Onsdag, Fredag och Lördag fra Kl. 1 til 2.

Underrättelser angående

Christianas Universitet.

I medlet af Nittende Januari måned bibrjades efter 4 veckors ferier, åter föreläsningarne härstädes och en Catalogus Prælectionum förkunnade att Norriska Universitetets Gæste halfår hade inträde. Enligt denna Catalog finnes att Professorernas antal stiger till 10, hvaraf 1 i Theologien, (ingen i Juridiken) 3 i Medicinen, 1 i Orättiskan och Latinet), 1 i Naturhistorien, 1 i Matematiken, 1 i Historien, 1 i Chemien och Physiken och 1 i Verswettenskapen: samt Lectorernas eller Adjuncternas 6, neml. 1 i Theologien, 1 i Juridiken, 1 i Matematiken, 1 i Theoret. Philosophien, 1 i Technologi och 1 i Franska Språket.

Om den unga Norriska Högskolan, som ännu äger en blott provisorisk inrättning och af Norrrikes närvarande Storhögskola väntar med hvar dag sin fundation, är oändligt, som man ser, att lemna annat än högst låga underrättelser. Man tror sig imidlertid giva en tjänt om man meddelar hvad man känner, och hoppas

lemna säkrare underrättelser, så snart Storhögskolan skulle besluta något i anledning af de 2me projekter, som till det samma blifwit inlemnade: det ena författadt af Statensrådet och N. N. O. Treschow, och det andra, på LagComiténs befärling, af Collegium Academicum.

Man ser af den anförda PrælectionsCatalogen, att ingen indelning i Faculteter ännu föregått, utan att Lärarne hafwa uppställt sig efter Ancienniteten. Den brist på Professorer wisa wettenskaper lida, gör och de förhandenvarandes arbete mycket olika, emedan några ibland dem måste lära i flera wettenskaper. När de föregående Professorer, som stöda blott en wettenskap, tillsättas från 4 till 8 timmar, så läser Theol. Prof. Herstedt, som äfwen bestridit undersweningen i Högskolans Språken 12 och Græsk. Lingv. Professorn Overdrup 13 timmar i weckan, emedan denne senare äfwen föreläser Latinska professionen. En Lector läser på samma sätt från 4 till 12 timmar, alls om den wettenskapens behof fordrar, som han föreläser, och antalet af de Studerande som idka den. Efter denna olikhet i arbete äro icke Professorernas löner afskafade, då dessa råta sig efter Lärarnes blotta ålder. Den högsta lönn någon Professor njuter är 3200 Rbld., rebe Solde, den minste 2400. Lectorlönnen, åter är 1368 Rbld. samma mynt. Detta löningsfår, som sker ur Statenskasen, war förlibet är icke det samma; ty då hade Professorerna wisa Korntunnor, hwilka betaltes efter ett stadgadt pris i Capitelstaran. — Emot denna lönn låsa de och hela året igenom, utom 4 veckor under Julen, och 6 om Sommare, som äro ferier. Man talar mycket om deras stränge arbete, i jämförelse med Professorernas wid Swenska Universiteterna. Kansse förtjänar dock den saken komma i betraktelse, att de aldrig författa några Disputationer, såsom Professorerna hos oss, hwilkas tid, använd på detta, icke är onödige förswunnen. Detta åter har sin grund i den egna inrättningen wid Norriska Universitetet, olik med vår och mer liknande Universitetets i Köpenhamn, — att inga Ex-ceriti Disputationer utgiffwas och hwar som tager en grad, hwilken som helst, self må författa sin Disputation. Så snart en Studerande kommer till Akademien

ifrån en Cathedral-Skola, undergår han en Examen Artium, svarande mot Studentexamen hos oss. Derpå tager han efter något års förlopp 2:ne examina, en Philologicum (i Gråk. Lat. Hist. m. m.) och en Philosophicum (i Philos., Phys., Mathem. m. m.) Efter denna cursus kan han blifwa Embetsman, Prest, Domare o. s. w. Den som ärer will taga Philosophiska graden, d. ä. den som mest utmärkt sig i de föregående Examina, har intet vidare att göra, än att utgifwa en Disputation, hwilken han self må författa och förswara. — Häraf kommer att man här gör så mycket afseende på Disputationer, hwilket äfwen är nödwändigt, då Candidatens sticklighet genom denna Disputation länge mera pröfwos, än i de Examina Philologica och Philosophica han förut bestått, hwilka icke förutsätta så widsträckt kunskaper och som på långt när ej kunna sättas i bredd med Examen Rigorosum hos oss.

Härwarande Studenters antal stiger till 130, och bär anmärkas att Theologien och Medicinen isynnerhet idkas. En enda Disputation har utkommit wid Universitetet till denna dag, och helt nyh. Författaren är Med. Cand. Fredr. Holst, som pro Licentia Doctorandi afhandlat: *Acidi Nitrici usum Medicum*. Disputationen utgöf 136 fidd. 8:o och veniterades den 19 sftl. Febr., då flere Professorer woro Opponent. *)

Det Akademiska Biblioteket som står under den förtjente Prof. Sverdrups uppsigt, utgöres af omkring 50,000 Boll. Att antalet icke beständigt kan uppgifwas, har sin orsak deri, att böckerna i brist på Biblioteksrum, ännu icke äro upptagna ur sina lärar. I denna stora fond till det Norriska Akademie-Biblioteket, ingredierar först och främst den Kongliga Gåfwan ur Köpenhamnska Biblioteket, bestående af 22000 Boll. En annan Woksamling kallad Colbjörnsens, skänkt tilloides af Danska Konungen till Christiania Universitetet, består af 5000 Boll. En privat Norrsk Man Andersson skänkte sin, isynnerhet i Isländska Historien rika Woksamling till Norriska Universitetet. Denna utgöres af 15000 band. Andeligen hafwa omkring 10000 Boll. blifwite upplöpta för Akademiens räkning.

*) Respondens war And. Hofgaard.

Nekrolog:

F. b. Mathes. Pectorn wid Westerås Gymnasium Mag. Carl Gust. Uvelin war född wid Uweffa Bruk i Dalarne den 13 Febr. 1739. Son af Postmästaren derstädes Gabr. Uvelin och Helena Kamzelta. Blef Philos. Magister i Upsala 1767. Vice Apologist wid TrivialSkolan i Westerås 1770. Förordnades 1773 att såsom Vicarius biträda Mathes. Pectorn, Afges för J. Westman och då denne år 1780 erhöill beständig tjenstfrihet, blef han utnämnd till Mathes. Pector s. ä. På underdånig anhållan undfick han 1811 beständig tjenstfrihet och afled i Westerås d. 17 Nov sftl. i sft 77 år. Hans maka Maria Br. Brodin hade tillika med en spåd dotter reban före honom aflidit. Efter honom finnas allenast 2:ne Disputationer de Inclinatione Magnetica, som han under Professor S. Durai insende utgifwit i Upsala 1764 1767.

Anmälan:

I Sverige har man länge saknat och önskat en för undervisningen uti Hebräiska Språket påbande Grammatika. För att afhjelpa denna brist har undertecknad på Swenska utarbetat ett försök dertill, hwilket redan är under tryckning och kommer att utgöra 10 till 12 ark, samt blir färdigt till omkring nästa Midsommar. De, som behaga med prenumeration underskildja detta företag, erlagga 24 s. B:ko wid PrenumerationsSedelns emottagande, samt, då Exemplaret erhålles, hwad som återstår, räknadt efter 4 s. B:ko för hwarje ark: ett pris, som i afseende på det Hebräiska tryckets dyrbet, torde anses billigt. För öfrige köpare förbehjes det sedermera till ungefär en tredjedel öfwer prenumerationspriset.

Prenumeration emottages i Stockholm hos Herr Ulter och Wiborg; i Upsala hos Herr Berglund och Brunzelius; i Lund hos Herr J. L. Metzius; i Göteborg hos Hr Bat. Predikanten Bjursten, samt hos öfrige Commissionärer i Landsortene och i Åbo hos Herr Grennell et Son samt hos Hr Lektor Meijer. Upsala d. 15 Mars 1816.

Veht Sidbring,
Adjunct i Gref. och Storf. Språken
wid Upsala Akademi.

Rättelse: Sid. 19 r. 11 står: Magister Beckman. Läs: Prosten Magister Beckman.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 5.

Lördagen den 3 Februari

1816.

S w a r

på någonting, som kallas „In-
sändt,“ i N:o 303 af *Utmän-
na Journalen* för 1815; samt
på *Anmärkningarna mot Natur-
philosophien*, i N:o 14 af
Svensk Literatur-Tidning
för 1815.

(Forts. från N:o 4.)

Men äfwen med förbiseende från detta
en verklig *Philosophis* högsta praktiska intres-
se, hwarom många hålla för ogdrligt, att
någon öddlig kon blicka in i ewighetens *U-
rabelgoste* och hämta swar, skola *twiswelsutan*
alla de, som äga ögon att se och öron att hö-
ra, medgifwa mig, att af alla *philosophiska*
systemer, dem *wetenskapens* historia hittills
känner, inett enda lifwas af en så omedel-
bart praktisk tendens, som *Naturphiloso-
phien*. Jag menar med omedelbart praktisk,
en tendens som öfwerallt uppsöker det verk-
liga, det lefwande, det närwarande, en ten-

dens som i alle slags speciell *wetenskaplig*
forskning går ut på att undanröjda hindren
för en ren, en objektiv uppfattning af tingens
egenheter och sammanhang. *Natur* och *Fri-
het* äro denna läras ewiga poler, och liksom
hon erkänner blott en *Natur*, som tillika är
Frihet, och en *Frihet*, som tillika är *Natur*,
så ser hon i den *physiska* *werldens* oräkneliga
phenomener de i ändlös utsträckning bestämde
(modifierade) uttrycken af en lagbunden *self-
ständighet*, en *dynamisk* regel, som i hwarje
begränsning framställer, icke produkten af nå-
got frammande *causal-wång*, utan en obero-
ende och inom sig self ursprunglig art af
allas ena och odelbara *lefnadsdrift*: hon är
en swuren fiende till alla *abstraktioner*, alla
hypoteser, alla *willkorliga* och till s wid-
re antagna *förklaringsgrunder*, med hwilka
man särdeles i *Physik* och *Chemi* så länge
driftwit en förunderlig *superstition*; hon är,
i *korshet* sagde, i förhållande till de särskilda
naturwetenskaperna ingenitig annat, än en
ren *erfarenhetslära*, som wisar huru
man skall erfara, för att wara säker på in-
nehållet och *ändamåls-enligheten* af sin *erfa-*

renhet. Grofware har man ej kunnat mig förstå hennes rigning, än när man satt den i ett bemödande att härleda naturphenomenerna hwad man kallar a priori, d. w. s. att ur den abstrakta enheten af ett blott ideell tänkande deducera det mångfaldiga och det positiva i tankans objekter, eller att ur föreställningsbegränsning, tänkt såsom en tom form, wilja bestämna någon beskaffenhet af denna tomhets fylnad, det verkliga som förstås. En sådan wisserligen orimlig method att förwärfwa någon reell kunskap, motsätter Naturphilosophiens första sats, genom hvilken allt tänkande, som sätter det reella såsom sin motsats, förklaras för alldeles obekant med realitetens idee. Likwäl är hon ej heller någon kunskapsart a posteriori, d. w. s. en kunskapsart som slutar från särskilda rön till deras allmänna grunder, från verkningar till orsaker o. s. w. ett sätt af wetenskaplig behandling, som frambragt ännu besynnerligare galskaper än det förra. Ty kan wäl en större owetenskaplighet i undersökningar upprättas, än att för hwar och en särskild natu-funktion, hwars plats i organismen af det Hela man icke inser, på winst och förlust antaga d. å. sammandragna en orsak, ett ämne, en kraft, i hvilken man sedan tror att de och de egenkaperna inhållas, — liksom en verkning more förklarad genom en orsak som man icke ser, eller liksom wäsendet af en princip kunde bestännas af det hwars princip den skall vara, det ursprungliga af det härledda, det föregående af det efterföljande? Utom det att ett system, ett inom sig fullständigt organiseradt wetande, aldrig kan uppkomma genom ett förfarande som ändligt adderar den ena relikwiteren till den andra, betraktar Naturphilosophien hwarje ändligt phenomén såsom en aktuell oändlighet, hwarje produkt såsom en

omedelbar uppenbarelse af urproduktivitet, hwarje objektför enhet såsom en per se objektför allhet*), och kan således ej äga någon gemenskap med en reflexion, som anser Universum för en mekaniskt sammanbunden mångfaldighet och will känna tingen genom annat än deras egna kvaliteter. Hela denna tillnad mellan kunskap a priori och kunskap a posteriori äger sitt ursprung i en från alle bearepp om verklig kunskap oflägsnad meditation, för hvilken teori och erfarenhet äro hwarandra motsatta. Det gifvs blott en enda ingång till verklig kunskap, och den är insigtan af alla dylika motsatsets owäsentlighet. Det som verkliga (re ipsa) erfars, innebär just erfarenhetens teori, eller åtkänningen af en sann erfarenhet, en empiri som icke bestämmes genom drömmar och på drömmar hvilande lärobyggnader.

Är det Sanna, betraktadt i den sinitliga framställningen af sin harmoniska natur — det Sköna, och i en handlande wilja, som förmålar det Sköna med alla menlighetens wälförhållanden — det Goda, och i hela trefaldigheten af sin enhet — det Heliga, den fullbordade allnärwarelsen af en gudomlig urprincip: så följer att en Filoso-

*) Med objektför enhet menar jag här det särskilda begreppet af ett ting, t. ex. af ett träd; den enhet som bestämmer organisationen af tinget, och hwartill man hänför allt hwad om tinget kan prädiceras. Med objektför allhet förstås åter tingets fullständiga organism, den sinitliga sammanfattningen af dess prädicater. T. ex. om man säger: jag ser en lönn, så skädar man i detta seende den begrepps-enhet, som går att trådet är en lönn i stället för att vara en asp, en ek o. s. w. men tillika på samma gång den organiska mångfald, som utgör hvarje sammanfattningen af stam, grenar, blad m. m.

phi, som enligt klarheten af sin idee och strångenheten af sin method i alla grenar af vetenskaplig forskning tillintetgår allt, hvad som hindrar det Sanna att framtråda i absolut (d. w. s. omedelbarlig) realitet, omöjligt kan på de vetenskaper, som stå i direkt sammanhang med människans sedlighet och religion, eller på det sedliga och religiösa lifvet sjelft yttra andra, än välgörande verkningar. Naturphilosophien är äfwen här i ordets djupaste bemärkelse praktisk; alla de besträfningar, som låta henne låra en blind Fatalism, förguda Naturkrafterna, upphäwa viljans frihet, neka Guds existens såsom det högsta fria och personliga wäsendet m. m. hafwa sin grund dels i en oförklarlig swagsynthet hos dem som dömma öfwer henne (oftast utan att känna mer än några satser, termer och bilder ryckta ur sitt inbördes samband), och dels i en förblandning af wisa enkla tänkares framställningar med sselwa lärans ursprungliga anda. Ty icke så af denna læras onhängare hafwa, för att riktigt långt ofrågsna sig från alla dualistiska och idealistiska föreställningsarter, uppfattat henne i betydelse af en fulländad Hylozoism, och upphöjt den spekulativa Physiken, eller den speciella Naturphilosophien, från egenhet af Philosophiens sinliga fundament till egenhet af Philosophiens system i hela dess omgång. Men systemet är blott då en sann absolut realism, när det tillika är en absolut idealism*), och ett system, som ej

*) Många som höra talas om en absolut Idealism, föreställa sig derunder ungefär en sådan Idealism som Beckelens, en åsät som i afseende på de materiella objekterna håller wära subjektiva sensationer för det enda bewisligt verkliga. Enligt wår åsät åter, som är den enkla naturliga, äga de materiella objekterna

i alla sina delar utvecklar denna enhet, har för ingen del upplöst vetenskapens problem. Med en spekulatio, der det physiska intresset öfwerwäger det etiska, wöre menskligheten wiserligen ej tjänad: men sådan är icke den, hwilken man dock derföre oupphörligt anklagar. Jag hoppas kunna utreda, huru hon blott derigenom utforskar tingens wäsende, att hon utforskar deras själ, och huru denna själ i tänkarens spegel uppenbarar samma kärlekens och fridens anletsdrag, som den fromma känslan ser, när hon geäret wid Försonarens altarbord och med barnlig förtröstan knäböjer för ett hjerta ofwan Sjernas himmeln. Den sanna Philosophien börjar med erkännandet af en verklig het, som blott ofullkomligt afbildas i sinnewerlden, och slutar med erkännandet af en andlighet, hwars heliga inre är människowiljans sedliga grundlag. Inom denna andlighet, hwars djup det menskliga förnuftet wäl kan skåda, men aldrig utmåta, bor den ofödda och eddliga Wissheten, det ursprungliga Ordet (*Logos*), till hwars klarhet de eddliges wisdom förhåller sig, som harmonien i den menskliga musiken till sammanstämmelsen af solbanornas rhytmer. Liksom det ätra kunskapsgärdets lifwande anda är den rena kärleken till wisshet (*Philosophia*, hwaraf Pythagoras uppfann är förnuftets högsta verksamhet den herrskande sinurika benämningen), nemligen till Guds wisshet, till den Idea, om hwilken Böhme yttrade sig att han wid ljudet af detta ord alltid såg en himlajungfrus bild, så förklarar sig och den ätra Philosophien i sin fulländning till Religion, till ett ouppdeligt band (religans) mellan jorden och den öfwer-

samma realitet, fastän i en lägre grad, som de betraktande subjekterna selswa.

jordiska Sanning, hvilken tillika i följd af den ewiga Enhet, som i sin genom werldspulsarna lågande Skaparkörlet warder synbar, är meddelandet af det högsta Goda, eller af Guds Åsyn ansigte mot ansigte. Medan det föreställningsfåret af Historien, ett af våra mest karakteristiska, der, enligt hvilket hennes jättemåning skillear människolagters progressiva utbildning från den första medverkslöshetens paradiska ofskuld genom Förnuft och Siat till en universell realiserad gudalikheter, ett framskridande, der ej något tillfälligt existerar, någon länk der ej omedelbart, oaktadt de handlandes individuella frihet, framskimrar Förnuftens länkande finger, — gdr war låra måktig att i unga sinnen tända och i manliga besäfta ett brinnande nit för Gud, Mensklighet, Lag, Öfverhet och Fädernesland.

J, som oupphörligt anklagen Philosophernes hemdanden, dels för ett tomt grillstängeri och dels för ett förmåtet öfwerdåd; J, som inbillen Er att trygga det sunnda förståndet, den allmänna upplysningen, religionens helgd och sakernas borgerliga ordning, då J flytten det Gudomliga och det Sanna på ett omåttligt afstånd från menskliga kunskapsförmågan, och försäkten, med en iswer som gränisar till fanatism, att war öfvertygelse, just i de för all öfvertygelse wigtigaste ämnena, aldrig kan höja sig öfwer dunkla gissningar och obestämda aningar! Anklagen hellre förnustet sjelft, i swars innersta warelse den Ewige förborgat denna gnifka från sin egen glans, denna trångtande flamme, som i oföränderlig riktning flödar och flödar till det oändliga upphöfvet tillbaka, för att der genomtränga sig och mätza sig af des obefläjade ursol. Anklagen sjärens grundegenkap att tänka, den egenkap som höjer henne öfwer materiens och djurlig-

hetens blinda perceptioner, om J wisjen att detta tänkande, så snart des drift en gång wakenat i all sin styrka, skall stanna för än wid föreningen med något öfwer alla tankans inwärtres sändringar och af hwarandra beroende försannthållanden Upphöjdt, något som, utan de otillräckliga förmedlingarne af begrepp, hvilka sjelfwa till sin werklighet äro blotta phenomener, eller af sinliga analogier, hvilka ingenting uppenbara af det som icke bestämmes genom rymd och tid, läter forskningens öga åskåda en omikforlig sanning. Det måste gifwas en sådan, ty sjelfwa tränaden efter sanning och föreställningen af ett Sannt (d. w. s. af en adäquat öfwerensstämmelse mellan det som i ett tänkande wäsendes affirmation är praedicans och det som i samma affirmation är praedicatum) kunde icke kännas, icke ägas, om ej den grundverklighet (ware sig fördrigt realistiskt eller idealistiskt menad), som man åtminstone dunkelt åsufstar under namnet sanning, wore det primitiva i denna tränad och det fundamentala i denna föreställning. Hon måste också wara för menskligheten tillgänglig, ty sjärens längtan efter sanning är, i följd af det föregående, det Sannas egen irradiation; och liksom radierne af ett centralljus äro des fortsättning, i hvilka det är alla sidor expanderar sig i rymd, så är och den ännu mer etheriska substans, som utgör det i själen Instrålade, just derigenom tillika fortsättning en af (således något, quoad essentialitatem, identiskt med) en centralsanning, som expanderar sig genom instrålningen. Det måste då ske medelst reflexion på denna substantiella identitet, och på denna identitets fullständigt för medvetandet utvecklade innehåll, att en wisjet om det absolut Sanna, d. w. s. en insigt i det absolut Reella blir möjlig;

och att med åskådningen följa detta absoluta Nöessla igenom alla dess modi existendi, till ett intet enda speciellt objekt, vare sig intellektuellt eller fysiskt, mera äreför, hvars plats i total-organismen af dessa modi existendi ej är absolut för medvetandet beständ, eller (hvilket är detsamma) hvars väsentliga kvalitet (hvars quantum af verklighet) ej är af medvetandet infedd — det måste vara Filosofiens egentliga, i hennes eget grundbegrepp inneslutna uppgift och bestämelse.

Och nu först kan jag med full tydlighet angifva den individuella karakteren af den lära, hvilken äfven jag kallar Naturphilosophi, samt orsaken hvarför jag föredrager detta namn framför de öfriga af dess åtskilliga benämningar. Liksom det gifvs blott ett enda objektigt system af föreställningar, ett enda för människan närvarande sammanhang af former, verkverkningar och produkter, hvilket man vanligtvis beräknar med den vidsträcktaste bemärkelsen af ordet Natur (ehuruväl i denna bemärkelse Universum eller Allverlden är det rätta ordet, då Naturen i sig själf är endast generationsprincipen*) och dess område inom Universum); så måste det ock af detta Natursystem gifvas en enda åsigt, ett enda ideellt eller Intelligenssystem, hvilket, sedan dess idee blifvit sunnen, ej kan bestå i en väfnad af personliga insfall, sammanspunnen af något subjekt (så som subjekt) genom

*) Rerum natura, i. e. illa ipsa in essentia originali semperparens ad gignendum sollicitatio, vel *εὐτελεχεια* Dei, quæ matre (materiam) res nascuntur. Dersför menar man också det medfödda, det inneborna, det nativa i lynne, anlag, beskaffenhet m. m. när man säger: detta är min natur, detta är sakens natur o. s. w.

tomma logiska operationer eller lika tomma sinnliga erfarenheter. Evertom måste ett sådant system, sålunda det ej kan verkställas annorlunda än genom individer och för individer, vara så väl till sin idee som till utbildandet af sin gestalt lika från all personlig subjektivitet i föreställningsfakt oafhångigt, som den objektiva Natur-organismen själf, hvilken i all sinnlig åskådning uppfattas lika (när nemligen de betraktande personernas sinnen äro i behörig ordning), ehuru dessa personers individualiteter fördrigt fins emellan förhålla sig som ett obestämbart antal af olikheter. Det måste lära sig en visshet, som icke viljefwa efter godtyckt läran är Naturen, utan som är Naturens egen, bringad till medvetande om sig själf, d. w. s. till själfmedvetande i och inför det menliga medvetandet; ty hvad än Tänkandet annars må vara, så är det åtminstone en naturverksamhet, och då denna verksamhet egentligen representeras af människan, så är människovarelsen, redan blott som ett menligt existens betraktad, att anse såsom Naturens på sig själf wända reflexion — och således allt, hvad denna reflexion bemödar sig att utransaka om Naturens wäsende, att anse såsom Naturens sträfvan till en fullbordad redegörelse inför sig själf. Hvilket sträfvan de åter alltid blir gåckadt, så länge denna reflexion, förvirrad genom sin i beskaffenheten af ett ens intelligens liggande abstraktionsförmåga, isolerar sig från sin inre enhet med Naturen (Universum) och således förlorar ögat för sin egen verklighet, som just uppå denna enhet beror. Då först häpnar hon för denna själfgjorda skillnad, öfver hvilken Criticismens anhängare aldrig kunna komma, skillnaden mellan hvad ringen möjligen äro i sig själfva och hvad de synas vara för

och; då qvälser hon sig med alla dessa uppfinningar af syntetiska och analytiska metoder, — af kunskaper a priori och a posteriori, — af ett förnuft, som skall vara en formell begrepps-enhet, och en mot detta rent abstrakta förnuft stående (man vet ej hvarifrån gifwen) massa af rent sinlig mångfald, som dock skall sammanhånga med detta förnuft genom de aprioriska åskådningarna Tid och Rum samt de så kallade kategorierna (det rena förståndets ursprungliga syntetiska handlingssätt, — af absoluta ting och förborgade kvaliteter, som slutligen utom medvetandets gränser följa tylla öfvergången mellan ande och materier — samt twistar i ändlöshet med sig själf, hvilketdera bland dessa drömmier hon bär tillägga högre eller lägre anspråk på sannfärdighet och företräde. Underligt kan det då icke förefalla och, om hon sent omsider finner att hon med all sin spetsfundighet icke kommit ur släkten, hvad hufvudstrågen angår, nemligen om möjligheten och den objektiva realiteten af sina kunskaper. Hon slutar då i förtreten med att spärta in Philosophien i den lyckeligen blott för henne själf existerande tingshus-arresten af en såkallad Psychologi, hvarmed man icke menar en wettenskap som ur omedelbar bekanenskap med själens idee visar huru denna idee i själens rena owillkorliga handlingar uttrar sig, — en wettenskap som inom Philosophiens system utgör en underafdelning, — utan en wettenskap som först kan verkställas sedan man genom allahanda listiga rön och knep, anställda med sitt och sin nästas förstånd, hunnit förwärfwa sig tillräcklig rationell erfarenhet, för att kunna lura ut ur själen om hon i själfwa verket har någon Idee, d. w. s. om och huruvida hennes operationer innebära någon mer än subjektiv verklighet. Det är ett sådant spioneri efter förnuft, som en hjertans beskedlig man, — hwilken anser

sig af den Högste befalld att plåga sig till döds med speculation och polemik, på det att menniskoflägter måtte räddas från Catholicismens ulfsvakar och han själf så i himmelen sitta med martyrkronan bredvid Walbus och Hus, — anmanar och att lära af honom, när han nyligen i Allmänna Journalen berättat och att „Philosophien är en scientificke själfkännedom,“ utan att i sitt fromma sinne hyfa den ringaste aning hvad denna definition egentligen betyder och hvad begreppet af en verklig scientificke själfkännedom förutsätter. Det första steget till ett förnuftssystem, som i en obedröglig spegel uppfattar och återgifwer det ewiga Natursystemet, är att inse falskheten af den motsättning, hwarigenom Intelligensens (det kännande, åskådande, begripande väsendets) omedelbara förbindelse med Naturen upphäwes, eller hwarigenom Intelligensen sättes utom Naturen, så att de föreställas såsom twenne heterogena makter, hwilka dock genom en ytterst konstig mekanism, till hwars påhittande ingen skarpsinnighet förflår, oupphörligt inverka på hwarandra. Wore Intelligensen något annat, än Naturens egen inneboende tanka d. å. tänkande princip, så wore det ock wiserligen obgripligt, huru en sådan werkwärkning mellan dem begge kunde uppkomma. Genom såkallade sensationer, intryck m. m. är ingenting förklaradt. Ty hvari ligger möjligheten för dessa sensationer? hwarigenom träffa de ett jag, som känner deras insottelse? och hur kan detta jag verka tillbaka på den rymd, hvarifrån sensationerna komma, så att förändringar der blifwa märkbara? Om den empiriska philosophiens mest repräsentativa hårolder, Locke och Helvetius, innan de (åfka materialistiskt) förklarade själen för en tabula rasa, en per se naken förnåga till logiskt sammanbindande

af utifrån genom våra sinnen meddelade*) föremål, hade gjort den enkla upptäckten, att denna förmåga till känsla och sammanbindning förtutjärer just det väsendet som i känslan känner och i sammanbindandet binder, den handling som i alla beståndsdelar af motsatsen mellan subjekt och objekt är själwa det förenande bandet, och att således jmnväl det objektiva i själens operationer, för att kunna vara det objektiva i dessa operationer, förutgår samma förenande urhandling: så hade de för det första insett, att all så väl motsättning som förenning (allt reflexionsförhållande) mellan själen och dess objekt blott genom själens egen ursprunglighet är möjlig, — i följd hvaraf deras öfriga till materialism och atheism rakt ledande sophismer blifwit oräknta; och för det andra, att i denna ursprunglighet (essentia primitiva) själen och den hene motsatta naturen äro förenade genom en Intelligens, som själf är sin Natur, d. w. s.

*) Öfverna medgifres, att den empiriska realismen framträder hos Locke i en mindre grad, än hos Hjelvetius, som först utbildade hela den praktiska öhygglighet, hvilken dittills låg mera förborgad i den subtilare och inconsequentare Lockiska theorien. Locke synes lägga mycket wigt på en inre erfarenhet och inre objekt för denna erfarenhet, hvilka, som det tycks, skola utgöra det wäsbängiga i själen. Imellertid låter han de genom sensationer wäcktade föreställningarna tidigare uppkomma än de rena reflexionsbegreppen — och hvad blir för öfrigt hela denna inre erfarenhet annat än en tom psykologi, och dess inre objekt annat än logiska handlingar? Det egentliga Reella måste således (på ett eller annat sätt) ligga i den yttre erfarenheten, eller åtminstone meddelas genom den. Antager man det förra, så kommer man twifwelsutan wid sista stationen till Hartleys lösliga lära, som låter ideerna

en Intelligens i hvilken föreställkraften är identisk med föreställbarhets-ämnet. Ty om jag t. ex. säger: jag erfar intryck af någonting, som jag sammanfattar och betecknar under det genom upprepad wana erhållna begreppet blomster; så är dock i mitt afertoriska omdöme „jag ser ett blomster,“ den bejakande copulan emellan min föreställning och själwa blomstret hwarken blotta intrycksförmågan, hvilken i detta omdöme utgör endast subjectum, ej heller intryckets blotta objektiva modus, som utgör endast det bestämda praedicatum, utan en akt som föregår dem begge och innehåller den reella enheten af dem begge, den enhet hwarfbrutan de aldrig i något medvetande kunde räkas eller i något omdöme göra en copula möjlig. Denna akt är reflexionens ursakt, själens wäsentliga själ, den Transcendentala Idealismens absoluta Jag, och grunden så väl för den sinliga åskådningen (tingens wanliga objektiva uppfattning i

framalktras genom wisa swängningar i hjernans märgsubstans, hvilka skola förorsakas af de materiella objekternas intryck, som leta sig fram till sitt swängrum genom ryggmärken och nerverna, och när de i hjernan ofta upprepat en och samma swängning, lemna såsom spår af denna förunderliga vibration en i de kvar (!!!). Antager man det senare, så måste man dock slutligen, liksom den snillrike Skeptikern Hume, öfwa wistänka om ei hela denna erfarenhet, som skall bewisa allt och som af ingenting bewisas (sedan man lagt realiteten af wära föreställningar just inom dess område), kan vara — en blott och bar subjektiv illusion, grundad på en wana, hvars nödwändighet åter kan lika väl vara illusorisk, som den är obegriplig. Så är Erfarenheten, uppställd i Lockisk mening till princip för wisshet, den rena öwsheten eller rättare orimligheten själf.

sfreställningen) som för den så kallade intellektuella, hvilken endast derigenom från den sinnliga skiljer sig, att hon ser denna i hvarje reflexionsakt närvarande ur-akt, detta i hvarje bestämning af sinlig åskådning ohylligt närvarande omedelbara band, som gör att Intelligens och Naturen, i hvarenda punkt de sammanskräffa, adäquat uttrycka hvarandras i den gifna punkten bestämda ömsesidighet. Men då dessa tvänne motsäta adäquat i hvarje punkt uttrycka (d. w. s. framställa i harmonisk totalitet) det omedelbara bandets väsende, uttrycka de med desamma den öfver all motsats upphöjda Intelligens, om hvilken jag ofwänföre sade, att hon själf är sin Natur, nemligen substansen och nödvändigheten af sin objektivitet. Det åter, som i det omedelbara bandet är det rena Omedelbara själf, måste wara en Enhet, till hvilken Intelligens och Substans (eller huru som helst man vill beteckna denna tvåfaldighet) förhålla sig såsom blotta Attributer, hvilka under olika synpunkter framvisa samma inre identitet; så att om man betraktar denna Enhet såsom Substans, man i samma betraktelse ser en Substans som är (realiter) Intelligens, och åter om man betraktar Enheten såsom Intelligens, i samma betraktelse ser en Intelligens som är (realiter) Substans. All sinlig åskådning hvilat på denna Enhet, och man ser, äfwen inom kretsen af blotta Sens Commun, i själwa verket ingenting annat än denna Enhet, sådån man icke reflekterat deröfver. Kunde man reflektera deröfver (hvilket wiserligen står i hvarje människas makt, ehuru det nekas af dem, som i likhet med djuren föreställa blott det passiva, inom materien begränsade medvetandet), så upphörde man och med de förunderliga obegreppen om den öfver-

klagade intellektuella åskådningen, eller förnuftets spegellara allbetraktelse (speculatio), genom hvilken — just derföre att den är förnuftets egen ursprungliga synsätt fixerad i en till medwistande af sin ursprung kemmen reflexion — det i den sinnliga åskådningen närvarande Verkliga, långt ifrån att förklaras för ett bländsken eller för något öwerkligt, twertom bekräftas i sin egenkap att uppenbara sig den outrömliga fullheten och herrligheten af ett allestädes mörande Absolutum, som endast of en förwänd inbillning särtes och sökes i rymden af ett oupphinnligt afstånd. Hvilket allt, beträffande så wäl förnuftets kunskapsorgan, som Ideen af det Absoluta, jag under försättningen af denna uppsats ämnar utveckla med den strängaste tydlighet. Till fullständigheten af min inledning hör imellertid följande. Den ofwändes Kristna Enheten af Intelligens och Substans är således en Essentia, som med lika ren omedelbarhet är intelligent och substantiell. Men en sådan är på engång absolut wisshet och absolut verklighet. Hon måste då innehålla Philosophiens absoluta princip, eller den princip, medelst hvilken ett absolutt Reellt meddelar sig åt kunskapsförmågan. Denna princip är alltså den form, genom hvars allskådande och allförstående Herrens ansigte det ewiga Omedelbara gör människoförnuftet delaktigt af sin sanning; hon är den ursåll, om hvilken Ägyptens Myfterier berättade, att hon inwigdes i de himmelska hemligheterna samma gång, som Gud ingde sin egen wiserhetsfröjd i alla lägre Dämoner, på det de skulle känna upplär att söka honom tillika med kraft att finna honom, och råkte ät den sköna Isis den bågare, som löt de allstrände elementerna inom sina skummiga bröddar.

(Forts. följer.)

Bihang

111

Svensk Literatur-Tidning.

N:o 5.

April.

1816.

Antikritik. (Inländ.)

Till Anmärkaren öfver det med Tidningarne utdelade 1:sta Arket utaf Hr Heinrichs nya Uppläga af sitt Svenska och Tyska Lexikon. (Se Allmänna Journalen 1815, N:o 226 och 227.)

Då man i det följande med Hr W. betecknar Anmärkaren, tror man sig derigenom hafva undvikte det obehagliga, som annors detta ord, i sammanhang med anmärkning eller anmärka, här nedanföre nog ofta wid uttalet skulle förorsaka. All tydning deraf på namn wors således blott afseende, tills vidare lika osäker, som här oräddnad.

Hr W. har först anmärkt, att Förf. upptager alltför många från Latinen och Fransiskan lånade ord, som i både Swenskan och Tyskan äga lika burskap och således ryda hwarandra, såsom ibland Verberne: Abbreviera, abstrahera &c. &c. — Med en allmän regel framför (i stället för framuti) boken, att alla sådana Swenska Infinitiver (Infinitiver), som uppkommit genom ett tillagde den Franska (äret) Infinitivwen, göras till Tyska genom förvandlandet af era i iren, påstår han, att Förf. varit isfrån hela denna massa af ord. Då man gse råttvisa är Hr W:s bemödnande, att för Skolungdomen (se Num. N:o 226) såväl bespara kostnad som i betydlig mån minska des bekväm att bladdra efter ord, får man, med all aktning för detta bemödnande, likväl tillstå, att ingen Skolgoße kunnat gifwa odugligare reuel än ifrågasworande. Först kunna, af de Verber han an-

fört, icke hälften inbegripas under denna regel, som han likväl kallar allmän och tillräcklig för för att utesluta hela massan deraf. Man borde ej tro att Hr W. förmenar abbreviera på Franska skrivas abbrevier, o. s. w.; men lika litet kan man twifla derpå, ty utom ett sådant förutsättande hade han ej kunnat upptaga detta ord i sin regel, och gifwa det på Tyska så orfkrigt. Detta bevisar för det andra, att hans regel är, hwad en stor del af dessa Verber beträffar, alldeles falsk. Hwar och en Skolgoße skulle lika med Hr W. skriva: abbreviiren i stället för abbrevieren eller abbreviereren; expediera, expediiren i stället för expediteren; reglera, regliren i stället för regulieren; definiera, definiiren för definieren, oroliga ord att förtiga, som genom andra förändringar i stavningsfättet, alldeles icke stå att förena med hans regel. Men ännu i ett annat lika viktigt offeende, näml. för Konstruktionsfättet, äro ganska många af dessa Verber berättigade att i ett Lexikon närmare förklaras så framt desamma vill göra onspråk på något mer än ett stort ordsregister. Förmodeligen skulle Hr W. öfversätta denna fras: Om man abstraherar alle annat (se Beske) med, Wenn man alles andere abstrahiert, om han icke hos Förf. finge inhämta, att en sådan öfversättning wore kolsuskeri. Den som således icke är nog lyktlig att med Hr W. kunna stanna blott wid ordens tydning, läser hwarken finna de af Förf. upptagne frammande Verber, eller andre ord, sådana som Acceptant, Actor, Advokat &c. &c. och Nomina Propria, såsom Adam &c. &c. vara öfversäddiga. Om Hr W. behagar öfversätta: Afkläda sig den gam-

la Adam, med, sich den alten Adam ableidet, så fågnar det likväl hvar och en annan, som behöfver nyttja detta uttryck, att hos Förf. finna, huru det bör lyda rätteligen öfversatt. Om det i Genit. Sing. bdr heter Acceptants eller Acceptanten; Advokats eller Advokaten; Domin. Plur. Actore eller Actoren; Actuare, Actuaren eller Actuarien, m. fl. d., äro frågor, hvaröfver man, oakadt den bästa kännedom af Grammatikan, icke sällan kan behöfva rådföra sig med ett Lexikon. — Då utomdes alla främmande ord, som Förf. upptagit, redan i andra Swenska Lexiker förekomma, och hos Weste till ett vida större antal än hos Förf., synes denna Anmärkning i sådant afseende wara lika obehörig, som den i sjelfwa verket är orimlig; ty ingen annan än Hr W. lärar påstå, att man i ett Lexikon af detta slag, ämnade att genom den möstligaste fullständighet blifwa allmänt brukbart, borde antaga regler, hwilka, om de än dugde, skulle i mer eller mindre mån inskränka dess nytjande endast till dem, som känna Franiskan.

Den andra, mera wäsendliga Anmärkningen, säger Hr W., är den brist på Kunskap i wårt eget språk och om wårt eget land, som Förf. råjer. Huru skall man rätt förstå denna sammansättning af ord; och är icke hela uttrycket ett non-sens? Kan den af Hr W. upprädda brist hos Förf. wara sjelfwa Anmärkningen, som här är i fråga? Säkert har Hr W. welat säga: Den andra mera wäsendliga Anmärkningen är den, att Förf. råjer ic. — Det wäsendliga fel hos Hr W., att i stället för meningar frambringa omeningar, tyckes likväl wara förlätligare än affigten med dess utgifne Anmärkningar, ehuru meningslösa dese i det hela än äro. Deras värde, som wäl redan till en del är bekant, lærer dock af det följande ännu nogare kunna bedömmas: Ordet Uda påstås ej wara Swenska, fastän det i de flesta Lexiker, såsom Cahstedts, Möllers, Westes m. fl. finnes upptaget. — Börd Adel eller Bördes Adel, som hos Möller förekommer, får icke heller wara Swenska, och det egentligen af den grund, att Hr W. hwarken känner eller kan tänka sig någon skillnad i betydelsen af detta ord och ärfelig Adel. Han yttrar den märkelige

tanke, att det Adelskap, hwarmed man födes (Börds-Adel) icke är annat än det man ärfwer, hwaras han tydligen weli draga den slutsats, att det Adelskap man ärfwer icke heller kan wara annat än det hwarmed man födes, och således inter ärfteligt Adelskap gifwas, som ej är med födt; — Hwad skall man wäl säga om dess Logika? — Med denna ser det ty wårt! helt jämmertigen ut. — Hwad naturen nekaf honom, har konsten ej kunnat ersätta. — Men hwilken annan än Hr W. hade besutorn ej bligts, att röja sådan ekunnighet i wårt eget språk och om wårt eget land, der likwäl exempel gifwits och ännu gifwas, som berdt tjena honom till upplysning.

Afbrytlig, säger Hr W., hwarken är eller kan wara Swenska, utan heter detta ord på wårt språk, Stör. Det lærer således med dess naturkunnighet wara föga bättre bewände än med dess Logika, då han annars berdt weta, att afbrytlig, bräcklig och Stör äro ord till begreppen så wäsendeligen skilda, att hwart och ett för sig, är icke allenast nöddat, utan alldeles oundärligt. Hr W. lærer på sitt språk kalla en Storting Stör, detsför att den oakadt all sin smidighet, läter afbryta sig. Men både ämskeligt och lösligt är, att Tyska ordet abbrüchig, numera icke heller får behålla sin rätta betydelse. Hr W:s Tyska måtte i sanning blifwa ganska begripelig, och kanske han till slut torde wisa sig lika wuren detta Språk, som sitt modersmål. — Wilforß har gifwit abbrüchig med afbrytlig ic.

Ufdragare har Möller, men Hr W. gillar detta ord lika litet som det föregående. Förmöbligen tror han denna benämning på en person af sådant handwerk wara alltför wacker, hwarför han på sitt städade språk kallaf den Kläbuse. — Adelsfana har Förf. gifwit med Adelsfahne, och Adelskap med Adel, Ritterschaft, ehuru han, lika med Wilforß, äfwen visar, att Papieradel kan tagas i denna bemärkelse. — De öfrige talesätt Hr W. anfört såsom oswenska, torde till en del wara mindre brukliga i wårt språk, hwarför man welat öfwertryga sig, om Förf., som Hr W. påstår, utan att rådföra godkända Swenska Lexiker, sjelf walt dese talesätt eller icke. Det hedrande sätt,

hvar på Förf., en främling i vårt land, genom ifrågakarande arbete söker bereda sig sjelf, sin hustru och sina barn någon utkomst, vinner wid denna anblick dubbelt värde, och ursäktar de fel, som beklagligen nog, i brist på goda och tillförlitliga hjälpedor i vårt språk, torde blifwa öundwiktiga. Men för att wisa det sanningelösa af Hr W:s påstående, får man blott nämna, att uti Soblfeds, Widegrens, Möllers, Westes, Wikfors's och Nordfors's, m. fl. Lexiker, de af Hr W. klandrade ord och talesätt, med undantag af twenne, äro sunnité.

Den Författarens Skrifver afbildade hans sinnelag, är en fras som hos Widegren föreskommer, och kan desutom, em man och med gifwer, ett den icke läter så swensk, dock aldrig, som Hr W. inbillar sig, vara någon Germanism. — Taga bort af bordet är annat än taga af bordet, och behöfwer lika litet hos Förf. som hos Nordfors, hwarifrån detta talesätt är hemtadt, förklarar med att duka af det samma. Afdrifwa fienden har Möller, så fruktigen utan att mena sådana fiender Hr W. får vara wan att afdrifwa, efter han i annan bemärlig ej kan förstå detta uttryck. Nordfors, som berömmar sig af att hafwa soljt Sw. Akad:s stoffst, har icke ordet Abborre, men wäl Abbor. Ett tals afbrott, Adela arbetsfolk, Abborða sig sina göromål, m. fl. d., äro anmärkingar af den beskaffenhet, att det lärer sig ga löna mödan deröfwer upphålla sig.

Den 3:dje och sista Anmärkingen Hr W. haft ut meddela, angår den typografiska delen af Förf. arbete. — Man får äfwen medgifwa, att det med Tidningarnes urdelade Arket ej war utan flere, dock till en del mindre wäsendliga tryckfel, och kan swärligen förklara, af hwad orsak Förf. ej wäntat med urdelandet deraf, till det han hade fått Revisions-Arket. Då man likwäl haft tillfälle att se detta, wäste man tillräckligt, att inder Lexikon of de ofwän anförde, hwilka Förf. beägnat såsom hjälpedor, är i detta afseende så felskett. — Aduljord finnes icke utan Aduljord, hwartill Hr W. anmärks, af rummet, hwilket detta ord bland de öfriga inneha de, läst kunnat sluta. U. af tre toner och dylika tryckfel förekomma icke heller i Revisions-Arket, hwarigenom hela denna delen af Hr W:s

Anmärkingar så godt som alldeles förswunnit; Med hwilken orur har således icke Hr W. wid detta sitt litetåra företag allt igenom haft att kämpa! Den första, en i allt annat afseende dugtig Anmärkning, räkar genom den simpla omständigheten, att den både hwad saken och seltiwa planen beträffar, är alldeles falsk, att blifwa lika så oduglig som orimlig. — Den andra så kallade wäsendligaste Anmärkingen har deremot det misfödet, att blifwa den wäsendligaste och röder alldeles icke den wäsendligaste delen af Förf:s Arbete, hwilken onskligen hade varit Tyfka språket, då detta Lexikon egentligen är Skrifwit för Swenskar, som i detta språk behöfwa handledning. — Denna Anmärkning slår för öfrigt så illa ut, att den visar, huru nuwarande smillen genom sitt lärda ordwingsleri lika lätt blifwa Därhuswäsig, som våra rika i dessa dagar genom penningewingleriet blifwit Gullstugumåsig. — Den 3:dje Anmärkingen har, oaktadt det löfliga derwid, att Hr W. bråkat sin hjertna med korrekturer, likwäl en egen skap, som ländar honom till ofriddig heber, näml. den att wära den sista. Huru gerna hade han icke numera sett, att den äfwen warit den första. Då således Hr W:s Anmärkingar warit olyckliga nog att röja, icke blott den största ofunnighet i det språk, för hwilket han wölat gifwa regler, utan och en oförskälig brist såwäl på språkkänedom i allmänhet, som på sundt wett i synnerhet; will man ej förmoda, att så beskaffade Anmärkingar lära åstadkomma någon ändring i den plan Förf. redan wäl, hwors berömliga bemöddande med tacksamhet skall erkännas af en hwar, som, för att skaffa sig någon widsträcktare insigt i Tyfka Språket, kan behöfwa en mera utförlig hjälpeda deruti än den Hr W. tror vara erforderlig.

Ann. Öfwanstående Adress har ett fjerdedels år lepat hos Redaktören af Allmänna Journalen och oaktadt flere af honom tid efter annan gifna löften, likwäl ej i nämde Journal blifwit införd.

U. Det Norske Nationalblad 1816, d. 7 Mart.
(Insbres på begäran från Christiania.)

Allmänna Journalen N:o 42, 1816, leperer en Artikel, under Titel: „Om Tryckfelet

och Tryckfrihetsmål, af C. M. Falsen (ur det Norske Nationalblad).“ Den indeholder Amtmand Falsens Citat af Birkner (Nationalblad 2det Hæfte No 17-20, Side 73) ledsaget med nogle Bemærkninger, som gik til ved ulogiske Sætninger og trivielle Exempler at frembringe den Tro, at kun den cæsare Presserfang er Trykkesfrihed og allt andet Fræfthed.

Maatte end de Beretninger, som vore Blade have indeholde om Trykkesfrihed i Sverrig, ikke give os den gunstige Formodning om dens Tilstand der; saa bor vi dog naere den Tro om vore med os forbundne Naboer, at de ei lade sig fore bag Lyset af saadant Snak. Det Norske Nationalblad og Amtmand Falsen ville sikkerlig for Ulvor straalægge sig, at deres Navne misbruges, som de, fra hvilke sig Forargelse kommer, og i denne Stikkelse gjøres bekyndte for et Broderfolk. Man kunde vel have Marsag til et Spørg, hvad der maatte vaere siggæst, — enten Plagiat, eller et hidtil, i det mindste hos os sjeldent, om ei aldeles ubekjendt, literairt Kalsum: at give egne Hjernefoske ud for andres Arbeids. At finde den haerdelige Birkners, al retmaessig Friheds ædle Vens Navn vanhaedret, ved at saettes i saadant Selskab, maa aergre hver ærlig Mand.

At Allmännas Journalens agtede Udgiiver ikke personlig har nogen Skyld heri, boer vi ikke mindste Tvivl om. Han har blot ikke som menignet hvad der er leveret ham til Indtrykkelss med dets foregivne Kilder; noget som vel ikke kan fordres af et Blads Redacteur, naar han har sin Hjemmelsmand.

Men sikkerlig vil ogsaa han reyse denne, som han fortjener det.

Christianta:

Norriska Universitetets

Stipendier och Stipendii Inrättningar.

Då det Norske Universitetet år 1812 på Kongl. befallning blef upprättadt bestämdes äfven att det skulle försläggas till den straxt utans för Christiania belägna gården Töjen och att här, utom de egentliga Universitetsbyggnaderna och boningar för Professorerna, äfven hus för de

Studeraende skulle uppdras. En Byggnings-Commission blef nedsett för att ordna allt som var af nöden i detta afseende, och då denna äfven bland annat fann för nödigt att anlägga den väg, som från förstaden Grönland förer till Töjen, inköptes för detta ändamål en stor del i denna trakten belägna gårdar, för att nedrivras. Smallerid eröfverades aldrig detta projektet, Byggnings-Commissionens åtgärder upphörde och man fann det således öfverflödigt att nedrivra de köpta gårdarna. För att då göra ett nyttigt bruk af dem, fattades det beslut, att välja ett par bland de bästa af dem till fria boningar för några Studeraende, hvars talenter och flit, för enade med knappa villkor, dertill ansågs berättigade. Sålunda uppstodo twenne nuvarande så kallade Studentgårdar på Grönland, hvaraf 19 Studenter njuta fria rum samt ljus och ved.

Ett obestämdt underskott har årligen, sedan Universitetets stiftelse, tillflutit några Studeraende från det Anterska fideicommisset. Förledet är öfverlemnades sålunda till Universitetets Styresmän 1200 Riksd. hvilka penningar utdelas till 16 Studeraende, som hvardera häraf njöta från 150 till 50 Riksd. Defutom underskottet fideicommisset Direkts flere Studeraende, så väl vid de lärda Scholorna, som vid Universitetet. — Till Collegii Academicii disposition, har det i allt, sedan år 1812 skänkt omkring 2050 Riksd.

Groffeur Paul Björn i Krogerde har gjort Universitetet det löfte att skänka detsamma ett Capital af 3000 Specie, hvarsdr efter hans död en boning för 16 Studeraende skall uppdras. Då han någon tid efteråt förnyade sitt löfte, förklarade han tillika, att han, så vida hans omständigheter medgäfvio, ämnade att föröka denna Summa, och skänkte provisoriskt till Universitetet 4 Stipendier, hvardera 100 Riksd. årligen; hvaraf de 2:ne för Norska Studeraende redan från d. 13 Dec. 1815 hafva tagit sin början och 2:ne bestämda för 2 Isländska Studeraende bliwa utbetalte, så snart disse insända sig vid det Norske Universitetet. Dessa 4 Stipendier fortsara, till öfwanstående Studentboning blifwit inrättad.

(Forts. c. a. 3)

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 6.

Lördagen den 10 Februari

1816.

Korta Underrättelser

om

den nyare Tyska Witterheten.

(Fortf. från N:o 4.)

Vi begynna således denna öfversigt med Klopstock (f. 1724 † 1803), emedan med honom Tysklands nyare poesi kan räkna sin begynnelse, mindre i afseende på utkortigheten af den nyväckta Skaldekonsten, än i afseende på den själfständighet och den utslaget hans egen djerfwa bana företeknade det befriade snillet. Väl tänke i bdrjan hans samtida helt annorlunda: de trodde sig, liksom alla obildade nationer, wid hans uppträde redan hafwa öfverleswat en god del af den Tyska poesiens guldålder. Enligt allmän öfversenskommelse gällde Gleim för både Anacreon och Tyrtäus, Adolph Schlegel för Sophokles, Fru Karschin för Sappho, Hagedorn på wigt sätt för Horatius, och då man småningom bdrjade erkänna Klopstock för Tysklands Homer, så wore, mente man, Tyska literaturen ungefär komplett. Sådä-

na tänkesätt hafwa, ända till helt nyligen, äfwen i vårt fädernesland varit gängse. Från den tid, då man begynte kalla Fru Nordens flykt för den swenska Sappho, har man också så hos oss efterhand upptäckt Homerer, Anacreoner, Euripider, Maroner, Placcer, Cicerooner, m. m. Medelmättiga författare ställas genom en dylik sammansättning endast i en ofberjent löslig dag, och verkliga snillet äras dermed på intet sätt; ty stora genier kunna endast liknas med sig själfwa, af det skäl att ett genie i annat fall ej wore en egen genius, utan ett annat genies wälnad. Men jumeras rå eller missbildad en människa är, ju mer har hon förglömt sin barndom och första ofskuldsålder, och med desto större skräkt och medlidande ser hon tillbaka på sin lefnads förflutna perioder. Samma förhållande gäller äfwen om nationerna. Så känna wi allsintet till våra urgamla runolsud: så skräkta wi oändligt de oss ännu från ofskuldens, kärlekens och ridderlighetens ålder återstående quäden, som äfwen hos allmogets småningom utdd; så känna wi knapt af Sejerns hjälm och Spegel mer än namnet. På sama

ma sätt 1750:talets Tyskar. Deras Niebelungen Lied, en skatt hwardsviver de nu med så mycket skäl hånmodas, (då den trohets härleber sig från Carl den Stores tids hvarf, fastän den af senare Skaldar i medeltiden erhållit sitt närvarande skick), war wid den tiden icke alldeles obekant, men dess värde, såsom en för Tyskane icke mindre dyrbar relik än Iliaden för Grekerne, har först i detta sekel blifwit erkändt: så woro deras Minnelieder ända till år 1758 outgifne, då en literatör, Schöpslin, fann den cöder, som innehöll dessa sånger, i biblioteket i Paris och ansåtrodde dess utgifwande åt Maneszen. Men på den tiden förmodade ingen, att dessa visor från sjelfwa den rån medeltiden kunde äga något annat, än ett antiqvariskt intresse. — Årswen Hans Sachs (f. 1494) den förnämste bland de så kallade Meistersänger, war så litet värderad, att man årligen öfwer honom uppräntade nya bonmots, eller, då dessa ej wille räcka till, omsade de gamla. Ett gwickhuswud, Bernike, skref till och med en förment komisk hjeltdikt, Hans Sachs, hwaruti den ärlige, fantasi-rike Skalden framställdes såsom dumbetens symbol. Först Wieland, och derefter Goethe, tillkommer den åran, att hafwa återgifwit Hans Sachs sitt urgamla anseende. — Ej mindre obekante eller misstänkte woro wid den tiden den originalle Weckelin (f. 1587), den kraftige, åkryssa Opitz (f. 1597), den herrlige Paul Fleming (f. 1606), den fromme Andreas Gryph. (f. 1616), m. fl. Den period, då man beundrade den sinnrike, men för mycket analytiserande Hoffmannswaldau (f. 1618) och den genialiske, men konstlande Lohenstein (f. 1635) war också till förre delen förbi. Poesien war nu ett handwerk, som drefs efter wisa skrånreglor, och man gällde

då, såsom någon redan anmärkt om våra med den tidens Tyskar samtida snillen, för ett stort geni, då man ej war ett afgjordt dumhuswud.

Klopstocks öfverswa uppträde på Tyska parnasen störde denna behagliga ro. Man kunde ej märka, efter hwilket mått han egentligen bildat sig, och många af hans Skaldewerk passade ej in i de afdelningar, hwaruti man sönderstycket poesien. Tre elementer framtråda i Klopstocks sängkonst: wänkskapen, fosterlands kärleken och Religionen. Men hans hjerta fann inga likstämda wänner, hwilka delte den låga och trångtan, som brann i hans bröst: under hela hans lefnad störde ej en lycklig stjerne honom till en närmare förening med de tre samtida män, som woro honom wärdige: Lessing, Winkelmann och Herder. Hans patriotiska känsla frambröt i många förträffliga Oden; men då han, med misstänkan af tidehwardsvivet och uppoffring af det Romantiska, sträfswade att återföra Arminii och Bardernes kämparid, war hans bemödnande ensidigt och förströande; och då harmen öfwer det frihetskräset och de förderliga tänkesätt som från naboriket utbreddes sig öfwer hans fädernesland, i hans senare år förelidde honom till en mängd af polemiska Oden mot Fransiska Revolutionen, öfwer gaf all diknings-genius honom fullkomligt. Klopstocks religion åter war hwarken helt och hållet den barnsligt fromma tron, eller den af en ren spekulation alstrade själfständiga, bergsaka öfwerlygsen. Dersöre är Meistersaden, wäl i afseende till ideen, ett af de gudomligaste werk, som någonsin utgått från en Skalds hjerta, men i afseende till utförandet icke rent och fulländadt. Begreppet och allegorien öfwerwäga för mycket det verkliga lifwet, åswnsom förändret för mycket fantasien. Allt är här okroppligt, och den enformigt trötande su-

blimitret, som i detta colossala skalderverk är grundtonen, är till och med så litet menstlig, att wi liksom tycka och swindlande föresatte på en annan planet och i umgänge med andar, från hvilka kropparna affallit. „Klopstocks Christus — dömmet Fr. Horn — står ungefär midtemellan Albrecht Dürers Genius och den gudomlige Raphael: dock detta melansänd är kanhända minst verkande. Hans Gud Fader är för populärt sublim och har för mycket att göra med ett wijs, om wi så få säga, aritmetiskt pathos; hans Johannes är mer ett begrepp af en god lärjunge än den ende ynglingen sjelf.“ Så är äfwen Saton en blott dialogiserande abstraktion, en blott personifikation af det Onnda, och står djupt under Miltons gigantiske Satan. — Klopstocks sorgspel äro för mycket författade i stensstil, för att kunna frambringa en lefwande werkan. — Med allt detta har denne store man haft ett oberäkneligt inflytelse på sin såderneslands literatur: han väckte sina landsmans känsla för det nationella, gaf deras sinnen lysning åt ideernas werld, frihet att affkudda föräldrade fördomar, och på Tyska språket har ingen sedan Luther kraftigare werkat. — Icke såsom en skymf, utan såsom en warning står här den anmärkningen, huru lätt människan anser sig och sin tid såsom högsta spetsen af sin nations bildning, och will icke weta om ett stigande och en utveckling, hwilken hon icke anar och i hwilken hon icke kan deltaga: äfwen Klopstock smådade Herder, Wieland*) och såg i Goethe blott ett obändigt geni, som, (så förebrådde

*) Epigrammet lyder sålunda:

Er hinkt am Griechenstab, und labmt am
Römersocke,
Und doch kaunt alle Welt, und schreit: es
macht Epoche.

han honom enadång offentligt), blott till hälften förstod tyska språket. Då wi tala om stora män, wilja wi ej nämna Adeling, som menste att Tyska Bitterhetens gyllene ålder slutade omkring år 1760. Just wid denna tidpunkt låter emertom Wieland detta förmentade liede d'or begynna. „Jag öppnade min bana, säger han, i företalet till sina saml. Arbeten, då Tyska Literaturens morgonrodnad började gifwa rum för solens klara glans och slutar den, som den tyckes, med des nedgång.“ Detta skrefs år 1794, — således innan Goethe och Schiller utgifwit sina förnämsta skrifter. Så led Herders storhet genom hans polemik mot den kritiska filosofien, och genom hans fiendtlighet mot den „nya Skolan“ (Tieck och Schlegel), hwars poeti han ogeneradt kallat „hundsfdtisch.“ Så se wi Jean Paul, som annars med så mycken allsidighet skattar allslags försensf, i andra Upplagan af sin Aesthetik, med en wijs slags förnämhet eller halfhet tala om Novallis och Fouqué — äfkilliga andra namn att tita. Klopstocks *Sämmtliche Werke* äro i 10 B:d utgifna 1798, 804 och kosta 19 Rdlr; på Velin 75 Rdlr; Quart-uppl. i 7 B:d på Velin kostar 99 Rdlr.

Men för att fullkomligt affkudda alla främmande stetrar och stadga den öswertygelsen, att det äkta snillet kometiske bana icke är ett glänsande irrsken, utan fullkomligt beständ och grundad på kosmiska lagar, fördrades en Hercules; — och denne Hercules föddes i Lefing (f. 1726 † 1781), hwilken i afseende till sina verkningar på sina landsmän genom theorien hade samma inflytelse, som Klopstock genom — om wi så få säga — praktiken. Lefing kan betraktas, icke allenast som den Tyska utan äfwen Europeiska Kritiens upphofsman. Han blottade först med en

Kor analytisk skarpsinnighet den fransyska tragediens swaghet och öfverträffade, i gediegen och kraftfull qwickhet, sjelfwa Voltaire's spelande qwickhet. Det war han, som föst gjorde sina landsmän bekante med Shakespeares*), hwilken från denna tid i Tyskland blifwit mera beundrad och förskädd än till och med i England. Genom honom kommo, såwål i poesi och konst i allmänhet, som i flera andra wertenstapen dem han alla omfattade, en mängd ideer i omslopp hwilka i senare tider burit herrliga frukter. Liksom Voltaire föridd han mot de i hans tid herrskande sansna och osanna åstgiter af religionen; sökte, liksom han, att göra religionen till en förskändsakt och polemiserade mot all positiv religion; med den stillnad att Lesing scepticism war öppen, allvarsamt menad och gick rakt på saken, hwarigenom religionen liksom all sanning är säker om sin seger, då deremot begabberiet och det ytliga infalls-fladderandet dö-

*) Då, enligt Fr. Horns mening, man kan anse det wärde en nation sätter på Shakespeares såsom måttstocken på des egen ästhetiska kritik så stå följande notiser ej öfverlopps. Ända till Morhof (1702) war ej denne skalds namn ens kändt i Tyskland, och den första, som om honom föllde något omdöme, war den ärlige Pericographen Idcher. Hans uttrande war följande: „Shakspear (Wilhelm), ein englischer Dramaticus, geb. zu Stratford 1564, ward schlecht ausser ogen, und verstand kein Latein, brachte es aber in der Poesie sehr hoch. Er hatte ein scherzhaftes Gemüthe, konnte aber doch auch sehr ernsthaft sein, excellirte in Tragödien, und hatte viel sinnliche und subtile Streitigkeiten mit Ben Johnson, wiewohl keiner von beiden viel damit gewann. Er starb zu Stratford 1616 den 23 April, im 53sten Jahre: Seine Schau- und Trauerspiele, deren er sehr viel geschrieben, sind in 4 Theilen 1709 zu London zusammengedruckt.“

dar oft allwar och helighet i själen. Genom förståndets ensidiga utbildning, hwilket i brief på en deremot jemnvägande fantasi hos Lessing hade öfverwålder, ägde hans natur någornting titaniskt hednist: hans själ sökte förgefwes en inre harmoni, som han dock aldrig fann. „Es wird das neue Evangelium kommen,“ suckade han; men ljuset af detta Evangelium dagades aldrig för detta stora, ädla, kämpande hjerta: kärlekslös, misnöjd med sig sjelf och sin tid, genomvandrande han sorgstige sin lesnad och lesde endast genem strid. Då poesien icke kan wara annat än den gudomliga Religionens menfsliga systers, är det lätt att inse att L., såsom skald, icke kunde uppfiga till poesiens renaste rymder; ehuruwål Fr. Schlegel, som annars så djupt beundrar hans öfriga storhet, wisserligen går för långt, då han will frändomma honom all poetisk förmåga. Nathan der Weise är, enligt vår tanke, Lesing's yppersta werk i poesien, och detta stycke har wisja partiella skönheter, som knapt kunna öfverträffas, sålån slytningen af det hela står i hientligt förhållande till all uppenbar religion, om ej kanhända med undantag af den judiska. — Lesings saml. Schriften bestå af 30 D. (1771—94), och kosta 70 Rdlr.

Hwad som felades Lesing: djupt gemödt (så hette i våra förfäders språk det Tyska Gemüth: ett uttryck som wi ej kunna umbära), ägde Herder (f. 1744 † 1803) i högsta mått, ehuruwål hans handlingar och yttre — hwaraf wi i Goethes *Aus m. Leben* ersara flera märkwärdiga drag — tycktes röja en hårdhet, en ironi och bitterhet, som äminstone ursprungligen icke fanns i hans själ. Han war Poet, och om han, enligt sitt eget twiswel, ej war det, war han dock — som Jean Paul så skönt och djurett uttrycker sig — „hwad bättre är, sjelf etc

poem, ett indifférentiskt epos." Han war Bessings medräfvarare i kritik och ästhetik; och om L. kraftigt splittrade och söndrade flera enliga elementer, sökte H. att sammanbinda det likartade. Han war lärjd, icke såsom de flesta, hwilka parasitiskt slingra sig kring alla wettenskaper, utan fast och frukt. Han följde odlingens framströmmande riktningar i hela deras omfång, och lyfnade med lika uppmärksamhet på de sängljub, hwarå menniskan från Grönland ända till Ganges uttalar sin smärta och sin glädje. Theolog war han i wijsé afseende den störste på sin tid: och förenade hwad sällan med hwarannan förenas, en rik philologisk kunskap med en hög och prophetisk entusiasm. „Han sammanband friheten af det öfverwaste system öfwer Gud och Natur med den frommaste tro och till och med aningar" (Jean Paul). Äfwen bdr han, efter Luther och Böhme, billigt anses som den förste rena profasist på sitt språk. Mild och strålande stod så H. ända till år 1786. Wid den tiden ansåg han sig, som wi redan ofwansföre anmärkt, kallad att wewerlägga Kants filosofi och började fiendeligheter, som för ewigt förjagode freden från hans själ och störtade honom i en afgrund af irringar och oupphörlig oro, och förledde honom till de mest förwånande paradoxier: fluggdrag hwilka äfwen wi — efter Fr. Horn — nödgas anföra, emedan mängden lärtare lockas af stora mäns misstag än af deras förtjenster. Under denna ångstan genomirrade han alla möjliga wettenskaper, utan att någorstädes finna lugn, fastän han äntligen förklarade Astronomien som den bästa. I wijsé stunder af elakt lynne föll det honom in, att omäktligt berömma wijsé osmakliga eller förtorrlade skrifställare, såsom t. ex. Canitz och Boileau, eller wijsé ännu mindre trostande såsom Day-

le. Under hans då heriskande sinnesstämmning stuberade han den genialiskt oharmoniske Swift, hwaras högst oblidna omödmnen om Tyskarnes lynne och smak han, för att förarga sina landsmän, öfwersatte och beledsagade med mycket, wiserligen rättwist, berömd öfwer författaren. I en annan uppsats råfode han på det insfaller att förklara Tyskarnes och de allierade Makternas deltagande i spanska successionskriget såsom högst osmakligt och dåraktigt, och triumpherar till slut öfwer sitt faderneslands swikna förhoppningar i stesderna i Utrecht och Kalstadt. — Dock nog af fluggor. Ingen led deraf mer än H. sjelf: det berättas att han wid känslan af sin annalkande dödd yttat de rysliga orden: „Sonne ich bin deiner müde." — H:s Sammel. W. Th. 112, 1805-10, kosta 27 R. och på fint ppr 40 R. 32 fl.

Wieland (f. 1732 † 1813) har haft det öder att i bdrjan blifwa obilligt och omäktligt prisad, och sedermera midt i sjelfwa zenith af sin ryktbarhet lika obilligt och hårdt nedfatt. Sedan hans Genius affkuddat sig Bodmers och Breitingers sjettrar och förklarar sig sjelf fullmyndig, war det isynnerhet två elementer, som han hos sig sökte sammansmälta: det attiska behaget och det romantiska feeriet. Till det förra ansåg han också frivoliteten aldeles oundbärlig. Men då W. war en högst blygsam och moralisk natur, har det wiserligen kostat honom en icke ringa möda och samwetsqwal, att tvinga sin sängmö till en sådan lättfärdighet. — Kunde man af spirituelsta, liksom af spiritusfa saker utdraga deras spiritus, så att man af W:s 42 något wategensjuka werk kunde erhålla tio eller tolf fullhaltiga kraft-band, så skulle man knapt finna en mera underhållande och njurningsrik läsning. I det stic dessa skrifter deremot nu befinna sig, belöna de flesta icke genomläsnit-

gen, då man alltid har så mycket annat för-
 edligt och nyttigt qvar att studera. För-
 slappande, så väl i offeende på form och
 innehåll, är denne Skald: hans stil och pers-
 od-boggnad äro utomordentligt laxa och ut-
 sträcka: hans verser och rim högst ogenerade:
 i det hela bor en egoistisk, Aristippisk Des-
 mon, som upplöser och hänför alle till en för-
 finad, själsdödade njutning. Ju högre en
 dylik filosof eller Skald står, ju förderfiga-
 re måste hans inslytande verka. En af de
 mest förledande af Wielands tendenser är den
 nyfnämde frivoliteten. Hos Grekerne fram-
 ställer den sig såsom Fön Konst, hos Ro-
 marne såsom en gigantisk brutal men-
 lighets-förnedring: hos Fransoserne
 åter i philosophiens mantel. Endast
 den förra är farlig: ty lyckigvis äga vi
 för mycket samvete och för liten kraft för
 att kunna nedstiga så djupt som Romarne:
 och de enfoldiga spetsfundigheter och det råa
 raisonnement hvarmed den franska sedelsheten
 alltid förskansar sig, kan ej vara förledande för
 ett allvarsamt tänkande folk. Muditeter, grof-
 samtliga framställningar äro utomdes ej far-
 liga för andra än grofva sinnen — och de sa-
 ra retas ej så lätt — men farlig är sedelsheten,
 då den halfbedräcker sig i skönhetens slöja, och
 i fransbekända skälur kringjuder wållustens
 win. — Högst bland alla Wielands Werk stå
 hans små Romantiska Berättelser och deris
 bland *Geront der adliche*; dernäst, enligt
 wåre omdöme, sagan om *Wiribinker* i *Ros-
 salvo de Silvia*, fastän denna roman sjelf ej
 engång är en flugga af den äkta *Don
 Quixote*; flera målningar i *Aristipps Brie-
 fe* att förtiga. *Oberon* saknar också ej werklig
 förtjenst. Men nästan outhärdliga äro hans
 fordom icke mindre berömda romaner *Agathon*,
Agathodämon m. s. Wielands Werk äro ut-

gifna i 36 Tomer med 6 säkallade Supple-
 ment Bd. (1794-1802); praktupplagan i 4:
 med kpst. kostar 489 Rdlr; i 8:o på v. lin
 med Quart-upplagans kopparst. 209 Rdlr; på
 Skrifpp., utan kpst.; 42 Rdlr.

Förf af denna uppsats beklagar mycket,
 att han icke känner den prisade *Majans*
 (f. 1735 † 1787) hwars *physionomische
 Reisen* (hans nachgelass. Schriften) äro år
 1791 utgifna af *Kotzebue*, pris 1 Rdlr 32) äro
 berömda; eheller den genialiske humoristiske
Hamann, (f. 1750 † 1788) annat än ge-
 nom det stora beröm, som *Jean Paul* och *Jas-
 cobi* tillägga denne djupsinnige Skrifställare.
 Man väntar af *Jean Paul* en fullständig
 upplaga, då hans skrifter äfwen i Tyskland äro
 högst sällsynna. Till och med *Fr. Horn* kla-
 gar att han, oakrodt all möda, ej kommit öf-
 wer mer än hans *Apologie des Buchstaben
 S*. Äfwen af *Lichtenberg* (f. 1742
 † 1790) har Förf. utom den nyligen utkom-
 na svenska öwversättningen af hans *Satiri-
 ska Skriftee*, ej läst mer än hans *Commens-
 tacijs* öfwer *Hogarths* karrikaturer, och den
 innehåller en skatt af storfinnig humour, i
 hwilken man tydligt igenkänner *Jean Pauls*
 mönster. Dessa förklaringar öfwerträffa, en-
 lige kännares utsaga, alla engelska, och till och
 med i qwickhet *Hogarths* egen text, 1. 110
 Liefer. med kopparst. 1794 — 1810: 67 Rdlr
 16). *Lichtenbergs* saml. Skrifter äro äfwen
 utgifna, men tomstalet och priset är Förf.
 icke bekant.

Collins (f. 1772 † 1811) namn är i Swes-
 rige söga bekant. Hans kothurn äger icke *Schil-
 lers* höghet och hans språk ej heller dennes
 idealiska praktretorik. Men i planens och
 grundideens enkelhet, Karakterernes sublima
 stilla storhet och framställningens klara, samt
 stigande värma, närmar han sig antiken;

så wide neml. en modern Förf. kan närma sig detta manér, utan att nedsjunka till estetoperi. Förf. känner af honom följ. Sor-gspel: Polyxena, Cariolan, Balboa, Regulus och Bianca della Porta: honom obekant är hans Naon. Af C:s samlade Werk utgifwes nu en fullständig upplaga, hwaraf — ? — B.d utkommit.

Af Würgers (f. 1748 † 1794) samlade Arbet. är den nyaste, af Förf. kända, uppl. tryckt i Göttingen 1803 i 4 B:d (pris: omkr. 3 Rdlr.). Det gifwes en ännu nyare (tr. 1812) med en Biographi, som lärer wara bättre utarbetad än den i förra upplagorna. Erich har sörgått dem båda. Würger war ännu till en stor Folkfälsk: hans både Wallader Lenore och der wilde Jäger gjorde på sin tid ett oerhördt uppsende: men en olycklig kärlek, och det mest profaiska af alla bekymmer: brödforgen nedflog hans sinne och hindrade utvecklingen af hans sinne. Hår till kom också Schillers bekanta Recension (1791) hwaruti mildhet och råkraft förebrådes honom. Förf:s stora namn och Fritzens prunkande metaphysiska dräkt imponerade mer än billigt på den ömtålige Skolden, och han började nu uppoffra sitt eget populärt naturligt Skaldskap för att i stället estetisera en honom fränmande idealitet och ett ända till ytterlighet förfinadt målljud i språk och ritkonst. I nyssnämde båda romaner — äfwen som i de estetiska stycken, der hans bröst renast utandar sina känslor, strålar hans dikningsförmåga herrligast.

Då wi nämna en af Tysklands mest berömda lyrister, kunna wi ej förbigå den älsk-wärde, milde Hölty (f. 1748 † 1776), af hvilken wi äga flera förtjusande sånger, utan att dock en för tidig död tillåt honom på det hela trycka elskärens stämpel. „Hölty är Tyskarnas förste, helt och hållet enkelt, rent

sentimentale Skald och hjertill äga wi ingen som med honom kan jämföras. Dig tyckes alla hans dikter liksom utgå en enda, i hvilken den tanken är grundtonen: Lifwet inkräktar omildt och förförande ungdomens forta war: endast de få förhoppningar återstå till vår tröst: kärleken, poesien och den ljufwa döden" (Fr. Horn). Den sista och fullständigaste uppl. är utg. af Voss, 1804 och f. 3 Rdlr. Praktupplagan (1803): 11 Rdlr 16 ff.

Novalis (f. 1772 † 1801). Ägde man rätt, att efter tendensens storhet bestäm-ma en författares värde, skulle utan twifvel Novalis bland Tysklands snillen in-taga det yppersta rummet. Ty Religion, Wetenskap och Poesi omfattades gemensamt och med lika kärlek af hans stora anda: Na-turen war för honom en stor symbolisk bok, hwarit hwarje tecken war en bild af en Idee. Märkwärdiga blifwa ewigt hans skrifter isynnerhet dertgenom, att då andra skaldar äfwerdraga naturen med fantasins stöja, och låna naturen sitt språk och sina känslor, tala här tingen till oss liksom i sitt eget språk; deraf denna högsta enkelhet i alla hans compositioner, i hvilka sjelfwa det innersta wäsender uppenbarar sig, utan bilder, utan praktdräkt och nästan utan kroppslighet. Hos Novalis, som kan anses som den nyare idealiska Poesiens och Philosophiens bäst sed, träffas alla elementer, som under hans lifstid började och efter honom komma att utveckla sig. Philosophen finner i hans frage-menter ljusblickar och gaislor, som kunna gifwa lif åt hela systemer: den andåktige finner i hans Psalmer, som förbinda christendomens höga mysterier med den innerligaste, konsta lödaste enfold i språk och uttryck, den lifwaste wedergjettelse för hjertat: och det barna

sliga sinnet igenkänner sig sjelft här öfverallt i en förädlad öfvermod och häpnar öfver en oskuld och fromhet, som efter njutningen af kunskapens frukt så sällan öfverlifver. Men alla dessa sträfvannden äro visserligen för måktiga och för olikartade, för att rymmas och uppblomma i en enda människas själ: och kanhända wille Förfynnen antyda det, då hon redan i ynglinga-åldern sände honom ödden, hwilken han så ofta och så ljufst besjungit. — Af Novalis's Schriften är den nyaste, tredje upplagan (1815; Pris 6 Rdlr) derför viktig, emedan den innehåller hans Biographie af E. Tieck, hwilken för alla hans wänner och beundrare är af hög märkvärdighet.

Öfver Schiller (f. 1779 † 1805) må man ej här söka en så widlöftig exposition som ämnets rikhaltighet förtjente, då affiggen med denna uppsats endast är, att gifwa den mindre kunnige ett repertorium af Tyfka Witterhetens största författare, och så okunnig så wi ej förutsätta någon af denna Tidningsläsare, att hon skulle vara helt och hållet obekant med Schiller. Sedan skalder i Die Räuber, Fiesko och Kabale und Liebe,

och på wigt i Don Carlos, utdömt öfvermåttet af uppswallande ynglingskänslor, för-enade sig hans själskrafter till en lugn harmoni; och det är från denna period wi emottagit dessa oförgångligt herrliga tragedier, bland hwilka man är omwif, om man, med Fr. Horn och Fredr. Schlegel, skall tilldöma priset åt Wallenstein, eller, med A. W. Schlegel åt W. Tell, eller, enligt Skaldens egen och de flesta läsares och åskådarens känsla åt die Jungfrau von Orl. Skönast wisar sig Schiller, der han lösfliter sig från all reflekterande dualism och den kritiska filosofien, och uppstiger till de rena, klara ideerna. — Detta gäller öfwen om hans lyriska dikter, bland hwilka wi blott erinra om Ritter Toggenburg, Das Geheimniß der Reminiscenz och några bland hans sånger till Laura, såsom de klaraste ljuden af hans lyra; öfwen i hans prosa råder samma kraft och majestät, som är utströdd öfwer hans diktningar. — Af Schillers samlade Werke (dena uppl. är af Ersch förbigången) hade till år 1814 åtta B:der utkommit och kostar omkr. 45 Rdlr.

(Forts. fölter.)

S m å r r e S t r i f t e r.

Wikingens Fantasi wid des Förfas Gård från Sverige. Stockholm 1815. halft ark 4:0.

Såsom prof på denna Skaldesång, må det wara nog att meddela sista strofen:

„Snart morgon sol'n sprang upp på Skerens
ljusa ba'n

och speglade sin glans i stilla Ocean,
Då rådd jag samlade och ännu sökte finna

Rättelser: S. 76 r. 11 efter handlingssätt parenthestecken. S. 78 r. 21. står

De flydda wålnader, som jag ej kunde hinna; —
Men — nej! ömbiligt — nej! Det ej ett
bländwerk war;

Wigt skall Carl Johans Son bli till sin
store Far

Och wårda Sveriges jord med ära för Na-
tionen

Och bli i sina dar, ett stöd för Bedrä Ebro-
nen.

uppfattnin läs uppfattning. S. 80 r. 28. står alltså läs alltså.

Bihang
till
Svensk Litteratur-Tidning

N:o 6.

Maj.

1816.

Akad. Prissämnen, m. m.

Stockholm:

I Kongl. Vetenskaps-Akademien sammantrådte den 28 Febr. neblade Medicinal-Rådet, En af de 18 i Sw. Akad., Doct. C. Birg. Nurström Präsidium med ett Tal: Om några utländska värtter i affeende på deras förtjenst att upptagas bland föremålen för den Svenska Odlorens omtänka. Till Akademien Präsas för senare halfåret waldest Hans Exc. s. d. Riks-Rådet och Riks-Marskalken m. m. Grefwe Joh. Gabr. Oxenstierna.

Öfwer de råttinsämnen Kongl. Witterhets- Historie- och Antiquitets-Akademien för år 1815 utgifwit, har i Historien och Antiquiteterna intet försök inkommit, men i Wälskigheten hade 4 och i Inskrifts- och Sinnbilds-konsten 2 blifwit inlemnade, som dock ej kunnat belönas. Akademien utsätter derföre åter samma Prissämnen för detta års råttin. I Historien: Afhandling om Sweriges Uppbörd och Kammarwerk under Kon. Eric XIV:s, Johan III:s, Sigismunds och Carl IX:s regeringar. I Wälskigheten: En Latinsk Skaldekrift om Sweriges och Norrrikes förening. Priset för detta afwensom föregående ämne är en Guldmedalj af 26 Ducater. I Inskrifts- och Sinnbilds-konsten på Latin: Förslag till Epitaphier öfwer namns kunniga män, samt till Skådepenningar öfwer handlinger och namnkunnige Personer i Sverige, från början af Kon. Gustaf I:s regering till Kon. Carl XII:s död. I Antiquiteterna: Undersökning om Folkmängden i Sverige före Digerdöden. Priset för det förra ämnet är 22 och det senare 15 Ducater. Tåflingskrif-

terna böra till Akademien insändas före den 29 Jan. 1817.

Upsala:

I Kongl. Vetenskaps-Societetens sammantrådte den 30 Mars, waldest till Hederledamot: Hof-Canzlern, En af de 18 i Sw. Akad. m. m. Frjh. G. af Wetterstedt, till Ordinarie Ledamot: Eloq. och Polit. Prof. för Skyttianus Mag. Ol. Kolmodin, samt till Utländska Ledamöter: Baron Sylvestre de Sacy Ledamot af R. Franka Institutet i Paris och Grefwe J. Lobo de Silveira.

Ärda Nyheter.

Upsala:

Kongl. Majestät har i nådiga skrifweller till Hans Excellens, en af Rikets Herrar, Akademien tillfördordnade Canzler m. m. Grefwe M. Brahe och Erke-Biskopen, Pro-Canzlern m. m. Doct. J. A. Lindblom, dat. d. 7 Febr. råttit befalla, att framl. Biskopens i Herrensand Doct. C. G. Nordins efterlemnade wigtiga Handskrifter i Fäderneslandets Historia, hwilka af Hans Kongl. Höghet Kron-Prinsen blifwit inlöste och till Akademiska Bibliotheket härstädes förwärdade, skola på Statens bekostnad utgiwas af Histor. Profesjorn, Ledamoten af Kgl. Nordstjerne Orden Doct. Er. Mich. Fant; och har Kongl. Majt tillika förordnat en Comité, som hade att besörja detta werks utgifwande af trycket och hwad derill hörer, bestående af Erke-Biskoppens och Pro-Canzlern m. m. Doct. J. A. Lindblom, Histor. Profesjorn m. m. Doct. E. W. Fant, Profesjorn och Bibliothecarien Mag. P. J. Anrwilius och E. O. Adjuncten Mag. E. G.

Geiser. Till Amonuens är antagen E. O. Amannensen wid Akad. Biblioteket Magister Docens J. H. Schröder, som tillika är Comiténs Secrerare.

Öfrjan göres med Scriptorum Rerum Svecicarum Medii Aevi, hvilket verk redan är lagdt under pressen och kommer att utgå 3 Tomar in Folio. Närmare underrättelse om detta Werks beskaffenhet inhämtas af den tillförordnade Comiténs Circularer dat. den 20 Apr., äfvensom af den sakrika Prospectus på 2 ark in Folio, hwilken Utgifwaren lärt af trycket utgå. Likaledes, för att göra detta Werk bekant utomlands, har en Prospectus på Latin och Franska blifwit särskildt utgifwen.

Lund:

Botan. et Decon. Pract. Professorn Mag. E. A. Ugardh har blifwit förordnad till Korkeherde i Möbbels och Pederskloster, hwilket Pastorat han, i följd af församlingarnes enhällige yrtråde önskan, kommer att samtliga Profesionen innehafwa såsom Präbende.

Christiania:

Kongl. Maj:et har medelst nådiga fullmakter förordnat Lectorn i Mathesi Applicata Christofh. Hansteen till Professor i samma wettenskap, samt Ughorn wid Svittsöfverrätten i Christiansand J. Lange till Professor i Jurisdiken wid Universitetet härstädes.

Stipendier och Stipendii: Inrättningar.

(Fortf. och slut fr. No 5.)

Att de år 1814 till Prins Christian Fredriks disposition skänkte frivilliga Gåfwor, har en del så wäl från hufwudstaden som andra ställen i Riket sedermera inkommit till Universitetet. Man har i afseende på dem fattat det beslut, att de, så framt Gåfwarne ej uttryckligen skänkt dem med annan bestämmelse, skola användas till en Stipendii-fond för Studerande wid Universitetet. Af dessa gåfwor, som till största delen bestå af guld, silfwer och penningar har ännu blott någon del influtit; men efter den kunnskap, man för närwarande äger om deras belopp, anser man dem ganska betydliga. Blott för Christianias stad stiga de till ungefär 4 lod

guld, 1267 lod silfwer, 3050 Rikdr., 4 Lippund koppar, 140 Lipp. bly och 5 à 6 Skeppund jern.

Hans Kongl. Höghet Kronprinsen behåller, wid sin höga närvaro i förleden höst, tillkännagifwa de församlade Universitetets lärarne, att Hans Majestät Konungen oslernadigt hade skänkt Universitetet 12 Stipendier, hwaraf 8 för Studerande wid Universitetet och 4 för refandens wettenskapsidkare.

Den i slutet af förledit år afledne Sockens presten Barnholt till Waales i Smaablennens Amt har gjort Universitetet till sin Universal-arswing och i sitt testamente bestämt, att förutan boets hufwudmassa, som tillfaller Universitetets fond, skola en hop mindre begäfringar, allt som de blifwa lediga wid de begäfrades död, användas till Stipendier för unga Studerande, i synnerhet Embetsmäns söner.

Ibland andra Städer i Norrige, som år 1814 gjorde Akademien frivilliga offer, war också Arendal. De flesta af Gåfwarne bland denna Stadens borgerkap hafwa efteråt öfwerlemnadt deras gåfwor till Universitetet och Christianias lærda Skola; sålunda, att en gåfwa af 200 P. Sterl. och 11 och ettstjerdedels lod guld, offrad af Grosruerne N. och H. Dedekam, skall under namn af Anders och Hans Dedekams Stipendium användas till understöd för unga Studerande wid Universitetet från Arendal, i synnerhet af Testatorernas familj; och en annan till ett belopp af 25 P. Sterl. 58 och tre åttendedels lod guld, 1212 och ett halft lod silfwer och 2065 Rikdr., under namn af Stipendia för Arendals unga Studerande, skall delas på ett sådant sätt, som Universitetets styresmän finna måst passande, imedan Universitetets och Christianias Cathedralskola. Begge gåfworne äro nu inbetalda.

Ändeligen har Universitetet följande mindre Stipendia:

Ett Stipendium af 1000 Rikdr. Ärligen, som Hans Kongl. Höghet Kronprinsen nådigt har fördrunnat en Studerande i 2:ne år.

Professor Theologia Herleb och Lector Theologia Stenersen hafwa genom Subscription tillwägabragt ett Sammanskott af omkring 800 Rikdr. Ärligen, som användas till Stipendier för Studerande.

Under namn af Rector Arenz's Minne, hafwa någre af denna förtjenta Scholalärares fordena disciplar börjat sammanfjura en fond till ett Stipendium, som dock ej ännu har blifwit utdelade, då det hittills inkomna är mindre tillräckligt, och då defutom är öfverenskommit, att häraf intet må distribueras, förän Capitolet firminstone har wuxit till 1000 Rbd. S. W.

Till Medicinå och Chirurgiå Studerandes underseåd har ändreligen Profeforn R. N. O. Doct. Skjelderup flera gånger mottagit tämligen betydliga privata gåwror.

Nekrolog:

Framl. DomProffen i Westerbås, Ledamoten af Kgl. Nordstj. Orden Doct. Thomas Jeducur war född den 19 Jul. 1739 i Arboga. Son af Rector Scholå derstädes Thom. Jeducur och Magdal. Wallwik. På fädernet härstammade han från de Walloner hwilka, under Kon. Carl IX:s regering, från Frankrike infallades för att upphjelpa Swenska Bergwerken. I anseende till des faders tidiga död och modrens derigenom förswärade usigter, intrög han 1747 på Ahlsjöffa Barnhuset i Arboga, hwarifrån han i Dec. 1753 afgick till Westerbås TrivialSchola, hwarifrån han 1756 flyttades till Gymnasium. Innom han lemnade detta Lärosäte höll han en oration på Gråtska: *περι πλεονεσιαις* och blef Student i Upsala 1760. Disputerade pro Ex. under Prof. Floderus, pro Gradu under Prof. Dahlman och promoverades till Philos. Magister 1764. Utrog Prestemåbet i Westerbås 1765 och utnåmdes till Apologist wid derwarande TrivialSchola, hwilken syfta han beskrifde till 1770 då han blef befordrad till GymnasiumAdjunct och Bibliothecarie. Log. et Metaph. Lector 1779. Prost och Snickherde i Hubbo Pråbende församling 1785. Theol. Lector 1789. Theol. Doctur 1800 och war wid Promotionen i Upsala d. 1 Nov. Ultimus. Präses wid Prestmötet i Westerbås 1804. Ledamot af Samfundet pro Fide et Christianismo 1809. Utåmdes till Domprost i Westerbås d. 9 Nov. 1809. Genom Sifers wäl war han en af des Disputerade wid Jubelfesten i Upsala 1793, Riksdagsman i Norrköping 1800, i Stockholm

1809, i Örebro 1810 och 1812 samt Revisor i RiksDisconten 1808. Då Biskopsstolen åren 1808 och 1811 war ledig innehade han begae gångher gerna första rummet å Förslaget. Under lednigheten af Domprostmåbetet i Linköping 1801 och en tid derefter i Upsala, tillbjöde honom nådig åranke, och Stoikyrkoförsamlingen i Stockholm kallade honom 1800 och 1811 till Prof. Predikant, hwilket förtroende han den senare gången sig undanbåd. Det sistz profiwet af Konungens nåd war Nordstjerne Orden, till hwars Ledamot han utåmdes i OrdensCapitlet d. 25 Nov. 1811. JubelMagister i Upsala wid Promotionen sifledne år. Öwanlig Kropps- och själsstyrka, förenad med oafbruten werksamhet och det ordentligaste sefnadsfått ryktes bebåda en lånawarig ålderdom, då ett hårtigt slag slutade hans dagar d. 5 Decemb. 1815 i det 77 sefnadsåret. Dagen före sin död bewistade han en Consistoriifesion, och fört förån han dog utfårdade han en embers. expeditio, hwilken wittnade om samma rådhighet och samma noggrånhet, som alltid utmärkte des embersfårdtningår. Ej under då, att hans oförmodade död wåckte allmän sorg och bestörning å den ort, der han allmänt af höga och låga war wårdad och ålskad. Han öfwerlefives af en ålskad maka Fru Margoreta Justina Hellenius, Doter af Rector Scholå i Köping P. Hellenius. Af 6 barn efterlefwa 3 söner: Elof Collega Scholå i Westerbås, Karl DomkyrkoSylloman derisammstådes och Johan Niclas Philos. Mag, Med. Licentiat och Läkare wid Görheborgs Ekfader. Ibland hans papper, fanns efter des död, en af honom, öfwer sig sig sjelf, på Latin uppstått lefwernebeskrifning, som slutas med följande charactersrekening: "Non caruit sensu eorum, quæ ex officiis, vel aliorum molestiis, firmisimum propositique tenacem maxime movere debent; Sed nil, nec gaudio, nec dolori nimio cessit umquam. Neminem odio habuit, nisi tamen invidiam, officiosam interdum in impediendis, quæ ipsi honori forte cederent. Impavidam quasare nunquam valere mentem, vel mali quid præsentis aut futuri, sive stupidum voces et pertinacem, sive constantem. Nec ab iis recedendi nisu umquam tentatus, quæ ab infantia didicerit, Religionis veritatibus,

semelque sancte servandas promiserit; ignorantia inde, vel pigritia nota si conspergetur. A Templo numquam absuit, cui consuevit ad annos supra septuagesimum, non minus quam puer septennis. Consistorii negotia intemerata fide tractavit, nec inepte adeo, quin ad ardentiores componendas lites, ejus sæpius adhibita fuerit opera. Hilari semper animo, sæpeque, ut occasio amicos inter tulerit jocoso; cum vero lepido quodam ejus effato punctum se crediderit quisquam, optavit quidem nequaquam ita amplius peccare, quod tamen, luxuriante iterum genio, interdum haud succesfit. Sana certo, inquit, ut ipsi visum, mens fuit, in corpore Sano, vix ter quaterve morbis afflicto. Ob quæ, remotaque semper infortunia, impenduntia sæpe, et infinita Bona, quibus Deus T. O. M. ipsum præ aliis multis, cumulavit, humillimas egit semper gratias, seque immeritum prorsus agnovit, paratissimus omnia linquere lætus, ubi vocaverit Dominus." — Hans walspråk var: *O! quantum in rebus inane.*

Den tillförrordnade Comitens Circularär rörande utgifvandet af *Scriptores Rerum Suevicarum Medii Ævi*:

Tit.

Sedan Hans Kongl. Majestät genom Nådiga Skrifvelse till undertecknad Erkebiskop af den 7 Aftl. Februarii behagat betälla, att de af Hans Kongl. Högbet KronPrinsen inköpta och till Konal. Acaemiens Bibliothek härskådes förvarade Historiska Samlingar efter framledne Biskopen m. m. Doct. Nordin, skulle under titel af: *Scriptores Rerum Suevicarum Medii Ævi*, eller *Skrifter och Handlingar för Medeltidens Historia i Sverige*, af Historiarum Professorn och Ledamoten af Kongl. Nordstjerneorden Doctor E. M. Fant ifrån trycket utgifvas, har Kongl. Majt tillika sels i Nader utnämmt en Comité af nedanstående Ledamöter, som med all möjlig Skundsamhet hade att besörja utgifvandet af detta Arbete, och tillika utfärda en Prospectus derutaf, samt öppna Subscription för dem som vilja besörja ett sådant inom Riket bitintills samadt Historiskt Werk.

Till underdånigt sölse häraf så Undertecknade till Tit. åtgärd öfverlemnna hosföljande Prospectus, med anhöllan att Tit. tacktes besörja detta företag,

såsom sådande icke mindre till Nationens heder än till upplösning af Fäderneslandets förhånder.

Subscription öppnas dervore å detta Werk, som torde komma att utgå 3 Tomer, hvaraf den Första af 150 ark in Folio, med sådana stilar och papper, som hosgående Prospectus utvisar, blifwer respektive Subscribers beräknad till det i närvarande tider indilligast lindra pris af 2 R. Banco arket. Vid namnens antecknande erläggas Tre (3) R. Banco, som utgör ungefärligen hälften af beloppet för hvar första Tomen kommer att kostas, och som vid sista Tomens uttagande beräknas Subscribersne till goda. Listor och Pränumerations-Sedlar äro att tillgå hos Consistorii-Notarierna i Riket, på de flesta Boklädor, samt hos Respektive Bokhandels-Commissionärer.

Comitén inbörantär från mederbörande de insamlade Pränumerations-medlen, så fort sig ödra låter och sist innom October månads slut, under adress till Comitens Ledamot Professorn och Bibliothecarien Mag. N. J. Aurivillius.

Comitén lofvar sig så mycket lyckligare framgå i detta Nationella företag, som det icke allenaft öfverensstämmer med Kongl. Majestäts i Nader förklarade vilja, utan också med Rikens Ständers i detta ämne uttråde- underdåniga önskingar.

Upsala den 20 April 1816.

J. A. X. LINDBLOM.

E. M. FANT. P. F. AURIVILLIUS. E. G. GEIJER.

J. H. SCHRÖDER.

Prospectus öfver detta Historiska verk, hvaraf tryckningen fortgår oafbrutet, finnes tillika med Subscriptions listor att tillgå i Stockholm på Urters & Co. och Wiborgs Boklädor, i Upsala på Berglunds och Bruzelii Boklädor, i Lund på Dr Lundblads, Schönbecks och Retzii Boklädor, i Christiania på H. A. Hjelmss Bokläda, i Gøtheborg hos Ordinarie Batalions Predikanten A. Bjursten, i Norrköping hos Auditor Renström, i Geste hos Professorn Doct. Lundström, i Örebro hos Collega Scholæ Mag. Blomberg, i Fahlun hos Collega Scholæ Mag. Korsberger, i Mariestad hos Prosten Doct. Linderholm, m. A. samt för Skrift hos alla Hrr Consistorii-Notarier i Riket. — Utom Riket: i Åbo i Frenckells Bokhandel, Köpenhamn i Gyldendals Bokhandel, Leipzig i Breitkopf och Härtels Bokhandel m. A.

Herr O-n har ett Bref att afhänta hos Slotts Predikanten Bjursten i Gøtheborg.

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

No 7.

Lördagen den 17 Februari

1816.

R e c e n s i o n :

Stycken till Spetsbergen. Geografisk Resman. Första Delen, 72 sid., Senare Delen 82 sid. Stockholm, Gadelius, 1815. 12:o.

Att det på titelbladet selande ordet Öfversättning skulle man förmoda, att denna Skrift wore ett swenskt original; hwilket dock icke lär wara faller, dels emedan Författaren, som kallar sig Otto Gillred, är Tysk, och dels emedan wiss germanismer förråda ett främmande grundspråk.

Hwad det romantiska i närvarande Beskrifning beträffar, är det af följande beskaffenhet. Förf. är i Archangel förfädd i en fröken Feodorowna; „en Schön, själsfull flicka,“ från hwilken han, kallt angifwen af en fransk emigrant, måste rymma. De misstänkar, hwarpå denna angifwelse grundar sig, synas så orimliga, att de öfwen i Kejsar Pauls tid icke tyckas kunna wara af farlig följd. Han antas såsom Bokhållare af Rysska Spetsbergiska Handelscompagniet,

och begifwer sig till denna Ö. Men öfwen der förföljd eller troende sig förföljd, rymmer han, jemte en Holländare, hwars lif han räddat, till en öde trakt på ön och öfverwintrar der, den mesta tiden alldeles ensam, sedan hans följeslagare blifwit wansinnig. Frampå wägen rådes dock detta gdmiståle: han gripes och föres fånglad till Archangel. Kejsar Paul hade under tiden aflidit. Erikänd, skyndar han till sin flicka, hwars lif han endast finner; förf. begifwer han sig till sin födelsebygd Harzbergen, hwarest öfwen far och mor nyss blifwit döda och framlefwer der i enlighet sitt lif.

Läsaren ser redan af denna exposition, att det historiska elementet i denna Skrift icke är af synnerligt lysande effekt, ehuruwäl dess karakter icke illa öfwerensstämmer med den melancholiska ödelighet, som här utgör grundtonen. Att wida högre förf. är tekniken af denna romantiska dystra ö; fårgorna äro så lifliga och tyckas förråda så mycket lokal-känedom, att man lätt skulle tro, att Förf. self varit på Spetsbergen och der upp-

teswat de händelser, hvilka här endast för-
skönade framställas.

I slutet af April afgick Skeppet från Ner-
changel. Isstycken flöto ännu rundtomkring i
i Hwita Hafwet (på Rysska kalladt Wieloe
More). „Man wille sigra westligt och ståfwa
på Nordeap, den norra steden af Norrige;
men en häftig storm, som kom ifrån nord-
west, dref oss urur wår kosa, så att wi långt
ifrån oss på styrbordsidan (höger) upptäckte
kusterna af det med ewig snö, liksom af en
hvit sweepning, öfwerhöjda Nowaja Semla.
Jag, som wid en sådan seglation war alde-
les owan, intogs af en obestreflig oro, under
det att resesällskapet, sålänge denna storm wa-
rade och vinden ej war alltför häftig, helt lugna
futto (lungt satt) och rökte sina pipor kring
spiseln. Hafwets mörka färg gjorde ett rysligt
afbrött mot det hwita skummet på de brusans-
de vågorna. Nedan emellan dem syntes
djupa swarta afgrunden, men öfwantill en
skummande hwit frodga. Desutom hwinade
äfwen den kalla blåsten, liksom han wred-
gades öfwer de swaga människornas djershet,
som vågade befara hans dösliga rike. Ett
rysligt knakande hördes i tåg, ltnor och ma-
ster; luckor knarrade och pepo på sina gång-
jern, rundtomkring Skeppet satt en tjock is-
skorpa med långa utstående isnälar.“ Sedan
stormen upphört, fortsattes kosan åt nordn.
„Ankomsten till drifisens regioner“ — (den-
na region begynner wanligen wid 72°) —
„gaf mig åter en intressant syfvelstärning, så
mycket angenämare, som denna drifis alde-
les icke medförde något farligt för Skeppet.
Den består nemligen, af milliontals små run-
dade stycken, som drifwa omkring i hafwet.
Emedan denna isen består af en lös kras-is,
och styckena genom en ofta skeende samman-
stötning afndra hörnen, så få de förmodligen

här af sin runda form, hwilket, enligt en wan-
lig marrosqwicket, gifwit anledning till att
kalla dem pastejor.“

„Längre mot nordn misade sig drifisen liksom
wål för oss i ett fruktanswårdare usfende. I
det blåckswarta hafwet summo nu mera ej is-
stycken, utan isberg. När wi hade hunnit
förbi de så kallade pastejerna och jag såg fram-
för mig ett öppet, från is rent haf, då log
jag åt faran för isen, hwarom man berättat
för mig så många rysligheter, ty jag trodde
att den nu wor öfwerständn. Men detta
löje upphörde snart, då jag blef på långt af-
stånd från oss wårse dessa isklippor, och så
snart jag wid ett närmare annalkande kunde
bedömma deras ofantliga storlek, så sörgick
hågen alldeles att le. Afynen utåt detta
hwimmel, åt denna is-sten, war försträcktlig.
Likasom med härsmakt ströko dessa ofantliga
massor fram, och allt som komme att möta
dem, war bortskådd för en oundwiltig för-
störelse. Wår Skepp, som somm emot dem,
öfra liknande en spån i fernförelse med en
hel trädstam, måste warsamt smygga sig fram
emellan och söka undwika deras påstöande.
Och huru mycket wi werkligen skulle hafwa
att frukta af ett sådant påstöande, det kunde
wi lätt finna af det grusweliga dån, som
uppfom när twenne sådana ismassor stötte
emot hwarandra, ty då röjdes hwilken kraft
bodde i dessa så sakta och stilla framswäwans-
de klippor. Wid sådana sammanstötningar
nebrullade småre isklimpar, och foro en lång
sträcka under watten, så att stora hwistlar
uppkodo på wattenytan derunder de foro fram.
Olyckligt det Skepp, hwaras botten eller sida
blefwe träffad af en sådan under watten fram-
rullande ismassa. Till och med wåra sjömän,
så råa och hårdade som de woro, insågo de
likwål faran. Då wi seglade, eller rättare

flöto fram emot dessa horande isberg, hölls en bönestund. När dock, som äfwen lärar skulle (!) vara en utelare af andelig föda, upp läste många böner, dem alla mumlade efter, och anropade några wisja helgon att taga öf i beskydd emot den förestående faran. Man förde dessa helgon isynnerhet till sinnes, att de gerna sjelf (wa) nyttjade påsar och djurs Finn, hwaraföre de borde låta en fart, som hade sådana slags beklådners anskaffande till syfte mål, blifwa lyckosam. Ehuru denna bön wisserligen icke war i mitt tycke, deltog jag likwäl deri, och anbefalle mig i dens värd, hwars starka och mäktiga arm äfwen är utsträckt till norrpolens öfsliga och rysliga nejber, och hwars godhet äfwen hmlar öfwer den otillgängliga drif-isen. Sedan denna bön war förrättad, steg Kapitenen sjelf öfwerst i maskforgen, ty så wigtig syntes saken, i affigt att öfwerfäda alla hufwudcorper och flyglar af denna anryckande kalla fiende, samt kunna utleta hans tillämnade rörelser, och härunder ropade han beständigt ned till Skepparen och gaf honom tillkänna hwart ut han borde styra."

Wid 74° upphörde drifisen och de seglonde befunno sig på ett fritt och stilla haf. Andra sjöfarande i den arktiska oceanen äro icke så lycklige: de finna wanligen drifisen i en högre latitude förwandlad till ofantliga isklippor, hwars massa tilltager mot nordn. Men wärra sjömän, befriade från dessa faror, sågo nu blott de gigantiska inwånare, som bebo dessa haf. In framstod på afstånd en ofantlig hwalfist, under det att en wattenhwirwel formerade sig omkring hans stjert och en dubbel brusande wattenstråle steg upp från hans hufwud. Swarta, såsom elementet i hwilket de tumlade sig, summo de också underfundom långsamt, än åter tycktes de göra rörelser,

likasom om de lekte. An wisade sig den äfwentyrliga finnfishen, som gaf sig tillkänna genom sina höga wid stjerten uppsående ser nor, likasom ett warningstecken och såsom ett werkligt noli me tangere (rör ej wid mig) Rund och lång, som en ofantelig ek, stod hon fram med buller och dån, och med sin starka stjert kastade en wattenmassa i luften, så stor, att den troligen icke kunnat dragas utaf tvenne hästar. Smärre båtars skonda med förskrätsel och häfswan undan dessa wilddjur, ty genom ett enda slag med sin stjert vinstreda dessa ishafwers widunder en båt med allt i den samma warande manskap. Nannu närmare wänt skepp sågo wi underfundom någon ohugglig haj, oceanens tiger, simmande. Dagar efter byte lockade honom så nära. Det war ohuggligt att, när man kastade något honom till föda, se huru han öppnade sitt wida swalj med 6 rader inåt höjda tänder. Wi nedkastade åt honom en sjuft hund, och denna war för honom blott en enda bit; så mycket mindre underligt, som denna haj, hwilken äfwen kallas människofrätare, är i stånd att, nästan utan att tugga, sluka en hel menniska. Dessa djur ärfölja gerna farartygen, likasom marodörer en krigshår. Allt hwad som faller utaf skeppet är ädligt för dem, och en menniska, som skulle hafwa den olyckan att falla öfwer bord, är deras säkra byte."

Efter några dagars fart, kom dock skeppet i stor fara genom på alla sidor omslutande isklippor. Faran öfmerwinnes dock lyckligt genom en smal kanal, som man genomseglar; och nu wisar sig oförmodadt på himlen en röd flammande punkt. Detta är Spetsbergen; som ej, likt andra föremål, på afstånd framställer sig i ett bleckblått rökken; ty solen, som purpurfärgar de höga ind-

bedäckta bergstopparna, gifwer ögat ett skådespel, som på engång är skönt och hemskt. Småningom igenkännas dock de mellan bergen liggande dalarna genom blåaktiga fluggor. Dock har man ännu en ansenlig väg att tillryggalägga, innan man hinser landet. Slutligen efter 7 veckors resa sällas an färd i Schmeerenburg-rhymnen.

Man skyndade nu att besöka Rysska kolonien, den enda bebodda ort på ön. „Det gjorde ett besynnerligt intryck på mig att wandra i ett land, der ingen väg, ingen gångstig, ingen hägnad, ingen boning och intet tecken till odling röstes. Der och hvar kommo wi till ställen, som woro beklädda med ett mjukt och kort gräs, än åter till ställen der marken bestod af lera utan minsta bedäckning ur växtriket. Östa hade den smälta snön tillslapat bäckar, öfwer hvilka wi måste framwandra, och hvars bräddar woro djupa, troligen emedan de der frammanit i Åreusens den, till dess de slutligen bräddstörade sig i något mörkt djup. Nu åter skrillade (?) wi snarare fram än gingo öfwer snöbäddar, hwilkas ytor hade frusit till is. Beständigt woro wi omgifna af höga berg med de grusligaste spetsar, emellan hwilka breda, djupa och mörka öppningar woro; underfundom åfwen af isberg, hvars högder lyste af det skönaste blått såsom ädla stenar. På många ställen war den på bergen liggande snön rödsårgad lik ett slag skit; man sade mig, att detta förorsakades af en fuktighet som klipporna utsvetade. Underfundom hördes åfwen från de långt bort liggande bergen ett doft och hålligt (!) dån, lik som af en på afstånd warande stark åska. Detta förorsakades antingen af de ofantliga lawnerna eller snömassorna, som, nedstörtande från bergens spetsar, alltid öfodes under faller, eller också spjeken utaf isberg, som, löfave

gjorda af de wärmande solstrålarna, störtade ned uti de emellan bergen befämliga djupa klyftor.“

„Sedan wi gått ungefärligen tvenne timmar, sågo wi rysska kolonien liggå framför oss på en liten för solens strålar öppen plats. Jag hade wäntat mig att åtminstone så se ett litet antal hus, ungefärligen såsom en obe tydlig by i Tyskland, men jag blef blott warse en enda lång träbygggnad, till utseendet liknande ett magasin. . . Döningsstugan war på en gång sofrum, kök och bryggshus. Der jemte ganska mörk, fullrökt, ganska låg och försedd med ett golf af stampad lera. I detta pålsverkens land bestod fångställen af rundt omkring wäggarna stående bänkar, belagde med pålsverk, med björnhudar och råffskinn.“ Under det att de gamla kolonisterna, som nu, efter ett års wistelse, blefwo åflöste af de nykomne, trakterade de senare, gick för. ut att se sig omkring på alla håll. „Så witt ögat kunde nå, fanns intet träd, ingen buske och ingen frik grönska på marken. Endast några ombunkswärter hängde der och hwar från de skrofliga klippwäggarna, och mosar, dessa alster af en hård och swår natur, bedäckte marken. På ett eller annat ställe kunde man på någon samn plats upptäcka en wärd, en liten blomma; men dessa woro högst sparsamt spridda och sällsynna. Endast den förunderliga skeddriten wärdte upp till en mans högd med sina långa tunglika blad emellan stenröfen och i bergskrevorna. På ett ställe hade man utsigte åt den mörkblå oceanen. Jag betraktade detta element som en brygga till den åskade Feodorownas tjugande boning, och glädde mig innerligen att kunna se denna så widsträckt och så majestätiskt speglande utan så nära mig. Därför den såg jag några grofs war med uppresta forß och påtecknade namn.

Den gamla koloniens Fålsfår, som kom gående till mig, sade, att tre af dessa grafvar tillkommit under sist föflutna år: en hade dödt af hemsjukan, en annan hade fallit från en klippa, och den tredje hade af Fålsbjugg blifwit dödt. Jag undrade öfver att de hade begravningsplatsen så nära sin boning och att de ej fruktade för den ofunda tillfluten. Häråt lög hon, sågande: liken äro endast beädrade med två fots djup jord, men ännu har man ej lärt det minsta tecken till någon läst. Du skulle, om du gräfvde upp någon, finna den alldeles oförbruten; ty här på Spetsbergen går ingen ting öfver till förruttnelse, emedan islden är för skarp."

På felkar fördes nu de nykomne kolonisternes egendom från Skeppet till Spetsbergen hufvudstad, och de gamles samlade förädrer om bord, bestående af pålsverk, enhörningshorn, wallroshänder, eiderdum och röka renstungor. „Wid denna årstid war Spetsbergen äminstone icke öde omkring sina stränder och i wikarna. Här fanns ett dubbelt antal Kolonister, de nykomna och de afresande, ett stort antal Holländska och Engelska Grönlandsfarare, ett namn som nyttjas om alla Skepp, som utrustas för hvalfiske och Skålsångst; desutom några Nyfka Skepp, hwilka alla bidrogo till att göra många hafswikar lifliga i detta widsträckt land. Under denna period kändes den rydliga ödsligheten endast till hälften, men efter 14 dagar afreste vårt Skepp och efterlemnade ödsligheten i vår boning.“ Sedan fartyget affeglat begynte man ifrigt „fånga hvalfiskar, narhvalar, sjölejon, björnar, skålar, renar, eidersägel och råfwar. Jag deltog också i denna slags jag, men blott då och då, ty jag hölls mest hemma, emedan mina anteckningars skriftliga uppsättande sysselsatte mig mycket, och oftast war jag

då alldeles ensam. Sommaren, så god han möjligen kan blifwa på Spetsbergen, wisade sig nu för oss i sin sparsamma fågring. Nu i Juli månad blomnade alla de wårter som kunna utstå under detta hårda luftstrek, men de förwisnade snart. Iskring war boning grönskade den tyska chichorien, Keddorten som liknade war fallat och äfwen nyttjades i stället för sådan, wattenkransen som wårte i rånnilarna, ett slags aloe, raklöken, några rarunkler, och den wisertigen besynerliga klippörten. Sorgliga tankar uppfiego hos mig wid betraktandet utaf, att inom hela detta land, till rymden wisertligen så stort som ett litet konungarike, ej ett enda träd skulle wåra, enligt hwad som försäkrades. Der klipporna ej kastade någon kylande flugga, fanns likwäl en tämmeligen angenäm grönska, och mången blomma, hwars knopp hwistade för vinden, tyktes wånspäfsfullt winka åt mig, liksom wille hon säga: wi stole trösta dig."

Efter dessa njutningar af sommarlifwet på Spetsbergen, inträffar den period, då Sols. någgas fly ur kolonien. Beskrifningen, huru han och Jobst inreda sin winterboning och hushåll, samt deras frider med björnar, skålar, läses med det deltagande nöje, som man får wid alla Robinsonader. Wintern någades mellertid med stora steg. Solens båga på himmelen blef ständigt mindre, och slutligen syntes den ej mer. Endast en ljusrand, sådan som den om astone i locktigare länder synes efter den nedgående solen, för kunnade ännu den förswinnande stjernans granskap. „Eftersom eldflammor stodo klippornas skarpa spetsar upp på de uti hafwet liggande äarna. Ännu träffades deras majestätiska ishuswuden af solens glans medan deras sötter och medlersta delar lågo insvepta i en djup

natt." Det blir likväl aldrig helt och hållet mörkt i dessa arktiska regioner. „Då werldens enkelt konstfulla byggnad ej tillät solen att här dagligen lysa, gaf dess Herre likväl åt dessa trakter en ersättning i månans milda sken, som här synes på himmelen i flera än 24 timmar å rad, i stjernornas glans, men i synnerhet i det flammmande norrskenet, som med sina strålar, från öster eller syd, ost, liksom synes nå på himmelen och kastar sitt sken på Spetsbergens snöiga och isberädda nejder. Äfwen denna snö och denna is, hwarunder alle ligger stelnadt under wintern, werkar likväl högst fördelagrigt och upphöjer månans, stjernornas och norrskenet's ljus, så att, oaktadt att (!) solens frånvaro, luset likväl war så starkt, att man utan möda kan läsa och se att upptaga en på marken liggande knappål. Denna slags natt hindrade oss derföre icke heller wid någon af våra sopsättningar ute i fria lusten, hwarfen ifrån skålfångsten, eller ifrån fågeljagten, eller ifrån fiskande." Kölden är dock odråglig. Winterns första förbud är yrwäder. „Månagen dag prade det så grusligt, att lusten ifrån vår håla såg ut som det af stormen upprörda hafwets hwitkummande vågor. Än åter föll snön långsamt, men i tjocka, grofwa flingor, och jag måste nu uppsöka mina snöskidor. Med dessa gick jag med största hastighet öfwer snö och is, utan att sjunka ned i den förre."

Märkwärdig är dock Görf:s inbillning om köldens aftagande mot polen. Under sin enslighet föll han neml. på följande fantasi: „då det wid Nord-Cap och på Nowaja Zemlja är kallare än här på Spetsbergen, som likväl ligger länge nordligare, så torde möjligen wärmen åter tilltaga närmare norrpolen, till den grad att kölden der kan wara dråglig

gare än i seltwa Grönland och Lappland, och då kan ju der i polens gränslap wara ett stort land bebodt af stilla och goda menniskor, dem ännu aldrig europeiskt öga har sett." Spetsbergen hwars årliga medeltemperatur är $+ 0^{\circ} 6'$, är på engång det nordligaste och utan twiswel kallaste land wid norra polen, om ej kanhända med undantag af Grönland.

Den 24 Febr. blir Solen för första gången synlig på Spetsbergen, dock ännu, swäfwande under horisonten, kan hon blott skådas från klippor. Småningom antoger himlen ett guldfärgadt sken och äntligen lyfter sig solen med en liten båge öfwer synkretsen. „Den 3 Maj inträffar äntligen den undransvärda tidpunkten, då solen i denna trakt ej mera går ned. Nu går hon en ring rundt omkring synkretsen och gifwer såmedelst dessa trakter en skadesersättning för sitt långa uterbliwande. Nu war det redan då och då till och med angenäma dagar, och nejden blef mera liflig. Menarne spatiserade fram med sin knarrande gång, ty det knäpper i deras fotleder då de springa, råstwar ströko fram utåt höjder och dalar wid bugten, och några gånger såg jag långt ut på den ännu landfasta hasisisen, den tröga och långsamma björnen strida fram. Stengettren sprungo utåt de framsörr min håla liggande klipporna från afsats till afsats. Snö-finken uppstånne sin intagande sång på den kalla snön, och ofta inställde sig hela skaror, då jag utströdde bröds smulor för dem. Isfoglen spelade med sina röda guldgula fjedrar uti solstrålarna. Äfwen isfoglarna blefwo högljudare och muntrare wid solens upplifwande blickar; förmodligen upplifwades de nu af kärlekens eld. . . Några spår wisade sig och till en annalkande wår. Den smälta snön formerade störrer och mindre wattenfall ifrån klipporna. På ställen,

utställda för söfkenet, blef marken bar, och der och hwar uppstod någon liten planta af dem jag redan nämt. Ofra satte jag mig ned på marken utmed dessa nyss uppstånna och likasom höll samtal med dem, samt än med glädje än med medlidande betraktade dessa spåda trånande warelser, dem Flora tycktes hafwa i sin wrede förwisat till detta bedröfliga hemwist. Äfwen mina tvenne alar, som trånade wid kullen, begynte nu att knoppas och utbredde sina spåda gröna löf. Rår för mig blef denna inkränkta plats, omkring hwilken de utbredde sin sparsamma flugga. Eh-häliens helgade lunder kunde ej wara dyrbarare för det fordna Greklands innewånare än denna lilla twinande trådgrupp för mig. I den största af dessa alar inskar jag mitt och Feodorownas namn."

Några underrättelser om Spetsbergen ur Kapten Phips, sedermera Lord Mulgrave's Dagbok öfwer des Resa till Nordpolen år 1773, äro wid slutet bifogade. De innehålla en kort beskrifning af landet, och en uppräknig af de djur, fåglar och amfibier der träffas. Märkwärdig är den uppgiften, att här finnes ingen fåll, utom endast bäckar. — Lusten är aldrig fri från ispartiklar.

Korta Underrättelser

om

den nyare Tyska Witterheten.

(Kortf. från N:o 6.)

Goethe (f. 1749). Då knapt någon gren af konsten finns, hwaruti ej Goethe försökt sig, kunna wi blott här uppräga och karakterisera de wigtigaste och förnämsta af hans

werk. I sitt första: Götz von Berlichingen, förde han först sina landsmän till källan för all egentlig poesi —, fosterländsk helsekraft och anda. Tragisk är denna tragedi så mycket mer, som den skilrar den tyfka riddarålderns undergång, som försvinner för en ny werldsordning. Den enskilda kraften wiker för det allmänna, lagbundna styrelsesystemet och den individuella friheten uppoffrar sig, såsom enskilt, och framträder som länk i den allmänna. Med en styrka, listighet och äfskädighet hwaraf endast snillen äro mäktiga, är riddarwärdens anda, form och sinne uppfattad och framställd. — I sitt andra ungdomswerk, Die Leiden des jungen Werthers, som gjorde hela Europa till swärmande mänbeskådare, under det att författaren sjelf derigenom läktes från all fantastisk sjuklighet, skilrar han, med de varmaste sårger, „den ewiga sjukdom, hwarit den högsta hellsa bor:" kärleken; en roman, oförgånglig så länge den yppersta af menckliga lidelser warar. — I öfseende till tendensen slutar sig Egmont till Götz v. Berlichingen: endast den första scenen, deri borgare från Nederlands särskillta provinser uppräda talande, gifwer ett begrepp om den konst, hwarmed det hela är utfördt, då, enligt Schiller, hela olittheten i dessa provinserns karakterer på de finaste blott genom några ord är nuancerad. I Tasso målas harmoniskt konstnårens desharmoni med den yttre omgifwande werlden; och i Faust deremot, det djupaste af alla Goethes werk, snillets desharmoni med Naturen och Odet samt des nödwändiga undergång, så snart det will selfständande och trotsande på egen kraft upphöja sig, utom att erkänna en högre och hufware Styrelse-makt. I Iphigenia auf Tauris, är antiken, såsom den af vår tid kan och bdr härmas, efterbildad och — öfwer-

erdfnad. Med bibehållande af den grekiska for-
mens Födhel, tröter man sig se den gamla
mythologiens esoteriska anda framträda förklar-
rad. Öfver det hela hvilat så mycket behag,
att man svärigen tror, att någon ting
med detta måsterstycke skulle kunna jämföras,
förrän man läser *Tasso* och *Eugenia*. I
Herrman und *Dorothea* äger man den stö-
naste af alla moderna idyller: ty då man käl-
lar denna dikt episk, har man ej gjort sig res-
da, hvad epos är. I *Wilh. Meisters*
Lehrjahre är det sållskapliga lifwets förhål-
landen tecknade med en beundransvärd artistisk
finhet, i en nästan musikalisk prosa. I afse-
ende på *die Wahlverwandtschaften*, en i all-
mänhet söga förstådd roman, hänwisa wi lä-
saren till *Dialogen* öfver *Romanen* i *Phos-*
phoros 1812 s. 97. — Äfwen i den lyriska dik-
tens konst har *Goethes* Sångens tillwunnit
sig icke mindre stöna kransar: hwem tänker
icke här på *der Erlenkönig*, *die Braut von*
Korinth, *die Bajaderen* och så mången an-
nan dikt, hwari den ljuswaste känsla andas? —
Hwad man blott saknar hos *Goethe* är — re-
ligiös känsla och sann, innerlig kristendom.
Men denna grundton felar äfwen *Shake-*
speare — hwars poesi är en stor werldskroni
— och *Schiller*, hwars poesi nästan är skeptisk.

Det senaste af *Goethes* werk är hans
lefnadsbeskrifning: *Aus meinem Leben*, hwars
af 3 delar utkommit. Då denne stald ståt
i förbindelse med de fleste utmärkte literatö-
rer i sitt fädernesland, så kan deraf lätt slut-
tas, huru wigtigt endast för literaturhistorien
dessa Werk måste blifwa. Dubbel intres-
sant är det, genom de upplösningar och om-
böden wi erhålla eller i framtiden erhålla öf-
wer uppkomsten och författarens åsigt af sina

egna werk: upplösningar, som äro så mycket
dyrbare, som *G.* hitills aldrig i skrift yt-
trat ett ord öfwer sina arbeten, mycket mindre om
sig sjelf. Härtill kommer det nya intresset, som
winnes genem den rikedom af stundom obes-
tydliga men alltid märkwärda händelser och
förhållanden, i hwilka *Goethe* i sitt innehålls-
fulla lif, äfwen som människa, varit i weck-
lad, och dem han med en konst, hwaruti in-
gen förmår uppnå honom, så förräffligt ut-
för. *Goethe* är så fullkomligt mästare öfwer
framsåttningen, att han stundom trofes
äfska, att nog länge uppehålla sig wid smås-
ker hwardöwer en wanlig författare icke skulle
hast många ord att säga, blott för att så wis-
sa sin outstägliga virtuositet i teckningen af
detaljerna.* — Af *Goethes* *Sämmil. Wer-*
ke, bland hwilka dock icke *Aus m. Leben*
befinner sig, äro 13 Bd (1806: 10) — 13de Bd
innehåller *die Wahlverwandtschaften*, — ut-
komna och kosta 42 Rdlr. — Den mindre dy-
ra upplagan på gröfse ppr k. 32 Rdlr, på
B-linpp 76 Rdlr.

*) I objektist och postikt wärde öfwertråffar
denna lefnadsbeskrifning wida *Rousseaus*
berömda *Confessions*, som lånar sitt wärde
från helt andra intressen. Öf. känner blott
ännu en *Autobiographi*, som täflar med dessa
neml. den bekanta italienska tragödens *Alfi-*
eris, af hwilken en *Essé* öfwers. (Pris 6
Rdlr) nyttigen utkommit. Enligt wärd om dö-
me är denna skrift wida märkwärdigare än
hans öfriga skrifter, likasom denne *Röfvs* Cha-
rakter synes öf äldre och ädlare än de fleste
af de hjeltar han infört på scenen. Närwa-
rande *Prin.* Beskrifning hämtar ej sitt wärde
af händelser och en mängd af äfventyr, men
den som vill lära känna ett stort och modigt
mannasinne, en bög och kraftfull natur, i kamp
med mäktiga yttre och inre hinder, skall här
finna en rik njurning. Öf. har genomrest
de flesta Europas länder: märkwärdigt är det
intresset som Nordens „öfsliga tyfnad“ gör på
den liflige *Italianern*; i annat afseende märk-
värdigt är det här, hwarmed hans publi-
kanska sinne lika mycket afstodde den franska fri-
hetsyrjeln som den då warande preussiska mi-
litärdespotismen. (Gorsf. följer.)

Bihang

till

Swenskt Litteratur-Tidning.

N:o 7.

Maj.

1816.

Nekrolog:

Dehr Wilhelm Tholander.

Denne grundlärde och förtjente Litteratör, som efter en nästan alldeles borgsmå eller försnådd ungdom och mannaåder, ändteligen mot lifwets afton såg på sig fästad sina landsmäns uppmärksamhet, har slutat sina mörder, och måste lemna åt de arbeten han redan utöfret, att till efterwerlden öfwerföra minnet af hans namn. Då det likväl tillhöe samtiden, att äminstone känna hwad den förlorat, har jag ansett som en pligt att åt framtidens hugtomst öfwerlemnna några uppgifter, om denne, af ganska så kända, Litteratörs lefnad, hwilka för ögonblicket äro tillgängliga.

Det är wisserligen i hög grad märkwärdigt, att, om en man, hwilken som Tholander med så mycken och utmärkt lit bewarat minnet af redan långt förut oflidne lärdes lefnadsomständigheter, det icke, några månader efter hans egen död, med wisshet kan bestämmas hwad år han kommit till werlden. Enligt Solna församlings Rorkobok war han född 1763; men enligt nationens betyg från Upsala, utgifwet af Prof:orn och Commendören C. P. Thunberg och Adjuncten Sjoberg, war han född den 6 April 1770 i Hwerlanda församling af Werid stift. — Af nämnde betyg inhämtas, att han blifwit inskriwen som Student wid Kgl. Carolinska Akademiem, d. 10 Sept. 1791, hwatifrån han ankommit till Upsala, och der, d. 2 Maj 1792, inträdde i Småländska nationen. Den 4 Sept. 1794, lemnade han sistnämde Universitet. Under denna sin ungdomstid lärde Tholander, att

sluta af wisja der på orten existerande dunkla traditioner och wisja af honom sjelf sålunda uttryket, hafwa stått i några relationer till den förtjente landhushållaren och åkerbrukaren, Hofjägmästaren och Wisja Riddaren Michael Hammarföldb på Wiebo i Calmarelän. Af hwad natur dessa förhållanden varit eller hwilken anledning dem frambragt, är jag icke i stånd att kunna uppgifwa.

Från Upsala begaf sig Tholander till Stocholm, der han, som Extraordinarie, inträdde i tjenstgöring wid RiksArchivet. Men som wärd den tiden hans far oflidit, och i arf lemnat honom ett hemman kalladt Rod, hwilket för 6000 R:dr Weo försäldes, tog Tholander dessa penningar, för att bekosta en utländsk resa. Först begaf han sig till Paris, der sträckscenerna under Revolutionen lära hafwa kastat honom i ärsfulliga äfwenlyr, så att man citerat efter honom det uttrycket, att han under denna tid, inom åtta dagar tjenat fyra särskilda Potentater. Då dessa oroligheter icke lemnade honom lugn och tillfälle att fruktbart begagna de Parisiska lärdomsflatterna, öfvergick han från Frankrike till Tyskland, besökte der ärsfulliga Universiteter och lærer i Göttingen hafwa erhållit den Philosophiska graden. Beständigt drifwen af innerlig håg för Fosterlandets häfder och nordens antiquiteter, begaf han sig från Göttingen till Köpenhamn, der han någon tid qwarstånade såsom extraordinarie tjenstgörande wid Arne-Magnanska institutet. Från Köpenhamn återkom han till Stocholm rikligen försedd med wissträckta kunskaper och dyrbara samlingar, men alldeles utblottad på penningar och kläder, och

läree, enligt berättelse, förest hafwa blifwit antagen af Direktör Uckerman på Haga, såsom Informator för des son. — I denna condition måtte han dock icke länge hafwa qwardröjt, och troligen har han af en svår sjukdom blifwit tvungen att lemna den; ty authentiska handlingar upplysa, att han d. 2 December 1797, blifwit af Sekreteraren Hjerner eller Järner i Stockholm motagen i mat och logis. Att han varit, wid denna tid, i den mest ömkansvärda belägenhet, kan slutas deraf, att han af Hjerner fick på räkning några gamla klädespersedlar, emot meddelad rättighet att af Handelsmannen Litorin i Upsala utlösa en hos honom, för 13 Riksdaler pantsatt samling af en mängd ganska goda böcker till ett uppgifwit (af specificationen att dömma) rättligt värde af 500 Rdr, och att, genom försäljning af wisa, göra sig för sitt förfott betald. Men Hjerner försälde icke allenast hela samlingen, utan utlöste äfwen från en Frederska Dalin wid stora Nygatan, en för 1 Rdr 20 s 8 rst. pantsatt koffer, innehållande wiktiga anteckningar, handlingar och dyrbara samlingar in Mssco, och förpitrade papperen i hdbarbar. Då den olycklige Tholander från sin långvariga sjukdom åter uppstod, såg han sig icke allenast beröfwad sina med kostnad och möda anskaffade effekter, utan äfwen det för dem äfnlutna penningbelopp, hvilket Hjerner för sig sjelf behöll.

För att låta den sakkunnige döma hwilken olycka denna händelse varit för war Litteratur, må här, utur de rörande denna sak werlade Rättegångshandlingar, anföras titlarne på de i nämde koffer befintliga samlingar: 1) Till Bibliographier öfwer lärda Swenskar från 1450 till 1797, med kritisk förteckning öfwer deras skrifter. — 2) Till en Beskrifning öfwer Småland. — 3) Af omkring 100 Genealogier öfwer swenska frälse och ofrälse familjer. — 4) Till Historien om Swenska Konstnärer af alla slag. — 5) Till en Bibliographi öfwer Swenska Historiens Ritualböcker *). — 6) Till en Historia om alla i Sverige förbudna böcker. — 7) Till en Historia öfwer de i Sverige under Luther

*) Det är swårt att bestämma hwad Tholander egentligen under denna benämning tänkte sig.

ka perioden uppkomma och förda Religionstretter. — 8) Till Bibliographi öfwer Swenska Tidningar och Periodiska skrifter. — 9) Till Historien om alla i Sverige Lyssa nationen elshöriga kyrkor. I alla dessa samlingar funnos bref, idiogenealogier, samtastor, Chartor, ritningar etc. etc, af synnerlig raritet, och kan man beröfve icke finna det öfwerdrifwit att Tholander, i sin talaga till Råmnersrätten, säger: "att Swenska Historien i dessa samlingar gjort en kånbar förlust," eller finna dem för högt uppsattade, då deras samtliga värde angifwos till 3000 Rdr. Med detsamma förlorade Tholander sina Testimonter så från Swenska som utländska Rårsrätten, hwilka äfwen i Kofferten varit inlagde. — Hwad dom som fallit i denna rättegång är obekant, men owebersäglige är det, att förlusten genom ingenting kunnat ersättas, helst som Tholander af dessa samlingar endast varit i stånd att rädda få och skadade öfwerlefswor.

I Januari 1798 kom Tholander till Direktör Jhrström på Ulricödal, såsom Trädgårdsläkning, efter egen underskrift på en inläga till Råmnersrätten, och efter ett af Dir. Jhrström utfärdade bewis; men sannolikt war detta blott ett föregifwande, ty i sjelfwa werket war han Informator för Jhrströms son. I denna befattning fortfor han till d. 14 Aug. 1801, då han såsom Vicarius tillträdde den, wid Ulricödal för de till Kungsgården lydande underhafwandes barn, af Hennes Majestäte EnkeDrottningens stiftade Schola. Vicariatet upphörde d. 23 April 1804, men den 27 Januari 1806, utnämndes han af Slottets Ståthållare, Baron Kålamb och Erkebiskop Linblom att wara ordinarie Skolmästare wid Ulricödal; den högsta befordran och största gunst af lyckan han här i tiden erhö! — Wde man då undra, om, isynnerhet på de sednare åren, då tilltagande sjuklighet och ålder, ej mindre än en öfad dyrhet förswarade hans existens, han icke, bland en hof bondbarn, bibehöll den lugna sinnesförfattning och obelade uppmärksamhet, som fordras för att med skicklighet och framgång wara elementarlärare?

Den 2 November år 1808, blef honom uppdraget att redigera BoktryckeriSocietetens

Catalog för åren 1806 och 1807, hvilket äro bete i handskrift förvaras i Societærens Archiv, sedan wisa sednare händelser sate sällsma Societærens bestånd på en präkar fot, och gjort tryckningen af Catalogen omöjlig. Wid samma tid blef han, ispannerhet af några yngre lärdomsålskare, mera känd genom sin förslagsmening öfwer förklaringslättet af den Persopolitaniska Spiskriften, och wann, äfwen i anledning deraf, sal. Afsefor Sjörwells personliga bekantskap. Det nit, som lifwade denne swenska lärdomens Patriark för alle wärenskafligt, öref honom äfwen att på alle sätt uppmuntra Tholanders försök, på det sätt, som mest swarade mot hans önskan: Genom Afsefor Sjörwells försorg blefwo Tholanders uppsatser underkastade granskning af Doctor S. Odmann i Upsala och Canzler Nader Norberg i Lund. Sedan han efter öfwerwägandet af desse lärde Språkkännares anmärkningar nogare berigtigat sin hypotes, utarbetade Tholander öfwer densamma en afhandling på fransyska, hwilken Hr Afsefor Sjörwell meddelade Hans Excellens General von Suchtelen, som derefter stänkte författaren sin uppmuntrande wälwilja. Hans Excellens sände äfwen Tholanders afhandling öfwer till Paris, der den af Silvestre de Sacy befunnits wärd en närmare uppmärksamhet, och, som det såges, äfwen blifwit tryckt i något periodiskt arbete. Men då denna sednare omständighet är ganska öwis, och i alla fall, om än så werkligen sere, denna skrift för de fleste af wåra landsmän är otillgänglig, tror jag mig ädra allmänheten en tjenst med att meddela utdrag ur ett af Tholander d. 10 Nov. 1803 författadt bref, som innehåller grunddragen till hans theori, så mycket mera som det desutom gifwer en anledning att ana hans stora lärdom och widsträckt beaktenshet. —

— — — Hos Niibuhr förekomma flera slags Spiskrifter (i des Reise 2:re Theil. Tab. XXIV.), till hwilka dechiffrender inga ännu kända Aphabeter, wid första påseendet, tyckas passa. Och ehuru jag af Hr HofJutendenten Thams bref till några lärda Donnska Herrar, Stockh. 1802, 4:o, och af des bref till Profesör Wänter i Köpenhamn, d. 30 Nov. 1803,

tryckt i Skara 1803, 4:o, funnit att Herrar Wänter, Grotefend och Lichtenstein med detta ämne sysselsatt sig, har jag dock ej haft den lyckan att få se några af desas skrifter, då jag här wistas in obscuro litterario. Torde härnå, att just detta varit en fördel för mig wid detta tillfälle; ty deras tankar kunde då lätteligen hafwa hindrat mina egna. Men hwad som gifwer mig anledning att förkasta Hr Grotefends dechiffrender, är det exempel, som Hr Thant i sidsändade brefwet fol. 2, anseer stola betyda Darius; ty hwarken swara Figurernas antal emot de hofskåpwer, som fordras till namnet Darius; ej heller har någon Persisk Regent gifwit, som haft detta Namn: utan grekiske Scribenter hafwa af Persiska appellativum Dara, (Konung, swarande emot Egypternes Pharaos) gjort ett Nomen Proprium, som ingen Persisk Författare känner. — I anledning häraf faller mig in, att Egypternes Pharaos måtte vara ett skriffel, att det afyriska 7 genom ett afstrifwernes sturs, eller kanhända pictursdrag blifwit ändradt till 7, som sedan bibehållit sig: härmed borde Kennicot konsuleras. — Jag tror, att Egyptiska Konungariket varit Darao, hvars utinnan jag ännu widare storles af Engelsmannen Browns Resebeskrifning, hwarest såges, att Dar, på det språket som talas i Konungariket Fur, gränsande till Egypten, betydde Rike (regnum). — Men att återkomma till Spiskriften, så synes den vara ganska tjentlig till StenInscriptioner, men aldeles intet tyckes den passa till wanlig skrift."

(Slut c. a. 2.)

(Insändt.)

Några ord till Anmärkaren Hr B. samt Redaktören af Allmänna Journalen i anledning af den i nämnde Journal N:o 111 införda Adress: Till Hr Carl Heinrich.

Det war werkeligen mer än öwäntadt att finna, det Hr B. i nämnde qwicka Adress ej med det minsta swarat på det, hwad Bihanget till Sw. Lit. Tidn. N:o 4 innehåller, och

sålendes medgifwit, att alla bespänningar deri för osanningar, orimligheter etc. äro grundade. Det bewisar wäl omedelsägligen, att han är en den uslaste Criticus, som will inbilla Allmänheten, att falska Resor och Namärkingar ej kunna skada, och på sanningens bekostnad förfärliga arbeten, som han minst förstår att bedömas.

Swad Redaktionens bifogade Anmärkning beträffar, så råder deruti samma ton, samma wana att framställa osanningar, och samma oförstånd, som stämpa Hr. W:s namnkunniga Kritik, och man har ej swårt att gifva till dess egentliga ursprung.

Hr. Heinrichs Swar, säger Redakt., råka de att inkomma på en tid, då slutlighet rådde bland Arbetarne på tryckeriet, och att det derför blifwit qwarliggande ett helt fjerdedels år. Men för att upplysa sakens rätta förhållande, får man meddela följande: Från slutet af Oct. 1815, då Swaret inlemnades, till slutet affskil. Jan. har Redaktören flera gånger med all höflighet blifwit anmodad om dess införande, hwilket han också hwarje gång lofwat, utan att någon frågan varit om slutlighet bland Arbetarne, förän d. 31 Febr. Jan., då Swaret återlemnades med Redaktörens yttrande: att Sättaren fått en swulst i halsen.

Beträffande åter den i samma Anmärkning omnämnde Recension öfwer Hr. Heinrichs Tyfska Grammatika, så måste Redaktören hoswa swogt minne, emedan han eljest aldrig kunnat framställa en sådan löslig gifning, som han gjort. Men får derför se på honom efterstående till minnes. Då Grammatikan war utkommen från trycket, inlemnades i Hr. Ueters & Comp. Bokläda en Annonc angående Sv:s försäljning och betaldes med En Rd. D:o. Man wäntade hella fyra weckor förväntades att se den 3 gånger införd i Allm Journalen. Redaktören bief wänsligt derom påminat, och ändtligen efter 5 weckors förlopp återstänades i Couvert nämnde Annonc och penningar jemte Recensionen med de skrifliga och märkliga yttranden: Att han en gång för alla tillsagte i Ueters Bokläda, att inga pen-

ningar för Annonser skulle emottagas, emedan man då kunde yrka på att få dem snart införde, och att, hwad hellswa Annonserne betröffar, hans Blad wore egentligen blott för några wänner och Hr. Lönqwisst, d. s. Uter & Comp. m. m.

Jensdrer man detta Redaktörens sätt att tänka, skriva och handla med Hr. W:s, wänne då någon skulle draga i twiswelsmål, att Hr. W. och Redaktören kunna wara en och samma person? Och tillägger man, att, efter Annoncens m. m. återstänande, hans orimliga förhållande föreställdes honom i ett bref, hwem finner då icke, hwarifrån den härskhet härleder sig, som utmärker bådas förhållande, och som den sednare stwäl tror sig igenkänna hos försvararen af Hr. S:s Lexicon, emedan han wägot wisa, huru oödsliga Hr. W:s gifna Resor och huru falska hans Namärkingar m. m. äro? —

Slutligen har man härmed wänligen welsat gifwa Hr. W. det wälmenta råd, att framdeles wid sina litterära företag såsom Recensent eller Criticus aldrig, ware det af hämdgierighet eller annan orsak, häckla skrifter på sanningens bekostnad, om annars hans eget lugn är honom kärt, och han ej will skaffa sig grå hår i förvid.

Åf trycket är utkommen och säljes för 1 Rdlr 40 sk. D:o häftad hos de fleste BokhandelsCommis sionärer Schellings System des transcendentalen Idealismus, utgånne s:te Bandet af hans sammeliche Werke.

Den 7:de, som nu är lagd under pressen, kommer att innehålla Darstellung meines Systems, Fernere Darstellung meines Systems, samt die vier edlen Metallen. — Med närwarande utplagas typographiska beskaffenhet loppas ma att resp. Subskribenter, äswen wid jemförelsen med originalen, icke skola wara missnöde. Priset å denna del är deutoom mer än hälften lägre än å tyfska utplagan, som för närwarande i bokhandeln kostar 3 Rdlr 36 sk. Men då endast ett infränkt antal Exemplar är aftryckt på finare papper, anhålles att resp. Subskribenter, äswen som de som bådanelter willa antekna sig till erhållande af denna utplaga, i tid uttaga sina Ex., hwarefter dessa endast på gröfre papper kunna erhållas.

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

N:o 2.

Lördagen den 24 Februari

1816.

R e c e n s i o n :

Homeros' Ilias. Öfversatt af Marc. Wallenberg. I—XII Sängen. Schus Grahn 1814. 303 sid. 8:o. — XIII—XXIV Sängen. 1815. 327 sid. 8:o.

Hec. har dröjt, att hembära Hr Wallenberg sin tacksamhet för den dyrbara skänk han, genom den förswenskade Ilias, gjort wår inhemiska witterhet, till des han kunde hembära denna gård för gåsivan i hela sin fullständighet. Han fruktar också icke, att någon, som vill anses intresserad för literära yrken, skall neka att deltaga i en tacksamhet som påfallas, om ej af något annat skäl, åtminstone af den skylligaste reflexion öfver företagets storhet. — Om man wille anse betydliga swärigheter derigenom ur wågen röjda, att detta tolkningsarbete blifwit företaget, sedan de betydligaste af dessa swärigheter icke allenast, genom de grundlärda och skarpsinnigaste måns bemiddanden för textens kritiska riktighet och ordaförståndets klarhet, äro undångjorda, utan äfwen genom de wågleddande

efterdomen i de på andra språk befinnliga, lyckliga äldre öfversättningar, bland hwilka den Wosifiska, på wigt sätt, wunnit ett kanoniskt anseende; så återstå dock så många andra hinder att ännu öfwerwinna, att företaget, i alla händelser, icke betydligt förlorar hwarken af sin driftighet eller förtjenst. — Ett stort antal af dessa swärigheter ligger onekligen i Öfversättarens nationella och temporella förhållanden. Sedre delen af den svenska allmänheten wet om Homeros sjelf och den werld, som i detta poem framträder, icke mycket mer, än att den gamle Joniske Warden, wål är obestriktligen sublim, majestic, rik, förwånande och driftig, men äfwen — emedan wid hans tid inga bildade societeter funnos till — desjemellan till den grad platt, rå och från epopeens höghet sunken, att han likat en Kung wid en tjur och en ung, charmant Prins wid en fluga. Och äfwen, der dessa fördomar icke wunnit insteg, saknas dock den bildning som fordras för att sentera Homeros' lugna, spegelklara objektivitet, hans rena skönhet, utan all eftersträfswad eftersett, hans stilla storhet utan prunk, och hans

rent menliga stämning, utan all smitta af förslappande sentimentaliter. Skola dessa icke då lätteligen störas öfver en öfversättning i den ätra och stora stilen — den enda som här kan eller bör försökas — och skola dessa icke tro, att man gifvit dem mull för gull, och i stället för den majestätiske förwånande Homer, en prafsam sagberättare, med hwilken de icke weta huru att bete sig? — Det är sant ärskillige förfänta witterhetsåskare hafwa redan, genom tolkningar af wiså episoder, sökt utbreda en närmare kännedom om det rätta wäsendet af den homeriska poesien — så framte det får kallas poesi, hwilket, nästan som en naturprodukt, hafte medwetslöst, i sin stöhet uppstått och utvecklat sig — men just det outförda i dessa började företag tyckes snarare afsträcka än uppmuntra, då de liksom antyda Nationens brist på sinne för dessa ewiga mästerstycken. Äroyn den tåflan, i hwilken en ny tolkare ingår, med dessa af publiken redan bedömda föregångare, bidrager wisserligen icke att göra arbetet lättare. Händelsen erbjuder läsaren tillfälle, att self anställa en sådan jämförelse. Hektors afsked från Andromache i Sjette Sångnen är så ljusst rörande och innehåller så många skönheter, att wi ej förundra oss, om ärskilliga öfversättare derpå pröfwat sin konst. På swenska hafwa wi deraf förut redan twenne tolkningar, dem wi här sammanställe.

Hr Regnér:

Härpå swarade Hieten med westande hufven på hielmen:
 Allt det, qwinna, betänker och jag, men fruktar får mycket
 Troerne sielfwa och Troernes mantelstöpande
 hufvur,
 Om de mig här befunno som seg afskjusnad ur
 Friden.

Detta förbjuder mig det mitt hjerta; ty tap-
 ver att vara,
 Härde jag tidigt, och alltid ibland de främsta i
 Friden,
 Troget förfäktande namnet, min faders lifsom
 mitt eget.
 Jag ser nog, och min tanke så wäl som min
 aning har sagt mig,
 Han skall komma den dag som störtar Ilios'
 murar,
 Detta folk och Priamos, hiel den krigiske försien.
 Men långt mindre, för stundande tid, Troja
 nernas öde,
 Heryskaren Priams och sielfwa den fromma He-
 cabs, eller
 Samqueda brödernes mig bekymrar, som män-
 ga och fåka
 Skola för fiende-hand i skottet ödende falla;
 An din ömfliga lott, när en kopparbrynjad
 Achajer
 Släpar dig gråtande bort och frihetens dag dig
 betager;
 När du i Aegos wäfwer, befalld af din öf-
 wares maka,
 Och bär watten ifrån Meheis, ifrån Hyperia,
 Ödgäst motwilligt, men twungen af nöden du
 måste dock lyda.
 Då skall någon en dag, dina tårar seende, säga:
 Denna war Hektors gemål, som ibland häf-
 tyglande Troer,
 På fridsbanan för Ilios's stad ej ägde sin life.
 Så skall någon sig yttra, och sorgen med sak-
 nan förnya
 Utaf en sådan man som kunnat för träldomen
 flydda.
 Men för hölje mig ödd den öfwerkastade mul-
 len,
 An jag ditt rop må höra, dig fången höra och
 bortförd!"

WitterhetsNöjen. sid. 77.

Herr Ingelaren:
 „Henne swarade då den hielmbuffwinkande
 Hektor:
 Detta, o qwinna, bekymrar och mig, men för-
 mycket jag fruktar

Om, som en seg, långt fildt berfrån, jag
 drabbningen undvek.
 Okiä mitt sinne mig bjuder ej så; ty det lär
 de mig vara
 Tapper och alltid ibland fottämparne frida
 för Troja,
 Skyddande jemte min fars så lysande ära min
 egen.
 Väl skall komma — jag känner det bljut i
 bröst och i sinne —
 Han skall komma den dag, då det heliga Ilions
 faller
 Priamos sjelf och hans folk, och den länkerfars
 ne beherrskars.
 Dock ej de Troers kommande olycksöden så
 mycket
 Mig bekymrar, ej Hekabes, herrskaren Priam
 os, eller
 Röttliga bröders, som då, fast många och
 tappra, dock skola
 För fiendliga män i skofet döende falla,
 Som din lott, när bland kopparkerustade Da
 naer någon
 Dig tärddg kortför och frihetens dag dig be
 rdsvar;
 När på en annans befällning du föder din
 väfnad i Argos,
 Eller du watten bär från Hypercia eller Misers
 Högst ogerna, men hård nödwändighet så dig
 betvingar.
 Då skall någon en dag, då han ser dig grät
 tande, säga:
 Detta war Hektors gemål, den ypperste fäm
 pen i striden
 Bland häftämjande Troer, då kringom Troja
 de stridde.
 Så man säger engång, och din smärtande sak
 nad förnyas
 Af en gemål, som ifrån stasveri dig kunnat
 bestria.
 Men asiden betäcke mig för uppkastad en jord
 hög,
 In jag förnimmer ditt jemmerrop, då du nes
 ligen bortförs!"

Phosphoros, 1810. s. 206.

Hr Wallenberg:

"Gade den reärlige Hektor med fladdrande buske
 på hiesman.
 Ja min byra Gemål! mig ligger och detta på
 hietat;
 Men för Troernes män och mantelsläpande
 qvinnor
 Blygs jag, på långt håll stå, som en wels
 ling, och wika för striden.
 Äfwen förbjuder mig detta mitt mod; jag lär
 des att alltid
 Wisa mig främst i drabbningens stund bland
 de andra Trojaner,
 Och att min Fadens ära så wäl som min egen
 bewara.
 Men för wiso jag känner och wet i min själ
 och mitt sinne;
 En gång kommer den dag, då det heliga Ili
 on faller,
 Priamos sjelf och hans folk, den i lansen öf
 wade Drottens.
 Men så nära går mig ej då Trojanernas jäm
 mer
 Ej min Moder Hekabes sorg, ej Priamos
 smärta,
 Och ej Brödernas qwal, som i sanning män
 ga och tappra
 Stupa till jorden då för fiendens mördande
 skaror;
 Som ditt öde, när en bland de kopparkerustade
 Afajer
 Förer dig gråtande hådan och frihetens dag
 dig berdsvar;
 När långt borta i Argos en annans väfnad
 du föder.
 När från Mesäis' källa du der eller och Hy
 percia
 Watten skall bära, emot din wilja, men twun
 gen af nödens
 Hårda lag; och man då, när man ser dig grät
 tande, säger:
 Detta war Hektors gemål, i strid den tap
 praste Hektens,
 Då man för Ilion fogs, bland de häftäm
 jande Troer.
 Gadel af Trojas män och huf mantelsläpande
 qvinnor,

Så man säger: hos dig skall sorgen vä-
kas å nyo,
Att du saknar en man som tråldomsdagen dig
afvändt.
Må jag dock ligga ödd och öfverhållas af jor-
den,
Innan din jemmer jag hör, när i fångenska-
pen du släpas." --

På det att Easaren märte finna ett nyre
tillfälle att sammankomma Hr W. med en an-
nan föregångare, vilja vi meddela ännu ett
prof af den äldste bland Hr W:s medtäflare
Hr Prof. Franér:

„Döende, höjde sin röst den hiesmbuffwinkan-
de Hektor:
Wål jag dig kände förut, och säg, att du af-
drig dig skulle
låta beweka: af skal ett hjerta i bröstet du ä-
ger?
Dock besinna dig nu, att till Gudarnes wrede
en orsak
Jag dig ej blifwer, en dag, då Paris och
Goibos Apollon
Skola, så tapper du är, dig wid Skauka
portarne döda-
Då han sålunda talt, tillslutade döden hans
dag;
Själén ur lemmanne slög, och wandrade ne-
der till Ais,
Qwidande öfwer sin lott, och förlåtande kraf-
ter och ungdom.
Men till den döde ännu sig wände den ädte
Achills:
Dö! -- mitt öde jag nu mottager, när hälf-
mig befallés
Des fullbordan af J vs och de öfriga ewiga
Gudar. --
Sagdt: och sin kopparlans ur dödade kroppen
han ryckte:
lade den bort affides: och drog från Kullor-
na wapnen,
Blodiga: rundt omkring framsprungo Achai-
nes söner,
Och kringstnade Hektors wikt och föttråliga
bildning.
Undrande. Ingen likwål, osärande, näskades
honom.

Skådande, talade mången till grannen, som
stod wid hans sida:
Jo, i sanning är nu långt mildare Hektor att
nalkas,
än när med lågande eld han förbrände Achai-
nas frigskepp. --
Mången talade så, och, kommande, sårade
hjelten.
När snabbstode kämpen Achill re'n plundrat
hans wapen,
Stod han bland Grekerna fram, och talade
wingade orden:
D! I älskade män, Argeiernas Drottare och
Kungar,
Sedan mig Gudarne unt, att döda den skräck-
liga mannen;
Som mer ondt os har gjort, än alle de an-
dra tillsammans:
Dpp, kring staden, wålan, os låtom med wa-
pen försöka,
Att utforska wi må, hwad sinne Trojanerne
äga:
Antingen Iliens borg de lemna, då denne är
stupad,
Eller längta, att swar fördröja, fast Hektor
ej finnes.
Men hwarför med mig sielf rådpågar mitt sin-
ne om detta?
Dö, ogräten ännu, och obegravnen wid skeppen,
ligger Patroklos. Jag ej skall honom förgädm-
ma, så länge
Jag bland de lefwande går, och mina fötter
sig röra:
Och om i skuggornas land man nänsu de dö-
da förgäter;
Så skall äfwen jag der omminnas den älska-
de wånnen.
Nu insåmmen, wålan, lossängen, o Greker-
nas swenner,
Gån till de bukiga kepp tillbaka: och fören
den döde.
Stor är den ära wi fördat: wi sållt den wäl-
dige Hektor,
Hwilken Trojanerne, liksom en Gud, hembu-
ro sitt offer." --
Samma verser har Hr Wollenberg (1:a Del. s.
256, 257) sålunda återgittwit:

Döende svarade Hektor med fladdrande bukke
 på hielmen:
 Nej, jag kände dig nog och såg förut att jag
 aldrig
 Runde dig böja; du här af jern ett hjerta i
 bröstet.
 Räknt dock efter, att jag ej väcker Gudarnas
 vrede
 Mot dig, på iust den dagen, då Paris och Poi-
 bos Apollon
 Dig, så tapper du är, i Skaiska portarna
 dräpa! —
 Honom, när än han talte, den sutande dö-
 den betäckte,
 Själén påfund ur lemmanne sig och gick till
 Widen,
 Sörjande djupt den lottén, att stissa från man-
 dom och styrka.
 Kallte den stolte Akilleus ännu till den döda
 och sade:
 Dö du! Jag bekommer en gång min lott, när
 det täckes,
 Den att fullkomna, Zeus och de andra ewiga
 Gudar.
 Sagdt: och kepparlansen med hast ur liket
 han ryckte,
 Både den ned bredwid och drog de blodige wap-
 nen
 Af från arlarna: fram fring honom sprungo de
 andra
 Danaos' män och beundrade högt den stupade
 Hektors
 Härliga bildning och wärt, och hwar en gaf
 honom ett spjutfring.
 Mången talade der och såg på sin närmasse
 granne:
 Nu är Hektor likwäl långt mera mjuk att be-
 röra,
 Än då han förre med brinnande eld galejora-
 na tände.
 Alltså talade mången och gaf i liket ett spjut-
 fring.
 Men snabbfotade hielten Akilleus, då Hektor
 han plundrat,
 Stod der qwar och med flygande ord till Akil-
 jerna sade:

Wänner och Drottar och Högdingar här bland
 Argiska folken!
 Sedan mig Gudarne gifwit att denna mannen
 till jorden
 Fälla, som gjort mer ondt än alla de andra
 tillsammans,
 Upp! och i sälla wapen försök kom sätningen
 rundkring,
 Att wi Trojanernas mening må se, som de
 hafwa i sinnet;
 Om, när och denne fallit, de wilja rymma
 of borgen
 In, eller wäga sig stadna, då Hektor ej wil-
 dare finnes.
 Hwadän kommer likwäl; hwad mitt hjerta ta-
 lar inom mig?
 Obegräten och obegraswen ligger Patroklos
 Ännu wid skeppen; och honom jag ej skall glöms-
 ma, så länge
 Jag bland de lefwande går och mina knän jag
 kan röra;
 Och i Widens boning om än man de döda
 förgäter,
 Skall dock äfwen sä der jag minnas den älfka
 de wänner.
 Upp, Argiska Ynglingar, upp! och med tack-
 samma fänger
 Wändom till våra bugtiga skepp, medförande
 denna!
 Äran, wi wunnit, är stor; den gudomliga
 Hektor wi dödat,
 Hwilken i staden, liksom en Gud, af Troer-
 na tillbads."

Den förste anmärkning, som blir en följd
 af denna jemförelse, är, att, i metriskt hänse-
 ende, utan twifwel priset måste lemnas åt
 Herrar Jungelgrens och Teanés versioner.
 Emellan deras korrekta elegans och Hr Reg-
 nés mera wärdstofsade meter håller Hr Wal-
 lenbergs, isynnerhet i de häda anförda styckena,
 medelwägen; dock om vår öfversättares ver-
 sifikation — wisseligen icke den mest lysande
 sidan af hans arbete — så wi fördrigt till-
 fälle att längre fram widlöftigare tala. Den
 som har tillfälle att sammanlikna hwad som

blifwit anfördt med originalen, skall beremot
 nådgas medgifwa, att i afseende på troheten
 i tolkning, lemnar Hr Wallenberg, förnäm-
 ligast i det sist anförda stycket, ingen af sina
 medråttare företrädet; han har med en så in-
 tagande och ofonstlad sanning återgifwit den
 äldriga urskriftens anda (hvilken af Hr In-
 gelsgrens bemödnande om en fullare och skärare
 ton blifwit något undanskymd) att endast Hr
 Regnier, i detta fall kan framstå som hans
 egentlige Rival. Båda dessa Öfvers. hafwa
 neml. med ett innerligen hängifwet och rent
 sinne tagit detta ewiga poem för hwad det
 är: ett till hälften omedvetet uttryck af folks-
 stämningen under en förnämlig hjeltentations
 första bildningsperiod — med den öfverswä-
 gande fördelen dock på Hr Wallenbergs sida,
 som härutaf af en ungdomligare liflighet. Ho-
 mers båda andra Öfvers. hafwa, under sitt arbe-
 te, med all sin öfriga och kanske högre konst, nog
 mycket hast i tankan, att de syfvelätta sig
 med den kring all världen berömdaste, full-
 komligaste och sublimaste af alla tiders Kal-
 der hwilken derjemte också sätt namn för att
 vara den allra naivaste. En sådan föreställ-
 ning gifwer alltid en beständ affigt, en på
 förhand afgjord rigtning åt arbetet; men all
 annan affigt än att bilda förnt, föder osä-
 kerhet under producerandet och grumlar effe-
 ten.

Liksom af en tyf öfversättning af en clas-
 sisk poet, kan man af en swensk, goda for-
 dringar, hwilka det wore en orimlig löjlighet
 att ens i förbigående framkasta i frågan om
 en Italiensk, Fransk eller Engelsk. Emedan
 de germaniska tungomålen, i följd af deras o-
 ändliga böjlighet och oinskränkta utvecklings-
 förmåga, lättare efterbildade främmande egen-
 heter än de romaniska, har man skäl att af
 en tolkning i de förre åska en noggrannare
 trohet, än af en tolkning i de sednare; ty

det högsta man kan gifwa är man öfwen
 skyldig att gifwa. Wi ha redan anmärkt,
 att närwarande öfversättare icke, i detta afse-
 ende, gifwit någon billig anledning till tadel,
 och läsaren bör finna anledning att tro den-
 na anmärkning, deraf, att i de twenne anför-
 da styckena, det är egentligen blott ett enda
 ställe som behöfde att gifwas nogare. Det
 utgöres af vers. 361—363, i det senare
 stycket:

„Donom, när än han talte, den stutande (?)

Ödden betäckte;

Stjälten påstund ur lemmarna slög och gick till

Widen,

Öbrjande djupt den lotten, att Filias från
 mandom och styrka.”

De läta i originalet:

Ὅς ἀρα μιν εἰποντα τέλος θανάτοιο κα-
 λυφεν.

Ψυχὴ δ' ἐκ γέθρων πταμένη Αἰδοῦσε βεβηκεῖ,

Ὅν ποταμὸν γούσσα, λιποῦσ' ἀδροτήτα καὶ
 ἤβην. —

och äro, enligt Hec:s tanke, af Hr Tranér
 tråffande öfversatta. — Dock då den Homers
 ridiska diktionens hufwudegenhet, i allmän-
 het, är klarhet och lättfattlighet, och då det
 icke gerna kan antagas att en man, helst då
 han innehafwer ett läroambete i Grekiska Li-
 teraturen, skulle begifwa sig till tolkande af
 Homers berömda poemer, om han ej ägde så
 fer förmåga att noga tråffa meningen af en
 författare hwarest så mycket är undanarbetadt,
 will Hec. för att undwika widlöftighet, icke
 uppehålla sig med anförande af många profs-
 ställen, utan, för att fastare bewisa sitt sålnda
 omdöme om närwarande öfversättnings trohet
 blott granska tolkningen af några bland de,
 framför de öfriga, såsom dunklare ansedda
 tirader. —

Versen 176, i 2a Rhapsodien:

Καὶ δὲ κεν εὐχολῆν, Πριαμῷ καὶ Τρωσὶ
 λιποῖτε

Αργείην Ἑλένην — —

Har Hr Wallenberg sålunda försvenstat:

„Tänk! för Priamos hwilken triumf! I udd-
gadens lemnia

Hos Trojanerna Helena qwar — —“

Hwarigenom han wäl undwikt de något säll-
samma biförenklingat som oundwifligen
wäckas af den Wälfiska tolkningen af detta
ställe:

„Diebet ibe så dem Priamos Ruhm, und den
Eroischen Männern

Helena, Argos Kind. — —“

Men deremot afwiker han nog mycket från
originalens uttrycksätt, att ej omtala, att
ordet triumf swärigen öfwerensstämmer med
det Homeridiska språket. Skulle man ej
kunna onse ευχαλην såsom en apposition till Ἑ-
λενην, och närmare gifwa urskriftens me-
ning med dessa ord:

Lemnen I så ett beröm åt Priamos, åt de
Trojaner,

Argiska Helena och — — — ? — —

Den för ett tydligt och bestämdt uttryck så
högst swära zobte versen i 4de Rhafodien:

Ὅς δὲ κ' ἀνήρ ἀπο ὧν ὀχέων ἔτερος ἄρμαθ' ἔκινται,

Ἐγχεί ορεζασθω — —

Har vår Öfwerlättare förtråkfligen gifwit:

„Hwilken isfrån sin wagn i drabbningen träffar
en aanans,

Sträcke han fram sin lars — —

Och det är just ställen af denna art, hwilka,
derigenom att den saken, som de uttrycka, icke
kan wara mera än på ett enda sätt, hwadan
de icke syfveläta fantasten och icke tillåta nå-
got skimmer i uttrycket, egentligen påfwa
tolkarens fyndighet och förmåga att berjena
sig af sitt språks tillgångar. Swärigheten
att öfwerläta Homer, beror också af dessa i
hans poemer ofta återkommande ställen, bland
hwilka man måste räkna dem som innehålla
befeckningar öfwer huru man rustar sig, till-
reder åkedonen m. m. Ett exempel bland dessa.

5te Sängen, vers. 720—732.

„Ἡ μὲν ἐποικημένη χρυσαμπύκας, εν-
τυεν ἵππους

Ἦθη, πρεσβη θεα, θυγατηρ μεγαλειο Κρο-
νοιο·

Ἦβη δ' ἀμφ' ὀχεεσσι θωας βαλε καμπύλα
κυκλα,

Χαλκεια, οκτακνημα, σιδηρεα αξιον αμφισ-
των ητοι χρυση ενυ αφθιτος, αυταρ ὑ-

περθεν

Χαλκε' επισωτρα προσεκηροτα, θανμη ι-
δεστοα·

Πλημαι δ' αργυρου εισι περιδρομοι αμφε-
περωθεν·

Διφρος δε χρυσειοι καυ αργυρειοι ενιασιν
εντεταται· δοικα δε περιδρομοι αντυγες εισιν.

Του δ' εξ αργυρου θυμος πελεν· αυταρ επ'
ακρω

Δησε χρυσειον καλον ζυγον, εν δε λε-
παδιω

Καλ' εβαλε, χρυσει' ὑπο δε ζυγον ηγα-
γεν Ἦθη

Ἴππους ωκυποδας, μεμανι' εριδος καυ
κωτης.

Högst lyckligt äro dessa tolkade på Swenska:

„Och nu gick att bestä sitt spann med gyl-
lene tyglar

Härå, den höga Gudinnan, af Kronos den
wäldige boren;

Härå satte med hast på wagnen de rundade
hjulen,

Hwärt på sin axel af jern och med ätta ekor
af koppar:

Hjulens frans war af guld, som aldrig förestä-
tas, och oswar

Wäl åtpakade skenor af koppar: ett under
att skåda!

Stafwen af silfwer löste i stönt fringlöpande
runding,

Solen hängde der spänd på remmar af guld
och af silfwer,

Med halsfrundade hafar ett par till sätte för
stommen.

Stången sträckte sig frammanför ut af flöwer
 wid ändan
 Wands det sönaste of af guld, och de gylle
 ne linor
 Kastades åfwen omkring. Nu ledde härå in-
 under
 Det sitt snabba spann, med begär till drabb-
 ning och mordlarm. —

Åfwen hör det icke obemärkt och obermdte
 lemnas, huru wål Hr Wallenberg gifwit den
 swära versen, 507, Rhafs. XVI:

Ἰεμενους φοβεσθαι, επει λιπεν ἀρματ'
 ανακτων.

genom:

„Hwilka sig wände till stoft, se'n Hjeltens och
 wagnen de lemnat;
 rättande sig efter Scholiastens förklaring:
 επειδη τα ἀρματα των ανακτων ελειφθησαν ηρ-
 μωθησαν. —

Wisa andra swärigheter har Öfwerfåta
 taren icke så wål kunnat öfwerwinna. Så
 t. ex. vers. 126, 127: i XXII Rhafs
 sodbien:

Ου μεν πως νυν εστιν απο δρους ουδ' απο
 πετρης

Τω οαριζεμεναι, ατε καρθενος ηιδεοστε.

läta på swenska sålunda:

„Du kan man ej i fanning i frän en ek el-
 ler bergsbåll

Jollra med denna mannen, som flickan med
 Ynglingen hjertligt.

Wiserligen ett par de olyckligaste verser i hela
 tolkningen. Απο δρους ουδ' απο πετρης, är
 ett ordspråk, utmärkande något fåfängt, ofbr-
 tjent, förgäfwes, och förekommer, i den mes-
 ningen, åfwen hos Hesiodos och andra. Nec-
 wille berföre helst öfwerfåta verserna sålunda:

Men det är icke ät att emellan eken
 och klippan

Jollra med denne man, som flickan
 med ynglingen plågar.

Äfså träffar man wiserligen här och der åts-
 tilliga verser och uttryck, wid hwilka skälligt
 nog anmärkingar kunna göras. Så t. ex.
 vers. 24, i 1a Rhafsod.

Αιδεισθαι δ' ἱερηα, και αχλαι δεχθαι
 αποινα.

På swenska:

„ — — — — — att göra
 Pressen till wiljes och taga emot hans
 dyrbara löfen.“

Men att tolka αιδεισθαι med göra till wiljes
 är wål på engång lägt och oegenligt.

Bers. 234 3e Rhafs.

Νυν δ' αλλους μεν παντας ορω ελικωπας Α-
 χαιους,

läter i öfwerfåttningen:

„Många ser jag ännu bland Akajernas listiga
 hjeltar.“

Nec. förmodar nästan att Hr Wallenberg har
 någon egen etymologi för ordet ελικωπας, es
 medan han gifwer det med listig. Ly med
 ingendera af de tvenne wanliga: af ελικος
 och οψ eller af ελισσω och κωπας, öfwerens
 stämmer den nu ansförda tolkningen.

Bers. 424 6te Rhafsod.

Βουσαι απ' ελιποδεσαι και αργεννης
 οϊεσαι. —

På swenska:

„Kungt framwankande sänadens hjord
 och de glänsande färens.“

Men ελικωπος, af det föräldrade verber ελω,
 (böja) och ποος, kan icke betyda annat än
 den som winglar på foten, wingelfotad,
 som också Hr Regnér, träffande, tolkat
 detta ord.

(Slutet följer.)

händelse, att en flicka t. ex. af skålmaktighet stigit upp i ett träd eller på en högd och brant bergshäll, hvarifrån hon jollrar med ynglingen, som icke kan komma upp till henne. Hektor säger nu i sin Monolog: Akillevs är icke en man, som låter leka eller jollra med sig; han banar sig väg till seger, äfven om hans motståndare stod på ett högre och säkrare ställe. Öfversätter man derföre *απο δρυος ουδ' απο πετρης* med *emellan eken och klippan*; så försvinner hela bilden af den hjälp genom en högre eller förmonligare ställning, som en svagare behöfver mot en starkare. I *Heynes Observations in Iliadem* igenfinner man också dessa orden: *At hoc loco non esse potest nisi confabulatio, facta a quercu vel saxo a stantibus supra quercu ad inferius stantes.* Angående det der ordspråksmåfiga i detta gråkifka uttryck, hvarom Rec. nämner, kan någon undervisning på samma ställe inhämtas.

Det är nu mera en lika allmän som välgrundad fordran, att de gamle Auctorerna böra icke blott på samma verslag utan ock så ordagrant, som möjligt, öfversättas, emedan annars deras ägta forntidsanda förloras. Medgifver man afsteg härifrån och tillåter man, som Rec. önskar, sitt *fromma, hängifna sinne*, hvilket i anseende till tid och nationella förhållanden ändå aldrig blifver Homäros' egna sinne, att efter behag vrida och vända hans *hårliga skapelser*; så kan man väl producera en Öfversättning, men icke af Homäros. Rec. tyckes ock vara i stridighet med sig sjelf, då han å ena sidan licentierar från en sådan noggranhet, och å den andra på fått och vis mistycker, att jag icke verbotim öfversatt de plumpa uttryck, hvilka i Homäros' tid kanske icke voro anstötliga, men på hvilkas tadel fria användande i vårt tidvarf jag skäligen tviflar. Att man blir mera obscen derigenom att man undviker obscena ord och talesätt, lär kunna räknas bland paradoxala sättsen. Men saken torde nog förklaras genom ett annat påstående, att oskuld och sedlighet nu för tiden bäst bibehölls, om man företoge sig att

gå.naken. När jag verterat 445 vers. i 3:dje Sängen:

Νησφ δ' εν Κραναιη εμικην Φιλοτητι και ευνη
med:

Och i dia famn på Kranaäs Ö du gjorde mig lycklig,
eller 262 vers. i 2:dra Sängen:

Χλαιων τ' ηδε χιτωνα, τα τ' αιδα αμφικα-
λυπτα

med:

Räck och mantel och allt, som skyler dig nedanom medjan; så måtte det behöfvas en Abderitisk inbillningskraft, för att ur en på det lättet öfverfärnissad versfion utdraga en i Originalen okänd obscenitet. Skulle man hafva öfversatt denna sednare vers alldeles efter orden? Hade det icke varit alltför halsstarrigt, att ej häruti böja sig efter de förändrade seder- nas fordringar?

Ordet *dimp* anser Rec. som ett *fullt verbum*, som *endast i komisk eller gäckande mening användes i vissa landsorter*. I de rätt många orter af Sverige, der jag varit, har jag deremot hört detta ord utan all sådan tillfatts nyttjas. Enligt *Sahlstedts Lexicon* brukas det de *corporibus majoris molis* vel ponderis, dum repente in casum ruunt. Och att imperfectum här af *damp*, hvaraf jag i de öfverklagade Verserna betjenat mig, har ett för ett häftigt fall mot marken synnerligen expresst ljud, kan ej nekas. Af denna orsak har jag använt det t. ex. *Bråkande damp han ned* — eller *Kämpen till marken damp*. o. s. v., då jag annars lika lätt kunnat nyttja det mindre sågande ordet *föll*; och att det flera gånger repeteras, må tillskrifvas den naturliga orsak, att samma händelse och uttryck flera gånger i Originalen förekomma. Tilläfsventyr bör man här erinra, att det hör till Homäros' storhet, att ej fråga efter det småaktiga af uttryckens varierande, då ena nanda sak beskrifves. Han repeterar alltså ofta icke blott särskilda ord utan ock hela verser nära efter hvarandra; och det höfves väl icke en Öfversättare, att genom förändring här af modernisera honom?

I sin anmärkning, att præteritum icke må förvandlas till Præsens under berättelsens lopp har Rec. ganska rätt, och äfven jag hade mig, långt innan Recensionens födofel, denna Episka fordran bekant. Ett förhållande i detta fall torde dock vara förlätligt, som är så fallfänt, att i Öfversättningens 16,000 verser det knappt sex eller åtta gånger upptäckes. Det hade tillhört Rec., att årligt yttra ett sådant sakens förhållande. — Men den som gjort sig närmare bekant med Homaridiska Epismen vet, tvärtemot Recis vittnesbörd, att Apofropherings-figuren hos Homäros icke är ovanlig. Ty, utan att nämna Iliadens första vers:

Μην αιειδε Θεα — — —
och vers. 484, 485, sequ. af 2:dra Sängen:
Εσπετε νυν μοι. Μυσαι, ολυμπια θυματα εχουσαι etc.,

förekommer juft en dylik Apofroph till Menelaos, som den, hvilken emot mig blifvit beifrad, i 4:de Sängens 127 vers:

Ουδε σεθεν, Μενελαε, θεοι μακαρας λελαθοντο,
och 146 vers:

Τοιοι τοι, Μενελαε, μιανθην αιματι μηροι,
äfvensom i vers. 365, 366 af 15:de Sängen:
Ος ρα συ, ηε Φοιβε, πολυν καματον και οϊζον
Συχηας Αργειων, αυτοισι δε Φυζαν ενωρας,
och i Vers. 787 af 16:de Sängen:

Ενδ' αρα τοι, Πατροκλε, Φωνη βιοτοιο τελευτη;
flera oberäknade, hvilka nu i hast ej falla mig i minnet. Men kanhända förklarar Rec. alla dessa ställen, interpolerade, liksom Zénodotos begynnelse-verserna af Odysléen.

I anledning af Rec. anförande om σπητρον får jag upplysa, att det än betyder *Spira*, än *Staf*, allt efter den Personens kvalitet, som siges bära den, liksom βασιλευς än betyder Konung, än Husbonde eller Styresman. Men att jag verterat Agamemnon's från Gudar och Konunga-förfäder ärfda σπητρον med *Spira*, måtte ej kunna klandras. Hvilken skulle med mera skäl bära *Spira*, än han, som, sjelf en mågtig Konung, tillika var öfverbefälhafvare för hela gråkiska Hären?

Hvad åter Recensionens sednare del beträffar eller bedömandet af Öfversättningens Versification; så står jag och med mig det läsfande Publicum. därföre hos Rec. i föga förbindelse, emedan hans uppgifter äro både *ensidiga* och *oriktiga*. Han nämner min Versification såsom i allmänhet 1:0 *enformig* genom *redundationer af likljudiga ord* och *en längre följd af lika byggda verser* efter hvarandra. Han anförer som exempel härpå vers. 533, 535 af 2:dra Sängen. De låta så:

Targå och Tronios sedan, som floden Boagrius
vattnar,
Följde honom om bord på fyrtio fartyg, som
hörde
Lokrerna till, som bott på den andra sidan
Evboia.

Hvar äro dessa likljudiga ordens redundationer? Om på detta ställe sådana funnos, vore likväl mindre anmärkningsvärdt, enär hvar och en måste begripa svårigheter, att i Svensk Hexameter inpåsa de många gråkiska namn på Personer och orter, som denna afdelning af 2:a Sängen innehåller. Af lika byggda Verser tror jag ej att man skall immediat efter hvarandra finna så många, som hos åttskilliga andra af Rec. högtberömda Öfversättare. Jag har haft för ögonen, att undvika äfven detta obetydliga fel, hvilket med märklig orättvisa påbördas min Öfversättning i allmänhet. Till och med i den i Recensionen införda profbit ur Iliadens 22:dra Sång af Hr. Tranér finnas Tretton Verser i rad. (355-368), mot hvilka denna fötbrytelse kan eriaras. Detta bordé Rec. hafva observerat. I min naturligtvis underlägsna Versification träffas i samma stycke blott Tre hvarandra påföljande Verser med likstämmig Césur.

2:0 Takilås genom bristande Césurer och Inversioner eller kanske Incisioner. Till vederläggning af detta tillmål, behöfver jag blott hänvisa hvarje Läsare af lagom förkätlek för någon viss Person, Sekt eller Princip till Sjelfva Öfversättningen, och juft de i Recensionen förekommande Verser af Hr. Ingelgren, jämförda med mina. I detta lilla stycke finnas hos Hr. Ingelgren Tre utan all Césur framskridande verser; blott en enda deremot i min der införda Version, hvarest ej heller, hoppas jag, förekomma några, genom ett särkildt ord i hvarje af flera påföljande versfötter, så sönderfallande Verser, som dessa: Dock ej de Toërrs kommande olycksöden så
mycket

Mig bekymrar, ej Hekabås, herrskaren Priamos' eller;
att icke nämna det brottet mot Hexameterens correkthet, som hvarken Hr. Ingelgrens eller Tranér's beprifade *correkta elegans* afskuddat sig, att i tredje versmättet rätt ofta inlåta en Spondé eller Troké, utan att takhvila der föregår. Om in-

ret annat får vara Cesur, än den från ett ord afskurna stafvelse, som begynner en versfot, såsom

Dig tår | *ög* | bors | för och frihetens dag dig

beröfvar, (hvilken Hexameters förra hälft ingen bör missunna författaren); så medgifver jag gärna, att min Verification brister derpå, emedan jag icke erkänner Trokéer vara Spondeer, och emedan jag således af flerstafviga ord till Cesurbyggna den endast nyttjat Jamber och Anapest. Men utgöres Cesuren äfven af enstafviga ord; hvilket jag förmodar, och menas dermed den för hvarje god Vers nödiga takthvilan; så måste jag bedja Rec. ännu en gång läsa mina med Herr. Trainers och Ingelgrens jämnförda Verser, och sedan corrigera sitt omdöme.

3:o *Incorrekt*, *dets undermåttig dels upptagande ord med alldeles falsk quantitet*, såsom Daktylerne *vandra*, *mörkblåa* m. m. Ehuru jag med många delar okunnigheten om Recis precisa mening med ordet *undermåttig*, gissar jag dock, att dermed åsyftas någon ljudfattighet i ett versmått, derigenom uppkommen, att ett accentlöst ord nyttjades som långt. Men Rec. borde hafva känt, efter det äfven står att läsa i den förflutna Månadskriften Phosphoros i en så kallad *Svensk Verslära*, att en mängd enstafviga ord t. ex. Auxiliär verba och Pronomina äro *medeltidiga* och kunna nyttjas både såsom korta och långa. Framvis mig för öfrigt Rec., när jag undantager Statsrådet Friherre *Adlerbeth*, som utmärkes af den sällsynta egenkap, att, nästan den förste, tillika vara den fullkomligaste *Svensk-metriske* *Verficatör*, någon enda af våra öfriga *Förfökare*, hvars *Verification* är i sådant hänseende mindre *undermåttig* än min! Jag är långt ifrån den egenkärleken, att öfver höfven vilja öka min förtjenst; men denna bör dock njuta rättvisa, när hon med andras jämnföres. En sådan jämnförelse vill likväl jag icke anställa, så rika anledningarna dertill än kunde vara; ty jag har aldrig sökt nedfatta någons förmenta reputation och låter gärna hvar och en glöda sig öfver sina gåfvor.

Till behörigt svar på Recis domslut, att mina ordquantiteter äro *falska*, förklarar jag, att Recis quantitetslära är *alldeles falsk*. Jag måste väl nyttja samma språk, om jag riktigt skall förstå. Innan Rec. grep till ett dylikt uttryck, borde han hafva visat mig den *gällande* metriska lag, mot hvilken jag brutit; ty det torde förstås mig, att jag ej för sådan anser den Phosphoriska versläran.

Det förvänar Rec., att jag i mitt Företal till *Iliaden* säger mig hafva följt den *Metrik*, *Tit. Adlerbeth* framställt, hvilken motstrider detta så

kallade *Daktyliserande af Antibacchiska ord*. Deremot förvänar det mig, att Rec. icke märkt dessa mina ord i samma Företal: *Ehuru jag anser dem (Tit. Adlerbeths metriska regler) i de flesta delar omotståndliga, har jag dock icke kunnat hafva vissa tvifvelsmål, som hos mig, synnerligast i afseende på en af de deri uppgifna principer, uppkommit. Häraf ses ju ögonkenligen, att jag genast förklarar mig icke kunna antaga Antibacchiserandet af Daktyliska ord. Jag har alltså etablerat en annan princip, hvilken jag likaledes noga följt: och man är ej incorrekt, när man följer princip. Jag har beledfogat denna med skäl, som ännu äro ovederlaggda och förmodligen icke kunna vederläggas; åtminstone hafva de icke på något sätt blifvit vacklande genom Recis accentnack, hvarvid jag måste anmärka den curiositeten, att, om sammansättning sker med ett i sig sjelft accentlöst ord, det sedanare blott får den lägre accenten, men det förra förblifver det oakadt alltid lika accentlöst: Så t. ex. heter det *tilltåla*, icke *tilltåla*. När nu ett accentlöst ord, enligt Recis eget medgifvande, är korrekt, så blir fördenskull*

tilltala lika god Amphibrachys som behaga, för-

bida!!! En sådan regel finnes icke i den *Adlerbethiska* *Metriken*.

Begrepp och raisonnement äro visserligen nödvändiga vilkor för stadgandet af princip, så väl i *Metrik* som i allt annat. Men om principen motstrider handlingerna eller är otillräcklig till deras förklarande, så duger han icke; och det individuella begrepp, som uppgifvit den, har då mistagit sig. Reglor, de må vara *Metriska* eller *Grammatikaliska*, måste formers ur *Språket*, sådant som det är, icke sådant som man tycker att det borde vara. Och om således, hvilket Rec. torde nödgas medgifva, *Svenskan* är *benägen*, att vid *compositioner* tillbakadraga *accenten*, för att så bägge orden sammangjuta till ett; så är just detta *Svenskans* *Genius*, hvilken man ej bör bortkonstla genom en motstridig och af främmande *Språk* lånad *Theori*. Hvad skulle man säga om den, som från sin *studerkammare* decreterade, att hela *Folket* talar *falskt*? *Horatius* erkände redan, att hos allmänna *Bruket* låg *arbitrium* et *jus* et *norma loquendi*.

(Stutet följer.)

L i t e r a t u r = S i d n i n g.

N:o 9.

Ebrdagen den 2 Mars

1816.

R e c e n s i o n :

Homäros' Iliad. Öfversatt af Marc. Wallenberg. I—XII Sängen. Stockholm 1814. 303 sid. 8:o. — XIII—XXIV Sängen. 1815. 327 sid. 8:o. (Slut fr. N:o 8).

I 9de Sängen vers. 186, liksom på ett par andra ställen, öfversättes *Φορμυξ* med *Harpa*. Wisserligen är det svårt att finna adäquata ord till uttryckande af de gamles instrumenter och verktyg; man måste derför betjena sig, der inga omskrifningar kunna ågarum, af hvad som är att tillgå. Men i det fallet bär man väl välja sådana som närmast instämma med det man skall uttrycka. Detta är dock icke förhållandet här. I Hymnen till *Heemes* beskriwes den gammal-grekiska *Φορμυξ*, såsom spända sensträngar öfver ett stötpaddskal, och denna beskrifning påsar alldeles icke ihop med våra tiders harpa. I 14de *Alphiodien*, finna wi vers. 154: *Ἦον δ'εἰσεῖδα χρυσοῦρονος ὀφθαλμοῖσιν* *Ἦρον εἰς Ὀλυμπόν· εἶπεν· ἔσθ' ἔστιν ἄνθρωπος*

Τοῦ μὲν ποικιλοῦτα μῶλλον ἀνακιδανείρου —
 sålunda gifwa:
 „Du från sin gyllene thron, der på hieban
 hon satt af Olympen,
 Skådade Håra med ögonen ned, och kände i
 blinken
 Honom, som sprang omkring i den mannastrå-
 dande friden — — —“

Men att Håre, i detta ögonblick, satt på sin gyllene thron, dertill gifwer originalet ingen anledning. Den gulthron-ågan, är ett af Gudinnans fira epicheter hos Homeros, som hon behåller, hon må stå eller sitta, hwilket begrepp, så mycket Rec. wet, icke uttryckes genom order *ἵστημι*, utan genom *ἰδεναι* eller *καθεζομαι*. Och att tolka *ποικίλον* (med flit och öfver-ursåra någon ting) med springa omkring, är väl hwarken egentligt eller ädelt. I samma sång, vers. 213, är *Zeus δ' ἄγαστρος*, tolknadt, öfwer mindre lyckligt, genom de ewigas Herre. Der öfverföer neml. icke allena mycket isär orden, utan antyder derjämte ett begrepp som icke är Homeridiskt.

Dock här will Rec. sätta en gränss för dessa slags anmärkningar. Der ansåda torde möjligen wåra tillräckligt, att wäcka den

förtjente öfversättaren till en framtida uppmärksamhet på de ställen, der det skulle vara görligt, att närmare följa originalet. Dessa anmärkningar lyfta dock ej att sätta tolkningsens trohet i det hela under något tvifvel; utan må de tjena som ett bewis på den uppmärksamhet, med hwilken Nec. sysselsatt sig med detta arbete.

Det är gifwet att den äfigt, som tolkaren har af sin auktor, betydligt skall verka på sanningen i hans öfversättningewerk. I allmänhet tyckes närwarande öfversättare varit temmeligen fri från alla inbillade egenheter hos den stora Skald, hwars herrliga poem han så förtjensfullt på Svenska öfverskottat. Här och der tyckes dock föreställningen om Homers förwånande naïvetet hafwa förestäfwat honom, fast ännu ofstare, och med ännu skadligare inflytande på versionen, den att den gamle Skalden, utan tillräckeligen utvecklade smak, understundom varit alltid rå och plump. Hvad nu det förra angår, så är det onekligen sant, att dessa ljud från mensklighetens barndom, måste såsom högst nödiga förekomma oss, just så mycket mera som wi i våra seder, tal och förhållanden aflägsnat oss från naturen. Med äfidosättande att språkets föråldring och ursprungliga ringa tillgångar, göra att många ord och uttryck förekomma oss nu högst naïva, som alldeles icke för Homer och hans samtida woro det, så böra wi noga erinra oss, att Homer är naïv, precis så som Varner är det, utan att kunna vara annorlunda. Denna skönhet i Iliaden och Odysseen är således icke Homers förtjenst, bör derför icke efterkonstlas, hwarigenom just all äkta och egentlig naïvetet går förlorad. Då uppbinner man såkraft Homers naturlighet, när man i ett fromt, dyper, och utant förbehåll hängifwet

hjerter uppfattar hans herrliga Skapelser, och återgifwer dem kärleksfullt, utan äfigt, utan konstfullt sträfswande efter en eller annan förtjenst. — Hvad råheten och plumheten åter i Iliaden angår, så har den äfwen sin förklaring i det föregående. Hvad oss förefaller rått och plump, skulle synas oss helt annorlunda, om wi ej tillkonstat oss ett tillstånd af så mycken onatur och förskämning. Men att detta zivri, detta skweri under vår ansändighets-convenance, söga läter förlita sig med den förenämnda föreställningen om Homers naïvete, faller genast i ögonen. — Det är också wist att mot verser sådana som dessa, t. ex. 1a Sång. 225.

„Du Gdesupne (*οὐρανός*) med uppsyn af bund och med hjerta som binden.“
 eller s. Sång vers. 555.
 „Men nu rådes jag dock i min själ, att Gubens i hafwet (*ἄλιον γερουτος*) Gifswerotade dotter — —“
 eller 2a Sång. vers. 265.
 „Sagt och honom han slog längs öfwer ryggen (*μεταφρενον ἦδε νοί ωμω*) med spiran.“
 eller 3e Sång. vers. 380:
 „Men då kom Afrodita och ryckte än (?) Paris ur striden.“
 eller s. Sång vers. 401.
 „Om du äfwen så der bland mantön äger en gunstling (*Φίλος μεροτων ανδρωπων*).“
 mot sådana verser jag, i hwilka alla öfversättaren just tyckes med flit hafwa eftersökt wårdslost familjärare och hwardagligare ord än som finnas i originalet, göres ett nog brokigt afbrott of verser, sådana som dessa: t. ex. 2a Sång. vers. 232.
 „Drifwer dig än en sticka för dina nöjen till offer?“
 Som för dig sjelf du må hålla förböld? — —“
 Originaler:
 Ηε γυναικα γενη, ἔνυ μισγεας εν Φιλοτητι,

Ἄν' αὐτὸς ἀπονοσφε κατισχευή; — —

Eller i 3e Sång. vers. 445.

„Och i din famn på Kranaas S du gjorde mig lycklig.“

Originalet:

Νηψυ δ' ἐν Κρανῶν ἀμύγνῃ φιλοτυπὶ καὶ
εὐνη.

Eller i 22o Sång. vers. 24, 25:

„— men då hundarne slita och skymfa den mör-
dade Gubbens
Grånade hufvud och grånade flåga och flunk-
liga lemmar.“

Originaler:

Ἀλλ' ὅτε δὴ πολίων τε καρῆ, πολίων τε
γενεῖον,

Αἰδῶ τ' ἀσχυρῶσι κύνας ὑπαιμένειο γενεῶτος.

S grekiskan igenkänner man, i dessa verser ofskjade uttryck af frisk, naturlig kraft, som af mångahanda sällskapliga vilkor icke blifwit bunden och som bär den owanfligaste prägel af ofskuld, emedan den icke anar att i ofskrym- tade uttalande af rena menskligheter kan ligga något onde. För dem som icke kunna ställa sådana uttryck från barbarisk förskämning och brist på adelhet i sederna, bär ingen öfversätta Homeros, eller böja sig under ofet af deras fordringar, helst man genom dylika tolkningar som af de onödiga och några andra ställen, gifwer inbillningskraften mera att göra, just för det att de säga mindre. Men genom detta förmindrande och öfverserfnis- sande pekar man just på, att man menar nå- got grofware än convenancen tillåter att ut- tala, och blir derigenom obscen. — Dehuruom innehålla de först anförda verserna (2o Sång. v. 232, 233) en mindre riktig tolkning. Verbet κατισχευή liksom dess brukligare form, κατεχω, betyder icke annat än undanhålla, födra bort, besitta. Rec. inser wäl att öfversättaren, med orden för dig sjelf, menar:

för din egen räkning, ensamt för dig; men han bekänner, det han kom till denna insigt först efter tredje genomläsningen och jemaförandet med teyren. Om de fleste läsare wäl göra sig detta besvär, och icke snara- re taga det för en omening: hålla fördold för sig sjelf, lemna Rec. Öfversättaren sjelf att bedömma. Ju mera sällsynna dylika twetydiga roder äro, ju mer tror Rec. det vara en pligt, att på dem sätta uppmärks- samheten, på det att den förtjente Öfvers- hwilken redan gjort så mycket, wid en fram- tida omarbetning, äfwen måtte utplåna dessa små fläckar.

En egenhet hos Homer och det grekiska Epos, hwilken ofta varit en störsten för Granskare och gifwit Öfversättaren besvär och hufvudbry, äro de epitheter och biord af hwilka han sig betjenar. Innan Rec. företar ger granskningen af wår Öfversättares bes handling af dem, will han, för att någor- lunda utreda frågan, anförä U. W. Schlegels ord öfwer detta ämne, i hans påsning af den Westiska versionen. „Diorden, säger han, höra wäsentligt till karakteren af Ho- mers poes: det ligger i den wänliga åsigt af tingen, som, genom denna poes, fröjbar of, att den skall hafwa något wälljudande att tillägga hwarje föremål, det må nu vara så obetydligt som helst, och detta fördröjande wid hwarje sinligt föremål, betecknar, liksom de milda, stilla Rhytmerna, denna handlin- gens lugna, enkla foregång, som ingenting öfwerilar, utan i hwilken allt ända till och med kokandet och stekandet, åtandet och dric- kandet får sin tillhöriga plats. Wäl fordrar det icke någon betydlig grad af skarpsinnighet att finna, att dessa Diord, i talande perso- ners mun, ofta äro högeligen odramatiska: men det är äfwen klart, att sanningen i

Dialogen, måste underordnas harmonien i den episka tonen, då det cantabila föredraget, för hvilket poemet ursprungligen varit bestämmt, icke för någon theatralisk illusion war beräknadt. Om än de homeridiska Diorden icke alltid beteckna någon eminent egenskap, om de ej alltid hafwa något synnerligt eftertryck, för uppmärksamheten fästade och ledande, eller om, der detta fins, det, till följe af den ofta återkommande upprepningen, bortnöttes och utplånas; så är der poetiska bruk som fördelar och bestämmer dem, dock wida afsläpset från den sällskapliga convenance som skapat Titulaturerne. Och hwad hafwa wäl deßa styfwa lamhet för en likhet med det sköna öfwerflöd, genom hvilka de homeridiska Diorden smickra öra och inbillningskraft? — Det är således klart, att den öfversättare, hwilken troget vill återgifwa oss den äldrige Homer, måste, såsom något af det karakteristiska hos honom, bibehålla hans epitet, fastän, enligt Niccis tanka, det ej bdr wara honom nekadt, att, der originalet har flere epitet, wälja ett enda. Men bibehållande deßa Epitet, huru skall en Tolkare gifwa dem? Homers Diord äro neml. nästan aldrig rena adjektiver utan genom sammansättning antingen af twenne substantiver, eller af ett substantivum och ett participium uppkomna och adjectiviserade. Skall man, medelst nya sammansättningar efterbilda dem (hwilket wisertligen i de germaniska språken går an) så löper man lätt fara, som förhållanden verkligen underfundom är med Bof, att gifwa sin tolkning ett konstadt och sökt utseende, hwilket helt och hållet motstrider den homeriska karakteren. Läder man åter upp dem, så förlora de egenskapen af fast bestående notæ characteristicæ, göra uttrycket släpande och verka ofta trångsel i perio-

den. Och att förwandla dem till wanliga adjektiver, så som de franska öfversättarne enligt sitt språks natur varit tvungne att göra, är att gifwa dem en tillfällighet och ett beroende som de icke hafwa i urpristen, och som icke öfwerensstämmer med det episka maneret. Att rädda sig ur denna dilemma fördrar synnerlig öfwerläggning och wis omhugsan. Wår öfvers. har egentligen försökt alla tre utwägarna. — Så t. ex. heter Κρονοειδολος Έκτωρ: Hector, med stadbrande buske på hjelmen; Καρηκομωνται Αχαιοι: Achaier med låckiga håret; Μεροποι ανδρωποι: med talformåga begåfwade menniskor. Zeus αιγιος: Zevs som skakar Nigiden. Huru mycket uttrycket i blomstrande beständhet, wälljud och concinnitet förlorat, faller genast i ögonen; men underfundom blifwer äsven meningen härigenom oegentlig. Så t. ex. läsa wi i 2 Sång. vers. 11.

„Blud, att Achaernas Mån med låckiga håret han wåpnar.“ — ty det kan lika wäl tydas att man wåpnas med låckiga håret, som att mån, med låckigt hår, blifwa wåpnade. — Öfware har dock öfvers. berjent sig af enkla adjektiver, fastän en del just ej äro så wäl walde, som t. ex. de rostade stuppen, för ηνυς πολυκλης, den hemlige Kronos, för Κροος αγκυλομηγης; Den rytande Krigarn för βονη κρηδος; den ädla Helena för Ελενη λευκωλενος; listiga Hjeltar för ελικωποι Αχαιοι; det törstiga Argos för πολυδιψης Αργος o. s. w. — Det bästa och rättigaste medlet är wäl derför, att der sammansatta Diord träffas i originaler, gifwa dem med sammansättningar i tolkningen. Det enda man derwid har att i åstaga, är att bilda dem så wälljudande, så lättfattliga, så ledigt insmygande i diktionen och så konstlösa som möjligt. Till

hvilken grad Hr W. werkligen äger förståga att efterfölja dessa regler, ser man af en sådan mängd lyckligt sammansatta biord i hans försvensgade *Ilias*, t. ex. Kringförmörkade (*αμφιμελεινός*); mångsuckande (*πολυστυχός*); håstinkörande (*πλεξίππος*); kringbeärade (*αμφιελισσάς*); hugstöre (*μυγυλητορες*); källsprängsymniga (*πολυπιδανός*) håstomtumlände (*επιπολλός*) m. fl. Endast wid ett af Öfvers: s biord, torde Rec. så anföra någon anmärkning. Han gifwer neml. nästan beständigt *βωπις* med ädelblickande. Det är wäl sant, att det icke är till den grad ofwifande, som *Βορῆς* die *Βοheit* blinkende, men wist är, att örens upplyn förråder lika litet ädelhet som höghet. Det grekiska epithetet will notoriskt ingenting annat säga än Gudinnan med de stora ögonen, och detta begrepp måste man ensamt uttrycka, om man ej med *Βürger* har mod att wäga en sådan sammansättning som die farrenäurige.

I anledning af wisa andra ställen och uttryck utbeder sig Rec. tillåtelse att så anföra några strödda anmärkningar. — Hr W. tolkar nästan beständigt *σκηπτρον* (staf) med spira; men då wi med detta ord förbinda begreppet om symbolen af den i våra dagar rådande Konungamakten och om den nu östliga Konga-ornaten, torde det vara mindre egentligt. Liksom det, enligt detta begrepp, är nog stötande, att se den såsom närwarande fysiskt makt agera på en underfätes rygg, i vers. 265 ut 2:a Sängen:

„Sagdt: och honom han slog längs öfwer ryggen med spiran.“ —

Annars beskrifwes i 1:a Säng. vers. 234—239, beskaffenheten af detta äldriga *σκηπτρον*, som icke allenast bars af Konungar, utan äfwen af Domare, (ja! till och med, enligt

Hesiodos, Theog. vers. 30, af Poeter och Rhapsoder), och efter denna beskrifning synes uttrycket: *Herstarestaf* eller *förstelig Staf*, som i det sist citerade stället, ganska lyckligt användes, wara det råta. Will man ur våra bruk hafwa någonting som närmast svarar mot det Homeridiska *σκηπτρον*, så kunna wi jemföre det med den i senare tider brukliga *Cannetables* och *Marssalksstaft*swen eller *Adjutantstäppen*. — *Πτεροεις* öfwerfättes också beständigt med flygande (ord.) — *Σωφροεις* (j, närmare efter orden, med bewingad? — 3:e Säng. vers. 350: finna wi orden: *δὸς τισσάδας . . . δὸν Ἀλεξάνδρον*, gifna sålunda: „förlåna mig hämd på den skändliga Paris.“ Denna tolkning af *δὸς* med skändlig, är att nog mycket gå från orden och det Homeridiskt-episka maneret. *Διὸς* hade blifwit Paris, beständande och karakteristiska epithet, och den episka spartiskheten är så stor och långt sträckt, att detta epithet äfwen förekommer i den mest förbittrade fiendes mun. — Deremot har Öfvers. i 5:te Säng. v. 408, warit nästan för ordgrann eller råttare att tala, ljudgrann, då han tolkar originalets:

Οὐδε τι μὲν παῖδες ποτι γούνασι παππαζούσιν,
sålunda:

„Ei skall en Son på hans knä för honom lulla: min Pappa!“

Men att Öfversättaren tyckes hafwa en wist förklarlek till detta uttrycksfätt förråder tolkningen af 8:de vers. i 16:de Rhapsodien:

„ — — — — — *ἦντε κούρη*
Νηπιη Ἰ ἄμα μητρὶ θεοῦ ἀνελάσθαι ἀνωγει“

hvilken så låter på Swenska:

„ — — — — — Iffom en liten flicka, då lätt wid sin moder hon springer och ropande: tag mig.“ —

Men hwarigenom Öfvers. mest syndat mot sanningen i öfversförandet och mot origina-

lets episka karakter, är att icke sällan, under loppet af berättelsen, originalets präterium förvandlas till Präsens, och att underfundom, såsom t. ex. i 17:de Sång. vers. 6—8:

„Så kring Patroklos du gick, mörktyade
Drott Menelaos!

Lansen du sträckte framansdrut och den runda-
de skölden,

Särdig att dräpa hvar en, som dig blott vä-
gade nalkas,“ --

Han nyttjar apostropheringsfiguren. — En hvar som gjort sig närmare bekant med den homeriska epismen vet dock att detta rakt motsviker dess natur, som är ett endast upre- hålla sig bland det längst förflutna, utan allt slags framträdande af Sångaren, mellan händelsernas stilla framskridande utveckling. Och det är bekant, att denna egenkap också sågs af de grekiska kunnarne för så väsendteligen tillhörande homerismen, att Zenodotos just detsamma ansåg de båda första verserna af *Odysseén*: *Αὐτὰ μοι εἴπεν Μούσῃ* etc. såsom en interpolation.

Det gifvs ännu en vigtig pligt, som en öfversättare ej får lemna åsido: han måste ej blott efterse, huru hans tolkning ordagrant återgifver originalet, utan äfven huruvida denna tolkning på modersmålet låter rent och harmoniskt. — Af de anförda exemplen har Läsaren kunnat inhämta, att vår öfversättare icke kan räddas för det, till trots och försång af sitt eget språks genius, öfverdrifna gränsrande som man förebrått Voss. — Diktionen är i den svenska öfversättningen fri från hvarje spår till grekiskt konstruktionsfätt och de dunkelheter som här och der kunna finnas, t. ex. i 22:a Rhaps. vers. 66—71.

„Skola dock mig kanhända till slut blodgiriga
hundar

Sätt mid palatsets port i stycken slita, då någon

Stekt, med söt eller lugg af kopparen, lif-
wet ur kroppen,

Swilka jag födt af mitt bord, palatsets por-
tar att wakta,

Och som, så snart de druckit mitt blod wid
ddrarna rundkring

Pigga i wildt raseri. — — — *)

hafwa alldeles icke sin grund i efterbildningen af någon grekisk idiotism. Twertom kan man kanske säga, att Hr W. skundom varit så angelägen om sin swenskas swenskheter, att han, i stället för att wälja det wärdade och äkta Skriftspråket, betjent sig af den öfliga conversationens hwardagsparois. — Det är sant, den gamla indelningen af höga och låga ord, är oftast högst prefär och wacklande men nästan alltid stablig. Det är gifwet, att det ord som kraftigt och precist uttrycker en sön tanke, det ordet är på sitt ställe, det högsta, om det ännu wors lånadt från den lägsta handverkarens omgifningar; och der denna regel icke antages, der löper man lätt fara att se språket förvandladt till et liflös aggregat af tomma abstraktioner. — Men en stillnad gifwes der wisserligen mellan den mera wärdade, i Skrift använda, och den öwärdade, i allmänna conversationen lefwande diktionen. Den talandes ärbörder, miner och an- tydda tonwigt gör att man öfverhållar det ogrammatikaliska, icke märker tautologiska redundationer, och att man finner wisja tåa provincialistiska ord och uttryck förädlade. — Allt detta kan icke åga rum med det Skrifnspråket. Här är man icke fallen att skänka någon fordran efter; ty samtalsens liflighet ger icke mer någon ursäkt; utan här har varit fullt rådrum till moget wal. I synnerhet gäller denna anmärkning i öfseende på poe-

*) Denna förwärande otydlighet hafwa ej de wackra verserna i Hr Kraners öfversättning.

sien, som, då den haft för affigt att idealisera hela lifvet, äfwen igenom ren skönhet skiljer sig från hwardagspråkets owärldighet. — Och detta är wiserligen äfwen fallet med Homérs diktion, så bepröfad den än har warit i sednare tider, för sin konstlösa naturlighet. Men säkert skola dessa naturalister, ej mindre än de, som hos Homér icke wänta annat än de mest swällande, sublima fraser, studsa wid sådana verser som 397:de i 23:e Sängen:

” — — — — — hans ögon
Fylldes af tårar, hans snystande röst qwarhäng-
de i halsen.”

” — — — — — τῶν δὲ οἱ ὄμματα
Δακρυόφει πλησθέν, θυλῆν δὲ οἱ ἐσχετο
Φωνή.”

Men hvad som egentligen är obehagligt, är Ösverss förkärlet för wisa ord: t. ex. dimpa — ett suite verbum som endast, i komisk eller gåctande mening, användes i wisa landsor-
ter — hwilket tidt och ofta återkommer, och
5:te Sängen mellan vers. 42—75, fyra särskilda gånger; och widare hans yppiga bruk af partiklar, hwarigenom plenonastisk meningslöshet någongång uppkommer. T. ex. 23 Sång. vers. 7.

„An wi ej spanne från wagnarne ur helhof-
wade spannen.”

Med dessa partiella brister fränkännes dock icke Hr Wallenbergs diktion, i allmänhet, för-
tjent loford för ledighet, inhemskhet och, un-
derkundom, träffande egenlighet; liksom man
ofta måste gifwa honom det beröm, att med
en synnerlig syndighet hafwa wetat hitta det
rätta, mest påsande och behagligaste ordet,
till tolkande af någon grekisk term, och såsom
exempel wilt Rec. här blott återöpa: Resenär
(ἰκτορ), Galeja (γῆς) o. s. w.

Hic kommer nu till den del af versionen
i hvilken Hr Wallenberg minst tillfredsställer

kritiken neml. till versifikation. Mången skall
kalla den flytande; och i sanning träffar man
här och der en och annan ganska wacker vers,
t. ex. vers. 125 4e Sång. — Men i allmän-
het tager Hr W:s. vers: 1) Enformig
dels genom a) redundationer af likjudiga
ord, t. ex. 2:dra Sång. vers: 533—535.
b) en längre följd af lika byggda verser efter
hwarandra, c) ett yppigt bruk af partiklar.
2) Taklös, genom bristande cesurer och inver-
sioner. 3) Incorrekt, dels a) undermåtig,
dels b) upptagande ord med alldeles falsk quan-
titet, t. ex. daktyler sådana som dessa: wans-
årad; Allfader; hugstora; mörtblå m. m.
Och detta är så mycket mera förwånande,
som Ösvers, i sitt företal, säger att han, i
detta arbete „noga sökt följa de regler för
Svenska Metriken, dem Statsrådet m. m.
Friherre Adlerbeth i sitt företal till den förs-
wensskade Inviden så grundligen framställt
och i sina Skrifter så förträffligen användt.”
Men hwar och en som känner detta företal,
wet att en af dess hufwudregler är rakt emot
ett dylikt daktyliserande af antibacchiska ord:
sådana som alla de ofwansföre anförda och de-
ras likar måste wara, enligt den enda sanna
principen för all germanisk-modern metrik,
som är begreppet. — Hr Wallenberg är
dock af annan mening, och tror att i sam-
mansatta ord, t. ex. Slagur, påbud, till-
taga, etc. den andra stavelsen, ehuru huf-
wudstavelsen i ett substantiv eller verb, måste
wara kort, och det till följe af en owilkorlig
regel i Språket, „att juft en sådan accent-
flyttning från esterslående ordet till det förs-
uistående måste wara rätta och enda samban-
det mellan de twenne orden, af hwilka det
hela består. Endast derigenom sammanqutas
de liksom till ett” — Wisserligen föregår en
accentförändring med hwarje ord som compos

neras med ett annat, men accentlöft blir det alldeles icke. Synnerhet Hr Regnér har i Inledningen till sina metriskä Öfversättningar, utredt förhållandet af de accenter — en högre och en lägre, som finnas i vårt språk. Hvarje enkelt nomen eller verk har, gemmenligen, den högre accenten på första Stafwelsen, t. ex. *ur*, *hvit*, *bö*, *tåla* o. s. w. Men blifwa dessa ord sammansatta med ett annat nomen eller verb (således med ett annat ord som äger den högre accenten) så får det senare ordet den lägre accenten t. ex. *Slå: ur*, *Snö: hwit*, *Bergs: bö*, *wå: låla* etc.: ombyter således accent, utan att förlora sin längd. Märkas måste dock, att om sammansättningen sker med ett i sig sjelf accentlöst ord, så får wäl det senare blott den lägre accenten, men det förra förblifwer det oagadt, alltid lika accentlöst. Så t. ex. heter det *till: låla*, icke *till: låla*. Men, som Hr Regnér äfwen har wisat, denna accentsförändring har på swenska metrikken intet direkt inflytande. Wäl gör den smaksfulla omwexlingen af de båda accenterne versen wackrare, men stafwelsernas metriskä valeur lider genom den ingen förändring, i det att hvarje stafwelse med accent, det må nu wara den högre eller lägre, är lång, och den utan accent kort. Detta förhållande ligger djupt rotadt i språkets natur, och hwem fins, hvars öra ej flites af denna, efter Hr Wallenbergs teori, bildade hexameter:

— — — — —
 Hugstora Bergsboar tilltala så den sudhwita
 fliskan.

Ett annat skal som Öfwers. Åberopar för daktyliserandet och choreiserandet af antibacchier och spondeer är beskaffenheten af wåra rimmade versarter, der sådant är öfligt. Men

dels är detta Åberopade ogilltigt, då man erinrar sig den olika naturen af den rimmade versen, grundad på den ena versliniens symphonie med den andra, och af den metriskä, som är byggd på den ena versliniens symmetri med den andra. — En frihet derföre, som är lofgifwen i det ena slaget, är deremot alldeles försträrande i det andra. Och dels stäcker derutom denna falska tonwigt äfwen betydligt i rimmad vers, så snart den icke figuralt föredrages, utan mera med beständighet af plastisk symmetri, t. ex. i Choralen. Också woro äldre, med språkets äkta Genius närmare bekante Skalder temmeligen noga om bibehållandet af ordens rätta accent, och wor det först egentligen den Kestgrenska Skolan som började bilda daktyliska versstötter sådana som Stormsketel, Werldsrymden, Trågårdarne (liksom wår Öfwers. 3e Sång. vers. 51. fienderna) o. s. w. Den twist, som Grefwe C. S. Gyllenborg derom förde, torde derpå tjena till bewis.

Innan Rec. lemnar denna öfversättning, will han ej neka sig det nöjet att erinna, huru Hr Regnér år 1802 misströskade att, öfversatt på swenska, kunna, i sin helhet utgifwa något större, utfördt arbete af Grefiska eller Romerska Skalder. Efter denna tiden hafwa wi på vårt språk erhållit: Virgilii Bucolica, Georgica och Aneis; Horatii Satirer och Epistlar; Aischylos Prometheus; Sophokles' Ajos och Elektra; Tryphiodoros' Erostrade Ilios; Hesiodos' Gnomiska Lärosdigt och nu äfwen Homeros' Ilios, alla efter den strängare methoden fullbordade, och i Originalernas eget versslag: Endast denna forta öfwersigt antyder de betydliga steg som wår witterhet gjort till sin förädling, och meddelar glada förhoppningar för framtiden.

Bihang

III

Svensk Literatur-Tidning.

N:o 9.

Juni.

1816.

Några Anmärkningar i anledning af Recensionen, i Svensk Literatur-Tidning N:o 8 och 9, 1816, öfver Öfversättningen af Homäros Ilias.

(Slut från N:o 8.)

För att visa accentförändringens effekt vid compositioner till ordets både ljud och betydelse, må vi betrakta det af Rec. ofta nyttjade förkärlek. Efter min Theori sammanfåter det till

ett enda ord, förkärlek, genom accentens framkallande på för och de andra bägge stavelsernas för-

kortande. Efter Rec:s Theori heter det förkärlek. När man ej ser ordet sammankrifvet, utan endast hör det declameras; så uppkomma häraf fyra olika betydelser; 1:o förkärlek, 2:o för kärlek, 3:o för kärlek, hvilket är något annat än kärlek, 4:o För (alltför) kärlek. Hvilken Svensk finner icke desutom skilnad i ljudet liksom i betydelsen

mellan t. ex. förlåt (Substant.) och förlåt (Imper.), förlåta och tillåta, afhålla och behålla, fördelar

(Substant.) och fördelar (Verb.) m. m.? Då genom compositionen den sednare ändras, så ändras äfven det förra: Och denna Språkets i dess natur djupt rotade egenskap bör utan tvifvel anses som en fullkomlighet, emedan oräkneliga tvåtydigheter i declamationen derigenom undvikas.

Utan att göra mitt öra stor compliment, trodde jag mig kunna påstå, att det åtminstone ej vore omusikaliskt. Men jag märker nu motsattsen, emedan den af Rec. efter min Theori gjorda vers,

Hugstora Bergsboar tilltala så den snöhvita flickan,
alldeles icke sitter mitt gehör af annan orsak,
än att så många Daktyler sammanhopas utan variation af annat versmått. Se här en vers efter Rec:s Theori! är den ljudigare?

Du råget särögd hembår envisa insekter.
Häraf kan man se, huru en Theori, som, emot

sin egen natur, i Æneidens Tolkares förigtiga händer, kan alstra förträffliga Verser, hos andra oförvågna Efterföljare blir ett det vådligaste medel till barbariserande af vårt sköna modersmål.

Oaktadt Rec:s anförande om olika natur hos den Metriskä och den rimade Versen och om den enas Symmetri och den andras Symphoni, skall det dock alltid blifva en orimlighet, att samma Språk olika uttalas i samma Språks särskilda versfördelningar: Och det är alldeles osann, att en frihet i det ena slaget kan vara naturligen och efter princip lofgifven, som är förståbrande i det andra. Det vore ett besynnerligt fenomen af Språk, på hvilket man ägde rätt att ut säga samma ord olika i metrisk vers, olika i rimad och kanhända till slut olika med bäggedera i Prosa: Autoriserar man detta, så är språk-förstörelsen färdig att inträda.

Rec. synes klandra, att jag nyttjat fienderna

som Ditroké. Skulle det heta fienderna eller fienderna? Det förra torde ej gå an; och i sednare fallet önskade jag få del af den pronuntiations-hemligheten, att kunna declamera tre påföljande staveller i ett ord lika korta. På någon af dem har jag trott att för uttalets möjlighet en förlängande accent-mora måtte finnas, ehuru liten den också må vara.

Jag kunde i detta ämne tillägga mycket; men hufvudmomenterna här af finnas redan uppgifna och deducerade i mitt Företal till Iliaden, dit jag hänvisar dem, som närmare och opartiskt vilja pröfva saken. Med dem, som påstå, att Kellgren bortskämt Svenska Språket, hvilket, efter Rec:s antydning, haft det förunderliga Ödet, att, i sin början fullkomligast, sedermera i moha af den fortgående odlingen tillväxa allt mera och mera i ofullkomlighet — och med dem, som påstå (se denna Tidn. N:o 16, 1814) att af Svenska Academiens Handlingar ingen ting för nästa generation förblifver läsbart mer än Franzéns Sång öfver Creutz och Geijers prissskrift — med dessa är det utan ändamål att vara utförligare. De hafva tagit sitt parti och äro för alla annorstädes ifrån anbragta icke otillgänglige.

Linköping d. 13 Apr. 1816. M. WALLENBERG.

Upsala:

Ugifne Disputationer: Wästermin 1816.

Under Primar. Theol. Professore, Domprosten, Led. af R. N. O., Doct. Joh. Winbom's präsidium:

Conspectus Historiæ Theologiæ Exegeticæ. pro Candidatura Theologica Auctor Mag. *Jonas Torin* W Goth. Theol. Docens. 1 och ett halft ark.

Under Theol. Professor *Kalsenianus*, Theol. Licentiaten, Mag. *Sven Lundblad*:

De Donatistis. P. I. pro Cand. Theol. Auct. Mag. *Carl Svensson*, Gothob. 1 och 1:4:dels ark.

Under Med. & Botan. Professore, Commendören af R. W. O., Doct. *Carl Pet. Thunberg*:

De Narcoticis observationes. pro Gradu Medico Auct. *Joh. Wilh. Dalman*. Nob. 1 och ett halft ark.

Disf. Pharmacologica de Cinchona P. II. pro Gradu Med. Auct. *Carl P. Forsberg* Smol., Amanuens wid Akad. Natural-Museum. 1 och 3:4:dels ark.

Museum Naturalium Academiæ Upsaliensis. Append. XXIII. Resp. *Per Adam Staf* Stockh. 1 och ett halft ark.

Under Mathes. Professore, Riddaren af R. N. O., Mag. *Jöns Swanberg*:

Euclidea Proportionum Doctrina explicatior facta. P. I. Resp. *Lars Pet. Gagner*, Wermel. 1 och 1:4:dels ark, med tabell

Linearum & Superficierum Theoria Analytice exposita. P. XIV. Resp. *Dan. Betulander*, Westm. Dalek. 1 och ett halft ark.

Under Eloqv. & Poës. Professore, Mag. *Carl Joh. Lundwall*:

Disf. Mores & affectus in oratione, secundum Ciceronem & Quintilianum, definitura. Resp. *Pehr Wilh. Afzelius*, W Goth. 1 och ett halft ark.

Under Græc. Litter. Professore Mag. *Joseph Otto Håjer*:

De Heraclidarum in Peloponnesum re-

ditu. P. I. Resp. *Lars Er. Boberg*, Westm. Dalek. 1 och 3:4:dels ark. — P. II. Resp. *Joh. Schultzberg*, Westm. Dalek. 1 och 3:4:dels ark. — P. III. Resp. *Georg Swederus*, Westm. Dalek. 1 och 1:4:dels ark.

Under Professore och Litt. Hum. Adjuncten Mag. *Joh. Franér*:

Quarta Iliadis Homericæ Rhapsodia, Græce & Sæthice. P. VII. Resp. *Joh. Gust. Löfström*, O Goth. 1 och 1:4:dels ark.

Quinta Iliadis Homericæ Rhapsodia, Græce & Sæthice. P. I. Resp. *Er. Gust. Callerström*. O Goth. — P. II. Resp. *Matth. Westmark* Wermel. Hwardera 1 och 1:4:dels ark.

Under E. O. Amanuensen wid Akad. Bibliotheket, Magister Docens *Joh. Henr. Schröder*:

Historiola Bibliothecæ Regii Gymnâsii Arosiensis. P. V. Resp. *Axel Er. Rönquist*, Gestr. Helf. — P. VI. Resp. *Gust. Er. Lordin*, Gestr. Helf. Hwardera 1 och 3:4:dels ark.

Under Phys. Docens Mag. *Pehr Schönborg*:

Prolegomena in modum exprimendi Aequationum Radices. P. I. Resp. *Axel Odberg*, Westm. Dalek. 2 och ett halft ark. — P. II. Resp. *Nils Levin Ahlberg*, W Goth. 2 ark.

Under E. L. O. O. Docens Mag. *O. Carlsson*:

De Græcæ Lingvæ Dialectis. P. VII. Resp. *Carl Gust. Rollin*, Fjerdhundr. 1 och ett halft ark. — P. VIII. Resp. *Joh. Nordling*, Fjerdhundr. — P. IX. Resp. *Ol. Ullrich*, Westm. Dalek. — P. X. Resp. *Gust. Björkman*, Roslag. Hwardera 1 och 1:4:dels ark.

Under E. L. O. O. Docens Mag. *Gust. O. Sjögren*:

Visio inauguralis Prophetæ Ezechielis Latine versa & notis Philologicis illustrata. P. III. Resp. *Carl Enqvist*, Gothland. — P. IV. *Laur. Edbäck*, W Goth. Hwardera 1 ark.

Under Gymnasti, Adjuncten i Skara Mag.
Carl Tengborg:

De Fide Historica Homeri in enarrando
Bello Trojano Disertatio contra Bryantum.
P. I. Resp. Pehr Selander W Goth. — P.
II. Resp. Carl Er. Mannerfelt, Nob. W Goth.
— P. III. Resp. Jon. Reuter, W Goth.
Swardera 1 och 1:4:del ark. — P. IV. Resp.
Jon. Nordberg, Medelp. Jemtl. 1 och 3:4:del
ark.

Under Med. Doctorn och Chirurg. Magistern
Israël Swager:

De Typho Contagioso. P. I. Resp.
Lars Flodstedt, W Goth. — P. II. Resp.
Lars Magn. Kjellerstedt, W Goth. Swarde-
ra 1 och 1:4:del ark.

Under Theol. Candidaten Mag. Carl Swens-
son:

De Donatistis Disf. Hist. Theol. (ex
speciali Sæ Ræ Mitis gratis) P. II. Resp.
Simon Joach. Fikén, Wermel. 2 ark.

Under Magister Gabr. Guldbrand:

Vastationes Norrmannorum per Euro-
pam. P. I. Resp. Nathan. Baumbach. W Goth.
1 och 1:4:del ark. — P. II. Resp. Nils Lo-
rentzon, Wermel. 1 och ett halft ark.

Under Magister And. Magn. Sylwén:

Introductio in Vaticinium Haggæi Pro-
phetæ. Resp. Claës Odhner, W Goth. 1 och
ett halft ark.

Under Magister Ol. Gabr. Sylwén:

Epitacium Deboræ Libr. Judic. Cap. V.
Latina versum & notis Philologicis illustra-
tum. P. I. Resp. And. Grolander, W Goth.
1 och ett halft ark.

Under Magister Gust. Norén:

De Mose vatibus Psalmorum iuste in-
serto. Resp. Gust. Magn. Schröder, Wer-
mel. 2 ark.

Under Magister Joh. Börjesson:

De effecta Catholicismi in mutandum
genium Gentis Svecanæ. P. I. Resp. Pehr
D. Lomberg, Gothob. 1 och ett halft ark. —
P. II. Resp. Sven Rydén, Gothob. 1 och
1:4:del ark. — P. III. Resp. And. Danell,
Wermel. 1 och ett halft ark.

Acad. Underättelser, Präsidii
ombuden, m. m.

Stockholm:

Kongl. Akademien för de Fria Konsterna
har genom enhälligt val å nyo på 3:ne år
kallat Professorn, R. W. O., Pehr Hilleström
till Direktör samt Professorn och Medailleuren
Lars Grandel till Skattmästare.

Den 4 Jun. skedde ombyte af Ordförande
i Kongl. Witterhets-, Historie- och Antiquitets-
Akademien, då Kammarherren och Cuvosjén m.
m. G. von Brinkman blef Präsdent och J.
Eric. f. d. RiksRådet och RiksMarsskalken m. m.
Grefwe J. G. Oxenstierna vice Präsdent för
senare hälften af innew. år.

Kongl. Maj:te har, under d. 20 sistl. Mars
i nåder tillagt Swenska LäkareSällskapet, uppå
des gjorda underdåniga ansöknng, ett årligt
underskott af 500 Rtd. Banco till inköp af
Böcker, Journaler m. m.

Uppsala:

Sjunde Volumen af Kongl. Wetenskaps-
Societeten's Årer har af trycket utkommit under
titel: Nova Acta Regiæ Societatis Scien-
tiarum Upsaliensis. Vol. VII. Uppsala 1815
394 sidor in Quarto. Den innehåller, afhand-
lingar i Matematiska och Fysiska ämnen: af
Er. Prosperin; i Philologiska: af Ol. Serh.
Tuchsen och E. G. Nordin; i Naturalhistorien:
af E. P. Thunberg (6 afhandl.), G. Wahl-
tenberg, E. Acharius, Adam Afzelius, G. J.
Billberg och G. von Paykull; samt Biogra-
phier öfwer Societeten's framsarna Ledamöter
N. Bargentin och Thorbern Bergman. Af
den förre räkning, som finnes främst i denna Vol-
um, inhämtas, att Societeten för närvarande
består af 10 Hedersledamöter, 21 ordinarie Led-
amöter, 1 Adjunct samt 29 utrikes Ledamöter.
Hans Majestät Konungen har sedan 1764 wa-
rit Societeten's Präses Illustris. Prof:essorn
och Bibliothecarien Artivillius har sedan 1803
 varit Societeten's Secretarare och Botan. De-
monstratorn Wahltenberg har såsom Adjunct
vården om Societeten's Naturalie, Samlingar
sig ansökt rödd.

Härda Nyheter.

Stockholm:

Kongl. Maj:it har i nåder tillagt Con-
Rectorn wid Stockholms Cathedral Schola Mag.
P. Ulm och Schola Adjuncten Mag. L. W.
Enberg Lectors namn och wärdighet.

Kongl. HofPredikanten och HofConsistorii,
Notarien Mag. L. Chr. Tunelius har blifwit
förordnad till Legations-Predikant och Pastor
wid Swenska Församlingen i London, i ledighe-
ten efter Legations-Predikanten Mag. O. Swa-
nanter som med döden afstod i Tanger den 2
December sistl. år.

Upsala:

Efter utfärdade Program af Gustavianiska
Stipendii Inspector, Histor. Professorn, Ledas-
moten af K. N. O., Doct. E. W. Kant, blef ett
swenskt tal öfwer Högfistal. Hans Majestät
Konung GUSTAF III. hållit å Gustavianiska
Lärosalen den 14 Jun. af Gustavianiska Stipen-
diaten, E. O. Bibliotheks-Amanuensen, Magis-
ter Docens Joh. Henr. Schröder.

Å Förslag till den, efter afl. Professorn
Doct. S. Liljeblad, härstädes lediga Borgsfrö-
mlariska Professjonen i Practiska Ekonomien äro
uppsförde: 1) Bibliotheks-Amanuensen, Magister
Docens Ol. Matth. Ullgren, 2) Adjuncten i
Practiska Ekonomien Mag. Nils Jac. Sillén,
3) Magister Joh. Hagv. Wallman. Medsd-
kande: E. O. Kongl. HofPredikanten Magist.
Arw. Aug. Afzelius och Med. Licentiaten, Ma-
gist. G. Eriksson.

Efter utfärdade Program af Akademiens
Rector, Magnificus, Archiatern, Professorn och
Ridd. af K. N. O. Doct. Pehr von Afzelius
öfwerlemnades Rectorsembetet den 17 Jun. till
Akad. Bibliothecarius, Professorn Mag. Pehr
Joh. Kurivillius.

Decani för nästf. Hösttermin äro: I Theo-
logiska Faculteten: E. O. Theol. Professorn och
Licentiaten Thorsander, I Juridiska: Professorn

Doct. Drifvel. I Medicinska: Archiatern och
Ridd. m. m. Doct. P. von Afzelius. I Philo-
sophiska: Professorn Mag. S. Grubbe.

Lund:

Under den 20 sistl. Mars har Kongl.
Maj:it i nåder utnämte Philos. Magistern Jon.
Streckén till Professor uti Fransyska, Tyska och
Engelska Språken wid Akademien härstädes.
Om denna af CenzurRådet m. m. Doct. Mohr-
berg stiftade. Professjon se Bih. N:o 3. Mars
1815.

Under d. 3 sistl. April har Kongl. Maj:it
i nåder bewiljat Histor. Professorn Mag. N.
H. Sjöborg beständig tjenstledighet ifrån hans
wid Akademien härstädes innehafwande Profes-
sion; Hwarjemee Kongl. Maj:it till Historiarum
Professor i hans ställe genom öppen fullmakt i
nåder utnämte Extraord. Professorn Mag. And.
Otto Lindfors.

Vice Bibliothecarien och Akad. Adjuncten,
Theol. Cand. Mag. David Munk af Rosens-
schöld har blifwit utnämnd till Kyrkoherde uti
Lwistofsta och Glumslöfs regala Pastorat af
Lunds Stift.

Med Pract. Professorn härstädes, Kongl.
förste LifMedicus, Doct. J. H. Engelhart har
genom Diplom dat. d. 29 sistl. April blifwit
anragen till Sveriges Hedersledamot af Kongl.
Sundhets-Collegium.

Kungörelse:

Den af mig författade Hebräiska Språklä-
ra har lemnat pæken i bdejan af denna månad;
hwaröfve Her. Commissionärer i landsorterna som ej
redan insändt prenumerations-listor, ju före ju hells-
se behagade anmäla antalet af dem, som prenumere-
rat å denna lärobok, på det att ett tillräckligt antal
Exempl. till hwarje ort må affändas. Till årets slut er-
hålls den ännu till prenumerationspriset eller 4 h-
B:ko arket, då det sedermera förbjöjes.

Upsala d. 15 Jun. 1816.

J. Sjöbring.

L i t e r a t u r - T i d n i n g .

N:o 10.

Lördagen den 9 Mars

1816.

R e c e n s i o n :

Leopold von Buchs Resa genom Pappmarsken och Sverige. Schm, Haeggström, 1816. 118 sid. 8:o.

Närvarande Resa utgör en fortsättning af Förf:s resa genom Norrige, hvaraf wi redan erhållit en sammandragen, eller egentligen, stympad öfversättning, som i denna Tidning är granskad, 1814 N:o 25. De, som redan känna nämde Resa i Norrige, kunna på förhand göra sig förhoppningar, som icke bedragas; och då v. Buch är bekant såsom en af Europas störste geologer, kunna äfwen de, som icke känna hans föregående Resor, vara förvisade att äfwen här finna en wettenskaplig och underhållande läsning. Förf:s kärlek för naturen och det fysikaliska utelucer icke hans intresse för statistik och samhälls-cultur. Hade alla resor blifwit föregagna med detta stora sinne, denna omfattning i kunskaper, som utmärker von Buch, skulle wisserligen jordens kändedom war annorlunda beskaffad än den nu verkliga är.

Förf. afreste i första dagarna af Sept. från Alten i Norrige, som, ehuru beläget under 70° polhöjd, således omkring 12 mil under Nord Cap, dock njuter ett klimat, som ungefär svarar mot Westerbottens och en sommar som ej är mindre wacker än Östergötlands, i afsigt att begifwa sig till Tornedå. Han hade således Kölen i hela dess bredd att öfversöka. Denna bergsrygg är, som bekant, mot nordhafwet mycket brant-sluttande, men förlorar sig åt Swenska sidan i långsam sänkning. Tall och gran förwinna snart då man uppstiger på dessa fjäll: björkarna bli buskar och sjelfwa Hjortronen bära icke mer frukt. Lapparne hafwa till bränste endast dwärgbjörken och bergspilar. Då man nedstiger till Kautokino, (69°), wisar sig björken åter; den är här till och med högre än wid Alten, och börjar sammandraga sig till Fogar. Här är allt spår af berg försvunnet. Förf. råttar, efter Wahlberg, en irrig förställning man wanligen gör sig om Kölryggens sträckning: „Kautokino ligger 786 (784) fot öfver hafwet och verkliga redan på södra eller östra sluttningen af Kölen. Ty, om än

wattnet icke faller ned åt Sverige utan till Ishafvet, så kan man likväl uppnå Bott-niska wiken i Sverige utan att stiga öfver det minsta berg; till Uten deremot kan man icke komma utan att genomskära berget i dess hela bredd. Det kunne wi icke upprepa nog ofta, så länge man ännu i böcker läser berget i hela dess längd löpa fram mellan den Norriska och Swenska gränsen, så länge man ännu berättar, att det delar sig wid Tanas ursprung i twenne armar, af hvilka den ena förlorar sig wid Wadöbde och den andra deremot löper mellan Swenska och Rycka Lappmarken till Finland."

„Baron Hermelins chartor hafwa likväl så riktigt och wacker utmärkt detta lopp. På andra sidan Tana finnes icke ett spår af Kålen. Kautokino, Wasi, Carasjock, Tana och Tanasfjord, äro de sydliga och östliga gränserna af detta berg. Nere om denna linie finnes ännu en fortlöpande bergkedja, mera än 1000 fot hög, med en coupol af 2,000 fot höjd och mera. Men öfver emot Wadöbde blir landet en slätt och om än enstaka berg wisa sig derstädes, så förekomma de likwäl spridda utan ordning och wisa intet spår af sammanhang sinsemellan. Och emot Finland till sänker sig wattenlinien mellan begge hafwen så djupt, att på den berglösa och sumpiga landsträckan wid Svalajock i Enara, der watten delar sig åt begge hafwen, icke allenast björkar wexa, utan äfwen tall och gran. Kålen splittras af Finmarkens fjärdar, och med Everholt störtar detta berg i hafwet mellan Norsanger och Laxefjord, och ind Nordfyn, mellan Laxe och Tanasfjord."

„Det är wist besynnerligt, att Altens elf (Alatajock) löper midt igenom berget; men det är derföre icke mindre säkert. Floden störtar i beständigt fall från Wasi; dess dal blir

allt trängre, bergen så som lodräta klippor öfver wattenet. Ändteligen blir flodens bädd ett swalg, och ingen har ännu följt dess strand wid wattenfallet Purforonka, trenne mil öfwan Uten." — Wid Kantakino utbreder sig „ett öppet flackt land med kullar och widsträckt utsigter öfwa sig, öfwer bewerta tjärer (myror) och oräkneliga små sjöar. Snart öfverkastas wi af en ny och öwan anblick af gröna ångar med höfstackar och betande kor; och ändteligen wisa sig små hus, liksom i en by å ömse sidor ordnade till en gata, och på andra sidan floden en artig kyrka, äfwen omgifwen af hus. Man ser odling och byggnad, man tror sig åter vara bland människor."

„Graniten är grundstenen i Kålen, igenom hela Finmarken, och lerschiffer, Diallagensten, men mera sällsynt glimmerschiffer, är ro-de massor, med hvilka han skuter i dagen. Men just dessa stenarter finnas icke mera på andra sidan Tana och således icke heller i Kålen. Endast glimmerschiffer wisar sig här och der i gneisen med kalklager, såsom på wägen från Sejda till Wadöbde; men denna glimmerschiffer torde och vara äldre än den som wisar sig utan gneis wid Solwig och Uten." — Vorie Duder, några mil öfwer ursprunget af Norsanger elf (omkr. 69° 40') är det högsta i dessa trakter och sannolikt nära 3,400 fot högt. Kastekasse, det högsta berget mellan Carasjock och Laxefjord, befrias först i Augusti från sin snö, och på dess flurtingar blifwa snöstackar liggande. Det torde således wäl uppnå 3,000 fots höjd. Sedermera finnes icke något högre berg mot östern och söder ut, ända till Ural. I hela Finland gifwes sannolikt ingen höjd, som öfverstiger björkens vegetationsgräns, således intet berg öfwer 2,000 fots höjd. Icke enadng mot den Rycka gränsen och åt Swita Hafwet till,

Höf. fortsatte nu mera sin resa öfver riksgränsen till Enontekiö socken, med hästar i stället för renar, och vann derigenom betydligt. Renarna springa visserligen ganska wäl, men utårda icke länge. Anna mindre duga de till lastdragare. Han förundrar sig öfver klimaters mildhet, då det, i medlet af Sept., alldeles ej frusit och om natten blott varit en lätt rimfrost. Höf. besinner sig nu på swenskt grund. „Det danska Finnmarken hade nu blifwit ombryt till Swenska Lappland; Norrmännens Finnar hade blifwit förwandlade till Lappar, och Quänerne till Finnar. Ifrån detta ögonblick war namnet Finne ett ärofullt namn och icke mera ett föremål för förakt såsom wid den Norrska kusten, och det hopp, som Quänernas i Alten slit och omranka hade wäckt, skulle allt mera ifrån denna stund gå i fullbordan.“ . . . „Utblickten från Salwasvado inåt Sverige öfver tjärn med mörka divärge björkar och öfver slätter med gröna björkar och ädeligen med tallar, syntes mig icke so angenäm och kunde wäl jämsdras med mången åsigt af Brandenburgs slätter, såsom till ex. af kullarna wid Mittelwalde och Zossen. Glänsande sjöar mellan lösskogen och små berg på afstånd afbröta det ensformiga i denna slätt; och Palajock, som genomströmmar densamma i hela dess längd, leder ögat genom den eljest ointressanta detaillten af tjärn och stogar.“ — Den hwita Renmosan har här utträngt alla andra wärter, som nu wid slutet af sommaren stod i sin frodigaste wärte. — „Wi stånko också ned, som hade wi gått i usk, och om icke renarnes råa sotspår hade banat oss fastare stig, hade wi kanske på en hel dag icke uppnått Palajocks stränder; så trötande äro knoppt landslätterna wid de Pommeriska kusterna eller Besuwit aska. Huru

fattiga på mosar wäro icke Altens och Kautokinos berg mot denna oändliga mossslätt! Der strider mosan redan mot klimaters verkningar, men synes här wara så mycket frodigare. Wi giango icke långt utför slätten, då wi redan fingo se de första södervända tallarna, som förledda af några warma somrar, hade wägat sig för långt upp. Wi wäro således helt nära den högre tallgränsen och sågo här åter, hwad man redan ofta märkt i det nordliga Sverige. Jagenlädets werer nemligen mosar starkare, rädere och tätare än just der kölden förbjuder tallen att komma längre upp; och denna kraftfulla werer bibehåller sig ungefär ända till den öfre björkgränsen, ungefär 300 fot i lodrätt höjd. Längre upp blir mosan åter tunnare och swagare, och till och med på långt håll ser man bergens nakna stenar oftare än det hwita mossbetäckningen. Detta phenomen har ett wäsendtligt inslytande på de begge grannrikens politiska tillstånd. I Sverige lyfter sig landet så sagta upp ifrån den Botniska wiken, att man ofta endast igenkänner landets slutning på flodernas lopp. Slätten utbreder sig derföre flere mil långt, innan hon ifrån den öfre tallregionen hunnit till björkens gräns, så att en sträcka af flera mil är betäckt med denna rikedom på mosar. Så förhåller sig icke i Norrige. Här resa sig bergen med sådan hastighet, att de allt för snart och på ganska korta afstånd i anseende till bredden swinga sig upp öfver trädens vegetation. Mosan har icke nog utrymme inom det klimat, som hon icke synnerhet fördrager; och i stället att såsom i Sverige betäcka hela quadratmil, finner hon i Norrige ofta icke en half mil mellan tallen och björken, och ästwen då endast i trängt inneslurna dalar. Derföre kunna renlopparne aldrig bibehålla sig i Norrige, och Wah-

lenberg gör också den anmärkning, att Nors-
rige före Kautskinos afträdande icke ägde
en enda Lappförsamling; ty Lapparne anse
sig hemma endast på sina vinterbeställen. —
Men Lapparne skulle icke heller trifwas i
Sverige, om de icke ärligen kunde besöka
bergen wid Norriska kusten. Ty i Sverige
är slätten sållan nog hög att skydda renar-
na för sommarns värma och insecternas an-
fall. Djuren utmattas, förgås och dö. Nors-
rige deremot ger dem tillfälle, att hinna sådn
under de varmaste månaderna af sommarn.
På det sättet äro begge rikena förbundna
med hwarandra genom Lapparna. På hvilka
kendera sidan man ock skulle försöka att hålla
Lapparna tillbaka från deras resor öfver ber-
get skulle man blott åstadkomma detta folks
förderf.

„Renmosan deremot är till sin natur
mycket böjligare*) än ren, som södes deraf.
Om hon ock i tallskogen förlorar något af sin
frodiga vext mellan björkarna på höjderna,
förblir hon likväl, ända långt ner, markens
förnämligaste betäckning. Man har i Westerbotien
och Jemtland redan länge sedan lemnat re-
narnes gebiet, då renmosan ännu alltid be-
täcker de nakna bergen i Fogarna. Och icke
blott till Stockholm, ända till Skåne är ren-
mosan icke någon fremling på berget, då lik-
väl en ren knapt skulle kunna urhärda nå-
gra år i detta klimat. Denna mosas vågar
sig till och med öfver hafvet, och på Tysk-
lands sandflätker finnas ännu ofta spår deraf.“

Den 18 Sept. anlände Förf. till Kån-
gis bruk, som ligger nära invid föreningen

*) I urskriften står biegsamer; men detta
ursäktar ej ett så besträffligt uttryck. Samman-
hanget upplofer, att meningen är: att Ren-
mosan lättare fördrager ombytet af klimat, än
det djur som af denna sak hämtar sin närings-

af Muonio och Tornedö-elfven. Masugnen,
den nordligaste i werlden, ligger 8 mil hö-
gre opp, wid Tornedö elf. Jernproduktionen
går nu mer ej öfver 1000 Sk:pd. Det är
skoda, att den Lappiska malmen, som föröf-
riat är ganska rikhaltig, är så uomordentligt
svårsmält och jernet, som deraf winnes, gan-
ska sprödt. — Farten utför Muonio-elfvens
wattenfall är ryelig. „Jag hörd: det br-
sande gnyet af faller redan långt förut, innan
vi kommo det nära, och der floden ännu stil-
la slingrar sig fram och omgifwer twenne dar,
som nu woro rådt besatta med höstackar. Se-
dan följa några wattenfall. De äro icke hö-
ga, äfwen icke långa; men floden blir orolig
och upprorisk. Nu upplåga klippor å ömse
sidor, hwilkas spetsar appresa sig ur djupet.
Det upprörda wattenet tränger sig nu mellan
de nära mot hwarandra stående berg. Wä-
gorna resa sig, fragaas, störta öfver hwar-
andra. De falla i båten och kasta den med
orolig hastighet i afgrunden. Med försärligt
gny slå de brusande tillsammans deröfver.
Himmel, klippor, fog äro förswunna; någens
hvitte fragg och hemiska dån äro allt. Med
en stöt slungar wägen båten mot en klippa.
Med stark hand leder den djerfwa styrmannen
båten, hastigare än wägen, likosom en lek-
boll irån den ena sidan till den andra, och i
nästa ögonblick swäftar han redan waggande
på de åter lugna wågor. Några steg län-
gre fram är floden åter en wacker insjö, nä-
stan utan rörelse. Utan jemförelse djerf war
den första Steppare utføre detta mågtiga wa-
tenfall, och ännu efter så många upprepade
lyckliga försök, förtror man sig endast åt ers-
farna menniskor wid denna Tartarusfart.
De twenne menniskorna framme i båten ä-
ro försärliga. Deras wilde spända blick, de
ryelige utstående ögonen söka att fatta hwarje
tänka hos styrmannen, om de än skola ro ha-

stigare, än långsamare, i faller. Deras eget lif beror deraf, att de riktigt satta styrmannens tanka. Svarje mustel är i den högsta spänning, och endast armarne i rörelse. Båtarna äro starka som hafsbåtar; wågorna skulle eljest sönderkroka dem med ett slag, och det oerhörda rediet synes gjorde för stora fartng. Dsa menniskor wåga att på en sådan wåg föra ned stora laster med smör, tjära, fisk och hudar ända till Torned, och med otrolig möda draga de wid stranden båtorna åter upp för faller (*). Ständerna af elfwen äro öfwerwerta af björkar, widen, aslar och hägg.

De anmärkningar Förf. sid. 65 meddelar om dessa trakters innerwänare, förtjena att meddelas. „Må ån Lappar och Finnar härstamma ifrån ett gemensamt ursprung; de hafwa redan länge warit skilda, och sannolikt länge innon de satte sig ned i Norden. Ty, om man sammansätter gamla berättelser, seder och sannolikheter, är det ganska troligt, att Lapparne kommo ifrån Hwita Hafwet till Norrige och Swertige, men Finnarne deremot

*) För att wid denna beskrifning sammanställa en annan, meddela wi den, Förf. Skjöldebrand lemnat i sin Voyage au Cap Nord sid. 71. "L'endroit le plus dangereux de la cascade de Muonio s'appelle Eyanpaika. . . L'extrême rapidité de la course, l'agitation du bateau qui est souvent lancé en l'air par la pointe des ondes et tout-à-coup enfoncé dans des masses d'écume, le bruit effroyable des eaux si près des oreilles, les détours subits qu'il faut faire pour éviter des écueils, qui par le plus léger contact causeraient une perte inévitable, les efforts des rameurs, qui dans un morne silence, les yeux fixés sur le pilote, exécutent ses ordres avec une promptitude dont depend leur vie et celle des voyageurs: tous ces objets se succèdent

ifrån Estland genom Finland. Begge folkslagen äro nu icke allenast i sitt lefnadsåre och sin cultur så wida skilda ifrån hwarandra, de hafwa också ingen gemensom national-physiologie. Lapparne äro, som bekant, i allmänhet mycket små; stora, reelliga figurer äro bland dem en sällsynhet, och sådana som Niké Sara i Kautokino af 64 tum torde icke finnas bland många hundrade. Deremot äro de wäl i allmänhet att anse som dwergar såsom de twenne hustrur, hwilka Herr Grape mätit. Men Finnarne kunna bo hela århundraden i samma trakt: det ser icke ut, som de derföre blifwa mindre, än någonsin Norrmån eller Swenskar, hwarken wid Kautokino eller Muonioniska. Orsaken är lätt att finna.

„Den ligger i sjelfwa werket endast i culturen. Polarfolkslagen äro små såsom hela den organiska skapelsen, som omsluter dem; emedan de lifasom denna äro blottställda för det hårda klimatets sammanpressande inflytelser och icke hafwa lätt att förekomma dess verkningar. Finnar deremot alstrar i sitt pörte en

comme des songes confus, tandis qu'on avance à raison d'un mille en un quart d'heure, espace qu'un cheval au grand trot ne franchit ordinairement qu'en une heure. Le pilote, toujours debout et regardant avec attention le mouvement des eaux, par lequel il a appris à connaître leur profondeur, dirige le cours du bateau par un gouvernail très large et qui y est attaché par une corde d'osier. Tantôt il évite de loin un rocher; tout-à-coup l'ayant doublé, il change de direction pour éviter d'autres écueils cachés sous la surface des ondes. Pour que le bateau obéisse au gouvernail, il faut qu'il avance plus vite que les eaux, et plus ce cours est rapide, plus les rameurs font d'efforts pour le devancer.

alldeles tropisk värma och hvar kölden sammandrager, blit här åter utvidgade, satt i verksamhet och ny spänning. Lappen underhåller aldrig åt sig, icke ergång i sin vinterkloja, en temperatur, såsom naturen anvisar den fysiska människan till fortkomst och lifsfunktionernas förhöjning, och om icke hans nerver, så måste likväl hans constitution och bildning erfara det. Finna deremot ersätter oerhörda grader af köld med åfven så oerhörda svettbad, och huru väl han gör deruti, visar erfarenheten i Lappland."

„År 1799 lefde 5115 Lappar i Svenska andelen af Lappland; räknar man här till dessutom 3000 Lappar i Norrige, men der lefver knapt ett så stort antal, och 1000 för den Ryska andelen, der i det hela endast få Lappar uppehålla sig, så består detta folks hela styrka i 10,000 (9,000) människor. Af Finnar deremot lefva, i Finland endast, öfver en million."

Sedan Görf. passerat Junos Suvando och den i afseende till tvänne gradmätningar flakiska trakten vid Pello, ankom han till Öfver-Torneå, der landsväg åter börjar och ödemarken har sin gräns. Det lif och den odling som råder under vägen till Torneå, förvånade honom lika mycket som denna stadens lågerwall, hvarest de smärre gatorna äro tillsperrade och nyttjas som beteshagar. År 1696 funnos endast tre nybyggande hus i Lappland; 1766 hade de redan deremot ökat sig till 330 familjer med 1650 människor och 994 Lappfamiljer med 4040 nybyggare, enligt Tuneld (i Öfversärtn. står 6048 och 5113). År 1799 funnos 6049 nybyggare och 5115 Lappar. — Enligt de Tabeller Friherre Hermelin utgifvit 1805, lefde 1801 i alla Lappmarkerna 51,997 jordbrukare och 1,108 Bruksidkare. Folkmängden har

de sedan 1751 fullkomligt förubblat sig. Från andra län hade från 1795 till 1800 i Westerbotten 3579 människor flyttat iv, men endast 445 utflyttat. Görf. visar att detta är en ren eröfring, ty emigrationer blotta aldrig ett land på folk. Alla dessa nybyggare äro Finnar; öfver Torneå, Årminstone elfven uppför, gifvis ej en enda Svensk bonde. — Luften var i midten af Sept. mera blid än Görf. förmodat: thermometeren steg om middagen till 8 gr.; solen stän blid och värmande, och om natten frös det blott litet. — Träden stodo ännu i sin fulla prokt och hade ingenstädes förlorat sina löf. Endföre väntades icke förrän i Oct. „September månad är i Torneå hvar October är i det nordliga Tyskland; och först efter slutet af November återtager Polarveriden härstädes sin förstörande rätt."

Görf. fortsatte sin resa åt söder. 5 mil från Torneå upphörde finska nationen och den Svenska vidtager. Under denna resa blef Görf. ögonfämligt öfvertygad om vattenminskningen*), Årminstone i Bochniska wik:n. Anmärkningsvärdt fann han nästan ingenting under denna genomresa af Westerbotten, utom den präktiga, i grekisk stil byggda Skellefteå Kyrka. Flacka slätter och skogar, här och der en ongenäm, men åter hastigt försvinnande blick åt hafvet, en störtande flod från Lappska fjällen, gårdar utmed des stränder, som ej sörgäfves låta laxen uppstiga, och så skogar immerfort; sådan är vägen beskaffad från

*) Dinné berättar i sin Skanska Reso, att han en fjerdedelsmil från Urelleborg låt skära ett märke i en klippa för att utmärka hafvets dåvarande höjd; efter hans beskrifning är denna klippa ej svår att igenfinna. Wore ej uppsökandet af denna ort, frågar Görf., värdt en liten resa från Lund eller Köpenhamn?

Torneå ända till Umeå. De af Tuneld prä-
sade fruktträdgårdar, som Högström wid
Skellefteå (64°) låt uppdraga af äpples på-
ron och körsbärstråd, woro antingen ett mis-
lyckadt försök eller ock en ephemerisk herrlig-
het. Klimatets temperatur och vegetationen
undergår nästan ingen förändring från Tor-
neå till Umeå. „Man kan utföra Torneå-
elswen nämna många träd, mången buske,
många örter, sådana som de efter hand län-
gre ned emot söder framkallas af det bättre
klimatet. Tallor wid Lippajervi, granar wid
Songa Muotka; Salix pentandra wid Kola-
re; de första spårn till de präktiga äkerbären
(*rubus arcticus**) wid Öfra Torneå. Men
ifrån Torneå till Umeå söker man förgäfwes
ett nytt träd eller nya örter. Man finner
sådana alldeles icke.“ Men wid inträdet i
det bergiga Ångermanland träffar man den
wäntliga Tyfka alen (*alvus glutinosa*); wid
Ångermannån den första Bönnen, som i Finland
först wisar sig på wägen emellan Christina och
Björneborg, ungefär en half grad längre i sö-
der, samt wid Sundswall salix fragilis
samt fruktbarande Äppelträd. Öfwerf, bifor-
gar dock de. anmärkningen att äppelträdgårdar
äro anlagda i Umeå stad och en sjerdedels mil
upp efter elswen; de skola bära frukt hwart
år (2) och ofta i ömnhet. En resende har
försäkrat Rec. att han till och med i trak-
ten af Torneå sett frodiga äppelträn. Wid
Norunda-elswen wisa sig åter märkwärdiga träd:
ekken, hafelnöts-busken, hwilken dock i Nor-
rige sträcker sig ända till Helgoland wid 65°.
Wid Hamlängen, första gästgöworgården i
Östrikland upphörde det kala alsträdet Grä-
alen, Uljeb.: *Alnus incana*), men i stället
träffas det af Linné skrewigade almpäret.
Wid jernbruket Herrns, ett par mil söder
om Gesele wisar den första eken och der eken
*) Entiat Sköldbrands trismas dock äkerbären
ända uppwid byn Muonioniska wid 68 gr.

wärer upphör all inflytelse af polar-klimatet,
ty man kan nu, utan fruktan för uaristrost,
odla så mycket säd man behöwer.

„Märkwärdig är, tillägger Förf. sid. 103,
Ekegränsens sträckning öfwer de nordiska länderna.
Han gifwer bestämdt rickänna, huru klimatet
förändras på ett större afstånd från den nor-
ra oceanen. I Norrige wera ekarne ännu
flåna och friska i de inre hafswikorne, wid
Christianland och wid Molde, nästan ända
opp till 63 graden: och wid Trondheim äro
de åtminstone icke alldeles utdragna. Här-
näs deremot ligga icke högre än 60 gr. 40
minuter. På andra sidan Bothniska Wiken
går eken knapt öfwer Åbo; i Finska Wiken
inträda de endast kusterna ända till Helsingfors,
och på södra sidan kunna de bortom Narwa
icke komma längre opp i Ingermanland. De
stiga icke engång opp till 60de graden. Geo-
gi berättar, att Kejsar Peter I. lätit wid
Petersburg plantera ekar. Däsa hafwa de
blifwit mansjocka, men äro oregelbundet
wuxna och hafwa ett utelwad utseende,
alldeles fridande mot deras natur och ålder.
På wägen till Moskwa wisa de sig först åter
wid stränderna af floden Wisla, och utan att
landet behöfande höje sig, finna de längre i
öster, emot Sibirien, sin gräns i granstapet
af Ufa mellan Casan och Catharinburg, på
icke mera än 57 och en half graders polhöjd.

Ganska skyndsamt fortsatte nu Förf. nu
sin resa genom Upsala, Stockholm — hwars
belägenhet och mångfald af ufigter icke litet
behagade honom — Strängnäs, Örebro, Ma-
riestad, Wänersborg och Uddewalla till Chris-
tiana. Här slutar den swenska öfversätt-
ningen: dock finner man fortsättningen af re-
sejournalen öfwer Christianland, Zurland,
Hamburg till Berlin, i den ofwansöre näm-
da öfversättningen af Resan genom Norrige
som utgör första och tredje Delen till närwar-
ande skr. Den belägenhet Förf. äger af
Nordens wettenskapliga literatur — t. ex. Schö-
nings, Pontoppidons, Sköldbrands, Hermes-
lins, Wahlbergs, Stockholmska Weten-
skaps Akademiens skrifter; äfwen Curleson
är honom ej obekant: — bidrager ej litet
till wärdet och grundligheten af detta werk,

hvars intressé ännu mera förhöjes genom en lycklig, lakoniskt listig Skrifare.

Samma beröm kan dock icke tilläggas Öfversättaren. Evertom skulle man kunna påstå att han begagnat sig af alla utvägar, hvilka en tolkare har i sin makt att förbereda ett godt original. 1) Genom dåligt tryck: wäl äro siffrorna prydliga nog, men papperet och tryckswårten så uöla, att boken ofta är nästan oläslig, emedan beggedera utseendet äro lika swarta. 2) Genom stympande af Originaler. Nästan allt det wettenskapliga, det mineralogiskt-geognostiska, är borttaget: således det som just war föremålet för von Buchs resa och som han utan twifwel self anser som det förnämsta i sin bok. Dessa utlemnade ställen gå dock ej öfwer 18 eller 20 sidor i originaler, och citaterna inberäknade, hwaraf de flesta öfwen blifwit utslutna, hade allt detta, med öfversättningens fina tryck, knopt upptagit ett ark. Man kan således finna huru litet det lönar mödan att för en så ringa besparing beröfwa denna skrift en så stor del af sitt wärde. 3) Genom missförstående af originalers mening, som stundom till och med är alldeles conträdet gifwen. 4) Genom en mängd tryckfel, som olyckligtwis merendels drabbat namn och siffror. Bland tio namn och siffror är gerna ett origtigt.

För att bewisa dessa senare beskyllningar, will Rec. meddela en lista på de mistag han i denna bok anmärkt. De utgåro dock kansända icke hälften af det antal här werkeligen finnes, ty tid och rålamod har ej medgifwit att period för period jämsföra original och öfversättan., men torde dock wara tillräckliga för en bok af 128 sid. — Sid. 3 rad. 12 läses *Alby* i stället för *Aiby*. — Sid. 5 beskriwes Lappiska kojorna wara byggda af stöbrar, „som stå tillsammans midtuti som i en Kegel.“ Heter på swenska Kägla. — Öfvers. fallar denna stomme med ett för Rec. okände ord röste: *Kahmen*. — Sid. 30: „*Kautokino* ligger 786 fot öfwer hafwet.“ Von Buch deremot menar att det ligger 784 fot öfwer hafvgrun. — Hwem förklarar sid. 38 följande stympade mening: „På detta ställe lärde jag inse, att en båt icke är oundgängligen nödwändig för

hwar sid.“ Originaler har ein besunderes Boot och meningen blir ganska tydlig. — Sid. 42 läses: „År 1580 invigdes Torneds Ryska af E. ke. Biskoppen i Upsala.“ Urskriften har åtalet 1350.“ — Sid. 53 talar Förf. om den milda temperaturen på en ort i Lappland, der thermometer war 8 gr. och tillägger: „Wiserliqen mycket för en ort, som ligger under 68de breddegraden och så högt som berget, 1004 fot öfwer hafwet.“ Här ej fråga om berget utan om en bergstrakt, auf dem Gebirge. — Sid. 40 talas om den noggrauer, hwormed gränsen mellan norrska och swenska Lappland är utstakad. „Gränstenarna hwila på fasta platser, (Plarten !!!) der begynnesepunkten ganska noggrant är betecknad.“ — Sid. 43 r. 8 står *Varangerfjord*: måste heta *Varangerfjord*. Sid. 51 r. 8 läses *Suondaljerfwi* i st. f. *Suondaljerfwi*. — Sid. 66 r. 12 st. 115 *Lappar*; enligt Orig. 5113. — 66 r. 22 *Johan Kolare*: skall wara *Johan* ifrån *Kolare* (en ort). — Sid. 67. „ett berömdt wattenfall!“ När skola wara Öfvers. från *Tyskan* lära, att berömdt ej betyder berömd utan namnkunnig. — S. 66 r. 6 berättar från *Cassiquiare* och *Orinoko*. Von Buch skrifwer: *Cassiquiare* och *Orinoko*. — Sid. 67 r. 22 *Kittiswä*: i st. f. *Kittiswä*. — Sid. 73 r. 11: 6049 nybyggare och 5215 *Lappar*. Originaler: „6049 *Anstedler* och 5113 *Lappen*.“ Mycket beror ej af så obetydliga seltag i citater: men hwarför ej hellre skrifwa rätt än gale? — Sid. 117 „*Stockholm*, beldat mellan hafwet och *Mälarn*, har flera klara dagar än *Upsala*.“ *Stockholm*, zwischen der See und dem *Mälarn* auf *Inseln*, genießt weni ger heiteren Tage als *Upsala*. — S. f. Jag kom till *Stockholm* d. 24 Oct. i ett tjockt mörker.“ — In der *Dunfelheit* — i *Skimningen*. — Till och med i tryckfelsförteckningen äro tryckfel rättade med andra tryckfel. Sid. 72 säges *Kängis* masugn ligger på „674 gr. bredd.“ Med skäl är denna något starka påhöjd rättad till 67 grader. Men den rätta latituden, om man skall tro Förf., är 67 och en half grad.

Bihang
III
Svensk Literatur, Tidning.

N:o 10.

Juni

1816.

Härda Nyheter.

Upsala:

Under sistledne Wårtermin har de Studerandes antal wid Kongl. Akademien härstädes varit 1092, hwaraf 709 varit närwarande och 383 frånwarande. — Härtiland woro 98 Adelsmän, 277 Prest-, söner, 220 Borgare-, söner, 182 Bonde-, söner, 274 Civilstotens söner och 41 Mittskolans söner. Bland dessa studera 250 Theologi, 186 Juridik, 96 Medicin, 346 Philosophi och 215 utan wist vitæ genus.

3 anseende till åldern har de Studerandes antal emellan 20 och 25 år varit störst, neml. 503, dernäst emellan 15 och 20 år 323, emellan 25 och 30 år 159, samt dernäst under 15 år 56, o. s. w.

Under samma tid hafwa 64 blifwit wid Akademien inskrisne. 3 utlänningar hafwa här studerat och Finnska Nationen har haft 7 närwarande medlemmar. Stipendiaternes antal har varit 204, nemligen Kongliga 38, Medico Theologiska 21, samt Magnat. & Privat. 145.

Under förenämde tid har Theologiska Faculteten anställt Theologiä Candidat. Examen med Läraren wid Gesele Elementar. Schola Mag. P. G. Swedelius och Mag. Gabr. Hwager Westm. Dalekarli, Mag. E. Swensson och E. O. Bibl. Amanuensen Mag. A. J. Droman Gotheburgenses.

Juridiska Faculteten har anställt Juris Utr. Candidat. Examen med Mag. L. Hamb. rans Gestr. Hef.

Medicinska Faculteten har anställt Medicinä Licentiat. Examen med Candidaterne J. P. Westring OGoth, och E. P. Forsberg Smol. samt

Medicinä Candidat. Examen med J. A. Freckabius Stockh., D. Ekelund och F. Wägenholm Wermel., A. Eriksson OGoth., O. Lindbom Gothob.

Philosophiska Faculteten har anställt Philosophiä Candidat. Examen med G. H. Dalman Nob., G. A. Ahlander Rosl., Extra Notarien i K. Svea HofMåte F. Råberg och G. A. Sandberg WGothi, O. Nordström Smol.

Infré Consistorium Academicum hafwa undergått Examen till Kongl. Cancelliet 4, till BergsCollegium 1, till ÅtergångsWerken 23, och till Cammar. och RådenskapsWerken 13.

Kongl. Maj: har under d. 3 Apr. sistledne i nåder anslagit de för åren 1813-1815 innesående Medico. Theologiska Stipendier, utgårande omkring 2500 R. d. Banco, till utwidgande af de Elmiska inrättningarne wid Akademiens Nosocomium.

Akademiens Bibliotek har, under förlidne termin, af sin höga Cansler H. R. H. KronPrinsen åter fått emottaga en kostbar gåfwa af Dentre. Castears' Hesa, utgifwen i Paris uti 2 Tomer Regal 4:o med tillhörande Atlas i Regal Folio. — Likaledes har Kammarherren Grefwe Rudensköld till Akademiska Biblioteket öfverlemnad framl. Rikshädet och Akademins s. d. Cansler Grefwe E. Rudenskölds Ministeriella Brefwårpling, in Originali. — Äfwentledes har HofCanslern m. m. Frih. G. af Wetterstedt till Akademins Wytz. Cabinett fördrat en fullständig samling af alla, öfwer Napoleons Regering i Frankrike slagne Medaller, som blifwit i tackjern efterafneme wid Finnsongs Bruk i Östergötland. Dessa äro af så mycket mera värde, som hellsma stämpelarne numera lära i Paris wara söderflagne.

Kongl. Maj:te har, uppå underdånig ansökning, under den 22 sistl. Maj näddast bewiljat Hist. Profesorn, Ledamoten af K. Nordst. Orden Doct. Er. Mich. Sant beständig tjänstfrihet ifrån Hist. Profesjonen, som nånde Profesorn wid Akademien härstädes uti 35 år inrehasse.

Theol. Candidaten Mag. Herman Lahng har blifwit förordnad till Docens i Theologiska Faculteten.

Fund:

Efter förut utfärdadt Program, Redde Res. gors ombore wid Akademien härstädes den 22 Jun., då Juris Varr. Profesorn Doct. J. Holmbergsson, öfwerlemnade Rectoratet till Ästet. Profesorn och Bibliothecarien Mag. A. Lidbeck.

Hans Ere Akademienz Cenzler har utnämde Hist. Nat. Docens Mag. Owen Nilsson till Adjunct i Economen wid Akademien härstädes. Adj Nilsson, som är fördelaktigt känd såsom Dramatolog, har nyligen, genom H. K. H. Kronens samt K. Wettenstams Akademienz i Stockholm understödd, blifwit ifrådsatt, att förelaga en naturalhistorisk Resa genom Norrige.

Duplik

till Herr Marcus Wallenberg, till följe af hans Några Anmärkingar i No 8 och 9 af Bihang till Swenskt Literatur. Tidning.

Då hwar och en, som jemför Hr Wallenbergs Anmärkingar med den i No 8 och No 9 af detta års Literatur. Tidning införda Recension öfwer den förswenska Ilias — en Recension, den de sakkunnige hafwa snarare funnit för mild, än för sträng — låteligen kan inse öföget af Herr Wallenbergs förklarade misnöje; och då, hwad grunderna för verificationen angår, de redan genom en afhandling i sjelfva Tidningen blifwit utredda, så hade Rec. wäl på wist sätt kunnat undandraga sig den obehagligaste af alla spelsärningar, den nemt. att om wårder af deras egna personer eller själsprodukter disputerat med de slags menniskor, hwilka icke se något öfwerligare i werlden än sin sjelfwa, innet fullkomligare än hwad de framalstra, och ders

före säras, så snart man yttrar något, som ej är i tonen af den måst krypande beundran. — Men då man måste förutsätta, att en Literatortidning har åtskilliga läsare, hwilka icke äro nog hemma i Grefiskan, för att sjelfwa kunna bilda sig ett eget omdöme, har Rec. beslutat att åtminstone wedertläggas ett par af Hr Wallenbergs Anmärkingar. — Af öfwanansförde skäl är Rec. dock så lycklig att ej behöfwa göra det med widlyftighet.

Der Hr Wallenberg egentligen i detalj exspectorerat sig och gifwer sin lärdom lust, är i förswaret af tolkningen utaf 126, 127 versen i 22 Sängen — öfwer de andra anmärkte tolkningsbristerna yttrar sig hans särade egenkärlek blott i förbigående, med några infällen i fördomton. — Det kan då wara nog att närmare betrakta detta mera utförda förswar. — Rec. hade anmärkt att tolkningen af *απο δ' ους ουδ' απο πέτρης*, med ifrån en et eller bergshäll war olycklig, emedan dessa orden utgjorde ett Proverb, och som dersöre borde gifwas så, att det påföde ihop med dess bruk på allo andra ställen. Rec. föreslog dersöre en annan tolkning af detta swärs ställe, som gifwit nästan alla öfwersättrare och commentatorer att göra. Madame Doctier har tolkat denna tirad med: *On ne peut s'entretenir avec lui, ni de chènes, ni de pierres.* Pope i sin text sålunda:

*We greet not here, as man conversing man,
Met at an oak, or journeying o'er a plain.*

Och i sina noter sålunda: *As when countering people talk at leisure to one another on the road, or when young men and women meet in a field. Hochesort, som i sin version gått förbi tiraden, yttrar sig om den i en not; Nous avons dans notre langue une locution familiere, qui repond parfaitement à celle d'Homere & d'Hesiod; c'est lorsque nous parlons de quelqu'un qui s'ecarte de son sujet, nous disons qu'il bat la campagne. — Cin åter gifwer stället med dessa ord: *Ce n'est plus le temps de parler de paix, de s'entretenir sous le chêne, ou sur la pierre, comme un jeune berger & sa timide compagne.* Och Wog sålunda:*

*Je, o schwabe nicht gilt es, vom Eichbaum oder vom
Eisfen*

Junge mit ihm zu schwätzen, wie Jungfrau traulich und Jüngling, Jungfrau traulich und Jüngling zu holdem Geschwätz sich gesellen.

Och honom har Hr Franée följt. — Hr Wallenberg är således ensam om sin tolkning, hvilken gifwer en något förunderlig sens. Ty hwem kan tänka sig något derwid, att Hector talar om, att han från en Ek, eller en klippa skulle öfwerlägga med Achilleus? — Hr Wallenberg torde inwända, att Nec. ej heller hos de ansförda öfversättarne finner någon auctoritet för sin föreslagne tolkning, och det är sant. Men Nec. s. så felaktig den än kan wara, har det för sig 1) att den genast förkunnar sig som ett ordspråk; 2) att den ger plausible mening; 3) att den posar in med bruket af detta proverb på andra ställen, och 4) att den icke med någon konstigt utänkt commentarius behöfwer att tydas. Den har wäl emor sig att paritela *απο*, icke egentligen betyder emellan, men också lika litet utskutande i rän. Nec. trodde dock att proverber icke kunna eller böra gifwas strängt ordagrant, utan med hänsyn till deras bruk på andra ställen, och derföre hågkommande, att detta *απο*, hos Hesiodos (Theog. v. 35) är förbytt med *περι* nedtref Nec. sitt förslag, som han dock icke, som Hr Wallenberg, vill påstå wara det bäst möjliga, af den minst medelst så underliga grunder, som dem Hr W. använder. Han behagar neml. utlåta sig i sina Anmärkningar: "Wilden är rogen af den i Herdelesnaden ofta tänkbara händelse, att en sticka t. ex. af stålaktighet, stigit upp i ett träd eller på en hög och brant bergshäll, hwarifrån hon solkar med ynglingen, som icke kan komma upp till henne." En ganska rörande och snillrik uppfinning! — Nec. uppmanar derföre Hr Wallenberg att med densamma tyda det på andra ställen förekommande användandet af detta ordspråk t. ex. i Odysseen XIX. versen 163. — Sannerligen, är det *Hepones*, mig obekanta, observationes som fört Hr Wallenberg på denna theocritiska Herde-historia, och på tanken om "en högre, eller förmonligare ställning, som en swagare behöfwer mot en starkare," så lär ingen sakkunnig draga i betänkannde att underskrifwa Weg' utlåtande om Heyne, att man har ihj beständig, wo es gab, entweder nicht zu

Hause, oder auf dem fahlen Koosse gefunden (Mythol. Briefe s. 7.). — Wigt är det att ingen äldre Commentator trott sig äga anledning att uppsöka dylika idylliska förhållanden i den Homeridiska perioden. — Scholiasten hos Anse de Villosion berättar, att man i äldre tider brukade lemna nyf födda barn uti bergskliffwar eller uti ihåliga ekar, samt att ensaldigt folk trodde, att dessa woro födda af träden och bergen. I anledning deraf ger han denna paraphras af ordspråket: *οὐκ ἔστιν κρημία μυθολογίη τῆ ἀλλοι νηπιῶν δίκην, ὡς τῶν πρώτων ἀνθρώπων ἐκ ἄρουα καὶ πετρῶν γεγενῆσθαι λεγομένων.* — Ein deremos (L'Iliade. Paris 1784. Tom. 4:me. Notes pag. 45.) vill förklara saken på följande sätt: Dans ces tems héroïques, les traités les plus importans se conclusioient sous les chênes, sur les pierres. Hr Wallenberg torde således här af behaga inhämta, att Nec. icke skrifwit sin anmärkning, utan att noga hafwa öfwerwägt densamma, och att se sig om efter tillräckliga upplöeningar öfwer ämnet. Deremos skulle Hr W. här af kunna draga den lärdom, att det icke skadar om man wäl betänker sig innan man företager något; så wäl att öfversätta Homeros, som ännu mera, då man med Anmärkningar, dem man vill skola hafwa utseende af att wara lärda och qwicka, söker att förswara och till stånheter förwandta sina lapsus calami.

Ett sådant närmare betänkannde hade öfwenwarit nödwändigt, innan Hr Wallenberg företog sig sitt sådana förswar för sin versification. Deraom kan en hwar öfwertryga sig, som ger sig tid att läsa om de ansförda verserna:

"Targä och Kronios sedan, som floden Boagrios
wattnar;
Göfjde honom om om bord på fyrta fartog, som
hörde
Lokerna till, som bott på den andra sidan Eu-
boia."

eller om man will läsa t. ex. 288 vers. i I:a Sämnen:

"Will of alla besalla och alla regera och
alla

eller så många andra verser i dessa tjugufyrra Sängar. Ty helt wigt ingen mer än versificatören sjelf, skall derester fråga "Hwar äro dessa likjudiga ordens redundationer?" — Hwad åter förstås med en undermåtig vers,

som Hr Wallenberg säger sig icke precis weta, så kan han derom så underrättelse, om han läser 18:de versen i 5:te Sängen:

"Ut sin lans och den sids ej ur handen förgåfves." Hvilken läst efter regeln icke har flere än fem versmått. Och många dylika skulle Dec. kunna uppgifwa, om tiden tillät att nu för ögonblicket åter genomblåddra den försvenskade Ilias.

Hwad Hr Wallenbergs metrisk princip, eller rättare sagde princip — hållt han själv icke är den trogen — angår, så vill Dec. öfwer den icke insluta sig i någon vidare förklaring, då, som sagdt är, en afhandling öfwer detta ämne i tidningen är införd, så mycket behöfligare, som det tyckes, att man återigen vill förledra den regelbundenhet, till hvilken wi en gång genom Fritherre Adalberths öwärdeliga förtjenster, nåstan i ett steg, hade hunnit. — Den modification, som Hr Wallenberg i sitt Företal wille hafwa gjord wid nämnde Herres theori, har Dec. wist icke öfwersett. Men det oaktabt kan Dec. ej inse, att Hr Wallenberg följt den Adalberthska Metriken, då han just vill hafwa öfwersändakastat des hufvudsakligaste regel.

Dec. håller med att "Reglor, de må vara Metrisk eller Grammaticalska, måste formeras ur språket," och det är just hwad Dec. yrkar. Men ingen som kan tala språket, kan uthärda dylika dactylor

— — —
som: *erektåstade, frambliftra, Werldorym-*
dens, bergborning m. fl. deras likar, hvilka af den Wallenbergiska metriken auctoritet framkallas. Wid undersökningen af reglorna för ett språk har det alltid ansetts nödigt, att jemföra dem som gälla för de närmast beslägtade språkspråken, och huru låta de metrisk reglorna för Tyskan och Danskan? — Att annars denna omstriftade regel icke är ny, kan inhämtas deraf, att redan Sahlstedt (författaren af twänne svenska Grammaticor och ett Lexicon, och som således torde hafwa länt språket, det han i alla des monumenter sitigt studerat) yttrar sig om Estjernshelms sårt att dactylisera sammanfattade ord: "En intet mindre swårighet lärer möta wid de Dactyliska förtterna, som äro mycket sällsynte i vårt

"språk, och han derföre nödgats stäpa, ibland "af en lång, en stakug och äter en lång, och "ibland af två långa och en stakug staswelle; "hvilket gör ett obehageligt kusande och brytning i orden."

Dec. råder således ännu en gång Hr Wallenberg att i sin fullkomliga helhet antaga den Adalberthska Metriken, om han vill blifwa en god versificatör. — Men det är icke det enda, som han af denna höga Herre och utmärkte Literatör kan lära. — Han har neml. äwen med sitt exempel wisat huru en beskedlig på skal grundad kritik upprages och beswaras af den, som mera älskar sitt yrke än sin person, mer saken än sitt eget arbete.

Recensenten af Homäros Ilias.

Correspondens-Underrättelser:

Köpenhamn:

Den förtente Språkforskaren N. K. Nass hemkom wid slutet af förledne år tirån Island. För ungefär 2 och ett halft år sedan lemnade han Köpenhamn, och begaf sig i sällskap med Prosten Helgason och en Missionär från Britiska Sällskapet till Island. Det bodde han, på Norra ändan af ön, såsom alla öfriga innewanare i en jordkula, utan spis eller kachelugn, med ett fönster af 4 rutor och försedd med ett bord, en stol och två fångar, samt hylor med böcker kring wäggarne. Noga besåg han alla öns märkwärdigheter, såsom Snorra-läng, Geisfer, Surtshellir m. m. Ingen ny, hittills okänd Saga kunde han upptäcka, men wäl ättilliga stycken som felats i Swarfdåla. Under återresan besökte Skottland och Norrige, der Hafvrefjorden, hwarest Harald Hårfager wans sitt namnkunniga slag, undersöktes. Efter hemkomsten till Köpenhamn är Nass selskapt med utgifningen af sin afhandling om det gamle Nordiske Sprogs oprindelse, som han på Island författat och som wunnit priset hos Kgl. WittenkapsSällskapet i Köpenhamn.

S w e n s k

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

No. 11.

Tredagen den 16 Mars

1816.

Anmärkingar wid
Briefe eines Schwedischen Offiziers.
Görlitz 1811 2ne Delar 8:o.

Redaktionen af Swensk Literatur-Tidning har trott sig böra meddela några underrättelser om om de i Görlitz 1811 tryckta Briefe eines schwedischen Offiziers, på hwilka uppmärksamheten redan genom åtskilliga, i Tysska Tidningar, insända Prospekter blifwit väckt. Brevven börja år 1698 och gå till år 1744, samt föregifwas på Latin wara skrifna af en Swensk som studerat i Leipzig, till en sin fordnas Akademiska Kamrat och wån som nedfart sig i Österriska länderne. Författaren, hwars namn icke uppgifwes, kommer hem till Sverige i den åkt och mening att inträda i någon civilbeställning, men efter sin Mor. eller Farbrors, en föregifwen Wisdops i Werid, ämnade döb, engagerar han sig wid Militären och går alla sättagen under Carl XII, hwadan brevven omfattar dels litterära, dels politiska och militäriska ämnen. De andas en brinnande entusiasm för Carl XII, äro författade i en ganska lätt och be-

haglig stil, och skulle wara högst intressanta, om man kunde anse dem för autentiska. — Men då hwarje skrift nog måste pröfwat innan den såsom ett gällande historiskt dokument får antagas, och det egentligen tillhör någon ur wår nation att protestera mot tillägandet af ett sådant anseende åt dessa Brev, så öfwerlemnas till läsarens bepröfwande de anledningar till twifwel mot dessa brevvens äkthet, som under deras läsning uppkommit.

Dessa twifwel äro egentligen af twenne slag. Först och främst är det icke troligt att dessa brev äro författade wid den tid som föregifwes, och det af följande skäl. Till en början är stilen af en mera sentimentalt blomstrande colorit, än som war öfelig wid slutet af 17de Seklet: hwarjemte det talas om ästhetisk skönhet, om Applysningens wälgörande verkningar, med flere andra uttryck som jag tror wara wida ygre än denna tiden. Vidare anrydes i 21a Brevwet, ar Th s. 135, att Förf. under sin Students tid i Leipzig, således före år 1698, emedan han wid början af det året lemnade nämnde Univeritet, blifwit upptagen i Primurares Or-

den. Sålsheten af denna uppgift tyckes dock vara påtaglig för hvar och en som hågkommer Lejnings påstående, att före början af 1700-talet intet hvarken skrifligt eller tryckt spår är att finna till Grimmeor-Ordens existens. Och skulle väl denne djupa och ifriga forskare kunnat sådant försäkra, om, redan vid denna tiden, i Leipzig hållits ordentlig Loge? Rikta mycken onödsning till tvekan hämtas deraf, att en Shakespears tirad, sid. 156 och Shakespears namn, Th. I: sid. 237 och 277 blifwer citeradt, af en Person som icke vidare än som Student vid ett Tyskt Universitet sysselsatt sig med witterheten, då just vid samma tid, då dessa bref föregifwas vara skrifne, detta namn deremot för den mångkunnige Worchoff war alldeles okänt, och för Böcher endast dunkelt bekant. Men ännu tydligare faller Anachronismen i ögonen, då i 5de Brefs wet af år 1718, Th. 2: s. 97, det talas om Rüdger Manegés Samling af de så kallade Minnelieder, till hvilken dock Manuscriptet låg bortglömdt i Paris till dess det af Schöpslin upptäcktes, i början af 1750-talet, och blef icke bekant före än det utgafs år 1758 af Bodmer och Breitinger.

För det andra ryckas åskiltiga omständigheter tala mot föregifwandet, att dessa bref af en Swensk skulle vara uppsatta. Så t. ex. omtalas i 1sta Brefs wet sid. 2 en Gewärdfabrik i Wexid, och i 2a Brefs wet sid. 8 en Hålsöbrunn, belägen i Dalarne, benämnd Namlösa; att Swenska Armeen, år 1698, hade brist på Cavallerie (sid. 15); att i Stockholm då funnos 22 Ryrkor (sid. 17) m. fl. sådana orimligheter som insäro en Swensk ej behöfwa wedertläggning. — Högst besynnerligt måste det äfwen förefalla hwarje läsare, att se en Swensk man som år 1678 meddelar underrättelser om swenska litteraturen, då icke

med ett ord nämna Verelii, Henshjelm, Hasdorphs och Peringskölds antiqvariska bemärdanden, och med samma tyfnad förbigå Ol. Stubbek, så väl hans anatomiska uppträde som hans Atlantica, hwilkas rykte dock, wid den tiden, uppskylde hela det lärda Europa. Men deremot omtalas en swensk Officier Skytt, som berättas hafwa författat mästareliga Krigsfänger: ett namn som i hela vårt lands Lärdomshistoria sökes förgäwes. — Mistänkt förefaller äfwen det 8de Brefs wet som omtalar, det Förf. d. 28 Dec. 1699 blef enrollerad wid Carl XII:s Drabanter, och att han redan d. 6 Jun. 1700 war blefwen Corporal wid nämnde Corps, men (enl. II Bref. s. 59) den 20 Juli 1701, först Officer; då förhållandet är, att wid Drabanterne icke finnas och aldrig funnits annat än Officerare och att Corporal wid Drabanterne är detsamma som Major wid ett annat CavalleriRegementte. — Och lika så söga förtroende, till riktigheten kan man derof hämta, då man läser i 46te Bref. Th. 2: s. 67 att Carl XII:s Officerare brukade Pipfåg, och att (15te Br.) wid öfvergången öfwer Oder 1706, Förf. som då innehade en Lieutenants grad, först skulle hafwa, såsom med en Kamrat, uppmuntrat och förmått Hummerhjelms, att, jemte sig själv, först wada öfwer floden; då man erinrar sig, att Hummerhjelms redan 1704 war blefwen GeneralMajor och 1705 Friherre. Men hwad som oriswivelagtigt bewisar, att dessa bref icke äro författade af en swensk, är att han i 32a Bref. s. 223, begär det misstaget, att ers ordet Môte, betydja Note, Ruskål; att han (enligt 37de Br. s. 265) icke wet att Solen äfwen på Swenska är ett soemintum och att han, 1718, roslar swensarna för det de icke i sitt tal och

skrift icke inblandade främmande ord (Sode Br. 2: Th. s. 100.)

Deſa anledningar till twifvel, hvilka allesammans wid förſta genomläsningen af deſa bref genast fallit i ögonen, ſkulle wiſſerligen mångdubblas för den grundligare underſökningen. I ſället för att ingå i en ſådan underſökning will förſ. nämna, hvad ſom synes vara huſwud-tendensen med denna ſkrift; den tyckes nemligen haſwa en politifflyftning, ty här talas om Ryſarne med en bitterhet och en harm, hwarmed ſällan i Europa den ena nationen uttrycker ſig om den andra. För att winna anledning till deſa beklamationer, dikrade man ſig allſå en ſwensk Officer från Carl XIII:s dagar och låt honom ſkrifwa bref, fulla af politiffa resonnementer, till en ſin wån i Öſterrike. Och för att göra detta ſå mycket troligare, ſå låt man deſa bref ſkrifwas på latin, och forta bitar, här och der, ur dem anſdras under texten. — Men, äfwen detta konſtigrep tjenar till föga; ty huru lått är det icke, att för tillfället ſammanſätta eller låta ſammanſätta några latinska rader. Det enda bewis ſom kan, i detta fall, omfullkasta de nu angifna twifvelsmål mot deſa Brefs äkthet är det, att utgifwarens framlägger ſjelfwa Originalerna, eller bibliographiffet beſkrifwer dem och uppgifwer den ſwenska Officerens namn något beſtändare än von K. Då nu ingendera delen ſter, och då intet ſkal förefinnas, hwarför denna Officers namn ſkulle dölas, då intet farligt eller anſtöligt i brefswen finnes, är det ej heller ingen anledning att förmoda det en Tyſk behöfwer förſara med ſkoning mot de relationer, i hvilken en för snart 200 år ſedan afſiden man ſkulle warit inwecklad.

Recenſioner:

Muſæum (Muſeum) Typographicum Sohmianum, eller Förteckning på de Böcker och Skriffter om BoktryckeriKonſten och deſs Hiſtoria, jemte Portraiter af namnkunnige Boktryckare och Bokhandlare ſamt Medailler i ſamma ämne ſom blifwit ſamlade och donerade af Peter Sohm, Directeur och Kgl. HållBoktryckare. Stockh., Sohm, 1815. 83 Sidd. 8:0.

Redan i N:o 17, ſid. 269, ſiſta Årsgången, 1813, af denna Tidning, anmäles förra Upplagan af Förteckningen öfwer den Samling af Böcker och Skriffter, hörande till BoktryckeriKonſtens Hiſtoria, m. m. ſom Directeuren Sohm ſändt till Kgl. Allmänna Bibliotheket, och derigenom förwårſwat ſig en ny förtjenſt, hvilken nu nyligen Hans Kongl. Maj:ts rättwiſa nåd med Wäſa Öresden beidnat. Om den förra Rec. fann anledning att öfwer detta Sohmiffka Muſeum ſälla det omdöme, att det war det enda i ſitt ſlag inom fäderneslandet, och ſom äfwen utom riket lårew äga ſå ſina likar, ſå gäller det ſå mycket mera nu, då denna Samling till den grad blifwit ökad, att när Bondens antal 1812 icke war högre än 160, ſtiga de för det närwarande till 368. — Likwät måſte Rec. bekänna att han till en ſtor förundran ibland deſas antal ſaknat huſwudverket i BoktryckeriKonſtens hiſtoria neml. Annales Typographici in 4:to ſom Panzer i Nürnberg utgifwit. Annars finnas flere gånſka wigtiga, ſamt ärfilliga rara werk och Manſcripter beſtående angifna och noggrant beſkrifna, hwarigenom Catalogen i ſig ſelf får ett gifwet wärde. — Den 3:re Afdelningen, eller Förteckningen öfwer Medaljerna,

som sofnades i förra Upplogan, är nu tillkommen och är författad med utmärkt routin att behandla olika ämnen. Denna Afdelning omfattar likväl den minst viktiga delen af det Sibiriska Museum, ty af dessa 25 N:ror låra blott tre eller fyra vara slagna i Metal, men de öfriga äro blotta grovurer — enligt Anmärkningen, sid. 83 — hörande till de bland Octaverne, under N:o 2 et 3, beskrifna Böcker. — I detta fall tycker Rec. för sig del att Medaljernas särskilda beskrifning war ett hors d'oeuvres.

Resan genom Nisivet eller En Svensk Officers Verkliga Öden och Äfventyr. Stockholm, 1815. 146 sid. 8:o.

På baksidan af Titelbladet förmåler Utgifwaren: „Kapten R. Sköld, som till mig öfverlemnad en uppsatts rörande sina öden, har derwid tillätit mig, att efter omständiga heterna, utsluta eller förändra. Det förra har jag vågat, men ej det senare, så långt, att något enda äfventyr, som han ej själf uppgifvit, af mig blifvit tillagt.“ — Denna anmälan, liksom det allmänna ryktet tyckes antyda att hjälten i boken är en verklig person, och innehållit gifwer denna förmodan full wijsbet. Det är icke gerna möjligt, att någon menniska skulle kunna finnas af så torr och tom fantasi, att i fall han hade för affat att skrifa en Roman, han icke skulle kunna dikta intressantare handlinger och uppträden, än här finnas. Men antas get, att en verklig person här berättar sina verkliga handlinger, måste man dock förwäna: öfver den stamlösa fräckhet, som måste urge-

ra denna persons förnämsta karakterdrag, som på detta sätt, med liknisd munterhet i tonen, kan lägga för allmänhetens ögon en kedja af platta urswäfningar och ogenialiska småkryp, och med en verklig förwånande liderlighetsnaivitet, sluta sin bok med dessa ord: „Då mina ungdoms förwilselser förbjuda mig att stanna i ett älsfadt Häbernesland, måtte det blott ej ske i Sibirien och Nertschinsk's Gruftvor!“

Rec. bekänner sig icke rätt kunna sätta för hwad slags läsare denna Bok är utgifwen. Den är allt för tom, obetydlig och hwardagelig, så till form som innehåll, för att längre än ett ögonblick uphålla någon af högre fordringar; de berättade äfventyren äro för litet invecklade, frappanta eller märkvärdiga för att länge underhålla nyfikenheten; och de sinnen, som egentligen träna efter finligt wällustiga uppträden och obscena målningar, blifwa i sin wäntan alldeles bedrogna. Och detta, liksom att det hela i en rentigt ledig stil är föredraget, är också allt hwad Rec. i afseende på detta, som det synes redan afddade verk, kan finna skäligt att berömma.

Svenska Grefvinnan Aurora Königsmarcks Skriftehandlingar med R. August i Pohlen. Stockholm 1814. 256 sid. 8:o.

Samma wänklighet som inträffar wid det episkt-poetiska behandlandet af wisa nära inwid Gefs: tid sedda handlinger, inträffar äfwen wid deras behandlande till Roman. Och detta ännu mera, om denna Roman endast är så anlagd att den skall wara ett slags moraliskt-didaktiskt exempelbok. Derigenom för-

la nödvändigtvis de gifna historiska karakterna förtyckas, händelserna bortblandas och motiverna skett och sakligt angifvas. — Att närvarande bok — hvars original heter: *Marie Antoinette, Gräfin von Königs- mark. Ein Originalgemälde von C. D. Glogin.* Berlin, 1797. — hör till denna class, ses af Förf:s bekännele i Företölet, att sjelfwa Besen uppkommit för att visa, det en ung Flicka möjligen skulle kunna fördras, utan att detta något mot hennes offuit och dygd bevisade. Af dessa, som vi hoppas nu mera söga förledande, lummiga begrepp om en qvinnas dygd, kan man på förhand sluta att närvarande orbere, i historiskt offernde, har söga värde, och läsningen lärer os, att det, som, i synnerhet för os, skulle gifwa det mesta intresset, neml. den redfande teckningen af en snillrik, väl uppfostradt Swenskt fruntimmers, från Carl XI:s tider, karakter och handlingsjäkt, i förhållanden till ett främmande galant Hof, alldeles saknas.

Utöfningar har ej stort mera värde än innehåller. Alle har den gammalmodiga formen, som i de franska Romanerna från 1740 tolet. Allt går efter sin gifna stofs etikett; förörelsen som här utgör katastrofen, sker efter Hoffskick och sjelfwa positionen betjes nar sig af *Stilus curiæ*. — Öfversättningen är ledig och språkligtig.

No I. Smärre Romaner af Friedrich Baron de la Motte Fouqué. 11sta Häftet. Schm., Numstedt, 1816. 54 sid. 2:o.

No II. Dödsförbundet. Roman af Friedrich Baron de la Motte Fouqué. Födra Delen. Schm., Grahn, 1816. 85 sid. 3:o.

Bland de snillen, som de senare ären upptrådt i Tyska Witterbeten är ingen, som gör mera rättvisa anspråk på ett stort namn, än den genialiske, på ridderliga fantasi-skapelser outdömlige Fouqué. En närmare karakteristik öfwer det egna och egentliga i Fouqués dikkonst förbehåller sig N:o c: att på ett annat ställe så lemna. Här må några ord stå, till angifvande af hvad man i dessa Romaner har att vänta.

Öfweri af N:o I. lofwar att „såsom en folkhälsning“ utgifwa dessa smärre Romaner: häftwis, men så att ingen berättelse afbrytes och delas på flera Häften. Wisserligen ett ganska berömmvärdt företag. Wist på goda Romaner har i vårt land alfrat en förwändsmak, så att den som ej mer finner nöje af dessa numera nästan utspökade Spöken, eller af dessa känslolulla Hofsvar-hjeltar, eller i dessa tränga kreftar af en tår-och sorgbunden huslighet, måste fly till de tidpwickta dräng-historier, som våra inhemska Romantiska konstnärer icke tröttna att måla och den stora mängden ej att läsa.

No I. innehåller 3 Berättelser: 1) Glos Saga, bearbetad efter Sturleson. Den begynner med en målning af det ewige märkwärdiga sidslag, då en bland de störste af Nordens fordna Konungar, den Norske Olof Trygvason, föll ett offer för sweker och trolldsheten. 2) Sturleson onttas ett rykte, som förmåtte att denne Konung undkommit döden och blifwit sedd i Österlandet. Här visar sig den förbrade för Herdarne på Rügen och Römunder, den tappre kämpan, som, så

rad, borttrånade sitt lif, hastigt och försvinnande. 2) Kolarsfamiljen är blott, om man så vill, en spåkhistoria, men den som vill lära huru man skall teckna andars uppträden, må läsa denna lilla berättelse, och inse huru andelsa de andar och spöken äro, som Spieß framkallar i sina flott och fängelser. 3) Saint Meran och Manon är en obeskäffad och novell från Ludwigs XIV:s tidehvarf och målar nedgången af det sedna chevaleret, som i dess beskuden utmärkte det fordnade franska ridderskapet.

N:o II., wiserligen ej ibland de bästa af Fouqués werk, närmar sig, i afseende på formen, till våra wanliga Riddarsromaner, men har, hwad som felas dem, ande, poesi. Man finner hos dessa skribenter, ej blott ruiner af gamla flott och borgar, utan äfwen ruinerade wäpnader af den andewerld, som fordom bebodde dem, och nu ej ha annat att göra, än släpa rostiga ledbjor i underjordiska gångar och hwalf. I denna roman ärer lesaren det äkta romantiska elementet: äfwenryret, tapperheten, galanteriet. Med alle detta medgifwes, att alle här ej är lika fullända: så är t. ex. Lorentins karakter nästan alldeles förfelat, äfwen som äfkilliga smärre drag förråda en yngre och mindre öfward hand, än den som i der Zauberring målat blomman af medeltidens riddaranda, och i die Fahrt des Theodolfs, des Isländers, det nordiska kämpalliwet i sin sednaste utbildning.

Hwad dessa Romaners förtjenst angår, såsom öfwerfärtingar, tyckas de flutit af samma hand. Rec. säger med sitt flutit; ty alle förråder en ilande brådsk. Wi misskänne ej Öfwer's affigt att så noggrant som möjligt söka originalet, men detta bemödan de är för långt sträckt då man under läsningen beständigt påminnes om tyska ord, konstruktioner och tyff period-byggnad. Det be-

höfs intet långt efterskänkande för att finna bewis på öfwensta talesätt. T. ex. N:o I. sid. 1. „Lyrik Jael hade anställt ett baks håll till nedergående af Olof Tryggvasson.“ — „En fruktans wärd sidträffning.“ — „Rigtigt mot sin wilja.“ — Hade Öfwer gjort sig möda att kasta en blick i Sturlesen, hade han ej kallat Kung Olofs skepp för långa Draken, utan låtit det behålla sitt urgamla namn Ormen länge. — Sid. 2. „Det måtte ha varit stridsmannen underligt till mods“ m. m. som genast faller i ögonen. Originalen till N:o I. har Rec. för öfrigt ej sett.

Ansledning till Swar på Hufwudfrågan wid Förevarande Rådplänning om de Allmänna Underwisingenswerkens Förbättrande, af Magist. Per Aurén, Apologist. Herudsand, Sweddom, 1815. 23 sid. 8vo.

Förf., som i 31 är sysselsatt sig med enskild och offentlig barnunderwining, har genom erfarenheten blifwit öfwertrygad, att skoleverket behöfwer en omskapning. Han finner hufwudfelet ligga deruti, att våra skolor och Gymnasier ej „äro inrättade för Prester, utan egentligen för Jolkare af den gamla Romerska och Grekiska literaturen, ty deruti har man welat hafwa en lärdom bewandrad, och detta begrepp om lärdom härleder sig ifrån Romerska kyrkans oheliga wälbehag, som länge wördat sin Chef i den gamla werldens alt slukande hufwudstod, och måste i följe deraf både till språk och bildning wara Romersk.“ — Ty hwad lär man sig i våra skolor? Ingenting annat än „Latinsk Grammatik, någon profan auktor, som på Latin skrifwit om Romerska och Grekiska krigs,

bedrifster;” dernäst „Cicero samt någon annan Latinsk Historie-skrifvare och Poët, samt slutligen elementerna till Rhetorikan och Poetikan efter de Romerska mönstren.” . . . „Om man nu frågar en Swenssk Prest, hwad nytta han wid utbildningen af sitt ämbete har af förutnämnde ungdomsbeföring, så skall han om han är uppriktig, svara: alsingen.”

„Men hwad fordrar den rådande tonen nu för tiden i Sverige för den lärda bildningen? Upsala Literatur-Tidning torde wara den behörigaste tolken häraf. Under denna Tidnings Nummer 14 för år 1813, sid. 221, läser man ibland annat följande karakteristiska drag: „På de båda klassiska språken måste man i de publika Scholorna, såsom före, lägga all möjlig wigt, först och främst, emedan de äro språk par excellence, och se'n, emedan de föra ungdomen i en klassisk werld, i hwilken den skönaste offentlighet lefde.” Således lären J, kämpar på det litterära stridsfältet! med osfäkligt nit fortskara att bjuda hwar man spetsen för edra oundärliga Ryrkolärare: Cornelius Nepos, Curtius, Julius Cäsar, Terentius, Virgilius, Horatius, Homerus, Pindarus, etc. etc. som efter eder änskan och försäkran bragt lagstiftning och statskonst till en så hög grad af fullkomlighet, som till efterwerlden lemnat en så rik skatt af wisshet, wäktalighet, odling, och som alsid, skola wäcka werldens beundran samt blifwa des mönster. För att i edert tycke blifwa en grundelig Lär, måste man således äfwen fortskara att upoffra hela sin ungdomstid för deras språk och archæologie, för kändedom af deras Gudars, Gudinnors och Hjeltars genealogier, regering och krigsbegreder, af deras offentliga spel och theatrar, priwata sällskapsnöjen m. m. Då menen J wäl se, att den hedersdag, som eder Tyrwerkare

nyligen bebädat såsom nära förefående, ofelobart skall inbryta, på hwilken man i Theologiska lärostolen får efter edra myther beddmas icke allenast Moses och Propheterna, utan äfwen det accommodations-system, som Kristus och Apostlarna på dese sägas hafwa uppfört. Men wi ringa civile Scholebesjenter, hwilka eder tjenstwillige Genius förklarar för „utwexter på Skolverket, som böra borttagas;” fortskara dock lika karakteristiskt att hysa och wäga äfwen lika offentligt yrka den satsen, att Pauli råd och förmaning till Bischoppen i Ephesus bör tjena till rättens öre för alla tiders, staters och classers Lärare: Bjud dem, att de icke drifwa någon främmande de eller med Skriften stridig lärdom, och icke hålla sig wid fabler och slägtregisser, de ingen gräns hafwa, och åskådome ma twister mer än uppbyggelse till Gud i trone; . . . ifrån hwilken somlige hafwa farit wille och äro omwände till onyttigt spwaller; och wilja wara måstare i Skriften och förstå icke hwad de säga, eller hwad de hålla. 1 Tim. 1. Det är wi ej de ende, som under antingen eder glömska eller ensidiga tydning och tillämpning, att jag ej må säga förakt, af denna hållsamma warning, med förtryksamhet se historisk-sanning bortskymd af hjernspöken och mythologiskt grål, ja Bibelns trovärdighet jäfswad wid sidan af en Dramatisk saga om Bacchi krigståg.”

Förf. utdömmar dock icke alldeles det latinska språket från Skoleundervisningen, helst sedan så mycket wacker och grundligt är skrifwet på detta språk sedan reformationen. Förf. resår dertill att man „i tredje klassen kunde börja läsa de symboliska böckerna,” och några sidor derefter änskar han, „att man till Latinsk öfningebok för tredje och fjerdre klassen, i stället för Cornelius Nepos och an-

dra Clafici wille låta utarbete en allvarsam lära emot fylshundar, kortspelare, tobaksrökare, coffedrickare, courtoisereur med flere måst gängse lasters och owanors trälar." Afwen så finner han de reella kunskaperna, och i synnerhet naturvetenskaperna högst wädliga, „ty de blifwa här blotta redskap för sintigheten och den fräcka lasten, och i en sådan tillställning wore det bättre att upfödas ibland mildar eller lesma i en böken såsom Eremit. Sjelfwa stjernan på himmeten och liljan på marken, som för den Gudfruktige kännaren med en så innerligen rörande stämma tolkar Skaparens lof, är hos naturalisten en orsak till egen förwillelse och andras misledning; werldslig lärdom är hos den sednare det samma som den eljest nyttiga elden i mordbrännarens hand, han kan icke annat än tänka, tala och göra det ondt är, och hans inbillade wisshet, som upblåser naturliga högmödet, är fast mer för honom den starkaste förmur emot öfvergången till sundare grundsatser.“ — „Att ibland wår tids litterära männifkor sällan något kännemärke träffas till ny södelse, är en omständighet, som ej så lösligen bör öfwersez. Ingen lär kunna säga, att skulden här till står hos Gud, som uträcker sina händer hela dagen; den torde ligga dels i wåra utswäfwande, ja ofta himmelsfrjande witterhets- och sällskapsnöjen, dels i wårt med Skriften helt stridiga sätt att philosophera, enligt hwilket allt skall byggas på männifkans naturliga förmåga, som är icke allenast alldesles ingen, utan, hwad wårre är, högst motsarbetande i ommändelsens sak.“ Inconsequent är blott Guds, som så mycket ifrar mot alla wettenskaper, då han påstår att medicin och lagfarenhet bör bibringaz skolungdomen. Han uppställer derefter ett schema, huru efter hans

tänka undervisningen bör inrättas wid Gymnasterne. Den ena Theol. Lektorn läser och exegetiserar öfwer den christna lärons dogmer och förklarar de 4 första Cap. af Skapelses boken; den andra syfvelätter sig med de somboliska Bäckerna och Apostlarnas bref. Juris Lektorn afhandlar christliga sedoläran m. m. „Matheseos Lektorn fullföljer Geometriens elementer med tillämpning på Geodesien m. m.; widare undervisar han i Algebra, Trigonometrien, Arminstone den plana, Astronomien och Computus ecclesiasticus. Medicin Lektorn föredrager LäkaresWettenskapen och Naturkunnigheten med des hjälpredor: Naturs Historien och Inledningen till Chemien. Historiarum Lektorn handleder ungdomen, under mogna omödmöden och lärdomar i anledning af fladda misdrag eller hedniska begrepp om dygd och ära, uti Universal och Fäderneslands-Historien, Kyrko och Lärdoms-Historien samt Geographien. Scholä och Gymnasti-Adjunkten bibringar Gymnasterne kändedom af twånne de angelägnaste moderna språk, såsom det Tyska och Engelska.“ m. m.

Sådan är i förthet den plan Guds upp gifwit till en förbättrad skolordning. I en sådan få ej märkas „minsta skymt till blodiga laggar, till afguderä, till theatrar, till förtellig wällust, till indifferentism, till Sceptreism,“ — ty alla dessa wedertygghigheter, äro enligt Guds åsigt, ofskickliga från wettenskapsidkaren, i synnerhet från den, som gerna läser hedniska auktorer. „Och ho kan — frågar han — tjena två Herrar tillika?“ „Hvad för öfrigt — flutar han — min enskilda waresse angår, så foresfar den, under wanlig sjelfsförakafelse, att emottaga hwar och en nedkommande äfstråle eller stormwind ifrån den förnärmade Olympen med stillatigande.“

Bihang

IIII

Svensk Literaturtidning.

No 11.

Augusti

1816.

Lärda Nyheter:

Uppsala:

Professorn och Commendören af R. W. O. Doct. C. P. Thunberg har blifwit kallad till Hedersledamot af Wetterauische Gesellschaft för die gesammte Naturkunde.

Litt. Arab. Docens wid Akademien härstädes Mag. Swen F. Lidman, hvilken såsom Svensk Legationspredikant år 1811 afreste till Constantinopel, har i slutet af nästleden Juli månad till fäderneslandet återkommit. Under sine wistande i Constantinopel har han, tid efter annan, gjort flere märkvärda resor genom Egypten, Nubien, Syrien, Palästina, Grækeland etc. I början af Was månad afreste han, i sällje med Svenska Ministerns son, ifrån Constantinopel, öfwer Bucharest och Jagy genom Rosland till Petersburg, och derifrån öfwer Åbo till Stockholm.

Lund:

Under sin resa genom Skåne har H. R. H. KronPrinsen sågnat Akademien med sitt höga besök. Den 14 Aug. ankom Hans Kongl. Höghet, ärföfjd af H. R. H. Hertigen af Södermanland, och uppvaktades af Akademiestaten, samt tog följande dagen Akademien, med dess Bibliothek, Naturaliesamlingar och öfriga inrättningar, i nädligt ögnafse. Resan från Lund Redde den 15 mot aftonen. Akademien har äfwen haft den sågnaden, att emottaga besök af sin Canzler, Hans Excellens Statsministern m. m. Grefwe L. von Engeström.

H. Exc. Akademiens Canzler har utnämmt Gråc. E. Docens Mag. E. S. Brunnius att

wara Extraord. Adjunct i Gråkista Literaturen härstädes.

Likaledes har Philos. Magistern Hans Sam. Collin blifwit förordnad till Docens i CameralRägsfarenheten.

Docen. Professorn och Rikshöfverden i St. Peders Klosters Präbende Pastorat Mag. E. Ugardh har af Scifters WiPopp blifwit utnämnd till Prost öfwer sina församlingar.

Wid Lunds TrivialSchola hölls i Ephori öfwerworo den 6 och 7 Juni Examen annis versarium, då 9 ynglingar blefwo till Akademien dimitterade. Examen slutades med en Latinsk Disputationsact, hwarwid 4 af de till Akademien dimitterade woro officianter.

Gefle:

Wid härwarande Gymnasium har studerande Ungdomens antal under förleden läsåre varit 39, nemligen i öfre afdelningen 20 och i den nedre 19. Efter öfwerständnen examen d. 17 Jun. erhöles 9 Gymnasister tillstånd att till Akademien afresa.

Den 18 Jun. Redde Rectorsambytte wid Gymnasium härstädes, då Histor. Lectorn Mag. Carl Bergstén, efter hållen latinsk oration, öfwerlemnade Rectoratet till Mathes. Lectorn Mag. Nils J. Bergstén.

Till TrivialScholan härstädes har framf. Apologisten Mag. Samuel Gestrin testamenterat hela sin efterlemnade Boksamling, utgörande något öfwer 2000 volumer, med tillhörande Handskrifter, samt en Muntsamling; äfwen har han anslagit årliga aflästningen af twenne, här å orten så kallade, fasta wretar såsom sond till böckers inköp och till arfwode för Bibliothecarien.

Collega wid Upsala Cathedral-Schola Mag. P. U. Uterström har blifwit utnämnd till Rector wid Trivial-Scholan härstädes.

I den härstädes inrättade Elementar-Scholan anställdes examen d. 15 Jun., då 35 Unglingar woro närvarande. Läsefningarne börjas åter den 15 Aug.

Lindöping:

Examen Anniversarium anställdes med Gymnastii och Scholä-ungdomen den 10, 12 och 13 Jun. Flyttningen och Premiernas utdelande skedde d. 15, hwarefter ungdomen hemförlofwades, sedan Rector Gymnastii *, Grde. L. Lectorn Mag. Marcus Wallenberg, med ett tal innehållande Pröfning af de Skäl, hwilka ansåras emot Homerus, såsom ensam författare af Iliaden, öfwerlemnad Rectors en brett till Histor. & Moral. Lectorn, Conzist. Råd: t Mag. Gust. Abr. Silwerstolpe.

Enom Gåfwoobref of d. 23 Sept. 1815 hafwa Prosten i Tjällmo, of detta Stift, N. J. Nordwall och des. Hustru B. Ch. Westenius donerat deras innehafwande Frälschemman Undetorp i Tjällmo Socken till Stipendii hemman för stictlige Studerande wid Upsala Akademi och Lindöpings Gymnasium, af Testatorernas Broders och Systers barn samt deras efterkommande, och i brett deraf, för andra Studerande, af Östgötha Nation, som wisa werklig hug för studier. Erke-Biskoppen och Pro-Conzistlern i Upsala, samt Biskoppen i Lindöping äro i Testamentet förordnade till Executores Testamenti.

Till Gymnastii Adjunct härstädes har v. Adjuncten Mag. N. Moberg blifwit förordnad. Rector Scholä i Norrköping Mag. Christ. Stenhammar har erhållit enhällig kallelse att wara Kyrkoherde i Edniewalla Consistoriella Pastorat af detta Stift.

Strängnäs:

Enligt tryckta förteckningar har Studerandes Ungdomens antal wid Stiftets Lärwerk varit: Wid Strängnäs Gymnasium 100, wid Strängnäs Trivial-Schola 131, wid Nyköpings

*) Rector Gymnastii Lector Pckenberg hade under höpet af sitt Rectoratsår med böden afgått.

Trivial-Schola 68 och wid Örebro Trivial-Schola 102.

Landshöfdingen och Riddaren P. E. Stjellsdebrand har utskärfat sig, att hwarje år, under sin tjenstetid såsom Landshöfding öfwer Ödörsmanlands Län, öfwerlemnna till Rector Scholä i Nyköpings 20 R. dal. Pro, att såsom Stipendium tilldelas en deraf förtjent Ungling wid bemälate Schola.

Den 20 Jun. öfwerlemnade Log. & Phys. Lectorn Mag. J. E. Strömberg, med ett tal: de initiis Historiæ Astronomiæ, Gymnastii Rectoratet till L. L. O. S. Lectora Doct. L. Lindien.

Westerås:

Studerande Ungdomens antal wid härwarande Trivial-Schola har under förlidet läsåre varit 170. Enligt tryckt catalog woro i 4:de Classen 35, i 3:de Cl. 30, i 2:dra Cl. 31, i 1:sta Cl. 39 och i Apologisk Classen 35. Här bland woro 5 Adelsmän, 25 Präst söner, 59 Borgares söner, 41 Ståndspersoners och 40 Allmogens söner. Examen anniversarium anställdes i Ephori öfwerworo d. 10 och 11 Juni, då ifrån 4:de Classen 10 blefwo till Gymnasium upptröde. Wid examens slut nedlade Rector Scholä, utn. Kyrkoherden i Ödörsbärke, Mag. Dan. Arosenius, med ett afskedstal till ungdomen, sin besattning såsom Rector Scholä härstädes, och blef wid samma tillfälle af Ephorus H. H. Doct. och Biskoppen utnämnd till Prost öfwer sin församling. Till hans efterträdare i Rectorsstället är Gymnastii-Adjuncten härstädes Mag. Er. Bergqvist under d. 25 Jun. utnämnd.

Den 12 och 13 Jun. hölls examen med Studerande Ungdomen wid Gymnasium härstädes, hwars antal under detta läsåre varit 51. Utom Troillska och Hallenstjernska Stipendierna, af hwilka det sistnämnda för första gången tillfäres, hafwa 12 varit med Stipendier understödde. Efter slutad examen singo 10 Gymnastiker tillstånd att begifwa sig till Akademien.

Den 14 Jun. öfwerlemnade Gymnastii Rector Philos. Lectorn Mag. Jac. Dorelius, med ett tal innehållande Jemförelse emellan

det Ludåmonistiska och Rationalistiska föreläsningssättet af Sedolårans föreläsningar, GymnastiDirectoratet till Professorn, Lectorn och Rectorherden Mag. And. Henr. Gramberg.

Kongl. Maj:it har i nåder utnåmt Rectorherden wid Åboholm Fredrics Hörsamling, Ledamoten af R. Nordstj. Orden, En af de 18 i Sw. Akad., Decr. Joh. Ol. Wallin till Domproff härstädes.

Wid Skolan TrivialSchola blef Examen hållen d. 13 och 14 Jun. Studerande Ungdomens antal har der varit 152. Enligt tryckta Catalogen woro i 4:de Classen 11, i 3:de Cl. 28, i 2:dra Cl. 28, i 1:sta Cl. 38 och i ApologistClassen 47. — Efter RectorSchöld, J. S. Brandberg, som uppå underdånig anhållan erhöft afsked, blef vice Rectorn Mag. C. Forskand under d. 25 Jun. utnåmd till Rector wid Skolan TrivialSchola.

Wexiö:

Consistorii-Motarien Mag. David Aspelin har blifwit utnåmd till Philos. Lector wid härvarande Gymnasium.

Sötheborg:

Kongl. Maj:it har i nåder tillagt Mathes. Lectorn Mag. Elias Dan. Videt Professors namn och wärdighet.

Histor. och Moral. Lectorn Mag. Er. Myrberg har, efter gjord ansöknin, erhållit transport till Theologiska Lektionen wid Gymnasium härstädes.

Wid den Arrendeauction å Hwitfeldska Stipendiinrättningens, wid detta Gymnasium, uti Bohus Lån egande fastigheter, hwilken, till följe af Kongl. Maj:its Bref till Stipendii-Curatorerna af d. 8 sisl. Mars, blifwit anställd, hafwa högsta anbuden varit: för Åby Skäret i stridt korn 378 tunnor, för Tostestads Åwelsgård 153 tunnor, för Sundby Skäret 167 tunnor, för Åker och Djuphults Åwelsgårdar 77 tunnor. Tillsammans i stridt korn alligen 777 tunnor. Hwilkas anbud, sedan bekyrte cautioner, för arrendeflydighetens behrigna utgörande för 5 års tid, blifwit afsefnade. Stipendii-Curatorerna Kantagierl.

Estmar:

Wid Ephori öfwerworo, anställdes Examen anniversarium med studerande Ungdomen, wid härvarande Gymnasium och TrivialSchola, ifrån den 17 till och med den 20 Jun. Ifrån TrivialScholan blefwo 6 till Gymnasium uppskrifade, och 5 Gymnastier blefwo till Akademien dimitterade. Efter slutad Examen ägde Ephorus det nöjet att till de sistaaste bland Scholungdomen utdelo 50 R: d. Riksg., som en öfänd gifware till detta ändamål öfwerlemnad.

Den 21 Jun. öfwerlemnade Grde. Lingv. Lectorn Mag. J. Ahlberg GymnastiDirectoratet till Philos. Lectorn, Professorn Mag. J. P. Swenberg.

Carlstad:

Under den 26 sisl. April har Kongl. Maj:it i nåder anslagit en summa af 2000 R: d. Der till underhöld wid nu förehaftwande reparation af Gymnastii och Scholahuset härstädes.

Eloqu. & Poës. Lectorn, Theol. Candidaten, Mag. J. F. Lijell har blifwit förordnad till Theol. Lector wid Gymnasium härstädes, efter f. d. Lectorn, Prosten i Brunskog, Magist. A. Hammorgren.

Den 14—18 Jun. höllos de wansliga års examina med studerande Ungdomen wid TrivialScholan och Gymnasium härstädes. Dess antal denna termin har varit: i Gymnasium 46, samt i TrivialScholan: i 4:de Cl. 25, 3:de Cl. 27, 2:dra Cl. 28, nedersta Cl. 26 och i ApologistClassen 22, inalles 174, hwart bland 15 Adelsmän, 35 Prestsöner, 38 Borgaresöner, 45 Bondesöner och 45 af Civil och Militärpersoners barn. Efter examens slut blefwo 13 ifrån TrivialScholan till Gymnasium uppskrifade, och 6 Gymnastier erhöles tillstånd att resa till Akademien.

Herndсанд:

Wid studerande Ungdomen wid Gymnasium och TrivialScholan anställdes Examen Anniversarium den 12 och 13 Jun. Dagen därefter eller d. 14 öfwerlemnade Mathes. & Phys.

Lectorn, Årsgorn Doct. G. Lunde, efter hällen oration: de præcipuis circa Neuronjanam Luminis Theoriam controversiis, Somnasti Restorator till andre Theol. Lectorn, Theol. Licentiaten, Mag. J. Håggblad.

Underrättelser

om Danska Litteraturens nyaste producter.

Den lärde Wifvorn Wänter har icke långesedan utgifvit ett band af sina senare Arkeologiska skrifter, hvaraf några tillskränningar särskildt tryckta. Deras gemensamma Titel är: Antiquarische Abhandlungen, von D. Friedrich Wänter. Köpenhamn, hos Schuboths, 1816, in 8:o med 3 Tabb. Deraf ibland förekommer under N:o III. Epistola ad eminentissimum ac reverendissimum Ecclesie Svecico-Gothicæ Archiepiscopum Jacobum Axelium Lindblom S. Theol. D. Universitatis Upsalienfis Procancellarium et ordinaris de Stella Polari Commendatorem. De Duobus Monumentis Veteris Ecclesie. Förut särskildt tryckt i Köpenh. 1810 8:o, med 2 Tab.

Nyligen har äfven utkommit: K. Nyerups Resor till Stockholm i Årene 1810 och 1812, eller hans paa disse Resor holdne Dagböcker, med tillhörande Bilag. Köpenhamn, hos Schuboths, 1816, 222 sid. 8:o. Bilagorna gifva ihjinnerhet denna Fäst sitt värde. Såsom till 1810 års Dagbok a) Extract af Indberetning til den för Oldsagers Opbevaring nedfatte Commission angående min antiquariske Nælle i Sverrig 1810. b) Fortegnelser over de Oldsager som Rigsantiquar Hallenberg i Stockholm har under sin Forvaring, meddelt af ham i en Skrifvelse d. 3 Dec. 1810. c) Romantiska Digtinger i manuskript i det Kongl. Bibliothek i Stockholm. d) Kongsskiben i Sverrig og Modelkammeret i Stockholm angaaende. — Bilagor till 1812 års Dagbok: a) Notits om norske Kresne Lovbøger i det Kongl. Bibliothek i Stockholm. b) Beskrivelse over en mærkværdig islandsk cøder i det academiske Bibliothek i Upsala. c) Tvenne Codices i Rigs-historiograph Hallenbergs Eje

d) Extract af Grams Breve til Er. Bengzelius den yngre (nuur Linköpings Bibliothek). e) Uviskejde angaaende foregivne Rigsrustning i Nærrige. f) Hr Prof. og Ridder af Norderstjerneordenen E. M. Fours Erindringer i anledning af Hr Justitsraad Engelsteds 1811 utgifne Efterretninger om den svenske Enkedronning Maria Eleonores Udvijselse till Danmark og Ophold der i Årene 1640 till 1643. Samme förelæsnings Förelæsnare har äfven utgifvit: Almindelig Morstabelsläsning i Danmark och Norge igjennem Aarhundreder. Köpenh., hos Thiesle, 1816. 8:o. Hr Nyerup har dedicerat detta antiquariska arbete till de berömda Litteratörerna von der Hagen och Büsching i Wesslau och E. W. Grimm i Casel.

Färda Nyheter ifrån Abo:

Den 13 Jun. höll Juris Professorn Doct. Dan. Myrén en latinisk Parentation öfver Akademien fram. Can. ler, H. Eric. Generalen m. m. Grefve G. M. Arwifelt.

D. 17 Jun. infallerades Fjerde Theol. Professorn Mag. E. G. Melartin och den 20 Jun. Chir. Professorn Doct. J. A. Edengren.

D. 28 Jun. afstodde, efter förut utfärdadt Program, Eloqu. Professorn och Ridd. Mag. J. F. Wallenius Akademiska Rectoratet till Tredje Theol. Professorn Mag. H. Snellman.

Under förliden värtormin hafva 13 Disputationer härskades blifvit utgifna och deribland har Med. Doct. J. v. Swager från Upsala, såsom sökande till lediga Medicin Professoren efter framl. StatsRådet och Ridd. Haartman, utgifvit de Typho Contagioso. P. III. (Ney. E. F. Melander Ålborg. 2 och ett stjernbelds ark). Bibliotheks-Manuensen Mag. B. J. Ignatius har utgifvit 1:sta och 2:dra delen af sin Diss. de vita et meritis Petri Brahe Comitiss de Wikingsborg Generalis Fennice Gubernatoris et Acad. Aboens. Cancellarii &c.

Magister Nath. Gerk. af Schultén, promotus i Upsala 1815, har blifvit förordnad till Docens i Mathematiken.

Den bekanta Wetenkapornas nitiska Beskyddare Kejs. Rysska Riks-Canzlern Grefve Roman. off har till Akademien förävar Drottning Christina s, Akademien Stiftarinnas, äfven som H. M. Kejsar Alexander s Buxer i hvit marmor att å Akademien uppfällas. Samma ådne Herr har icke långesedan äfven till Akademien förävar von Linné s Buxer i bron.

S w e n s k

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 12.

Erbdagen den 23 Mars

1816.

S w a r *)

på någonting, som kallas „In-
sändt,“ i N:o 303 af *Allmän-
na Journalen* för 1815; samt
på *Utmärkningarna mot Natur-
philosophien*, i N:o 14 af
Svensk Literatur-Tidning
för 1815.

(Skrif. från N:o 5.)

Derföre bedraga sig de, som wäl sy-
nas tro, att de astraliska krafterna i bilden

*) Skrif. anhåller, att man icke måtte begynna
läsningen af denna fortsättning, innan man
tagit en ny öfversigt af tankeskedjan i det för-
regående, och noga erinrat sig det skälle, der
hon sitta gången afbröts. Samma beödran
gäller för alla de gånger, der denna uppsats,
innan den himmer sitt slut, möjligtwis torde nödgas
att dröja någon längre tid, än den som mel-
lan hwarje Nummers utgifwande är wansig.
En den saken, att allt hörer ihop i samman-
hang för att förstås, gäller allraegentligast om
sådana skrifter som denna. Wågf wore twif-

de sympatier och antipatier framgålla ur
den besöjde Gudinnans ymteghetshorn, men
icke se, att i samma gyllene färlil erbjudes
den ambrosiadryck som ämnades åt oddslige
andar, den dryck om hwilken i Hermetiska
Böckerna förtäljes, att då Horus mottog den
af hennes hand, började den heliga under-
wisningen ljuda från hennes läppar. I
den nektar af lif och lyckolighet, som Natur-
ren utan hwila isfänker för allt hwad ur möj-
lighetens dunkla rike uppstiger till ljus och ge-
stalt, är Wissheten den innersta musten, och
wi skulle nästan kunna säga, att man blott
behöfwer wäga smaka des sötna, för att i
samma ögonblick verkliken smaka den. Men
i samma ögonblick talar Naturen till wår
själ, och hwad hon talar om, det är beskas-
senheten af sin egen. Den sanna Philoso-

welsutan, att kunna meddela den utan
alla afbrott; men dels låter detta i en tid-
ning icke verkställas sig, dels får, i en Li-
teratur-tidning, ett enda literärt äm-
ne ej göra anspråk på den företrädes-rättigbet,
att till bätnad för sig eröfra rummet från alla
de öfriga.

phien, eller den wettenskap, som har det re-
na Ewiga och des wißhet (d. å. Wissheten)
till föremål, måste kunna öppna själens öra
för Naturens röst, så att wi lära känna det
språk, i hvars bokstäfwer Verldensanden skrifs
wit tingens signaturer. Men till detta ändas-
mål måste hon äfwen, med fullkomlig oswik-
lighet, kunna ådagalägga den grund, på hvil-
ken hela hennes verklighet beror: nemligen
bewisa oss, att denna röst, med sin egen o-
förfälskade Klang, måktar framtränga till för-
nuftswarelsers öron; eller, hvilket är dersam-
ma, att i förnuftswarelserna ligger en hörs-
förmåga, som kan utvecklas för medweta-
det till en organ, genom hvars besittning
det är förwifad om, att alltid höra den äkta
Naturstämman och aldrig någon annan. Phi-
losophien måste skänka oss — icke besittningen
af denna organ, emedan den är menniskan
medfödd och utgår förnuftets egentliga egen-
skap, — men wäl insigten af dess besitt-
ning, och blifwer först derigenom Philosophi.
Ty jemwål i samweter, i religionskänslan, i
det ästhetiska sinnet yttrar sig samma ewiga
stämma, såsom Pligt, Tro, Inspiration,
utan att till sitt meddelande kräwa någon
wettenskaplig åtgärd. Ja, sjelfwa den all-
dagliga sinnliga åskådningen, eller den för alle
sjelfmedwetande ursprungliga och wanliga å-
sigt, som gör att wid hwarje handling, wa-
re sig andlig eller kroppslig, wi omedelbart
förutsätta sannsärldigheten af wår egen existens
och af tingens, är så lågt ifrån (när den
nemligen ej förwirras genom en krank reflex-
ion, som söker absolut realitet öfwerallt, ut-
tom der den finnes) att gäcka oss med något
stän af verklighet, att den twertom är just
det enklaste uttrycksättet, hwarmed den abso-
luta sanning, som är Naturens innehåll, i
och omkring oss tillkännagifwer sin omedelbara

närvaro. Det borde onses för en riktig sin-
nessjukdom (och af många kallas det så), om
menniskotanken begagnar sin oändliga kraft
till att sträfwa utom alla dessa kretsar, ej
blott den allmänna empiriska åskådningens, ut-
tan och de högre rymder, der denna åskådning
föredlar sig till sedlig wilja, till religion och
poesi, — om ej skälet till detta sträfswande
wore tankans egen inneburna drift (hvilken
wid en wiß epoch af Kultur framträder med
omotståndlig wäldsmakt), att i distinkta
begrepp utbilda det ömkom mer, ömsom
mindre tydligt anade sammanhanget af sina
föreställningar, och i en sjelfgifwen för-
nuftsinsigt*) tillägna sig betydelsen af alla

*) Meningen af dessa ord innebär icke den slut-
söjd, att den i Christendomens utkunder gif-
na uppenbarelse af Gudomens wisshet är um-
bärlig på någon grad af förståndsodling; men
wål den, att äfwen Uppenbarelsens sanning och
nödwändighet bör kunna rent filosofiskt inses,
om ej förnästet, som är skapat efter Guds
beläte och således sjelft en gudomlig uppenba-
relse, skall ändelst ligga i strid med fordringar,
som ej låta nertyska sig, allramint genom en
ödd historisk tro och des ej särdeles skarpsynta
förswarare. Det gör ej nog till förkunnande
af Christendomens herrlighet, att immerfort
utropa den för kärlekens, försoningens och fri-
dens lära. Detta allt är ganska riktigt, och
kan sågas rätt wacker i mångfaldiga wänd-
ningar; ockå behöfwer man, på predikstolen,
förmodligen sållan gå längre i sakens behand-
ling. Will man åter göra religionens inne-
håll till föremål för wettenskap, såsom det
sker i Theologien, hwilken till sin natur är
en på religionen använd filosofii,
så måste man wäl göra sig den mödan att upp-
sätta till spekulativa grunder; ett uppligande,
som har sin rika nytta med sig, ej blott
om man önskar att det ewiga Förbundets ark
skall byllas äfwen af otrogne och wantrogne,

ämnen för menstlig föreställning, ända intill gränsen af det Obegripliga sjelfst, hwarom hon äminstone will utredna hwar det bder jar. Utvecklingen af denna drift förorsakar behofvet att filosofhera, eller rättare, behofvet att filosofhera är just denna oupphårligt verksamma utvecklingsprocess. Philosophien har således först då uppfyllt sitt kall, när hon för denna öfver alla Frankor framträngande tanka till ett omedelbart erkännande af den Idee, som är i all existens det inre absolut positiva, i alla fantasiens profetiska sinnebilder det hemlighetsfulla Heliga, i allt samwete frihetens aldrig twetydiga bestämningsslag, och i all religiositet grunden till den öfvertygelse, som från historiens begynnelse till närwarande dag satt åndligheters värld i förhållande till ett gudomligt öfverwäsende, under mångfaldige omwärlande skepnader af myther och dogmer, hwilka dock alla upplömligt från stammen af ett gemensamt lifstråd. Att det filosofherande tänkandet kan föras till ett omedelbart erkännande af denna Idee, och att detta erkännande (förnufts-åskådning, intellektuell contemplation) tillika är ett omedelbart erkännande af det i alla phenomener grundwerkliga eller sanne, det är hwad den lära, som kallar sig Natur-Philosophi, ansträngt den högsta sjelfständiga förnuftswerksamhet för att ådagalägga, bestämdt till en oupplöslig öfvertygelse för hjerta och förstånd. Swärligen torde man kunna neka henne, att hennes uppgift är sublim;

utan och om man will kunna sjelf betrakta den i hela klarheten af det himmelska läring-Christi lära är just derigenom i stånd att meddela kärlek, frid och försoning, att hon är den rena förnuftsreligionen, och således uppenbarad för att uppfattas af förnuftet, såsom förnuft.

en owelldig pröfning torde wisa, att hennes lösning af sin uppgift är det äfwen. Sätter af denna lösning är fördrigt så enkelt, att Naturphilosophien mera tillagt sig detta namn derföre att hon är den naturliga äfnet af lifwet, werlden och det gudomliga, wettenskapligt konstruerad i det från finligheters inskränkningar befriade förnuftets åskådning, än ur det skal, att hon på systemet af werldslifwets fysiska manifestationer (hwilket i motsats till den intelligentas sphaeren af Universum egentligen kallas Natur) gjort en speciell tillämpning af sin allmänna konstruktion, och en utförligare, än hon i äfseende på Moralitet, Sat o. s. w. hitills medhunnit verkställa. Ett sådant anwändande af philosophien på den fysiska naturen danar blott en enda afdelning i hennes alltomfattande werldsbetraktelse, och bär der, såsom sådan, med rätta namnet naturphilosophi, till särskiljande kännetecken från intellektualphilosophi, konstphilosophi, moralphilosophi, med flera öfriga dylika underafdelningar. Men man glömm icke, att en och samma Philosophi utbildar, i lemnarne af alla dessa sina delar, till fullständig organism sin enda och samma grundidee, och att denna idee är det i alla lifwets skepnader ursprungliga och werkliga, det i alla förändringar werkande oföränderliga, med så ord, det i alla förhållanden ewigt naturliga. Hon må då tills vidare låna sin utwärdstittel från denna oförwänsliga Naturlighet. Det är den tjenligaste titel som hon kan wälja sig, för att utmärka, redan med sjelfwa sin benämning, att det icke kan finnas flera philosophier än En, lika litet som det kan finnas flera matherer än En, nemligen den som grundar sig på naturlagor. Hon må förklara dermed, att hon ej står i någon frändskap med de philosophemer, som föga eller intet sammanhåns

ga med natur och realitet, och som berföre, då de med fog kunna heta onaturliga, göra wäl i att antaga dopnomn efter individer, samt dymedelst emblematiskt nog karakterisera sina ästgters objektiva wärde, när de på citelbladsdörrar och recensionsstyckar måla det mest subjektiva tillbehöret af sina upphofsmåns subjektivitet.

Grundwäsentligheten af hvad wi nyss kallade „det i alla lifwers skapnader ewigt naturliga,“ hafwa wi redan engång för (s. 79) betecknat, sedan wi (sid. 76, 77, 78) sökt wisa huru Intelligens och Natur omöjligt kunde vara till för hwarandra, om de ej woro förenade genom ett omedelbart band, inom hwars omedelbarhet intelligensen är substantiell eo ipso att substansen är intelligent. Detta Ipsum inom omedelbarheten, eller „det som i det omedelbara bandet är det rena Omedelbara sjelft,“ sunno wi då vara den urrealitet, till hwilken Tanka och Warande förhålla sig såsom attributer, hwilka under olika synpunkter, grundade i den för all reflexion (genom reflexionens egen beskaffenhet) gifna nödwändigheten att se det föreställande wäsendet i motsats till det föreställda och föreställbara, uppenbara samma, ej blott i begge attributerna tillsammans, utan och i hwarje attribut särskildt, närvarande inre Identitet. Alltså må Enheten icke tänkas såsom på något wis delad genom denna Motsats; ett förwirrat begrepp, hwaraf ganska consequent den orimlighet blifwit härledd, att man under filosofherandet sammanfätter henne af de motsatta, för att derigenom erhålla en identisk all-ursprunglighet till konstruktionsgrund. Hwar och ett membrum af Motsatsen innehåller för sig sjelft betraktadt hela den kvalitativa Enheten, hwars omedelbarhet är så långt ifrån att upphäwas genom de motsattas formella werke-

motsättning, att hon tvertom genom nödwändigheten af denna formella werkemotsättning ytrar sig såsom lefwande och sonn. Wi kunde då ej annat än påstå, att Philosophien i en sådan Enhet upptäckt sit efterlöfta Absolutum (s. 80), som, då det i alla gestalter af werklighet är det enda fundamentaliter Werkliga, tillika derigenom är i alla gestalter af wisshet det enda fundamentaliter Wisfa. Wi sade vidare, att denna grundwisshet måste vara Philosophiens princip, eller den ewiga Form, hwarigenom det Omedelbara (Absoluta), såsom sådant, d. w. s. utan all sinlig förmedling, går sig tillgängligt för den menliga kunskapsförmågan. Det är af högsta wigt för en riktig bekantskap med Natur, philosophiens grund och den utgångspunkt, på hwilken hon ur den rena enkelheten af sin äfklädnings skapar ett all mångfald omfattande system, att rätt förstå hvad wi mena med det Absolutas form, förhållandet mellan denna form (Urformen) och dess inre (Urwäsendet), samt i följd deraf förhållandet mellan begge och det efter sanning forskande menniskskoförnustet. Det Absoluta är wisseligen uttryckt i alla former; och lyckligt danade själar hafwa rått i att finna det öfwerallt, der en himmelsk ingifwelse förkunnar dem, att något Öförgångligt träder deras blickar till mötes. Men om betraktelsen will öfwergå till kunskap, om hon will med förståndswisshet inse att och huru det i alla former uttrycker sig, måste hon kunna uppfatta den form som är alla formers urbild, och om denna blott tala wi här. Ty endast i denna kan den absoluta Enhet, hwilken wi beskriwif, framställa sig såsom sådant, nemligen utan all förmedling och bjudning; och då således här hennes form består just i sjelfwa den rena identiteten af det i Tanken essentiella och det i Was-

randet essentiella, men samma identitet och så utgör hennes väsende, så framställer hon tillika i denna form identitetens skapande världelid, sin högsta identiska expression, eller den omedelbara enheten af Väsendet och Form. Så mycket är klart utan djupare undersökning, att då den form, som för vår betraktelse framställer det Absoluta oförmedladt och i hela sin absoluta evidens, icke kan vara något från det framställda åtskildt, emedan dess egenkap sättes i att framställa det Omedelbara såsom omedelbart, följer af denna egenkap widare, att förnugets synkraft, i samma mån som den kan tillägna sig denna forms evidens, i samma mån genom henne ser det väsentliga i alla föremål för sin åsyn, eller det ewiga Eno, som tillika är det ewiga Hela (emedan dess grundriktning är upprepad i hvarje föremåls särskilda beskaffenhet). Men innan vi företaga en fullständigare utveckling af det Absolutas Idee, som Insändarn gjort till ämne för ett par eller tre under olika ord lika förståndiga frågor, samt af det sätt, på hvilket Philosophien förmår att bringa denna Idee i sin besittning, torde åtskillige ännu behöfwa tilläggas, för att på alla sidor wisa oumbärligheten af Philosophiens vetenskap och den i begreppet af denna vetenskap liggande nödvändighet, som drifwer den spekulativa reflexionen att slutligen uppfå till Naturphilosophiens princip.

Att jag i detta Svar så länge uppehållit och uppehåller mig wid saker, som endast äro preliminarier, men oundvikliga för att gradwis leda forskande läsare närmare och närmare till en redig uppsättning af systemets läror, bör man ej räknas för någon öfverflödigt widlyftighet, när man betänker att öfwer detta system ännu ingenting på Swens

ska språket öfswit skrifwet, äminstone ingenting som kan meddela en någorlunda tydlig föreställning om det hela deraf. Ty då Insändarn engång bragt mig till tals angående ämnen, om hvilka man så oupphörligt larmar och så litet har begräpp, wille jag gerna tala öfwer dem äminstone så mycket, att jag kunde bidraga till annalkandet af den tidpunkt i vår literatur, då man i (philosophiska, historiska, theologiska, ästhetiska o. s. w.) undersökningar, som stå i närmare eller fjernare förhållande till dem, slipper använda hela sin mod på idel inledning och förspråk. Man prisar, och med skäl, det på engång snillrika, grundliga och i uttrycket lifligt hänförande, som utmärker wissa stora utländska tänkares skrifter. Det är likwäl mindre swårt att intressera kännare genom äfviens nyhet och framställningens behag, när författaren får såsom allmänt inhämtadt förutsetta det scholariska i den sak han behandlar, och ej i sållet nödgas utreda seltwa status quaestionis ungefär på samma wis, som den af Horatius begabbade cykliske sångaren, hvilken med berättelsen om Leda's ägg började sitt Epos öfwer Trojas undergång. Förmodligen onser Insändarn den egenkap hos mig, att taga det allvarsamma allwarsamt, för ett pedantiskt, urmodigt drag, som förträder mitt ledamöskap i den Redaktion, om hvilken han gjort den uppräkten, att hon i wisa hänseenden „nitäskar för det gamla“. Men det blef ej alla gifwet, att kunna lysa med den älskwärda glättighet, som hos denne lycklige Philosoph brukar sprida sina strålar öfwer det „haf af ideer,“ hwarom man wet att det redan länge „genomströmmar hans själ.“ Jag är fullkomligt öfvertygad att „de läsare, i hwilkas ögon han ej särdeles kan sålora,“ — det wilst wäl säga sådana, som

lära sig naturphilosophi ur tal hållna wid prestbuden, — skola i mitt afhandlingsfäret sakna den sjädeläta hand, som i hans skriftart så angenämt leker och förvävar. Olyckligtvis skrifwer jag egentligen hvarken för honom eller dem, utan för personer som tänka något långsammare öfver tingen, och som, efter öfverwägande af hvad jag redan skrifwit, swärligen torde deltaga i hans naiva förhoppning, „att jag känner det Absoluta lika litet som han.“ Man äger, numera, endast i det södra Sverige här och der denna jovialiska urbanitet, som betydligt underhjelper besväret wid filosofiska transaktioner.

Genom sin dels onåde, dels fördrade bestämmelse att öppna och en scientifisk ingång till hemligheten af kunskap och existens, har Philosophien alltid varit och kommer alltid att förblifwa den styrande och tongifwonde centralvetenskapen i all Cultur. Det har blifwit mycket betwifladt, och kan nu starka anledningar betwiflas, huruvida hon hittills uppfyllt den angifna bestämelsen, och således rättfärdigat sitt regentförhållande till culturens öfriga elementer; men alla dessa twifvelsmål hafwa ändock ej förmått andra sällsamma förhållanden, och man fortsar immerfort att wänta och begära af henne hvad man alltid har wäntat och begärt. Ty alla andra kunskapslag förutsätta (på ett eller annat wis) den möjlighet, hwarpå deras föremål och principerna sör dessa föremåls behandlingar stödja sig, såsom något gifwet verkligt, någonsing som faktiskt eller på god tro måste antagas. De äro också derför alla empiriska, inskränkta inom sinnewerldens wissorligheter, och med all den förträfflighet, som tillhör dem inom dessa willkorligheter, måste de dock börja och sluta med att postulera sin realgrund

från en högre rymd än deras egen. Sällsamma Mathematiken, som wore den enda sällsamma vetenskap i fall ej Philosophien kunde hinna till wettenskaplig utbildning, emedan hon liksom denna icke behöfwer till sin demonstration mera än en omedelbar åskådning af sin verklighet, måste till möjligheten af sina konstruktioner förutsätta Tid och Rum, och erkänner dermed att hon, oaktadt den med full rätt berömda evidens, som gör henne till det enda sinliga exemplet af absolut kunskap och till den intellektuella åskådningens symbolik, icke begynner wid ett urprungligt Absolut, utan wid ett som redan är förwandladt genom ändlighetens willkor och höllt i rimliga skapnader. Det majestätliga, det strånga och själfstäckliga i denna vetenskap, som af alla står till Philosophien i det närmaste släktbandsband, kommer just derifrån, att hon behandlar Tiden och Rummet, det Absolutas universal-reflexer, såsom former i hwilka hvarje moment, hvarje punkt är genomträngd af en absolut realitet. Med hwarenda konstruktion framställer hon formellt Philosophiens idea Absoluti, den identitet af Tanke och Varande (af föreställande Intelligens och förestäld Substans), af Begrepp och Objekt, i hwilken det Ändliga, eller fenomenet (det för sinliga uppfattning gifna föremålet), är genom det i formen omedelbart uttryckta oändliga bandet af Allmänt och Särskilt en positiv uppenbarhet af wäsendet sjelft. Men hon framställer denna Idee endast formellt, d. w. s. hon framställer dess absoluta realitet endast såsom form af absolut realitet, och medlen för denna form äro sällsamma hämtade från den sinliga werlden. Hennes kunskapsart är absolut wis, derför att i denna kunskapsart det af åskådningen begränsade ändliga, det i

motsats till föreställkraften *Medella* eller *Objektiva*, öfverallt framträder såsom ofskiljligt förenade med sitt begrepps obegränsbara oändlighet, som utgör *Idealitetens* eller *Subjektivitetens* karakter; — så är t. ex. den empiriskt förhåndenvarande geometriska figuren omedelbart ett med dess intellektuellt uppfattade urbild, eller med figurens *idee*, och hvad jag berättar om en enda figur, gäller för hela präkneligheten af homogena figurert; — så att den mathematiska kunskapsarten i själfva sin rot ingenting annat är, än den filosofiska (den af våra förståndore för ett fantasispel utropade intellektuella åskådningen), i hvilken *Tänka* och *Varande*, *Subjektivitet* och *Objektivitet*, det *Ideella* och det *Reella*, det *Dändliga* och det *Ändliga* erkännas såsom förenade genom en absolut *identitet*, eller ett i *Allt* ursprungligt *Ett*, — och för hvilken således allt skildt, hvarje speciell *modus existentiae* nödvändigt måste blifva innehåll för en genom sig själf evident och ofvitlig förnuftkunskap, emedan hvarje empirisk specialitet framställer i sin form en trogen bild af den absoluta identitetens form, eller af enheten mellan väsendet och fenomenet. Men den mathematiska åskådningen är dock endast så vida intellektuell, att denna enhet, hemligheten af hennes vetenskapliga realiteter, i alla åskådningens bestämningar (i alla skildade konstruktioner) uttrycker omedelbarheten af det tänkande förnuftens *adäquata* öfverensstämmelse med det verkliga i *tänka* och *föreställning*. Sjelfva uttrycks sättet är föröfrigt sinligt reflekteradt genom reflexionsformer, som icke äro bilder af det Absoluta beröftadt såsom rent kvalitativt och under hvar och en synpunkt identiskt absolut; utan blott af det Absolutas attributer *Varande* och *Tänka*, sinligt representerade

och såsom hvilande utsträckning i *Rum* och flytande *continuitet* i *Tid*. Nu är visserligen det Absoluta helst närvarande i sina attributer, och således äfven i deras sinliga afbildningar, *Rummet* (*Geometriens* substrat) och *Tiden* (*Analysens*). Men derigenom att det förekommer der såsom ett afbildadt, inom synkretser (*Rummets* och *Tidens*) som endast uemärka det vidsträcktaste omfånget af det empiriska medvetandets inskränkning, kan det icke heller inom dessa synkretser förekomma såsom *qualitativt* närvarande; det *Qualitativa*, som lemnar materien till den mathematiska åskådningens formella absolutitet, ligger, såsom sådant, utom dess område, och öfvertygelsen om dess verklighet är äfven på denna vetenskaps ståndpunkt långt ifrån att vara frukten af någon ur sakens insjedd objektiva nödvändighet demonstrerad sanning. Jemväl det vanliga, icke vetenskapliga medvetandet har, utan att känna någon matematik, en faktisk tro på tillvarelsen af sig själf, af en yttre värld, af tid och rum, af rörelse och substans, samt hvad annat som kan erfordras till möjligheten af en *wexelverknung* mellan sig och den fysiska naturen. Men om medvetandet råkar på frågor, som röra tingens inre väsende, huru vill man att dessa frågor besvaras genom *Mathematik*? Sådana frågor, som t. ex. hvad är i själfva verket denna *finer* värld? med hvad rätt antager man i henne något substantiellt, och gör det till ämne för undersökningar? Hur uppkommer *Materien*? hvad reell betydelse äga de kosmiska krafterna (den *attraktiva* och den *repulsiva*), med hvilka man nödgas begärfva (?) materien, för att förklara rörelse och i allmänhet *mathematico-fysiskt* behandla fenomenernas system? med hvad *fäl* hoppas man, bunden vid en *legalitet* som med all sin *con-*

sejvens kan vara tom på lefwande innehåll, att icke jemwål wid användandet af den mest avtarkiska kunskapsmethod blottställas för oupp-
hörliga illusioner? —

(Forts. följer.)

Korta Underrättelser

om

den nyare Tyska Witterheten.

(Forts. från N:o 6.)

Med undantag af Goethe, som är en medelpunkt för nästan alla arter af Tysklands Skolskap, hafwa wi hittills i korta, sammans-
trängda omdömen sökt karakterisera de sids-
te bland Tysklands redan afledne wittre
författare. Man saknar i denna lista åskil-
liga namn, som man äfwen är wan att i ett
dylikt register träffa; t. ex. Uringer, Blu-
mauer, Claudius, Denis, Engel, Gel-
tert, Gerstenberg, Gleim, Gotter, Göc-
kingt, Sagedorn, Zaller, Kleist, Pfeffel,
Kabener, Kamler, Thümmel, (?) Uz-
m. fl., namn, af hvilka de flesta wisserligen
i temporär hänfikt äro betydande och ack-
ningsvärda, men i en uppsats, som endast
upptager de afgjorde klogiska bland Tyska Skol-
berne, enligt vår åsigt, icke här kunna fin-
na ett rum. Några andra wigtigare auktor-
er saknas här af det skäl, att deras flesta
skrifter falla utom Poesiens och den egentliga
witterhetens område, t. ex. Johannes Mül-
ler, Winkelmann, o. a.

Marthisson (f. 1761) och Salis (f. 1762) stå här tillsammans, dels emedan
deras poesi ungefär är af samma art, dels em-
edan man ofta träffar deras Gedichte i ett
Band sammantryckta. Wore yttre politur
och språkets glans tillräckliga till poetiska ska-
peller, så skulle knapt någon öfwerträffa dessa

Skalder. Nu selas blott i de flesta — andan.
Wore det möjligt att i marmor afbildat ett
skönt landskap, i hwilket allt i största fullkom-
lighet, utom lifwet, wore förhanden, så skul-
le man kanhända gifwa den mest liknande
bild af Marthissons Skaldkonst, med undantag
likwäl af två eller tre lyckliga stycken, i hvilka
den skönste känsla i elegiske wälljud uttryc-
ker sig. — Salis toflor hafwa mera idelrig-
het, mera kraft och lif. — 4:e Uppagan af
Hans Werk, tryckta tillsammans med Mar-
thissons, är 1803 utgifwen och kostar 4 Rdlr.

Liksom Marthisson och Salis, så berödade
genom wänskapens belgd, hufwa äfwen Brö-
derne Christian (f. 1748) och Fredrik
Leopold (f. 1750), Grefwar till Stolberg,
skrenade genom nådskapens och sympatiens
dubbla band, tillsammans utgifwit stükerna af
sina skönste stunder. Allwor, innerlighet och en bes-
taglig diktion äro förträden, som utmärka de
lyckligare af begges Skaldewerk: men Christian
äger ej den yngre broderns mildhet och blom-
strande fantasi. Hos begge förträder sig en
wis jagt efter entusiasm: — ett manér,
som man en tid trodde wara Pindariskt, —
hwilket hos läsaren efterlemnar den tomhet
och trötthet, som alltid åtföljer mddosants
ma, men såsångs strapager. — Här och der
wittna wisa „Pferdenrücktenbrechers
Worte“ om den så kallade Sturm und
Drang-Periode, hwarj deras första upps-
tråde inföll. Lockligast är Fr. Stolberg, der
han skildrar twå adels-ridderligheter. Af ho-
nom äga wi äfwen en lycklig öfwersättning
af Vier Tragödien des Aeschylus, (med
förträffliga „Umrise“ af Skarman), samt
en af Ossian, hwilken senare Förf. ej sett.
— Chr. u. Fr. Leopolds Gedichte äro
utgifna 1779 och kosta 3 Rdlr 16 S
(Fortsättn. följer.)

Bihang

111

Svensk Litteratur-Tidning.

N:o 12, 13, 14.

September

1816.

Till Författaren af Svensk Verslära i Phosphoros och till Recensenten af Homäros' Ilias.

Sedan jag på goda skäl funnit mig föranlåten, att göra några Anmärkningar vid en i Numr. 8 och 9 af Sv. Litter. Tidn. införd Recension öfver min Översättning af Homäros' Ilias, hvilka Tidningens Redaction tillåtit, att (mot betalning) erhålla ett rum i Bihaget dertill Numr. 8 och 9; så har i samma Tidnings 23 och 24 Numr. en denna Recensions Protector framträdt, som ur en tämligen plebejisk ton upphälfver sig till bestraffare af min driftighet, att på ett och annat ställe rätta Recensentens felsteg. Denne man har äfven tillkännagifvit, att han är just den P., som jämte annat smått författat den Phosphoriska Versläran, om hvilken jag skall hafva yttrat mig så föraktligt. Detta P. lär betyda Palmblad. Om jag häruti är illa underrättad, så ber jag Magister Palmblad om ursåkt.

Mången skulle tro mig hafva orsak, att förargas öfver Hr P:s otidiga uppfatts. Men jag förklarar mig tvärtom vara honom på vilst sätt förbunden, emedan jag derigenom ännu mera stärkes i min förmodan, att den Metrik-theorie, jag uppgifvit, är riktig: ty sedan han, som det synes, ur sitt lärdomsförråd utletat alla skäl och inkast, har denna dock icke det mindsta blifvit rubbad. Mången skulle också anse mig icke böra besvara anmärkningar af denna beskaffenhet, hvilka man snarare med tyft förakt borde låta passera; men — man måste väl någon gång

använda en eftertryckligare uppriktighet, för att tillbakavisa en Criticus, som missförstått sin kallelse. Jag vill alltså sätta en stunds uppmärksamhet på Hr P:s: *Om Principen för Svensk Metrisk Vers.*

Med sin ironie förebrår mig Hr P. strax i början af sitt opus brist på *modestie och belevvenhet*, emedan jag påstått min metrisk princip ännu vara ovederlaggd, att den förmodligen ej kan vederläggas, och att den icke blifvit vacklande genom Recensentens accent snack. Först och främst borde Hr P., som i sitt *syxtepedion* tyckes sakna grundbetydelsen på *modestie och belevvenhet*, icke hafva omnämnt dessa rättmätiga fordringar i tal och skrift, hvilka han så litet förstår att iakttaga. Sedermera är det en oväntad tillfatts i begreppet derom, att man ej bö, fullgöra den pligt mot Sanningen, att försvara henne, när så nödigt befinnes, ej får förmoda sig vara ovederlaggd, så länge några tillräckliga motskäl icke blifvit anförda, och ej tillåta sig nödiga erinringar mot en vilfesfarande Recensent, som talat med en illa klädande dictatorisk myndighet. Det der ordet *snack*, öfver hvars bitterhet Hr P. på Rec. vägnar quider, medgifver jag vara *groft*; men till mitt urskulldande får jag hänvisa till Svensk Litt. Tidn. N:o 44, 1815, hvarest det är nyttjadt, och jag hoppas, att ordet derigenom blir mindre stötande.

Stundom synes Hr P. alfvarsam och förfärlig, stundom skämtsam, när han, efter ett litet tokroligt præludium om de två sätten att tolka Homäros, och efter annärkan-

de af några påstådda öfversättningsfel ⁴⁾, går att antasta min metrisk princip. Men hans skämt är frodigt, och hans förfärlighet lika löjlig, som hans didaktiska krumsprång och hans pladder om Rec. oppmuntrans-bifall åt en *börjande talang*. Hvilken har anförtrott åt Hr P. & Rec. denna litterära domsrätt, mot hvilken ingen appellations bår äga rum? Har denna Hr P. genom utgifna skrifter, lyfande af snille, smak och kunskaper, bildat och gagnat Allmänheten och derigenom bevisat sina anspråk att söra andras talan? Eller är det samma P., hvars *tysta toner* alraförst *summo* i dedikationen framföt en

⁴⁾ Betraktom några af dessa Palmbladiska observationer! Deras underrättas man, att det grekiska η i 2 v. af Iliad, I. Sång är illa verteradt genom ett *son*, hvilket snarare *hånsäres* till Akillevs *sjelf* än till hans harm eller vrede, och har afseende på *förändringen mellan de båge höfdingarna*. Vore jag så minutigt sinnad som Hr P., så skulle jag med mycken ordrikhet demonstrera, att detta η icke har afseende på Höfdingarnas förändring, utan på orsaken dertill, Akillevs vrede mot Agamemnon ($\muηνι Πηληϊάδεω Αχιλλεύω$), hvilken åter uppkom genom denna fednars tillragsenhet. -- *βελος* i vers. 42, som betyder *pil*, skall vara *ohomeriskt öfversatt med båge*. En djup anmärkning! Liksom Homeros aldrig nyttjade de Troper, som Rhetorici kallat Metonymia och Synecdoche! Ohomeriskt är väl af samma orsak *geschoss*, hvarmed *Voss* i denna vers tolkar *βελος*. — I versen 131,

Nej, så *fin* du ock är, så *gudomlig* än du vill anses,

finnet Hr P. en *platt ironie*, som *passar väl irtdande Djeknar* (huru qvickt) *men ej väl krigshöfdingar*. Med något redigare begrepp om Homeros skulle Hr P. veta, att Homeros använder ironier och åtminstone efter Hr P:s sätt att döma, lika platta ironier: se ex. Vers. 422, 425 i V. Sång.

η *μαλα δη τινα Κυριε Αχαιάδων ανεισαι* &c. Vers. 618, 619 i XVI S.

Μηριονη, ταχυ κεν σε, και ορχησθην περιοντα &c., Vers. 745, 750 ibid.

η *παπει, η μαλ' ελαφρος ανηρ, ως βεια κωβισα* m. m.

Akademisk Disputation i Upsala år 1809, (om tonerna ändå drunknat, så hade Hr P. besparat sig många otacksamma mödor och lucubrationer, dem han kanske med fördel kunnat använda i ett annat näringsfång!) som derefter i några årgångar af den i Upsala utgifna Poëtiska Kalendern levererat en Roman, hvilken utmärker sig genom den dubbla egenkapen, att alltid vara ny, emedan man vid ankomsten till slutet ej ännu hunnit inhämta något des hufvud-innehåll, och intressant, så väl i anseende till Vederbörandes sedolärande betraktelser i *sånggardinernas magiska halfdunkel*, som de högst

Med all respect för andras vitsord, finner jag likväl de der Homeriska *stående attributerna* icke nog *stående*. På skalden sjelf berättar, brukar han dem merendels, ehuru slerfaldigt varierade, såsom *Διος, θεοειδης, θεοειδης, ειδος αριστος: αρητιφίλος, βονι κωμικος: αναξ ανδρων, κρειων* &c. Men då Hjeltarne införas talande och ännu mera -- *tvisande*; så börttgår icke fällan det vanliga Epithetet. *Κυαψ, ονοβαρης, κερδαλοφρων* äro väl ej Agamemnons *stående attributer* (när Akillevs mot honom nyttjar dessa uttryck, så begynner han alldeles icke sin oration med Agamemnons vanliga heders epitheter *αναξ ανδρων* &c.) ej heller de, som Diomädäs tillägger Paris:

Τοζοτα, λωβητης, περι κλαει, παρθενοπια. Skulle *αγαδος* i ofvannämnde 131 vers, betyda *god, tapper, förtäfflig*? Det kan betyda alltsammans. Om Agamemnon i sitt raseri sagt: *såfin du är god (tapper, etc.) gudomlige Akillevs, så tänk dock ej att snärja eller bedraga mig*; så hade han sagt ett nonsens: ty hvilken rapport har betydelsen af *god etc.* till den, att *illstiftige snärja*? Vid en behöflig anatomisering af meningen, och i enlighet med *Scapula*, som efter autoritet af *Eustathios* gifver det just i denna samma vers med *prudens*, torde således *fin* eller *klok* för *αγαδος* betydja det närmast exprimerande: *Så fin du är, skall du dock ej snärja mig*. Likafå vore väl den förryekt af mera än sin vrede, som i utbröttet deraf sade åt sin *Motpart*: *Du är en hund, gudomlige Man!*

Äfven i metriskt hänseende är denna vers klandrad. Tre enkeltviga ord, säger Hr P.,

sällsynta situationer, hvaruti Personerne placeras, t. ex. att köra ifatt en skenande Slädtrafvarer och skjuta honom knall och fall ihjäl m. m. m. m., och som ytterligare i en prunkande *Verslåra* i Phosphoros lærer ofvs, hvad så så förut kände, att Spondén består af två långa stafvelser, Trokén af en lång och en kortt, att Hexametern har sex Versfötter och Pentametern fem m. m., samt derjämte meddelar den högst gägneliga upptäckten, att *Vocalerna* äro i språken *den passiva, quinliga principen, som endast uttrycker Consonanternas förhållanden, hvilka äro det materiella, det fasta, liksom Nordpolen i Språkens organism*, (förr trodde man enfaldeligen, att Vocalerna, såsom sjäfljudande, hade någon activ rôle, enär en stafvelse kan bestå af blott Vocal, men ej af blotta Consonanter) och visar ofvs på *hvilken sida om A det dunkla, svårmodiga U står, hvilket bildar genom det musikaliska (?) O öfvergången till A, som är Vocalernas basis och element, såven som att C är grundtonen af Consonanterna (?)*, att *L uttrycker rörelsens rena obehindrade undulation, N en brytning m. m.!!!* (Se Phosph. 2. del. Pag. 510).

Hr P. borde ändtligen begripa, att

inrymmer en god Versifikatör ogärna i femte versfoten. Såsom säkraste beviset på riktigheten häraf må anföras, att Hr P. sjelf *gårna* och *efomoftast* i detta versmått inrymmer dem, t. ex. omkring tjugu gånger i den lilla öfversättningen af *Tryphiodoros*, hvarom mera längre fram skall ordas, och i hvilken desutom följande vers.

Är jag för stad och Troer ett värn, om blott du mig skyddar
begrinner femte Versfoten med en Monosyllab,
som är anceps, och man således läser:

|värn, om blott|du mig|skyddar,
hvilket dock förmodligen ej är *Öfvers.* mening,
Att deremot hos goda Versifikatörer då och då en Trochæus nudus finnes i sjerde och tre enstakviga ord i femte versfoten, må bland många andra denna *Vosfska* vers bevisa.

Der von der Heimat ferne so lange Zeit,
wie ich selbst nun.

man skall hafva dokumenterat egen duglighet, innan man företager sig, att vilja tuckta odugligheten eller uppmuntra talangen, och att Hr P. sjelf icke står tillräckligen jämnt och säkert, för att omkullstöta andre. Men — han tror sig utan tvifvel om godt, oakadt allt sitt *skräpliga*, det hvarken någon *kärlekens mantel* eller någon lejonahud mågtar dölja.

Herr P. har alldeles rätt i den från *Voss* m. fl. hämtade uppgiften, att stafvelselängden beror af *begreppet*, hvadan i allmänhet grundstafvelsen i ett ord är lång och ändstafvelsen *korrt*. Har jag någonsin nekat detta? Tvärtom är min Theorie dermed öfverensstämmande. När särskilda ord sammanfattas; så förändras hvarjes särskilda betydelse, som tillhopasmälter till ett annat begrepp, hvilket genom det nya ordets *sammanskrifning* uttrycker sig för ögat och genom ett förändradt uttal för örat. T. ex. af orden *rå* och *get* sammanfattas, uppkommer ett nytt begrepp, hvilket genom ögat inhämtas genast då det ser dem sammanskrifna, men genom örat ej förr, än det sista ordets accent till en betydlig del öfvergått på det första och derigenom förskat dets accent. *Rå* är därför till quanti-

Hr P. borde fördenskull icke skrifvat sig ensamt mot mig öfver detta grofva fel. — Vill torde så hänföras till *medeltidiga* Verker, liksom *kan*, hvars bemärkelse det ofta uttrycker, ärmästare med lika rätt, som Hr P:s *all*. Men jag får vidare tala om det *Metriska*.

Om jag efter Hr *Tranér*, som långt förr, än jag, försökte öfversätta Homæros, tagit någon vers, hvilken jag ansatt ej kunna på bättre sätt gifvas, eller något Epitet; så lånder det mig till söga förebräelse, enär jag, i likhet med många andra, värderar hans snille och kunskaper. Af ett sådant hans underföd lär jag dock ej hafva haft gagn längre än i Iliadens lista Sång. Men att jag tagit något ord efter Hr P. — må väl ingen bakdantare påbörda mig.

teten vida längre än *get*: och så måste det vara, emedan *ra* är den determinerande stafvelsen, som utmärker species af *Råget*, från andra *getter*. Utom denna accent-kastning höres alltid *Råget* som *rå get*. Den consequenta Hr P. säger också sjelf, att om två långa ord sammanställas, ingen ting annat förändras, än att första stafvelsen uthålles längre än den föregående (efterföljande?) Detta var ju förändring nog till bevisande deraf, att ett dylikt ord icke är ren Spondé utan blott *HalfSpondé* — öfver hvilken benämning Hr P. gör sig lustig — och att det aldrig, åtminstone ganska sällan, bör inlätas i Césur, hvarigenom *siesta* stafvelsen öfverröstar den *första*, och ordet får ett jambiskt ljud? Mycken sorgfällighet har Frih. *Adlerbeth* i detta afseende iakttagit; men så noggranna äro ej hans *Esterhärmarer*, om hvilka Han kan säga, som *Kant* sade om åtkillige sin *Philosophies* försvarare: *Gud beware oss för våra vänner!*

Samma hufvud-observation gäller om trestafviga sammanfatta ord, t. ex. *rådgöra*, *återgå*. I det förre höres *råd* längre än *gå* och *gå* något längre än *ra*. Nu har jag sagt, icke att *gå* är lika kortt med *ra*, utan endast, att det åger en medelkortteth, hvarigenom det hela *rådgöra*, som annars ej blir ett enda utan tvänne ord, kan utgöra en Daktyl, visserligen icke till punkt och pricka lika med Latinens och Gräkiskans, eller bestående af en lång och två lika kortta stafvelser, hvilken satts Hr P. samsingslöst tillägger mig, men dock fullkomligen så rättmätig, som Hr P:s Spondéer, i hvilka han nådgats medgifva, att den föregående betydelse-bestämmande stafvelsen är i uttalet längre än den efterföljande, och således i sjelfva verket en *Troké* eller — sit venia verbo — *HalfSpondé*. Med musikaliska tecken skulle den Latiniska Daktylen kunna så exempleras:

Men den Svenska t. ex. i *rådgöra*:

I det sednare ordet *återgå* höres *å* mycket långt, *er* kortt och *gå* något längre än *er*, men vida korttare än *å*. Det kunde på detta sätt noteras:

Om, efter Hr P., *rådgöra* uttänjes till *Antibacch*, så blifva ej allenast de två första stafvelferna lika långa, hvilket Hr P. sjelf upphäver genom antagandet af *triplicerad tonvigt* i dylika ord, utan den andra stafvelsen blir, när ordet mellan tvenne versfötter delas, till ljudet till och med längre än den första, emedan den stafvelsen, som börjar en versfot, alltid får en mera förlängd tonvigt. Valören kan ungefärligen så uttryckas:

Men detta är väl icke med den odlade Svenskan förenligt, ehuru Hr P. jämte *Rec.* tyckes starkt luta åt *trappstenars* amphibrachiferande.

Hr P. förundrar sig öfver mitt yttrande, att orden *rådgöra*, *urminnes* äro åtminstone lika lediga för uttalet, som de allmänt erkända Daktylerne *blomstrande*, *Drottningens*, och förstår ej, huru en *Svensk* kan höra och tala så tvärt emot andra *Svenskar*. Han föreställer sig desutom, att *gå* i *rådgöra*, *min* i *urminnes* hafva ett helt annat uttryck än *an* och *ing* i orden *blomstrande*, *Drottningens*. Visserligen hafva de ett annat uttryck; men är detta till quantiteten och i sjelfva uttalet mera kortt och lättfogdt, än *gå* och *min* i de förre orden? Hvad sedan Hr P:s cardinal skäl af *Åbo* (staden) och *Åbo* (incoja) angår; så har han åter efter vanligheten misstagit sig. Skilnaden emellan dessa ordens uttal ligger icke i sista

stafvelsen, utan i den första, som i *Äbo* (stad) har en högre accent och i *Äbo* (incola) en lägre. *Bo* i bägge orden är lika till valören: och detta bevises genom derivationen af *Äbo* (stad), som vill säga ett *Bo* eller Hemvist bredvid den *Ä*, hvilken der framlöper. Så hafva af läget tusentals denominationer på orter uppkommit. Man jämför det af Hr P. formerade namnet *Äboar* (*Aboenses*) med *Äboar* (*incolæ*)! och ingen skillnad lär i uttalet märkas på ordens gemensamma stafvelse *bo*. Huru kan Hr P. höra så öfver alla andra Svenskar? Men — Hr P. har superkänsliga öron: han hör myggsdansar som åskdunder. *Äbobor*, en contraction af *Äboboar*, är en genom repetitionen af *bo* obehaglig och tung Daktyl, som af en varsam Versifikator hör undvikas. En mängd ord förlores äfven efter Hr P:s — för att så säga — theorie sin tjenstbarhet.

Vidare nekar Hr P., att præpositionerna af, på, till m. fl. äro *korrtta*, men säger dock genast derefter, att de ej kunna användas i första rummet af en *pes* i *Hexametern*, det är, såsom långa. Hvilken contradiction! jag anser deremot dessa præpositioner i sjelfva verket och anse såsom *korrtta*: de förändras till långa endast i composition eller när oratorisk accent på dem inträffar. Hr P. med sin fina hörfel borde ej hafva påstått, att den af honom anförda jämben:

Han af en frände till sin fader på billarden
Mördad blef

icke är stötande. Om en dylik licentia Poëtica hittills varit i bruk, så är hon derför ej att rekommendera: och man har af sådan orsak alltid sökt afhjelpa den vid deklamationen, der accenten aldrig hörts skarpt hvilas på af eller till.

Vid de af Hr P. författade Verserna *Skamlöft*, min innerligaste Vän, du gör bröderna ^{ordt.} Fienderna du ser *köra på, hurra om* och gå framåt, behöfver jag endast anmärka, att *skamlöft min* är en Daktyl, den jag aldrig autoriserat. Sidsta stafvelsen i *Skamlöft* kan ej förr

blifva *korrt*, än Vocal omedelbart derpå följer. (Se föret. till *Iliad*.) *Ordt* är ingen accentlös partikel, och gör kan således ej heller der mista sin accent. Transpositionen af accenten i *köra på, hurra om* är i uttalet icke ovanlig; jag har likväl, så mycket jag kan påminna mig, i hela *Iliaden* ingen enda gång förflyttat accenten från ett Verb af två stafvelser till en efterföljande partikel.

Med märkligt förvridnings-begär öfver Hr P. i nästa tirad visa inconsequence i de tvänne metriskas regler, jag projectvis uppgifvit. *La uti tillaga* har jag hänfört till sådana stafvelser, hvilka, utan att vara fullkomligen *korrtta*, dock närma sig i ljudet till *korrtta*, hvilka jag kallat *medelkorrtta* och hvilka jag anser kunna nyttjas i Daktyl. (Reg. I.) Under denna klafs höra sednare ordens stamstafvelser i sammanfatta trestafviga ord, der ej flera än två Consonanter sammanstöta eller bland de tvänne någondera har ett mera svärsagdt ljud. *Medellånga* äro de stafvelser, som, utan att i compositionen vara fullkomligen långa, dock mera närma sig i ljudet till långa, t. ex. *Slagregn*, *Slagur*. *Slagregn* blir således (enl. Reg. 2) icke ren Spondé, utan, som jag ofvanföre anmärkt, en Troké, något drygare än den vanliga Trokén, eller HalfSpondé. Sedermera har jag sagt, att en Medellång stafvelse med två slutConsonanter blir *korrt*, när Vocal omedelbarligen följer (Reg. 2.). Då nu definitändelsen *et* lägges till *Slagregn*; så ställes en Vocal näst efter *regn*, hvarigenom *Slagregnet* kan ingå i Daktyl, liksom

t. ex. *Slagregn* i *nejden*. Långa anses dessa medellånga Stafvelser i så måtto, att de ej utan de i Reg. 2. anmärkta vilkor kunna inläsas i Daktyl, men ej så långa, att de

böra utgöra Césur, t. e. kommer ett | stort *slag* | *regn*. Detta allt kan ej vara obegripligt för den, som vill attendera till det föregående och efterföljande i contexten.

Utan tvifvel måste den bildade Språk-hörseln äfven hafva sitt ord i laget vid bestämmandet af Metriskä reglor: och om ej den i allmänhet rättiga principen, att grundstafvelsen är lång, genom några fastställda modifikationer förmildrades; så skulle Svensken snart ej igenkänna sitt modersmål. Också är Svenskan mycket väl cacherad i Hr P:s eymetriska tirocinier.

Litet längre ned deraifonnerar Hr P. alldeles. Sedan han repeterat mitt förargliga yttrande: att orden *rådgöra*, *återgå*, *urminnes* äro lika lediga för uttalet af Daktylen, som *blomstrand*; så frågar han, *hur detta efter nyss anförda System är möjligt? Och om stafvelserna gör, min och gå äro mindre medelkorrtä än la i tillaga?* Men det är ju klart af det redan anförda, att *tillaga*, *rådgöra* äro af lika valör. *La* och *gå* äro medelkorrtä stafvelser och ingå i Daktyl. Jag tror äfven, att Daktylerne *blomstrand*, *sofvrerskan*, ehuru efter grundstafvelse- och afledningsstafvelseprincipen *stran* och *strer* äro fullkomligen korrtä, då deremot *la* i *tillaga* endast är medelkorrt. *Femtio* nyttjar Frih. *Adlerbeth* som Daktyl: stafvelsen *ti* hör till de medelkorrtä. Hr P. säger tvifvelsutan i sin correkthet *Femtio*, *Sextio* etc.

Hr P:s incisions-punkt går jag förbi — ty om incisionen är redan nog sagdt i föret. till Iliaden — äfvensom diverse annat obetydligt om taktvilor och Césurer, hvilket ord Hr P. icke utan moget eftersinande funnit härledas af *cædere*, afskåra. Men obilligt vore, om jag ej ett ögonblick dröjde vid Hr P:s af honom sjelf såsom mönster angifna Öfversättning af *Tryphiodoros*. Stackars *Tryphiodoros*, i hvilken släpmondering är du icke af din obarmhertiga Tol-kare utstyrd! Skulle man anse denna Öfversättning som exempel; så måste den föras till observanda, non imitanda. Nog är den späckad med Césurer; men dessa utgöras till det

mesta af Palmbladiska, det vill säga, Svensk-förstörande spondaiferade Trokéer. Såsom bevis på Praktversens struktur och klang må följande, som ändå ej äro bland de sämsta, anföras:

Samt det återhållande betslots bugtiga stator,
Full af begär, att sin Makas nye röfvere finna,
Att ej befara Akaiernas nyfullföljda befejdning,
Slöt sig omkring det väldiga Troja bedrånade natt

rundt,
Tvungne, att hämma i sorgelig tyfnad trånadens
tårar m. m.
Här finnas väl inga *Dactyli* eller *Trochæi nudi*, genom hvilkas användande Versfötterna sönderfalla, *likt ett plumpt machinerie af illa sammansatta trådslycken? **

Samt det återhållande betslots bugtiga stator.
Om återhållande skall utgöra incision; så är den endast för ögat: ty deri höras tydligen två ord. För öfrigt får jag erinra, 1) att Daktyl-ord i särskilda Versfötter efter hvarandra aldrig göra så elak verkan, som Troké ord, på samma sätt använda; 2) att versens harmonie och hållning bevaras, om man i flera hvarandra påföljande Daktyler inrymmer t. ex. ett enstafvigt korrt ord efter en föregående Troké, såsom
Höfves det | ingen, att | bedja till | Zevs - - -

Hr P. har carperat mig för ett som i 2 vers. af Iliad. I. Sång. För jag vända hans uppmärksamhet på 6 vers. af den förklädda *Tryphiodoros*?
Re'n, då emot dess ända sig hvåst det tiende året.

*) Ganska lärdt anmärker Hr P. vid frågan om den af min Rec. fabricerade versen

Hugstora bergsboar tilltala så den snöhvita flickan,

att den är olidlig 1) genom brist på alla incisioner, 2) derigenom, att Daktylerne i de tre första versmåttén äro *Dactyli nudi*, det vill säga, att de hvar för sig fylla sitt versmått. Hvad är incision? Ett ords delande ut det föregående versmättet i det efterföljande. Hvad är *Dactyls-nuditet*? Hela det Daktyliska ordets kvarblifvande inom ett ends versmått. Hvarigenom är nu nämnde Vers olidlig? 1) genom brist på incision; 2) genom brist på incision. Qui bene distinguit, bene docet.

I stället för *des* borde väl hafva stått *sin*, efter året förmodligen icke hvalfde sig mot någon annans *ända*. (Kanske likväl emot *Kalliopiäs*, som strax ofvanföre nämnes). *Slut* torde också till undvikande af tvetydighet passat bättre än *ända*, om annars denna täcka idé, hvilken alldeles icke igenfinnes i originalet, nödvändigt skulle pryda Versen.

Äfvenledes ville jag hemställa, huruvida Hr P:s jamb *altjämnt*, (med ej mindre än fyra Consonanter vid den korrrta stafvelsen, och ehuru Hr P. i sin kritiska uppfatts sjeif uppgifver *All* i *Allgode* såsom längre än *god*, hvilket, säger han, *aldrig kan anses som en korrrhet*. *Huru kan man så alldeles glömma sig sjelf? Männe det ej är nog, att man sifstar orimliga lagar? Skola de också sinsemellan strida emot hvarandra?*) Hans *Amphibrachys allstädes*, hans *Pæon tertius Skyddarinna* (hvarföre ej också *Väktarinna*, som några rader längre ned rätteligen heter *Väktarinna*?) hans *corripierade ren*, som dock är en gifven contraction af *redan* — huruvida alla *des*sa, som i den elfvabladiga öfversättningen af Tryphiodoros förekomma, äro correktare och för uttalet bequämare, än t. ex. *tillaga, rådgöra,*

slagur, slaguret, till och med *slagregnet*? Ganska mycket kunde härvid tilläggas så i metriskt hänseende som philologiskt; men mitt ändamål är ej nu, att recensera Hr P.

Jag tackar Hr P. för den profodiska underrättelsen, att *undermåtig* är det samma som *Catalecticus*. Således kan man lära något, der man mindst förmodade. Min förra tvåhögfenbet var dock förlätlig; ty i Hr P:s egna Verslära förklaras *Catalecticus* med *manlig*. Alltså är *manlig* och *undermåtig* det samma. Sådan manlighet må Hr P. be-

hålla. Hvar och en annan torde undanbedja sig den.

Såsom prof på dylik *undermåtighet* framdrager Hr P. tvänne Verser ur min Öfversättning af Iliaden, ur första Sängen: Vill du, att jag, då du får din beöning behålla, och ur 5:te Sängen: Ut sin lans, och den sög ej ur handen törgåfres.

Till svar härpå behöfves ej mera, än en förmaning, att den, som ej begriper, på hvilka ord oratorisk accent bör läggas så väl i vers som prosa, aldrig må befatta sig med deklamation. Denna accent är i förra versen alldeles folklart gifven på *jag, du* och *din* och i den sednare på *den*. En profaläsande Piga skulle ej läsa så dåligt innantill, som Hr P. behagat utstaka, t. ex. Vill du, att jag, då du får din beöning — Hade blott jag, du, din varit utmärkta med cursiv stil, så hade sakert denna viktiga Anmärkning uteblifvit. Men jag säger med Frih. Adlerbeth: denna oratoriska accent fordrar urskiljning hos Läsaren, om den efter Auctorens mening skall behörigen iakttagas.

Man torde af Hr P. kunna få veta, under hvilken *måttighet* följande Vers bör upptagas, som jag träffat i Öfvers. af Tryphiodoros:

Mätte likväl StadsSkyddarinna. Achéneil er besalla. Den räknas, förmodar jag, till det något ovanliga slaget af Hexametern, som innehåller Sju versfötter, och bör väl heta *öfvermåtig, acatalecticus, quinlig*? (Phosph. Versl. Pag. 55); I denna Vers är desutom *Skydd* i *Skyddarinna*, tvärtemot Öfversättarens försarande med samma ord på ett annat ställe, lämpet. Men *Skydd* är utan tvifvel också en af Hr P:s ovärderliga *Medeltidningar*.

Medgifva kunde jag kanske, att i en vers många enstafviga ord ej böra efter hvarandra inlätas. Likväl beror det på omständigheterna, om sådant är förkastligt eller till och med prydligt. Ätta enstafvigar påfölja hvarandra i ofvanförda bägge Verser, och jag tror ej, att många sådana skola

i den öfversatta Iliaden uppletas. Men hvad säger Hr P. derom, att Frjh. Adlersbeth har Tio enstafviga ord i följande Vers, hvilken dock icke upphör att vara vacker:

Hvem du är, jag ej tror, att du, tryckt af Gudarnas vrede?

Ytterligare säger Hr P., att kärlek icke bör behandlas efter hans Theorie eller som Spondé: det ordet hör till undantagen. (Det är mycket vigt med desla; ty när en orimlighet efter Theorien uppstår, så kommer man på det sättet lätt derifrån) För att ådagalägga denna orimlighet, har jag i mina *Anmärkingar* vid Recensionen anfört det af Rec. nyttjade ordet *förkärlek*, och visat, att fyra olika bemärkelser deraf uppkomma, om det ej, efter min Theorie, prononceras

förkärlek, neml. 1) *förkärlek*, 2) *för kärlek*, 3) *för kärlek*, 4) *för* (alltså) *kärlek*. Detta kallar Hr P., att *anställa experimenter med kärlek*. Om ej Hr P. äfven på sitt sätt dermed experimenterat ut, och funnit, att ingen ting vidare återstått att anmärka; så hade han väl ej heller lemnat detta utan vidlöftigare klander.

Jag har likaledes antydt, att hvarje Svensk lär finna skillnad i ljudet af t. ex.

förlåt (Subst.) och *förlåt* (Imper.). Till Hr P:s underåttelse får jag meddela, att jag anser det förra ordet vara Troké och det sednare Jamb. När efter Hr P:s Theorie

Trokén *förlåt* göres till Spondén *förlåt*, och man i Versen inrymmer *låt* i Césur; så försvinner den olikhet i ljudet, som utmärker ordets betydelse. T. ex.

Detta är | din *för* | *låt*. För | *låt*, min | *vän*, om du | *mågtar*, kunna nu Hr P:s känslofulla öron upptäcka den mindsta olikhet i ljudet, när desla bägge *förlåt* så placeras? Säger man deremot:

Detta en | *förlåt* | är. För | *låt* | min *Vän*, om du | *mågtar*, så är ju skillnaden emellan bägge ordens ljud och betydelse påtaglig. På samma sätt med

otro (Subst.) och *otro* (Imper.). Ljudet blir precis lika, när det efter Hr P. t. ex. heter:

Detta är | stark *o* | *tro*. *O* | *tro* en | gång, hvad jag | säger, men, såsom sig bör, olika efter min regel:

Väldig din | *otro* | är. *O* | *tro* en | gång, hvad jag | säger.

Det gifves i Svenskan, kanske mera än i andra språk, till utseendet lika ord, hvilkas betydelse endast genom stafvelsernas tonvigt bestämmes. Således är det högst angeläget, att icke, genom confunderande af accenten, i Språkets Metrik betaga dem detta deras hufvudsakliga igenkänningstecken. Men tilläfsventyrs äro desla metriskas *klyftigheter* för klyftiga för Hr P., som alldeles i otid brådskat från *elementerna*, i hvilka jag märker att jag ännu kan gifva honom en och annan nyttig lärdom.

Hr P:s metriskas ägts-vers. Purpurbestänkt, gullröd, stjernkrönt framtagar Selene.

är till ljudet ofvensk. Hans goda Genius, som ännu lär vara vid litet lif, tillhviskar honom likväl, att denna vers blir bättre, om *gullröd*, just enligt min Theorie, flyttas framför *purpurbestänkt*. Ändå bättre blir han på detta sätt:

Gullröd, purpurbestänkt och stjernkrönt tagar Selene.

Men jag har redan räkat i för mycken vidlöftighet i detta ämne. Jag lemnar således utan afseende allt Hr P:s hit- och ditsonsonnerande om den Metrika och Rimade Versen — och huru principen i den ena söker förgöra principen i den andra — och huru Hr P. gissar, att Romaren alldrig med olika tonvigt uttalat *Pater* och *Mater*, hvilkas första stafvelser dock äro olika i vers — och huru *fragilis*, hvares alla tre stafvelser äro korta, kan i vers utläsas, utan att någongdera höres längre än den andra — och huru Hr P. uppräknar Skriftställare, dem han visserligen på renommée känner — och hu-

han, till bevis, att de nyare språken uttalas olika i vers och prosa, i anförda Italienska och Fransyska verser hämtar stöd dels af en licence hos Poëten, dels af sitt eget misstag, då han t. ex. i den Voltairiska Versen.

Je chante ce Héros, qui regna sur la France, gör *regna* till Troké (om Hr P. haft tillfälle, att höra ren fransyska talas, så hade

han känt, att Prosa-jamben *regna* bibehåller sitt jambiska ljud i versdeklamationen) — och huru han på den afgjordt korra stafvelsen de uti *biomstrande* lägger, enligt bifogad musikalisk expression, en två gånger större tonvigt, än på *Rvan* — och huru han med ofkuldssfull naivitet till efterdöme sammanställer *Psalmboken* och *Bellman*, liksom denne sednare, hvilken merendels alltid improviserade och *ljöng*, möjligen kunnat noggrant iakttaga alla Språk-reglor, hos hvilken man gärna öfverfer med en sådan brist vid så mycket annat förträffligt, och hvilken äfven ofta med lit använde denna profodiska oordentlighet för den burleska effekt, han ville åstadkomma — och huru metriskt lagarna äro *oväsentliga för Rimskalden*, som blott behöfver springa bakom Rhythmens bequämliga skärm, för att få all tonvigt för hufvudet — och huru *Versens fullständiga Harmonie* uppkommer genom *Andans*, Rhythmens, krig med *kroppen*, Metern, hvilken enligt Hr P. vill hålla den till *evolution i fria och olikartade tidsförhållanden sträfvande* Rhythmen något litet inom skrankorna. (Om desä bågge så nära beslägtade kämpar voro fredligt sinnade och Rhythmens frihetsbegär mindre Demagogiskt, männe då ej Versen vann i Harmonie? Och mäktar ej Rimskalden upphinna den perfections grad, att kunna iakttaga det Språkets tonvigts-lagar, på hvilket han skrifer, utan att förtjena namnet *Manufakturist*, som Hr P. med så mycken *delicatesse* tillägger *Vols?*).

Jag lemnar likaledes Hr P:s ofanna föregifvande, att jag påbördat Rec. en ofan-

ning, i afseende på *Kellgren* och *Kellgrenska Scholan*. Om en Schola finnes, som bör bära detta namn; så måste det vara en sådan, som följt och bildat sig efter Kellgrens principer. När nu fråga var om sådana Daktyliska ord, som Rec. ej godkände, men som, enligt desä principer, den så kallade *Kellgrenska Scholan* nyttjat; så är svårt att inse, hvad orätt jag tillfogat Recensenten.

Jag vill blott meddela Hr P. den *upplysningen*, att jag ännu icke täflat om någon Medaille i Svenska Academien, hvars uppmärksamhet jag likväl alltid skall anse för en ära att förtjena, äfvensom den uppriktiga *anhållan*, att Hr P. ville beväget skona vår Litteratur för den utlofvade ytterligare Metrisk afhandlingen. Vi hafva redan nog af hans Verslära i Phosphoros och hans sednaste förklaring deröfver.

Då Hr P. såsom en obehörig tredje person inblandar sig i saker, med hvilka han ingen ting hade att skaffa, och envisas, att utan hoffsamhet uppträda som predikant af läror, dem *han* är för klen att försvara, så tyckes han verkligen med all gevalt eftersträfa den söga afundsvärda namnkunnighets-lott, att vinna en litterär Martyr-kranz. Han bör alltså finna sig i förbindelse hos mig, som nu frampläckt några blad dertill, och förvärfvat honom den tillfredsställelsen, att med ett slags offentlighet utgå korrektion. Den otacksamma Allmänheten har hittills ansett hans förmåga så litet lofvande, att det ej lönade mödan, att på hans produkter fåsta ens en sådan uppmärksamhet.

Sedan Hr P. fördenksull, som jag hoppas, förnummit, att hans heroiska arm icke förmått rubba mig det ringaste vapen ur händerna; så proponerar jag, om icke just fred, åtminstone vapenhvila, endast af den orsak, att Allmänheten söga lär huggas af derta slags faktningar. Må Hon förmyndare-fritt få läsa både mina och Hr P:s litterära försök? och det visar sig snart i våra exemplar-magasiner, huru Hon bedömer dem. Men

skulle Hr P. ej antaga detta försönliga anbud, skulle han antingen själf eller genom något Redactions-Utlökott ånyo anfälla mig; så skall jag — förmodligen icke besvara sådant. Flera skäl, än de redan affonnade, lär han ej hafva att anföra, och mitt förakt skänker jag åt det plumpa ovetnets vanmäktiga nödrop.

Sedan jag slutat föregående uppfatts, föll mig i händerna en i Bihaget N:o 10 till denna Tidning införd så kallad *Duplik* af den lidande Iliad-Recensenten själf, hvaraf jag ytterligare finner, att mina *Några Anmärkingar* ogement hafva svikit, efter de gifvit anledning till icke blott *En* utan *Två* jeremiader öfver min egenkärlek och mitt ofog, att tillrättavisa en Rec. i sjelfva Upsala Litt. Tidning, som bort anses alldeles infallibel. Ehuru denna med hvarjehanda Citations-präl utfirade Duplik ådagalägger hos Rec. en oförtruten Samlares visserligen aktningssärdade arbetsämhet; måtte jag likväl tillstå, att den ingifver föga respect för hans ömdömeskraft, enär bland de itällden, han såsom skäl återoppar, en del icke bevisar annat än nästan alla Tolkares sinsemellan stridiga meningar, och en del just meddelar styrka åt hvad jag anförde.

Rec. söker försvara sitt påstående, att min tolkning af *απο δρυος εδ' απο πετρης* med *ifrån en ek eller bergshäll* är oriktig, och framdrager i sådant afseende åtskilliga äldre och nyare öfversättningars af detta Iliadens rum. Till undvikande af vidlöftighet, hvilken här icke behöfves, vill jag blott stadna vid den *Vossiska*,
Jetzt fürwahr nicht gilt es, vom Eichbaum oder vom Felsen etc.

och fråga Rec., om icke *von* i Tyskan betyder *ifrån*, liksom *απο* i Gräkiskan, *a* och *ab* i Latinen? Jag vet ganska väl, att *von* äfven betyder *om* (de); men antages *om* på detta ställe, eller *emellan*, hvilket Rec. föreslagit, och skall man sedan förfara conse-

quent; så lär det blifva platt omöjligt, att vertera den af Rec. anförda 163 Vers. i Odysseens XIX Sång, der Penelope, som icke strax igenkände Odyssevs, sedan hon frågat, af hvilken slägt han vore, säger:

Ου γαρ, απο δρυος εσαι παλαιφαις, εδ' απο πετρης.

Deremot bibehåller jag äfven här samma betydelse (*ifrån*) för *απο*; och till Rec. förundran skall det visa sig, att denna vers, som han uppmanat mig att tyda, då blir rätt tydlig, t. ex.

Ej är du kommen (d. v. f. härstammar du) *ifrån* en gammal ek eller bergshäll, med hvilken nu i hast gjorda öfversättning den *Vossiska* fullkomligen instämmer, när jag endast undantager *παλαιφαις*, som ej torde vara nog exprimeradt med *gammal*,

Nicht der gelabelten Eich' entstammest du, oder dem Felsen.

Rec. kunde tilläfsventyrs invända, att, sålän ordet *ifrån* här blifvit rätteligen nyttjadt för *απο*, min förklaring af denna phras i de öfverklagade *Anmärkningarna* dock icke är till detta sista ställe lämplig, hvarest Scholiastens m. fl. Citation om bruket, att i *äldsta tiderna lägga nyfödda barn i gamla ihåliga ekar eller bergskrefvor, och att enfaldigt folk trodde dem vara födda af träden och bergen*, vore den rätta, och hvadan Penelopes uttryck i Versen betyder: *Du härstammar säkerligen ej från en okänd Slägt*. Detta skulle jag strax medgifva. Men hvarföre söka *samma* grundförklaring till ifrågavarande bägge ställen, som i alldeles olika sens innehålla detta så kallade proverb? När, som jag förmodar, hvarken Rec. eller någon annan kan gifva den (att *Voss* icke gjort det, synes af det ofvanförda); så torde min vid första stället vägade mening, om en *förmontligare ställning, som en svagare gemenligen behöfver mot en starkare* och om *den ur Herde- och Landt-lefnaden tagna bilden*, ej vara utan sannolikhet, hvilket jag åtminstone tror mig kunna påstå, utan att fela i skyldig aktning mot

Å många andra Öfversättare och Commentatorer, hvilka på så olika sätt behandlat denna svåra tirad. Homäros behöfde ju ej placera Hektor verkligen i en ek eller ofvanpå en bergshäll, som Rec. så fullrikt antyder, för det att han lät honom tänka på en belägenhet, hvilken emot den starkare Akillevs varit mera förmonlig och hvilken han genom denna bild uttryckte? Om man t. ex. på Rec. och hans snillefoster ville lämpa det bekanta

Parturiunt montes, nascetur ridiculus mus; så följde ej derutaf, att Rec. verkligen vore ett berg och läg i födslopinan m. m. Att Homäros desutom kände till *dylika idylliska förhållanden* med Herdar, Hjordar etc., inhämtas af hundrade ställen i Iliaden och Odysseén; och det är så mycket mera förvånande, att Rec. med någon kännedom af den Auctor, öfver hvilken han räsionerar, kunnat draga sådant i tvifvelsmål, som äfven *Gin*, hvars ord Rec. sjelf anført, öfversätter: comme un jeune berger et sa timide compagne.

Märkvärdigt är sedermera, att de fyra hufvud-momenter, som Rec. anser sin Öfversättning af *apo* (*emellan*) hafva för sig, alldeles icke passa in med hans, men snarare med min tydning af *apo* (*ifrån*). 1) Hvar ligger det sig ordspråksförkunnande i Rec. vers:

Men det är icke år, att *emellan* eken och klippan, mera än i min:

Nu kan man ej i fanning *ifrån* en ek eller bergshäll etc.?

2) Hvilken plausiblere mening gifver Recensentens *emellan*? Mitt *ifrån* är förenligt med contexten och fullkomligt öfverensstämmande med så väl Gråkiskan som *Voss*' m. fl. Öfversättningar, då deremot detta *emellan* icke med någotdera inträffar.

3) Huru passar Rec. tolkning bättre till andra ställen? Och kan den härdragas till det anförda af Odysseén? Detta skulle förmodligen efter Rec. heta:

Ej är du *kömmen emellan* den gamla eken och klippan !

Nys ofvanföre har jag visat, huru denna Vers kan gifvas, och ur hvilka ikäl *ifrån* äfven här är rätta ordet.

4) Ett Talsätt af denna mörkare beskaffenhet behöfver alltid någon Commentarius. Men den, som skall commentera dit *emellan*, hvilket aldrig någon Gråk lär hafva uttryckt med *apo*, tager sig alldeles vatten öfver hufvudet.

Proverbet i Hesiodos' Theog. v. 35.

ἀλλὰ τίη μοι ταῦτα περὶ δρυὸς ἢ περὶ πετρῆς
kunna vi gå förbi. Det afgör här ingenting. Den för Öfversättares bequämlighet lyckliga upptäckt lär endast finnas i Rec. Gråkiska Lexicon, att *apo* och *peri* i betydelse omväxla med hvarandra, och att *apo* *δρυος* uttrycker samma idé som *peri* *δρυὸς*. I våra vanliga Lexica får man väl se, att *apo* också betyder *de*, den enda synbara föreningspunkten med *peri*; men detta *de* betyder icke *om*, utan *af*, *ifrån* (e. gr. *apo* *των* *σαν* *αναλισκω*, *de* *tuis* *absumo*). Likaledes regerar *peri* egentligen Genitivus, när det exprimerar *de* (*om*): med Dativus och Accusativus är det *circa*, *circiter*, *erga* etc. Bemärkelsen *emellan* har jag hvarken funnit för *apo* eller *peri*. Men om Rec. äfven nedskref *emellan* för *peri*, huru skulle ändå den der Hesiodiska Versen öfversättas?

Som, efter eget erkännande, *Heijnes Observationes* äro för Rec. obekanta, hvilket lika litet tyckes anstå en Rec. af Iliaden, som den omsförmälda expressionen om *Heijne* hedrar *Voss*; så vill jag rekommendera läsningen af denna fullständiga och grundliga Commentator, under försäkran, att Rec. gråkiska studium skall finna sig väl deraf.

En den alraeländigaste observation upprepar Rec. åter angående *likljudiga ords redundationer*, och framställer 3:ne verser till bevis derpå. Redundationen lär bestå i ett *som*, hvilket i tre verser efter hvarandra, en gång i hvardera, förekommer. Huru bedömmar då Rec. Homäros sjelf för desse Verser på samma ställe?

Ὅς Κουρὸς τῷ ἐνεμονῶ, Ὀποιεῖται τε, Κηλλικρον τε

βησαν τε, Σκαρφην τε, και Αυγεius κρατεινας,
Ταρφην τε, Θρονιον τε - - -

I stället för mina tre som i tre Verser, redundera ju hos Homäros icke mindre än Sju te i tre Verser?

Äfvenså får jag till försvar för ett tre gånger repeteradt *alla* i 288 vers. af Iliad. Låta Sång hänvisa till Homäros sjelf:

ΑΛΛ' ἴδ' αὖτις εἰδελει περι παντων εμμενοι αλλων
Παντων μιν κρατειν εἰδελει, παντεσι δανασσειν,
Πασι δε σημαίνει - - -

Här förekomma *εἰδελει* och *παντων* hvardera två gånger, *παντεσι* och *πασι* en gång. Om ej Gråkiskan ägde den fördelen, att kunna variera *παντες* genom Casus och Dialekt, så skulle likljudigheten blifvit enahanda med det i särskilda Casus oföränderliga *alla* i Svenskan. Repetitionen af *alla* är för öfrigt på detta ställe emphatisk. *Voss* har:

Aber der Mann will immer den anderen allen
zuvor sein;
Allen vill er gebieten im Heer, und alle beherrschen,

Allen Gesetz' austheilen - - -

Beträffande det *Metrista*, har jag redan ofvannföre afhandlat med Rec. Beskyddare. Jag vill blott här anmärka det dåliga i Rec. förfarande, att framställa såsom af mig autoriserade ordquantiteter, t. ex. i de föregifna

Daktylerna *trekäftad*, *framblixtra* etc., hvilka jag alldeles icke erkänner och aldrig har autoriserat. Uti företalet till *Iliaden* står expressis verbis att läsa: *Kornta äro alla Medelkorrtta stafvelser, utom då 1) Flera än två Consonanter sammanstöta, t. ex.*

framblixtra, hvilket bör heta *framblixtra*: 2) Bland tvåanne sammanstötande Consonanter någon äger ett dubbelt och svårsgadt ljud m. m. t. ex. *trekäftad*, hvilket alltså

bör heta *trekäftad*. Att en Rec. saknar tillräcklig sakkunskap, må man kanske förlåta honom, när han gripits af Recensions-Manien; men att han med flit söker förvilla genom oriktiga uppgifter, är något mera än oufsäkligt. Till dylika uppgifter hör äfven den, att jag icke varit *denna min etablerade princip trogen*. Sådana obevifna tillmälen kallar man i de lindrigaste termer *snack*.

Sluteligen anser jag mig böra råda Rec., som torde vara bättre hemma i andra saker, att deribland utlotta ämnen för sina Recensioner. Med den *Gråkiska Homäros* synes han ännu icke äga nog intim bekantskap.

Linköping den 21 Aug. 1816.

MARC. WALLENBERG.

Kungörelser:

Under titel af *Läsning till utbredande af medborgerliga kunskaper* äro Prosten Grefve F. B. v. Schwerin i Sala, Protocollsecretären J. C. Åskelöf och Assessorn Cl. Livijn att instundande Octob. månad göra början med en månadskrifts utgifvande till det Svenska Allmännas gagnar, hvilken skulle åfysta att sprida ljus öfver sådana ämnen, som i ett fritt och väl inrättadt Samhälle böra vara föremål för allmän och redig kunskap. Prospectus af denna skrift är särskildt tryckt och i allmänna Tidningarne införd. Hvarje månad utkommer ett häfte innehållande omkring 6 ark, som af Prænumeranterna betalas med 4 R: B: o arket. Prænumeration är öppnad hos de flesta Bokhandlare i Stockholm och BokhandelsCommissionsärer i Landsorterna, äfven som hos samteliga Stifvens ConsistoriiNotarier.

I Stockholm och Landsorterna är Subscription öppnad på *Skandinaviens Historiska Fornlemningar* af Profesör N. H. Sjöborg, innehållande en efter möjligheten fullständig beskrifning på alla i Sverige och Norrige befintliga, dels hithills okända, dels ej tillräckligen granskade och förklarade Minnesvärdar, bestående af Inskrifter, Figurer, Runor, Verktyg, Höggar och Stenskrifningar. Detta arbete kommer att utgifvas häftevis, och innehåller hvarje häfte emellan 50 och 100 figurer. Priset på hvarje häfte kan vil blifva under, men skall ej gå öfver 6 R: B: o. I alla fall lemnas hvarje häfte åt Subscribenterne emot afdrag af 1 R: B: o på det pris, hvartill Boken utom subscription säljes, och blifva Subscribenternas namn anringen i Boken eller i allmänna Tidningarne införde.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 13.

Lördagen den 30 Mars

1816.

R e c e n s i o n :

Poetisk Kalender för År 1816 utgifwen af
Petersson. Upsala 1816. LXIV, 210
och 64 sid. 12:o.

De Kalenderar Rec. förut haft tillfälle
anmäla, hafwa hufvudsakligen genom många
den af Originalstycken, i en ny, bland och
orwanlig ton, ådragit sig allmänna uppmärks-
samheten. Den närvarande åter påkallar
den egentligen derigenom, att den betydliga-
ste delen utgöres af en wäl wald samling af
gamla wisor: dyrbara lemningar från en för-
fluten nationell poetisk period. Denna sam-
ling, som Utgifwaren gifwit namn af Nord-
mansharpan, och som, med ett inledande och
ett slutande Poem, sträcker sig från sid. 1
—130, föregås af ett widlyftigt Förord
(sid. 1—LXIV), som, jemte det att det
förklarar Utgifwarens ätgärd wid redaktio-
nen af denna samling, innehåller dels skarps-
sinniga anmärkningar öfwer nationalpoesiens
natur, dels wigtiga notiser rörande den swens-
ka, i synnerhet; genom hwilket alle detta

Förord gde anspråk på Grönfarns närmare upp-
märksamhet. Så karakteriseras med få, men
trösfande måstordrag (sid. III—V) de för-
nämsta Stjernorna på Sveriges poetiska him-
mel: Stjernhjelrn, Lidner, Wellman, Kells-
gren och Franzén. I afseende på den förste
nämnde yttras, att han „enligt de ännu så
högst ofullständiga historiska begreppen om
wår litteratur, står på sin plats alldeles en-
sam, liksom framtröad genom ett underverk,
utan samband med några föregångare och us-
tan (beständ) insigtelse på några efterföljars-
re.“ Rigtigt anmärkes det, att Stjernhjelrn
haft sina föregångare i de urgamla Folkwå-
dens, som just derför icke bära några ens-
skilda författarens namn, emedan de sprungit
ur hela nationens eget flöde, och i en not
(sid. LII) anmälas twenne bewisande dokus-
menter för tillwärelsen af en Stjernhjelm-
poesi-skola, hwars enda bekanta uppsådingar
Utgifw. anser Columbus och Lindskjöld wåra.
Med skäl skulle man dock kanske för denna
Skolas sista teining kunna anse Grefwe Olof
Gyllenberg; ett namn som, Rec. wet icke hwars
före, så sällan förekommer i wår witterhets-

Hetshistoria. Emellertid har denna anmärkning om tillvarelsen af en sådan Skola o-morsågligen sin rättighet. När witterhets häfder äro ännu icke tillbörligen undersökta och ännu mindre i ordning ställda. När detta engång sker, torde det blifwa klart, att från den stunden war Skaldekonst upphörde att, som i de så kallade Folsångerna, wara ett owillskorligt frambrutande ljud af den nationen in-boende naturpoesi, för att, med Stjern-hjelm, idkas mer som medwären konst, bildade sig äminstone trenne särskilda skolor, af påtagligen egendomlig karakter, hwardera: den Stjernhjelmska neml., den Rosenhane-Dahlska och den Spejelska, som utom fräga war den taktikaste, till dess att den fransoserande Dalinska — af Triewald förberedd — uppkom och uppslukade de föregående. Ätt ätskilliga af de personer, som woro medlemmar af nämnde Skolor, wiserligen icke för-tjena det förakt, med hwilket de nämnas sid. IX, torde medgifwas af hwar och en som närmare studerat dem. Det är sant, hos de trenne af 1600-talets poeter, som wanligen mest omtalas, Runtius, Lucidor och Fru Brenner, finnes såga som ersätter den möda det kostar att genomtråka deras digra rimluntor. Helt annat är förhållandet med ätskilliga af de mindre omtalade bland våra äldre skalder, af hwilka Rec. nu, exempelwis, blott will nämna Wiwallius och Freske; emedan ätskilliga af deras qwäden öfwergått och blifwit folkwisor. I afseende till den förra ligger bewiset, för min utsago, i den så kallade Wiwallii Eoder å Linköpings Gymnastii Bibliothek, och i anseende till den senare är det allmänt bekant, att hans sådana sång:

„Först i wärens spåda grymme

Sick Amandus om en dal etc.

sjunges, i wiså landsorter, som en af de mest

älskade Folkwisor. Det förhåller sig neml. i allmänhet icke så, att de egentligen poetiska produkterna, som ännu, liksom minneswärdar från en förfluten bättre tid, fortlesas wa på allmogens läppar, äro ur dess sätte ursprungna, hwilket dock Hr Akerbom, sid. XII, tyckes wilja antyda. Det är endast hos ett förtryckt folk, med kufwadt språk, som Poeten, enligt Hr Geiters förträffliga uttryck, liksom grufbrand glöder på djupet. Bland hwarje sällständig, ädel och fri nation, meddelar sig det sådana uppifrån och nedåt, och kring den äkta landsfadern samlar sig allt det yppersta i dygd som i skönhet, i handling som i sång. Ästwen de här meddelade Poeter bära derom vittne. Och om intet annat, så lärer oss erfarenheten, att allmogen tillgnar sig hwad de högre stånden lemna, och att den förras cultur är ett residuum af de senares. Hwem har icke gjort den erfarenheten till exempel: att sedan Wisorna: Jarwål Sophie etc. Långe wandrade mitt trötta hjerta etc." med många flera, länge gnosats af fröknar och mansjeller, ljuda de nu efter i år tryckta exemplar, kring spinnrocken och på ångarna? — Detta är också ett skäl, hwarföre så många af dessa minnesmärken från war Skaldekonsts äldsta period, redan hafwa förgått, och att de sista ännu återstående egentligen lesas hos gamla utlöswade Gummor. De hafwa neml. blifwit undanträngde af ätskilliga alster af de bland Herrskapet berömde Poeterne. Och en af dessa, som, i detta afseende, gjort mesta skadan, är werkliaen Dalin, emedan han, med full af-sigt, gick ut på, att, genom sina parodier, till intet göra de gamla. Ätt han deruti till en del lyckats, tror Rec. snarare bero deraf, att han uppträdde på en tid, då nästan all poetisk stämning tycktes wara förswunnen ur war

natton, än deraf att han, som Hr. Alsterbom uttrar sig, i noten, sid. xxxiv, hade verklig talang för Wisor; ty då Wisan ofnekligen är den skalbeart, i hvilken Poesiens musikaliska element renast och mest concentrerad framträder, så kan en sådan talang icke gerna förutsättas hos en man till den grad utan musikaliskt sinne, som Dalin. Nöjdes något spår till en sådan talang i hans wisor, så skulle han wisserligen på vår Parnas spela en betydligare role än han verkligen gör, och då skulle man icke behöfwa nämna hans namn med skoning. Men Rec. kan, bland den stora mängden af Dalins rim, icke erinra sig en enda, som ens på afstånd närmar sig idealen för en sann wisa. Hans Herdasånger äro ju icke annat än variationer af hans Fabler, med den skillnad, att i stället för Katten, Näfwen och Casuarien i den förra figurera Celadon, Philemon och Chloris i de senare; men behandlingen och tendensen: att få komma fram med små politiskt satiriska utfall och hänga en handgriplig sensmoral bak- efter, äro gemensamma för båda slagen. Hans skämtsamma Wisor åter nedtryckas antingen af en obegripligen tung och prosaisk råhet eller äro de ingenting annat än lika smak, som meninglösa Don-Rimés, t. ex. den bekanta Rimransan: Gåsen sitter på Kyrkotorn etc.

Dock den rikedom på ämnen, som i detta inträffande företal finnas så snillrikt behandlade, har förledt Rec. till en kanske nog lång episodisk utswäfning. Rec. will derför nu återwända, för att anmäla det sätt som Utgifwaren säger sig hafwa följt under Redaktionen af dessa dyrbara Sånger. — Sid. XIII — XV, angifwas de sålör, ur hvilka dessa sånaer blifwit hämtade. Ena uppteckningar ha icke gifwit annat än variationer till de af

Geijer och Afjellus meddelade Romanser. De Romanser åter, som här meddelas, äro till större delen hämtade ur Professor Zetterströms rika samling af Folkskrifter. Men deremot äro nästan alla Kärleksqwäden afskrifna ur den å Upsala Univers. Bibliothek förvarade Gyllenmårssiska Coder. Utg. will i en not, sid. xvii, leda sig till finnandet af rätta tiden, då Samlaren af denna Coder, Bröms Gyllenmår, lefwat, deraf, att han säger att han är nämnd såsom fördriddare, i den gamla Smådevisan om brölloppet på Näs i Adelsöfs Socken, der alla gästerna hade djurs namn. Men hwaraf wet man, att denna Gyllenmår war vår Samlare? — Emellertid lärer denna Coder icke förreda någon synnerlig säkerhet hwarfen i Kritik eller Grammatik; och då detta äfwen är fallet med allmogens tryckta Wisor — och sådana utgå den Zetterströmska Collectionen — har Utgifwaren, enligt hans egna ord sid. xviii, icke gjort sig samwete af att rätta uppenbara misstag. De skäl han för detta försarande, sid. xix, anför: „de äro inga konstprodukter, i ordets wanliga bemärkelse, inga arbeten, inga enskilda författares preglar och tillhörigheter: utan blott och bart folksdikter, melodier framqwällda omedelbart ur folklynnat, och behandlas immerfort af allmogen som fria muntliga traditioner, emedan nästan hwar och en som sjunger dem, gör det till någon del på eget wis, ungsår som när man berättar Sagor*“ måste wäl af alla medgifwas. Det har äfwen ett lysande exempel för sig. De Homeridiska qwäden, hvilka i sitt ursprungliga stic, icke woro annat än dylika folksdikter, än gammalgrekiska Romanser, att

*) Hwilka, i förbigående sagdt, icke äro annat än till prosa upplösta Romanser.

jag så må säga, behandlades alldeles fritt och willkorligt af Rhafoderna. Det var först sedan de, ur deras minnar, uppskrifvos, samlades och af lärde Critici diastemastiserades, som de fingo en constant och bestående text. I de underrättelser wi äga om Aristarchos' method under sin Redaktion af Ilias och Odysseen, se wi att han också för afgrändet af en läsarts åktet, ansåg det poetiska Sinner för högsta instansen, och dömdo efter öfverensstämmelsen med den scala som måste finnas för hvarje nationell folkpoesi. Och då denna scala, för den gammal-kristligt romantiska Poesien, ligger i Melodien, så äro endast de förändringar oförlärliga, som på något sätt störa dess lediga och genuina gång. —

Skelfwa Samlingen börjas med en förträfflig inledande Sång af Uggiswaren, kallad Sångarlott (sid. 1—6), i hwilken Skalden, med säker måstarhand och genom de enklaste och i alla hjertan trängande toner uttryckt eslementerna of den gammal-nordiska Romantiska Poesien. Ex. huru hänförande, sant och intagande wacker, är icke dess karakter målad i nedanstående strofer:

„--- --- Känner

Ei kärlek mig igen?

Ibland des många wänner

Är jag des äldsta wän.“

„I trakter långt från Norden,

Jag sakas Troubadour;

Dock öfwerallt på Jorden

Sins strängspel och natur.“

„Jag här i cittrans gömma

Den fordna fromma tid,

Från sagans gullflod strömma

Lycksalighet och frid.“

„Hwad ädla hieltar waga

I kamp och riddarluft,

Hwad sköna ögon läga

I strid af we och lust;“

„Den slägt som kiljan smeker,

Och blanka klingors dån:

Allt på min tunga leker,

Ly jag är Sagans Son.“

Skelfwa Samlingen består of två Afdelningar: Romanser (sid. 7—70) och Wisor (sid. 71—125). De förra utgöras af sjutton särskilda stycken, och främsta rummet af dem intages of Riddar Sanct Göran (sid. 7—13). Af den anmärkning, som läses på titelbladet af den gamla tryckta Wison, drager Hr Utterbom den sannolika slursats, (sid. XIV) att den blifwit sammanfatt i onledning af detta heroiska Helgons bild, som Ören Sture den äldre i Storhyrcan lät upprepa. Utan en sådan onledning har man äfwen swårt att förklara, hwarför denna legend skulle i sjungbar form blifwit bearbetad, då den länge förut ägdes på swenska, fast i episkt skick, bland de så kallade Drottning Euphemias Wisor. — Den andra i ordningen: Konungsdottern och Blomstermåstern (sid. 14—19), kanske en af de skönaste i hela samlingen, will Rec. påminna sig hafwa läst på gammal tyska. Den genomdras of den egna, lufwa blomsteränga, som på wist sätt utgör den gammal-tyska folksängens egendomliga karakter. — Magdalena heter den tredje (sid. 20—24) och ger i skönhet ingen efter; till sitt innehåll, en romantiserad legend om den ängrande Magdalena. — Den femte eller Dödsfängen (sid. 32—35) finnes äfwen på tyska, och är meddelad först af Eschenburg i hans Denkmäler altdeutscher Dichtkunst s. 447, och sedan i Des Knaben Wunderhorn. Såsom bewisande sammanlikning, må sista stroferna anföras:

Svenska Sängen.

„Eodrier du, hvem denna wisan qwad,
Som dig så wäl mände lika?
Det gjorde tre fädna Jungfrur små,
Jungfrur små,
Om sin wän i Dierrike.“

Tyska Sängen.

Wer ist's, der uns dies Lieblein sang?
So frei ist es gelungen.
Das haben drei Jungfräulein gethan
Zu Wien in Oesterreiche.

Skulle amplifikation af uttrycket, i den svenska Sängen, förräda en offsigtsenlig öfversättning? — Den Sjunde, Swen Swanehwit (sid. 38—40) är isynnerhet märkwardig, emedan den är ett lefwande bewis, att under den christna tiden hade icke förfädernes sed att förlusta sig med Gåtors gisslande, från Norden förswunnit. — Hwad åter den åttonde angår, eller Det höga Spelet (sid. 41—43), så är den af en wida frivolare ton än Nordens öfriga gamla Romanser plåga wora. I Nere's fosterbygd har han ofta hört den sjungas, men med betydliga förändringar. Sedan Lilla Hårtsman wunnit Jungfrun på tårningsspel, och hon för gäfwes sökt att med stänker köpa sig ur hans wåld, sofwor hon en natt wid hans sida. Om morgonen derefter, träder hon upp, enligt wisan:

„Jungfrun går i kammaren och statar upp
sitt hår:
Jag är än så god Jungfru, som jag det war
i går.“

De spelade, de spelade gulltårning.“ —
Men lille Hårtsmannen uppretades af dessa orden, och betog henne genast all anledning, att upprepa dem. Då heter det:

Jungfrun går i kammaren och statar upp
sitt hår:

Gud nåde mig, arma flicka, för ord jag sad
i går;

„Min mödom den hafwer jag bortmistat.“
och derefter börjar hon i de mest rörande ordalag, att måla det lidande som skulle öfvergå henne, när denna händelse blefwe bekant för hennes föräldrar, och slutar med att säga sig ej hafwa annan utväg än att fly hem till den älskade. Han svarar dock, att hans boning ligger djupt under böljan blå, der ingen kan taga hus om qwälle, och sedan han upperkarat sig som Decken, störtar han sig i den närbelägna sjön. Denna wisa är bewisligen af Smäländskt ursprung. — Af Den förrrollade Nättergalen, den nionde i ordningen (sid. 44—48), och hwilken öfwen läses på Tyska i von der Hagens Samling, finnes ett gammalt exemplar i Kgl. Bibliothekers Samling. Detta har dock, i 19 Strofen, en wida sämre läsaet, än det här meddelade. Så, då wi här läsa:

„Först kapte hon sig till lejon och björn
Och så till hundra små ormar.“ —

Har Kgl. Bibliothekets exemplar:

„Först kapte hon sig till lejon och björn
Och så till andra små ormar.“ —

Den Elfte åter, kallad Det blodiga Brölloppet (s. 55—62), är otwifelaktigt af rent swenskt ursprung, såsom berättande en swensk händelse, med angifwande af lokaliteter. Den är derjemte utmärkt af hög förtäfflighet. Den rysliga händelsen är neml. i ett warmt poetiskt sinne uppfattad, och framställd med djupt ingripande sanning, mild skoning och fullkomlig renhet från alla sentimentala inblandningar, hwilka endast skulle till olidlighet förderwa detta ämne. — Den sista Romanzen Den fromma Jungfruns begrafning (sid. 67—70) är ett foster af den mest rörande poesi. Fröherinnan Stael von Holstein yttar i sin skrift De la Litterature, att Cha-

rakteren af Nordens Skaldekonst är en douce tristesse; och detta omddine inträffar alldeles på närvarande lilla måsterstycke, der sorgsenheten dock finner sin upplösning i den innerligaste religiösa förtröstan. Denna Romans lemnar ett äfärdligt exempel på, att ett Skaldeestycke kan hafva den mest rörande ton utan att infalla i sentimentalism.

Wisorna åter äro 21 stycken; dock är den 16de i ordningen, Det bästa af allt (sid. 109) egentligen att tala, ingen Wisa, utan ett erfarenhetsbewis, för den som behöfwer ett sådant, derpå, att våra landsmän rätt så wäl som Tyfkarne, hafte Priamlar: en art erhiska folksepigrammer i hvilka den gamla swenska egenkapen, godt Wetz, som gifwer våra Rimchronikor ett nytt intresse, jemte det historiska, tydligast uppenbarar sig. — De egentliga Wisornas skilda ådrar, hafwa också en mycket mera varierande karakter. Så är den 4de i ordningen, Den andliga Brudens wallfart (sid. 77—80) en romantiserad omarbetning af fragmenter ur Canticum Canticorum och den 2a åter, af Utg. kallad Fromma Tankar (sid. 73, 74) förmodligen ett stycke af en Brudskrift. Men alla hafwa dock det gemensamt, att intaga hwarje dyppet hjerta genom en obefristigt naiv innerlighet, som på ett eget sätt behagar, äfwen der Allegorien, såsom i den 1a Wisan, Ap-pelgården (sid. 71, 72), är mindre lycklig. — Hwad deras ålder sins emellan angår, så har man historiska bewis för den gamla existensen af den 8de: Friarelära (sid. 89—91) och den 19de: Kärleken och Wöden (sid. 118—119), hvilka båda läsas i Mezenius Tragedi Blanka-Måret. Att de varit för ut bekanta sånger och blifwit dit insända, sätes utan all twifwel genom den af Utgifwaren, sid. XVII, meddelade notis, att han

hämtat den föra af dessa två ur en, än Mezenius, äldre affskrift. — Balen (sid. 101—106) är, som Utg. gifwar, twifwels utan från tiderna strax efter trettioåra kriget, och torde wara en produkt af den Stjernhjelmska SkaldeSkolan, om hvilken Utg. i föresatlet så eröfande talat. Wißt är äminskone, att den öfwerflödar på Stjernhjelmska wändningar och talesåte, och Rec. bekänner, att han, för sin del, på flera ställen, tycker sig igenkänna tydliga spår af måstaren sjelf. — Utskilliga äro dock af en wida yngre dato. Bland dem hörer wiserligen den 3e i ordningen, med öfwerstift Trohet (sid. 75), genom hvilken en står ton löper af Wiwallii både manér och öden. Den yngsta är dock förmodligen Wärens herrlighet (sid. 111—117), hwilken Rec. skulle wilja härleda från början af 1700talet. Den har ett så afgjordt syftontycke med ett stycke, kalladt Wärens Wöje, meddeladt af Sabstedt i hans Samling af Verser på Swenska (Stockh. 1751—1753) i 1a Del. sid. 126. Som bewis här för wil Rec. ur denna anföra några strofer:

„De täcka ångars fagra såte
 Och bjuder ut till fly,
 Att tråda in i nöjets tåte,
 Och fågnas hjerterlig;
 När gamla Mor sitt förkläd lönt
 Brev ut til markens zir,
 Och wil nu klå sin sal med arönt,
 Hwars tal är klar Sappir.“

„Här sätter man sig glader ner
 In under himlens klå;
 Att hwad man hör och hwad man ser,
 Förnöjs int wara må.
 Här tillrar fram en häck så ren,
 Ut ett ljusligt brus;
 Der rullar vinden lurwog gren,
 Och gier et sakta sus“ etc. —

Af dessa korta anmärkningar (som, i anseende

till rummets inskränkning kanske redan äro för långa, kan läsaren sluta huru intressant och lärorik denna lilla samling af svenska Skaldekonstens äldsta minnesmärken måste vara. Och huru djupt de inträngt i Ug. poetiska hug, ser man af den herrliga Epilog han bifogat Samlingen under namn af Nordmansharpan (sid. 126—130). I denna förekommer dock en oegentlighet i uttrycket, som, ehuru en småsak, Nec. hade önskat här sakna. Wi läsa neml.

„Och parat näktergalens tunga
Med folkens blick och Davids slunga.“

Uti äga Davids Slunga, hvilken, såsom warande någonting tillfälligt, hwem som helst skulle kunna förskaffa sig, innebär icke det omedelbart karakteristiska som de twenne föregående bilderna.

Däruom har Utgifwaren, denna gång, meddelat några dels Originella dels Öfversatta Stycken. De föra äro: 1) Carolina (sid. 127—190). 2) Choral (sid. 191, 192). 3) Till min Morfader (sid. 193—197) och 4) Sparfwen (sid. 200—204). Af dessa är Choralen oneligen den swagaste. Den tyckes icke, såsom hwarje äkta Psalm bör vara, hafwa helgjuten sprungit ur Skaldens själ, såsom följd af ett inre behof att anropa det Högsta Väsendet. Det är således icke till fördel för denna sång, att den Melodi påkallar en jemförelse med Luthers oddliga mästestycke: *Ein fester Burg ist unser Gott* etc. — Hånsförande stön är ärer Carolina, som man kunde kalla en innerlig tårgråsd suck öfwer en i hjertat djupt sårande förlust. Men detta stycke är icke endast smärtans skäraste Poesi, det är äfwen saknadens metaforisk: twenne Elementer som ofta så gerna och så synkonligt sammansmälta i Hr Atterboms Skaldekonst, och gifwa den sin bestäm-

da originalitet och kraft. T. ex. hwilket oändligt djup, och hwilket rörande behag i denna strof:

„Men Gångängligheten är dunkla grunden,
Mot hvars natt det Skönas färgbild syns.
Strålen, wid ett timligt ämne bunden,
Slocknar, när beskrielsen begyns.
Sibjan sänks. Hwad tingens andar dana,
Dortom den, blott deras Fader wet;
Endast fromheten och dikten ana
Himlarnas och öddens hemlighet.“

Stycket: Till min Morfader, är egentligen hwad man kallat ett tillfällighetestycke: En Tillegnan af en Dissertation; men så har wäl aldrig före någon Akademisk Afhandling blifwit tillegnad. Skaldens lefwande Snille, som i hwarje anledning ser en anmaning att skapa stönt, att i oförgånglig form gifwa gestalt åt sina höga ideer, har i detta stycke förträd, att jag så må säga, det Skönas och konstens hemligheter, och såsom grundning under sina glänsande färgor lagt teckningen af inskränkningens fredsamma lycka: NB. då inskränkningen icke är en följd af indolens och oförmåga, utan af pligt och from resignation. Det sjerde Stycket i ordningen, Sparfwen, har wiserligen sin betingande förantledning i den gamla Wisa: Hör du Sparfwer Lille etc. men Nec. har icke twekat att ansdra det bland Hr Atterboms originaler, emedan han alldeles originelt behandlat det gamla temat och derpå påtryckt den omiskäntliga stämpeln af sin egen individualitet, derigenom att han gjort Nordens lilla tidiga sångare till en symbol af Skaldetsiwet. Detta stycke intager också och förswarar sitt rum bland de yppersta produkter af Hr Atterboms rika Genius. Man har hithills nästan aldrig sett honom röra sig med annat än den praktfullaste diktion och den stundom kanske nog ofölsande rikedom, hwar till wäret modersmål lemnar till-

gång. Här ser man, att han lika noga ut-
| sprejat språkets enklaste accorder, och med lika
lärhet och lycka wet att röra sig i des najsaste
inskränkning. — Ty hvilken måste ej intagas
af dessa och dylika strofer!

„Jag blir kläckt med möda,
Pappa Kaffar söda,
Junnau kort en mogen man jag är;
Stolt i glans och sfäder,
Luftens fängarkläder,
Söker jag mig sjelf en hjertans kär,
Det kan synas tidigt:
Kikvål är ostridigt
Kärleken den enda fjd jag lär.“

„Skettar mig förbljta:
Svärt det är att dblja
Andan hän och svek ett mensklif lif;
Och när fotten knalla,
Många bland os falla
Under våra ljuswa tidsfödrif.
Dock man hurtigt svingar
Sina snälla vingar;
Sångarlågten är ej stark i kif.“ —

„Modigt så mitt hjerta
Lät ej jordens smärta
Matta dina unga vingestag!
Will ej solen glimma
Bringar dddens timma
Ärer frisetens och ljusets dag.
Du war född, att förlita;
Kärlek war ditt första,
Och musit ditt sista andedrag.“ —

Wid denna sång måste dock anmärkas, hwad
redan mer än en wacker mun beklagot, att
strofbyggnaden icke går ut med den gamla, en-
felt fjdna melodien.

Utgifwarens Öfversatta Strycken äro
deremot twenne. Den ena, *Violen*, efter
Goethe (sid. 198) följer Originalet troget
efter, och har ganska lyckligt, i en låt och
ljuf takt, återgifwit Uff-stiftens sanna anda.
Dock måste Rec. erkänna att det, i anseende
till lagarna för wårt språk, förekommer her-
nom betänkligt om man kan kalla en *Bloms-
ma en Son*, såsom det sker i 3:e Strofens
2:a Vers. Hr Atterboms, enligt uppgiften,
andra Öfversättning är *SwärdsSång*.

(Efter Theodor Körner). Sid. 145—149.
Rec. har med flit använt epitheter: enligt
uppgiften, ty så widt han erinrar sig af den
för ett år sedan gjorda Ibsningen af Originaler,
bör detta Strycke wäl Inarare heta Imitation
än Öfversättning. Det är alltid ämventyrligt
för den som aldrig deltagit i stridsrumule-
tet att uppträda som KrigsSångare, men äro
nu mera betänkligt måste det wara, att wil-
ja råfva med en man, som sjelf med lif och
själ så ofta under sågningstarmet sett dden
swätswa på de hwinande kanonkulorna eller de
fiendliga bajonettsputen. Denna anstränge-
ning, att öfverträffa sin föregångare, leder ger-
na till öfwerdrift. Närwarande Strycke be-
wisar detta och redan första strofen är derpå ett
prof. Her kalla ett Swärd Du blanka jern-
förtjusning, att tillägga denna jernförtjus-
ning (som ingen wet hwad det är) en ljus-
ning och låta den blixtra, det är nästan nå-
got mer än det poetiska lyte, som de gamla
Theoristerna kallade *Parenthesis*: *Origi-
nalet* har wäl, enligt hwad Rec. will min-
nas: blanke *Eisenfreude*, men, utom det att
man i *Zyfan* är wan att se djerfware bilder,
fåster man sig här mera wid det första *Eisen*,
hwaremot det långa trestafwiga förtjus-
ning drager till sig nästan all accent från
det enstafwiga, wigtlösa jern. Under sam-
ma ömdöme skulle kanske icke ordtwist kunna
räknas, att *Kalden* taler om *Ögats Stjer-
na* på klingan, och att han läser henne häfs-
wa sin blanka barm. Rec., ehuru han icke
har den ruffa Sängen till hands, är nästan
säker att Körner icke använt dessa för långt
drifna metaphorer, som just derigenom upp-
höra att wara det. De fy sista stroferna
äro åter ganska wackra. Skalden hade äns-
ligen der blifwit alldeles hemmast dd med äm-
net; den kolla affigren wid Sängens början
hade nu öfwergått till inspiration, och hans
Genius behöfde nu ej påminnas om hwad
han, theoretiskt, engång så förträffligt utfogt
(Fdrordet s. XI), att de präktiga orden blote
då äro en förträfflig sak, när de innebära
präktiga tankar.“

(G. rtf. följer.)

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

N:o 14.

Lördagen den 6 April

1816.

R e c e n s i o n :

Journal öfwer Swensk Statistik och Allmän Hushållning för år 1816, utgifwen af Carl W. Schoerbing. Första Häftet. 124 sid. med Tab.; Andra Häftet. 124 sid. med Tab. Stockholm, Grahn, 1816 8:o.

Är det glädjande för det medborgerliga sinnet, att då och då se en ärtling af det fordnä svenska allwaret framtråda och en Journal för Landets statistik och ekonomi ställa sig bredvid den ärerförwärfwade tryckfrihetens försäbbda och hyllade foster; så är det icke mindre glädjande och upplytande, att se fosterlandets äkta söner så osmämt uppstiga och bjuda denna gåst ibland sig wara wälkomna. 11, till 1200 Prenumeranter, som i de hittills utkomna häften uppräknas, är något alldeles owantigt, när fråga är om ett arbete som rör Sverige, ett arbete, som fattadt af Swensk man och utgifwet på swenskt språk. Det önses ju för ett godt tecken, när en julk åter börjar hoppas och will lesna. Så

glädjoms då är de tecken, som tillkännagifwa, att fäderneslandet är swensken färd; glädjoms åt hans högt förklarade wijsa att tåknat och okunnigheten och deß foster skola wita från fädernejorden!

Redaktören af denna tidsskrift, genom före utgifna skrifter känd för en god patriot, är wisserligen berättigad, att wänta bewis af allmänhetens förtroende. Likwäl förmodar Rec. — Redaktören torde icke deraf finna sig särad — att denna gång, jemte tron på personen, ett annat och högre motiv werkat på swenska Allmänheten. Han förmodar, att allmänheten, uti den journal för Swensk Statistik och Allmän Hushållning, som kort efter Nilsdagens slut anmäntes skulle utgifwas med början af år 1816, emotsåg den Stats-ekonomiska journal, hwars utgifwande, på det Särskilda Utskottets proposition, Rikens Ständer bestro, till hwars bekoftnad, i händelse den ej genom exemplarens försäljande, skulle kunna bestridas, de anwiste medel uppå Banken, och om hwars Redaktör de slutligen derhån förenade sig, att un-

derdånig anhållan skulle göras, det tåktes Kgl. Maj:te honom utse.

Det är Rec. obekant, om Hr S. erhållit detta uppdrag. Om så wore, så hade sannolikt Hr S. sagt något mera om Riksfens Ständers andel i företaget, än blott att han „erkänner för wiff det Riksfens Ständers beslut wid snaste riksmöte, som oppmuntrande påkallar verkställandet af denna (statistiska) Kännedom.“ Inledn. sid. 2. När man, sedan man så länge för-gåfwes hoppats på enskilt personers åtgärd, ansåg nödigt att påkalla en högre åtgärd, för att winna ändamålet, utestängdes dock deris genom ingaluada enskilt från medråflan, och swenske medborgaren kan det wara fullkomligen lifgiltigt genom hwem och på hwilket sätt ljus sprides öfwer landets statistik och ekonomi, allenast det engång blir ljus. Men detta ljus är ock nu högst nödwändigt, sedan såta riksdagar föränleba till en sådan mängd af petitioner i ekonomiska ämnen, hwilka, ehuru lyctligtwis Ständernas åtgärd i ekonomiska mål stannar wid blotta rättigheten att önska, dock möstligen, enär de i ett eller annat ämne ofta förnyas, utan att just derför alltid wara riktiga till principen, eller allmänt nyttiga, kunde måhända winna en inslytelse, som de icke borde åga.

Om man måste willkorligt medgifwa rättigheten af ett, under sifstållna riksdag, efter Say åberopadt uttalande: „att det gifwes knapt någon dårskap i statshushållnings-ämnen som man icke med calculer lyctats att rättfärdiga,“ såwida nemligen de, inför hwilka dårskapen skall genom calcul rättfärdigas, icke kånna skillnaden emellan calcul och en arithmetisk operation — så lærer det wäl icke heller kunna nekas, att det sållan mislyctats, att, såsom allmänt nyttigt,

framställa hwad som dock blott är enskilt nyttigt, när man har mindre kunnigt folk framför sig. Rec. kan i detta fall icke utan någon blugd och icke utan werkelig ledsnad, tala af erfarenhet. Han förenade sig med dem, hwilka wid 1812 års riksdag bistodo den af Styrelsens organer såsom nödwändig framställa rättighet i Styrelsens hand, att, efter sig företeende omständigheter, moderera tullafgifterne. Han hade wisserligen icke gjort det, om han då hade ågt den kånndom af handelsförhållanderne, som han nu åger. Esbeller hade han då förenat sig med dem, som tillstyrkte, att „emedan utländska warors, genom höga tullafgifter, stegrade pris är en statt som Nationen betalar till förmån för sina fabrikanter; — emedan denna statt är betungande i samma mån, som, i händelse förbudet eller den drygaste tullafgiften upphörde, man skulle få den utländska waran till betydligt lindrigare pris och större godhet, då den är är lätt i samma mån som fabrikanten kan med utlåningen tåfla i afseende på sin tillwerkning både i godhet och pris; — emedan åfwen då när denna oppmuntran för inländsk manufaktur synes tryckande, den kan wara både billig och nyttig när, för en snar framtid beredes möjligheten af denna förmånliga tåflan“ — så borde ock „alla waror som till förbrukning äro tillåtna och icke inom landet kunna tillwerkas, emot erläggande af tullafgift så inkomma, samt alla waror som icke kunna umbäras eller inom en någorlunda snar framtid, till nödig mängd och godhet tillwerkas, (hwaribland lærer kunna räknas bomulls-tillwerkningar med flere dylke och bland yllewaror, gröse kläden) borde så mot

tullafgift införas" — samt änteligen — om minnet icke bedrar — „att denna införsel-frihet borde på försök inifrån till en eller annan af Rikets städer." — Dec. försäkrar att han aldrig kunnat tillstyrka dessa mått och steg, om han hade känt i hvad mån redan, under de nästföregående åren, importen öfverföregående exporten; om han hade wetat, hvad andra förmodligen icke voro ofunnige om, att engelska bomulls- och ullfabrikanterne woro försatte i den belägenhet, att de, till hwilket pris som helst måste söka debit för sina waror. Ty då hade han lätteligen insett, att, i en sådan sakernas ställning, den öppnade så kallade förmånliga tållan emellan utländska och inländska fabrikanter, skulle bli en strid på lif och död, i hwilket den naturligtvis skulle segra, som hade mest penningarne att wäga och som längst kunde uthärda att sälja till underpris och med förlust; han hade då lätteligen insett, att den förwäntade allmänna fördel af denna mesure skulle stanna wid den enskilda, att vinsten af dessa fabrikanter debit flyttades ur den enas ficka i den andras, ifrån inhemska fabrikanterne och deras i alla Rikets städer spridda commissionärer, till utländska fabrikanternas, i en och annan af Rikets större stapelstäder bosatte faktorer.

Man har en tid bortåt ytttrat förut okända begrepp om tållans verkningar på produktion och fabrikation. Ut ett wid 1812 års riksdag till Ridd. och Adeln ingifwet memorial, författadt af en anonym, men framlemnadt af Hr Gustaf Abraham Silvers stolpe — „efter han ansåg principen wara sann och trodde att all sanning borde säsagas, äfwen om den ej för ögonblicket werkar" — (N. o. Ab. Prot. f. 1812, 1: 246). anser man såsom menligt för Riket,

„att bränwinstillverkningen flyddas från utländsk medtållan" och förmodar, att det deraf „för landet uppkommande olyckliga förhållande ej förre upphör, än bränwinsinförseln ifrån utrikes orier blir satt i samma förhållande som spannemålsinförseln." Till äfwen tycks torde jemwäl konstnerna att hugga wed, fabricationen af hö och halm, af ägg och fläst behöfwa wara öppnad för den utländska medtållans för egen industri så förmånliga instyrelse, på det wi måtte upphöra, att rigta omtanken och arbetsförmågan på andra manufakturver än sådana, som af natur och omständigheter sjelfmant erbjudas, och således använda hela vår arbetsförmåga, våra kapitaler och vår kredit på — kanalgräfning. Dec. har trott, att ett nödwändigt willkor för all tållan wore, att de tållande äro något när lika till krafter, och att den belöning, som wid banans mål rådes åt Segraren, tillerkännes, icke åt de starkare krafterne, utan åt den starkare wiljan som satt krafterne i werksamhet. Ingen låter en späd och owan gosse för allwars kapplöpa med en utwärt, stark och wid denna öfning wan man. Ingen låter sin häst, belastad med en ryttare, som wäger 12 Lippund, kapplöpa med en annans häst, hwars ryttare wäger blott 5 Lippund. Och förre borde wäl icke de inländska näringarne blott ställas för instyrelsen af utlänningars medtållan, än man öfwertryggar sig, att den tållan som behöfs för ändamålet, icke inom landet kan wäckas, och om änteligen, man skulle finna „utländskt biträde" till tållan oumgänglig, borde man, innan banan öppnas, nogga beräkna, huruvida den utländska biträdsren är lika starkt belastad som den inländska arbetaren.

Ett folk, som vill icke blott beta utan och vara feitt, bdr kunna ålsta det softer-landska, bdr fråswa att, jemwål i sina system och sina brut, bibehålla sig oberoende från utländsk inflytelse; bdr, om det behöfwer söka mönster utom sig, söka dem ibland ett fritt folks ådla medborgare och icke härma dårar och trålar, hwilka i harmen öfwer, att icke åga något sådernesland och att icke beta medborgare, hara det land, i hwilket, och det folk, med hwilket de lefwa. Klagar Britten öfwer betungande skatter till förman för sina fabrikanter, han som, utom den skatt han såsom warans köpare utgör till des fabrikanter; erlägger en särskild skatt till förman för fabrikanterne, då han genom utførsel-premier låtter honom i stånd, att utom Englund sålja sina fabrikanter till lägre pris än de i Englund kunna såljas. Och hwad blir följd den utaf detta påstående, att allt hwad wi anses öf behöfwo, skall lemnas öf i händerne till det möjligsten lägsta pris wid warans sidssta godhet? Jo! en olycksalig wana att alltid efterfråga det utländska framför det inländska; en wana som slutligen förleder öf att jemwål då lemna företräde åt det utländska, när en inom landet förfärdigad wana erbjudes öf till lika pris och godhet. Man behöfwer icke gå länge tillbaka för att finna, huru lårt en sådan wana bildas, och för att inse des förberediga verkningar. Man jemför en man som i sitt anletes swett förwårswat sin försyndighet, med en annan, som kommit till rikedom genom sin talang att skapa och begagna konjunkturen. Den förre ålskar det land der han funnit wälstånd, och det folk genom hwars itoghet och arbetsförmåga det blifwit möjligt för honom att förwårswa förmögenhet. Den skatt han, såsom köpare, måste erlägga till säljaren, unnar han hellre åt sin

landsman, som hjälper honom bära de allmänna bördorna, än åt en utlänning. Han wet, huru långsamt det går att förwårswa förmögenhet, när man går årliga och tillåtliga wågar. Då deremot den, som drifwer sitt yrke såsom hazardspel, sedan han kommit till rikedom, sätter en åra uti, att i allt synas utländsk; skröter fräckt med sitt förakt för det folk, hwars omedborgerlighet och tanklöshet allena gjort det till en möjlighet för honom, att, utan arbetsamhet, utan förstånd, utan kapitaler och utan kredit, hastigt från fattig bli rik, på samma sätt, som hazardspelaren begagnar och föraktar de enaldiga wareser som riktat honom. Hans möbler, hans kläder, hans dryck, allt är utländskt. Det utländska är aldrig för dyrt för hans såsång; det inhemska är det alltid.

Man har sagt: „Ett folk bdr icke rigta sin omtanka och sin arbetstförmåga till sådana manufakturver som icke af natur och omständigheter sjeltmant erbjudas.“ Men är såliden af ett bildadt samhälle en rå natur? Är icke ett samhällens natur en menlig skapelse, en produkt af förre verkande och än verkande omständigheter, en Natur, som förändras sig efter omständigheterna, än förådlas, än sänker sig. Hwad är det som sjeltmant erbjuder sig åt industrien, då industrien sjelf icke sjeltmant kunnat sig, utan måste med möda wäckas och med omsorg bwaras från återfall till domning? Hwad blir qwar för vår industrie, erbjudande sig sjeltmant åt den samma, när andra öf omgifwande folkslag satt sig i besittning af alla des grenar och såsom för dem synnerligen gynsammas omständigheter, begagna de omständigheter, som hålla våra krafter i owerkfambet?

„Man hade hoppats och trott att national esprit skulle kunna rigtas till sjelf-

williga beslut om de föremål som man genom prohibitiva författningar vill vinna." Will man se national-*esprit*, som ger kraft till sjelfwilliga beslut — Watou! då tillåte man, att det måtte wara huss; att en hwar måtte tydeligen kunna inse, huru det förhåller sig med vår industri, med vår handel; huru nödwändigt det är att Swensken blir swensk i sitt lefnads sätt; huru nödwändigt det är, att han råttar sina tycken och sina fantasier efter hwad det allmänna bästa kräfwär; huru nödwändigt det är att han wäpnar sig mot de frestelser, i hwilka andra hans medborgare, de der såsom upplysta Kosmopoliter icke behöfwa någon inifrånående national-*esprit*, dagligen inleda honom genom den mängd af utländska waror, som de utbreda för hans ögon och som de urbjuda till lägre pris, än de, försärdigade af swensk hand, kunna säljas. Man kan härma storhet, men man kan icke härma sig till dygd. National-*esprit* måste födas inom oss; den åstras endast af öfwerlystelsen. Sjelfwilliga beslut! Äro Swenskarne mer än andra menniskor englar, de der inga frestelser känna? och kan en swenks son mer än en annans son umbära fadrens lewande och bewarande hand, innan den mognad i insigt och förstånd är wunnen, att sjelfwilliga beslut kunna fattas.

„Man låte bli att köpa, så låta wi bli att importera,“ säger en annan: jemwäl detta wänas af det sjelfwilliga beslutet. Wisserligen äro sådana sjelfwilliga beslut möjliga. Det är likwäl wärdigt att låta frestelsen råka förlänge och att fresta öfwer förnågan. Det war i följd af ett sjelfwilligt beslut som Amerikanerne låro Britternes *Thé* ligga öfört; men osäcke hurwidå de i långden skulle kunna motstå frestelsen, togo de *Thé* listerna och wrolo dem i sjön.

Här har i läsarens minne återkallat en förfluten tids öffiger i Stats-ekonomi, icke för att det att han trodde sig dymedelt böra styrka riktigheten utaf en sak, som sjelfwa Ensalden kunnat begripa; utan för att wisa att Niksens Ständer uppfyllt en pligt emot Söderneslandet, då de inför thronen nedlagt den önskan, att genom utgifwandet af Stats-ekonomiska journaler ett större luss måtte spridas öfwer landets näringar, handel och allmänna hushållning, än man hittills fått hugna sig af. Under det att allmänheten emot såg resultatet af Kongl. Maj:ts pröfning af Niksens Ständers i underdånighet framlagda önskan, anmälte och utgaf Hr S. sin journal i Stats-ekonomi. Hwad helst, som kunnat föranleda Hr S. att icke för och just då erbjuda sin ärgård i denna wäg, så är dock allmänheten honom tock skyldig. Ty om nu, genom Hr S:s ärgård, Sweriges medborgare erhålla en önskad kännedom af näringsgarnas och handels tillstånd i Niker, så blifwa icke allenast de för okunnige honom förbundne, utan äfwen de för kunnige, hwilkas national-ära till öfwerlystels led deraf, att man så der offentlig bekände sitt behof af större kunnighet, då man likwäl så länge ägt tryckfrihet. Skulle åter Hr S:s bemsöndande icke göra tillfyllest för ändamålet, så torde riktigheten af Niksens Ständers, wid sista Niksdag widtagna, sig blifwa än mera framlysande och hoppet liksom att Niksens Ständer icke önskat förgåfves.

Uti 1:sta häftet, inledningen sid. 1-4, finner läsaren den synpunkt angifwen, hwarifrån Förf. betraktat sitt föremål och hwarest han funnit normen för sin ärgård. Han säger: „Medborgares ärrå till kännedom af Söderneslandet, till förbättring af det selaktiga, af hindren för den önsade res

formen har spridit sig till alla klasser; Regeringen upplyst och wälgörande, har wid mer än ett tillfälle understödt denna allmänna önskan. Man har från båda dessa respektiva delarna erkänt behöret af en mera utwidgad och naturligare näringsfrihet; af ett närmare förhållande emellan Sjäderneslandets medborgareklasser; af en bättre och sannskyldigare delning af medborgerliga skyldigheterna; af upphörandet med allt monopol-förtryck och corporations twång, som hittills förlamat all inhemsk industri; af en fri handel och ett ordnadtt beskaffningsfätt som bidrager till jordbrukets förkofran och gifwer stadga åt Rikets financer; med få ord af förbättringar som leda till wälmåga, försämringsfrihet och sjelfständighet. Men till dessa fålla reformers verkställande fördras ej allenast magtägandes goda wilja, utan ätween en noga och säker kannedom om det verkliga tillståndet af de olika förhållanden inom och emellan medborgareklasserna; om orsakerna till deras upphöj; om helgden af deras tillwarelse; om verkningarne af deras ätnjutande. Utom en lifsä' widsträckt som sann statisk kunskap i alla de delar som utgöra närwarande förhållanden till ätnjutande af olika rättigheter; till de delningar och inrättningar som härutinnan uppkommit; till de följder härifrån uppstått; till befolkningen; till ägande och bristande näringsyrken; till de olika lokalers olika förmoner inom de mindre bebodde landssträcker och dessas tillbudande naturafster, skall hwarje försök till förbättring blifwa högst ofullständigt, rets egoismen till motstånd och stanna i projekter." . . .

Förf:s assigt är: „Att genom denna jour-

nal gifwa sina medborgare en sann teckning af Sjäderneslandets hafda och ägande inre tillstånd under dess långsamma framskridande till upplysning och förädling, genom en widsträckt irrgång af wiljor, lättrohet och wäld." . . . „Den allmänt spridda upplysningen om det verkliga tillståndet af den inre belägenheten skall lifwa till patriotism och sluteliggen förena de genom okunnigheten söndrade tankesätten till gemensam öswerygelse om, till gemensamt bemödande för det således allmänt erkända nyttiga."

Rec. befarar att Förf. för högt uppiållt så wäl målet för sina bemödanden som målet för sina förhoppningar. Uggjorde häden — för ett samhällsätt som stummen födt den enda garantie för dess waraktighet — annu war grundlag och grundwalen för våra instituter, då sunnes wisserligen ingen annan utwäg till beredandet af nödiga reformer, än den att hiforiskt ådagalägga huru icke reflexionen utan tillfälliga omständigheter gifwit tillwarelse åt de samma och att dymedeist, genom förstörandet af tron på deras helgd, underminera de grundwalen uppå hwilka de hwila. Men när wi redan äga en constitution, första willforet för möjligheten af nödiga reformer; när war grundlag, ehuru i densamma annu kunna finnas spår till tidernas och omständigheternas inflytelse — och när upphöj wälden? — dock tydeligen synes wara en produkt af reflexionen; när wägen forfar att wara öppen för alla sådana förändringar som tiderna och omständigheterna kunna påfalla; när ingen medborgare är utestängd ifrån rättigheten att dertill medverka, den ena på ett sätt, den andra på ett annat, will det synas Rec. att man icke borde bry sig om att lära sina läsare genomwandra en förstuten tids irrgång

af willor, lättrohet och wäld. Nec. tror att en Journalist i Statsökonomi icke rätteligen kan äga annan affigt än den att meddelat dem bland sina medborgare som sakna tillgång till källorna, de underrättelser, upplysande Nifers allmänna hushållning, som ingen medborgare, ehuru passiv, vill vara och som ingen aktiv medborgare borde vara okunnig om. Den närvarande tiden synes således böra utgöra egentliga kretsen för hans verksamhet; han är efter ordets första bemärkelse en skrivar för dagen. Uppstår fråga om något, som, för att bli fullt klart och tydligt, behöfver historiskt behandlas, så må han öppna för oss forntidens häfder; blir framställningen klarare genom jämförelsen med likartade förhållanden hos andra folkslag, så bör jemwilt det vara honom tillåtet; tycker han sig se följder af wiða förhållanden, onda eller goda, så må han säga hwad det är som han tycker sig se. Det är hwarje medborgares rätt och hwarje medborgares skyldighet. Med ett ord en statsökonomisk journal är deras saktelbårare, som finna sig i behof att upplysas utaf hans ljos, men han är derför icke Samhällets reformator ex professo. Och hwad den förhoppning beträffar att, endast „upplysningen blir allmän, så skall och patriotism insinna sig, så skola och de genom okunnighet söndrade tankesätten förenas till gemensam öswertygelse, till gemensamt bemödande,“ så måste Nec. berömma att han är mindre stark i tron. Den goda wiljan, som gör, och anses behöflig till reformernas verkställande, är ingen tvungen ljusers satellit. I seltwa England torde mångens patriotem vara grundad, mindre på den omständighet att ingen handling som röder det allmänna kan förblifwa dold, än på den omständigheten att ingen

för det allmänna menliga handling kan utöfwas opåtalt. En tecknare af menliga handlingar, bör wara helt och hållet och blott arstist, bör blott bemöda sig att teckna troget och likt. Hvilken effekt teckningen kommer att göra på äffadaren, det bör icke till hans omsorger. Nec. skulle wissa tillägga: att när man ser den Stat hwaras man är medlem, wara stadd uppå en god wäg, så bör man icke brådskynda det än bättre. Denna är bättre insinner sig småningom och af sig sjelf, endast man förstår att bibehålla sig wid det goda som man redan har.

Men det är tid att göra läsaren bekant med de artiklar som finnas upptagne i denna Journal. För att göra Recensionen så litet lång som möjligt, skall Nec. wid hwarje särskild artikel anmäla hwad han derom har att säga.

„Journalen är ämnad att, åminstone för närvarande år, innehålla:“ se Inledn. sid. 4.

I. „En allmän öswersigt öfwer Sæderneslandets hafda och ägande inre tillstånd.“

Denna öswersigt indelas uti

1 „des Hedniska tillstånd intill år 1100, hwilket tidehwarf åter innefattar 2:ne märkwärdiga epoker“ (Afdelningar).

a. „Råa sribetertiden under patriarcalist styrelse.“

b. „Barbariska tiden, under en inkränkt Monarks regering.“

2. „Widspelsens och Bedrägeriets tidehwarf, som börjades med Påfwiska lärans införande och slutades med den för Swenska folket mest märkwärdiga Riksdagen i Westerås 1527.“

a. „Den kämpande Catholska Kyrkan, under den blandade Konungs- och Jarlas regeringen intill Swerker den unge.“

b. „Den segrande Catholska Kyrkan, under fortsatt Regering af Konungar och Jarlar intill Magni Ladulas tid.“

c. „Den Triumferande Catholska Kyrkan, eller Swenska innewånarens tillstånd ifrån Selge Andsholms beslutet och Alsnö stadgan åren 1282 och 1285, intill den bekanta Westerås Recess, under ett allsmägtigt Råds och en swag Konungs regering.“

3. „Upplysningens tidevarf under en stadgad monarkisk regering, från nu nände recess till närwarande tid.“

a. „Den Nya Skapelsen eller tiden intill Riksdagen 1680.“

b. „Förbättringen af denna Skapelse, eller tiden intill Riksdagen år 1810.“

c. „Billighetens tidpunkt eller den närwarande.“

Den 1:sta periodens 1:sta afdelning är af handlad i 1:sta häftet sid. 5—47; och samma periods 2:dra afdelning är af handlad i 2:dra häftet sid. 1—38. Ett widlöftiga historiska afhandlingar, uti en journal för Statistisk och allmän hushållning, enligt Rec:s tanka, icke stå på råta stället, är redan sagdt. Rec. får tillägga att han ogera ser Kotzebuiska titlar på historiska skildringar. Den i årskildade granskning som detta historiska arbete fordrar, torde böra uppskjutas till dess att det hunnit fulländas.

II. „Partiella beskrifningar om Ortens och Städers inre tillstånd från Län till Län.“ Under denna rubrik förekomma, i 1:sta häftet; „Embetsberättelser öfver en anbefalld inspectionresa genom en del af Sverige år 1813“ a. „Till Kongl. Maj:t allerunderdånigast“ b. „Till Hans Excellence Herr Statsministern för ut-

rikes ärenderna,“ etc. samt i andra häftet Bilagor beskryfande de uppgifter hwilka i embetsberättelsen anmålats. Wäl kallar Höf. sin journal för Swensk Statistisk. Men så partiella beskrifningar om Orter och Städer, som här lemnas om SöderTelse, om Nyköpning, synas Rec. icke wara behöfliche och således ej heller böra finnas i en journal ämnad att framställa hela Rikers tillstånd. Rec. tror att partiella beskrifningar böra uppgrädas af Prowinsernas HushållsSällskap. Dem tillhör att samla och i ordning bringa de materialier af hwilka statistiska öfverfigurer länsvis böra uppgrädas. Dese samlingar må sedan Nationens journalist begagna sålunda att han genom tabeller wisar hwarje särskilt föresmåts lokal-förhållande. Will han, t. ex. wisfa Rikers folkmängd i förhållandet till prowinsernas areal, i förhållandet af land till stad, af stånd, nåringar och ålder, så torde allt detta i tabellarisk form kunna göras åskådligt på 4 octavsidor, med all den specialitet som kan behöfwis; will han wisfa handwerkteriernas tillstånd öfver hela Riket, så hade man i tabellarisk form, med 10 bokstäfwer och 6 zifferor kunnot säga allt hwad man i detta afseende om SöderTelse behöfwer weta, att nemligen på 47 Handwerkständer arbeta endast 11 gesällar och 15 Läringar; ty att känna namnen på SöderTelses 6 Skomakare, af hwad intresse kan det wara för, till ex., en medborgare i Skånör om han går i träffor, eller en Medborgare i Götheborg om han icke sål att berungas med en flätt till förmån för Swenske handwerkare och derföre med Paqueten läter sina stöflor komma ifrån Eng-land; samma method kan nyttjas när en öfwerfigt skall gifwas af fabrikernas tillstånd i Riket, af Skopsartens, af handels och jems-wäl af KronoLazaretternas: — mer än en spiss ordning för Lrarent kan icke behöfwas meddelas — Inu en swensk som icke wet att swenskarne äro åter på Torsdagen.

(Slutet följer.)

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

N:o 15.

Pärtdagen den 13 April

1816.

R e c e n s i o n e r :

Journal öfwer Swensk Statistisk och Allmän Hushållning för år 1816, utgifwen af Carl W. Schoerhing. Första Häftet. 124 sid. med Tab.; Andra Häftet. 124 sid. med Tab. Stockholm, Grahn, 1816 8:o.

(Slut fr. N:o 14).

III. „Innehållet af alla äldre kraftägande författningar intill förflutne års Riksdag, som röra Handelslöjder, Jordbruken och Bergwerken, samt inwånarens politiska förhållanden.“ Första häftet lemnar en Artikel om Judarne och deras här i Riket ägande Näringsfriheten. Andra häftet lemnar en artikel om Landstöp.

IV. Innehållet af de sedan April månad 1815 utkomna allmänna Stadsgängden, hwilka röra allmänna Hushållningen, — jemte anmärkingar.

V. „Allmänt nyttiga uppgifter i Sta-

tistik och allmän Hushållning.“ Första häftet meddelar:

1. „Stats-Secreteraren och Comm. Hr Baron Wirfens Circulair till samtliga Landshöfdingarna i Nov. 1815, angående inköp af Allmogens Spannmål till Spannmålswårdets widmakthållande.“

2. „Wälment betraktelse öfwer Judar och nu timade banquerotter.“ Rec. instämmer med Förf. i den öfvertygelsen att „detta folk (det Judiska) icke står med någon annan nation att förenas“ — såväl da med förenas förestås sammansmälta. Hufwudsorafen till „Judarnas Stadlighet för alla de länder, hwilkas handel och penningörelse äro grundade på högre ränta än Judarne sinsemellan gifwa,“ finner Förf. ligga deri, att „en judisk handlande alltid hos sina religionsförwandter kan begära och erhålla förfetter af waror och penningar för mindre ränta än de der gifwa åt främmande folk;“ hwartill kommer „att deras wanliga inskränka lefnad under deras första bemödanden att

famla förmögenhet, sätter dem i tillstånd att undersälja hvarje annan handlande, eller också att mot hvarje annan erhålla dubbel vinst." — „Vore det möjligt, säger Förf., att försätta judiska och svenska köpmän i en lika belågenhet till crediten, så skulle båda oändwärdigen(?) lemnas waror till lika pris." Rec. anser för mycket lyckligt, att de rike Judarna inskränka „den heliga pligten att understödja industrie och arbetsdrift och att utläna för lägre än wanlig ränta" endast till södde Judar, ty annars kunde de äfwen i annat afseende bli farlige för ett Christligt folk, som widlännas förlågenheten i allmänna rörelsen. Denna wåda torde dock den icke bli warse, som tror sig äga anledning att förmoda, att „endast Judiska, Christne och Mahometanska religionslärare kunde hänföras till den förnuftiga öfwerlygelsen, att hvarje af dessa Religioner leda till samma ändamål, nemligen att göra goda menniskor, och att ingen äger den rätta Religionen, än den som uppfyller kärlekens föreskrifter, uppfyller sina pligter under alla lifwets skiften, han må öfverdrigt bekänna Moses, Christum eller Mahomet: så skulle all fanatism försvinna och med detsamma alla dessa folk till bröder förwandlas." Men om än förskedet kunde wägas att undantäcka förmaningen och föreställningen det sked de äga i det positiva budet: om än det wore möjligt att assimilera alla dessa Religioner och att låta deras stiftares namn såsom fantomer försvinna, hwad will ni göra af Mammon och dess dyrkare? Rec. will icke dölsa att han ogerna, i en journal för Statistik och Hushållning, hör echo't efter en förfluten tids såkallade philosophie. Med nöje deremot har Rec. läst hwad Förf. säger

om procenteriers upphof här i Landet och dess följder. Wärdeligen härskrifwer den sig ifrån den tid, då man först började att med staten sluta kontrakter som autoriserade ett förräntande af Capitaler till 12 och 20 procent. „Peningeprocenteriet, säger Förf., har samma werkan som brånwinstsupandet; det senare beröfwar dess idkare förståndet, det förra menfligheten — genom tillfällen och tillåtelsen att, till högre ränta än produktiva näringar kunna bära, employera penningar, har procenteriet så blifwit stadgadt, att hela nationen med nöje det skulle begagna om allenast tillräckliga tillfällen kunde tillskapas." Gerna tror och Rec. med Förf. att „de nu existerande banquerotter äro en öfjd, icke af de banquerotterandes intention att på andras bekostnad sig rikta, utan af conjuncurerne" Rec. tror mera: han tror att ingen kommer derhån att han slutligen bedrager andra, om han icke begynt med att bedraga sig sjelf. Det war för att så mycket som möjligt förekomma dessa sjelfbedrägerier, hwilka så ofta slutat med att blifwa förderliga för andra, som svenska Nationen år 1809 förbehöll sig fri yttrande rätt och tryckfrihet. Osnyckligtvis möter man samma wedervillja mot läkemedel hos de till själen sjuka, som hos wanliga patienter. Ni mördar mig med denna dryck som smakar så illa, ropar sjuklingen mot den wälgörande hand som will hjälpa honom. Ni förolämpar mig, ni skadar mitt goda namn och rykte, ropar Förf., när en hårdhände granskare sänker sonden uti de rödraktiga fär hwaraf hans produkt är öfwerhöfd; och revolutionär får den beta, som föreskrifwer ljus såsom enda botmedlet mot sjelfbedrägerier och deras för andra wådliga följder.

3. „Uppgift på utseppade waror är

1815 ifrån Stockholm utrikes." Då Stockholms Skeppning blott utgöde en del af Rikets Skeppning, så gör en uppgift på den förra allena icke tillfyllest för läsaren. Förmodligen har räkningen öfver 1815 års Skeppning ännu icke funnat uppgrädas. Rec. förmodar att Förf. hade gjort allmänheten sig synnerligen förbunden, om han hade kompletterat de tabeller öfver export och import, som det Särskilda Utskottet lemnat i allmänhetens händer. Dessa tabeller sluta med år 1812. Således saknas ännu kännedom af handelsförhållandet under åren 1813 och 1814. Likaledes, hvad Finnska handeln beträffar, saknas uppgift på finska importen till Rikets öfriga Riksstäder utom Stockholm.

4. „Svenska jernstillverknings conto ifrån 1803 till o. m. 1814." Det finnes någon skillnad, så till kvantiteterna som till prisen emellan de här lemnade uppgifter och de uppgifter som det Särskilda Utskottet erhållit af Kongl. BergsCollegium. Se det Särskilda Utskottets berättande Tab. XI. Det är och nödigt, så snart det är fråga om varor som säljas utrikes, att jemte warans inskaffningspris, uppgifwa kursen, såsom beräknande förhållandet emellan sedelns nominal och dess realvärde. Ex. i svenska bankofsedlar råknadt gör wärdet af 1804 års jernskeppning, 367,606 Skepp:d, a 9 Rdlr 44 f. 3,645,426 Rdlr eller efter 51 och en fjerdedelens kurs, omkring 3,400,000 Rdlr Hamburger B:ko; då deremot 1811 års Skeppning 359,715 Skepp:d a 7 Rdlr 4 f. Sw. B:ko, i svenskt mynt steg till ett värde af 2,547,981, men i Hamburger B:ko efter årets medelskurs 110 och en half procent endast gick till omkring 1,100,000 Rdlr. Utrikes förhöll sig wärdet af 1811 års jernskeppning mot wärdet af 1804 års Skeppning såsom 2

till 3, men på utrikes handelswägen allena såsom 1 till 3.

Andra häftet innehåller: 1. „Reflexioner öfver svenska Jordbrukarens tillstånd; på begäran insörd." Sådana reflexioner kunna erhållas i mängd till insörande, men läsaren torde bli föga dermed belären. 2. „Authentiskt sammandrag af Kongl. LandtmäterieContoirets jordeböcker öfver dess ägande Chartaförteckningar på äsmätte och reswade hemman och lägenheter. i Upland med dithörande del af Stockholms län." I denna långt uppgifwede Soeknewis antalet af uppmätte hemman och lägenheter. „Således, säger slutligen Förf., är för närwarande inom provincen Upland 7,562 och 7åttondeledars hela mantal samt 1586 utjordar, lägenheter och torp äsmätta och reswade; utom de flesta der befinnliga Prestbord, Sädessgårdar, Hammar, Hytte, Stamp och Qwarnwerk, som i denna summa ej äro upptagne." Huru stort antal hemman äro omätte, säger icke Förf. Efter som Rec. har sig bekant, finnas i Upsala län 3,541 och i hela Stockholms län 4027 hemman, eller tillsammans 7,568. När härifrån afdrages det öfwan uppgifne antal af uppmätte hemman 7562 och 7åttondeledar, så återstå ännu omätte 5 och en åttondeleds hemman för båda länen. Denna senare företa uppgift hade varit för läsaren af mera värde, än hela den 9 oktawidor långa längden. 3. „Förteckning på Glasbruket inom Sverige." De äro 15 till antalet. Vid 13 glasbruk gick 1814 års tillverkning till ett värde af 225,000 Rdlr B:ko. Från Årnäs och Brams werk, belägne i Skaraborgs län och tillhörige Hr CommerceRådet Santesson skall, under dessa senare år, afdrättningen varit betydande på America och Ostindien.

Läsaren torde nu, isynnerhet om han sjelf haft tillfälle att läsa Hr S:s Journal, instämma med Rec i det ofwansföre öfwer detta arbete fälda yttrande, att Förf. i så måtto misstagit sig i sin plan, att han dels omfattat för många föremål, dels ingått i för stor detalj. Sådant arbetet nu är, besafar Rec. att det icke får, eller i längden ej bibehåller många läsare. Men skulle Förf. kunna öfverryga sig sjelf om riktigheten af de här mot hans arbete gjorda anmärkningar, och i följe deraf sjelf uti sin Journal för sina läsare tillkännage, att han, efter en ny plan, ämnar fortsätta densamma, så hoppas Rec. att svenska allmänheten, alltid ädel och god der den ser ärlighet och öppenhet, öfwerjer med detta första mindre lyckade försöket uppå en obanad väg, och icke undandraget Förf. sitt biträde. Det skulle smärta Rec., om han skulle se Nationen, hwad landets statistik och allmänna hushållning beträffar, återfalla i samma mörker hwari den hittills lefwat — ett mörker alltid wädligt för fäderneslandet, ehuru till bättnad för sådana för hwilka alltid ljus är synligt. Då man ännu icke känner om Kongl. Maj:re tåctis lemna nådigt öfseende åt Rikens Ständers wid sista Riksdag i underdånighet anmälta önskan om utgifwandet af Stats-ekonomisk Journal, bdr man wara mån om det ljus man har, ehuru swagt det hittills wisat sig. Något är bättre än intet. Af dessa skäl will Rec. här blott i allmänhet anmärka, att Förf., så wäl hwad tankeledningen som hwad stilen beträffar, behöfwer deråt lemna större uppmärksamhet.

Slutligen får Rec. nämna att, i hans tanka, 12 häften om året, a 8 ark hwardesta, är förmycket. De kunna icke fyllas och arbetet blir för dyrt. 3 a 4 häften om året wola sannolikt göra tillfyllest, om föremålen

alltid generelt betraktas och om tabellariska föremånen nyttjas.

S.

Poetisk Kalender för år 1816 utgifwen af Petter Bom. Upsala 1816. LXIV, 210 och 64 sid. 12:0.

(Forts. och Slut från No 13.)

Af Hr G—Ns måsterhand meddelat detta årets Kalender blott en Sonnet till en Ung Skald (sid. 205). Genom 3:e versen af 1:a Strofen anrydas tillräckligen påtagligt för alla som följet med de senore årens poetiska literatur, till hwilken denna hälsning är riktad. Men i anledning deraf, hwilken måste icke beklaga att meningen af dessa trenne wackra verser:

„Ej ofwanester blirten ger dig döden,
Det är inom dig sjelf den tänd dig fattar,
Du arma, warma, fromma Sångarbjerta!“

är lika träffande saan, som den i dessa slutord:

„Dig himlen gaf, hwad högsta tröst jag skattar:
Ett klangerikt bröst i glädje som i smärta.“

Deremot är denna Kalender rik på Stycken af Hr Hebborn: 1) Wid Sophias död (sid. 150—154); 2) De lyckliga Tiderna (sid. 155); 3) Den 20 Juli 1815 (sid. 157—159). Ett Damnsdagspoem och kanske mindre betydligt) och 4) Den okända Sköna. I anledning af en målning i en berömd Konstnårs atelier (sid. 160—167). Alla dessa högst intagande Poemer äro af samma grundcharakter, som alla föregående man sett af denna Skald, hwars fantasi är mer mångfaldig än djup, mer origenellt naïv än konstrukt utbildad, mer mildt glattig än stark, och hwars produktioner, mera än de kraftigt upps

rdra själen, behagligt smeka den genom smås-
tande ljufhet och leende grazie. Såsom be-
wis på detta omdöme inför den, som ej med
Hr Hedborn gjort bekantskap, vill Rec. ans-
föra en liten anthology af titader ur dessa
fyra Ströcken, såsom de, utan urnal, under
blåddrandet först sallit honom under ögonen.

„Sällsamt ljuder hjertats luta,
Lifsom Nornan wisse luta
Ett Aldagio igen.“

„Se den dag, som ännu randas,
Lifnar ju en barndomsdag;
En ditt hjertas ofkuld blandas
Med des ljufwa penseldrag.
Dersför hastade ock solen
I det blåa stället samn,
Bildande med gyllne spolen
I sin strålewäf ditt namn.“

„Konstnär! männ ditt fromma sinne
Någon gång Guds Moder säg?
Eller har din själ ett minne
Se'n hon i Guds tanka låg?“

„Eldna sticka! om du andas,
Om du lefwer, som man sagt,
Se min tro, när dagen randas,
Stark som ljuset är des makt!
Qwällen hennes fågning målar
I en sammanwecklad ros
Af de öfwerblefna strålar,
Strån en Sol som flytt sin kos.“

„Trycks jag ej emot ett hjerta,
Det jag lit ej kunnat ge:
Skall jag tröstas, i min smärta,
Att en ewig ungdom se.
Allt skall åldras, allt förswinna,
Konstens verk dock sent förgår:
När dig bökens solhwarf hinna,
Sjå din bild än stutten är.“

Kan man läsa någonting mer massligt be-
fert? — Dock den som önskar något dylikt,

finner det med säkerhet öfwerakt i dessa fyra
na anmålta Poemer.

Blott ett Stycke, en i obunden stil för-
fattad berättelse, med inströdda Sånger, un-
der namn of Hårpselaren (sid. 131—144)
återkallar för Läsaren den välbekanta signa-
turen S * *. Detta stycke, liksom nästan
alla andra af samma hand, rörjer en owan-
lig talang i urberandet of hvarje detalj
och en owanlig säkerhet i urförandet; men det
hela saknar plan-enheter, fasthet och som-
manhållning. Öfwerakt iutages Läsaren, i
närvarande Stycke, af den förträffliga, äls-
drigt krokeiga och naiva sego-tonen, hwilken
det fast tyckes, som Hr S * *, i något lyck-
ligt ögonblick, ofsturat Sturleson och Jöslän-
drarne; sköna äro äfwen alla de inströdda
små qwäderna, af hwilka några äro ganska
lediga efterbildningar af det gamla Norrån-
ska Fornyrbdalag, t. ex:

„Bergen brusto,
Der Katterna blånkte,
Och dristelig drogo
Männer dertin;
Jernet alddde
I gnistrande härdar,
Och mognade till härnad
Under hammarlag.“

Men den egentliga berättelsen, som utgde
innehållet, är på engång tom och utan inre
motivtradt sammanhang.

Under ett enda Stycke, Återseendet (sid.
184—186) ser man den från förra årets
Kalender bekanta namnteckningen S * * n:
och håller man detta stycke tillsammans med
de trenne förut bekanta, så förmodar Rec.
att flere skola tycka som han: att den ädle
Hörens elegiske stämde anda hwilar öfwer dens
na författare, på hwars Poesi man med allt
skäl kan lämpa hans egna ord:

„Och rösten spåd och ofuldöfull och len.“

En mild svärmödighet utgör dess karakter, och gerna fäster Skalden icke sin blick på den werld som omger honom, emedan han icke der finner det Paradis, som lefwer i hans inre. Östrast förekommer det honom i drågten af hans barndomsminnen.

Signaturen under de återstående poetiska stycken äro alla obekanta. — Af dessa stycken är wäl det märkwärdigaste: *Wid en Smälthytta* (sid. 206—210), undertecknad — *DEC.* Rec. bekänner uppriktigt att han aldrig utan en wäldigtig rykning kan genomläsa detta stycke. Ledd af en wäl anatomisk föld tyckes förf. med en af dikkonstens yppigaste blommar prydd knif, wälja sönderfåra naturens hjerta, och sedan säga: *Se! det är icke annorlunda än så.* — *Hvem kan t. ex. utan förwänning åtfäda tafflor sådana som dessa:*

„I dunster af swafwel
Och ofälla ångor,
Här swäfwa de männer
Lika swarta Furier,
Med hornade pannor
Och swedda lemwar.
Och brinnande sjar
Af hårda metallen,
Likt stötande watten
Här strömma och flamma
I flittande eldar
Med lekande särgor.“

Och denna:

„Så arbeta de krafter
I jordens barm.
Men när dessa domna,
De strömmar tröbna,
Och eldarna stöckna,
Och kräckfulla andar
Ej mera arbeta
Med swarta händer
I naturens hjerta:
Då fryser jorden

Och gamla materiens
Ewiga tröghet
Hwilar med starrande
Stefwonde blickar,
På den föna naturen;
Som ur Gudomens barm
Af werldskraften lohad,
Nu återstunker
Till det ödda, mörka,
Stelnade Intet.“

En Fantasi af denna beskaffenhet, måste onekeligen se sig wäl före, att han ej förlorar sin tramontane. Hos alla Skalder Rec. känner, har han icke kunnat upptäcka tycke af en dyllt Dikning, mer än hos Danskarnes Schack Staffeld, som dock, efter Rec:s tycke, står, i anseende till djuphet och energi, länge efter vår sångare.

Fyra stycken: 1) *SjömansSång* (sid. 168—170); 2) *NordmannasSång* (sid. 171—174); 3) *Slickans första Kyss* (sid. 175—177) och 4) *Amor, Målare* (sid. 178) äro undertecknade: *Carl.* Af dessa har Rec. med förwänning sett *No. 2* hafwa ett rum i närwarande Samling; ty den är helt och hållet ett foster af en lyckad entusiasm och skrifwen i en falsk ton. Rec. wet sig knapt hafwa sett någon så länge uthållen manterering och en så högt uppskruswad affektation. Liksom man plågar ladda galvaniska batterier, har äfwen förf. laddat sig, dock icke med eld, utan med den i senare tider uppkomna, manni, som kallar sig nordiskhet eller göthiskhet, om hwilket Uggiswarens träffande har sagt (sid. XLVI) att den „under oupphörligt stöj och bång efterjagar ett wigt renommistwäsende, som skall passera för Nordisk kraft.“ — Förf. ropar Skalden, efter wanligheten, ett *Hurra!* åt *Önden, Rålden och Förfusenheten i Norden*, emedan endast i snöbarmen flammor rosornas saft (en soft flammor?); se'n

will han från Norddalen berättamma blå, gröna och röda Strigmänner dels med blodrosor och dels med blödande fädernehamnar. Därefter öfvergår han till nordkämparnes lof, hvilkas wälbekanta karakter det är, att försmå win:

„O Nordmannen wet, hvad som mördar hans kraft;

Det dödes ett gift under drufwornas saft.“
och

„För Nordmannen wäjer på nordiska berg,
Hwad kämpar och odalmän egnar att tåra.“

En poetisk förklaring öfver Nordmannens beröftrade smak för sådesbrännvin! — Och alla dessa läckerheter ur förra hälften af poemet, stufwas åter upp i den senare och kryddas med löftet om gammann förutan allt tal i Wal-faders sal. — — Då i hvarje utskram, som blifwit utmärkt genom uppkomsten af nya högre ideer, det händer att dessa ideer excenrisera wisa hjernor, som, utan förmåga att sjelfwa wälja sig en fixpunkt, låta hänsdra sig af strömmen, för att med den flyta bort; så skulle, om detta stycke wisat sig som den enda produkten af något obetydligt individuum, Kritiken förmodligen öfver berömmna icke förlorat ett ord. — Men denne Carl förråder i sina öfriga stycken (af hvilka det sista är en öfversättning), en omifskänlig talent — så äro Sjömans Sångerna liksom Glickans första Kyss ganska wäl och sinrikt uttänkta stycken, och derjemte, i allmänhet lyckligt, rent, energiskt och oafsekerat utförda; isynnerhet det förra stycket, ty i det senare märker man på ett par ställen, att Skalden af föredraget kânt sig bunden. — Twenne öfversättningar efter Göthe: Wälkommen och Jarwål (sid. 179, 180) och Skattgräfwarv (sid. 181—183) äro försedda med Signaturen * G — —. Säwida

ett troget återgifwande af ett godt original i ett språk, så ledigt som om det wore drägt af sjelfsktrade ideer, utgör högsta förtjensten af en öfversättning, så måste man, enligt Hees tanke, tillerkänna den åt dessa båda tolkningar.

Den Profassa Delen af Kalendern intages, i år som förlebet är, blott af öfversättningar. Elfworna. Af Ludvig Tieck (sid. 1—43) — och Segerkransen. Legend. Af Fredrik Baron de la Motte Fouqué (sid. 45—64). Öfversättarens wal kan icke annat än berömmas, då båda dessa berättelser eller Sagor, för att egenligare tala — af hvilka den förra med de mest intagande och läckra bilder lika lusttjufvätter fantasien, som en mild wärfsåkt smeker de yttre sinnena, och den senare med dystrare färg wälgröande upprör och lugnar wår känsla — äro onekliga mästestycken. Det förra af dessa stycken har äfwen i öfversättningen wäl lyckats, som wisserligen är förtjensfullt, då det fordras stor talet om äfwen på afstånd uppnå den etheriska läktheten och djupa fulländningen af Tiecks ohärliga, barnligt naiva sagostyl. Däremot tyckes tolkningen af det senare stycket wara fullbordad med en brådsk, som hindrat öfwer, att råta några omarsamheter i uttrycket: t. ex. sid. 47. „Sent om en qwäll nerflättrade från ett högt berg en gammal riddersman mddosamt ner i dalen.“ — S. s. „För att wedergicka sig genom dess anblick, steg den gamle Leuthold hwar aston dit upp, så länge sigen än war gångbar skogsullen wid hans hydda (?)“ etc. — Sid. 48. „I hemwägen kom den äldrige Niddaren alltid förbi ett kopell.“ — Sid. 51. „Kära du, nu red en på en skymmel förbi wårt fönster.“ o. s. w.

J. J. N. Christlig Predikan wid Philo-
sophiä Magister-Promotionen i Upsala den
15 Juni 1815. Hållen i Upsala Doms-
kyrka af Samuel Hedborn. På de
Promoverades begäran till trycket lemnad.
Upsala 1815. 20 sid. 8:o.

Den lyckligt walda Texten är Jobs B. 28:
20, 28, och ingångspråket: Si menniskan är
worden såsom en af oss och wet hwad
godt och ondt är, 1 Mos. B. 3: 22. Propos.
Menniskans likhet med Gud upprättad ge-
nom wisheten. Hela Predikan är författad med
djup anda, i ett bibliskt, måttligt kärnsfullt
språk. En skarpsynt granskare kunde måhän-
da här och der upptäcka några luctor i slutled-
ningen, någon oförberedd öfvergång, åwens-
som någon ofjemnhet i diktionen och isynner-
het i rhythmien. Men det hela skall wisserlig-
gen tillfredsställa både den lärde och olärde.
Såsom ett prof wäljer Rec. uppmuntringen
till de unga Wise, som nu inwigas till wis-
heten: „Mine Bröder! Sådän är den werld,
hvilken J med anda och kraft skolen frälsta
från döden. J ären Guds härar. Wet bes-
reda eder till detta wärf, hwilken nåd upp-
täckten J ej uti den gudomliga styrelsen? Tus-
sende, tusende menniskor hafwa burit dagens
tungor och herta, att eder skulle intet fattas.
Edra fosterlandsbröder och jernnärliga hafwa lä-
grat sig såsom murar kring landets gränsof att
freda edra ädla möddor, att spara de ljus, som
skola leda dem och deras barn till sina faders
Gud. Mången faders röst har ropat till edra
hjertan att wäcka känslan af edert wärde, och
till himmelen har det samma modershjertat nått
med osäglig suckan. Edra möddor hafwa blif-
wit frönta med ära i denna högrädliga För-
samling, och bland eder äras nittnen många

sanskyldiga hopp belönda. Härefter skolen J
skingras; ärskilliga kall skola tillegna sig eder
wisshets frukter. Går ut i hela werlden att
gifwa Gudi äran! Går ut att belöna menni-
skorna för den wärd J njutit, för den hjelp
J rönt af deras händer! — Edra wägar äro
många, edra möddor ännu flera. En del af
wärt slägte wandrar i mörkret, — Låten edert
ljus lysa! En annan lider orätt, — Skaffa den
rättwisa! En del är b. dröfswad, — bärer den
hugswalens anda, en annan fömpar under
lifwets smärtsamma upplösning, — lärer den
lifwets oförgånglighet! Der gry hos ett unge
slägte några löfresfulla förnågor, — dem sko-
len J kringhåga och fostra. Der blomstrar
en helig wilja, — ledsager henne i ljufets hel-
gedom att smaka och se, huru ljuslig Herren
är! Wiktron ej edra konstnars otillräcklig-
het. Wissheten gifwer sig alltid i de helga
själar och gör Guds wänner och profeter. Wik-
trofsten ej öfwer människohjertat. — Säg icke
Jesus i senapskornet bilden af Guds rike!
Eder tillhör det att predika, edert att bereda
hjertat: görer portarna höga och dörrarna wi-
da, att ärones Konung må draga dertin. Hos
eder, så wäl som hos alla skolen J röna mör-
krets strid med ljuset, — då skolen J kämpa, då
skolen J bedja. Jag lyfte mina ögon upp
till himmelen, och då wardt min själ upp!
lyft genom wisshet. Cyr. 51. — Gud är wis-
hetens brunn; åt hwarje troget hjerta förldnar
han henne. Heligheten allena förstår natur-
språket. Himlarna förtdlja Guds ära, och få-
ster förkunna hans händer werk. Helighe-
ten förtdlar det uppenbarade ordet: — Som
barn allenast kunna J ingå i Guds rike.
Heligheten allenast skdar Gud och talar med
Guds helige.” (Ett trycket sid. 6 sista ras
den moln i ff. f. mål bdr anmärkas).

Bihang
III
Svensk Litteratur-Tidning.

N:o 15, 16.

October

1816.

Till Hr Marcus Wallenberg.

icke utan förvåning har jag genomläst det svar Hr W. i Bih. N:o 12, 13 och 14 till mig adreserat. Jag vet icke, om de personliga allusioner, den ton af grofhet och pöbelaktig arrogans, i hvilken öfverf. af Ilias fortsar att öfva sig, skall öka det anseende han af allmänheten vill tilltrofva sig: hvad mig angår, är jag villig att låta honom stå ensam på ett fält, der man endast lyser genom ohöfsade tillmålen, skeppsbrutna infall och otidiga roligheter. Jag förbigår således alla Hr W:s personliga smådelfer emot mig; i fall Hr W. tror sig hedrad genom denna art af strid, så vill jag åtminstone icke lemna å sido den grad af aktning, som Hr W. förgåtit — om icke mot en motståndare — åtminstone mot sig själv.

Hr W. har gjort mig den åran att, utom Verslåran, läsa och recensera de flesta af mina öfriga små försök. Tacksamheten borde förbinda mig, att äfven läsa Hr W:s arbeten: men hvad de verifierade angår, så torde jag derifrån ursäktas, emedan jag — som Hr W. själf anmärkt — äger något *superkänsliga öron*: och hvad Hr W:s profaiska skrifter beträffar, har jag endast haft tillgång till de 12 sidor, som (titelbladet och tryckfele inberäknade) utgöra den profaiska delen af hans försvenskade Ilias.*) Jag till-

*) Härvid dock icke räknadt de tvenne sidor under rättelser frammanför texten, hvori man erhåller den högst oumbärliga upplysningen att Apollon är benämningen på (!) Apollo, Paris på Paris, och Troja på Troja.

står att jag ogerna framträder som försvarare af mina egna skrifter: dels hafva de en mängd ofullkomligheter, som jag själf olyckligtvis bäst inser, och dels talar jag ej med samma nöje och förtjusning om mitt eget Jag, som Hr W. Något måste jag dock vidröra.

Hr W. kallar mig en *obehörig tredje person*, en *predikant af läror* dem jag är förklen att försvara (hvilken elegans i skriftfättet!) hvilken Hr W. förskaffat den tillfredsställelsen, att med ett slags offentlighet utslå *correction!* Hvarje läsare af denna Tidning är icke okunnig om den gång denna tvist tagit. Sedan en Rec. med många loford berömt Hr W:s modiga öfverlätningsförsök, men i anständiga ordafätt tadlat hans versbyggnad, så faller denne i en ton af illa kväfd ilska, — ty Hr W. begär i det rökverk man tänder åt honom, idel vällykt utan någon rök — ej allenast öfver Rec., utan angriper äfven min Verslåra med en föraktlighet, med ett begabberi, som synes så mycket mera otillbörligt, när denna skrift ej engång i recensionen var återopad. Utom den ledsnad, som enhver måste erfara att se svenska metriken på ett sådant sätt tillvridas och upplöses i chaos, har det — hvarför skulle jag ej tillstå det? — något litet förargat mig, att se mitt arbete så behandladt af en man, som genom lysande prof ådagalagt sin osförmåga att dömma häröfver. Det var af desla förenade skäl jag fattade den förmätta tankan att blifva den åskledare, som från Rec. skulle afleda den omätliga, outsläckliga Wallenbergiska vreden. Om jag således i min lilla uppsats: *Om Principen för Svensk metrisk Vers* icke

fann anledning att smickra Hr W:s gränslösa egenkärlek, så har jag åtminstone iakttagit den granlagenhet i skriffättet, som en väl uppfostrad människa ej gerna lemnar å sido. Åtminstone finnas inga utfall af den råa och ohöflade art, som Hr W. så mycket älskar. — Hr W. har således beskyllt mig för samma fel han sjelf oupphörligt begär: det är han, som här inblandat Svenska Akademien, Kellgren, Tryphiodoros, Versläran i Phosphoros, Romanen i Poetiska Kalendern: det är han, som upprör lefvande och döda; han är en Ajax Telamonius, som i sin vildhet anfäller hvarje förbigående, ty

En gud med blindhet slog den mannens ögons ljus.

Hr W. börjar med att genomgå mina arbeten, ända från år 1809 tillbaka. Mången torde undra, hvad granskningen af en sonett framför en akademisk disertation eller planen till en Roman kan hafva för sammanhang med närvarande metriskä undertökning: men Hr W. är, som bekant, en vän af fidsprång och så kallade *argumenta ad hominem*. Han går aldrig rakt till målet: han använder det Parthiska stridsfättet; han söker uttrötta fienden genom beständiga skårmysslingar; han faller i flanken och är oöfvervinnerligast då han flyr. Längre fram kommer han till min öfversättning af Tryphiodoros *) och slutligen till Versläran. Hr

*) Af alla deremot gjorda inkast lönar blott mödan att bevara det som är rigtadt mot den heptametriska versen: Måtte likväl Stadsfyddarinnan Athenais er befälla. Liksom Hr W. lägger sina femfota hexametrer på rådet och smider ut den felande foten, så borde också Förf. sammanvinga dessa sju fötter till sex. Men det torde icke vara tillräckligt att försvara det dälliga, därför att man sjelf dertill är upphofsman. Förf. tillstår rent ut, att denna vers är oduglig, tillskapad genom tryckfel eller kanhända skriffer, derigenom att partikeln dock blifvit förbytt till likväl; då versen blir riktig. Ty första stafvelsen i *fyddarinnans* torde kunna anses som kort, af samma skäl som *gräfvinna, raseri*, helt i sammanfattning. Frih. Adlerbeth har föstert *and skänflan*; Hr Traaer *himmel in byggarné*.

W. som sjelf underrättar sina läsare att *Zeus* är en benämning på *Jupiter*, *Troja* på *Troja* o. s. v., finner det betänkligt, att man undervisar nybörjare om spondéens och trokéens natur, och han lär förmodligen af samma skäl tadla hvarje grammaticus, som läser att *pater* är masculini generis och *mater* feminini. De anförda ställena om Vokalernas förhållande i språket, hvaröfver Hr W. gör sig så rolig — äro lånade af Bernhardi och Böckh; och det är billigt, att äfven dessa stora philologer icke må vänta sig någon förkonig från Hr W:s jovialiska skämt. Dessa sätter äro idel bekanta saker: det är en olycka, såväl för Hr W. sjelf som dem som måste ha att göra med honom, att han vet ganska litet. — Att denna Afb. fördrigt icke äger det värde des Förf. gerna sjelf ville att den borde äga, icke ens det, som jag nu efter fem års tid kunde gifva den, har jag redan länge sedan erkänt. Den har dock med skonksamhet blifvit upptagen af kännare, bland hvilka jag i första rummet nämner Frih. Adlerbeth, som före tryckningen visat mig den hedern, att genomgå manuscryptet och deröfver meddela sina anmärkningar och sitt uppmuntrande bifall. Deremot har jag hört ingen berömma Hr W:s Ilias. Endast ett af mina försök hade jag önskat att Hr W. icke förbigått: neml. den påbegynta öfversättningen af Sophokles. Ifall Hr W. är en lika stor kännare af chor-meterna som af den episka versen, så hade hans anmärkningar utan tvifvel kunnat vara mig af ganska stor nytta; och då Hr W. redan finner sig så generad att skriva en vanlig, lag-giltig hexameter, att han till sin hjälp måste uppfinna särskilda reglor med dertill hörande undantag, så hade han säkert äfven på dessa svårare versformer kunnat tillämpa sina reglor och dymedelst banat mig och andra en något mera bekväm väg.

Det är hufvudsakligen trenne omständigheter, som gifvit Hr W. mod att fortfara i sina engång fattade paradoxer i metriken; brist på förmåga att fatta ett *raisonnement*; obekantskap med alla meter-theoristers skrif-

ter samt slutligen, felande organer för all deklamation och väljud. Derifrån skulle man genetiskt kunna konstruera alla hans villfarelser.

Hr W. lemnar "utan allt affeende" mitt "hit- och dit-raisonnerande om den metriskä och rimmade Versen," och om den olika principen för dem båda. Denna utväg är visserligen en af de bekvämligheter, som Hr W. älskar. Detta var dock ett af Förfs grundkål; och jag hade till styrka därför åberopat Cicero, Quintilianus och Clodius. Hårtill hade kunnat läggas Afts *Entw. ein. Aesthetik* och A. W. Schlegel (*Ueber Sprache, Poesie und Sylbenmaass*). Men Hr W. känner ej dessa författare: han läser blott, han beundrar blott sig sjelf: han gör sig rolig öfver alla andra dödlige. "Om dessa begge så nära beslägtade kämpar (Metern och Rimmet) — säger han — voro (vore) fredligt sinnade och Rhythmens frihetsbegär mindre demagogiskt, männe då ej Versen vann i harmoni?" O lyckliga enfold, beundransvärda oskuld! Hr W. förstår icke, att all harmoni i denna ändligheten uppkommer genom försoningen af tvenne motfater. Så äfven i metriken. Det vore lätt att sammanhopa citater och auktoriteter, för att bestyrka min sats. En enda, men den tyckes vara enkom skriven mot Hr W.: "Die eigentliche musikalische Schönheit der Verse entsteht durch ein beständiges Entgegenwirken des Metrums und des Rhythmus. Das Metrum muss eine gleiche Zeiteinteilung einführen, und der freye Rhythmus muss sie wieder aufzuheben suchen. So giebt die Idee des Metrums die Vollständigkeit, der Rhythmus die Unendlichkeit, beyde zusammen in Gegenwirkung die Allheit" (Clodii Poetik I. 383). Hr W. behagade således finna, att dessa fater ej äro en af mig uppfunnen teori; och då han vill roa sig åt hvad han ej kan begripa, anar han ej att han sjelf gör sig löjlig.

Så långt har dock Hr W. kommit att han äntligen sid. 95 medger, att i orden *rädgöra*, *återgå*, är stafvelsen *gö* dubbelt så lång som *ra*, och *ter* dubbelt så kort som

gå. Strax derefter försvarar han sin i Företalet yrkade hypothes, att dessa ord äro lika lättsagda daktyler, som *drottningen*, *blomstrande*. Låtom oss nu jemföra de båda lika gällande ordfötterna *rädgöra*, *blomstrande*. Den senare är en daktyl, d. v. s. dess stafvelser förhålla sig till hvarandra som $1 + \frac{1}{2} + \frac{1}{2} = 2^*$). Nu erkänner Hr W. att *gö* är längre än *ra* (hvilket äfven efter Hr Wis medgifvande är fyra gånger kortare än grundstafvelsen, således $= \frac{1}{4}$): första stafvelsen i begge orden är lika: Alltså får *rädgöra*, såsom æquivalent mot *blomstrande*, denna expression: $1 + \frac{3}{4} + \frac{1}{4} = 2$. Ty det är klart att *gö* måste blifva $\frac{3}{4}$ då hela ordet är $= 2$ eller lika långt med *blomstrande*, stafvelsen *räd* lika lång med *blom* eller 1, samt den sista *ra* antagen som en fjerdedel af den första enheten. Alltså blefve $\frac{3}{4}$ lika med $\frac{1}{2}$, hvilket är orimligt, och ett verkligt "cardinal-skäl." Man ser derfor att Hr Wis "oömkullstötliga" teori både ur matematiska, arithmetiska, musikaliska och logiska grunder utan möda kan bringas in *absurdum*, man må nyttja musikaliska, arithmetiska eller logiska tecken.

Det är en af alla erkänd sanning, att i vårt språk andra stafvelsen i antitacchien *rädgöra* eller den sista i amphimakern *återgå* verkligen icke äger den dryga accent, som den första. Men nu erkänner ej metrum andra tidsförhållanden, än enkla och dubbla. Huru således inrymma dylika ord af ett triplicerad tonsförhållande? Behandlas ett sådant ord, t. ex. *rädgöra* som daktyl, så förkortas stafvelsens *gö* valör från $\frac{3}{4}$ till $\frac{1}{4}$; delas åter ordet af i två hexametriska fötter: $\text{—} | \text{—} \text{räd} | \text{göra} \text{—} |$, så förlänges denna valör från $\frac{3}{4}$ till 1. Hvilketdera är bättre? Till och med Hr W. infer att i germaniska språken det är begreppet, som bestämmer stafvelsernas värde. Nu är *rädgöra* sammanfatt af två särskilda accent-ägande ord; alltså befäller förnuftet och språklagarna att stafvelsen *gö* måste blifva lång. Men metern? I min förra

*) Se Hr Wis egen musk-heteckning för dessa daktyler sid. 95.

uppfats visade jag genom exempel och citater ur latinska, italienska, fransyska och tyska skalden, att metern ofta förändrar ordens valör, och gör en ursprungligt kort stafvelse lång. Nu vill jag äfven tillägga Homérs auktoritet, och mer kan jag ej göra: τὰ πῆξι καλὰ πῆξιαι Iliad. XXI. 352; αἰδώς τε μοι εἶσι φίλῃ ἐκυγέ δεινός τε II. III, 172. Ifall Hr W. nu känner en gnista af grekisk profodi, så vet han att τὰ samt stafvelserna τε och γε i φίλῃ och ἐκυγέ äro kortheter, men versens arsis eller ictus gör dem här långa. Om således metern kan utöfva en sådan makt på en i sig själf kort stafvelse, så är det klart, att den så mycket lättare kan potentiära en redan tredjededels lång stafvelse till en full och laglig längd. Men detta blir dock i alla fall en quantitativ, ej en kvalitativ (af accenten beroende) längd. Hr W. lär dock ej begripa detta: jag vill använda mitt yttersta bemödande för att göra mig tydlig.

Jag beder Hr W. t. ex. deklamera den första versen i Æneiden: *Arma virumque cano, Trojæ qui primus ab oris.* Nu lär Hr W. utan tvifvel säga *cano* och *Trojæ*. Men detta är att scandera, att mäta verser på fingrarna, icke att deklamera dem. Säger han åter *cano* och *Trojæ* (liksom i profan), så är verstaten förlorad. I förra fallet iskttager man metern, men upphäver rhythmien; i senare fallet, (då man läser vers som prosa), bibehålles rhythmien, men takt och meter är borta. Nu gifves det deremot en annan art af uppläsning, som upplöser båda dessa hvarandra motvågande elementer, och skifvar den högsta grad af harmoni. Men denna art af uppläsning — den läses ej i skolorna — torde icke vara Hr Wis sak; och därför lära vi ej evighet förstå hvarandra: och därför förklarar han för en licence hos Poeterne (DESSA LICENCER FÖREKOMMA I HVARANNAN VERS) hvad som utgör förtjensten af deras versifikation.

Tvertom önskar han, i sin okunnighet, att dessa kämpar (Rhythmien och Metern) måtte vara rätt fredligt sinnade mot hvarandra. Då de båda congruera, hvad uppkom-

mer? Jo, verser af samma art som denna: *Illico | mulcent | aures | dulcia | carmina | divum.* Det är möjligt att de i ett Wallenbergiskt öra klinga bättre, än sådana som *Itali | am | fa | to | profu | gus | La | vinia | venit.* Derföre skrifer han själf sådana ömkeliga hexameter som dessa:

Fader		Foiaix		Åldrige		man	du		gudar-
									nes
									ättling
Yttrede		Ajas		Telamons		son	en		gudar-
									nes
									like
Eller om		kufvade		redan	af	våra	händer		
									J. rådnän.

Men Hr W. docerar med den alltså så säkerhet om de saker, som han minst känner. Vid den af mig citerade versen: *Je chante ce héros, qui régna sur la France,* anmärker Hr W.: "om Hr P. haft tillfälle att höra ren fransyska talas, så hade han känt att profa jambern regré bibehåller sitt jambiska ljud i versdeklamationen!" Hr W. blottar för mycket sin okunnighet. Vi hänvisa honom åter till Clodius, hvars arbete, bland annat innehållande elementerna till verskonsten, förtjente att af honom läsas och behjertas. Här heter det (I. 444): "Es ist eine irrige Meinung, daß der Deklamator das Metrum verbergen müsse. Dann hätte der Dichter hierinnen umsonst gearbeitet. Man hört oft das wunderbare Lob, mit welchem Vorleser beehrt werden, sie hätten so gelesen, daß man gar keine Verse bemerkt hätte. Will man damit nun soviel sagen, die Verse müssen vom Deklamator nicht kunst und schulmäßig scandirt werden; so wird dies gern eingeräumt. Allein das schulmäßige Scandiren stellt gar nicht das Wesen des Verses dar. Das Wesen des Verses besteht in einem herrschenden Maasse, das aber von dem freyen Rhythmus immer wieder aufgehoben wird."

Jag har här besvarat juft hufvudsaken af de inkaft Hr W. gör, icke min, utan all teori för tysk och svensk metrik. Jag skulle önska att min Verslära innehölle idel nya och af mig påfundna sanningar; men då Hr W. tror sig polemifera mot mig, mistänker han ej att det är mot all Eumetrik han vänder sina anfall. Det torde således utlak-

dämpad egenkärlek, och, om möjligt är, med en något mera skärpt tankekräft, framställa sina inläst och hypoteser, så skall jag försöka, att, så fullständigt som möjligt är, vederlägga dem. Men dertill läser han behöfva minst ännu ett eller kanske tvenne års studier af goda metrisk elementar-arbeten: och jag gläder mig att åtminstone under denna tid få vara i ro.

Upsala d. 30 Sept. 1816.

P.

Upsala:

Catalogus Prælectionum in Academia Regia Upsaliensi Publice & Privatim a Die I Octobris MDCCCXVI ad Idem Tempus Anni Sequentis Instituendarum har wid innewarande Höftermins början, på 2 ort in folto, af trycket utkommit, hvaraf ett utdrag här meddelas:

Profesörer i Theologiska Faculteten:

Joh. Winbom, Theol. Doctor, Primar. Theol. Professor och Domprost, ledamot af K. Nordstj. Orden, håller Theologico-Exegetiska föreläsningar öfver Davids Psalmer Måndagar och Tisdagar; öfver Pauli Epistlar Torsdagar och Fredagar klockan 8.

Sam. Edmann, Theol. Doctor, Theol. Pastoral. Professor, ledamot af K. Nordstj. Orden: Director Seminarii.

And. Zultén, Theol. Doctor och Professor: Theologia Dogmatica och Moralis kl. 10.

Sven Lundblad, Theol. Licentiat, Theol. Professor Rassenianus: Prænotiones Theologicæ Måndagar och Tisdagar, Kyrkohistorien Torsdagar och Fredagar kl. 12.

Joh. Thorsander, Theol. Licentiat, Extraord. Theol. Professor: håller Historico-Apologiska föreläsningar öfver Lutheriska församlingens Symboliska Böcker Onsdagar och Lördagar kl. 9.

Juridiska Faculteten:

Joh. Dan. Drifvel, Phil. och Juris Utr. Doctor Juris Patr. & Rom. Professor: RättsgångsSalken. kl. 11.

Lars G. org Rabenius, Phil. och Juris Utr. Doctor, Jur. Decou. & Commere. Professor: Ryttslagsarenheten, Höftermin, Polit. Lagsarenheten, Wårtermin kl. 12.

Medicinska Faculteten:

Carl Pet. Thunberg, Med. Doctor, Med. och Botan. Professor, Commendör af K. Wasa Orden, läser i October månad öfver Botaniken i Akademiens Botaniska Trädgård och i November öfver Mammalla och deras hushållning och nytta. Wårtermin: Botaniken kl. 10.

Pehr von Afzelius, Med. Doctor, Phil. och Chir. Mag., Archiater, S. K. S. Kron. Prinsens första LifMedicus, Med. Theor. & Pract. Professor, Riddare af K. Nordstj. Orden, föreläser sina föreläsningar öfver Menniskroppens sjukdomar, deras kånnetecken och botemedel, kl. 12. Besöker de sjuka å Akademiens Hospitium hvarje morgon kl. 9, då Medicin studios, som wisja öfwa sig i Praxis Clinica, få vara närwarande.

Jac. Åkerman, Med. Doctor, Chir. Mag., Anatom. & Chir. Professor: Darnmorste-Konsten, Höftermin, Anatomien och Physiologien, Wårtermin, kl. 11.

Adam Afzelius, Phil. och Med. Doctor, Extraord. Professor: Diætetiken och Materia Medica Generalis kl. 4 e. m. Höftermin wisar han enskilde Medicamenta Simplicia, och Wårtermin Materia Medica Botanica.

Philosophiska Faculteten:

Joh. Afzelius, Chem. Professor, Riddare af K. Wasa Orden: Chemiens Theori kl. 3 e. m. och Praxis Onsdagar och Lördagar på Laboratorium.

Pehr Sab. Aurivillius, Akademiens Bibliothecarius, Litt. Hum. Professor: Witterheten kl. 2 e. m.

Zacharias Nordmark, Phys. Professor, Riddare af K. Nordstj. Orden: Physiken kl. 10.

Ol. Kolmodin, Eloqu. & Polit. Professor Skyttianus: Taciti Annales kl. 9.

Gust. Knös, Lingu. Oriental. Professor: Davids Psalmer kl. 9.

Jöns Swanberg, Mathem. Inf. Profes-
sor Riddare af K. Nordstj. Orden: Trigonometria
Plana & Sphaerica kl. 8.

Nils Fredr. Biberger, Civ. & Polit.
Professor: Critisk framställning af Moral Sykkes-
merna, och sedan denna är tilländabragdt, Princi-
perna för Moral Philosophien, kl. 8. Enskildt:
Första Grunderna för Jus Publicum, Crimi-
nale et Civile.

Joh. Bredman, Astronom. Professor: lä-
ser öfwer Melanderhjelm's Astronomie kl. 11.

Carl Joh. Lundwall, Eloqu. & Poët.
Professor: Cicero de Oratore kl. 11. Enskildt
Virgilius Aeneis eller Dvidis Metamorphoseon samt
beträcker med Öföfningar i Latinska språket.

Sam. Grubbe, Log. & Metaph. Pro-
fessor: Underökning af menliga Kunskapens öf-
mågons phänomener och lagar, samt de yttersta
Principerna för Philosophien kl. 10.

Jos. Otto Höjer, Græc. Lingu. Pro-
fessor: Sophocles Måndagar och Tisdagar, E-
nophon Thorsdagar och Fredagar kl. 12. En-
skildt Grækska Archæologien samt Lacedæmoniers
nas och Atheniensernas Statsförfattning.

Den vacanta Historiarum Professionen fö-
refås af E. O. Adjuncten Mag. L. G. Gei-
jer, som förtäcker sina föreläsningar öfwer Swens-
ka Historien kl. 12.

Den vacanta Bergströmska Professionen i
Practiska Ekonomin förefås af Adjuncten Mag.
N. J. Sillén, som läser öfwer Wirt-Physi-
ologien kl. 11.

Likaledes förefås Litt. Hum. Professionen
innewarande höftermin, under Litt. Hum. Pro-
fessorns Decoret, af Professorn Mag. J. Tra-
nér, som läser öfwer Quintilianus Instit. Orat.
Lib. X. Onedagar och Lördagar kl. 9.

Adjuncter i Theologiska Faculteten:
Er. Bergström Theol. Licentiat och Adjunct,
Nils Kullström Præfectus Seminarii, Severin
Edwenshielm Theol. Licentiat och Adjunct, Joh.
Bodin Theol. Cand. E. O. Adjunct.

Juridiska Faculteten: And. Er. Afzelius
Phil. och Juris Utr. Doctor, Juris Potr. &
Rom. Adjunct *), Sven Thempander Phil. och

*) Bedamot i Kgl. LagComittén wissas i Stockholm.

Juris Utr. Doctor, Juris Decan. & Com-
merc. Adjunct.

Medicinska Faculteten: Carl Zetterström
Med. Doctor och Adjunct, Professor, Henr.
Wilh. Romanson Med. Doctor, Anatom. Pro-
fessor, Professor, Gbr. Wahlenberg Med. Do-
ctor, Botan. Demonstrator.

Philosophiska Faculteten: Ol. G. Schil-
ling Astronom. Observator, Joh. Franér Litt.
Hum. Adjunct, Professor, Jon. J. Brändström
Mathem. & Philos. Nat. Adjunct, Lars Pet.
Walmstedt Chem. Laborator, Elias Christ. Gre-
nander Philos. Theor. & Pract. Adjunct, Pehr
Sjöbring Litt. Græc. & Oriental. Adjunct, Nils
Jac. Sillén Oeconom. Pract. Adjunctus Berg-
strömianus.

Magistri Decentes:

Theologiska Faculteten: Jf. Herm. Rin-
nander Theol. Cand. E. O. Amanuens wid A-
kad. Bibliothek, Carl Georg Rogberg Semina-
rit Docens, Theol. Facult. Notarius, Herm.
Lohng Theol. Cand. Docens i Theologia Dog-
mat. & Moral.

Juridiska Faculteten: Carl Joh. Hage-
grén Phil. och Juris Utr. Doctor: Cameral-
och Handels-Lagsarenheren, Jac. Edv. Boerhius
Juris Utr. Licentiat: Swenska Lagsarenheren.

Philosophiska Faculteten: Sven Fredr.
Lidman; Arabiska Literaturen; Pehr Schön-
berg *); Physiken; Jos. Wallin: Romerska Lite-
raturen; Ol. Math. Ulgren, Ord. Ama-
nuens wid Akad. Bibliothek; Häderneslandets
Historia; Joh. Lars Dufwa: Moral. Philoso-
phien; Sven Lundblad Politices Docens;
Gust. Sjögren: Hebreiska och Arameiska Lite-
raturen; Pehr Wilh. Zetterstedt Vidensk. Ama-
nuens wid Akad. Bibliothek; Ålsteriken; And.
Södermark: Theoretiska Philosophien; Lars Jf.
Lundahl: Mathematicen; Henr. Falck: Experis-
mentalPhysiken; Jon. Arv. Winbom: Allmän-
na Historien; Joh. Henr. Schröder E. O.
Amanuens wid Akad. Bibliothek: Lärdoms-
Historien.

*) Bergantins Stipendiat, kadd på en utländsk
resa.

HofStallmästaren Ol. Walmersfelt, Tofka
Språkmästaren Mag. Fr. Svömberg, Rit-
mästaren Ol. Cr. Roselius, HofCapellmästaren
Job. Chr. Fr. Häffner, Franfka Språkmästar-
ren Maximil. de Verhune, Dansmästaren Jon.
Kullenberg, Häktmästaren Gust. von Heidenstam
handleda den Studerande Ungdomen i de dem
tillhörande öfningar.

Academiska Biblioteket är öppet alla söks-
nedagar i veckan klockan 3 est. midt. Åfvens
som de Studerande äga tillräde till de öfrige
vid Akademien warande Samlingar och In-
rättningar.

Lund:

Utgifna Disputationer: Häftstermin 1815.
Under Juris & Moral. Professorn Mag. Fr.
Cedershiölds prästium:

De Jure, quod ex Aequitate nominatur.
Resp. S. Järnim.

Under Botan. & Decon. Professorn C. U. U.
gardh:

Commentariolum critico-exegeticum in
Matth. Evang. Cap. 3 vers. 4 Respond. C.
G. Eckerberg.

Under Histor. Professorn Mag. A. O. Lindfors:
Analekta Historiæ Academiæ Lundensis
P. XI. Resp. J. Boman.

Under Mag. A. Bruzelius:
De Parabolis veteris testamenti. Resp.
B. Lindhberg.

Wårtermin 1816:

Under Theologiä Professorn Doctor A. Hy-
lander:

De vero Aequum Gratia Divina Ordine,
ex Dicto Act. 26. 17. 18. Resp. Collega
Scholæ Mag. S. U. Sundelius.

Under Histor. Nat. Professorn Mag. C. F. Fallén:
Empidiaz Sueciae. Resp. N. Kihlgren. —
Syrphici Sueciae Resp. N. Paulson.

Under Histor. Professorn Mag. A. O. Lindfors:
Analekta Historiæ Academiæ Lundensis
P. XII Resp. G. Wahlberg. — P. XIII Resp.
E. P. Lindblad. — De baptismo Johannis.
Resp. J. A. Widberg.

Under Medicinä Adjunct. Doct. J. Sönnnerberg:
De Phitit intestinali, morbi casu illustrata
Resp. G. J. Bergholtz.

Under Græck Lingua Adjuncten Mag. C. C.
Eberstein:

Theogonia Hesiodi, Sughice reddita. P.
4. Resp. F. Hallström.

Under Extra Ord. Adjuncten Magist. W. J.
Bergqvist:

De Regeneratione. Resp. H. S. Marin.

Under Magister Docens C. G. Brunius:
Tyrtaei Ποσειδωνια Carmine Elegiaca
reddita, cum ejus vita Græce confecta. Resp.
P. Jönsson.

Under Magister C. J. Schlyter:
De Principiis Legislationis Poenslis.
P. 1. Resp. C. P. Westrin. — P. 2. Resp.
W. Wahlqvist.

Under Magister H. O. Collin:
Om Statsinkomsterna i Utd. Resp. N.
J. Quennerstedt.

Under Collega Scholæ Mag. M. Bruzelius:
Specimen Antiquitatum Borealiæ. P.
1. Resp. C. A. Rådf. — P. 2. Resp. A.
J. Krook.

Under Magister J. G. Waldenström:
De corporum mutationibus præsertim ad
Chemiæ relatis. P. 1. Resp. P. Björkman.
P. 2. Resp. A. Nyvén.

Under Collega Scholæ Mag. S. U. Sundelius:
De Syntaxi veteris & novi Testamenti
comparata. P. 1. Resp. N. Ekeroth.

Under Mag. H. Schottan:
De Differentia Officii & Inclinationis
Animi. Resp. F. A. Everlzf.

Bokhandels-annonser.

Hos Zeipel och Palmblad åfvensom hos de fle-
sta BokhandelsCommissionsärer i landsorterna: Cor-
pus Auctorum Romanorum, Tom. I & II (Tacit-
tus), jemte Pnenum, sedel a 4 Rdlr 28 fl. Första
delen af Julii Cæsaris Opera utkommer inon fort.
— Schellings sàmmtliche Werke, 5r Th-
inneh. hans Idealismus a 1 R. 40 fl. Den
9:de delen, innehållande Darstellung meines Sys-
tems, Kernere Darstellung meines Systems samt die
vier edlen Metalle lemnar i denna månad presen.
— Brismans Encyclika Lexicon, Trede Upplaga 3 Rdlr
16 fl. — Noctif Kalender för år 1812 och 1813, ny
upplaga 1 Rdlr — för år 1816 1 Rdlr 24. Andra
upplagan af årgångarna 1814 och 1815 lägges wid
måret under presen.

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

No 16.

Tidningen den 20 April 1816.

R e c e n s i o n e r:

Georg Christoph Lichtenbergs Skrifter i Blandade Ämnen, efter des ödd samlade och utgifne af Ludvig C. Lichtenberg och Fredric Kries. Första Bandet. Översättning. Strängnäs, 1815, 232 sid. samt 16 sid. Företal och Innehåll, 8:o.

Så omätligt än poesins område är, gifves det dock twenne hufvudarter deraf, som äro wigtiga att urskilja; nemligen en art verklig poesi, och en annan, som icke är poesi. Likaså i skämtets werld; en qwickhet, som icke är qwickhet, och den andra sorten, som hos oss är så godt som okänd. Ty huru få, i wåre fädernesland, ha t. ex. läst Aristophanes, Cervantes, i sin genuina gestalt, Shakespeares . . . ? Känner man någon af dessa stora män, behöfwer man ingen torr commentarius öfwer den äkta qwickheten; känner man dem icke, säger man, att man blott ensidigt söker upphöja en wisa, hos oss mindre bekant författar, eller wisa författare, hwil-

kas namn blott hunnit till wår kunskap. Och då är ingenting beständare, än den gränslinia som är dragen mellan begge dessa arter af poesi och sprosi, af qwickhet och oqwickhet. I den förra är poesien och skämtet slet eget ändamål: det är inga praktiska piller, som man öfwerdregyller, för att hjälpa den lidande patienten från en wisa krämpa: utan det är en ambrosia, som i hela den fysiska och andliga warelsen fringsprider förfriskning och wderwickelse. Moralisk är wiserligen all sann poesi, all äkta qwickhet; men icke på det sättet att den befriar dären eller boswen från det och det lytet, utan derigenom, att den öppnar honom en ursigt åt det oändliga och ökar själens wingkraft att dit uppsvinga; wiserligen nyttig, men icke på det sättet, att den bibringar läsaren de första elementerna t. ex. i land:hushållning, biskötsel eller navigation, utan derigenom, att den för honom öppnar den andelsösa och lefwande naturens stora bok; med ett ord: att den är positivt, i stället för blott negativt werksam, och skådlat mera synbart menskligheten än individen.

Har konstnären för affigt att genom en

god komedi, en bitter satir ofskrämma den girige, den högfärdige o. s. w. då misskänner han qwickhetens wäsende, och gör sig till slaf för ett betingadt ändamål, som ändock aldrig winnes. En i theaterns annaler har man, så wide Dec. är bekant, inga bewis att en smulgråt från skådespelet återgått förbättrad, en liberlig son som en god medborgare: eller en sphenelig som en sann Christen. Hwarför? Då de verkliga Harpagoner, Tartuffer finna på skådebanan mera swarta och öfwerdrifna larver än de sjelfwa äro, tänka de naturligtwis: jag är dock icke så elak som den der — och den påräknade förbättringen uteblifwer. Men då paradiset öppnas, då mensklighetens hjeltar framställas i sin skönaste dag, då dygden framstår i alla triumpherande behag, då gifwes knapt något hjerta förhårdadt nog, som ej högre lystes och hos hwilken ej något godt äminstone flugtigt beslut waknar eller mognar.

Men skämtet, som är den negativa, den omvända Poesien, måste således, för att hinna till samma mål, gå en helt motsatt väg. Begge måste dock söka att idealisera. Liksom för skalden, så för humoristen, måste hela menskligheten, med alla dess förwillelser, dårskaper och fördomar ligga som en uppflagen bok: men han får icke derur wälja sig en wis praktisk sats, som på marken skall stanna qwar som en äfsten, sen qwickhetens ljungeldar upphöret, eller en wis fördom som han will befriga, och ännu mindre en wis individ — berrakrad såsom individ, — mot hwilken han will nedkalla årlbjets pilar. Derigenom skiljer sig det äkta, etheriska skämtet, som blott är sitt eget ändamål, från den gröfre qwickheten, der skalden sjelf är den förklädde arlekin; der formen blott är poetisk, men den prosaiska verkligheten widrigt skönjes genom den tunna besljningen.

Att använda dessa anmärkingar på Lich-

tenberg i allmänhet är icke så alldeles lätt. Han swärfvar mellan gränsen af begge dessa arter. Det selades honom inre harmoni, utbildad mensklighet, religion, för att uppswinga sig till den lustiga himmelshöjd, hwarifrån sedr, allt jordiskt är en allvarsamt lustig flugglet; allvarsamt, emedan den är prolog till ett kommande skönare skådespel; lustig, emedan hwarje marionett inbillar sig att hon wore huswudpersonen. Ärligt gaf också L. tillkänna sitt förakt för poesien: „Läs Euler och Newton, och kasta Klopstock och Goethe på elden!“ uttrade han sig engång rent ut. Men hans bättre Genius stråfwade skändigt emot denna genom wana eller resonnement antagna natur. I fragmenterna af sitt eget lif igenkänner man en wis barnslig naiveret och en stundom till scepticism, stundom till wantro öfwergående fromhet, attributer som aldrig tillhöra ett antipoetiskt sinne: lägger man härtill hans stora wärdnad för Shakespeares, så kan man göra sig ett begrepp om de två naturer hos Lichtenberg, som sinkas mellan ewigt kämpande i hans ädla bröst, lemnade honom sjelf och lemna hans läsare utan den försoning, som är följd af kunskapens eller hjertats lista utbildning. Drag af ljushet, grazie och mildhet träffar man sällan i L:s skrifter, men deremot pregeln af ett lustigt förstånd, ett omfattande sinne och af den mest ohjuckade själ. Humorigt är L. sällan: humour är qwickhetens romantiska element och romantisk är man ej utan en grufwa af inre poesi, icke genom reflexion och konst. Ironien är hans starkaste wapen: och går i dess bruk nära intill Swift. — Så sammanträngd och gediegen är icke heller L. som t. ex. Jean Paul, men de flesta af de små infällen, som här stå som isolerade fragmenter, äro blott strödda fragmenter, hwilka säkert förf., om

Det unnat honom en längre lifstid, i äldre compositioner ämnat sammansbilda till ett helt.

Första delen af den svenska öfversättning, vi här anmåla, upptager på 232 sidor hvad som i tyskan utgör 408, öberräknad en fortsättning (i andra delen af Originalen) af Hörs:s sjelfbiographiska anteckningar öfver sig sjelf, hvilka Öfw. med rådra sammanfogat med det föregående. De uppsatser, som här äro meddelade, äro delade i trenne hufvudsdelningar 1) Författarens Underrättelser och anmärkningar om och öfver, sig sjelf. 2) Fragmenter och 3) Anmärkningar uti blanda ämnen. För att lemna ett prof både af Hörs. Skrifstillet och Öfversättarens åtgärd, meddela vi några fragmenter.

Företaget att på vårt språk öfversätta en komisk författare, vare sig en poetisk eller prosaisk, medför stora svårigheter. Läsaren kan redan inse, att vår Öfw. icke öfvervunnit dem. En sammanlikning med Originalen visar till och med, att Öfvers. saknar den känedom af originalspråket, som för hvarje tolkare är nödig, allra mest då han väljer en författare, som naturligtvis icke är bland de lättaste. Åtskilliga dunkla eller alldeles meningslösa ställen; andro, hvilka, för att förstås, man i tanken måste tillbaka öfversätta på tyska, väckte redan wid första genomläsningen Rec:s misförfatt. Han uppslog på måfå ett ställe i början af boken, lade urskilsten bredvid, och det viktigaste af hvad han på blott 20 sidor (längre sträckte sig ej hans sålamod) anmärkt, kan tjena som ett bevis af den dels värdeslöshet, dels okunnighet, hvarmed den genialiske Lichtenberg i sin svenska omklädning blifwit behandlad.

Sid. 60 är lemnadt öfversatt:

Wer ein Mädchen hatte, schrieb auch gewiß
Den muntern Kleinen holde Briefchen

Woll Liebe und --- Diminutivchen,
Deza verser äro svåra att på svenska återgifva: men kånhända hade dock Öfw. bordt försöka en efterbildning. Sid. 60 fieng die Vernunft an in Gehalt zu fallen, står: författarens halt; bdr vara: i halt, värde, pris s. 62 i musenalmanackor; bdr vara: wid musenalmanackor. — Alagar man öfverallt öfver brist på original-hufvuden. Licht. säger: klagt man überall über die Original-Köpfe; går läs ginge, eller man klagat att ingen meka går s. m. m. — gräter ni, för att dermed förtjena någon tack? skall vara: menar ni, att dermed förtjena någon tack? Rec. känner ej hvad upplaga Öfw. nyttjat, hvar det står: Weint Ihr, i stället för den allmänt kända läsearten: Meint Ihr. S. 63 r. 9 fattar snarare betydelst, läs: drager snarare slutsatser, s. 63 r. 24 uteglömt: Nun gut, so gebt uns Gedichte. — som är just Publikums svar: hvar på författarne swara: „vi gifva en tums breda eller sex tums breda Romaner.“ I Tyskan står Gedichte, hvilket icke betydde Roman, utan Poem. — Nästa rad: „Die Buchstaben wollen in hnen nicht gefallen;“ „behaga eder icke:“ bdr vara „dem icke.“ — Tre rader derefter: „Es (das Publikum) wurde nur geübet und ausschweifender in seinen Forderungen und dachte mit einer einzigen (neml. Forderung) unserer Republik (datis) die Bank zu sprengen.“ — . . . „och tänkte med en af våra Republiker, att på engång spränga banken.“ Hvilken omening! I stället för: och tänkte med ett enda af dessa anspråk spränga hela banken i vår Republik. — 1 rad. derefter: „Wen det war just den punkten som vi wäns tade,“ läs . . . den punkten hvar på vi wäns tade det (neml. Publikum). Rad. 7. Jag har länge (von jeher) trott; beständigst.

S. f. Hopp: i tyfkan Schritte. S. f. 2 r. nerifr. so gar uteglömdt. — S. 65 Osvenfka: „Der har wi det!“ S. 67. Klingelbazare och Blankenburgare!“ S. f. modeffare: gesch uter: klakare. — S. f. 3 lärren icke nek, att wi lärda hafwa nog, som ingenting weta: osvenfke: hade borde heru, att wi ha nog lärde, som. . . Men Lichenberg skitwer Leute, hwilket icke alltid beryder Lärde. — 2dra raden derefter: bibringas eder: läs dem (ihnen). — S. 68. lika omedelbart; till meningens fullständighet hör: omedelbart lika starkt. — S. 69. Swarför så människorna sig på hufwudet: för hufwudet. — S. 71. 3 Tyfkan komme en älskare wäl ut, om han wille stiga up i en skosten: hinabklettern; klättra ner. Nästa period: Ja, om han hade lust att falla . . . i ett förmak med tvåa tre fakelugnar; meningen är: om han hade lust att passera genom en antichambre, bestående af tu, tre fakelugnar.“ — S. 72 om fadern först: till och med om (wenn auch): S. f. . . så kan han alltid till häst på tredje station återfå henne. Öswers, tyck här tillkännagifwa, att det är flickan som är till häst, men bör wara: så kan han alltid ta sig en häst, och på tr. st. ertoppa henne. S. 73 har Öswers. för prydligheten skull sjelf tillagt: liksom Absalon. — S. 76. Nun wird weiter gelesen: Da . . . vom Steinschneider — „om stenhuggaren.“ — Ösw. har tagit ordet i artistisk mening; då frågan här är om en wiß assaristisk-medieinsk operation. — S. f. „icke wiskänna:“ nicht verdenken! — S. 77. afgöras, befolgt werden (ätydas). — S. f. „Således förhåstar man sig icke med det enkla emottagandet (af suppliker).“ . . . — vergibt man sich gar nicht: — att ta emot dem, skadar allsinte

ens wärdighet. — S. 79 „nu är han borta:“ nun ist's fort: (nu är det sagdt). — Namnet Shakespeare utglömdt s. f. — S. 80 i noten: Wid en critisk dom; läs: kritisk domstol (Vericht). — S. f. förskjutit som Samhällets affrap. . . bör wara: fastat ut som s. sopor (Rehricht). — S. 81 „Då det blir swårt för förnuftigt folk, att klaffa sig en ny stil, hwaruti deremot väras hafwa en helt egen gåfwa, så har till de 150 slaggen lätit förärdiga några“ : . . meningen lyder: så har man ungefär (an — hwilket willac Öswers.) lätit förärdiga 150 sorter. S. 82 felar: Groß Shakespeare och Nonpareille. — „Engelsk quadratformig (geschachter — rutig) Hanswurst (Artikin).“

För att ännu mer sätta läsaren i stånd att dömma så wäl öfwer förf:s som Öswers sättrarens försjens, meddela wi här ett prof, som här och der ur Boken är utdraget:

„Denna Persons kropp är så beskaffad, att äfwen en dältig rechner bäst skulle astaga honom i mörkret, och wore nämnde Person i stånd, att kunna förändra sin kropp, så skulle han i många delar gifwa den mindre reslief. Daktadt denna man ej äger den bästa hälsa, har han dock alltid varit råmseligen nöjd med densamma, och han äger i hög grad den gåsman att göra sig nytta af sina friska dagar. Hans inbillningskraft, hans trognaste sällskap, öfwergifwer honom då aldrig; han står bekom sensiret och stödjer hufwudet mellan bägge händerna; och då den förbigående icke ser annat, än en man, som melancholiskt hänger hufwudet, så gör han sig sjelf ofta den hemliga bekännelsen, att han äre utswäfvor i nöje. Han har blott få wänner; egenteligen är hans hjerta allenast öppet för en närwarande, men för många fränwarande. Hans artighet gör, att många tro honom

wara deras wän; han tlenar dem äfwen af åregriahet, af menniskofärlig; men icke af samma hjälpe som förklar honom att tlena sina egentliga wänner. Han har blott en elser två gånger älskat; den ena gången icke olyckligt, den andra gången lyckligt. Han intog blott genom ett muntert och otvunget wäsende ett godt hjerta, hwarföre han nu ofta förbåter begge, men skall beständigt wärderna ett muntert och otvunget wäsende såsom de själens egenskaper, hwilka hafwa skänkt honom de gladaste stunder i hans lefnad; och kunde han wälja sig ännu en lefnad och ännu en själ, så twiflar jag att han skulle wälja någon annan än sin egen om han kunde återfå den. Öfwer Religionen har han redan som gosse tänkt ganska fritt; men alltid lika så litet sökt en ära uti, att vara frändskare, som att tro allt utan undantag. Han kan bedja med brinnande andakt, och har aldrig någonstän funnat läsa den nittrionde af Konung Davide Psalmer utan en obestriktigt hög känsla. Förre än bergen worden, o. s. w. är för honom oändligt mer än: Sjung obödliga själ, o. s. w. För asambleer hafwa hans kropp och ledder sällan varit påhände och hans sinnelag sällan rått öfwerensstämmade. Han hoppas att aldrig hafwa mer än tre råtter till middagen och till aftenen två med litet win, och aldrig sämre mat än dageligen potåter, äpplen, bröd och äfwen litet win. I bägge fallen skulle han wara olycklig. Han har alltid blifwit sjuk, när han några dagar öfwerfritit denna diet. Läsa och skrifa är för honom äfwen så nödigt, som äta och dricka, och han hoppas, att böcker aldrig skola felas. Han tänker ofta på döden och aldrig med affro; han önskar, att han kunde tänka på allting med samma sin-

nesslign, och han hoppas att Skaparen skall en gång stilla falla honom från ett lif, med hwilket han wäl icke alltid rått hushållat; men ej heller just misshushållat."

"Wid mitt studerande under ungdomen war det ett stort fel, att jag anlade planen till byggnaden för stor. Följden deraf war, att jag icke fick den öfwersta wåningen färdig; ja den blef till och med utan tak. Slutligen såg jag mig nödsakad, att vara nöjd med ett par små vindskamrar, hwilka jag hjälpligt inredde; men jag kunde dock icke hindra att det wid elakt wäder regnade in till mig. Så är det äfwen ofta för många andra." — "Jag har wandrat samma wäg till wetenskapen, som hundarna, hwilka gått att spåsa med sina herrar — hundrade gånger samma wäg fram och tillbaka, och då jag kom fram war jag trött."

1. Berättelse om Götteborgs Bibel-Sällskaps första allmänna Sammankomst d. 31 Martii 1815. Götteborg, Norberg, 1815. 39 sid. 4:o.

2. Berättelse om Westerås Bibel-Sällskaps andra allmänna Sammankomst d. 11 October 1815. Westerås 1815. 31 sid. 8:o.

Götteborgs Bibel-Sällskap grundlades wid ett sammanträde i Gymnasti öfver Lärosal d. 4 November 1813. "Då jag talar om dessa första stunder af vår Stiftning — heter det i Secreterarens tal sid. 13 — bör jag med ers första återkalla minnet af en Man, som då närwarande genom nytriga upplysningar och det lifligaste deltagande i ganska stor mån

främjade detta Werk: jag menar Legations-
Predikanten och sedermera utnämnde Kyrko-
herden i Munktorp Hr Doct. Gust. Brunns
mark. Oförmodadt kallades han ur tiden och
den krets af wigtiga omsorger, som åt honom
war ämnad och der han ätsölsjdes af en wäl-
förtjent kärlek och högakting. Han skall ej
mera på jorden se våra bemöbanden, men
hans efterdöme kan ej upphöra att wara nyt-
tigt för den angelägenhet, som utgjorde en af
hans äbla hjertas varmaste önskingar." —
Sällskapets företag understöddes genast af Bi-
bel-Sällskapet i London, hwarifrån det erhö-
ll 200 Exemplar af hela Bibeln samt 500 af
Nya Testamentet och en gåfwa af 200 Pund
Sterling. Genom Ledamöternas betydande
bidrag m. m. har Sällskapets Cassa, under
första året, hunnit till 6703 Rdlr 3. 3 D:co
och af namnlistan på Ledamöterna (Sid. 24
38) synes, att en Ledamot antecknat sig för
300, en för 150 och fem för 100 Rdlr hwar-
dera. Sid. 3—22 innehåller berättelsen om
sjelfwa sammankomsten och det Tal som derwid
hölls af Sällskapets Secreterare Professor
Kosén. Början deraf, som antyder Sällska-
pets affigter, må anföras: „Då det härstä-
des Stiftade Bibel-Sällskap i dag offentligen
sammanträder, äger det lika glädjande, som
wigtiga anledningar att fullgöra denna plikt.
Framgången af Des bemöbanden beror, näst
Guds wälsignelse, på Allmänhetens wälwillsa,
och denna Allmänhet har en afgjord rätt till
kännedom af de mått och steg, dem Sällska-
pet till winnande af sitt ändamål widtager.
Än mer: denna bewägenhet förutsätter ej en-
dast insigt i Sällskapets åtgärder, utan för-
nämligast en warm känsla af deras wigt.
Sällskapet kan ej annat än önska, att då Det
emottager ett betydligt understöd, detta må
komma från williga hjertan, från hjertan,

för hwilka det gifwes ingen krafigare drifs-
sjäder: än Nitet för Guds ära och medmens-
nistors högsta wäl. Om i allmänhet hwarje
wälgerning får ett värde af det sinne, ur
hwilket den härflyter, om tacksamheten likasom
stödes tillbaka af den tanken, att Gifwaren
ej så mycket tilldelade ett godt, som snarare
med förakt bortkastade ett för honom öfwers-
flödigt ting, huru mycket mera måste man då
icke önska, ja fordra, att hwarje Gifware af
en Bibel och måtte wara Bibelns wän, och
då Bibel-Sällskapet undfar jordiska häfwor
för att förbyta dem i himmelska, kan det wäl
stänka något bättre tillbaka, än en hjertlig
bön, att Ordets Andas och kraft måtte bo hos
hwar och en, som medverkar till Ordets
spridande? — För att njuta en ren tillfreds-
ställelse i dessa för Bibel-Sällskapet och, jag
kan wäl säga det, för vår Stad och Ort
märkwärdiga stunder, huru nödig är ej den
föreläsningen, att ingen kommit hit, som ej
wet, hwad wi wilje, och som ej will derfams-
ma med oss. Wi böre ej frukta, att någon
här möter oss med den kalla liknöjdhet, ja, det
ärlöje, som blotta namnet af Bibel-Sällskap
bektigtigen säwigt älsför ofta väcker. Det kan
ej för oss gifwas en högre belöning, än att
tänka, att genom våra omsorger allt flera
hjertan skola till hwarannan sluta sig i det
starkaste af alla band: Kärleken till Gud och
nåstan. Han, som förmår allt, kan och gör
ra, att detta ej blir endast en from önskan." —
„Det gifwes kanske ingen förening,
som har en så enkel regel för sitt handlingsfärd,
som den, om hwilken nu är fråga. Men denna
korta föreskrift: att i möjligaste måtto sprida
Guds uppenbarade ord bland menniskor — af
huru stor betydelse är den ej, och den föruts-
sätter öfwerlygelsen om det, hwarförutan self-
wa begreppet om denna Stiftning upphäfwes."

St. 16 heter det: „Men då Sällskapet wiserligen ej kan sägas sträcka sin önskan och ärgärd för långt, om det anser sig böra arbeta derhån, att Årminstone hwarje Famille kommer i besittning af sin egen Bibel, finnes läreteligen huru mycket ännu återstår för Det samma att uträtta. Af den Beräkning, som är bifogad Herr Kyrkoherden Haggmans ofwan anförda Tal, inhämtas, att då man kan antaga omkring 100,000 Exemplar af Bibeln i hela Allmänhetens händer, är ungefärligen ensjerdedel deraf i den minst bemedlade Folkelägnen, i det förhållande, att blott En af 81 eller 82 äger Bibeln.“ — Det inskränkta rummet tillåter ej att meddela mera ur detta wackra tal. Det är desutom i utdrag infördt i flera Tidningar och har således wunnit en publicitet, som det wäl förtjenar.

Berättelsen om Westersås Bibel-Sällskaps andra allmänna Sammankomst innehåller twenne wid detta tillfälle hållne Tal af Stiftets Biskopp och af Sällskapets Secreterare. Urur det förra kunna wi ej underlåta att meddela sålunda förträffliga stycke: „Äge wi hjerta, äge wi känsla, o, wårdom och beundrom Guds nådiga wård om sin Kyrka och Församling, som just i ett tidehwarf, så utmärkt för låtsinnighet, sjelfswåld och tygelslöshet, i ett tidehwarf, der mer än någon sin de djerfwaste anfall wågos mot Jesum och hans Lära, ätwenledes de kraftigaste medel till försvar blifwit beredde, att sjelfwa Helwetets portar ändock icke kunnat blifwa Christi Kyrka öfwermågtige, och bland alla Folks Clåser ett nit för Guds ord blifwit itändt, som kanske aldrig varit warmare. — Ju uppmärksamare wi följa Guds försyn, ju tydligare måste wi ock finna spören deraf i sjelfwa de hwålfningar, som nu i flera är öfwergått wår jord. Ju mindre någon

öddlig varit i stånd att kunna förutse alla dessa smwårningar, ju hastigare stormarne framtrölat med sina fördömler, ju mera de motkræfter, som blifwit anvånade att dem hämma, sjelfwe bidragit att påskynda alla händelserns lopp, ju ögonstänligare måste wi ock finna här wara mer än människowerk, här wara en oöswåldig Gud, som gått på dessa stormars wingar. Men kunde wi twifla att denna weridens stora och oinskränkta Beherrskare haft sina wisa ändomål? Woro icke dessa säsansfulla hwålfningar kanske de enda medel, som ännu kunnat svingra de dårskaper och den liflöshet, hwarutinnan Wänniskofslågtet war nedfånkt? De enda, som ännu förmådde lös jordens yrande barn återlifwa den nåstan allmänt redon öddade känslan af Gud, medborgerlighet och Religion? Nej, måtte icke ännu sannas: Herre, Du slår dem, men de kunnat icke! Genom stormarne renas luftkretsen, och alla Folkslags och Tidshwars häfder wittna, att Wänniskofslågtets högre förädling ej sålän blifwit genom ryttiga hwålfningar förberedd och påskyndad. Påminnom oss under hwilka omständigheter Guds Ande nedsteg öfwer Christendomens första wittnen. Det war ej med en dustwas lena fart, såsom wid Jordans strand. Nej; det wardt hastigt ett dån af Himmelen, såsom ett mågtigt stort wåders och uppfyllte allt huset, der de sätto. War det icke genom Mareyrernas blod och seklers försöjlser, som Jesu Kyrka fördes till seger, och Korsets sana restes att öfwerstyggja Cesarernas thron? War det icke i Folkwandringarnas spår, tecknade af brott och fördömler, som Christendomen utbreddes öfwer alla Europens länder, och ljus och seder spriddes kring Barbarernas hem? Med hwilken gåsning, med hwilka skakningar war icke Luthers Reformas-

tion förenad, och likväl blef den för Menf-
 ligheten så välsörande. Torde icke åfwenle-
 des dessa senare tidens skofningar, genom si-
 na ännu okända följder, i själfwa de aflågs-
 naste Länder en gång bidraga att göra Gud
 känd bland dem, som ännu icke känna Ho-
 nom? Jag tror, jag är öfvertygad, att
 Planen till Guds Regering icke inskränks
 inom de flyktiga år och dagar, vi nu lefwe.
 Den syftar på århundraden. Den syftar på
 den Ewighet, som oss wäntar. — O Gud,
 Du som war mäktig att ur Chaos förwring
 frambringa alla werldar i skönaste ordning,
 skulle Du ej weta, att jemväl af en här-
 jad jord utbildas en förnyad! — Ja, den sa-
 ska Guds grund blifwer stådande och
 hafwer detta infeglet: Herren känner sina.“
 — „Hwad rika förordar det priswärda Bi-
 bel, Sällskapet i London redan wunnit för
 Jesu Rike, är allmänt kändt. Dess omsor-
 ger sträcka sig åfwenledes till de aflågsnaste
 werldsdelar, dit fordom ingen stråle af Jesu
 Evangelium hunnit. Nu är Bibeln öfwer-
 satt nästan i alla jordens tungomål. Nu lä-

ses Bibeln af de Folkslag, som i Artusen-
 dertusen i mörkret och dödens skugga. Gud till-
 bedes af dem, som fordom gingo till de stum-
 ma afgudar, och Jesu Namn blir allt mer
 och mer ett fast Slott, dit hwar och en
 ångrande och bortfärdig synd-re tager en så-
 ker tillflykt och den Nät-ärdige med tillförs-
 sät wäntar sitt besök. Med hwad Brit-
 tisk frikostighet detta Sällskap åfwenledes un-
 derklarat behöfwen inom wårt Fädernesland
 och sökt sprida Bibelns välsörande ljus i själf-
 wa de uflaste kajor långt uppå våra Nordis-
 ka fjällar, wore otacksamt att någossin för-
 gåta.“ — Det öfriga af Berättelsen uppta-
 ges af den wanliga Årsberättelsen, samt re-
 demisningar för inkomster och utgifter. Af
 det summariska utdrag som sid. 29 meddelas,
 inhämtas att Sällskapet's Cassa under året
 varit 700 Rdlr 10: 6 B:co. Sällskapet har
 derunder gjort rätt betydliga udelningar af
 Biblar. Icke mindre än 344 inbundna exem-
 plar af Bibeln och 495 af Nya Testamentet
 hafwa blifwit udelade i Dalarne.

S m å r r e S k r i f t e r.

Tal, hållna uti Sällskapet N. B. på Des All-
 männa Högtidsdag, åren 1814 och 1815, af
 Kammarrådet Mandorff, samt af Sällska-
 pet till trycket befordrade. Stockh., Bohm,
 1815, 19 fdd. 8:o.

Dessa Tal äro 2:ne till antalet. Då man be-
 traktar ämnets wanlighet, skulle man göra för-
 orätt om man nekade honom en wis originalitet
 i behandlingen deraf. Söljande må tjena till prof:
 „I en werld, där man blott ser naturliga ansig-
 ten i skynen och i lifkistan, där man i dag för
 dimbet will smälta wid Eder bröst, och i morgon
 med kall blod ser Eder olycklig, midt i denna bland-

ning af godt och ondt, af ädelt och lågt, är Wån-
 skapen en gnista af den himmeliska glädjen, som
 från ewighetens ljusa rymder sprakar åt denna för-
 post af vår warelse. Änglar äro de, som rödas
 deraf; Gärddömda de, i hwars stelnade bröst den
 ewiga natten råder. Med råtta kalla wi henne
 hjertats förnust, den fattiges ränta, den fördrif-
 nes fädernesland, en källa, som aldrig troyter,
 en blomma, som intet wisknar. Hon äger kärle-
 kens sötna, utan att dela hennes qwal. Sympa-
 tien föder, redligheten och troheten underhåller
 henne. Ju ädlare själ, des renare, waraktigare
 och warware wänskap.“ (Sid. 4).

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

No 17.

Lördagen den 27 April

1816.

R e c e n s i o n e r :

Götz af Berlichingen med Jernhanden. Dram af J. W. Goethe. Öfversättning. Stockholm, Swinholm och Håggström, 1814. 173 sid. 8:o.

Den minsta fördan en auktor kan göra hos en person, som sätter sig ner att medelst öfversättning förskaffa det arbete, tyckes i sanning vara, att det namn måtte nådeligen bibehållas oförskedd. Dändligt låt synes det också falla sig för ett aldrig så trångt begrepp, att öfversättning eller förändring af utländska författares namn, derest sådant allmänt vederöges, skulle blifwa ej mindre löjligt, än ledande till total förbistring i Lärdoms-Historien. Denna Historia känner ingen auktor med namnet: J. W. Goethe, men väl en som heter: Johann Wolfgang v. Goethe: och denna Historia borde aldrig hafwa sått känna närvarande svenska öfversättning af samma Goethe's Götz von Berlichingen. Skulle åter Goethes namn här bifwrit med lit oriktigt stafwadt, på det läsa-aren måtte taga honom för någon annan;

så kan affigten wiserligen kallas: beskedlig: men i consequens dermed hade då öfwen pjessens titel bort metamorphoseras, och selswa pjesen ännu mer förskedd: och lika stor möjlighet Rec. ser i det förra, lika liten ser han i det senare.

Några exempel på denna säkallade öfversättning. Sid. 6: „Ja, förlik du med Prester.“ Imperat. i verbum Förlika heter: Förlika! Detta är förbifrigt osvenska. Orig. har: Ja, vertrag du mit den Pfaffen! S. f. — „gaf oerhördt efter, som han alltid gör, då han har förhand.“ Orig. . . . wenn er im Vortheil ist. S. f. „Du så de ner en af hans tjenare, innan han wet ordet af. Men skall nog plocka dem tillbaka!“ Hvilka — frågar läsaren — skall man plocka tillbaka? Orig. wet ej af någon sådan plockning. Der står: Wird sie aber schon wieder dafür laufen! Sid. 7: — „hugga wi dig på stinten.“ På svenska säger man: i stinten. S. f. „goddag!“ Heter god dag! S. 8: „Lumphunder.“ Svenska. S. 9: „Upp och ned måste jag gå —“ Orig. Auf und ab etc. På svenska: Uf och an. S.

II: — „ni skulle intet ha förlorat Ambo-
ren.“!!! Orig. har Armbrust. S. 13: —
„lägg drat på sorden.“ — Orig. — leg
dich mit dem Ohr auf die Erde. S. 16
„För fram min häst. Han (hästen?) skall
sitta upp.“ Ett tryckfel, (om så är), hvilket
bort rättas. S. 55: — „för plump att wa-
ra statsman“ — Orig. — zu unlenksam
ein Weltmann zu seyn. S. 56: „Får jag
ok blanda eder in, nådiga Fru?“ Orig.
— euch hinein mischen. S. 79: „Män-
gen wacker daler har lunkat ur huset.“ Orig.
har ej denna lunk. S. s. „Och när han nu
såg, att watten gick mig till halsen.“ —
Orig. — daß mir's Wasser an die Seele
ging. — Flera citater äro öfwe: flöddiga: man
ser redan af det anförda att öfversättaren ta-
git sig watten, ej blott till halsen, utan öfwer
hufvudet.

„En Författares sanna Wänner (såger
Kellgren i Företalet till Fredmans Epistlar)
äro de, som, förenade genom smak för sam-
ma yrken, äga en själ att fullkomligen känna
och värdera hans Skrifter, mod att tillsyr-
ka uppostringar, håg att tjena mer än smick-
ra; och som älska Personen, men än mer hans
ära.“

Rec. wille att en conclav af sådana wän-
ner borde granska hwarje otryckt öfversättning
af, särdeles stora, Författares Skrifter, in-
nan den lemnades i allmänhetens händer.
Han håller före, att ingen enda sådan Skrift
borde öfverskyttas från sitt originalspråk, u-
tan i all fullkomlighet, hwartill den nya
dråkten kunde bringas. Med en öfversätt-
ning från t. ex. Goethe will man ju wisa
öf, huru Goethe skrifwer; läsaren will göra
bekantskap med hans plan, hans ideer, ma-
nér, stil, egenheter, skönheter, o. s. w., ja
äfwen med hans fel. Brister öfversättarn i

något enda af detta; kan han icke gifwa öf
urskriften så trogen, hel och leswande, som
Goethe skolar skrifa den, om han skrifwit
på öfversättarens och wärs modersmål; då
får läsaren icke göra Goethes fullkomliga be-
kantskap. Han skall läsa originalet, och så-
ga: Detta är annat. Det är honom då, så-
som hade han gjort Goethes personliga be-
kantskap i en stor Societet, der denne warit
bunden af etikett och formler, och således ej
kunnat wisa sig sådan han werkligen är. Det
är Goethe till en del, eller till hälften. Man
ser häraf, hvilket barbari dessa så kallade, en
tid så rekommenderade, fria öfversättningar
föranledda. — Det är icke sällsynt, att den
som endast kan sitt modersmål, will icke
däro mindre lära kända något af andra läns-
ders literatur. Dertill gifwes för honom
ingen annan wäg, än läsning af öfversätt-
ningar. Han skaffar sig dem, från fransy-
skan, tyskan, engelskan, etc. Han läser der-
på löst. Läser Shakspear, Goethe, Rousseau.
Hwad händer? Han träffar en Fransos, en
Tysk, en Engelsman; de tala hans språk,
han talar med dem om sin lektur, säger dem
sitt omdöme, citerar, tadlar, berdmmer, och
de — förwänas högeligen. „Men min Gud!
hur läser Ni?“ Han lägger fram det för
dem; de citera urskrifterna: „Förlåt, W. H.,
så står det hos Shakspear, Goethe, Rousseau;
så har icke öfversättningen.“ Han harnas,
och har han ej rätt dertill?

Rec. sade: trogen, hel och leswande!
Den swenska Götz af Berlichingen är, i
ordets fulla bemärkelse, död för leswande
och lappig för hel. Dess egenkap af trogen
har Rec. wisat. Men äfwen på de så ställen
der den har sistnämnda förtjenst, hwarefter öf-
versättarne synas träande hafwa flit, äf-
wen på dessa ställen är den fullkomligt steno

ddd. En Magnus Apollo wore mig den aktör, som kunde sätta lif i någon roll.

En sådan conclav af sanna wänner, om den stode att realiseras, wore af högsta wigt och nytta. Hög och ädel wore des tendens. Originalförfattaren bör och må fritt stå sitt fast inför kritikens domstol; hans bok är hans egen sak, han framställer sig själv, sin sin egen literära personlighet. Felar han, så lider ingen annan deraf. Kan han rådas, tillrättwisas; så är det honom wäl. Kan han det icke; lite han på sin konst. Det är ej så med öfversättaren. Felar denne, så lider en annan deraf öfwen, och med dem båda, hela publiken. Hvad gjordes det, att i min öfversättning finnes ett ord: en wändning, en mening, hwarför jag hade att tacka en annan, men hwilket ord, wändning, mening gjorde mitt verk fullkomligare, i det de framställde min auktor lifsigare, sannare? Saken är ju att söka, och läsaren har rätt att fordra det bästa, det fullkomliga. Man säger: Den och den öfversättningen är god, är af stor förtjenst förtän wiserligen här och der några små fel insmugit sig. Jag svarar: Så wist, som dessa små fel deri finnas, och wore de än aldrig så små; så har ock öfversättaren icke gifwit öf sin auktor trogen, hel och lefwande; och lika så wist som dessa fel hindra öf att se auktorn sådan han är, uppstår en brist i vår kännedom af honom, och öfversättningen är icke god.

Men Kritiken? inwänder man. Ja wäl! Kritiken gör sin sak, sitt gagn: men hon förbättrar ej hvad hon talar. Detta står qwar, oföränderligt, fullt och orätt, om det bländar eller ej. Alltid till tort för auktorn, som blifwit illa tolad. Alltid ett missfaller i literaturen.

Rec. tror sig dock känna af erfarenhet, att

hans föreslagna conclav icke kan realiseras. Det har ej kunnat hindra honom, att yttra sina tankar öfwer saken.

Också wet han intet annat hinder, än halft eller helt wäld, för wisa wittera bläckhornsridbare, att kosta sig i hela sin tunga rustning på det första bästa måsterstycke, som ligger i deras wäg. Ty wär är ej Götz af Berlichingen deras första och lärar ej blifwa deras sista öfhyldiga offer.

Geografie för Begynnare, Författad af Daniel Djurberg, Rector Schola, Ledamot af Cosmografiska Societeten i Upsala. Sjette Uplagan, Örebro 1815. 519 sid. 12:o.

Det verk, hwaraf wi här anmäla 6:te upplagan, hörer till sjerde coursen af Hr Djurbergs geographiska arbeten. Den första bär titel af Utöfelig Geografie; och upptager, utom Bihangen, tio Band 1785—1808; den andra coursen, under namn af Sammandragen Geografi, har, i 4 Tomer, utkommit från år 1776 till 1795. Af närwarande arbete utgafs 1:sta upplagan år 1781. Den femte coursen heter Geographiskt Handbok, hwaraf 3 upplagor utkommit: hwarutlänligen kommer ett Geographiskt Lexicon på 62 ark, tryckt åren 1811—13.

Af en Förf., som i snart ett halft sekel sysselsatt sig med en wettenskap, i hwilken han utgifwit så många skrifter, skulle man ej wandra annat än den mest apodiktiska noggranhet. Detta är dock icke så alldeles förhållande, som wi snart skola uppträcka; en penna, som i syrratio är redan warit i rörelse, omskrifwer alle

för lått det gamla, utan, att med tillböfelig omsorg underrätta sig om hvad de senare åren tilldragit sig. Kännedomen om vår jord är en af de wettenskapen, som är frän de tilltager och således af sina ålfkare kräfwer en werksamhet, som ofta ej är ålderdomens lott. För att wisa, att en geograph, som kritiskt wille genomgå denna lärobok, skulle finna en icke så alldeles obetydlig efterfröd, wälja wi till hufwudsfröemål för vår granskning, en hufwuddet af werlden, som näst Europa är den wigtigaste: — *Asien*.

„Denna werldsdel, som är den andra i ordningen“ . . . Hwem har bestämt denna ordning? Eller hwarpå grundar den sig? I historiskt, och, på wist sätt, i geologiskt afseende är *Asien* den första i ordningen. — „Des läge är mellan 6 gr. syblig och 77 gr. nordlig polhöjd.“ . . . Då Hr Dj., liksom alla geographer, räknat *Sumatra* till *Asien*, sid. 343, är denna första uppgift falsk; ty nämda ö ligger under 9 lat. gr. söder om dagens jemningslinien. Beträffande den nordliga polhöjden, går *Asien* upp till inemot den 78:de graden. — „ . . . samt emellan 44 gr. och 205 gr. longitud.“ . . . Beggedera origtigt. Två barna *Scio* och *Ipsara*, som höras till *Asien*, ligga under den 43e gr. och *Tschelatskoi Nos* (af Hr Dj. origtigt kallad *Tschelatskoi Nos*) sträcker sig ända till 209°. — „Håller i widd 336,000 qu. mil.“ — Enligt Hr Dj:s egen uppgift i des *Geogr. Lexicon*, är *Asiens* rymd-innehåll ostenast 330,000 qu. mil. Hwilkendera uppgiften är den rätta, torde wara swårt att bestämma, men ännu swårare torde det wara att förklara, huruledes *Asien* frän år 1813 till år 1815 erhållit en ökad widd af 6,000 qwadratmil.

Derefter angifwas gränser och de förnämsta hafswikar, insjöar, sund, floder och bergs-

rygar. Måland dessa förekommer en mängd namn, som för de flesta jordkunnige äro okända. Det är ett föga tackfamt arbete, att i stället för wälbekanta namn utan nödwändighet undersöka andra, som förwilla; och detta är så mycket mera obehörligt, om de nya benämningarna äro origtiga. Hwem t. ex., som ej läst denna författare, känner ett land i *Amerika*, som håller i widd 32,000 qu. mil och har namn af *Vingandacoa*? Så heta nemligen de *Förenta Staterna*, i alla Hr Dj:s geographiska arbeten och alla deras upplagor. Äfwen i denna upplaga finnes ett 45,000 qu. mil stort land beläget i samma werldsdel, hwilket Hr Dj. i ett sjerdedels sekel kallat *Seachan Nitada*, och dermed menar det nordwestra delen af *Nordamerika*. Öfwer denna werldsdel's omdöpfung till *Columbia*, är mindre att säga: det är en gård, som man är skyldig upptäckarens stora minnes ett namn som aldrig kan förwilla, och som af flere geographer redan är antaget. — Men detta är icke fallet med östra *Indiska Halvön*, som Hr Dj. kallat *Serica*. Denna benämning är så mycket falskare, som den är helt och hållet willkorlig och det nästan är ofsyfder, att de Gamle med *Serica*, i våra sagor kalladt *Serklandet*, förstått silkeslandet *China*, men troligen aldrig denna halvö. — Utå så obekant lærer *Konungariket Anam* wara. „Så heter det land, som på äfkilliga (alla, dem *Rec. sett*) chartor selaktigt kallas *Cochinchina*.“ — Känner någon en stor halvö, kallad *Kaoli*? Så heter hos Hr Dj. *Coréa*? — Än bergen *Hindukesch* och *Ximola*. — De skola „besinnas uti inre delen af *Asien*.“ Det är skoda, att Hr Dj. ej nogare bestämt dessa själlars läge, ty Nybegynnare lära, äfwen på de bästa chartor, så söka dem förgäfwes. — Hwad heter sundet mellan *Asien* och

Nord Amerika? Coos Sund; men en också se från Hr Rector D:s skola skulle svora *Amniam*. — Bland stora floder uppräknar Hr D. en elf i Indien, som heter *Pudda*, men som löckligtvis på latin öfversättes med *Ganges*. Men nu är *Ganges*-namnet icke allenast latiniskt och europiskt, utan äfven indiskt. Ty denna elf är på de flesta orter äfven hos infödingarne bekant under namn af *Ganga*, och endast den arm, som förenar sig med *Burramputer*, heter efter sammanslötet *Pudda* eller *Menga**) Då Hr D. är så angelägen att upptaga alla nationella namn, är det inconsequent att skriva *Barramputer*, hvilket äfvensom *Burramputer*, är ett förskämmt uttal af *Brahmaputer*, som är flodens namn på sanskritspråket**). Men de orientalistiska språken tyckas helt och hållet varit Hr D. främmande, då han sid. 306 säger om Indien, att det „på landets eget språk kallas *Hindostan*.“ Namnet *Hindostan* är, som bekant, persiskt. — Det är vidare inconsequent, att låta *Amur*-floden så behålla detta namn, då större delen af de horder, som bo vid dess stränder kalla honom *Saghaliens Ma* eller *Swarta floden*. Benämningen *Amur* är rysk. Det är vidare inconsequent, att för de gamla *Opus* bibehålla namnet *Amu*, som af *Araber*, *Perser* och andra österländske författare plågar kallas *Dschihon*; men det är ännu inconsequentare att, då hufvudfloderna i *Asien* uppräknas, förbigå *Sir*, som är, om icke större, äminstone lika betydlig som *Amu* eller *Sihon*. Det är slutligen inconsequent, att bland de *Asiatiska*

*) *Descript. de l'Inde p. Tiefenthaler, Anquetil & Bernoulli.* — Jse *G. Turners Gesandtschaftsreise nach Tibet.*

**) *Maynal.*

bergryggarna upptaga *Hindufesch* och *Ximola*, som är alla obekanta*), men deremot uteglömma *Mustag*, *Bogdoola* och *Kantaki*, som äro alla bekanta. — Efter uttalet skulle också *China* skrivas *Tschina*. (*Du Halde, Descript. de l'Empire chin*).

„*Asien* är till största Delen belägen uti det blida *Lästreket*, samt till mindre Delen uti det heta och kalla, och njuter således i allmänhet en temperad *Värma*; dock är det ganska kallt uti de höga *Bärgstrakterne* i mellersta Delen, samt uti de nordligaste *Någderne*.“

Hade *Förf.* i förberedelsen underwisat *Nys* begynnaren, att värman tillager mot *equator*, så hade han så väl här som på andra ställen kunnat spara sig dylika simpla anmärkingar, hvilka wid en blick på *chartan* falla af sig sjelft. Om ländernas klimatiska beskaffenhet meddelar vår *Förf.* ingen annan underättelse, än — då frågan är om en *werldedel*, ett *stort rike*, t. ex. *China*, *Ryssland*, *Sverige* — att klimatet i norra delorna är kallt eller temligen kallt, och i södra varmt eller temligen varmt. Men om årstidernas olikhet, om *temperaturens höjd* och *verking* under lika *polhöjd* o. s. w. gifves intet begrepp, och *nys* begynnaren wet således icke, hvad han dock bör weta, om t. ex. *Tobolsk* njuter samma *temperatur* som *Stockholm*, hvilken ligger en *grad nordligare*.

„*Hvad Jordmånen* beträffar, fortfar *Förf.* om *Asien*, så är den i allmänhet ganska *bördig*.“ . . Om vi afdraga *trefferdelar* af *Arabien*, som består i *ofruktbar sand* — således enligt Hr D. egen uppgift om *Ura*

*) Med *Hindufesch* läser dock menas den *bergkedja*, som, öfwanför *Indus* flöjer *Indien* från *HögAsien*, och i *Indernes* *flöster* kallas *Himaldja*.

hiens widd) nära 20,000 qu.mil; vidare 42,000 qu.mil, för östra HögAsien eller Chinesiska lydländerna; vidare 14,000 qu.mil för Tibet, vidare 103,000 qu.mil för Sibirien, = tillsammans omkring 190,000, så finner man att af Asiens hela widd, 330, eller 336,000 qu.mil, mer än hälften är ofruktbar, öknarna i Syrien och Persien obereknade*).

Människorna hänföres till „5 eller 6 artigt drag: Araber, Tartarer, Mongoler, Hinduer, Chineser, Samseder.“ — Förf. har uteglömt en hufvudrace, nemligen den som bebod det land han kallat Serica: den Malayska, som desutom bebod öarna i södra oceanen och är radikalt skild från den Indiska. Hade deremot Förf. till en sammanförd Chineser och Mongoler, så hade ingen haft något betydligt att deremot invända. —

Om Asianernes (sic) wettenskapliga kultur heter det med rätta, „att de i Wetenskapen och Konster gjort söga framsteg. Dock är deras lärdom icke att förakta!“ — hwar efter, sedan en del af de förnämsta produkter blitswit uppräknade, Förf. öfvergår till Asiens politiska indelning. Men om Asiens inre konstruktion talas intet ord; läsaren har spilt sitt minne med idel namn, och med namn som han, till en del, aldrig mer skall igenfinna. Arminstone torde man ej så lätt mer igenfinna ett Kocungarrike i Persien, som skulde heta Patanistan. Söker man detta rike i nämde land hos Hr Dj., ser man att han så kallat Afghanernes stat i ÖstPersien. — Rec. wdgar icke påstå, att ej denna stat möjligen kan heta Patanistan: men nyttigt

*) Gaspari uppger Asiens rymd-widd till mellan 6, till 7,000 geografiska qu.mil.

wore dock, att, då förut obrukliga benämningar upptoges, sålörna angäfwes.

Bland staterna i Asien nämnes äfwen ett „Paweddme Barantola i Tibet.“ — Tibet har två lamaddmen, men intet med namnet Barantola. Namnet Barantola nyttjas blott af några mongoliska horder*). Wid beskrifningen om sjelfwa detta land, uppgifwes det „bestå af flera Laiffa stater, hwaraf surskändmet Butan är det ansenligaste, samt af 1 clerisk stat eller Paweddme, nämligen Barantola, som styres af 2 Pawar, af hwilka den som wistas i norra Delen kallas Dalai Lama, och den i södra delen Bogdo-Lama.“ — I Tibet och Butan finnes, så widt Rec. känner, ingen enda laiff stat. Äfwen den så kallade försten i Butan, är ÖstwerLama. Den schamaniska religionen förestås nemligen af 6 StorLamas: Dalai Lama, Täschu Lama — så heter nemligen den Lama, hwilken blott i HögAsien kallas Bogdo Lama — samt Laman i Tagranaut i landet Khorcka utom det egentliga Tibet. Dessa tre äro chefer för Gyllutpa eller gula sekten. De tre andra lamas, af Schamar eller röda sekten, bo alla i Butan och hera Lam' Kimbochay, Lam' Sobroo Nowangnamghi och Lam' Gafatoo**). Den förstnämde af dem war Daeb Nadscha som 1792 war „förste“ i Butan, och senare har man ej i Europa, så widt Rec är bekant, några underrättelser om Tibet. I sitt Geogr. Lexicon har Hr Dj. undwikt dessa fel, men han har der i stället den obewista

*) Pallas, Nachricht über mogolische Völkerschaften.

**) Burners Gesandtschaftsreise nach Tibet. Hamburg 1796.

uppgiften att Tschulaman wore den förnämste. Till och med Georgi*) nämner blott flyktigt Tschu Lama, och ända till år 1784 war tillwärelsen af en Lama, som skulle wara lika mäktig som Dalai Lama, nästan alldeles obekant i Europa; men ännu är dessa så kallade Pafwars inbördes förhållande alldeles obekant: äminstone synes ej Tschu Lama wara den mest ansedde. Vidare är det origtigt att indela dessa stater efter norr och söder, ty båda hufwudstäder ligga nästan i samma paralleler; men wäl efter wester och öster, ty Skillnaden i longitud går ungefär 3 grader. — De städer, som fördrifigt här uppräknas, äro Latak, Laska och Densu. Den sista staden, i hwilken Bogdolama såges residera, är Rec. alldeles obekant: men det är genom Engelska beskickningarna år 1784—1792 ganska bekant, och Hr Dj. wiste det också år 1813 — då Senare Bandet af hans lexicon är tryckt, — att Tschu Lama's hufwudstad heter Tschu-lumbu, som äfwen af wisa författare — Rec. wet ej af hwad skal — kallas Lubrong. I stället för Latak, som blott är säte för en underlama, hade Rec. önskat att förf. angifwit Tschifudon, som är hufwudstaden i Butan och Nadschas residens.

En så detaljerad granskning af hela denna lärobok skulle söra oss för långt. Rec. will i det följande blott tilläta sig några rhapsodiska anmärkningar.

China. „År 1760 steg folkmängden till 106,837,977 och år 1761 till 198,214,533.“ Vi hafwa derom en wida nyare uppgift, nemligen af Barrow, enligt hwilken China hyser 333 millioner menniskor. Fördrifigt är folkmängden i detta rike, som bekant är, mycket omtvistad: den stiger enligt

*) Alphabetum Tibetanum.

olika meningar, från 60*), 70**) ända till 350 millioner. — „Statsinkomsterna utgå 6000 Rupp:d silfwer, utom en myckenhet såd, salt och sidentyg.“ — Rec. wet ej, hwari från denna uppgift är hämtad; men den om de 6000 Rupp:d silfwer tyckes wara nog så beläufig. Wore den grundad skulle troligen den nuwarande kassaren ej wara i så stor förlåghet om mynt. Fördrifigt är den förnämsta kronoinkomsten utelömd, som består af rik.

Då namnen på Chinas landskap uppräknas, är ett stafsätt nytijadt, som knapt gör dem igenkänliga. Det härleder sig, säger Hr Dj., „af en Ryssk Translator, hwilken många år varit wistande wid Häwet (Hofwet) i Peking och wäl kände landets språk.“ Men för att riktigt derpå kunna lita, måste man weta, om han skrifwit på sitt eget språk eller ej. I förra fallet är det osäkert, om han med ryska bokstäfwer bättre kunnat uttrycka de för alla Europeiska öron swärfattiga och med vårt alfabet ännu uttryckswärare chinesisiska ljuden, än hans föregångare från det södra och wästliga Europa; och det är sedermera omiigt, huruvida den som från Rysskan öfversatt hans original, varit lycklig att med vårt wänliga alfabet uttrycka de ljud, hwarom wi med mycken swårighet kunna gifwa en aning. Intilldes förmodar Rec., att man bättre hålla sig wid Jesuiternes rätt skrifning, hwilka varit ännu längre i landet och äminstone i denna sak ej haft skal att undagömma sanningen. Deras orthographi winner ännu mer förtroende hos dem, som hafwa något begrepp om chinesisiska språket. Alla landskapens namn i China äro appellativa, så att när man känner landets floder och sjöar, och hör namnet, wet man strax des

*) Pauw, Recherch. philosoph. **) Meiners, üb. die Fruchtbarkeit und Unfruchtbarkeit des Asiens.

läge. Skilda då Hr D. staswar Khonan i stället för Ho nan, bär han äfwen skrifwa Kho-ang-kho; ty Ho nan betyder landet söder (nan) om floden (Ho). Skrifwer Hr D. efter den rätta Translatoren Dschegiang i stället för Tschekiang, så måste han också skrifwa Jan-tse-giang; ty ordet är sammansatt af Tsehe — som betyder wildt mull, bär — och kiang flod (så kallas par excellence Jantse-kiong) och betyder således, om Nec. ej bedrar sig, mulbårsländet wid Kiang. — Hr D. staswar Dschegiang och Gjangnan (Kiangnan). Endera stasätter är ärminstone felaktigt, ty Kiangnan betyder landet söder om Kiang, och Kiang eller Djang måste således i båda namnen skrifwas lika, o. s. w.

Mongolien. „Alla slags Mongoler hafwa enahanda lefnadsart, nämligen att bo uti kåst, och nära sig af boskapsfödsel och jakt (jagt). Så af dem idka återbruk.“ — Om alla Mongoler äro nomader, så kunna inga få återstå, som idka återbruk. — Bland Mongoliets produkter är plantan Ginseng

uteglömd, som, jemte pelswerk, utgör landets förnämsta export till China.

Sid. 330. „Uti Hafvet nära intill Fasta landet (hvarför ej bestämdare: wid Amur-flodens utlopp?) ligger en stor ö benämnd Tschoka, som på gamla kartor kallas Saghalien — Ala — Sata.“ — På Richards charta, utg. i Weimar 1812, läses Saghalien: oder Tichoka. Den är der, — Nec. wet ej på hwar grund — teknad sammanhängande med fasta landet; men på en äldre utgåfa af samma charta år 1804 är den lagd som ö, hwilket, enligt Krusenstern, tyckes wara sannolikare, ehuruwäl denne werldsomseglare icke trängde nog långt in i sundet, för att med wisshet afgöra, om detta land är en ö eller halö.

Uti Chimborazo är det högsta berg på jordklotet upprepas på tre ställen sid. 48, 451 och 470. Enligt Humboldt ligger dess höjd 19,422 fot öfwer wattenytan. Den öfverste Crawford, som mått en af Muscags spisar, uppgifwer dess höjd till 25000 fot*.) (Slutet följer.)

*) Coea. Von Zeune. Berlin 1811.

S m å r r e S k r i f t e r.

Hwad är kärlek? En wiktig fråga, till hwars utredande jag förbleddes genom några Relationer under mitt sista wistande i Stockholm. Stockholm, Gadelius, 1816. 36 sid. 12:o.

Wiskerliken en wiktig fråga — och hwars utredande wiskerliken ej är så lätt som många, t. ex. wär Göf., inbillar sig. Denna skrift är förbledd af en uppsats i Stockh. Posten, hwari det förklarar för det beqwämaste äktenkap, då man mera batar än ålskar hwarann: — ett ironiskt uttryck, som Göf. tagit allwarfamt. Att wedersäga den satsen, att det icke är kärlek är ej swårt; men att uppgifva kärlekens idéer, har i de nys förflutna tider varit ett problem, i hwars upplösning man icke lyckats. Också misfäntre Nec. då han såtte det joller, som upptaer de 13 första sidorna, att Göf. af närwarande småskrift derom ej skulle äga en aning. Men han blef anagnämt öfverrädd, då Göf. antaer Relationen som kärlekens hörnsten. Wäl icke en ny upptäckt — ty den är 6000 år gammal — men sedan ett halft sekel i den ga-

lanta werlden afglömd. Wiskerliken innehålla äfwen de följande bladen mycket sladder, och mycket som är ofant eller halfant. Ex. er. Göf:s andra praktiska sats: „Qwinnans hufwudsak är, att med sin rena känsla och sina urfällning bibehålla Hushålligheten i sin behad. En lånat drifwen förståndsutveckling, Lecture, skön konst m. m. måste för henne wara en bisak, nemligen blott i den mening fattadt, att de måste anses stå efter hufwudsaken, betraktas såsom medel till det fullkomliare ernående — till Känslans förädling och urfällningens förpand.“ — Göf. antaer sålwen Qwinnans medfödda attributer: känsla och en fin urfällningskraft. Äfwen mannen har wiskerliken icke mindre sin urfällningskraft, men med den stillnad att hans urfällning födes af soekulation, då Qwinnans åter framgår omedelbart ur känslan. Skön konst är wist ingen bisak för Qwinnan; ty hwad är hushålligheten annat än en werklagd skön konst, så snart man nemligen antager att skön konst ej är ett konstadt tillstånd, utan en fri och utvecklad skön natur.

B i h a n g

III

S w e n s k L i t e r a t u r - T i d n i n g .

No 17.

November

1816.

I anledning af den i Svensk Litteratur-Tidning N:o 18 och 19, 1816 införda Recension öfver min Öfversättning af Taciti Annaler 1:sta boken.

När man i Recensionen af en Öfversättning åtager sig att meddela rättelser och förbättringar, synes villkoret böra vara, att desse så kallade rättelser och förbättringar verkligen äro det. Som jag funnit ingen af Recensentens rättelser riktig, der han påstår misstag vara om textens mening, och en del af de förelagna förbättringar i uttryck sakna denna egenkap, önskar jag att dertill säga mina skäl, och anhåller att de måtte få inflyta i samma Tidning, der min Öfversättning blifvit recenserad.

För en del anmärkingar förklarar jag Recensenten min tacksamhet och hoppas att de skola bidra till en ökad uppmärksamhet hos mig vid Öfversättningen af de öfriga Annalerna. För att vara kort, förbigår jag åtskilligt mera obetydligt, deri jag icke varit Recensenten till nöjes, och skall för öfrigt följa Recensenten i den ordning han gått.

Kap. 2. „Byggnaden, säger han, af 2:dra kapitlets första period är alldeles förfelad. I originalet har den äfven en ovanligt lång utsträckning, men den är afdelad i korta satser.“ Det förfelade består således

i längden. Men längden af Öfversättarens period är jemnt upp lika med originalets; ty den uppgifna afdelningen i korta satser hos Tacitus finnes blott i Recensentens inbillning, hvars förvillelse tilläfsventyrs är vålad af de större skiljetecken, som i en del Editioner finnas. — Den fiendskap Recens. förklarar till utländska ord är berömlig, men då frågan är om *soixat*, *titlar* och dylikt, röjer sig någon öfverdrift. Dessa ord finnas i sådana af våra bästa skrifter, der fordran är störst på renhet, ädelhet och skönhet i stilen. Taciti Annaler äro hvarken ett Episkt skaldestycke eller ett äreminne: Denna förklaring gälle ock om det oädlä i *Juliska partiet*, o. m. s. Nyttigt skulle varit, om Recens. velat rikta svenska språket med ett ord, som fullt svarar mot proscrition, hvilket också är bland de bannlysta.

Kap. 3. Recensenten undervisar „att César ej betyder kejsare.“ Men hos auctorerna af Taciti tid motsvarar än César, än Imperator, begreppet af kejsare. Césarernes Hus hade, utan not, för många läsare icke blifvit begripligt: kejsarliga familjen är det för en hvar.

Kap. 4. „Största hopen yttra“ — „Collectiva med verbum i pluralis nyttjas vanligen af Tacitus och Livius; äfvenså i franska; men i vårt språk är det obrukligt,“ säger Recensenten. — Denna undervisning hade kunnat sparas, efter hon här icke är användbar. Recens. har alltför hastigt låst:

Här är ej frågan om dylikt. Om Recens. läser hela meningen, måste han finna att „*yltra*“ är Infinitivus, hvilken, så vidt mig kunnigt är, har samma ändelse i singularis som i pluralis.

Secesus, heter det i Recensionen, betyder *retraite*: Hvad betyder då *retraite* på svenska, efter främmande ord, såsom *soldat m. fl.* äro obehärlige? — Vidare: „Tolkningen bör lyda ungefär så här: Icke en gång de år han, under sken att söka lugn, framlevvat i landsflykt på Rhodus.“ Recens. behagade härvid efterfinna, om den som frivilligt flyttar från hufvudstaden till en provins, kan sägas leva i landsflykt.

Kap. 7. Såsom ofvan är anmärkt, har Recens., i textens rätta förstånd, öfverallt der han företagit sig rättelser, varit mindre lycklig. Min tolkning af orden: *Neque abscedere a corpore*, styrkes r:o af Edictets ordalydelse. Tiberius säger, „att detta (neml. att förordna om begravningsståten) var den enda af allmänna befattningar han förbehöll sig.“ Men att, såsom Recens. öfversätter, „ej ett ögonblick vika ifrån liket,“ var ett enskildt bevis af kärlek till fadern; icke en allmän befattning, r:o är det ofant, att Tiberius ej vikit från liket; ty han var i Rom, hade Senaten samlad och öfverlade om Augusti begångelse. Men Augusti lik var i Nola, eller, om det var flyttadt till Rom, var det dock visserligen icke i Senaten eller åtföljde Tiberius.

Kap. 8. I kritiken öfver tolkningen af *Insignes* tror jag ock att Recens. felar. Texten har: *Ex quis maxime insignes visi*. Jag har icke öfversatt, att de voro förträffliga, utan att de anslågos såsom de bästa, d. ä. de antagligaste, tjenligaste. Om man med Recens. öfversatt, att de voro märkvärdiga, hade man gått inedt om Taciti mening och sagt ett nonsens för Läsaren. Sådana märkvärdigheter, som smicker hos den seiga Senaten, anförer Tacitus så ofta, att det icke blir märkvärdigt.

Kap. 9. *Moderatiam apud socios* är icke

ett öpet misstag om ordaförståndet, utan ett öpet tryckfel, mot i stället för *hos*: likaså *bana* i stället för *bane*.

Kap. 17. Rättelsen om Prætorian-Cohorternes sold är ganska otjenlig. När jag säger: Prætorian-Cohorterne erhålla 2:ne Denarier, så förstår hvar och en, som vill förstå, att der icke kan menas, att desse troppar tillsammans blott hade två denarier, utan att hvar man hade så mycket om dagen. Tacitus sjelf har icke omständligare utfört detta. Recensentens förmenta uplysning eller förbättring: „Hvar man hade två denarier i sold,“ är på samma sätt otydlig eller oriktig. Man skulle deraf kunna tro, att det var sold för året, efter icke äfven står utfördt, att de för hvarje dag hade två denarier.

Non obtrectari a se, „de tadlade icke.“ Detta ställe har Recensenten icke heller förstått eller alltför flygtigt läst. Percennius talar i eget och hela sitt anhangs namn: Pluralis är derföre i hela Talet nyttjad både af Tacitus och mig.

Huruvida Recens. försök till mindre tvungen period vid slutet af detta kapitel verkligen är mindre tvunget, må andra döma. Synnerligt väljud och Rhetorisk klang, som af Recens. få mycket yrkas, tyckes ej vara i des sammanträngning af *förringa*, *föröfrigt* och *förjensen* inom ett comma, med endast tre enstafviga korta ord emellan.

Kap. 21. Som Recens. icke har sig bekant, att, vid straff för Romerska soldaten, äfven käpp nyttjades, så får jag, till inhämtande af denna kunskap, hänvisa honom r:o till 23 kap. af Taciti 1:sta annal., det han väl tyckes med mycken omsorg läst, men dock utan att märka den uplysning der träffas i detta ämne: „*Fracta vite (vitis är vintråd, käpp af vintråd) in tergo militis.*“ 2:o till Nieuport de Rit. Rom. pag. 324: „*Gerabant baculum (Centuriones) e vite, insigne muneris sui, qua immorigeros castigarent.*“

Kap. 22. Härvid har Recens. lika olyckligt anmärkt, som förbättrat. Latinska futurum Coniunctivi med *cum* framför säges myc-

ket riktigt med *præfens* i svenskan: *Cum implevero dolorem*, under det jag utgjuter, går att utgjuta; men att, såsom Recensenten, förvandla futurum till præteritum och öfversätta: „När jag fått slåcka min smärta,“ är odugligt. Huru god förbättringen är, må kännare afgöra. Mindre vanligt är åtminstone uttrycket: „att slåcka smärta.“

Kap. 23. Öfver Centurionerne Lucilius och Clemens Julius har Recensenten, på sitt vis, skämtat. Den tvåtydighet han finner i uttrycket: „*Hit en annan*,“ kan likaväl ägarum vid Recensits rättelse: „Hit med en ann, eller ta hit en ann.“ Ett sådant binamn bör vara kort: Textens består af 2:ne ord: mitt af 3:ne; Recensentens af fyra stympade. Hvarföre *hit en annan, fram och åter*, med dylika småord, ej så gerna få vara svenska, som *tyska* och *halfryska*, förstår jag icke. Med lika skäl skulle Recens. säga, att de äro franska och halffranska, eller ängelska och halfängelska.

Hartighet och tilltagsenhet var aldeles ett vilkor för valet af Centurioner; För des-
sa egenkaper kunde således Clemens Julius icke vara mer tjenlig än de andra att föra soldaternas talan; utan de upproriska ansågo honom såsom öfverläggen i fintlighet och talemått.

Vid Recensentens anmärkningar till detta kapitel, äfven som på några andra ställen, anmärker man, som jag tror, rättvist, att tonen icke är den goda kritikens, som med sundt omdöme förenar odlad smak och delicatefs, och att, då Recens. vill nyttja satiren, synes han arbeta mot naturen.

I den gifning, att jag utgifvit blott ett enda häfte, med afsigt att inhämta kännarens omdöme, till ledning vid de öfriga, har Recens. rätt.

Den anonyme Öfversättaren finner sig förmodligen söga tjent med Recensits artighet att åter i ljuset framdraga des öfversättning, hvares beskaffenhet till en liten del är utvecklåd i Silverstolpes Journal för Svensk Literatur i bandet 6 häftet sid. 329. &c. Att Recensits syftning i afseende på honom är

god, bör man icke tvifla, då han till jämförelse just valt det lilla stycke deraf, som åtminstone icke är vanställdt af talrika språkfel. För min del finner jag mig icke synnerligen smickrad af jämförelsen med en öfversättning, der man knappt träffar en fida, som är fri från sådana misstag om texten, hvilka man icke en gång bör vänta af en lärning i Latiniska språket. Recensenten nödgar mig till denna förklaring, icke så mycket genom sin jämförelse, som medelst sin önskan, att jag velat nyttja den bland subsidier, i följe hvaraf han yttrar, att det knappt är ursäktligt, att jag, i en så inskränkt literatur som den svenska, ignorerar (icke känner) en föregångare, hvilken ej är äldre än tio år. Jag försäkrar Recensenten, att jag skulle ansett för en hignad, att aldrig hafva gjort denna öfversättnings bekantskap. Det fått, hvarpå jag i företalet till min Öfversättning vidrört den anonyme Öfversättarens försök, ådagalägger, att jag velat undvika att yttra mig deröfver: En uppmärksamhet, hvarmed han rättvisligen icke kan finna sig missnöjd.

Recens. yttrar, att ställen i min öfversättning skola vara, der „*Taciti korta, tankdiga satser äro upplöste i ett flödande ordhaf.*“ En anonym Recensent fordrar för mycket, då han vill vara trodd på sina blotta ord. Han måste bevisa, åtminstone uppgifva något af sådana ställen och försöka bevisa.

Öfver det myckna och betydliga, som kunde vara att säga om det försök till öfversättning af egen product, som Recens. motsatt min, är ej min afsigt att yttra mig, då jag ej ämnar recensera Recensenten. Innan jag slutar, vill jag blott vidröra des 2:ne noter, sid. 291 och 292 samt ett och annat ord.

Noten till sid. 291. Enligt texten, som den nu finnes, har Recens. rätt. Men om man, så öfversätter, blir meningen af ett osammanhang, som icke bör förmodas hos Tacitus. Recensits öfversättning visar det. När Germanicus utropar: *Quid enim per hos dies inausum intemperatumve vobis!* så säger han ju, att de hunnit höjden af möjlig brottlig-

het. Detsutom var väl åtminstone ett lika stort brott att mörda Germanicus sjelf, som dets Gemäl och son. I alla fall tror jag att en så obetydlig förändring af texten i ett Tal icke förtjenar namn af betydligt miss-tag om meningen.

Det besynnerliga i Recens: öfversättning af denna samma strof, att „belågra inom en mur och att belågra en människa“ förbigår jag, äfven som den ofvenska, som anordnades i detta lilla stycke kunde finnas att anmärka. Jag vill blott yppa mina tvifvelsmål om textens rätta tolkning på ett och annat ställe.

Not. till sid. 292. Att namnet af kejsare (hvarmed ej måtte kunna förstås annat än svenska ordet kejsare, om något begrepp vid Recens: yttrande skall kunna såstas) var okänt i Germanici tid, lär vi visserligen icke finnas någon som bestrider Recensenten, efter nuvarande svenska språket då icke fanns; men med begreppet af detta ord förhåller sig annorlunda. Tiberius innefattade i sin Person all den makt, som någonsin en kejsare haft: Vidden af dets länder utgjorde ock ett verkligt kejsaredöme. Hvarken det Österrikiska, eller Turkiiska eller Napoleons kunn jämföras dermed. När man, såsom Recens., på detta ställe öfversätter *Imperator* med *fältherre*, är det, efter min tanka, o-tjenligt, äfven som på de flesta hos Tacitus.

Sid. 294. rad. 2. „Med en *blick*, med ett *ögonkast* ikräkte (förskräckte?) den Gudomlige Augustus.“ Tacitus har *vultu* et *aspectu*. Jag har ej vetat att *vultus* är blick, och jag tror att blick och *ögonkast* är alldeles detsamma.

Mirum har Recens. öfversatt med *oväntadt*; *amantius* med *försigtigare*, *Legatos* med *sådemän*!!!

Provinser kallas *landsändar*. Att *andas andedrag*, *störta sig i illgerningar* hörer ock till Recens: öfversättning.

„Mätte din bild, ditt minne, *fader Drusus*,“ öfversätter Recensenten. Jag tror att detta *fader Drusus* är mindre betänkt, min-

dre värdigt. Fader Rusthållare, fader Nämde-man säges i svenskan, men annars, efter hvad mig kunnigt är, icke utan pronomen. Jag nämner detta, icke för att persifflera Recensenten, utan för att påminna honom, huru lätt det är att tadla och vända till löjlighet. Ädlare bör en Recensents affigt vara.

Skeninge den 30. October 1816.

M. SUNDEVALL.

Utfommande Arbeten:

Ährenswårds Skrifter, ny fullständigare Upplaga, utgiswes från Boktryckeriet i Örebro, wid början af nästkommande år.

Metrisk öfversättning af Auli Persii Flacci Satirer, åtföljd af Originaltexten, med bifogade anmärkningar af Profen i Örebro, Professor P. Thyselius. Arbetet, är redan lagdt under trycket.

Poëtisk Kalender för år 1817 af Aiters som utkommer wid slutet af nästkommande December månad.

Anmälan:

Pränumeration å Swenskt Literatur-Tidsning för år 1817 emottages med Sjra Riksdaler 24 Skill. Banco i Upsala hos Kongl. Akad. Boktryckarne Zeipel och Palmblad, i Stockholm hos Bokhandlaren Wagn. Wiborg, i Göteborg hos Baronsens Predikanten N. Djursten, i Christiania hos Bokhandlaren A. Hjelm, samt desutom hos de fleste Bokhandels-Commis-sionärer i landsorterna och på Kongl. Post-contoren, jämte biläggande af Postporto. Till Respective Pränumeranter uti aflägsnare landsorter, skall Tidsningen med bud sörskaffas, så ofta dertill tjenligt tillfälle yppas. Complecta Exemplar af de föregående årgångarne 1813-1816 erhållas häftade till nedfatt pris af 12 Riksd. Banco, då requisitioner derom göras hos H. Zeipel och Palmblad.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 18.

Lördagen den 4 Maj

1816.

R e c e n s i o n e r:

Geografie för Begynnare, Författad af Daniel Djurberg, Rector Schold, Ledamot af Cosmografiska Societeten i Upsala. Sjette Uplagan, Örebro 1815. 519 sid. 12:o.

(Slut fr. N:o 17).

Men det torde vara tid att i allmänhet tala något om planen för närvarande lärobok. Framst står en förberedelse om Wärldshygggnaden. Den innehåller mestadels förklaring på en mängd astronomiska termer samt en massa osantligt långa siffertal. En bok, ämnad till nybegynnarens undervisning, bör, enligt Rec:s tanke, vara ytterst kort och beaktad för minnets fattning. Men huru begå, att en gose skall lära sig alla planeternas diametrar, omkrets, yta, rymd, omloppstid m. m.? Och skulle det verkligen vara möjligt för någon att i minnet behålla dessa rads-långa tal; hvar till skulle det gagna? Wänne det ej wore nyttigare att meddela ungdomen ett fånare och wärdigare begrepp om de him-

melska kropparna, deras wäsen, lagar, rörelser och förhållanden, än genom arithmetik? — Fördrifft förekomma här och der några uppgifter, som låta ganska besynnerligt. Således heter det strax i början: „Det Blåa, som synes på Himmelen, är det tomma rummet, hvaruti alla dessa kroppar swäwa.“ — Ideen om ett tomt rum är helt och hållet antiphyiskt: och utomdes är det ju luften, som just werkar den blåa färgen; men der färg och luft finnas, finns icke mer något tomt rum. En sida derefter: „Cometerna äro sådana stjärnor, hwilka uti oval figur eller långa Ellipser rulla kring solen. Cometerna äro dessutom försedde med Swansar och skilja sig äfwen derigenom från planeterna.“ — Swad nu goßen kan tänka om dessa swansar, bekymrar sig ej Hr Dj., ty han nåanner ej ett ord mer om kometer och deras swansar.

Derefter öfvergår Förf. till Jorden i allmänhet. Den betraktas matematiskt, fysiskt, och politiskt. I den första delen finner man ätskilliga olika små uppgifter om en del himmelskroppars omloppstid, rymd och diametrar än den man wanligen träffar i. ex.

Jordens sideriska omlopp, som här uppsättes till 367 dygn, 6 timmar, 9 minuter och 12 sekunder; då sekundalet vanligast uppgifves till 11. Men Rec., som ej är astronom, vill ej uppehålla sig derwid. Ät den mellersta har Förf. egnat mer rum, än man kunnat wän- ta i en geographisk lärobok. Så mycket kortare, neml. på en sida, är den politiska geographien affördad. — Slutligen kommer Förf. till Europa. Beskrifningen derom är noggrannare, och med mera kändedom om nyare hjälpkällor utförd. Namnen äro också mindre willkorligt behandlade. Endast Pyreneiska halvön har erhållit det poetiska namnet Hesperien, och Nederland och Schweiz- zerland den urgamla och Bonapartiska benämningen Belgien och Helvezien (Helvetien). Öwäntadt är blott, att sid. 54 då hufvuds- städerna uppräknas, se Ungerns hufvudstad nämnas Buda. Men detta påstås på ett annat ställe wara stadens inhemska namn.

Många siffraktigheter finnas här i äfkilliga länders arealwidd, folkstock o. s. w. jemför- da med en del andra geographers uppgift. Så uppgifwes Spaniens widd till 4320 qu.mil. Enligt swenska öfvers. af Gasparis och Müll- lers Geographi (Ups. 1813), utgör den 4240 sw. qu.mil. Portugal håller enligt Hr Dj., i widd 840 qu.mil; enligt sistnämde Jordbes- krfning åter: 797. Folkmängden i Tysk- land, Preussiska och Österriska staterna in- beräknade, uppgifwes till 28 millioner. En- ligt den nyaste underrättelse (N. Geogr. E- phemeriden, 1816, Jan.) säger den till öf- wer 29 mill. Folkmängden i städerna är merendels för liten, om man skall me- ra tro utländska geographer; hwilket följan- de jemförelse skall wisa. Den wisar ämin- stone huru osäkra alla underrättelser om län- ders befolkning i allmänhet äro, då så mycket siffraktighet till och med finnes i uppgifterna em de förnämsta Europeiska städernas folkstock.

	Hr Dj.	Guthrie*).	Zeune**).	Gasp. o. Müller.
Lisbon	180,000	180,000	300,000	350,000.
Madrid	160,000	156,000	180,000	156,612.
Paris	560,000	700,000	600,000	547,756.
Turin	65,000	78,000	80,000	
Florens	75,000	70,000	80,000	
Rom	134,973	150,000	170,000	163,034.
Neapel	400,000	350,000	450,000	412,489.
Bern	12,000	12,000	14,000	
Amsterdam	212,000	215,000	220,000	220,000.
Hamburg	100,000	120,000	111,000	
München	48,740	38,000	44,000	48,000.
Wien	263,000	250,000	260,000	
Berlin	177,029	140,000	170,000	

*) Geographie universelle; Tome I-IX. Paris 1802.

**) Goen, Berlin 1811.

Warschau	63,369	100,000	90,000
London	1,009,104	1,000,000	1,200,000
Köpenhamn	90,000	180,000	97,000
Stockholm	65,474	60,000	75,000
Petersburg	260,000	400,000	240,000
Moskwa	180,000	500,000	400,000

Men för att ej i oändlighet utsträcka dessa anmärkningar, vill Rec. blott genomgå Förf:s teckning af fäderneslandet, och sedan tillsluta hans bok.

Landets folkmängd angifves år 1800 hafwa bestigit sig till 2,377,851. Men Förf. har ej anfört, hvarest han hämtat denna uppgift. Krigsmakten till lands säges bestå af inemot 50,000 man, hvaraf wid påß 42,000 påß stå vara infanteri och 8000 cavalleri. — Dessa angifvanden äro, som det synes, icke pålitliga. Enligt en uppgift, som blifvit Rec. meddelad, men för hvars säkerhet han ej vågar answara, skulle rikets styrka till lands år 1815 sigit till ungefär 40,000 man: — men den anmärkningen hade ur boken ej borde utelämnas, att antalet af dessa troppar i krigstider betydligt kan förökas.

Krigsflottan uppgifves bestå „af 18 Rangskäpp (??) med ett behörigt antal Fregatter, Galerer, Canonbåtar och andra armerade Fartyg.“ — Arealvidden för hela Scandinaviska Halvön uppgifves till 5,960 qu.mil. Sveriges ensamma rymd till 3,260 och Norriges till 2,660. Men dessa båda senare tal till sammanslagda göra icke 5,960, utan 5,520. Förf. är ej engång ense med sig sjelf. Enligt en uppgift i Idunas 6te Häfte, skall de båda Rikenas samfåta widd utgöra 6,531 qu.mil hvaraf 3,871 tilläggas Sverige och 2,660 Norige. — Då Förf. uppräknar Rikets Domskolar och Collegier, har han utelämnat Sunde-

hetsCollegium. — Han har äfwen en tabell öfwer Prosteriernas antal i hwar stift. Rec. inser ej nödvändigheten deraf i en så kort Lärobok. Rec. är ej i tillfälle att pröfwa dess riktighet, men om alla uppgifterna ej äro mera tillförlitliga än den första, så hade den äfwen ur detta skäl kunnat wara borta. Ty Prosteriernas antal i Erkestiftet är ej 26, utan 27.

Oswankående anmärkningar, ehuru Rec. icke misstänker Hr Director Djurbergs berömdande att genom sina arbeten gagna fäderneslandet, torde dock wisa, att denna Förf. 1) osystematiskt och utan wettenskaplighet behandlar en kunskapsgren, hvaruti han skrifwit så många böcker; 2) att han gör sig detta skrifweri alltför beqvämt, utan att taga tillräcklig notis om wettenskapens framskridande. Man skulle t. ex. kunna anmärka att Hr D. skrifwer sig Ledamot af ett Sällskap, som för ett fjerdedels sekel upphört; — samt 3) att han derwid förfar med förmycken wilsförlighet. Konungar och förfar förmå knöpa att utrota eller förändra orters och länders benämningar dem wanan helgat; huru mycket mindre bör då en enskild person på sin kammare, inbilla sig att med ett par penndrag kunna omödpå Konungariket, Lär och Städer!

C. Cornelii Taciti Annaler, Öfversätta af
Matt. Sundewall. Stockholm,
Elmén och Granberg, 1816. 86
Sidd. 8:0.

„Det öfversätta C. Tacitus, heter det
med rätta i företalet, torde icke kunna anses
bland låtta företag. Äfwen en fullkomlig kän-
nare af båda språken, som ålagt sig att skrifi-
wa kort och kraftfullt som Originalen och til-
lika lättfattligt, utan tyngd och obehag i
stilen, skola betydliga swårigheter möta. För
att öfvertygga sig här om, behöfwer man blott
hr C.:

Staden Rom hade i början Konungar. L.
Brutus införde Frihet och Consuler. Dicta-
turen förordnades för wiss tid. Decemviral-
makten warade icke öfwer 2:ne år, och Krigs-
tribuner med Consular-befäl icke länge. Hwar-
ken Cinnas eller Sullas regering war lång.
Pompeji och Crasji makt flyttade snart till
Cäsar: Lepidi och Antonii till Augustus,
som, med namn af Förste, bragte den af in-
hemsta oroligheter trötta Staten under sitt
wåde.

Ryktbara författare hafwa tecknat det gam-
la Rom's skifande öden: Verdanda snillen för
Augusti historia saknades icke heller, förän
smickrets tillwärt affkräkte dem. Det, som
utkommit om Tiberii, Caji, Claudii och Ne-

I. Urbem Romam a principio reges
habuere. Libertatem et Consulatum L.
Brutus instituit. Dictaturae ad tempus
sumebantur: neque Decemviralis potestas
ultra biennium, neque Tribunorum militum
consulare ius diu ualuit. Non Cinnae. non
Sullae longa dominatio: et Pompeii Cras-
sique potentia cito in Caesarem; Lepidi

bestinna denne författares djuphet i åsigter och
förkortning i stil, der tankarne äro nästan lika
många som orden.“

Först under tryckningen blef det Öfwers-
bekant att han haft en föregångare, af hwars
hand 4 Böcker af samma arbete äro utgifna,
de tre första tryckta i Stockholm år 1796,
och den 4:de år 1808.

För att genast sätta läsaren i stånd, att sjelf
bedömma de båda Öfversättarnes förtjenster,
affskrifwa wi här de första capitlen och bisö-
ga texten nedansför:

Den onamngisne Öfwers.:

Rom styrdes i början af Konungar.
L. Brutus införde Friheten och Consu-
later. Dictaturen antogs på wiss tid.
Swarken warade Decemviratet öfwer twän-
ne år, eller Sält-Tribunernes Consulari-
ska magt länge.

Cinnas och Sullas wålden slutades
hastigt; Pompeji och Crasji magt flytta-
des snart till Cäsar; Lepidi och Antonii
härar till Augustus, som under namn
af Förste bemågtigade sig allt, förswa-
gadt af inbördes twister.

Gamla Romerska Folkets lycka och
motgångar äro af lysande författare öf-
werlemnade åt minnet, och Augusti tiden
hwarf saknade icke förträffliga Snillen,
men smicktet steg, och de affkräktes. Ti-
berii, Caji, Claudii och Neros Annaler,

atque Antonii arma in Augustum cæsere;
qui cuncta, discordiis civilibus fessa, no-
mine *Principis* sub imperium accepit. Sed
veteris populi Romani prospera vel adver-
sa claris scriptoribus memorata sunt: tem-
poribusque Augusti dicendis non desuere
decora ingenia, donec gliscente adulatione
detererentur. Tiberii Caiique et Claudii

ros regeringar under deras lefnad, är wanz
skäldt af fruktan; det efter deras död, af ett
ännu friskt hat. Således har jag i sinnet
att säga få ord om Augustus och blott om det
sista af dess styrelse-tid, och sedan beskriwa
Tiberi regering och de öfriges, lika fri från
hat, som wänskap.

2. Sedan Brutus och Cassius stupat och
Republiken ej förde krig, Pompeji makt war
förstörd wid Sicilien, Lepidus afwäpnad, An-
tonius mördad, och sielwa Juliska partiet
icke hade någon anförare öfrig mer än Dera-
vius, bortlade han nomnet af Triumvir och
tycktes nöjd såsom Consul med Solttribuns
makt, förlebbe soldaterna genom skänker,
solket genom lifmedel, ossa genom lugnets
behag, och började så småningom stiga, dra-
ga under sig Senats och Ambetsmäns råttig-
heter, Lagars så wäl stiftning som skifning,
emedan ingen sådant hinderode, då de mest
tilltagne fallit i drabbningar eller genom pro-
scription, och, bland de öfriga af Adeln, de,
som woro särbdigast till erådrom, öfwerhopades
med gods, titlar och utmärkta ämbeten, och
genom sakernas nya stic förstorade, fördrogo
det närwarande säkra för det gamla wädliga.

ac Neronis res, florentibus ipsis, ob me-
tum falsae; postquam occiderant, recenti-
bus odiis compositae sunt. Inde consili-
um mihi, pauca de Augusto et extrema
tradere, mox Tiberii principatum, et ce-
tera; sine ira et studio, quorum causas
procul habeo.

II. Postquam, Bruto et Cassio caesis,
nulla iam publica arma, Pompeius apud
Siciliam oppressus, exutoque Lepido, in-
terfecto Antonio, ne Iulianis quidem par-

försälskade af fruktan under deras wäl-
makt, upptecknades, sedan de bortgått,
af det ännu warma hatet. Dersöre har
jag förefatt mig, att i korthet berätta nå-
got om Augustus och det sednaste af hans
lefnad; sedan om Tiberii styrelse och de
öfriges; utan bitterhet och utan weld,
wida skiljde från mitt tänkesätt.

Sedan Brutus och Cassius stupat och
ingen mera stridde för Friheten; när Pom-
pejus war slagen wid Sicilien, Lepidus
afwäpnad, Antonius mördad, war för
Julianska anhanget, utom Augustus, in-
gen anförare öfrig; sedan han afslagt namn
af Triumvir, antagit det af Consul,
och förklarar sig till Soltets försvar nögd
med Tribunisk makt, när han tilläckt sig
Soldaten genom skänker, Solket genom
lifsmedel, alle genom lugnets behag, steg
han så osörmärkt, drog till sig Rådets,
Ambetsmännens och Lagarnes makt; så
mycket lättare, som ingen satte sig dera-
mot, och de mest behjertade omkommit
genom krig eller landsflykt; och den öfri-
ge adeln, ju willigare slaswar, ju närma-
re högden af en lysande lycka, samt rik-
tade af nya ställningen, walde heldre det
säkra och närwarande, än det gamla och
wädliga.

tibus, nisi Caesar, dux reliquus; posito
Triumviri nomine, Consulem se ferens et
ad tuendam plebem Tribunicio iure con-
tentum, ubi militem donis, populum an-
nona, cunctos dulcedine otii pellexit, in-
furgere paullatim, munia Senatus, magi-
stratum, legum in se trahere, nullo adver-
sante; cum ferocissimi per acies aut pro-
scriptione cecidissent, ceteri nobilium, quan-
to quis servitio promptior, opibus at ho-
noribus extollerentur, ac novis ex rebus

Äfwen i provinserna war man nöjd med denna ställning, der man hade elsk tänka om Senatens och folkets styrelse, i anseende till de måktiges twister och Ambetsmännens girighet, och saknade skydd af Lagarne, hwilka genom wäld, list och slutligen penningar blifwit kraftlöse.

aucti tuta et praesentia, quam vetera et periculosa, mallent. Neque provinciae illum rerum statum abnuebant, suspecto Senatus populique imperio, ob certamina

Der obetydliga, som Nec., wid granskningen af dessa första capitel, har att anmärka, vill han till en början genast anföra. Som bekant, begynner Tacitus med en hexameter; man har twistat, om det sett med lit eller genom en tillfällighet: i båda fallen mätte en Öfvers. gjort orätt, om han deruti följt originalet? Det är dock icke lätt, att skapa en sådan, utan att tillfärta några ord eller ej flytta dem ur den ordning, som tillhör profon. — Perioden: „Hwarfen Einna eller Sullas regering war lång“ är ej lycklig. Först det frammande ordet regering, sedan har den rhetoriska klangen gått förlorad. Hwar för ej: „Långt war ej Einna, ej Sullas wälde.“ — Samma ord förekommer åter några rader nedanför, i en period, som slutar ganska desharmoniskt: ett ännu friskt hat. Hellre det friska hater. Man skall säga att sådan är småsaker: men man har orätt. Taciti stil är helt och hållet rhythmiskt bildad: intet ord står till öfverslöd eller kan förflyttas. Öfw. har öfversatt sine ira et studio med: lika fri från wänskap som från hat. Studium betyder dock här icke så alldeles wänskap, utan: åstundan att behaga. — Hr S. har utslutit de följande orden: quorum causas procul habeo. De finnas dock i alla upplagor Nec. sett.

icke heller mistryckte Provincerne denna sakernas ställning, då Rådets och Folkets magt war mistänkt för de Stores strider och Ambetsmännens egenlytta, under ett swagt bistånd af Lagarne, som wrängdes af wäldet, årelystnaden, och slutligen af penningar.

potentium et avaritiam magistratuum; invalido legum auxilio, quae vi, ambitu, potestremo pecunia turbabantur.

Bygnaden af det följande andra capitlets första period är alldeles förfelad. I Originalen har den äfwen en owanligt lång utsträckning: men den är afslutad i korta satser. Öfversättningen åter är släpande och man igen känner ej Tacitus. — Juliska partiet är ett oädel uttryck. — I samma period möter man ännu tre utländska ord: soldat, proscrition, titlar. — I följande capitel. förekomme till och med familj och blesstyr.

Läsaren torde tillära Nec. att ännu föresätta dessa anmärkningar. —

Cap. 3. Keiserliga familjen. Vår herta Cäsarernes hus; Cäsar betyder ej kejserare. — Cap. 4. Pauci bona libertatis incasum disererere — „började några få språka om frihetens fördelar.“ — En half sida derefter återkommer samma uttryck: „Under det man språkade detta och dylikt“ — på senare stället har Orig. agitancibus. — „Största hopen yrtra“ — Collectiva med verbum i Pluralis nyttjas wänligen af Tacitus och Livius; äfvenså i franskan; men i vårt språk är det obrukligt. — „ . . . och grym, hwarpå man, oaktadt hans förstållning, hade många bewis“ — en slapp öfversättning af: multaque indicia scævitiæ, quamquam premantur, erumpere. — Ne iis quidem annis quibus Rhodi, specie fecesus, exsulem egerit: „icke engång de är, då han äfwen

till Rhodus, lefde som enskild." Meningen är således oegentligt återgifwen. Seceslus betyder retraite. Folkningen bör lyda ungefär: Jäte engång de är han, under sven att söka lugn, framleswat i landesflykt på Rhodus. — Cap. 5. „Genoit furir af sin mor" propriis matris litteris! — — Cap. 7. „Han wille rådgöra om högtidligheterena wid sin fars begrafsning: Wille att detta ämne icke afbröts genom något annat." — i urkriften står: neque abscedere a corpore: och det betyder ju helt annat, neml. att Tiberius ej wille ett ögonblick wika från sin wälgörares lik.

Cap. 8 „Af förslagen här till (om Augusti begångelse), ansågos Galli Afnii såsom de bästa. — Tacitus säger ej, att de ansågos som de bästa, utan att de woro märkwärdiga (insignes), såsom ett bewis på Nådets låga tänkesätt. — — Cap. 9 „Lagarne i helgd bland medborgare, höfshet mot de förbundna folken." Ius apud cives, modestiam apud socios. Ett öppet misstag om ordaförståndet. Et modestiam apud socios betyder wäl, att bundsförwandterne sjelfwe gjorde måttiga anspråk. — Cap. 10 „Funno Hirtius och Pansa sin bana." Heter i denna bemärkelse, bana. — Cap. 11. „Han talade fram och åter. Man säger wanligen på svenska hit och dit. — Cap. 12 „Statskroppen är en; och måste af enda regeras." — unum esse reipublicæ corpus, atque unius animo regendum. — Öfw. har ej uttryckt oppositionen mellan corpus och animus. — Cap. 14. Alii parentem, alii matrem patriæ appellandam (Liviam censebant) „som lige yrkade, att hon skulle kallas Fäderneslandets sidd; andre des moder" — Öfw. har warit brydd för de nästan synonyma uttrycken parens och mater. Den anonyma Öfw. har tyckligt gifwit det första med: Fäderneslandets

des befforddarinna. — Muliebre fastigium in diminutionem sui accipiens: „moderns åra födminskade hans." — Tonwigten hwilar på muliebre: han ansåg den åra, som wisades en qwinna, såsom en minskning af sin.

Cap. 17. Postremo, promptis jam & aliis seditionis ministris är temligen officiellt tolkade med: „Slutligen då äfwen andre befunnos wara raske upprorsmakare:" i st. f. då äfwen andre wisade sig benägne att befämpa upproret. — „Förstäckade!" peccatum ignavia: — (mishedde af seghet). — „Magra fredesflut!" Om krigen slutades med mer eller mindre winning för staten, derom bekymrade sig ej de upproriska soldaterna. Men de klagade öfwer fredstider (pacem), af hvilka de ej drogo någon bättnad (sterilem). — „Pretorian-Cohorterne, som erhålla tvenne Denarier" Pretorian-Cohorterna erhöles mera: hwar man hade 2 denarier i sold (binos denarios). — Non obtrectari a se, „De talade icke." Percennius talar: således betyder se, icke de, utan honom. Hela perioden är twungen: den kan göras ledigare genom denna omskrifning: Förtinga will jag fördrifft ej försensten af wakt hållningen i staden: men wt . . . Öfversättaren har ej blifwit warse den ironi, som Percennius kastar öfwer Pretorianiska gardet, som låg i garnison i Rom och njöt ändock rikelig sold. —

Cap. 19. „Blésus (Öfwerf. skrifer alltid é, der æ i latin er förekommer) tilltalade dem med mycken stikthet:" — multa dicendi arte. Ett stikligare uttryck kunde wäljas. — 21 Cap. „pygel och arrest." — Pygel verkställes med käppar: dessa woro, så widt Rec. har sig bekant, icke brukliga i romiska hären: soldaten affstraffades med svd. — Och hwarför arrest? wänne ej fångels

se är lika så tydligt och vackert? — Cap. 22 „Besall äfwen att jag slaktas, under det jag med kyrkar och tårar utgjuter min smärta:“ „Orig. har en annan tempus (implevero); och meningen blifwer: när jag med, kyrkar, med tårar, fått släcka min smärta, då må du besalla, O Jesus, att äfwen döda mig.“ — Cap. 23. „Centurionen Lucilius mördades, som de på soldarwis gifwit namnet: Sit en annan för det han, efter att hafwa slagit af en kåpp på soldatens rygg, fordrade med ljudande stämma (roft: i denna tolkning träsfas åtskilliga tyfka och halstyfka ord och uttryck t. ex. det ofwansför redan nämnda: tala fram och åter, hin und wieder) — en annan och åter en.“ — Om centurionen Lucilius talat svenska och besallt sina soldater, skaffa sig en ny kåpp, så hade han icke sagt Sit en annan — ty då hade man trott att han sjelf, trödt att slå, besallt en annan komma fram och hjälpa sig, men Lucilius slog gerna sjelf — utan han hade antingen sagt: Sit med en ann! eller också: Ta hit en ann! — Militaribus facetiis betyder vidare ej „på soldarwis,“ utan af soldat qwickhet. — „En af dem, Clemens Julius, qwarhöls, emedan han för sitt goda hufwud och skicklighet anlågs tjenlig att utföra deras uppdrag.“ — Detta uppdrag bestod i, att för den nye Regenten tillkännogifwa de willkor, un-

der hwilka legionerna wille fortfara att tje-
na. Dertill fordrades mindre godt hufwud
än hurtighet och tilltagshet. Dessa egen-
skaper ägde äfwen Clemens Julius (promptum
ingenium): om han äfwen ägt godt hufwud,
som Öfverf. tillägger honom, är obekant.

Må dessa anmärkingar öfwer första tre-
djedelen af detta försök, wara nog, att wisa
den förtjenste Öfwerf., att han behöfwer lems-
na en sidsre uppmärksamhet åt sitt arbete. —
Då han nu deraf framlemnad blott ett enda
häfte, tryckes affigten warit, att deröfwer
inhämta kännares råd; ty i annat fall kan
ej det försöket gillas, att förwandla Romar-
nes stora, helgjutna arbeten till flogande bro-
churer. Nec. smickrar sig ej, att, med sina
anmärkingar, kunna mycket bidraga till ar-
betes större fullkomlighet. Men han delar
med alla älskare af den fosterländska literatu-
ren den önskan, att den förste af Romar-
nes författare med möjligast minsta uppoff-
ring hos oss snart måtte warda inhemsk.
Språket skulle ej litet winna genom en lycklig
tolkning af en Förf. der hwarje rad är en tons-
ke; och medborgarn af en läsning, der en stor
anda lesrwer, ett swuret hat mot wäld och en
brinnande kärlek för rätt och lagbunden frihet.

(Slutet följer.)

Rättelser: Sid. 24 raden 6 nedifrån står
Skjolnas läs Skjolms. Sid. 212 rad. 6
står bistodo läs bestredo. S. f. rad. 8 står
framskålla läs framskålda: S. f. rad. 20

står drygaste läs drygare. Sid. 231 r. 25
står: är synligt läs är farligt. S. f. r. 29
af Statsek. Journal läs af en Statsek.
Journal.

Bihang

III

Svensk Litteratur-Tidning.

N:o 18.

November.

1816

Akademiska Underrättelser. Stockholm:

I Kongl. Vetenskaps-Akademien sammankomst den 16 sistl. Aug. nedlade Hans Eric. f. d. Riksrådet och RiksVärfskalken m. m. Grefve Joh. Gabr. Oxenstierna Präsidium, och blef till Präses för följande 6 månader wald CommerceRådet, Ridd. af R. N. D., S. N. Casström.

Kongl. Akademien för de Fria Konsterna har uti sammankomst d. 19 Octob. walt och kallat följande Embetsmän. Nemligen: till Director, i framl. Professorn N. W. O. Pehr Hilleströms ställe, Professorn, Kongl. Medailleuren Lars Grandel; till Stårsmästare, efter sistnämde, HofIntendenten Gust. af Sillén; till ständig Secreterare, efter framl. Professorn och HofArchitecten Ok. Sam. Tempelman, Capiten Mechanicus Jac. Wilh. Gers, samt till vice Professorer för Teckningen Kongl. Hof- och Historie-Målaren Gust. Er. Hågelaren, samt Kongl. Hof- och Statue-Bildhuggaren Joh. Niel. Wöhröm, hvilka förledne sommar ifrån sina utländska resor till fäderneslandet återkommit.

Svenska Läkare Sällskapet firade sin ärliga högtidsdag den 7 sistl. Octob. medelst allmän sammankomst, wid hwilken Sällskapets Secreterare uppläste den wanliga årsberättelsen öfwer Sällskapets ärgårder och arbeten sedan sista allmänna sammankomst. Sällskapet har inkallat 18 nya Ledamöter, utom Stockholm boende, samt 23 utländska Ledamöter. Tredje Bandet af Sällskapets Handlingar har nyliken lemnat preßen. Twenne Ledamöter hafwa under

detta år ihogkommit Sällskapet med bevärliga donationer. Doctor Carlander samt Archiatern och Ridd. v. Weigel hafwa fördrat en wald samling Medicinska böcker, den förre utgörande wid på 600 och den sednares 223 voll., att aemnas samt begagnas af LäkareSällskapet och Medicinska Chirurgiska Institutet.

Lärda Nyheter.

Upsala:

Theol. Docenten och Candidaten Mag. Jon. Torin har blifwit utnämnd till Extraord. Adjunct i Theologiska Faculteten.

Till den, genom Akad. Råntmästaren, Riddaren af R. W. O., Mag. C. D. Hiertas ödd, ledigblifna Råntmästare-sysslan har Consistorium Academicum på förslag uppfört: 1:o Akademie Camreraren, Juris Candidaten, Mag. Fr. S. Erätius, 2:o Akademie Secreteraren Doct. Dan. Magn. Schedwin, 3:o Juris Adjuncten Doct. Swen Themptander. Medsökande: Mathem. Adjuncten Mag. Jon. J. Brändström och Rånt Camreraren Mag. P. Westerstrand.

Lund:

Hans Kongl. Höghet KronPrinsen har, under sitt wilstande härstädes, i sistledne Augusti månad, nådigt behagat onslå en summa af 300 Rd. Banco till Akademiska Biblioteket och 50 Rd. Banco till Botaniska Trädgården, hvilka onslag komma att i 6 års tid utur Hans Kongl. Höghets handteffa utberalas, samt aaf tillika nådigt löfwe, att öka Akademien Mont-Cabinett.

Wid samma tid har Akademien äfwen fått emottaga twenne andra donationer. Anatom.

Professorn Doct. N. S. Florman har till Akademien fördrat sin betydliga samling af Anatomiska Präparater. Likaledes har CanzlerRådet, LL. DO. Professorn m. m. Doct. Math. Norberg fördrat alla sina Manuscripter i Orientaliska Litteraturen till Akademiska Biblioteket.

Under den 18 nästl. Septemb. har Kongl. Maj: i nåder utnämnd Med. Pract. Professorn härstädes Doct. J. H. Engelhart till kyrkoherde i Fellingebro församling af Westerås Stift.

Under nedanstående dagar har Hans Ex. Akademiens Cansler utnämnd och befordrat: D. 19 Jun. Antiq. Patr. Docens Mag. J. G. Eljegren till Extra Ord. Philos. Adjunct; D. 6 Sept. E. O. Adjuncten Mag. Bengt Magn. Wollmér till Historik. Adjunct (för närvarande stadd på en utrikes resa); D. 24 Sept. Bibliotheks Amanuensen Mag. E. Schütz till vice Bibliothekarie; D. 14 Octob. Magister Docens G. Wrome till Ord. Amanuens och Mag. J. W. Wred till Extra ord. Amanuens wid Akademiska Biblioteket.

Å förslag till ledigvarande 3dje Theol. Professoren och därmed förenade Seminarii Directors embetet har Consistorium den 6 Nov. uppsökt 1:o Seminarii Präfecten, Prosten Mag. M. E. Ahlman, 2:o E. O. Theol. Adjuncten, Theol. Licentiaten Mag. J. Westlander 3:o E. O. Theol. Adjuncten Mag. Bengt Jönson Bergquist.

Öfse:

Den 15 October inwigde ErkeBiskopen och ProCanslern m. m. Doct. Jac. Kr. Lindström den nya, af sten uppförda Gymnastik och Scholdshuset härstädes. Till högtidlighetens bevisande hade Stodens och Landsortens inwånare förut blifwit bjudne. Klockan 11 för middagagen begaf sig Processionen, under ringning med stora Klockan, från gamla Scholdshuset, till nya Solenhitets-salen i följande ordning: 1:o Magistraten och Vorgeskapet. 2:o LandsHöfdingen m. m. Grefwe Sparre samt ortens StändsPersoner. 3:o Schold Ungdomen. 4:o Gymnastik Ungdomen. 5:o TrivialScholans Lärare. 6:o Gymnastik Lärare. 7:o ErkeBiskopen 8:o Profesterkapet. Sedan Hr ErkeBiskopen intagit Cathedern, började Hr ErkeBiskopen sitt tal med

att fästa de närvarandes uppmärksamhet på anledningen till denna högtidlighet, och nedskallade den Högfstes wälsignelse öfwer det nya Lärohuset samt inwigde det till dess bestämde bruk. Derefter aflöngs No 301 3 v. i Sm. Ps. V. Hwar efter Hr ErkeBiskopen tilltalade samtelige Lärarne, föreställande dem wigten och ansvarigheten af deras kall, och öfwerlemnade åt Rector Gymnastik samt Rector Schold Lärowerkets Ryckel, Siail, Scholdordning, Matrifel och Räkenskapsbok. Slutligen gaf Hr ErkeBiskopen den studerande Ungdomen en öm förmaning att iakttaga en sann Gudskärfkan, slit och sedlighet, hwarefter No 330 v. 7, 8 i Sm. Ps. V. aflöngos. Sedan Hr ErkeBiskopen lemnat Cathedern, uppträdde Lärowerkets Inspektor, Professorn och ContractusProfsten Doct. J. Lundström och höll ett Tal, hwarui gafs en historisk öfversigt af det offentliga Lärowerkets tillstånd i Gese, och de utwägar, som blifwit tagne till dess uppkomst och förkofran ifrån äldre till närvarande tider. Derfter toskade Rector Gymnastik Mathes. Rectorn Mag. N. J. Bergström Lärarnes och studerande Ungdomens erkännelse, för den huldbet hwarmed Hr ErkeBiskopen omfattat detta Lärowerk och den kraftiga åtgärd, hwarigenom Hr ErkeBiskopen befordrat dess nya utseende. Före och efter oeten uppsödes en wacker Vocal och Instrumental-Musik.

Under sin visitationsresa genom Helsingland har Hr ErkeBiskopen och Procanslern liksom således d. 1 Octob. inwigit TrivialScholans nya byggda Hus i Hudwikswall.

Berid:

Philos. Rectorn Mag. David Aspelin har blifwit utnämnd till kyrkoherde i Tolgs Consistoriella Pastorat af detta Stift.

Retroslog:

De Hr Wilhelm Tholander:

(Fortf. o. Slut se. No 7.)

„Detta har gifwit mig anledning — fortsetta Tholander i berättelsen om sin upptäckt af Spikfristen — att med wanliga Kristreck sammanfoga de Spik- eller Ristfigurer som Niebuhr

anförde, då jag, till min föra förundran, igen finner 3:ne gamla Alphabeter, som både jag och flere, hithills, med full öfvertygelse, hänföra till Medeltidens Munkdiater och hvilkas ålder den grundlärde danske Professore Wangius in Coslo Orientis så frångeligen sökt vederlägga. Dessa Alphabeter, som förekomma i nästan alla äldre Alphabetsamlingar, äro sålunda under namn af Alphabetum Coeleste, Scriptura transitus Fluvii och Scriptura Malachim. — De ihåliga puncter, som de mesta af dessa Alphabeters Bokstäfver hafva i ändarne, tyckas äfwen utmärka något tillformigt, då de åndras till Stenkrift. De Inscriptioner som träffas hos Niebuhr Tab. xxiv, c. & e. tyckas åter böra dechifreras genom Scriptura Malachim. — Hvad de Bokstäfver angår, som träffas på en sten från Bagdad, hos Millin i des Monumens Antiques, Tom. i p. 58, så tror jag samma skillnad vara imellan dem och de Persipolitanste, som imellan wanliga Runor och Helsinge Runorna, neml. stafvens borttagande eller tillståndande. I anledning af denna upmärksamhet, hvarigenom äktheten af dessa Alphabeter synes böra förklarad, har jag kommit på den tanken: att då Skrifkonsten i forntiden ansågs såsom Guds omedelbara gåf af vårt släkte, hvaruti Anglarne, ja Gud self varit menniskornas Läromästare (se. Hottingeri Smegma Orient. p. 339. Abulfarag. p. 9 & 10. Hyde de Relig. Veter. Pers. p. 263, m. fl. se. Meland de Relig. Muhammed. p. 22), förmodar jag, att benämningarne af Alphabetum Coeleste och Scriptura Malachim hafva uppkommit och per traditionem blifwit bibehållna. — Nårande denominationen af Scriptura transitus Fluvii, vågar jag, nu mera, ej bestrida dess riktighet; heldst det synes mig öfvermåttigt, att Skrifkonsten varit känd långt före den af Moses omraltade stora floden, och i anledning deraf war känd långt före af Egyptierna, som ses af den utaf Fransöfarna i sednare tider der upplästa Zodiaken, och äfwen af Hindus, som ännu hafva i behåll aldeles oförfalskade Astro-nomiska tablör, sedan 70 år före den nämnde floden (wid Robertsons Recherches sur l'Inde, P. 2. pag. 66. sqq.), och knappst äroer nå-

gon således kunna tro, att Perserna, som woro deras närmaste granar, varit i ofkunnighet om en så ädel konst. — Med obetydlig kännedom af gamla Persiska språket, har jag dock trott mig finna, att Persipolitaniska Inscriptionerna äro författade på ett språk, som är en vera Mater Linguae illius qua uctur Zend-Avesta, och att det är mycket enstafwigt, dock måga mera kunnige häröfver dömma *). — Hopp om en bättre och angenämare beställning för hans sednare dagar, tyckes efter detta för honom uppgå, men endast för att lika hastigt försvinna. År 1810, öppnade Kgl. Bibliotekarien Wallmark med Tholander en underhandling, enligt hvilken nämnde Bibliotekarie till honom wille afstå sin hysla wid det Engeströmska Biblioteket. Hwi detta förslag, genom hvilket han war hardt nära att sätta sin lilla Scholmästarens äfwen på spel, icke gick i fullbordan, och alla omständigheterna härwid kunna af hans Biograf icke förtälas, då detta allt endast är kändt af Tholanders närmaste wänner. — Under denna tiden författade han en ganska intressant förteckning öfwer alla i Swerige utkomna Dagblad och Periodiska skrifter, som blifwit inskrädd i Journal för Literatur och Theater, år 1811 *).

Sedan det Göthiska Förbundet, sistnämnda är, blifwit inträdade och gifwit sig en beskiänd antiqvarisk litterär rigtning, kallade Förbundet Tholander till sin medlem, hwaruti han genom sin widsträckt grundliga kännedom af Nordens hälder och sin brinnande kärlek för studium af fäderneslandets älderdomsminnen tycktes wara sällskrifwen. Till den tidskrift, Iduna, som Göthiska Förbundet utgifwer, har han också lemnat följ. bidrag. 1) Solar-Liod, med Öfversättning från Isländskan, (4:de Håft. s. 3—54). — 2) Anmärkingar rörande

*) Grotefends Skrift rörande Spikkriften finnes såsom Bilaga till 2:dra delen af Heevens Ideen üb. die Politik, Verkehr u. Handel der alten Welt, hwilken de wettgäwige kunna jemföra med det ta bref.

***) Denna förteckning finnes fullständigare ibland Tholanders efterlemnade handskrifter.

Göransons Bantil (5te Häft. s. 36—42). — 3) Anmärkingar om Utehögar (l. c. s. 43—60). — och 4) Först till Beskrifning öfver ett gammalt Dryckeshorn (l. c. s. 61—69). Dessutom har han till förbundets Archiv inlemnad Anmärkingar öfver de Noter som äro följande HofPredik. Afzetti öfversättning af Herwarar Sagan. —

Nå Hr Directeuren och FästBoktryckaren Sohm besto att stänka till Kgl. Bibliotheket sin vackra samling af böcker, handlingar m. m. hörande till Boktryckerikonstens historia, uppdrog han åt Eholander att författa förteckningen, hvilken också af trycket utkom år 1812, under titel: Museum Typographicum Sohmianum. 3:o. Ut författa andra häfter af detta Museum, eller förteckningen öfver de betydliga tillökningar som Directeur Sohm i Tyskland, åren 1813, 1814, förvärfvat, hindrades Eholander af sin långvariga sista sjukdom.

Nedan wid början af utafsvningen utaf Svensk Literatur, Tidning, anmodades Eholander att som medarbetare biträda detta företag. Han har också utarbetat äfkilliga artiklar i nämnda Tidning, der hans signatur är — L — DE.

År 1814 blef han, genom en ganska förbindlig och hedrande skrifvelse från Stats-Secreteraren och Vandsjöbådingen Rosenstein kallad till Redactör af de handlingar, som från Consistorierna inkommit till Uppfostrings-Commitén, angående Scholornas tillstånd i Sciften, samt tillika anmodad att öfverwara Commiténs sammankomster. Det mödosamma och widåftiga redactionsarbetet, utförde han, till Commiténs synnerliga nöje, med sin wanliga flit, flicklighet och accurates, i Tabellarisk form, samt, efter ett särskildt och sednare uppdrag, ett fullständigt Register öfver det hela.

I Maj månad 1815, fick han en stark blodförtning, som kastade honom på sjukängen, från hvilken han sedermera icke uppstod. Med fullkomlig kristelig resignation beredde han sig genast till ingången i en annan werld, utan att derföre försumma beredelserna att värdigt fyllo sitt rum i denna, i fall han der skulle komma att längre qwardröja. Under hela den

na hans fränhetstid framställde han ett sönbart exempel på andens herravälde öfver materien. För de yngre lärdomsöfvere som ur hans nästan omätliga litterariska förråd, wille hämta underrättelser, råd och anvisningar, war han under plågorna lika tillgänglig, och hwarje lugnare mellanstund egnade han åt omsorgen att förbätra sina dyrbara samlingar. Då den som berättar detta, sista gången, mot slutet af sitt. September månad, besökte Eholander, fann han honom syfvelst med anteckning af Grammatikaliska anmärkingar öfver Georgianska språket hwilket han, på sin sjukbädd lärt sig. Från fullföljandet af detta och flere litterära företag, ryckte honom döden, twenne månader derefter, den 16 Novemb. 1815.

Men denna ondans seger öfver materien framställde han nästan hela sitt lif igenom. I hans ödgst bräckliga och nästan wanckapliga hydda, lefde en frisk och liflig själ, som framlyste ur de vackra eidiga ågonen och documenterade sig genom den flit, ordning och ihärdighet som stämplade hans företag. Dock tillhörde han icke ensam literaturen, utan orienterade sig lika lätt och med lika intresse i de mest mekaniska förhållanden af det hwardagliga lifwet. Äfwen hans karakter såsom människa war lika lugn och ädel, och godtyglorde han tillförlit på de sednare åren genom sin stränga ordentligheter, och insdragna lefnadsfäkt en omognare ålders excentriciteter, om än de, enligt någares berättelser, öfverstigit gränssorna af en förlätlig ungdoms ysterhet.

Genom testamente, till hwors executor Kverherden i Solna, Kgl. HofPredikanten Mörén blifwit urnämnd, har Eholander, mot afgiften af en märkelig penningsumma till hans efterlefwande slägtningar, till Göthiska Förbundet öfverlemnad sina samlingar af böcker, handskrifter, mynt, och antiquiteter. I anledning af denna gåfwa har Göthiska förbundet — som det säges — fattat det beslut, att wid sin afledne Ledamors graf, upprepa en enkel Minnessten, hvilken för efterkommande må bewittna, att ättwinstone wisa af samtida landsmän, förstodo att statta wärdet af den mångkunnige P. W. Eholander.

Literatur = Tidning.

No 19.

Erdagen den 11 Maj

1816.

Recensioner:

C. Cornelii Taciti Annaler, Öfversatta af
Marrh. Sundewall. Stockholm,
Elmén och Granberg, 1816. 86
sid. 8:o.

(Slut se. No 18).

Hvad, som ännu hindrar vår Öfvers. att uppnå denna högsta fullkomlighet, är icke brist på afseing för Taciti individuela stil. Vi hafwa sett, att han med trohet följer hans spår; och i afseende på den berömda lakonis, men, har Öfvers., ehuru wäl här och der kraftigare uttryck kunnat finnas, i det hela varit temligen lycklig; så långt neml. en författare på de moderna språken kan och wägar gå. Men ännu återstå äfkilliga önskingar. Först tyckes Hr S. sakna äfkilliga subsidier. Att, såsom han sjelf utgifwer, i en så inkränkt literatur som den swerska, ignorera en föregångare, hwilken ej är äldre än 10 år, är knapt uråktligt. Det hade till och med icke skadat, om Öfvers. författat sig de Akademiska Disputationer, som under namn

af Loca Taciti, suethice tradita, under Prof. Kolmodins insende, i Upsala äro utgifna. Dessa äro wäl skrifne af unga författare; men wid jemförelsen har Rec. sunnit mången wändning och mångt uttryck bättre än Hr S:s.

Men det är främst allt angeläget, att en Öfvers. nega träffar originalets mening. I det ofwanstående wisa några ställen, att denna tolkning ännu behöfwer en revision.

Med undantag af bortskaffandet af de många utländska orden, hwaraf detta arbete wanprydes, önskar slutligen Rec. ingenting annat än att Öfvers. med mer omsorg wille wärda periodögnaden. Taciti verk är, om wi så så säga, en stilistisk arkitektur: en öfversättare får ej ordningslöst och uton symmetri hie och dit wråka de ståtliga colonnaderna. Vår öfversättares prosa är icke sållan kraftlös och släpande; och Taciti korta, tankdiga satser på flera ställen lyckligt efterbildade, på andra upplösta i ett flödande ordhof.

„Det är lättare att tala än göra bättre“ — är en gammal sats, som wi Recensenter icke alltid komma ihåg. För att ej förtjena denna förebräelse, har Rec. wägar ett före

lag till en ny öfversättning, efter hans åsigt af det sätt, hwarpå ett sådan konstverk borde utföras. Det underkälles nu läsarens pröf-

Dr G.:

42. „Min maka och min son äro mig icke kärare än min far och staten; men honom skall helgden af hans person förswara, staten de öfrige härarne: min maka och mina barn, som jag gerna skulle uppoffra för eder ära, bortfänder jag nu undan raseriet, att, ehvad ryssligheter som ännu återstå, endast mitt blod må flyta: Tron likväl icke att mord af Augusti Dotterdotterns son och af Tiberii sonhusfru kan göra er brottsigare*); ty hwad fins, som icke I på dessa dagar djerfts, som I lemna heligt? Hwad namn skall jag gifwa denna samling? Skall jag kalla er soldater? Eder, som hållit eder Kejsares son fången inom försänsningar, kringwårds af mordgewär? Skall jag kalla er medborgare, som trampat Senatens myndighet under fötterna? Äfwen de rättigheter, som fiender wäda, hafwen I förbrukat: brunit Legaterns helgd och folkrätten. Den för gudade Julius stillade med ett enda ord en krigshärs uppror, med det han kalla-

XLII. Non mihi uxor aut filius patre et Republica cariores sunt: sed illum quidem sua maiestas, imperium Romanum ceteri exercitus defendent. Coniugem et liberos meos, quos pro gloria uestra libens ad exitium offerrem, nunc procul a furentibus submoveo, ut, quidquid istius sceleris imminet, meo tantum sanguine pietur; ne ue occisus Augusti pronepos, interfecta

*) Man ser af det nedansför aftryckta Originalket att öfwerf. betydligt mistagit sig om meningen.

ning, äfwen om han skulle finna att det blott är ett nytt sätt att föla. — Det är Germanicus som talar till sina upproriska legioner:

Rec.:

icke är mig maka eller son kärare än min Fader och mitt fädernesland: men honom skall utan tvifwel helgden af hans wärdighet, förswara: Romerska Riket dess öfriga härar. Men min maka och mina barn — wore det för eder ära, willigt skulle jag uppoffra dem — råddar jag undan ert rasert, på det att de illbragder, som äro kunna återstå, blott med mitt blod må upphöra; på det mordet af en Augusti ättling och af Tiberii sons maka icke må öka edra brott. — So, under dessa dagar, hwad fins, som I icke wägar; hwad, som varit Eder heligt? Denna samling — hwad namn skall jag gifwa den? Skall jag kalla eder krigsmän? Eder, som kringrunt, som, inom en mur af wapen, belägrat sosen af er egen Fätkherre*). — Med borgare? Eder, som trampat Rådets myndighet? Men äfwen den rätt, som också en fiende håller helig, folkrätten, Stådebuds helgd, allt hafwen I wäldsfört. Den gudomlige Julius stillade ett utlopp i sin härd med ett enda ord: man wägar

Tiberii turus, nocentiores uos faciat. Quid enim per hos dies inausum intemperatum uobis? Quod nomen huic coetui dabo? Militesne appellem? qui filium Imperatoris uestri uallo et armis circumfeditis. An ciues? quibus tam proiecta Senatus auctoritas. Hostium quoque ius et sacra legationis et fas gentium rupistis. Diuus Iulius seditionem exercitus uerbo uno com-

*) Så betydde i Germanici tid ordet Imperator: namn och begrepp af kejsare wado då öföfände.

de dem Quirites, som vågrade swärja fanan: Augustus förfräcke med sin ärbörd och blick Legionerna wid Actium. Om Spanke och Syriske soldater selade i aktina mot mig, som wäl icke är den samme som desse, men dock af dem härstammar, wore der wisserligen förwånande och skynfligt; men Du 1:sta Legion, som fått fanor af Tiberius sjelf, och Du 20:de Legion, som deltagit i så många des slaktningar, som fått så utmärkte belöningar, som fått så utmärkte belöningar, en wacker tocksamhet wisen I eder Besälhafwäre! Min fader får från alla andra Provinser icke annat än glada tidningar, skall jag gifwa honom denna om eder: Att hans unga stridsmän, hans Veteraner icke kunna mättas med tienstfrihet och penningar: Att man här bland mörda Centurioner, bortwrafer Tribuner, sätter Legater i fångelse: Att låger och floder blifwit sblade med blod, och att det är af gunst och nåde jag ännu får lesiwa under edra swärd?"

43. „Swärdre hindrade I mig, I obetänksamme wänner, att, wid första sammankomsten efter uppresningen, stöta wårjan i mitt bröst? Wättre och mer wälmenande gjorde han, som tillböd sin: Jag skulle hafwa

pescuit, Quirites vocando, qui sacramentum eius detrectabant. Divus Augustus vultu et adspectu Actiacas legiones exterruit: nos, ut nondum eosdem, ita ex illis ortos, si Hispania Syriaeve miles adsperearetur, tamen mirum et indignum erat. Primane et vicesima legiones, illa signis a Tiberio acceptis, tu tot proeliorum socia, tot praemiis aucta, egregiam duci vestro gratiam refertis! Hunc ego nuntium patri, laeta omnia aliis e provinciis audienti, feram? Ipsius tirones, ipsius ve-

de swärja fanan och han ropade blott Quiriter. Med en blick, med ett ögonkast fräcke den gudomlige Augustus de Actiska legionerna. Om jag, wäl ej deras like men dock en ättling af dem, icke ärlighdes af Spaniens eller Syriens frigare, skulle jag likwäl finna det öwäntadt och förolämpande. Men du, Första Legion! som af Tiberius sjelf es mottagit dina fanor; du, Tjugonde! som delat så många strider, som fördot så mången belöning, är detta den tacksamhet I hembären eder fältherre! Är detta det budskap jag skall sända min Fader, som från alla landsändar erfar endast glädjande tidningar; — att de unge stridsmän han inswärat, att de gamle, som delat hans ära, icke kunnat stillas hwarstän med hemlof, eller penningar: att endast här mördas centurioner, förjagas tribunaer och sändbud slutas i häkten: att wåra tält sblas af blod, floderna med blod och att jag, omständigt af fiender, andas hwarje andedrag på deras nåd.

43. På första upploppsdagen, hwarföre fränrykten I mig det sern jag war färdig att stöta i mitt bröst, obetänksamme wänner? En bättre, förstigtigare wån war den, som rådde mig sitt swärd. Jag hade stupat; men jag

teranos, non missione, non pecuniâ satiatos: hic tantum interfici centuriones, eiici tribunos, includi legatos: infecta sanguine castra, flumina: meque precariam animam inter infensos trahere?

XLIII. Cur enim, primo concionis die, ferrum illud, quod pectori meo infigere parabam, detraxistis, o improvidi amici! Melius et amantius ille, qui gladium offerrebat. Cecidistis certe, nondum tot flagitiorum exercitui meo conscius: legissetis ducem, qui meam quidem mortem

stupat utan känneedom af alla de brott, som nu wandra min krigsb r: J skulle hafwa walt en anf rre, som w t l rit min död blifwa ostraffad, men skulle h mnat Vari och 3:ne Legioners. Och m tte ej Gudarne till sta, att det blir Belgernas  ra och ryckbars het, att hafwa kommit Romare till hjelp, att hafwa k fwat Germaniens folk. Din ande, f rgudade Augustus, som i himlen blifwit uppragen, din bild, min fader Deusus, minner af Dig, att! m tte detta werka, att de samma soldater, som nu gifwa rum  r blygiel och äro, m  astw  denna fläck och wända sin wrede från samhället till fiendernas förderf! Och J, hos hwilka jag nu ser förändrade tänkesätt, om J  tergifsken Legaterna  r Senaten, lydnad  r Kejsaren, maka och son är mig, ställen eder särskilde från de upproriske, att J ej må smittas: Det skall blifwa ett säkert bewis på eder ånger och trohet."

impunitam fineret, Vari tamen et trium legionum ulcisceretur. Neque enim Dii sinant, ut Belgarum, quamquam offerentium, decus istud et claritudo sit, subvenisse Romano nomini, compressisse Germaniae populos! Tua, dive Auguste, coelo recepta mens; tua, pater Druse, imago, tui memoria, iisdem istis cum militibus,

hade ej ännu sett min b r störta sig i så många illgerningar. J haden walt en annan anf rre, som w l icke straffat mitt fall, men dock h mnats Vari och de tre legionernas. Ty m tte gudarne aldrig f rl na Belgerne den  ran de efterstr fwa, att hafwa upprätt hållit Roms walt, k fwat Germanias folkskammare! M tte din af himlen  ertagne ande, gudomlige Augustus; m tte din bild, ditt minne fader Deusus! ued dessa samma krigsmän, hos hwilka blygseln och  ran nu wakna, wända denna förbittring bland medborgare öfwer fiendens hufwuden! — Och J, hos hwilka jag nu städar andra anleten, andra s nnen, —  r det er  ffigt att  tergifska Rådet sina l ndem n, Fältherren eder lydnad och mig maka och barn, så afl gsnen er från smittan, s ndren er från de upproriske! W re detta wifsheteten om eder ånger, detta bön det af eder trohet!

quos iam pudor et gloria intrat, eluant hanc maculam, irasque civiles in exitium hostibus vertant! Vos quoque, quorum alia nunc ora, alia pectora contueor, si legatos Senatui, obsequium Imperatori, si mihi conjugem et filium redditis, discedite a contactu, ac dividite turbidos; id stabile ad poenitentiam, id fidei vinculum erit.

Landtmanna-Almanacka, af Carl J. Carlqvist, Borgmästare. Stockholm, Gadelius, 1816. 84 sid. 8vo, utom företal eller inledning.

Svenska Allmänheten har nyligen (s rmodligen med stor s gnad) emottagit Hr Borg-

m star Carlqvists så kallade Landtmanna-Almanacka. Man har länge h rt klagas öfwer att ej något t nligt Compendium funnits, hwaraf den mindre upplyste Allmänheten kunnat b rsena sig, och som kunde sprida ljus bland Sveriges Allmoges öfwer den f r alla Rikets Jordbrukare så nödvändiga, k n-

nedomen om ett Landbruks rätta förfel. Denna brift torde, genom nyssnämde Landtmanna-Almanacka, här efter till någon del blifwa af hjälpt. Likväl torde Förf. ej illa upptaga de Anmärkningar, Rec. funnit sig böra göra wid Hr Carlqwists Landtmanna-Almanacka, i synnerhet som man, wid des nogare granskande funnit mycket, som för de fleste af Allmänheten är nödvändigt att känna; mycket förbigånget, andra uppgifter icke nog tydligt afhandlade och några på orentliga ställen anförde. Rec. vill dersöre försöka att, genom sådjande Anmärkningar göra så väl Förf. som Allmänheten uppmärksamme på de ställen han funnit vara mindre tydliga för de fleste af dem, för hvilka denna Almanacka är utgifwen. Rec. vill ej upphålla sig wid att uppräknade uppgifter och erinringar, som han ansett förtjena hvarje mans bifall, utan endast genomgå de ställen, som behöfwa förbättras, antingen genom en ny Upplaga eller genom: Bihang till Landtmanna-Almanacka af Carlqwist, etc.

Landtmanna-Almanackan innehåller underwisningar hwad som Landmannen i synnerhet bör göra i hvarje månad hela året igenom; och efter hvarje månad ett så kalladt Bihang, hvilket innehåller Reglor, Erinringar, Påminnelser m. m. för Landtushållare. Rec. finner denna indelning ej så alldeles väl passande, ty att sätta ett särskildt Bihang efter hvarje månad, då dessa så kallade Bihang sållan innehålla något, som på wis tid bör iakttagas, kan anses för något besynnerligt. Rec. finner det varit mera systematiskt om Förf. först hade anført hwad Landmannen borde iakttaga i hvarje månad året igenom, och till slut bifogot ett Bihang, hvars innehåll blifwit det, som nu är styckadt i 12 särskilda Bihang. — Om man granskar dessa

Bihang, läser wisetligen hvarje denna Boks Läsare medgifsna att det varit mest lämpligt om i slutet uti Bokens t. ex. 1:sta afdelning varit anfördt det som på wiså tider bör förättas, eller det som mest fordras wid den praktiska Ekonomien, och sedan i Bihang eller uti t. ex. Bokens 2:dra afdelning det, som mera tillhör Ekonomins Theorie etc.; Förf. torde häremot göra det inkaster, att denna bok är skrifwen endast för att sprida ljus ibland de mindre upplysta; låt så wara, Rec. förmodar att man äfwen för den oupplyste bör iakttaga ett systematiskt skrifsätt.

Förut är nämt, att efter hvarje månad följer ett så kalladt Bihang. Bihanget efter Januari månad innehåller: Reglor för Landtushållare: alla för allmänheten nödvändiga och, hvilket är en stor förtjenst hos Författaren, med noggranhet framställda. Rec. måste likväl wid 21. Regl. sid. 11. anmärka, att Förf. ingenstädes anført wid hwad tid på året de frön, kärnor och nötter, som i denna regel förestås att planteras, böra utsås eller planteras. Det är allmänt bekant, att till närwarande tid knapt någon Bonde i Sverige gjort sig besvär att af frön och kärnor uppdraga träd; huru will man då, att ett för Niket så nyttigt företag skall winnas, om man endast wisar den nytta detta skulle medföra, men alldeles uraktlåter, att säga den okunnige på hwad tid löstråds frön och kärnor blifwa mogna, och när den mest tjenliga tiden är att så eller plantera dem?

Ibland erinringar hwad Landmannen bör iakttaga under Februari månad, anføres sid. 12. i 5:te mom. I trädgården föres fyllning och planelastwarne tillagas etc. Denna punkt är på detta ställe alldeles öfverflödigt, ty då de plantor, som här nämnas ej kunna eller behöfwa sås förr än i början el-

ler i medlet af April, är under nästa månad god tid, att tillägga hward som här till är af nöden. Om detta på wissa orter i Sverige, der man denna månad ej har någenting nödwändigare eller onödigare göromål, som nu måste förrättas, kan låta sig göra, är det ej nödiat, att i en HushållsBok för Allmogen förelä sådana swäfsaker på orjentlig tid och förbundna med många swärigheter, då snö och is denna årstid wanligen betäcker både spilling och trädgård. Samma Sida förekommer widare uti 7:de Mom. Man utför gödseln i högar, om så för godt finnes etc. Förf. hade borde tillägga, att man i denna månad bör utföra gödsel, jord, sand etc. till oblade Skogsomögar, äfwen som man bör föra till sina bestämde ställen artificiell gödsel från sjökuster, bergstrakter m. m. som nedanföre skall på sina tillbörliga ställen anmärkas.

Wihangen till Februari månad innehåller några goda erinringar wid utfordringen, hwar ibland förekommer sid. 14. 2:dra mom. Kor böra, utom wanligt godt foder, äfwen utspisas med färsk hästgödsel etc. Detta tyckes wäl wara något onaturligt, men torde likwäl medföra mycken nytta, om man ej har tillräckligt foder för fåkreatureren. Förf. hade i korthet borde beskrifwa huru denna gödsel bör användas, ty kreaturen låra wiserligen icke förtära Hästgödsel, den må wara huru färsk som helst, så framt den ej användes så som wanligt, så kallade sorp af agnar och höfrö, med någon tillsats af mjöl och salt etc. Samma sida i 4:de mom. Allt Sö bör insaltas, som som gör det dubbelt drygare och hälsofammare för Hästar. Det är allmänt bekant, att saltet är oumbärligt i alla hushåll. Om man lägger till allt salt, som i Sverige är en allmänt behöflig krydda,

måste köpas af Utlänningar, torde det wid flera tillfällen blifwa swårt för Allmogen, som fördrifft är berungad med många utgifter, att köpa salt till sitt hö, hwilket wiserligen skulle medtaga lika mycket, om ej dubbelt så mycket, som är nödwändigt till hushållet. Förf. har härwid äfwen glömt att nämna, huru stor quantitet salt ätgår till hwart last hö. Detta hade borde ansöras i 5:te mom. sid. 48 wid erinringar hwed Landtmannen har att iakttaga wid höets sorteringar, der Förf. äfwen påminner om: att salt bör strös emellan höet. Ibland dessa erinringar wid utfordringen hade Förf. ej borde förglomma att påminna om utfordring med Korwårter, såsom Koswor, Posäter, Morörter, Rodebetor etc. Hward nytta nämde Norrbrukets medföra, såwäl för Ladugården, som isynnerhet för Åkren, hwarvå de planteras, inhämtas af Begrupps Anmärkningar wid det Engelska Åkerbruket, uti 12 Kapitlet sid. 316 och följ. Om Rodebetors nytta m. m. ses i Fischerströms Ekonomiska Dictionair under Ner. Beta Vulgaris sid. 512 och följ. Förf. hade äfwen här borde afhandla nyttan af att odla foderwårter, neml. Rösifer, Lucern, Saint-foin, Timothei etc. Nyttan af Foderwårters odling är allmänt erkänd af dem, som odlat i stort. Allmogen har hittills ej mycket bryt sig om att kultivera foderwårter; derför borde Förf. till Landmannas Almanackan, för Allmänheten fullständigt hafwa beskrifwit nyttan och winsten af att odla gräs och andra foderwårter.

Ibland Mars månads förrättningar förekomma i 4de mom. sid. 16: Trån (NB. frukttrån) qwisstas och rensas från mossor etc. Några tiden att rensa frukttrån från mossor är wiserligen i Oktober månads slut, sedan man skordat frukten. Samma sida i 5:te mom.

Wafur eller Wal-björt, Alf m. A. trädskag etc. uppskötas och hemföras etc. Nästa tiden att sålla Wainurbjört torde likväl vara i slutet af Waf eller under saf-tiden. Likväl bör iakttagas, att barken ej aftages förrän trädet är torr, åtvenksom att alla trädslag, som nyttjas till för- och andra redskap, böra torfas under taf, ty om de utsätas för fria lusten torde de ibland taga Råta och wid andra tillfällen spricka sönder af solens åverkan.

Bihaget till Mars månad innehåller Erinringar wid Gårdning och Stängning. Wid dessa erinringar måste anmärkas att Gref. alldeles utaktlåtne, att anlöpa andra gården än af gårdse och ris. De så starka och skogsbesparande dubbla stenmurar äro ej omnämde på något ställe i Landmannas Almanackan. I en afhandling, som är ämnad till Bondens handledning wid alle hwad han sig företager året igenom, hade en så vigtig Artikel ej berdt utelämnas, ihjinnerhet då flera oberydliga artiklar äro anförda! Gref. har sig wiserligen bekant, att dessa stenmurar rekommenderas i många Patriotiska Hushålls-Skrifter, och att flere af de Kongl. Hushålls-Sällskapen, som nyligen blifwit stiftade i de fleste af Rikets Län, genom beldningar sökt att befördra såwål stängsel med sten, som genom jordwallars anläggande. (Se Calmare Läns Kongl. Hushålls-Sällskaps Läsning för Allmoget No 2 och 3, samt Örebro Läns Kongl. Hushålls-Sällskaps Handlingar 5:te Häftet sid. 8). Jordwallar med diken på båda sidor, samt lesiwande häckar af taggsullslöstrån etc. äro ock utelämnade. Rec. will härwid erinra, att dessa stängsel borde framför andra, blifwit rekommenderade uti Landtmannas-Almanackan. Rec. har ej funnit jordwallar med diken och häckar beskrifna i någon annan Hushålls-Åhandling än uti Örebro Läns Kongl. Hushålls-Sällskaps Handlingar 1:sta Häftet sid. 18. och will derföre, genom utdrag ur nämde Handlingar, lemna Allmänheten underrättelse om dessa nyttiga stängsels förfärdigande.

(S. utf. följer.)

S m å r r e S k r i f t e r.

Strödda anteckningar öbrande Witterheten; Sria Konsterna och Antiquiteterna inom Gädenslans det, samlade och utgifne af E. W. Grefsa Häftet. Innehållande Reflexioner öfwer Expositionen af konststycken i Sria Konsternas akademi. år 1815. Stockholm, Delen 1815. 28 sid. 8:0.

De anmärkingar wid Kongl. Sw. Akademiens för de Sria Konsterna exposition år 1815 som finnas inföda i denna tidning under No 24 och 25 samma år, tyckas hafwa gifwit anledning till dessa „nytteligare“ reflexioner af Hr E. W. „De kunna likwäl“ — säger han, „utwisa huru mer än en konstfälskare fattar och gran-

skar samma sak. Det kunna de wiserligen; men det är också allt. Alldeles icke wisa de att Hr W. bättre fattat och granstat sitt ämne än hans föregångare. Hr W. må wäl vara konstfälskare, men konstdomare är han alldeles icke. Derom ger öf hans skrift tillräckliga witnessbörd. Och hade han gjort klart för sig, hwad man billigtwis fordrar af den, som will framträda såsom Domare öfwer Smillets oddliga werk, hade han säkert hållit inne med det tomma och halslösa stadsder, hwarmed han nu fyllt dessa blad.

Allt följa Gref. genom alla artiklarna af hans skrift, skulle leda öf för långt. Till att bewisa sanningen af wårt omdöme må några få ställen

anföras. Sid: 7 tablas Hr Zahlerantz för det, att han icke nog tydligt contourerat sina trädpartier; „så att deras hittills warande ensformighet“ säger Zörf. „icke är utbidad i hvar deras olika slag.“ — (?) Om otillbörligheten af denna kritik jäfwar Rec. till alla, som sett något af Hr Zahlers hand. Men Hr W. fordrar kanske att en Landsk. påmålning skall vara arbetad som en planche uti Swensk Botanik så att man genast skall kunna se så f. ex. salix pentandra ifrån Salix viminalis o. s. w. Zörfattaren meddelar äfwen Hr Zahlerantz goda råd. Han råder honom neml. att „alltid begagna naturen“ — och tillägger rätt näml. att „inom Sverige är ingen brist på intagande till och med (hvad tycks?) romantiskt sköna Landskap.“ — Likom denne store konstnär icke skulle hafwa tillräckligt ådagalagt sin förtryliga bekant- skap med den natur, som omger honom, hwars rika skönheter han med så underbar konst wetat framtröffa i sina arbeten.

Swer Herr Nyströms Bacchant går Zörf. sig lustig, i det att han sid. 13 anmärker att den 1813 war exponerad först en vecka med amputerad arm: sedermera några dagar med repare- rad och efter slutad exposition transporterad på Kongl. Kasarettet. Genom det förnyade exposition 1815 säger han sig vara rädd, att den för ofta blit afkådad. Rec. deremot fruktar att Hr W. fått se den för litet. Han skulle i annat fall ej tillåtit sig ett så illa påskande skämt öfwer detta mästerverk, som Sergel med tårar i ögonen betraktade.

I anledning af Hr Lauri arbeten önskar Zörf. — „och det med förmodan af gynnande utslag“ (så säker är han på sin sak) att hans lit belades till andra sammansättningar, såsom mer använd- bara i konstfamlingar, hvilka blott kunna omfatta så eldstycken i anseende till den likhet (som) mellan dem råder.“ (!?!)

Stilen är i högsta grad tung och barbarisk. Se här ett par prof sid. 7. „Förmäntligt är dock när en tassa, genom tillfällighet i framtiden upphö-

rande, sådå såsom afbildning alltid afkådas såsom god Historiemålning.“ Sid. 8 „Ungdomens nat- urliga behag åtföljdt af intagande sått att wara går personen intressant och så, att åtmärkningen (?) afkådas från det oregelbundna skandom hos naturen finnes inlagdt.“ Eller sid. 16. „Blifwe det i sorgen rytande Leijonet (här tas las om förslaget till minneswård öfwer Carl XII) äfwen så wäl utfördt i Bronzen, som det snickt är anbragt i teck- ningen skulle från det uttrycksfulla i denna Allegoriska bildning mer uplys- ning om rätta sammanhanget af den plötsliga katastrofen stå att hämta ån möjlig utur inskriften om denna in- nom seklets utgång komme att riskas.“

Det enda intressanta i denna pjese är anföras det af den inscription, som finnes på monumentet efter framsedne Hans Excell. Geefwe Axel Ferner, utfördt under Prof. Götthes direction i parken wid Steninge. Hr W. har afskrifwit den efter en i Prof. Götthes atelier besittlig deslin. Den lyder sålunda:

Med årsta bygder
wärdig wurrpurn honom prydde
efter sextie års otillwiltig wandel
från högsta åra den han förwärswat
tyckt genom fanatisk willa den han icke wällat
gic han utur förångelsen
20 Juni 1810
till oförgånglig sällhet

Hans kost
hwiifande i återgriften
fann här sin sörsta frid
Hans minne
af ofkulden fredadt
påfallande rättwis afriking
njuter denna gård

„Öbrjande Brodern reste minneswården.“ läses å postamentet.

Slutdeclaration till Hr Boktryckaren
Palmblad.

Under loppet af den metriskas disceptation, på hvilken jag råkat komma med Hr P., har jag väl en gång tillförene yttat, att jag förmodligen icke mera skulle fortsätta skriftväxling med en man, som, under en brännande törst efter literatur, under en total brist på dertill berättigande egenskaper, tagit det förtviflade partiet, att likt och olik angripa, och som, utan att någonsin sätta i fråga, huruvida han i kraft kunnat mäta sig med dem, han attackerat, söker ett slags ryktbarhet genom själva sitt fall, hvilket från hans ståndpunkt hvarken kan blifva värdigt eller märkvärdigt. Men — omständigheterna fördrå ännu ett svar. Detta skall dock blifva kortt och tillika å min sida det sista.

Hr P. beskyller mig i sin sednare i Sv. Lit. Tidn. Bih. 15 och 16 N:ror införda uppsatts — hvaraf $\frac{5}{8}$ innehålla ett i högsta grad puerilt och miserabelt overt, $\frac{1}{4}$ något, som icke hör till hufvudsaken och $\frac{1}{8}$ något, som skulle höra dit — att mot honom hafva använt personliga smädelser. Detta är osannat. Jag har blott gifvit en rättmätig vink, huru Hr P:s åberopade skrifter (med förlof sagdt) böra bedömas, och visat, huru rika åmnen till anmärkingar de erbjda, om man ville göra Hr P. den äran och sig sjelf den vederdigheten, att genomtråka dem. Jag har ej vidrört annat än Hr P:s litterära person, och det är icke mitt fel, att han framställte sig för ett vidrörande, som svudit. Jag har ej ens gjort detta, föråran jag blifvit liksom offentligen dertill provocerad genom Hr P:s oanständiga uppsåtande i denna Tidn. 23 och 24 N:ror, till hvilket jag ej finner mig hafva gifvit annan an-

ledning, än att jag i mitt första svar till Iliad -- Rec. sagt mig icke kunna antaga den Phosphoriska Versdrän som en gällande lag. Hvilket afskyvärdt brott! Det kan väl hända, att mina ord inneburo begabberi, när jag kallade denna Rhapsodi Verslära; men hvarföre skall Hr P. alltid tro, att man begabbar, då man framdrager hans snillefoster? Den, som förebrås af sitt samvete, är likväl ännu ej alldeles förhärdad.

Sedan Hr P. misslyckats i sitt förra musikaliska Specimen, har han nu tillgripit ett arithmetiskt, hvilket är lika olyckligt. Det grundar sig på en fullkomligen falsk uppgift, ett vanligt konststycke af vissa Receasenter och deras Åskledare. Jag har aldrig påttatt, att Daktylerne rådgöra och blomstrande äro lika gällande i metriskt afseende, utan blott, att de äro för uttalet af Daktylen lika lediga, hvaröfver ingen lär förundra sig, som betänker, att grader i uttalsledigheten gifvas äfven af de Daktyler, som efter princip äro lika. Med tydliga ord har jag sedermera sagt, att Daktylen rådgöra icke är precis inträffande med de gamla Språkens eller bestående af en lång och två lika korra stafvelser. Dessas Daktyler skulle kunna uttryckas med $1 + \frac{1}{2} + \frac{1}{2}$; men rådgöra var enligt min musikaliska expression $1 + \frac{1}{2} + \frac{1}{4}$. (Tillåfventyrs kunde detta ändå nogare bestämmas genom $1 + \frac{1}{2} + \frac{3}{4} + \frac{1}{2}$). Jämförelse kan således ej lämpligen ske mellan de bägge särskilda expressionerna, utan endast mellan termerna för sig själva i hvarje expression; ty Daktylen rådgöra har ett trefaldigt tonförhållande, som ej kan mätas jämnt med tonförhållandet i de gamla Språkens Daktyler. Detta behagade Hr P. observera; och han skall deraf finna, att $\frac{3}{4}$ icke behöfva göras lika med $\frac{1}{2}$.

samt att hela hans mödosama equations-byggnad genom denna korrrta invändning ramlar *).

Det lär såla mycket undantag, att *Metrum* icke erkänner andra tidsförhållanden, än sådana dubbla och enkla, som $1 + \frac{1}{2}$. (Man kan ju också säga, att liksom 1 är dubbla quantiteten af $\frac{1}{2}$, så är $\frac{1}{2}$ dubbla quantiteten af $\frac{1}{4}$; hvadan *Metrum* ej heller bör hafva något emot $1 + \frac{1}{2} + \frac{1}{4}$.) Våra moderna Språks lynne har nödgat oss, att i så många andra väsentliga afseenden afvika från de gamlas *Metrik*, att dylika *Daktyler* med trefaldigt förhållande icke böra anses heterogena. Quantiteten afmättes i *Gräkland* och *Röm* efter position och *Vocal-contraction*; hos oss är accenten eller tonvigten i uttalet rättensnödre för stavelse-måttet. Vi måste använda *Trokéer*, der de Gamle endast nyttjade *Spondéer*, och sjelfva vår *Spondé* i ett och samma ord är, efter hvad *Hr P.* förut sett sig tvungen att med-

gifva, icke lika med de gamlas eller som $1 + \frac{1}{2}$, utan förhåller sig ungefärligen som $1 + \frac{3}{4}$. Den jämna lätfattliga *Gräkiska* och *Romeiska* *Meter* är alltså redan bruten. *C. A. H. Clodius*, hvilken *Hr P.* i sin yrrel tror att jag icke känner, och ur hvars *Entwurf einer systematischen Poetik* han *wirget* en *taquet* utplockat sina *Versmåtor* och *Citater*, säger: „Indessen ist eigentlich der Hexameter der Deutschen ein ganz anderer Vers, als der alte. Er besitzt nicht die Fülle und ruhige Gleichmäßigkeit.“ Ytterligare yttrar sig *Fr. Schlegel*: „Es giebt bey uns nicht Längen oder Kürzen wie bey den Alten, die unter sich für gleich angesehen werden, sondern unter den bedeutenden Sylben eine gar nicht zu bestimmende Menge von Abstufungen der Bedeutung und des Gewichts.“ Det är fördenksull af modificationen i begreppet som modificationen af stavelse-längden betor. Nu är det ofta upprepade ordet *rädgöra* sammansatt af två accentåtgående ord. Men emedan första stavelsen *räd* här bestämmer betydelsen af *göra*, som det före i compositionen endast spelar en underordnad röle; så måste väl stavelsen *gö* till hufvudsakligaste delen förlora den accent den före compositionen ägde, och således blifva *Daktyl-måsig*! Delas åter ordet i två *Hexametriska* *Versfötter*: $|-räd|göra\ 0|$; så upphör *räd*, att genom sin ökade längd hö-

*) *Hr P.* uttrycker nu *Daktylen blomstrand* med $1 + \frac{1}{2} + \frac{1}{2}$, men i *Lit. Tidn.* 24 N. med $1 + \frac{1}{2} + \frac{1}{2} + 1$. Wille man jämföra dessa bägge expressioner med hvarandra, så skulle *Hr P.* påstå, att $2 = 3$.

ras såsom den bestämmande hufvudsakstafvelsen, och sambandet, hvarigenom de till ett enda ord förernas, är 1 , och med det samma afklippr. Men *Meter*en? *Den förändrar*, säger *Hr P.*, ofta ordens valör och gör en ursprungligt korrrt stavelse-läng. Detta hinder understundom i *Gräkiska* *Språket*, ganska sällan i det *Latinska*. Är likväl denna licence en dygd och bör den gälla som princip? Hos de gamla afficerade denna gehöret mindre; ty man var der van, att höra korrrheter genom consonant föllningen förlängda. Men hos oss ligger *Versens* fullkomlighet deruti, att stavelseernas accent så öfverensstämmer med *Meter*en, att en om denna okunnig *Läsare*, blott han kan uttala orden i riktig profaisk *Rhythm*, äfven uttalar dem i riktig *Meter*. Här af följer alldeles icke, att *Versen*, som *Hr P.* efter *Clodius* uppger, skall sänderfalla; ty sådant beror derpå, att flera *Versfötter* efter hvarandra jämnt uppfyllas af ett särskildt ord i hvarje, hvilket på mångahanda sätt kan undvikas. När ett korrrt ord göres till långt; så bör det icke för meningens fordran af en viss vikt på samma ord: För denna oratoriska accent måste dock gifvas någon noim; ty lägges den utan urskilning på hvilket obetydande ord-ljud som heldst, så går alltsammans zum *Formlosen und Unbestimmten*. Tror *Hr P.* verkligen, att i den *Versen*, han af *Goethe* anfört,

Und würdiger vor dir. Und was ich bin,
sidsta stavelsen i *würdiger* genom hans återopadictus höres lång eller att ej i pronuntiationen den på denna stavelse i *Versen* lagda ljud-längd öfverhalkas; så är han bra okunnig om all declamation. Jag vet, att *Voss* någon enda gång begynt ett versmått inuti *Hexameter*en med ett korrrt ord utan oratorisk accent, äfven som *Eriherre Adlerbeth* en gång i *Aeneiden*,

Promulus äfven och *Ithys* och *Klonius* och *Dioxippus*;

Men *Frih. Adlerbeth* klandrar sjelf detta fel, som han kallar det, och uppger, att han varit tvungen dertill af de många sammansättande nomina propria. — Af detta allt iahämtas, att *Hr P.*s in-consequence ännu lyser i sin fulla klarhet, och att, om hans vinglande satser antogos och hans profodiska ofeder smittade, man skulle gå från enasteget till det andra, till des som omsider, under förebarande af den harmonifödande friden mellan *Rhythm* och *Meter*, författade sådana *Verser* som t. ex. dessa *daktyliska*:

— 0 — 0 — 0 — 0 — 0 — 0 —
Elickan tjuftande hjertat fånglade,

— 0 — 0 — 0 — 0 — 0 — 0 —
Gudomligt skön hennes figur månd' vara.
Hr P., hvars ultrascholariska eller infrasccholariska

ika talang förstår att riktigt upplösa de båda hvarandra motvågande elementerna, torde dock kunna i dessa Verser försona Rhythm och Meter till högsta potens af harmoni.

Saant är, att genom iakttagande af sträng Accent-korrekthet nog svåra band skulle läggas på den rimade Versen, som redan är generad genom Rimet. Men skall man dertföre efter princip söka deducera en licence, som i sjelfva verket undergräver och confunderer det rätta uttals-ljudet, och autorisera olika tonvigt på samma stafvelfer i Prosa, i Metriska Vers och i rimad Vers? En sådan multiplicatio entium vore en besynnerlig Språkfullkomlighet. Då man för denna svårighets skull medgifvit åt Rimversen en frihet, som ej bör tillkomma den orimade, har man alltid dämpat den genom declamationen. Som i de ord, hvilkas accenter i constructionen ej öfverenskommit med Metern, låtit deras profaiska, riktiga ljud höras. Verstakten går derigenom icke förlored; ty, ehuru den något afviker vid sjelfva uttalet af det orätt placerade ordet, höres den dock strax åter vid ett följande med metern instämmande ord, vid en inträffande taktvila och vid det symphoniserande slutet af verserna. Om till Versharmonien denna bittra strid mellan Rhythm och Meter nödvändigt fordrades; så skulle ju en Vers, der bägge congruerade, t. ex.

Ty ägde slafven hopp, att kunna dö med ära,

Min Vän! han ledde icke slaf, — —
vara oharmonisk. Och hvem kan döma så om dessa vackra Verser? Eller är följande.

Se olyckan är stor, och tusende i fara,
mera harmonisk, emedan olyckan och tusende äro så ställda, att deras sista stafvelfer så i Versen en tonvigt, som de ej i prosan äga, och som såjedes måste genom declamationen corrigeras? Eller denna.

— — — — —
Utaf olyckorna: i olyckornas djup.

i hvars bägge hälfter samma ords alla stafvelfer fått en conträr tonvigt? Hvad blir det slutligen af vårt sköna Svenska Språk, om det efter princip kan så marteras?

Det af Hr P. eftersagda påståendet, att all harmoni i denna ändligheten uppkommet genom försoningen af tvänne motsatser, lemnar jag i sitt värde. Jag har ej haft anledning, att derom ingå i någon disquisition, och rätta tillfället dertill är ej heller nu för handen. Jag har blott — och det endast i förbigående — betviflat denna föregifna sientlighet mellan Rhythm och Meter, och får ännu en gång bedja Hr P. med lugnt sinne eftertänka, om icke i begreppet *motsatis* ligger

det enas totala upphäfvande af det andra, så att, om det ena blir rådande, det andra försvinner, och att fördenskull en försoning dem emellan är lika ren contradiction, som att två parallela linier räkas. Många ikenbara motsatser gifvas och många olikartade krafter, som hvar på sin sin framgå till ett mål, der de kunna förenas; men Hr P. gör ej ett sådant undantag. Tvärtom äro Rhythm och Meter bägge ejusdem familia, deras beståndsdelar äro analoga och skillnaden utgöres allenast af den sednares mera bestämda ordning. Quintilianus, som förtiger denna deras ömnhets-harmoni, säger dertföre, att *utrumque constat pedibus*; att *metrici pedes adeo reperiuntur in oratione, ut in ea frequenter non sentientibus nobis omnium generum excidant versus*; att *nihil est profa scriptum, quod non redigi possit in quadam versicolorum genera*, och att *Rhythmi, id est, numeri spatio temporum constant, metra etiam ordine: idcoque alterum quantitatis videtur, alterum qualitatis m. m. Voro de nu verkliga motsatser; så skulle spatio temporum upphävas af Metern och all ordo af Rhythmen, hvilket är orimligt: så skulle äfven begreppet *quantitas* vara upphäfvande motsatts mot begreppet *qualitas*, hvilket är lika orimligt.*

Hr P. förtäljer, att han ej hört någon beröma min Öfversättning af Ilias. Jag är ej nog förmåten att tro, att Hr P. raillerar; och om jag sade mig tro detta, skulle han snart rycka fram med ett dacapo af sin rörande cantilen om min gränslösa egenkärllek. Jag hör härvid endast tillägga, och det utan allt raillerie, att, så länge Snille, smak och gehör ännu finna rum i det gamla goda Sverige; man lika litet skall beröma Hr P:s producter, som någon opartisk på alvar hitills har berömt dem. Glömskans mäktiga Magnet attraherar dem oemotståndligt. Ett beröm eller tadel af den Palmbladiska mannen är utan betydelse, och den litterära reputation, jag kan äga och hvars ringhet jag sjelf alltid erkänt och skall erkänna, beror dock ej af en sådan bagatelle. Någon kan framdeles öfversätta *Homæros* bättre än jag; men denne någon blir kvarken Hr P. eller den, som är nog såvisk att modellera sig efter honom *).

Fäsfängt bemödar sig äfven Hr P., att genom

*) Den ogement skarpsinnige Hr P. anmärker, att ej i hans *Tryphiodoros*, liksom i min *Homæros*, *Muldsnorna växer vildt*. Denna besynnerlighet är likväl i ett land, der hästar och åsnor ute på de ofantliga betesmarkerna i frihet kringsvärmade, icke så stor, som Hr P:s obarmhärtighet, när han i sin *Tryphiodoros* kör ett *söl* med *nybeokade idmmar*. (Phosph. 1812, N:o 1, pag. 24).

itererade nödrop om *okunnighet* neddraga mig i den krets af tanketomhet och kunskapsförvirring, i hvilken han sjelf drifves omkring, lik en redlös galeja på hafvet. Detta stratagème är för mycket utflitet, för att nu mera duperas någon: Och det är verkligen narraktigt, att höra nybegynnaren Hr P., som ännu är en vankelmödig framling i Vetandets region, försäkra, att jag ej känner de nyare Författare, som skrivit i dessa metriskä ämnen, emedan jag ej, liksom han, med en beqväm blind tro fasthånger mig vid deras ord och anser dem som osvickliga orakel.

Hr P., som i ett rätt förståndigt ögonblick tyckes desavouera sina andra litterära alster, önskar, att jag vidrört hans började tolkning af *Sophocles*. Tilläfsventyrskän sådant ske någon gång; ty derom är mycket att säga. Nu får jag blott förklara, att samtliga Syskonen äga ett omiskänneligt tycke af hvarandra. Syskontycket bibehåller sig till och med i den af Hr P. anförda och tvifvelsutan af honom sjelf fabricerade versen.

En Gud med blindhet slog den mannens ögons ljus, i hvilken sene oriktigheter förekomma, först den, att *slå ljuset*, och sedan den, att *slå ljuset med blindhet*. Om blindhet består i frånvaron af behöfligt ljus; så har Auctor sagt: *En Gud tog bort ljuset från ljuset*. Nog förtä, mar här — hvilket annars oita är svårt — Hr P:s mening; men expressionen är icke desto mindre logiskt felaktig. Är det då så svårt, att skriva en förnuftig rad? Kanhända hör de k detta till samma liberalitet i principer, som låter första stafvelsen i *Skyddarinna* vara dels lång dels kort, och i analogie hvar-

med man kunde rikta den *Palmbladiska* verslåras med följande regel: alla Substantiver på *inna* hafva de föregående stafvelserna efter behof långa

eller korta, t. ex. *Skyddarinna*, *Wäktarinna*,

Domprostinna. Sådana långa och tunga stafvelser corripierande borde likväl ej autoriseras af den, som väsnats så gruffligen öfver den uttals-lediga Daktylen rådgöra.

Hr P. säger sig vara för stolt, att inlåta sig med mig i försvar för sina skrifter. O ädla stolt-het i så mycken fattigdom! O Don Ranudo di Colibrados! Stoltare hade Hr P. haft skäl att vara, om han aldrig utgifvit dessa så kallade skrifter, i hvilka ett pretentiöst och påfände non-sense är lifselementet.

Till ett beslut får jag förklara, 1:o att jag icke, som Hr P. synes frukta, är ond på honom. Till föremål för vrede är han ej qualificerad: årlöjet och medömkan täfla om honom: 2:o att jag önskar Hr P. en rolig slummer icke blott i *evändne* är, utan ju längre ju bättre, samt att han ej under tiden måtte uppbritta af sina vanliga metro-rhythmiska paroxysmer, hvilka såkerligen försvaga hans lättörda varelse: och 3:o att ehvad Hr P. hädanefter skriver eller låter skriva emot mig i detta ämne, det må vara så påbelaktigt och orimligt som heldst, jag ej ämnar förlora flera Rdr: på den drygt betalda rättvisan, att i Upf. Litt. Tidns Bihang få vederlägga obefogade och ohyffade uppfattser.

M. WALLENBERG.

Till Hr Lektor Wallenberg.

Sedan Undertecknad, för att få vara i ro, på tvenne år antagit den af Hr W. sjelf föreslagna vapenhvilan, har det förefallit mig förvånande, att åter se Hr W. med sin gamla, oustreckliga vrede oväntadt framträda på Fridsfältet. Denna tvifvel lärer således mycket roa Hr W. — Hvad mig beträffar, måste jag tillstå, att det är nog tröttsamt, att för tredje gången upprepa detsamma som man redan två gånger förut sagt; och allmänheten lär, efter den vändning Hr W. gifvit denna „disception“, längesedan ledsnat vid en undersökning, hvaraf intet annat resultat står att vinna, än om Hr W. är den största Eumetricus på jordkloten (hvaraf skulle följia, att alla andra äro dåliga verssnidare) eller icke. De skäl jag anförde emot Hr W:s satser, har jag ytrat, icke för att skada Hr W:s „literära reputation“ (hvilken jag tveriom verkligen önskar måtte tilltaga), utan för att gifva nybegynnaren, som kanske skulle kunnat förledas att antaga en så beqväm verscheori, en vink om orig-

inaliteten af Hr W:s metriskä grunder. Hade sådant kunnat ske, utan att inblanda Hr W:s auktorskrälek, så hade jag hellre valt denna utväg. Meller-tid skall Allmänheten dömma, hvilken det bäst lyckas — Hr W. att göra gällande det af honom påfundna verssystem — eller mig att försvara en teori, som i tre språk och af de bekantaste metrickä allmänt är antagen. Det är endast deras olycka, att Hr W. ej fasthånger vid deras ord och anser dem som osvickliga orakel! Visserligen är det berömligt, att Hr W. sträfvar att vara sjelfständigare: dock vore det fatalt, om det endast blefve Hr W. sjelf, som antoge och beundrade sina metriskä påfund. Hittills, innan man sjelf uppställer ett system, har man åtminstone plågat förut visa ogrunden af det förut gångse. Ifall Hr W. tror sig hafva öfvervunnit mig, så återstå ännu att besegra Voss, Hermann, A. W. Schlegel samt Frih. Adlerbeth. Innan Hr W. vågar denna fejd, har jag anfett honom behöfva två års förberedelser: hans första skrift öfvertygar mig att denna tid ej är för lång tilltagen. P.

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

No 20.

Lördagen den 18 Maj

1816.

R e c e n s i o n e r :

Ord- och öfver Nordiska Mythologien.
Nyköping, 1815. 199 sid. 8:o.

Det återwaknade intresset för Nordens Fornålder och fädernes urminnen har mer och mer gjort Hjelpredor för Förklaringen af Asa-Mythologien nödvändiga och behöfliga. Ty i hvarje period af ett folks själfständiga och genuina bildning, är den fast sammanknuten wid de gamla troslärorna, och hvarje yttring af den intellektuella förmågan ledjar sig omedelbart fast wid Mytherna, antingen modifiserande eller utvidgande dem. Man försäkrar således icke något Konstalter, ja icke engång lifwet i en sådan period, utan att fåna de under densamma herrskande Myther. En undervisning om dem, som varit trodde under Nordens hedniska tid, är således omgänglig om det skulle blifwa möjligt, att allvarsame intressera den äldre Allmänheten för det inhemska antiquariska studium. Detta förmådde öfwen, redan 1811, en förtjent vetenskapsakademien, att utgifwa en swenskt öfvers-

sättning af Myerups bearbetning af den profaiska Eddan (hvilken nu nyligen erhållit en ny Upplaga), och hvarje swensk måste wara honom förbunden för hans möda. Men denna profaiska eller enligt wanliga benämningen, Snurlesonska Eddan, uppfyller icke så alldeles ändamålet. Den är en ganska underhållande och artig läsning, i hänseende till den verkliga genialiska som ligger i formen för anbringandet af de många otäckartade mythiska Sagorna, men den är hwarken fullständig eller ren. Den söker öfwerallt sitt ursprung från en senare tid, sedan Asaldran länge sedan förfallit och af ett annat trossystem blifwit utträngd; liksom man tydligt ser att den icke leder sitt upphof från en man som, innerligt hängifwen Fädernes tro, behandlade Mytherna för deras egen skull, utan för ett främmande ändamål. Det är neml. redan omotståndligen bewisadt, att den profaiska Eddan blott war ämnad till en handbok, till Hjelpreda för dem, som wille studera isländska Skaldekonsten, och kan således, likväl utarbetad i en wida högre och ädlare anda — sättas ungefär i samma klaf som Du Rous-

Huorinn Skaldskapar hofst. Och Skaldad, som är afdelad i tvenne hästen: Kenningar och Liodsgeirir bygger twifvelsutan wida flera dikter än Hafonarmal, Thorsdrøpe (icke Drage som det låses i Boken) och Idunars Bortdrøwande. Såsom egentligen afhandlande den norrånstka Prosodien, måste den naturligtwis bygga på nästan alla gamla qwäden som woro att tillgå. — I afseende på de mytologiska berättelser som här och der i denna del infliatas, är det dock otwifwelaktigt, att de till det mesta stödsja sig på yngre Sånger, såsom bland andra, på Thiodolfers af Hwine, hwilken är den äldsta bekanta Sagesmannen för Historien om Iduna, hennes äpplen och hennes bortdrøwande, ehuru derom icke ett ord nämnes i artikeln om Iduna (sid. 81-84).

Deremot är vår auktor mycket fallen för att sammanblanda senare, efter Christendomens införande i Norden, uppkomna widskäp-pelser med de gamla hedniska begreppen. Så t. ex. göras, sid. 4 — de gamla Dvärgar till identiska med de senare tidernas Bergtroll, hwartill likwäl Niddars Synes Wisa kan gifwa någon anledning. — Hwad Strömkarlen angår, (sid. 137), på Dalska: Foskall, så nämnes den, så wid: Nec. wet, i förbi-gående, i en isländsk Saga, neml. i Her-rauds och Woses. Men alldeles orätt har Förf. då han förblandar Strömkarlen med Necken, hwars namn i ingen isländsk urkund förefommer. Att benämningen annars är gammal — är allt förtroligt, i det den sjelfmant tyckes anwisa det Sanskritiska Ordet: *Nack*, *Watten*, såsom sin radix. — Necken tänkte man sig såsom uppehållande sig i Sjöar, utan att dock wara waternes Regent; Strömkarlen åter såsom boende i Strömmar, År och Floder.

Att Dwergarne skapades af Brimis blod (sid. 2) säger Wola wäl icke bestämdt. Ur Brimis holdi ok ur blam leggium, heter det i 9:de Strofen af hennes wishets Sång. Deremot omtalas alldeles icke den af Wola särskildt utmärkta Dwergakora, som härstammar från Lofar, ett namn som man förgäfs wos söker i denna Ordbok. — Men till ersättning hafwa tvenne personer Asgir (sid. 1) och Asgir (sid. 27) tillkommit, om hwilka Mythologien föröfrigt icke lemnar någon upplysning. Förf. sware icke, att dessa personer nämnas i WoluSpa, Str. 17; ty de ord som der förefomma: Asgir och asgir Asir, äro påtagligen endast epitheter. Och huru orätt det, sid. 16, säges, att dessa tvenne Gudar, Asgir och Asgir, sunno As och Embla, kan stönjas deras, att dessa ej äro flera än två, men WoluSpa, i 17de Str. säger att de första menniskor funnos af tre Gudar, hwilkas namn i Str. 18 uppräknas.

I Berättelserne om Loke (sid. 92-99) talas icke med ett enda ord om skillnaden mellan Asaloke och Utgardloke. Det är wäl sant, att denna skillnad först i senare tider uppkommit, men prosaiska Eddan gör den dock bestämdt, och vår Förf. äfwen längre fram i berättelserna om Thor.

Att öfversätta WoluSpa, med Wolas Spådom (sid. 191), är wäl icke träffadt. Ordet betyder Wolas Wisbet. Deremot är Förf. onekligen mycket tack wärd för den uppgifna förmodligen äkta radix, till namnet på denna wisa Sorgens brud — som hon sjelf så stödt kallar sig sig — i indiska ordet Wolo, (intellektuell) kraft.

Sid. 66, förwexlar Förf. Gulweiz med den onda Jätteqwinnan Angurboda eller den gamla i Järnsfogen. Nec. wet icke hwar på denna förwexling grundar sig. Wola skiljer dem åt, och betecknar genom de stöna verserna:

„Den striden mins hon
Först i världen,
När å Smårdsudd
Gullweigs lades;
I Hans Salar
De henne brände;
Tre gånger brände
Den tre gånger södda;
Ofta dock åter
Annu hon lefwer.“

Annorlunda quäder hon om Angurboda:

„Öfver ut den gamla
Satt i Jernfogens
Och södde Fenris
Ulfwens ungar;
En mänd, af dem alla
Mäktig warda;
Fdragtets tärare
I Trollhamnen.“

Äf hwilken strof det äfwen synes att det war
Lokes Son, Fenris, icke Loke sjelf — såsom
profaiska Eddan och efter henne, war Auktor,
sid. 96 förmler — som hade umgänge med
denna onda mak.

Äf detta anförda torde Läsaren inhämta,
att närwarande Ordbok — till större delen
endast ett alfabeteriseradt aggregat ur profaiska
Eddan, och några så författare (flera af Ut-
terboms anmärkningar, under Skaldarmal
i Phosphoros, äfwen de origtiga, äro ord för
ord afskrifna) — icke är författad med nog
granfknig, undersökning och fullständighet för
att kunna tjena såsom säker handledning i kån-
nedomen af fornNordens Myther. — Hwad
stilen angår, är den mycket ojeinn. På de
ställen der Förf. följt Grundewig, är den
blomstrande, men twungen såsom en medel-
märtig version efter ett godt original. På
andra ställen åter är den värdslds, släpande
och utan all höfsning. Och ibland blir den så
poetisk, att man måste wara wäl hemma i
det gamla Skaldespråket för att förstå perio-

derna. S. ex. sid. 176 „Hel blef den gamla
hjelmens grundwal, men mjödens omsfattare
remnade i stycken.“ — Här behöfwer man
laga Kenningarne till hjelp, för att weta
der Hjelmens grundwal betyder ett hjetehufs-
wud och mjödens omsfattare, en Pofal.

Landtmanna-Almanacka, af Carl J. Carl-
qvist, Borgmästare. Stockholm, Ga-
delius, 1816. 84 sid. 8:vo, utom fö-
retal eller inledning.

(Forts. från No 19.)

„Om Jordwallar, med diken och häckar.
Den stängsel posar bäst wid odling af fåre
och mäsar, samt wid kårångors förbättring
och inhägnad; ty genom dikningen kunna fle-
re förmåner tillika winnas, såsom fiske, bålred,
wattens ledande, insläppande, uppåmwannde,
m. m. — Wid anläggande af sådan jordwall
måste afseende göras på jordmånens beskaffen-
het, om den är lös, stadig, djup eller grund
hwarester dikningens bredd och tjuy måste
rättas. I lerhaltig och fast jord, bdr wallens
anläggningsgrund, (basis), tagas minst 3
alnar; diken så häremer 1 alns djup och 2
alnars brädd hwardera, då wallens högd, räknad
från dikens botten, blifwer omkring 3 och en half
alnar, sedan den fått sätta sig; hwilken högd
fordras om den skall hägna. — Innon gräs-
ning skär, astages grästorfwen der diken sko-
la blifwa å duse sidor om wallens grund,
hwilken torf lägges å sido till wallens torf-
sättning. Derefter börjas dikningen. Jor-
den uppkastas till wall, så brant som den bär
sig utan att falla tillbaka i diket, och så fort
jorden fyller följes efter med torfsättningen.

Har man nu tillgång på widebuskar, hälst färskta rothuggna, eller qvistar af Pihl, Sälz, Hilster, eller andra buskar, hwars qvistar taga rot, så användas sådana wid wallfyllningen med förmon till jordens sammanhållande, och blifwa deraf snart lesiwande häckar, hwilka eljest framdeles med mera besvär skulle planteras, såsom oftast nödige till denna hägnads styrka och förbättring. — Jordwall med dike på blott ena sidan stänger icke så säkert och fordrar nästan mera arbete."

Ann. Dessa jordwallar böra isynnerhet rekommenderas på slättlandet i Upland, Östergötland etc. samt på alla de trakter i Sverige der Stogen börjar brista, och der tillräcklig eller påhände sten till dubbla stenmurar ej finnes. Wallens höjd öfwer jordytan behöfver ej wara mer än högst 5 fot, ty om den göres högre, torde ej jorden från dikena wara tillräcklig, sedon torfwen är undantagen. Hwarje torf bör hålla i längden 1 fot och 6 tum och i bredden 1. fot och 3. tum. Häröf finner man att, till en wall som är 6. fot i längden och 5. fot i höjden, fordras 16. torfwoer på hwar sida. Dikes-torfwen är sällan tillräcklig, utan man måste wänligt hämta torf från annat ställe till de öfre hwarfwen och till Wallens öfra beklädning. En a två Wide- eller Pihl-qvistar måste läggas emellan hwar torf, hwars yttre ändar böra räcka 1 och en half a 2 tum utom torfwen. En karl, som blifwit wan wid detta arbete, upplägger fyra samnar Wall om dagen och gör dikena på båda sidor. Den torf, som skall hämtas från annat ställe till wallens öfra hwarf och öfwersta beklädning, måste likwäl upptagas och framföras af en annan person, hwilken upprager och framför till 4 a 5 Karlar, som arbeta på Wallen. Sedan karlen blifwit wan wid arbetet bör han altid få beting, aspassadt efter

jordens mer eller mindre swårighet att uppgräfwä. Jordwallar kunna sättas isedan och med Maj månads början till och med Octobers månads slut. De som sättas i Septem-ber och October blifwa likväl de waraktigaste. Obs. Torfwen måste så skäras, då den upp-tages, att den ena ändan går litet fram på den andra, hwarigenom Wallen snarare wäxer tillsammans. På sidorna måste torfvens skärning så aspassas att den gör en trubbig winkel från diket ungefär af 110 grader. Öfwerst beklädes wallen med torfwoer, som böra wara i längden aspassade efter Wallens bredd och räcka fullkomligt till sidtorfvens yttersta sida. De böra göras något tunnare i yttre ändarne, att Wallen blir litet fullrig öfwanpå, hwarigenom Regn och Endwatten har mera lättighet att afrinna, som eljest kunde göra u-skärningar i Wallen. Så wäl på sidorna som öfwanpå wändes altid gräsvidan på torfwen utåt. Utaf wallens basis lämnas ungefär 4 tum emellan torfwen och hwardera diket, ty om torfwen sättes för nära diket, kan Wallen, under det den sjunker, snarare rasfa. Jorden pocketas wäl, att ej några dyppningar inuti wallen måtte befordra Ras. Man bör försto året afhålla Swin, så mycket möjligt är, från wallen, emedan dese snart kunde fullgräfwä några samnar. Man bör tillse om något ställe skulle rafa och laga det straxt. Sedan wallen får sätta sig fullkomligt behöfver man ej mer än att ränsa dikena, då man sedan har ett stängsel omkring sina inhägningar, som warar i alla tider.

Ibland Landtmannens förättningar under April månad förefommer sid. 21. i 9:de mom. Korn etc ses nu. Hörfott hade här borde tillägga: på lera och lerblandad mylla, ty på slättjord och sandblandad mylla läres räcka säningstiden, wara i medlet af Maj, så

framt ej mycket tidig och owanligt wacker wår hwaruti kan göras undantag. I Sverige lär ej många Landmän kunnat så wårdd uti ti April månad detta år, om man undantager Skåne och de måst södliga provinser. Men i Borgm. Carlqwists Landmanna Almanacka förekomma ej särdeles många undantag. Skulle Jörf:s anwisingar följas alla år och tider, så torde många förlora häruti anseeligt. Rec. måste här anmärka att Jörf. just ej är nogräknad på årstiderna, emedan han ofta förefår arbeten på mycket oansenliga tider.

Vihanger till April månad innehåller: Krinringar wid Sånning, som äro tämligen fullständiga. Sedan uppräknas de fleste i Sverige brukelige Sådeslag (Hwete likwäl utelämnadt!) Härwid måste Rec. anmärka att Författaren till det måsta uraklåt anför på hwad jordmän de fleste af de uppräknade sådeslagen bäst trivas.

Ibland Landmannens förrätningar uti Maj månad förekomma Sid. 34. uti 5:te mom.: Man lagar till Ålkistan wid Ericsmåsan, eller när åhlen får löf. Rec. will häremot råda hwärje Landtushållare, som äger Ålkista eller Ålhus, de må wara byggde i större eller mindre strömmar eller bäckar, att ej afbida Ericsmåsan innan Ålkistan i ordning-ställes, ty då kan man försäkra att ågaren förlorar många ålar, emedan Ålen börjar gå så snart Isen är af Sjorne. Då Isen till ex. wisa är redan i början af April går bort, skulle ju Ålen så passera obehindradt i 5 a 6 wector? Författaren hade borde anförat denna påminnelse i Martii eller April Månader med andra ord t. ex. Man tillaggar Ålkistan så snart man förmärker att Isen börjar förwinna.

Somma sida och i fleret af nämde momene förekommer widare: Kråstor fångas, som nu äro bäst, åfwen som i andra måna-

der i hwilkas namn ej finnas K. Rec. måste härwid anmärka att Jörf. häruti endast tyckes willa följa de Romares regel, man äre Kråstor i de Månader, som i namnet sakna K. Men härwid bör han erinra sig att Swenskar i det faller aldrig varit Romare, och att Sverige alldrig blir Italien. Kråstornas lekningstid torde uti Italien infalla i Martii månad, emedan Februarii och Martii månader der merendels kunna jemföras med Maj hos oss, men i Sverige leker kråstan ej förr än i Maj månad, och förlorar sedan skalet; Rec. förmodar, att kråstan, som eljest är en lätter spis, ej skulle blifwa det, om den fångades i första månaden, sedan den förlorat skalet. Kråstor kunna i Sverige fångas nästan alla tider på året, och äro goda, utom en a två månader, nemligen i Junii och en del af Julii månader, och under Junii månad är kråstan nästan oduglig. I Maj kunna kråstor wiserligen fångas, men att de äro bäst i den månaden, är en falsk uppgift. Kråstor äro bäst uti Augusti och September månader och kanske hela tiden om hösten, så länge de kunna fångas, ty under denna årstid äro de fetast och Honorna uppslida med Räm; i Maj månad åter har Kråstan råmen fastsittande under stjerten, som då är hård och kan wiserligen icke wara någon lätterhet.

Sid. 35. påstås i 10 mom. att tråd, på hwilka man uppristat en del af barken, för att kunna astappa kådan, däraf taga aldeles ingen skada, då icke barken rundt omkring trådstammen aflås. Här är åter ett falskt påstående, ty om trädet är ungt, så åstadkommer barkens uppristande, i bland större ibland mindre, röta uti trädets stam, som uti alla sorter werke är skadlig. Om Jörf. tillagt att gamla och till wirke odugliga tråd framför andra hårtill borde anwåns

dat, och hvilka sedan kunde nyttjas till tjärebränning, wed etc. så hade detta moment varit af mycket wigt. Men om Allmänheten, som wanligen följer ord betydelsen uti en uppgift, uppristade barken på sina träd, för att åtkomma Rådan, skulle inom några års förlopp flere 1000:de träd woro förbärswade, hvilka i framtiden kunnat användas till wick.

Ibland Erindringer om Landmannens göromål under Maj månad, har Förf. gånmt att påminna om nyodling af mosar, träsk, magra ångsparter m. m. Således bör tilläggas efter 10:de momenter: 2. ex. Så snart man slutat wårskadden, börjar man utorka Mosar, Träsk, m. m. hvilka böra odlas både till åker och ång etc. Den åkren, som man för länge besädrat med säd, bör besås med gräsströ och läggas till ång några år etc.

Wid Bihaget till Maj månad, som innehåller: Påminnelser wid Åspöjset bör anmärkas, att Förf. utelmnat att föreslå ångars wattenande, hvilket i anledning af Begrepps Anmärkningar wid det Engelska Åkerbruket, från och med sidan 173. till och med Sid. 192. i denna afhandling borde rekommenderas, ångwattningen i förhet beskriwas och winsten deraf uppwisas.

Ibland Landmannens göromål under Juni månad föreslås i 3:de mom. Sid. 39: För Gødselbögen samlas alla möjliga tjenliga ämnen, som läggas hwarstals med Gødsel emellan, så långt som derpå är tillgång. Man kunde wiserligen antaga, att Förf. härmed haft för affigt, att uppmuntra Landmannen, att genom denna blandning bereda Gødseln till den i England ock månt nyttjade så kallade Compost, som beskriwas af Begrepp i Anmärkningar wid En-

gelska Åkerbruket Sid. 192. och 193. Om så är, har Författaren äro föreslagit detta på otjenlig tid, ty denna blandning bör ske om wåren, men ej i Juni månad. I nästa eller 4:de mom. påminnes: att Gødseln denna månad bör utföras på åkrarne etc. således skulle ju Landmannen använda dubbel arbete på denna Gødselblandning, om den först skall läggas hwarstals med andra gødselämnen och kort derefter utföras på Åkren? I 6:re mom. säges — wid Widsommars-tiden leker Ålen etc. och går om närterna uppå Ångar, som äro wid sjön belagne. Här börde Förf. tillagt t. ex.: Om en Åkerrenså, som ej är långt belagen från sjöstranden, är besädd med åtter, kan ålder fångas i Juni och Juli månader emedan ålen om närterna uppgår i årtäcktern, m. m. Nam. Wårande åtter äro en mycket begärlig spis för Ålen. Om man då ungefär ett halft kaspland, som ej är belaget på mera än 4 a 6 fannars afstand från sjöstranden, och N. B. detta mellanstycke är gräswall, (ej sand eller sten), får åtter, kan man fånga flera hundra ålar om närterna i Juni och Juli månader, eller under den tiden då årtarna blomma och utskjuta sina fröbaljor. Till detta ändamål måste gräs wallen ibsgräsdas längs med årtlandet omkring 8 fot i bredden. Gräs wallen sönderdelas i florbara torfswor, hvilka mycket tygt bortskettas åt sjösidan fl. mellan 1 och 2 om närterna, emedan ålen då redan är uppgången i årtäckern, isvinnerhet under mulna och lugna närter; sedan bestros det stället som torfswen beräckt, med aska eller fin och torr sand, hvilket hindrar ålen att gå öfwer torfswallen till sjön, då man med händerna lätteligen kan fånga honom. (Obs. torfswen återlägges om dagen, och, om flera dagars torfa inträffar, öfwergrures den med watten mot åstarna). (Slutet följer).

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

No 21.

Erbagen den 25 Maj

1816.

R e c e n s i o n e r :

Fullständigt Swenskt och Latinskt Lexicon, författadt af And. Otto Lindfors. Förra Delen. Lund, Bering, 1815. 1095 fdd. 8:o.

Allmänheten har blifwit wan, sedan någon tid, att på titeln af arbeten utmärka af grundlighet och en allmännyttig syftning, låsa namnet A. O. Lindfors. Rec. kallar således icke sina läsares uppmärksamhet på en obekant Författare, då hon nu går att anmäla en Ordbok, hwaraf behofwet länge varit kändt. Sahlstedes Swenska och Latinska Ordbok, Stockholm 1773 4:o war icke egentligen ämnad till undervisnings-hjelpreda och är desutom nu mera, utom det att wårt Språks i senare tider erhållna widare utbildning gjort den otillräcklig, nästan icke mera att tillgå. Samma anmärkning gäller äfwen om det swenska Ordbokregister som ärföljer Schenbergs Lexicon Latino Svecanum, Lincopix 1739 4:o, hwilket äfwen i sin senare upplaga (Norrföping 1747) är afträ-

get Skolebruk alldeles utdött. Dersöre war också allmänt fråga wäckt att bifoga det så kallade Lexicon Upsaliense (af år 1790), en Swensk ordförklaring på Latin, men dermed drogs allt längre och längre på tiden, till dess hoppet om ett sådant, genom den wärdige lärarens död som man sade fått sig detta uppdrag, blef alldeles till intet gjordt. Mellertid hade Skolungdomen inga andra hjelpredor att tillgå, än antingen det lilla Glofarium, som ärföljde den förtjente Domprostern H. Sjögrens förträffliga Lexicon Manuale Latino Svecanum, Stockh. 1775. Werid, 1795 och Stockholm 1814 8:o, eller den Swenska och Latinska Ordbok som en G. Hallman utgifwit i Örebro, 1806, 8:o. — Hwad det förra angår är det i sig sjelf icke annat än ett med Sahlstedes handledning bildadt swenskt Register till den föregående Latinska Ordbok; kan dersöre hwarken wara fullständigt eller tillfredsställande. — Det senare åter har wisfertigen förtjensten af ordriktet, men saknar deremot nästan all fraseologi och tolkar oftast de swenska Orden med sådana termer, som icke gerna i någon ren och

skäddad Latinisk skrift kunna få plats. — Dessa föregångare, om de så må kunna kallas, hafva alltså långt ifrån att göra några efterföljare öfverflödiga, snarare med stark röst påkallat någon sådan att öfverträffa dem. Hr Lindfors hade icke ensam lyhnat till denna kallelse. För fyra år sedan, ungefär wid den tiden då han lofwade oss den skänk, hvars förra hälft wi nu erhållit, hade en annan Lexicograph egnat sig åt ett dylikt företag, från hwilket han dock, wid Hr Lindfors' framträdande, afstod. Denna ädel sinniga blygsamhet, att gifwa wika för en högre förtjenst, är wisserligen lika aktningsskuld som den om mera nit för lärdomens sak än för personell fördel vittnande resignation, att tagga handen från ett verk, för hwilket man icke hunnit inom sig bli enig om principen, och i hvars utförande man således icke kunde wara säker att lyckas."

Också är en sådan princip icke lätt att uppgöra. — Lexicographien så wigtig den är och af så allmän gagnelighet och erforderande en så widsträckt, grundlig och städse närvarande erudition, är i utförandet ett af de mödosammaste literära arbeten, utan att dock, helst när den företages öfwer ett lefwande i sin utbildning ännu inbegripet språk, trösta med säkerheten om den ära och lager, som annars måste wara de lärda mödornas högsta belöning. Man kan derföre likna Lexicographien wid den slitige Grufarbetaren, som oförtruet i dunkelheten af sitt schakt frambyter den ädla malmen. Hans namn delar icke den oddlighet, som Konstnären njuter hwilken bildar frukterna af sin fantasies skapelser till fjönda tjugande gestalter. — Så måste äfwen Lexicographen endast sätta sin blick på och endast stärka sin ihärdighet wid det stora outsägliga och — kanske just derföre — så föga

stimrande gagn han kan uträtta, under försakelse af hedern, att förwäna samtid och efterwerld med nya upptäckter och af säkerheten att af ingen efterföljare öfverglänsas. Hwad är wäl nu en Phorix, en Sorani, en Stephani m. fl. namn, mot en Homérs, en Othes, en Shakespears? — Men! just derföre, att Lexicographien är till sitt wäsende och sin tendens så ytterst praktisk, är det så i hög grad swårt, att bygga den på en allmångsigtig princip. He man wäl ense, eller kan man blifwa det, om hwilken praktisk nytta man egentligen will hafwa af ett Lexicon?

Enligt Nec:s tanke kan ändamålet med ett Lexicon, som tyder orden med ett främmande språk, wara antingen att bereda utlänningen tillfälle att lära mitt tungomål, eller att lära mina landsmän det främmande språket, eller också, att utan egentlig hänsigt till en möjlig skolhjelpreda, bereda en kritisk öfwerfikt af de båda språkens ömsesidiga förhållanden till hwarandra och att nogare bestämma, utveckla och regelbinda det ena genom det andra. Det Lexicon, som i sig förenar sträfvan att dessa trenne mål, och tillfredsställande löser problemet, skulle i Nec:s tanke wara det som närmast nalkats intill det lexicaliska idealer. Af en sådan föresats kunna äfwen ungefär de regler utledas, efter hwilka man har att bedömma ett arbete af denna art. De skulle då bestå i 1) Ordriktighet, så att ingen term i det språk jag will inhämta, må förekomma, ware sig i Skrift eller Tal, i nytt eller gammalt document, som jag icke med tillhjelp af mitt Lexicon må kunna finna förklaradt. Således måste äfwen provinciala uttryck, obsoleta Ord, techniska o. s. w. här finna en plats; helst som hwarje fullkomligt Lexicon äfwen i sig bär innehålla materialerna till det språkets historia hvars

känneedom det vill utbreda. 2) Fullständighet i Förklaringarne, så att alla nuancerna af det ord jag mig till tydning företagit, attraperas och meddelas, alla de medel jag i det främmande språket äger att uttrycka det i frägnande ordet, angifvas och alla de termer, som svora deremot, göras mig bekanta. 3) Tillförlitlig säkerhet att använda den för båda Språken rådande grammatikaliska princip, så att det ena språkets egenheter otvungen upplösa sig i det andra, och det enas idiotismer åter speglas i det andra. 4) Fullgillig bewisning för hvarje tydning och oförkastelig anvisning till det rätta, genom användandet af en riklig phrasologi, exempelvis under hvarje ord, med smak och urskillning wald ur de bästa författare, genom hvilkas angifna namn tournuren får auktoritet. Hvarje språk har neml. en period af full renhet och elegans, — och i synnerhet har det Latinska Språket en sådan ganska noga bestämd — hvilken hvar och en måste känna och eftersträwa, som vill skrifa eller tala språket wäl; och denna elegans erhålles, så fullkomligt som den på ett mekaniskt sätt erhållas kan, först då när jag bemödar mig om att endast nyttja de ord, wändningar och fraser hvilka de såsom uppest godkände författare, ur denna period, begagnat. Jag kan skrifa de förträffligaste saker med *Propius* och *Avien* fraser, men jag kan endast skrifa en ren och wacker latin med *Ciceros* och *Taciti*.

Nåstan lika så swårt och mödosamt som att författa ett Lexicon, wore att granska det, om dermed menades skyldigheten att angifwa hvarje enda partiell förtjenst eller anmärka hvarjenda undslupper betydligt mistag i tydningen eller hvarjenda ord, som halkat undan författarens uppmärksamhet eller undångomt sig

i ågonblicket, för hans minne. Dertill skulle fordras först att kunna rentaf genomläsa, och med jemn kritiskt spånd uppmärksamhet genomläsa en hel Ordbok, för att sålunda kunna anticipera de upprätker som det sitiga nyttjandet annars måste gifwa; och sedan att besitera och hafwa i sitt hufwud, i hvarje ågonblick närwarande, en långt widsträcktare och säkrare erudition än den som efter mogna förberedelser skridit till författandet af ett arbete af en så lång anda. — Skulle detta wora en oafstellig fordran af den, som skulle granska närwarande verk, så wore *Nerz* företaget stämpeladt af den största förmåtenhet; ty han är fullt öfvertygad att så i vårt land, med riktig känneedom af sig sjelfwa, lära i detta afseende wilja måta sig med *Hr Profesör Lindfors*: en man, som, bildad af en wälkänd, grundelig och för sitt säkra ciceronianska scribendi genus rättwist berömd latinse linguisst, och som sedermera längre tid med bifall, bestridt ett lärarekall i detta språk, det han genom widsträckt beläsenhet och sitig öfning want sig att säkert och ledigt handtera, men dock icke förr lagt handen wid detta verk, än han gjort en ny djup curs i detta språks och dess talares Antiquiteter, hvars omedelbara och gagneliga frukter redan äro tocksam motagagna af den wettgiriga Allmänherens händer. Öpkligtwis behöfves det mindre för att kunna behdrigen anmäla detta Lexicon, och med säkerhet omdöme kunna skatta dess förtjenster. Man erinre sig att den första och högsta fordran af en Ordbok är fruktbringande brukbarhet och den kan inses utan att minutidst wäga hvarje ord, hvarje fras, hvarje wändning.

(Slutet följer.)

Landtmanna-Ålmanacka, af Carl J. Carl-
qvist, Borgmästare. Stockholm, Sa-
delius, 1816. 84 sid. 8:vo, utom fö-
retal eller inledning.

(Slut fr. No 20).

Sid. 40 i 3:de momentet påminnes att Hö-
flötter börjas. Här hade borde anmärkas på
hvilka ångar man denna månad bör börja
Höbörningen.

Ibland denna månads göromål skulle Hörf.
tillagt t. ex. 9:de Man förtfar att odla och
rotbugga uti mossar, träsk etc. Watten le-
das till ångar, om stark torra infaller m. m.

Bihaget till Juni månad innehåller:
Tecken till ändringar uti väderleken, wid
hvilka Rec. ingenting har att anmärka.

Ibland Landtmannens göromål under Ju-
ni månad förekommer i slutet af 3:de mom.
sid. 47: Dy- och mossjord uppgräfwad och
läggas i högar, att wid tillfälle hemis-
ras till Ladugården till gödselberedning.
Här föreskrifwer Hörf. åter en högst angelä-
gen förättning på en alldeles oiselig tid.
Landmannen behöfwer tiden under hela den-
na Månad till hö — och (wisa år) till såd-
bergningen. Är någon tid öfwer torde den
bättre behöfwas wid Åkerbruket. Hörf. hade
borde anföra denna påminnelse bland Maj och
Juni månaders förättningar eller ock bland
Septembar och Oktobers. Sid. 49, 10 mom.
Hundarne gifwes kallt watten. Här tor-
de Hörf. borde tillägga: De böra ofta be-
das under Rötmanaden och hållas i band.
Förmärkes raseri eller anfall af den så-
kallade hundstukan, böra de strax ihjälstju-
tas. Man bör i allmänhet denna tiden på-
året wara på sin wakt mot hundars bett, sa-
medan dese nu äro mest farliga.

Bihaget till Juli månad innehåller: Bo-
temedel för Såds- och Jordprodukters
sjukdomar och skadande åkommor. Om
Allmänheten kunde förmå sig, att nyttja de
botemedel, som här föreslås, till förekom-
mande af den skadliga, och wisa år så försär-
liga Drobb- och Normassen etc. torde derige-
nom winnas flera tunnor såd för en så ringa
möda; och om en så swår den nysädda sådens
fiende, genom så lindriga Botemedel, som här
föreslås, kunde förderfwad, wore det för ri-
ket af mycken wigt. Rec. hoppas att hwar-
je omdänksam Landtman ej underlåter försöka
att skydda såden genom dessa Botemedel,
hvilka wiserligen ej kunna anses såsom med-
förande någon dryg kostnad. Hörf. har mor-
brand i Hweter sid. 52 anfört: Man tager
6 a 8 lod Kopparrictriol etc. hwarpå giv-
tes några Skålpund sjudbett watten etc.
Hörf. hade, i stället för Skålpund, borde ut-
sätta wattenets quantitet uti kanna, stop, half-
stop etc. ty den arbetande allmänheten gör sig
sällan besvär, att waga wata waror. I det
faller sätter Wonden mer tro till kattan än
betsmannen.

Ibland Landtmannens förättningar, under
Augusti månad, förekommer sid. 54. Mom.
4. Man eldas. Hos Bönder inom Swe-
rige äro Rior ännu så godt som okända. Hörf.
hade här borde först beskrifwa hwad nytta
Man medför, och sedan wid hvilken tid den
bör uppeldas. Ty då kanske knappast 1000:de
Bönder i hela Sverige någonsin sett en Rior,
är med Eldningens påminnande ingenting
wunnit. I allmänhet äro Rior ännu högst
sällsynta i Åker; de sk, som finnas, äro wans-
ligen på de största godsens och hela antalet tor-
de för det närwarande ej wara mycket öfwer
100:de, sedan Finland blifwit förloradt. Haa-

de nyssnämnde Land ännu tillhört Sverige, så hade denna påminnelse kanske varit nödvändig, men nu är den öfverflödig.

Bihaget till Augusti månad innehåller: Om Gödsel och Gödning. Uppgifter af Gödningssåmen är af största wigt för Landtmannen, isynnerhet som den wanliga spillningen efter kreaturen på de fleste ställen är orillräcklig till årens gödning. Gödf. har i sanning anförd ganska många gödselämnen som förtjena Landmannens uppmärksamhet; men likwäl utglömt ett af de förnämsta, nämligen Hafs, Zäng eller Sjöslat (*Fucus & Zoostera*), som i största mängd finnes på Sjöar och Hafs kusterna i de södra provincerna. På Öland nyttjas nyssnämnde gödsel mycket, men med obetydlig winst, ty Ölandningen låter den ej ruttna tillräckeligen. Hittills har ej denna gödsel blifwit mycket nyttjad af Allmänheten på fasta landet. Dersöre hade Gödf. bordt föreslå nämde gödsel, men tillika erinrat att den ej bör nyttjas förrän den är wäl muldnad, och för att påskynda förmultningen, att hoplägga den i höar, antingen hwarstans med mossjord etc. eller, hwad som är ännu bättre, med några tunnor kalk, emedan kalken troligen uppsräker Zängen inom 2:ne år, med jordhwarf torde 3:ne år behöfs till Zängens förruttelse. Jord, som finnes uti Bergskretswor förtjenar och Landmannens uppmärksamhet. Den bör sorgsamligt samlas der större Berg och bergstrakter finnas, ty, som den alstras af förmultnade vegetabilier, är den ett föredräffligt gödselämne, isynnerhet för odlade växter. Gödf. föreslår sid. 56 att utsprida på Ladugårdsplatsen alla i nästföregående stycke uppsräknade ämnen, för att någon tid trampas etc. af kreaturen och sedan hopskettas i hög och läggas hwarstals med någon obrunnen Ladugårds göds-

sel etc. Detta sätt att bereda artificiell gödsel är ej så mycket lönande, som det i Finland allmänt nyttjade beredningsfåter af så kallad Tara, med hwilket öfmannämde beredningsfåter i något afseende kan jemföras. Det vill här genom utdrag ur CalmareLäns Kongl. HushållsSållstaps Läsning för Allmogen No 3 sid. 38 och 39 beskrifwa anläggandet af Tara, som wisserligen är ett of de mest tjenliga sätt att bereda artificiell gödsel. Ut nyssnämde Läns K. H. S. Läsning för Allmogen beskrifwes idest flere af de gödselämnen Gödf. uppsräknat i LandmannsAlmanackan. Sedan följer beskrifningen på Tara sålunda: — „Ännu finnes ett Gödselsamlingsfåter, som ehuru så högst nyttigt och för Landtmannen gagnande hittills på så ställen i Sverige blifwit användt; men wäl i Finland under namn af Tara, der såwål Herrar som bönder icke anses som duglige Hushållare såwida de ej hafwa sin tara. Önskiigt wöre att detta så högst nyttiga bruk äfwen blefwe lika antagit i Sverige, der behöfwet af gödningssåmen är så allmänt. — Härmed tillgår sålunda: 1:o Uppgifwes om hösten (eller om för angelägne Landmannagöromål tiden ej här till medgifwes, förrän om wintren då ingen ting är att församma och dagsverken på detta sätt bäst användas,) 1:0 jord i tillräcklig myckenhet, man verkställer detta arbete naturligtwis hållt på sådana ställen der diken stola göras för wattenafledningar, då alltså på en gång 2:ne ändamål winnas: 2:0 Denna jord framdröres och breddes öfwer 3:0 Örden lika högt öfwer alle kring gödselstaden o. s. w. till en half alns tjocklek; 3:0 Huggas större Grans och Tullris, Quistar och hemföras, hwilka tjockt öfwerbreddas denna jordbädd, häruppå lägges åter jord, så åter granris, och derpå ett lag af jord, så att denna fyllning eller gödsel-

samling blir i och en half a 2:ne alnar tjock. På denna torra behagliga bädd bör all Boskapen hvilas öfver sommar-nätterna, och forna mjölkas, hwilket, om det noga observeras, bestämmt skapar denna jordsamling benämnd Tara, till ett godt gödningsämne påföljande Sommaren, synnerligast för Korn och Potatis, som fordra gödsel utan ogräsfrö. Under tiden bör denna Tara föras 2:ne gånger med Plog eller Wilt. Den Granskog som hugges till quistarne, eller i brist häraf, Tall bör användas: Stammen till Gårdste, topp och fot till wed, och de sbrere quistar till wedje, och sålunda är allt begagnadt till nytta." (Härwid må tilläggas att „K. H. S. lemna belöningar till de Bänder och Torpare, som enligt denna föreskrift, med LyckoNådens bewis, styrka att de först wid sina hemman anlagt dessa gödselsamlingar eller så kallade Tavor." Anm. Denna Anläggning kan äfwen göras uti beteshagar, om dessa äro något aflägsna från gården och man ej utan mycket besvär kan hembdrifwa kreaturen öfver nätterne. Äro dessa belägna nära intill någon ång, bör taran ej anläggas längre från ången, än att man, ifall kreaturen släppas på ångsbete, om nätterna må kunna drifwa kreaturen till Taran. Den bör ock inhägnas med förlopad stängsel, att kreaturen ej för hastigt måtte öfvergifwa den. Detta bör äfwen iakttagas der Taran anlägges på Ladugården ifall den ej förut är inhägnad. Denna Gödselberedning anlades wid en egendom i Småland tillhörlig en af Calmare Låns Kongl. Hush. Sällskops mest patriotiska Ledamöter, som noga uträknade winsten af denna gödsel. En mycket mager åker, hwarpå förut sållan wäxte såd, göddes om wären 1815 med Tara-gödsel, besäddes sedan med korn och gaf omkring 9 a 10:de fornet; således nära dub-

belt mot wanligt. (I Småland räknas ej på mer än 5:te a 6:te fornet af wärsåd, mycket bårdiga är endast undantagne.)

Wid September månads förrättningar bör tilläggas: Odlas och rothugga måskar, förs bättra ångar, sätta jordwallar och Stenmurar, der det låter sig göra, samla gödsel-ämnena i Bergskrefwor m. m. Förf. hade bordt anföra näst efter: Skörda Rönn och Örelbår, t. ex. af hwilka godt Dränmin beredes.

Wihanget efter September månad innehåller: Säkra medel att förekomma miswäxt på skog och öka jordens bördighet; hwilka förtjena Landmannens synnerliga uppmärksamhet.

Ibland Oktober månads förrättningar bör tilläggas: Man fortsätter odling och rothuggning uti måskar, sätter jordwallar och stenmurar, bereder artifficiell gödsel, anlägger Tara; upptager och samlar Töre (kådriska Tallstubbar) till Tjårbränning m. m. Wihangets innehåll är: Om Jordarter, deras beskaffenhet och nyttjande; hwilket förtjena Landmannens uppmärksamhet. Nec. anmärker endast att Förf. bordt wid första Anm. om tecken till god eller dålig jord sid. 63 anföra: t. ex. I de måskar hwarest björk och al wäxa, finnes fet och bördig jord, men de hwaruti endast finnes barrskog, såsom tall och gran, äro dåliga och fordra mycken gödsel om de skola odlas.

Wid November månads förrättningar och Wihang som innehåller Medel att förekomma och utrota all slags mask i upplagd Spannemål, hwilka torde förtjena uppmärksamhet, är ej något betydligt att anmärka.

Ibland December månads förrättningar påminnes att Gödsel söres i Trädgården.

Swärdse Landtmannen just i December månad bör föra gödsel i Trädgården, må Gdfr. sjelf upplysa honom. Sunde förnuft tyckes motsäga detta, ty Trädgården är wanligen belägen nära intill husen, och till den samma fordras ej så stort partie gödsel, att denna just på bestämd tid behöfver utdräs; fördrärgigt blir fråga om detta medför någon synnerlig nytta för Trädgården? Ty om gödseln bredes ut på Qvarteren, skall nödvändigt mycken fetma bortdrunka uti omskiften i Wärdereken, som alltför ofta kunna infalla på 3 a 4 månader. Skall den åter läggas i hög, torde det wara större winst att låta den förblifwa orörd i gödselstacken till den tiden man wanligen börjar tillaga trädgården om våren.

Bihänget till December innehåller: SushällsRåd, som alla äro mycket nödvändiga och förtjena Landtmannens synnerliga uppsmärksamhet, utom det II, sid. 78. Gdfr. ansför uti detta en hel hop saker under namn af kryddor och örter som alltid borde finnas i förråd hos en omtänksam Landtman; men ingenstädes finnes afhandlade i LandmannaAlmanackan hwartill dessa kryddor och örter tjena. Gdfr. hade kanske gjort bättre om han alldeles utlemnade hela denna punkten, ty att uppräna en mängd Apotekesaker, som nödvändigt måste medförta utgifter för Landtmannen, och ej underätta honom hwartill dessa skola användas, medför ungefär samma nytta, som om en Bond ägde hela Apoteket. Förmodl. föreställer Gdfr. sig att alla Landtmän skola hafwa kändedom i Boskapsmedicin och allmänna huscurer? Om så är, kan man försäkra att han bedrager sig mycket. Nec. medgifwer, att desse, jemte flere, som Gdfr. ej utfatt, torde wid många tillfällen wara högst nödvändiga i

ett hushåll, men då måste Allmänheten underättas hwartill hwarje krydda eller ört skall användas; om den är nyttig för menniskor eller kreatur etc. Gdfr. hade äfwen bordt, jemte Swenska namnet utsäta antingen örtens namn i Pharmacopéen eller des Botaniska namn. I bland de uppräknade örterna finnas några, hwilkas namn ej kunna igensås hos Botaniska författare. Dessa äro: Wångsällsgräs, Kästhyrerot, Swalerot, Celedonia och KummilBlomster (förmodl. familjblomster, Matricaria chamomilla hwilka hos Allmenen äro kända under namn af Sörblomster?) Några åter hafwa ej rättiga eller ock stympade namn. S. ex. Tusfilago (förmodl. farfara, ty i Sverige finnes 5! såra skilda species af Tusfilago. Tormentilles Rot bör heta Blodrot. (Radix tormentillæ) Ruta bör wara Winruta (Ruta graveolens).

Örter som äro utlemnade och böra tilläggas, och som äro af mycken wigt för Landtmannen äro isynnerhet: Sambucus Nigra (allmän städer) nyctjas inwärtas som ett lindrigt svettbrifwande Thé, etc. hwarom se Netzi Flora OEconomica sid. 648 och följ. Menyanthes Trifoliata (i Pharmacopéen: Trifolium Aquaticum, wattenlösner). Om des nytta såväl för menniskor som i Boskapsmedicin se Netzi Flora OEconomica; m. fl. Ledum palustre (i Pharmacopéen: Rosmarinus sylvestris, Squattram etc.) Örtan är nyttig både som huskur till Preservativ uti Epidemiske sjukdomar, botemedel för utslag m. m. (då man bör dricka decoct af des blommar och öfwersta grenar), och i BoskapsMedicin; hwarom se Netzius och Hoffberg m. fl. Fumaria Officinalis (Jordrök). Decoct af örtan tjenar mot Störbjugg och skabb, etc. Hoffbergs anwisen. till Wärrikers kändedom.

3 Uopl. sid. 239 Artemisia absinthium (Walsört), är allmänt känd. Denna torde wara en ibland de nödvändigaste örter af dem Hörf. utelemnat. Om des nyta se Fischers förnoms Ekonomiska Dictionaire 1 Del. sid. 181 och följ. m. fl. Hushålls Skrifter. Noten af Lascerpitium Latifolium (i Pharmacopœen Gentianæ albæ radix) torde tjena i BoskapsMedicin till samma ändamål som NÅ. starörten. Daphne Mezereum (Källarhals) torde äfwen försjena ett anföras, emedan den mycket nyttjas i BoskapsMedicin m. fl.

Wid denna lilla Skrift kunde wisserligen wara mer att anmärka, men det utelämnas såsom af mindre wigt. Uri en ny

upplaga torde wäl flere tilläggningar wara nödwändigade än dem Rec. anmärkte. Några tryckfel äro ock i Boken, som ej äro anmärkte.

Önskligt wore, att Hörf. med det första utgåfwe en förbättrad och mycket tilldt upplaga af Landmannas Almanacken, som i det faller bisfwe en nästan ounbärlig bok för hwarje omtänksam Landman; ty några ställingars högre pris skulle wisserligen ej hindra des utspridande ibland en Allmänhet, som hittills saknat tjenliga och pålitliga uppgifter wid ett Landbruks ordentliga och rätta Skötsel.

R * * .

S m å r r e S k r i f t e r .

Förklaring öfwer de bägge stora Taflor uti St. Nicolai Kyrka i Stockholm. Den ena öfwer Christi Lidande, den Andra om Drottens Domen. Stockholm, 1715. 16 Sidd. 8:o.

Första bladet innehåller några korta biographiska underrättelser om dessa båda Taflores Målare, den förträfflige David Klöcker son Ehrenkrabl samt det öfwer honom i det Tempel, hwilket hans Målarkonst bepröva, uppresta Epitaphium. En fullständig noggrann och kritisk beskrifning öfwer nämnde Tafloer skulle wisserligen för hwarje älskare af konsten warit en wälkommen gåfwa, helst dessa båda icke finnas upptagna i de beskrifningar öfwer sina egna tafloer dem Ehrenkrabl meddelat i sitt stora verk: „Die Schilderzen, welche in denen Pallasten des Königreiches Schweden zu sehen sind. Stockholm, 1694 fol. Men närwarande båda beskrifningar äro mera utkastade af ett andaktigt och fromt än artistiskt sinne. I alla fall wisa de, huru riktigt den framman enalden fattar betydelsen af konstens Kapesser; ty hwarje parti är ganska noga angifwet och lyftningen af des symbolik riktigt sunnen, ehuru allt åskådadt i den

med opittoreiska ordning och utan någon aning om artistisk affigt. — Till att ännu mera hos mängden discreditera denna lilla pjes, bidrager wisserligen äfwen i sin mån, des otröga, gammalmodiga och utswäfwande styl, på hwilken Rec. will lemna ett par exempel. Sid. 3 „Under Korset wid högra handen står Herrans Moder, wändandes af ångslan ansigtet ifrån des korskäste Son, torandes sina ögon; men St. Johannes, som bredwid henne står, ser Herren an med tårar. På wenstra sidan äro några Qwinor, som endels liggande på sina knän, dels stående honom att begråta.“ Sid. 7 „Förnämligast har Auctor sig derom bemädat, huruledes han, såwida des förnuft har kunnat hinna, såwäl det allrafördesfullaste, som det allraförträckligaste i första mätto, och allt uti figurer af lefwandes storlek, undantagandes de främsta, hwilka komma något smärre föres de förddröde, ser man alla nakna, dock utan någon förargelse; de utkorade och ånglarne äro ock så nakna, dock likwäl med ljusa kläder något skulte.“ etc. Och så händer det ofta wår Auctor att han för mellanmeningar och participier, rentaf försåter efterafserna i sina perioder.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 22.

Lördagen den 1 Juni

1816.

R e c e n s i o n :

Fullständigt Swenskt och Latinskt Lexicon,
författadt af And. Otto Lindfors.
Förra Delen. Lund, Berling, 1815.
1095 sid. 8:o.

(Slut fr. N:o 21).

Swad ordrikheten beträffar, står detta Lexicon otvifvelaktigt i bredd med, om icke framför de flesta och senaste Swenska Ordböcker. Förf. har neml. icke allenast upptagit provincial-ord, och tekniska termer, utan äfwen utländska, i vårt språk upptagna och svetiserade ord, t. ex. hvilsera, balett, etc. Då man erinrar sig den första äyftningen med detta Lexicon: att gå dem tillhanda, som skola skrifa Latin, kan man icke annat än gilla ett försvarande, som gifwer så mycken lärtnad åt nybörjaren, emedan han derigenom genast finner det ord han är wan wid, utan att förut behöfwa öfversätta det för sig på renare swenska; helst när det äfwen är af högsta wigt för den utlänning, som med tillhjälp af denna Ordbok wille lära sig vårt språk, icke

blott som det finnes i våra Auktorsers renare skrifter, utan äfwen såsom det lefwet på skolans läppar. Och huru flitigt vår Förf. i detta äfseende samlat, kan slutas deraf, att han till och med upptagit det franska ordet Gasett, som för Avisa, wäl icke gerna användes af andra än dem, som till ytterligare het drifwa sin lust att använda franska termer, samt ett par provincial-ord (sefter Sahlfstedt) som icke allenast varit för Rec.; utan för alla Personer han om dem tillspott, alldeles obekanta, neml. orden Fråna och Labbe. Det förra öfversattes med morbi remissionem habere; det senare med cataracta parasitica, utan att det ordet derigenom, för Rec. blifwit mycket tydligare. — I andra sidan skulle man twertom kunna påstå, att Förf. i adoptionen af franska äro öfwerflödige behöfwet. Dakeadt all denna berömdwårda sit hofwa wiserligen ändå flere ord undfallit den förtjente Författaren. Så t. ex. saknar man här de flesta Målaretermer, såsom Carnation, Förgrund, Förfuggning, Gällning, Ljusdunkel (clair-obscur) m. fl. — Men äfwen ett och annat ord af allmännare användes

ning har undfallit uppmärksamheten, t. ex. Afdragare: *pellium detractor*, — för hvilket begrepp Förf. upptagit det plumpare uttrycket: Slåbuse; — Bivual: *Excerera*; Fattiged; Förfropning; o. s. w. Dock antalet af förbigångna ord, helst om man ger akt på Förf:s redan gjorda tillägg, sid. 1092—1095, är icke stort och kan wisserligen, till en blifvande ny upplags vida förminskas, om några utaf sakens eller Författarens wänner för hans meddelande, wille under bruket af boken, anteckna de ord som de kunna komma att sakna. Dock böra icke sådana ord i rådfnngen upptagas, som Förf. med princip tyckes hafwa utlemnadt. Och hit böra först alla obseena ord och benämningar, i vårt språk och sedan alla folks- och matredningstermer, af hvilka dock en och annan såsom Filmjolk, *oxygala*; *lac concreterum*, och *Kalops*; *tucetum*; *minutal*, blifwit upptagna.

Wid de swenska ordens tolkning på Latin har Förf. sållan underlåtit att genom bidragta fraser wisa deras användbarhet och dygmedelt liksom bestyrka riktigheten af sin tolkning. Dessa fraser äro också oftast hämtade ur de mest godkända, och här anafna Auktorer; ett sätt, som äfwen blifwit toktaget i afseende på äfkilliga mindre wänliga ord, t. ex. *Liktorn*, *m. gemursa*, *Plin. o. s. w.* — Dessa tolkningar äro äfwen wänligen för hwarje swenskt ord ganska mångfaldiga, så att latinska skräftens rikedom på synonymmer genast wid genomgåendet af en enda sida faller i ögonen. Och dessa synonyma äro wänligtvis ställda med den fina och säkra flitlighet att uttrycka de olika nuancerne af swenska ordets bemärkelse. — Öfktade den widskräfta erudition som Hr L. Adagalagt, i hofsamlandet af alla de latinska ord och talesätt,

som motswara ett swenskt, har dock ett och annat undfallit honom, så t. ex. finner man icke under termen wara *Litnöjd* (sid. 1031), det gamla uttrycket *lusque deque ferre*. Liffä under ordet Fattig, saknas benämningarne *Proletarius* och *Capitecerus*, hvilka beständast swara mot vårt *Uf.fattig*, då de betyda en sådan, som är så uarmad, att staten af honom tager föda eller ingen skatt. Och här och der torde man wäl kunna finna brister af denna art. Naturligtwis äro de icke af stor betydighet, då de brukliga och hos de bästa auktorerne förekommande termer fullständigt finnas upptagna och det endast äro de absoluta, som man saknar. Men wisserligen för att utsluta dem ur Ordböckerna, då dessa juft böra innebära språket i alla dess skiften; så dess äldre, som nyare ord.

I anseende till Förf:s noggranna bemärande, att endast till ett swenskt ord lämpa ett deremot fullt swarande latinskt, har Rec. under bladdrandet i boken, endast sunnit följande wärde att närmare underkasta den afträngande Förf:s bepröfning. Under ordet Föränderlig läsa wi bland andra, äfwen *lewis* och under Föränderlighet, *Leuitas*. Wänt *leuitas* egentligen uttrycker det hwad wi mena med Föränderlighet? Enligt *Nullus Gellii* (VII. XI) uttryckta mittnebbörd, *lala* lade de, som rent och egentligt talade sin *Latina*, dem *leues*, *quos vulgo uiles et nullo honore dignos dicimus*; *et leuitatem appellauerant proinde quasi uilitatem*; och i de exempel nämde Samlare anför, är det wäntigt att ordet icke betyder annat än Föraktlig och Föraktlighet under hvilket Hr *Liud* fors äfwen också upptagit det. — Det är sant, att *Nullus Gellius*, genom den mening, med hwilken han börjar sit *Capitel* (*Leuita-*

tem plerumque nunc pro inconstantia et mutabilitate dici audio), tyckes antyda, att det icke war owanligt det ordet användes i en annan än sin ursprungliga händelse bemärkelse. Men måne inconstantia et mutabilitas, på detta sätt förenade, swara mot vårt Föränderlighet? och måne icke Lätsinnig och Lätsinnighet precisast uttrycker betydelsen af Levis och Levitas? I det anförda exemplet ur Ovidius: sua in levitate constans, betyder det nu äminstone riperligen icke annat. Lätsinnighet och Föränderlighet äro neml. icke liktydliga ord. Det förra är grunden och roten till det senare om man så will, men lätsinnighet kan ganska wäl bestå utan all föränderlighet. Det ena är ett fel i förståndet, det andra i charakteren.

I allmänhet äro de swenska Ordens bemärkelser äfwen ganska rigtige atrapperade, och deras nuancerande betydelse bestämde uttrycka, på det sättet att först är den egentliga och wanliga och sedan den mer afledda och figurativa angifwen. I anseende till ett och annat ord är Rec. likwäl icke alldeles ense med Förf. Så t. ex. läsa wi sid. 683. Hug, m. fl. se Håg och nästa sida: Hugsa w. a. se påminna sig, erinra sig. — sig före: quid animo prospicere; — sig om: (se) circumspicere; se besinna, betänka sig. — Rec. tror dock icke att Hug och Håg äro i swenskan liktydiga. D. t. förra swarar mot Tyskarnes Gemüth; det inre sinnet, känslan i förening med Imagination och Omdömesgäfska. För denna bemärkelse tala såwål de af detta bildade ord, t. ex. Hugneligväsande, wålgörande för det inre sinnet; och Hugswälta, lugna rösta Sinnet, som talesätten: wara glad i Huggen; gömma i Huggen o. s. w. Men Håg deremot — som äfwen des

vata tydligast bewisa, t. ex. Hågfällas, wara Hågad o. a. betyder ingenting annat än menskliga Begärelseförmågans actus i rapport till ett angenämt föremål. — Hvad Hugsa åter angår, så är det icke eller, som wår Auktor tyckes wilja antyda, ett Synonymum med erinra sig, och kan icke wara det eller då Förf. öfversätter Hugsa sig före med quid a i no prospicere, ty all prospicere är med Erinrandet (recordatio) wäl motsatt. Hugsa betyder, i följe af sin radix, inret annat egentligen, än att fast och bestämde sätta Huggen på någonting. Derföre säger Miscander till en af sina Herdar: Du hugfar & pipona klen dina Stogs och Wallares qwäden, d. ä. hela din inre warelse är endast dermed sysselsatt att låta din pipa ljuda idylliska toner. — Sid. 696 läsa wi: Hwil, adj. (sam.) höst: equus recens, a labore integer &c. — Här måste dock någon provincialistisk egenhet hafwa fört Förf. wilse. Rec. twiflar att ordet Hwil fins i språket, eller att ett på detta sätt bildade Adjectiv enligt dess ursprungliga lagar der kan finnas. Mot Förf. version af Idealism, m. idealismus, error, morbus nihil extra nos esse putantium, och af Idealist, m. idealista; scepticus, qui nil extra nos esse credit har Philosophiens Historia många och starka Argumenter att andraga. Plotinos war wäl Idealist om någonsin någon förtjent detta namnet, men förfor afgjorde dogmatiskt i sin Philosophi, och war så länge iskrån att icke tro på något esse utom sig sjelf, att man snarare trott sig finna anledningar till beskylning, att han icke ansåg sjelfwet, sjelfheten annorlunda än som en nödwändig integrerande part af någödet annat. Och den som tar sin existens såsom det enda gifna säkra, kan omöjligtigen heia Scepticus, då det just är naturen

af all Skepsis, att aldrig antaga någonting såsom gifwet. — Sid. 823. har Förf. under ordet Klabb m. endast upptagit truncus; caudex, men förgåtit att figurativt, Klabb eller Klabbé äfwen betydde ett klippigt Skår, en liten Holme uti sjön.

Men den genaste vägen att öfvertygna sig om denna Ordboks stora förtjenster, och den afgjorda sticklighet för sin sak, som utmärker des Författare, är att läsa behandlingen af Artiklarna. Dessa utgöra alltid för hvarje språk, den mest invecklade delen af Språklärnan, som det egentligen är på och af dem som de för hvarje tungomål egna idiotismer berö. Dessa kunna således icke genom wisa allmänna regler läras, utan måste inhämtas genom partiellt bruk. Men att redigt och ordentligt anordna dessa, samt att uppfatta alla des nyheter, dertill fordras en skarpsinnighet och en beläsenhet som endast får sökas hos den äkta Linguisten. Artiklarna Af, emot, der, i, etc. ädagalägga nog samt huru wäl berättigad Hr Prof. Lindfors är till detta namn. Wid den första af dessa Artiklar, will Rec. dock anmärka, att han saknat angifwelse och tolkning af de båda olika talesätten: han är af sig kommen och han kom af sig. — Likfärrer Rec. att i stället för denna Anmärkning: „Då den (Präpos. Af) står emellan twenne substantiver, af hvilka det senore utmärker en egenhet eller beskaffenhet hos det förra, och i allmänhet då den i swenskan kan utelämnas så utelämnas den alltid i latinen, och des nomen sättes i Genitiv“ man kunnat fatta den Fortare och tydligare med dessa ord: „Då präpos Af mellan twenne substantiver kan bortlytas, derigenom att ett af Substantiverne konstrueras i Genitiv, brukas äfwen Genitiv i Latinen. Ex. Konungen af Sverige = Sveriges Konung; Rex Sveciæ,“

Denna regel wore då äfwen wida egentligare, ty detta konstruktionsfärd med präpos. Af, är icke ursprungligen swenskt, utan en Gallicism. Slutligen må Rec. anmärka ett par tryckfel som fallit honom i ögonen, neml. sid. 110 rad. 18, står tænsor. i st. f. tonsor, och sid. 305 rad. 26. Dubbning, i st. f. Dubbande, hvilka icke bland rättelserne blifwit upprägnade.

Rec. förmodar sig icke behöfwa något vidare tillägg, för att anmäla denna högst gagneliga stänk åt vår literatur, till des wälskilliga och tack samma mottogande, som den, i så många wäsentliga afseenden förtjenar.

Anmärkingar wid Kongl. Akademiens för de Fria Konsterna Exposition år 1816.

Hwad som wid första inträdet på Akademien måste falla alla åskådare i ögonen, war den der orwanliga rikedom på marmor. På wensker om dörren woro syra och midt för dörren ett arbete af Hr Byström uppställda, alla huggna i marmor och hemsticade från Rom, för att glädja konstskande landsmän med talande bewis på hans wäl använda flit i de bildande konsternas nu warande rätta hemvist. Af dessa arbeten saknas twenne i Catalogen: 1) en wäl arbetad Buste af Grefwe Kamel och 2) en liggande Faun; pendant till den förläddet är uppwisade Bacchanten. Dock måste Nam. bekänna att han icke sann denna Faun jemnförlig med siffrända stycke. Det är wiserligen en wacker figur, dock snarare föresällande en glättig, lusten och halfrustig italiensk bondedrång, än den starke finliga halfo

djuriska karakter, som utmärker Faunen; of hwilken han icke har mer än det conventio- nella tecknet, af en liten framstjutande swans Åfwen mot correctheien, torde åfskilligt wöra att inwända. Den högra armen är kanske nog qwintligt hållen och ställningen på högra benet, som nog twärt fastas upp öfwer det andra, icke behaglig. Dessutom torde kunna göras härwid samma anmärkning, som den Cel- lini gjorde mot Vandinellis Hercules och Ca- cius, att om man åfskilljer de båda benen, så får interdera någon wad. Denna Faun rå- således wißerligen icke jemförelse, hwarken med den antika, eller med den store Sergells må- sterwerk. — Likå måste Ann. bekänna att Bacchus (No 31 i Catalogen) icke heller till- fredeställde hans wäntan. Det är wißerligen också ett af den bildande konstens swåraste pro- blemet, att riktigt framställa denna gudom- lighet, som är symbolen af den mest fullända- de, efter alla motsatsets upplösende, gläd- harmonierande humanitet, och som dertföre är den lifsigiwande Beskyddaren så för den hög- sta sialiga som den högsta öfwerstatliga fröj- den (för ruset och dramatiska poesten). Hr Byströms Bacchus, stående figur i naturlig storlek, har, trots sina flere wackra former som tyckes wöra aflurade antiken, med sin nå- stan rakt uppresta thyrus, för litet uttryck af lif och förmåga; utan förefommer snarare som en, blott med litet utörd copia, än som en genuin product af själfständigt Skapande fantasi. Dessutom är den högra armen, som håller Pokalen, ehuru wacker i och för sig själf betraktad, för lång emot den wänstra, och det swära partiet näst öfwan handlös- wen wißt icke anatomiskt riktigt. Åfwen är partiet öfwer skuldroena icke lyckligt. Guden är nästan kuirrogig. — Men med så mycket större förtjusning har Numärkaren flere tim-

mar ståt framför No 30. En Ung Qwin- na som dansar, åfwen i naturlig storlek. Un- der i afdragandet af en nästan tabellös correct- het, ser man i hela figuren, i dess stit- tud, dropperi, mine och former, intet annat än lif, grace, ungdomskraft och glättighet. Marmorn tycks alldeles hafwa förlorat sin hårdhet och kyla under artistens lätta men så- kra mesjel. Wdligtigwis är tanken i Statu- en icke rent antik, men deremot är det ett statuariskt utförande af de bekanta verserue:

„Jede Welle der Bewegung
Zaubert hin in süße Regung,
Alles athmet Harmonie.“

Och dock, huru skön denna Statue än är, må- ste Ann. bekänna, att han är ewehägen om han ej skall säga, att Hr Byström lemnat nå- got ännu skönare i No 32, eller Friherre Ribbersholtes Duffe. Wißerligen! Sergell själf, denne måstare i sculpruriska Porträtter, har icke frambragt något wackrare. Så wäl har Hr Byström här wetat att förena en hö- gre karakter med lifheten; att påtrycka det individuella idealitetens stämpel.

Mot dessa Hr Byströms Stycken contra- sterade de, till höger om dörren, uppställda, af Hr Professor Gdthe. De woro trenne. 1) Bacchus såsom Ungling. Sittande figur af naturlig storlek (No 21). Det är dock icke möjligt att denna Statue kan föreställa en Bacchus. Bacchus war en Gud, och en Gud kan man icke tänka sig i denna söflappa- de, nedstämde ställning, ty han sitter icke, utan hänger på en sten, hwarigenom högra apeln uppskjutes, med en högst obehaglig skarp- het. Hwad föreställer den då? — Patären, som han håller i wänstra handen, och det wenske- lige kraftlösa, det sig till en annan öfwer- skärande i hela attituden, skulle göra att man snart tog den för en Ganymedes, om ej be- nens oungdomliga torrhet stridde deremot. Åf-

men äro fingrarna alle för långa smala och obagliga, liksom Ann. måste tillstå att den stl, som blifwit använd på ästfylliga oafsentligheter, hvarigenom dessa lust med pretension blifwit stälda i dagen — såsom den sneda näsweln, och det omsorgsfullt böjda och anlagda Scrotum, — på honom gjort ett störande intryck. Dock har denna statue wilseligen wisa vackra partier, såsom ansigter, bröstet och öfra delen af wenstra armen, och det hela är wilseligen högt öfwer No 22. Venus, syfselfatt med sin klädsel, märker sig wara sedd (?). Det är werkligen högst indeltat, att tänka sig Gracernas Drottning, under en sådan figur. Det hela har karakteren af en Elegwaktar-dotter på landet, som, sedan hon kört i åkern eller burit med hos sin far, måste wisa sig i ett försnämrate sällskap, utan att weta hur hon der skall stika sig. Mot denna mislyckade karakter swarar fullkomligt, den stela ställningen, den platta, näswisa physiognomien, den oformliga ryggen, den tjocka, af börjande Pås-sjukan beswärade halsen och de nästan ofärdiga fingrarna. — Wäst af Hr Profesör Gedthes Arbeten är Generalen Baron v. Suchtelens Buste. Den har likhetens förtjenst.

De öfriga Sculptur-arbetena på detta års exposition äro dels några gjutningar i Tockjern, verkställda af Hr Wilcke; dels några Ornament Arbeten af Hr Ljung (No 24—26), dels några små, fint afgjucna Basreliefer i basrelief af Hr Linning (No 36) och No 91, En modellerad Basrelief, föreskallande Sibyllan, som af Apollo begär så många lefnadsår som antalet af de sandkorn hon af marken skulle upptaga; af Hr Salinsson; egen composition efter sistförflutne årets af Akademien utfärdade Program för Sculptur och Måleri. I antedning

f Prisdämnet för förledet är uttröde Ann. den förmodan, att ett mera oafsentligt ämne, icke skulle kunna uttröas. Han kände dock icke Wederbrändes hela uppfinningsrikedom, och kunde icke ana att man skulle intränga till yttersta djupet af Mythologins dunklaste anecdoter för att wederslägga honom. Detta närwarande ämne öfwertröffar dock alla hittills kända i oafsentlighet, ty det gifwer inga resurser för artisten; har intet i sig sjelf som förklarar och intresserar och måste alltid blifwa utan handling och uttryck. Naturligtwis om detta ämne skall behandlas, tager man sig bättre ut i Basrelief än i målning, och derför hafwa de Eléver, som nödgats måla öfwer detta ämne, i det att de icke exponerat sina tafflor, wisat sig hafwa en finare takt, än deras måstare som ursatt det till bearberning. Man föreställa sig denna Sufjet i piktur. — Apollo war äfwen läkebomsGud, och af detta hägkommande, skulle man sannerligen lärt förledas att tro, det Sibyllan framwisade någonting helt annat än sand. — Engelska Akademien pågår till täflingsämnen för Eléverna uppgifwa, något berömdt arbete af en stor måstare, till hwilket de begära en pendant: ett sätt som öfwerallt förtjente efterskild. Denna Method hänwisar genast Eléven på hwad som är godt, nödgas honom att riktigt studera sig in i ett förtjent Mönster och för att engång så egen stl, måste nybörjaren börja med att bilda sig efter en annans. — Hr Salinsson hade förförige exponerat ett litet i wax modelleradt porträtt (No 93) och ett Minervahufswund stypadt i Topas (No 92) som war arbetadt med mycken grace och berömdward färdighet.

Hr Profesör Westin hade i år, återigen exponerat fyra Porträtter (No 9—12). Om Hr Westins talent som portraitureur har redan ett fullständigt och detaljeradt omdöme blifwit

fäldr, och då ingen anledning är för handen att ändra det, har Kritiken, som icke vill se vetera detsamma och samma, ej annat att göra, än att angifwa det Hr Westin förfar att åt denna konstare egna sin tid. Dersöre wänder Anm. sig hellre till den utmärkte Artistens Croquier, och, wäl beklagande att de icke på bilden med sårger äro utförda, gläder sig åt den höga förtäfflighet som utmärker dem. N:o 13, Plafond, föreställande jorden, omgäwren af Årstiderna, måste naturligtwis intressera genom sin djupa genialitet, sin rikedom i compositionen och sin högst behagliga och smakfulla gruppering. Men af icke ringare wärde är N:o 16, Lutheriska Lärans antagande i Swerige. Minnets natur tillåter icke någon egentlig handling. Gustaf Wasa sitter, i Konglig ornat wid ett bord med handen pekande på den svenska Bibeln; och synker kinde dersöre låt hafwa blifwit kallt och dött, om ej Artisten förstått att genom rika karakteruttryck gifwa det lif och effect. Framförallt frapperades Anm. mycket af den till höger om konungen främst på Scenen, stående bordet. Den är tecknad med lika mycket likhet som fosterländsk predikation. — I N:o 17, Olof Skötkonungs Dop wid Husaby källa är den idéen att genom den öfwer bergen frambrutande solen, symbolisera det uppsående kristendomsljuset, förtäfflig och genialt. Men Konungen är endast åtsid af twenne Riddare, och St. Sigfrid endast berjent af en Chorgosse. Detta berättager all högridlighet från den wigtiga Ceremonien, och gifwer toflan fartigdom. Det är något stående deri att tänka, det Sweska Konung endast som uti en slugs hemlighet förstuler begot sig till denna heliga förrättning. — Af ett ganske innerligt

och fromt uttryck war äfwen, N:o 14, Den Heliga Familjen, utmärkt. — I N:o 19, Den Höfsta dagen af Skapelsen, råder en reminiscens af Raphael.

Af de öfriga i är exponerade Historietafel intages utan twiwel första rummet af N:o 63, Skäffarens Törnekörning, copierad efter Ribeyra di Spagnoletto af Öfwerste Lieutenanten Baron Boije. Originalet är af mycket förtjenst, och cepian i allmänhet wäl lyckad. Det lita man mot den kunde hafwa att erinra, förwinnet alldeles, då man hägo kommer att den är ett verk af en amatör, som med detta arbete werkligen lemnat bakom sig flere Artister af profession.

Utmärkt gøres denna tafel sin rang icke stridig af N:o 27, Arria och Poetus. Original, målade i olja och wanlig grönskymtig colorit af Hr Professor Eckstein. Figureerna hafwa de obehagligaste och detill med onaturliga ställningar; disproportion är rådan de mellan figureerna och de fram på scenen befäntliga accessotter och den från dollens blodiga spets upstående röd är af en stor löslichkeit. — Deremot tillkännagifwer denna tafel, att Artisten har förmodat att koka en klar Jernisja.

Af stort bättre art äro icke Hr Hultgrens båda Compositioner. Den ena, föreställande Hans Kgl. Höghet Sweriges Kronprins då han besegrar Napoleon (N:o 34) war målade i Olja. Anm. betänker för sin del, att han icke tycker det wara någon inaktlig tanke att allegorisera detta besegrande på det sättet, att Hans Kgl. Höghet, åkande, i en med fyra Skäddar bespänd wagn, förer omkull Napoleon (hwars wagn drages af swarta hästar,) med sådan fart att franfen flyger honom af huswudet. Något profiskt

är det väl äfwen, att låta de båda Segers Gudinnorna, såsom twenne löpare, lita efter Charen. — Denna Kärningalet föregår i lusten. — Den andra, eller N:o 35, skulle enligt angifwelsen i Catalogen föreställa Nuras bortröfwande af Toruna Drottin, men föreställer i själwa werket, hela poemet Gylfe. Der ödr och af en slags djefwulstfigur bortröfres Jarlen den Gode, der utwåles Jarlen den Store, och der sunas samteliga Gudarne, galten Gullinbörste är en gång icke utesglömd. Artisten måste mycket åfska Moln, ty äfwen alla d:sa hopfösta och utan all enhet hopade grupper hafwa ett moln till fond (och det råder också ett synnerligt Nebeln und Schwebeln i hans konst), men genom detta moln framskymtar Nissen Yadr-sil på hwars stam Metastor serar och hjor:arne rånna i deß grenar. Näst gåfwan att uppfinna, och att gruppera, tyckes Hr Sultgren icke sakna någon till den grad, som konsten att teckna figurer.

N:o 33, En Scene utur Theaterpietien Drottning Christina, af den store Desprez, sökte Anm. fåfänge å Expositionen. Han will dock icke med wisshet påstå att den icke fans der, ty det war i år icke lätt att igenfinna de i Catalogen angifna stycken. Flere af dem neml. hade på wäggarne andra Numror än i Catalogen. Så hade N:o 58 kommit att fåstas wid en taffla föreställande en ful figur med en brun Castorhatt, med en ros på, och hwilken alltså angafs wara af Correggio. — (Af respect mot store måstares namn, borde man wid numreringen wa-

ra litet neggronnare). — Och N:o 85 och 86 hade båda bliswit satte på origtiga stycken.

En annan sörre originell historisk composition, målad i oqvarelle, af Hr Chiewitz såg man under N:o 90, föreställande En Riddare af St. Britas Orden, afläggande sitt löfte uti Wadstena KlosterCapell, inför en Biskop. Den rödde wisserligen en gryende talent, att i framtiden tråda i Hr Professor Linnells fotspår, men utan twiswel bör Hr Chiewitz underrätta sig, innan han sätter sig till arbeter, om det werkeligen funnits några sådana Riddare som den han framställer, att han icke råkar på sådana hjernspöken, som Riddare af St. Britas orden. Debutom är det wisserligen sant att de gamle betfente sig af ganska långa swård men dersom må han icke förledas att tro dem hafwa nyttjat längre swård än personer som dem skulle föra.

Anm. kan icke förbigå en, i Catalogen icke upptagen taffla, föreställande en scen på Rongsholms Glasbruk, af den för sina många lyckliga Gambocicater kände Professor Hilleström. Anm. kunde icke kasta sina blickar, utan innerlig rörelse på denna taffla, hwilken man kan betrakta som den äldriga Artistens sista skänk till allmänheten, i hwilken han, med darrande hand, men ännu lewende fantasi, gifwit, att jag så må säga, en tynande afronglans af hwad han, i sin åldersmiddags höjd warit.

(Slutet följer.)

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 23.

Lördagen den 2 Juni

1816.

Om Principen för Swenskt metrisk Vers.

I anledning af Hr Regnérs metrisk Afhandl. och Hr Wallenbergs Företal till Sivers. af J. tias same des Anmärkingar i Dib. N:o 8 och 9 af Sw. Lit. Tidn.

Den Dec., som i N:o 30 af denna Tidnings förra Utgång granskade första delen af Hr Regnérs Wittterhets Nöjen, der de twenne ofwan nämnda metrisk afhandlingarna befinna sig, lofwade en Skrift, som, i sammanhang, skulle pröfwande genomgå de grunder, hvilka (i det hufwudsakliga af enahanda beskaffenhet), begge behöfva för. sökt göra gällande för en swenskt, metrisk versbyggnad. Sedan i Tyssland och Danmark — hwilkas språk hwilar på samma basis som vårt — dylika frågor redan för mer än trettio år tillbaka upphört att wara omtvistade; sedan wi, i vårt eget, emottagit hela Virgilius och hela den hexametrisk del af Horatius, enligt sunda principer, omklädd i swenskt drägt, (andra mer och mindre lyckliga försök att förtiga) är det betydligt, att se de klaraste saker åter insvepas

i oreder, lagarna för rytmien änyo wäldföras och försök wägas att till nytt barbari återföra den swenska metrisk verskonsten.

Med ålftwärd modesti och ännu större beleswenhet, uttrycker sig Hr W.: „jag har alltså etablerat en annan princip, hwilken jag noga följer; jag har beledsagat denna med skäl, som ännu äro omedelbara och förmodligen ej kunna wedersläggas; äminstone hafwa de ej blifwit wacklande genom Dec:s accent-snack“ . . .

I det följande skall wisa sig, huruvida grundwalarna för Hr W:s versbyggnad verkligen äro så bergfasta. Det torde ursäktas, om för. of närwarande skrift först försöker skydda språklagarnas och versens helgd mot en man, som utger sig för en så okullstellig kämp; och sedermera i en ny afdelning slyskätter sig med Hr Regnérs metrisk theori, som, ehuru (enligt för:s öfwerlygelse) hwilande på osäkra grunder, dock är ett försök till en egen systematik, öfwerflödar af skarpsinniga anmärkingar, allid lärorka, äfwen för den som ej gillar lysningen af den hela.

Förf. af närvarande uppsats är ej den, som granstat Hr Wallenbergs försvenskade Ilias, således ej densamme, som berömt och prisat hans arbete i det hela, med anständig, het tablat de så brister hon anmärker; och som af Hr W. blifwit helsad med grofhet och en orömd bitterhet. Denna uppsats härleder sig af samma hand som författat den Swenska Versläran i tidskriften Phosphoros, öfwer hwilken Hr. W. uttrycker sig så förakligt; Han har aldrig i skrift hwarken tadlat eller berömt Hr W:s författar, förtjenst; och ehuruwäl det synes, att man med höfslighet minst winner hos Hr W., så skall detta icke hindra mig att förklara också min aktning för en Öfversättare, som haft mod att wäga ett så stort företag, äfwen om utfrans det ej i alla delar blifwit lyckligt.

Förf. önskar, att man ej wille anse detta som en ironi. Det är sant, att han icke erkänner den swenska Ilias för så öfwerträffligt lyckad, som des egen Förf. tyckes anse den; men den har förtjenster, dem wi ej neka. Det gifwes två sätt att öfversätta de gamle, i sonnerhet Homeros, äfwen då man wäl öfversätta troget: Diktionen hos denne skal äger en of alla erkänd enkelhet; men den äger tillika en upphöjning öfwer hvars dagsuttrycket och en bildriker, som oftare ligger i hwarje enskilt ord än i hela phrasen. Hwilken wäg skall man således följa? Will man, liksom Wess, noga efterbilda denna målände bildlighet, som har sin grund i det grekiska språkets ståtliga natur, löper man fara att gifwa sitt arbete en physionomi af konstlad snarisa och en för långt drifwen spetsundighet. Föreställer man sig åter Homeros, som en rå folksångare, som, obekymrad om uttryckets poetiska lyftning, af hwardagsspråket lånar de uttryck, som lägo honom närmast; så lemnar

man lätt en förplattad och förbondskad Homeros, då man wäl gifwa en naturlig. Är denna senare yterlighet lutar Hr W:s öfversättning: den är konstlös och helgjutten — se der des förtjenster — men originalets etheriska lif, det poetiska behaget har i tolkningen ofta antagit en plebejisk och rusticerande ton, i hwilken man ej igenkänner den bildade Joniske Sångaren*).

*) Detta har också Rec. antydt; men han har tillerkänt Hr W:s öfversättning förtjenster och loford, med hwilka den mest egentlige Förf. tyckes haft skal att vara belåten. Men det beröm, som en läsare eller en Rec. tillägger en sielfår Förf. gör en siwar mekan; samma loford och ännu hönare lagerfransar har han tusen gånger sedut tillerkänt sig sjelf; han behöfwer, liksom den dygdige, ingen annans bifall än sitt eget. Rec. hade neml. ändit sig att naturligtwis wäl i det hela ogilla Hr W:s versbyggnad, men hwad sielfwa tolkningens inre förtjenst angår, endast i förbigående anmärka en och annan bristfällighet. Det behöfdes dock icke mocken skarpsinnighet, ej heller långt sökande för att upptäcka sådana brister, och nedankående prof, hämtade endast från de förka siborna, stola wisa otillbörligheten af Hr W:s ton mot en Rec, som (om man ej wäl säga: kastat kärlekens mantel kring det förbigående) ätiminsone framskälldet hela på den wackrare sidan, och med sitt bifall sökt uppmuntra en börjande talang.

W. 1-3 O Gudinna! besing den förbeddande
harm hos Atillews,
Wälew's son, som tusende qual åt Akaterna
gifwit,
Och som i förtid sändt så många behjertade
krigsmänns

Gjålar till Wis. . .

Förf. att förtiaa „den förbeddande harm hos Atillews,“ som wäl icke är wackert, föder man på ett som, som alla läsare måste föra till Achillews. I Grekiskan står „och har afseende på förändringen mellan de båda krigsför-

Svenska Metriken hvilat på en enda hufvudprincip. Den är enkel och högst lättfattlig. Alla öfriga regler äro deraf blott bestämningar och modificationer. Samma idé är för tyfka språket uppgifwen och genom theoretiska afhandlingar af Klopstock, Voss, Hermann, A. W. Schlegel m. fl. wettenskapligt grundlagd. Den är i vårt språk första gången af Frjh. Adlerbeth uppställd och reviderad genom en bygnad af 12 eller 15000 hexameter. Men Förf. skref et Födretal — hon skref ingen theori för Svenska Verskonsten. Ett sådant försök wägsades med den „Så kallade“ Versläran i Phosphoros. Denna lilla skrift har många osullkomligheter;

skarne. Hemisfiken i tredje v. är lånad af Hr Tranér, äfwenom nubbhjulsordet så.

B. 10. Hvilken med nesa bemött hans prest och tjenare Kryssas. Tjenare, åter ett inskildt ord. — B. 23 „att göra presten till viljes“ är ett lågt uttryck, som af Rec. redan är tadladt. — B. 31, 37, 71, 82, 83, 85, 88, 101, 102, 122 (en mängd epitheter att förtiga t. ex. Ljlig blickande) tillhöra Hr Tranér, mestadels helt och hållet, eller också styckewis. Det är intet fel, att begagna sig af föregångare, men det är ett fel, att afskifwa de misslyckade i stället för de goda verserne. Wi äfweropa för fortbeten skull endast v. 75 och 122, hvilken senare lyder:

Atrens' frade son, mest egendomslysten af alla.

B. 42 ömversättes *βελος* med *båge*; ordet betyder pil. En sådan transposition är helt och hållet ohomerisk. — B. 76. „Swärj mig i förwäg.“ — opoetiskt och redunderande. — B. 131. „Nej — så fin du ock är, så gudomlig än du will anses.“ — Hvilken orimlighet! Ett sådant språk vakar twenne trätande dieknar, men ej två frigsbådingar, hwilka wäl, hos Homeros, ej mot hwarandra spara hårda uttryck,

den behandlar äfkilliga ämnen med för mycket widdlöftrighet, andra med för liten, den har kånhända äfwen origtigheter, fastän Förf. då han efter fem år återläser detta arbete, icke blifwit dem warse. Också wore det en ringa försenst att hafwa undwikt dem; ty i en så fort metrisk grammatik war söga tillfälle att säga något nytt, utan endast sammandraga hwad som af uroländska Författare kunde begagnas och tillämpas, efter en gifwen plan anordna och utförligare behandla de spridda anmärkingar Frjh. Adlerbeth framställt, samt af de bästa tyfka och inhemska versificatör:er abstrahera regler för rytmen. Med Frjh. Adlerbeths anmärkingar är Förf:s theori öfwer hexametern hele

men aldrig försöka en så platt ironi. Det hörer deutom till epismens plastiska natur, det är åtminstone en af Homeros' wäsentligaste egentligheter, att epitheterna äro skäende attributer, som aldrig så förskytas eller ombytats. Sålunda behåller Achilleus, tilltalad af Agamemnon i högsta utbrottet af raseri, sitt beständiga epithet: *ἄριστος*, hwilket alldeles ej får wändas till någon småaktigt försmädlighet. I metriskt hänseende är denna vers på många sätt felaktig. Tre enkafwiga ord intrymmer ogerna en god versificatör i femte versfoten. Men detta torde Hr W. finna för fint. Wi dare slutas den fierde med en trochæus nudus (hwilket också så widt möjligt, undwikes) och den följande begynner med en monosyllab som är anceps, och man läser således: . . . | så au | domsig än | du will lanses |. Detta är dock förmodligen ej Hwerts mening. Men är femte foten daktylisk, så blir åter wi i tvertemot sin natur, fort. — B. 133 har råkat bli en pentameter i stället för en hexameter. — B. 167: „Duf wud saken (!) likwäl af detta beswärliga kriget!“ . . . I de följande raderna äro tempora förwerlade. Homeros talar i pränsens, . . . flera prof torde wara öfwerhöddiga.

och hållet öfwerensstämmande: han har blott i långdbestämmningen af två eller tre ord hyperboretiskt uppställt sin mening, och theorien blifwer oförändrad, antingen man gillar eller förkastar den.

Frih. Adlerbeth nemligen, liksom alla, hvilka hafwa något begrepp om de germaniska (kyriska, götiska, eller hvad man vill kalla dem) språken, utgår från den tydliga ideen, att bestämmningen af stafwelse-längden beror på begreppet. Den viktigaste, själwa grundstafwelsen i ordet är i wårt språk alltid lång*); ändstafwelsen, eller begreppets modificationer, åter alltid kort. Häraf är klart, att alla enstafwiga substantiwer, adjektiver, werkliga verber**) hafwa ett afgjordt långt stafwärt***). I ordet *Werldar* har grundstafwelsen werld alltid tonwisten, ordet må bli så mångstafwigt som helst: *werldarne*. — Sammanställas två långa ord, förändras ingenting; blott den första stafwelsen uthålles längre än den föregående. Orsaken är tydlig: wid sammanfäktningar ställes wanligen hufwudordet först och wintan antydes genom det fördröjda uttalet. Således är *werldstyms* den en tydlig *Antibacch* (— — o): *werlds* utsäges långsammare än *rymd*, emedan det är hufwudordet; *rymd*, ehuru kortare än den föregående, bibehåller tre fjerdedelar af sin accent, men en (aflednings-, eller beskaffenhets-stafwelsen) uttalas helt kort och

*) Med ytterst få undantag: t. ex. *raferi*, *gudomlig*.

**) Verba substantiva och *auxiliaria* äro medeltidiga. Det är ingen tillfällighet, utan en följd af språkets natur.

***) De öfriga orden äro merendels medeltidiga. Hr W. har bebrat Förf. af *Verstärkan* med, att ur hans skrift låna denna teori — ty hos Hr *Reanée* och *Adlerbeth* finnes derom intet.

flyktigt. Ännu ett exempel. Förf. beder sina läsare något långsamt utläsa ordet återgå. Judet åt uthålles länge: medelstafwelsen er, som blott är ett supplement till grundjudet i ordet åter, uppslukas nästan. Men ordet gå har wäl en swagare tonwigt än stafwelsen är, men en wida starkare än er. Med musikaliska tecken kan detta förhållande noga bestämmas:

Förf. wådjar till hwarje läsare: der till fördras intet fint musiköra, ingen kunskap i declamationen; det behöfs blott ett par öppna, wanliga människodröron. — Hr W. är den enda, som hör på annat sätt. Han påstår, (sid. 7. i Föret.) att *antibaccherna återgå, utminnes, rådgöra*, „äro ätminstone lika (således möjligen, mera) lediga för uttalet“ ända af alla såsom daktylen erkända orden *drottningen*, *blomstrande*. Förf. föreställer sig ej, huru en man, som hört *Svenskar* och talat med *Svenskar*, kan höra och tala så tverremot andra människor. Hweni förnimmer ej, att gör i ordet *rådgöra*, min i utminnes, gå i återgå hafwa ett helt annat uttryck än an och ing i orden *blomstrande* och *drottningen*? — Ännu tydligare. Man utsäga staden *Åbo*, man uttale sedon *synonym*, ordet med inbyggare: *åbo incola*. Man jemföre! War ej i begge orden första stafwelsen lång: men hwilken skillnad i uttalet af den senare i orden *Åbo* och *åbo*. Det förra är en troché, det senare en sponde. Man jemföre nu daktylen *Åboar* (*Abœtes*): i fall man så efter analogien af *St ochholm* (mare brukade säga) med *antibacchien åboar* (*incolæ*); man utsäe ordet: *Åbobor*. Wänne det ej är en ganska god *amphytmeter* (— o — ?

Enligt Hr B:s — för att så säga — teori, skulle det vara en daktyl, det vill säga, att man med lika hast uttalar de båda senare stafwelserna. Man försöke det: och hwem finner ej en sådan pronuntiation löjlig?

I fall läsaren medgifwer att detta är riktigt, så falla af sig sjelfwa alla de sä kallade owebderläggliga*) „twiswelsmälen“ mot Frjh. Adlerbergs versgrunder, af sig sjelfwa. Wi skola dock ytterligare pröfwa grunderna för dessa betänkligheter.

Frjh. Adlerberg anför med rätta, att

U) enkla ords accent ej i sammansättningen må dem beröfwas.

Hr B. anför deremot 1) att med samma rdt, som en mängd accentlösa ord t ex. preposit. af, på, till, genom sammansättning från korta förändras till långa, synes ett ursprungligen långt ord genom sammansättningen kunna blifwa kort. — Slutatsen wore ej derför gifwen. Men nu är också premissen falsk. Prepositionerna af, på, till äro ej korta: de äro medeltidiga. Det är sant, att de i hexametern sällan kunna användas i första rummet af en pes (med undantag af den första), men wore de korta, så skulle drat stötas af deras accent i följande. (förförigt entoniga) jamb:

Han af en frände t i sin fader på biljarden
Måbedad blef

Man upplåse: han flyger ut i luften och
han flyger ut — i luften. Nythmen är
enahanda: men deklamationen olika; ty huru
fort säger jag ej ändstafwelsen i i trocheen

*) I företalet war dock Hr B. „icke nog förnä-
ten att tro på deras osviklighet.“ Men man
är wänligen i vårt swenska land höflig och bu-
gande i företal, deremot i war på kritiker
behöfwer man ej mer genera sig.

uti, men icke så alldeles prepositionen i i före-
ra versraden.

„Orsaken till denna prepositionernas längd
i sammansatta ord — fortfar Hr B. — lig-
ger i modifikationen eller förändringen af
det eftersatta ordets betydelse, hwarigenom den
förustållda prepositionen, som medelst sin till-
wärelse på stället utmärker den, hör, då han
der spelar en styrande role, berättigas till
högre tonwigt.“ — Anmärkningen är riktig,
men beraf följer ej att det senare grundljudet
helt och hållet förlorar sin wigt. Man jem-
före de likljudande orden: marmor, mormor.
Hwem hör ej att den senare stafwelsen i före-
ra ordet är märkligt kortare i samma ljud än i
det senare ordet? Alltså är marmor troché,
men mormor spondé, så wäl efter språkbrus-
ket som språklagen. Hwem hör widare ej
att i mormoder den förra stafwelsen är
långst, men den mellersta också betydligt drys-
gare än den sista? Ordet är således en anti-
boech, och ingen daktyl. — Hr B:s anmärke-
ningar på följande sida äro så mycket mer origi-
ga, som ingen människa, såsom Hr B. will, såser
tinningarna. Stafwelsen ar är något drys-
gare än de båda andra, som stå på ömse st-
dor: men mycket för swag för det tonsfall, som
första rummet i en hexametrisch versfot kräfs-
wer. Ty hwem utbårdar en så beskaffad hexa-
meter:

Stön är den grönskande frans kring t i n n i n
garna du slätat.

Denna stafwelsens accent är till och med för
jamben för swag:

Stön är den frans, som du kring t i n n i n
garna band.

Det samma gäller också i de öfriga anförda
orden: innerligaste, (samt i Dihanget) fiens

derne. Dessa ord kunna ej i denna ändelse användas i den episka versen. På samma sätt bortkasta ej verba i wiga ställningar (Kö-
ra om) så alldeles sin accent, att de enstaka wiga skulle bliwa förheter och de tvåstafwiga pyrrichier. Ty hvilka herrliga verser skulle uppstå, om man tillåte sig att versifiera så be-
qwämt som Hr W. sig tillåter. Se här ett par versbräder, som innehålla alla dessa ord och skulle enligt Hr W:s teori, wara ett par
räkliga hexameter:

Skamlöf, min, innerlig offe wän, du
gör bröderna orätt-
Sienderne du ser köra på, hur ra om och
gå framåt.

På slette sidan uppställer Hr W. en logi-
stifning, som är besonnenlig. Han urtefljer
ej allenast korta och långa och medeltidiga staf-
welser, utan afdelar de begge senare i medel-
långa och medelkorta. Men huru man
 skall årskilja dessa, då redan gränzen mellan
de tre födra hufvudklasserna är omerwitad och
i flera ord osäker, uppstafwes ingen regel. Det
heter wäl „att medelkortheten är ett medium
mellan lång och kort, som mera närmar sig
till kort.“ — Dock detta är en cirkel, en be-
skrifning, men ingen definition, ingen regel.
Man måste wäl då lita på brat. Men Hr
W:s dron äro så beskaffade, att i dem klingar
ordet fosterland som daktyl; i andras dere-
mot som amphimaker? Han anför som exem-
pel ordet tillaga. Enligt hela Hr W:s theo-
ri, skulle detta wara en lika så god daktyl
som de af Hr W. godkända daktylerna: o-
täck, rådgöra, slaguret, skamlösa. Men
nu yttras riktigt den betänkligheten, att staf-
welsen la är längre än ga. „Således är la
en medelkort stafwelse!“ Ordet tillaga
blir således (enligt Regl. 1. på samma sida)
daktyl. — Hwarför? Wänne den ej kan wa-

ra medellång? Ty såsom medellång erkännes
ultima i slagregn (sid. förut). Således blie
(enligt Regl. 2) slagregn spondé eller — ef-
ter Hr W:s teori, — ty allting får blott
wara till hälften — halsspondé, d. w. s.
den kan blott inrymmas i thessi, eller andra
versrummet. Men nu föresumner definition
ändelsen slagregnet. Af hwad stafmått är
då detta ordet? Förmodligen halstantibach.
Men huru ställa det i versen: är det
daktyl? Men wi weta redan af reglen 2.,
att andra stafwelsen i slagregn är lång. Så-
ledes är slagregnet nödwändigt antiibach,
d. w. s. att cesuren måste hwila på regn.
Men hwarför skall tonsollet ej så hwila på
regn i slagregn; men wäl i slagregnet?
Man ser således att det förhålliga slagregnet
ensamt bortskiljer alla Hr W:s medellångder,
medelkortheter, hans betänkligheter, hans
reglor och deras exceptioner.

Men ännu mer. En half sida efteråt har
Hr W. slett äldre hela den förtäffliga teori-
punkten B), den samma wi först sökte we-
derlägga, yttras det, att orden rådgöra, ur-
minnes, återgå äro „lika lediga daktylor
som blomstrande.“ Huru är detta, äfwen
efter nyss anfödda system, möjligt? Äro staf-
welserna gör, min, gå mindre medeltidiga
(Hr W. må kalla dem medellånga eller me-
delkorta, efter behag) än den, såsom medel-
kort, antagna stafwelsen la i tillaga. Hr W.
gör i sina undantag endast afseende på conso-
nanterne: g är ju en wida mera flytande
bokstav än r (i rådgöra); i utminnes drö-
jes ju uttalet af dubbla nn, och ä i återgå
är ju så långt, att endast Hr W. kan anse
dessa ord som daktyl? — Huru kan man inom så
så sidor, så alldeles glömma sig sjelf? Wänne det
ej är nog att man stiftar orimliga lagar; föla
de också finskemellan strida mot hwarandra?

I punkten C) nefar Hr W. Fris. Ad-
 lerbergs anmärkning, att genom bibehållan-
 de af enkla ordens accent i sammansätt-
 ningen versen får mera incision. Man
 behöfver blott ställa en Vossifk hexameter bred-
 wid en Wallenbergifk, för att märka skillnaden:

Als sie nunmehr sich versammelt, und voll ge-
 drängt die Versammlung;

Sedan de hunnit fram och mangrant samla-
 de blifwit.

Eller hvilken vers är skönare; en sådan:

Rosenbekrönt, i sörngradt behag, uppsleg
 Upprodite;

eller så beskaffade:

Och om du dröjer nu eller nänsin kom-
 mer tillbaka

Drotten, som blifwit född af den sagerhåva-
 de låto.

Dig till nöjes, om dig de feta lären af tiurar.
 Nylist flammade pilarna der mot den vred-

gades arlar;
 Då han röde sig. Sjelf på natten han wän-

drade framåt,
 Satte sig sedan ett stycke från skeppen, och

började fluta.
 Sedan mot folket han åfwen de inbrådande
 pilarna wände.

Alla dessa praktvers äro hämtade från en en-
 da sida, den första Höf. uppslagit. Genom
 klist på incisioner, som gifwa versbyggnaden
 fasthet och hållning, tyckes hvarje rad sönder-
 falla i 12 delar, liksom ett plumpt maskineri
 af ett halft dusin lika, illa sammanfotta trä-
 stycken. Men Hr W. skrifwer därtill vers
 „af princip; och man är icke incorrect, då man
 följer en princip.“

Vi komma nu till Hr W:s svar på Rec:s
 anmärkingar. — Rec. har med rådra förbrun-
 drat sig att Hr W. mycket prisat Fris. Ad-
 lerbergs metrisk versgrunder och funnit dem
 så förträffliga, att han — ej sålgt någon ens-

da. — Hr W. återoppar till försvar sina twi-
 wels mål. Men wi hafwa sett af hwad art
 dessa twiwelemål äro; nemligen sådana, att
 om de kunde blifwa gällande, skulle så wäl
 Fris. Adlerbergs, som all svensk metrik,
 ställas på hufwudet. Ty när man antager,
 att svenska språket ej har en enda duglig
 spondé, när man går antibacchier och am-
 phimaker till daktylor, hwad wäsentligt åter-
 står då af en teori för hexameten? Om icke
 möjligtvis några hufwudpunkter, hvilka af-
 wen Hr W. medgifwer, äminstone i teorien,
 t. ex. att hexametern bdr bestå af sex pedes,
 o. s. w.

1:o Rec. har, enligt Höf:s tanka, gjort
 Hr Trané ordit, då han såsom prof på en
 skön verskonst, anfört verser, som höra till
 det bästa metriskt sök på modersmålet. Hr
 Tr:s svenska hexameter hade i början, —
 troligtvis genom wana mid den latiniska skals-
 dekonsten*) — den af Hr W. tablade ento-
 nigheten i cesuren. Detta förseende anmärk-
 tes i tryck lånat före Hr W. och finnes
 icke mer i Hr Tr:s versbyggnad.

2:o Rec. har vidare tablat Hr W:s hexa-
 meter såsom saknande cesurer och incisioner.
 Att den saknar det senare, hafwa wi nyss, i
 de anförda verserna, wisat. Hr W. har i

*) Hos Virgilius, Ovidius och de bästa romer-
 ske hexameterfaldar ligger takthrifan nästan all-
 tid i tredje versmättet. Denna enformighet
 skulle ödra versen högst odräglig, om ej de gaw-
 la språken ägde en mängd resourcer för hexa-
 metern dem wi icke äga. Likwäl, så pyrdlig
 och utlad en Ovidii eller Virgillii verskonst
 är, äger den dock på långt när ej den storhet
 och rikedom som hexametern hos Homeros.

sitt swar deri förblandat taktswilor med cesurer. Dessa benämningar äro icke synonymer. I denna vers:

Sagdt: och till marken han kastade ned den
förliga stafwen:
finnes ingen cesur, men wäl en taktswila wid ordet ned. Ty cesur kommer, som bekant, af cædere, affära, och ett enstafwigt ord kan naturligtwisa ej afdelas. Då Hr W. förnekot spondeerna rätt, att mellan två versmått fördelas, har han affagt sin vers stora och wäsentliga prydnader. Åtta cesurer för herametern uppkomma blott (så snart man borttagit spondeen), genom choriamben (— 0 0 —), amphimakter (— 0 —), jamber (0 —), och anapesten (0 0 —). De tre förra äro otillräckliga; de senare i wårt språk, ty wår, ett sund, som man sållan råkar på. — Hr W:s första herameter har cesur;

O gudinna! besjung -- --

Den hade ingen cesur, utan blott taktswila, lybde versen:

O Melpomene! sjung -- --

Förbrifigt finnas på första sidan (bland 23 verser) endast 5 versrader med laglig cesur. Först. — för att också engång citera sig sjelf, har på lika många rader — man behagade uppslå början af hans öfversättning af Tryphiodoros — tretton så beskaffade cesurer. — Nec. har således haft fog att säga att Hr W:s herameter ej egentligen prälas med någon granlät af cesurer och incisioner.

3:o. Nec. har vidare beskyllet Hr W:s versbygggnad att dels vara undermåtig, dels upptaga ord med falsk quantitet, såsom daktyletne mörkblåa, wanåra o. s. w. Det senare är, hoppas man, längesedan omständligt utisadt. — Beträffande den förra anklagelsen,

„ehuru Hr W. med många delar ofunnigheten om Nec:s precisa mening med ordet undermåtig, gifar han dock, att dermed åsätas någon ljudfattighet i ett versmått, deri genom uppkommen, att ett accentlöst ord upstas som länge.“ — Om betydelsen af grammatikaliska termer, behöfwer man ej gifva. Utomdes gifar Hr W. olyckligt. I prosodien nemligen (hwilken ju också är en del af grammatiken?) kallas sådana verser undermåtige (catalectici), när de hafwa en pes mindre än de böra hafwa, t. ex. när en herameter, som har 6 versmått, blott har 5. Efter sådana undermåtiga verser behöfwer man ej hos wår Eumetrisk länge söka: strax i början v. 133 står en af dylik art:

1 2 3
Wäl du, att | jag, då du | får din be- |

4 5
löning be- | hålla |
Det finnas utan twifwel flera, om man wille längre bläddra i boken. Se här genast en annan, Sängen 5. v. 18:

1 2 3 4
Ut sin | lans och den | såg ej ur | handen
5
för | gåfwes*.) |

*) Härdat man ut, att lägga dessa femfotade verser på fräckbänken, så kan man (hwilket tycks vara Gör:s affekt) wäl efter mycket bråk pina ut den fette foten, men på denna utwäg faller man wist icke wid första och ej engång wid andra genomläsningen, och har man äntligen lyckligt kommit tillwaga med denna rådbräkning, så får man t. ex. af den sista en så beskaffad herameter

Ut sin | lans och | den såg | ej ur |
5
banden förgåfwes
d. w. s. en herameter, hwars fyra första versmått bestå af 8 enstafwiga ord, och af idel trocheer, af hwilka de två första närma sig till jamben. — Förbrifigt är, som bekant, all vers, som kan scanderas på mer än ett sätt och ej strax tillkännagifwer sitt schema, best och hållet förkastlig.

(Forts. följer.)

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

N:o 24.

Erbdagen den 15 Juni

1816.

Om Principen för Swenskt metrisk Vers.

I anledning af Hr Regnérs metrisk Afhandl. och Hr Wallenbergs Företal till Svensk. af J. Itas samt des Anmärkingar i Bib. N:o 8 och 9 af Sw. Lit. Tidn.

(Slut fr. N:o 23).

Rec. har uttrat några anmärkingar om accentens förhållande i metrik, hvilka Hr W. i sitt språk kallar snack. En undersökning här om skulle föra oss för långt: kanske så wi, då wi komma till Hr Regnérs metrik, tillfälle att nämna några ord här om. Hr W. har dock rätt: i en twist med honom bör man undwika alla flyktigheter i metrik. Man har tillräckligt nog att göra med elementerna.

Hr W:s exempel äro sällan väl valda. Så är kärlek, hwarmed Hr W. anställer så många experimenter, icke spondé, utan troché. Det hör till de så, allmänt antagna undantagen, emedan man genom spondéen skulle påminnas om ordets composition. — På lika sätt förfaller Hr W:s inkast mot spondéen

förelåt, (enligt Hr W. troché), hwilken han fruktat skulle förblandas med imperativen förelåt, hwilket åter Hr. W. inbillar sig, efter Rec:s theori, också vara spondé. Men Hr. W. borde dock, så väl af Fris. Adlerberths Företal, som af den „säkallade“ Versläran weta, att prefixerna för och be äro i sammanställningen alltid forra.

Med förwänning läse Förf., att följande vers:

Hugstora bergsboar tilltala så den snidwita
 sikan,
 „alldeles icke särar Hr W:s öra, af annan orsak, än att så många dactylor sammanhopas utan variation af annat versmått!“ — Genfligheten af de dactyliserade antibacchierna oberäknad, är det ej mängden af dactylerna, som gör denna vers olidlig. Första raden i Homeros' Itias har 5 dactylor i rad: anförda hexameter blott 3. Men denna vers missagat afwen de öron, som utvärda gniflandet af de till dactylor sondermalade antibacchier, af följande orsaker: 1:o Genom brist på alla incisioer; 2:o derigenom att dactylerna i de tre första versmåttan äro dactyli

nudi, det vill säga, att de hvar för sig fyl-
la sitt versmått och liksom sönderbröta harmo-
nien. Mellan nedanstående verslinier:

Seende swarade Drottningen så det glänsande
barnet,

Försten besöt, att så långt han förmär, in-
träktarn förjaga,

är verkelig skilnad, nemligen den, att den
förra hexametern är ful och den senare wacker.
Båda hafwa dock lika många daktyler. —
Will man ytterligare bredwid den, efter Hr
W:s versgrunder gjorda versen: Sugstora
m. m. ställa en annan stapad efter Förstis
metriska åstigt, så se här en:

Purpurbestänkt, gullröd, stjernkrönt framtä-
gar Selen.

Rec. skulle mycket bedraga sig, om läsaren ej
funne den wackrare än den förra. Men läsaren
skall finna den tung. Swarför? Emedan
sammansättningen af tre hwarannan följande
spondeer i ett daktyliskt versslag (ty man bör
icke glömma att Hexametern hör till de dak-
tyliska versformerna) är onaturlig, men tre
daktyler i rad finnas på hwarje sida hos de
bäste hexameterfaldet. Flytta gullröd fram-
för Purpurbestänkt och man har, i trots af
Hr W:s teori den wackeraste hexameter!

5:o. Rec. uttrar, „att den rimmade ver-
sen och den metriska hafwa en helt annan na-
tur, så att en frihet, lofsåfwen i det ena sla-
get, blifwer i det andra förstörande. Ty den
rimmade versarten grundar sig på den ena
versliniens symphoni med den andra, och
den metriska är byggd på den ena versliniens
symmetri med den andra.“ Först. finner den-
na sats skarpsinnigt uttryckt: Hr. W. finner
den „orimlig och alldeles osann.“ — „Det
wore, säger han, ett besynnerligt phenomén
af språk, på hwilket man ägde wänt att ut-
säga samma ord olika i metrisk vers och kan-
hända till slut olika med beggedera i prosa.“

— Men hwad skulle Hr W. säga, om Först.
kunde wisa honom, att två sådana slags ut-
tal äga och hafwa alltid ägt rum icke allenast
i swenska, utan äfwen i alla språk, på hwil-
ka böcker äro skrifne, eller sänger blott dikta-
de. — Att orden i vers och dagligt tal haf-
olika utspråk, derom kunna Cicero och Quincti-
lianus öfvertygga Hr W. — Skulle dessa
ställen ej i hast igensinnas, så äro citaterna
derä att tillgå i Clodii Poetik. Då i sko-
lor och gymnasier latinska verser scanderas,
bör man gossar om en myckenhet stafweller
tanklös upprepa: longa accentu: Hwad
will det säga? Icke utan meningerna wara, att
accenten i prosan noga skulle öfwerensstämma
med accenten i versen d. w. s. arsis; ty först
huru skulle då en afgjord troché kunna i vers-
sen blifwa spondé (. . . molli sultus hya-
cintho, Virgil.); widare huru skulle en kort
stafwelle genom positionen i vers kunna blif-
wa lång; sedermera kan man ej gerna inbil-
la sig (äfwen om ej de gamles wittnesbörd
remligen tydligt gäfwit oss en wink om rätta
förhållander), att man i dagligt tal så afmät-
te quantiteterna som i versen. Ätminstone tror
aldrig Först., att någon Romare med olika
tonwigt uttalat orden pater och mater, och
dock är förra stafwelsen i det förra kort, men
den senare i senare ordet lång i versen. Hr
W. twiflar sjelf, att det är möjligt att ut-
tala tre stafweller, utan att förlänga enkera.
Likwäl har latinska språket en mängd tribracher
(fragilis, generis), och dessa måste dock i
versen hafwa lika quantitet. Widare upplys-
ning kan fördrifte hämtas hos Hermann*),
s. 19, och i fall Hr W. ej redan läst detta
verk, bör han förskaffa sig detsamma: det skall
förmodligen befria honom från äfkilliga förra

*) Comment, de Metris.

domar. Vill han gå ännu längre, bde han rådsråga Apels vidblifliga Metrik, hvaraf 1:sta delen är 1814 utkommit i Tyskland.

Men vi behöfva blott gå till de moderna språken. Vi uppstå Ariosto. I fall Hr W. förstår italienskan, känner han att Miseria är daktyl. Dock begynner Ariosto härmed en jambisk vers (Miseria vita! ma tu non la brami). Betraktar man t. ex. denna vers:

Oltre Irlanda una isola si corca,
finner man att oltre, i prosan troché, i versen tvertom öfvergår till jamb; att i una elides ras sista stafwelsen; att isola, annars daktyl, genom verstatken erhåller tonwigt på sista stafwelsen o. s. w. På samma sätt blifwa ofta jamber förbytta till trocheer (t. ex. E grazia se, che potè facilmente). — I fransyskan inträffar öfwen samma förhållande. Höfsta raden i Henriaden kan tjena till exempel:

Je chante ce héros, qui regna sur la France
som bekant, är regna i prosan jamb, här göres ordet till troché*. — För öfrigt må Hr W. förstå att efter sin prosamunare förvandla följande alexandrin, som också är af Boitairé, till riktig meter:

Les Français savent vaincre, et chantent
leurs victoires.

*) Uppläsaren har härvid att iakttaga, att han hvarken läser versen som prosa och med ordens wanliga tonwigt, ej heller skarpt scanderar den; i båda fallen lider drat. Ny just detta accentens öfswande mellan tvänget af verstatken och naturliga uttalet, utgör fransta alexandrinens skönhet. I de skandiska språken tillåter ei den för mycket bestämda och skarpa accenten en sådan harmonibrytning. Metern måste här på det nogaste öfverensstämma med den wanliga tonwigten; detta gör alexandrinen, med sin orubbsiga taktswida midt i versen, på svenska enformig. Men i franskan har skalden hundra utvägar att variera rhytmen.

I de nordiska språken fliser sig den högtidliga alldagliga stafwelsewigten på länge när ej så mycket. Höf. erinrar sig intet exempel af ett ord, som t. ex. från troché öfvergår till den motsatta naturen af jamb, eller tvertom**). Höf. önskar, att Hr W. hade tillfälle att höra någon åtminstone medelmåttig declamator ut säga ordet Allgode. Säkert skulle han finna, att ingen från predikstolen uttalar det som daktyl. I dagligt tal går det nära dertill. Lika så lösligt det är att se Scaliger, då han förmanar sin son att läsa grammatikan, använda mera utökta och ståtliga uttryck, än Hannibals far, då han förmodade den unga hjälten, att swära Romarne ett ewigt hat; lika lösligt skulle det wara att höra någon, under conversationen i ett sällskap eller på en klubb, bruka samma högtidliga accent, som om en epopé upplästes eller en andelig bönsökt uppändes från altaret eller predikstolen.

I fall det nu wore wisadt (hwad i hufworna werket hitills ingen twiflet på), att det i alla tungomål gifwes en dialekt för umgängesets och en för det högtidliga språket (utan att man märkt, att „språk-förståelsen derföre inträdi“), så låtom oss tillse, hwad förhållande dessa tonsfallers modifikationer hafwa till den rimmade och till den orimmade versen. — Medan hufworna ordet Metrik säger oss, att här är fråga om tidmått, om stafwelsernas afwägande, om språket, quantitativt betraktadt. Här försvinner allt obestämdt öfswande; stafwelserna äro antingen bestämdt långa eller bestämdt korta, efter följande för-

**) Orden uti, der på m. s. hwilka både som jamber och trocheer kunna användas, bewisa intet: ty samma dubbelbet finnes öfwen utom versen.

bällande: $1: \frac{2}{3}$ eller, musikaliskt uttryckt, som Ingen nekar, att ordet blomstrande är en riktig daktyl. Likväl märkes wid uttalet en icke obetydlig uthållning på sista vokalen, som sålunda torde kunna betecknas:

Sådant är ungefär ordets naturliga rytm, men metern som blott erkänner två tidmått, upphärfver rytmien och bildar jemna, lättfattliga förhållanden:

Stöter man nu på ett ord: Allgode, of en triplicerad tonvigt (ty All är längre än god, god längre än e), hvars quantiteter således måste reduceras till jemna proportioner, så återstår, att använda ordet på ett sätt, som mest öfverensstämmer med språkljånnet och drars fördringar af en högtidlig vers. I fall nu redan läsaren medgifvit oss, att god aldrig kan anses som en korthet, så måste denna stafvelse produceras till en något större längd än den har i ett själfständigt uttal, och kanhända äfven utöfver den, som somma stafvelse i högtidligt tal äger. Enligt Förfs gehör, bidrager denna milda strid mellan rytmien, som sträfvar att evolvera sig i fria och olikartade tidsförhållanden, och metern som tvungor den att söndra sig i jemna, skarpt begränsade taktafdelningar, i hög grad till versens fullständiga harmoni, eller försoningen af tvennens kämpande principer. En rytm utan meter är formidshet; meter utan rytm, är kropp utan anda. — Den rimmande skalden åter försar efter helt andra grunde-

satser. Det väsensliga är här slutordens inbördes symphonik, och ställningen af dessa echo'n. Han räknar stafvelserna; han mäter dem ej. Wigteligen har äfven här en meter att iakttaga, men här är rytmien den öfvervägande principen, och tonkonstrueringen, som dertill sätter figuralt musik, har tusen utvägar att undgängamma skaldens prosodiska hårdheter. Hr W., som sjelf är musicus, känner dem förmodligen. Skall musiken åter utarbetas i choralstil, fordrar han af skalden den yttersta uppmärksamhet på ordens lagliga tonförhållanden. Deridre borde, enligt Förfs tanke, alla egentligen lyriska utgjutelser på vårt språk rimmas; alla episka och dramatiska ämnen kläddas i hvad mest rinförmigt form som helst. En god tonkonstruare förstår i alla fall, med öföfigt, rimmen t. ex. i recitativet. I arier åter och alla stycken, som skola sjungas och ej deklameras, framträda åter rimmen såsom de styrande. Utan tvifvel bär skalden äfven här waktia sig för accentöfvertyngningar, som skulle göra allför starka dissonancer; men hans meter är wida mindre sträng och man kan ej af honom begära iakttagande af regler, som för honom äro blomständigheter. Af ju högre icke-deklamatorisk art hans poesi är, desto mer sänka sig dessa fordringar; i stycken, som äro besräknade på populär och snar effekt, gör han till och med wäl, om han lämpar sig efter hwardagsbrukets wana. I vårt språk är det, i alla fall, en nödwändighet att ej binda rimskalden wid metrikens för honom oöföfentliga lagar; så wida man antingen ej, med Hr W., will upphäfwa all metrik, eller, med Vog, manufakturera rimverser efter den strängaste metrikens fordringar. Eumetrikten förhåller sig till den rimmande skalden, som sculpa-

tdren till målarne: hvarje konst är i sin art lika förträfflig; men alla ha två de sina principer, sina elika regler till frambringande af skönhet.

Hr W. anför, förmodligen för att vända de läsandes ovilja på Rec., det Rec. skule sagt, att Kellgren har bortskämt svenska språket. Hr W. har förfalskat Rec:s ord; man borde dock, äfwen i stridskrifter, vara sann och ädel, också om man tänker aldrig så olika. En grofhet, ett plumpt tillmåde urskär man gerna den särade egentårleken: men en osanning, som är uppställig, har en mindre rot. Rec. sade, att det egentligen war den Kellgrenska skolan, som började bilda oss åkta daktyliska versfötter. Han anför derwid ett faktum, neml. den tvist som Gr. Gyllensborg derom förde. Hr W. behöfver ej göra mera widsträckt studier af vår äldre wittet, än af vår Psalmbok, för att finna, att de af honom daktyliserade och choreiserade antibacchier och spondeer fordom merendels haft den starkare accenten på den mellersta och sista stafwelsen. Spegel, äfwen som de bästa af den tidens versifikatörer, ha nästan alltid upstod,

uppremt: I senare tider mätte ett exempel kan vara mera bewisande än Wellmans, som hwarken varit förwillad of någon „så kallad phoenhoristisk Verslära," ej heller torde fransdämmas ett förwarligt musikaliskt bra. Se här några prof, endast ur de 8 första sängerna af Fredmans Epistlar: „Är du omistlig man" — „Håll waldthörnet urät gotan" — „Håll utom fönstret waldthörner" — „Låt oss tillbedja" — „Trappstenar och bräder" — „Dånwins Apostlar uppstå" — „inbördes" — „Djertat kringgränner"

o. s. w. — Dyliska exempel finner man öfweralt, och är det märkligt, att Wellman oftare i daktyliska versarter än annars betjenar sig deraf. — Hr W:s musikaliska bra tillåter sig ej blott sådana daktylor som: omistlig, waldthörnet, tillbedja, trappstenar, uppståga, inbördes, kringgränner, o. s. w., utan han anser det äfwen för alldeles klokt, att betrakta dem annorlunda. Men Wellman, som behandlade språket, ej såsom engång stöpt i en wiss form, utan sådant han fann det, walde hellre, när någon hårdhet ej kunde undwiskas, det som war för sängen och rhytmen minst fördersligt. Han brukar dersöre till och med ofta — — o såsom o — o, (hwilket i metrisk vers ej är nödigt och således ej bör tillåtas), för att genom incisioner besörbra versens rundning, då den genom enstaka daktylor låte sönderfalla.

Wid Hr W. se huru man för sentio år sedan skref hexameter, må han öppna en bok, författad af hans egen farbror. Doken heter: Min Son på Galejan. I denna qwicka och snillrika skrift finnes ett allwarsamt, på hexameter författadt stycke, hwars början lyder:

Sängmä! war allwarsam, och tyfken I kande toner!
Andakt helge min säng! Ly jag will anödda den Högste
Och min öddlige läpp framkamma den Ewiges under-

Esfer man stycket till ända, skall man finna, att Wallenberg den äldre, som skref i en tid, då ingen svensk Eneid ännu gafs, wida nog gare iakttagit språklynet, än Wallenberg den yngre, som „har etablerat en annan princip."*)

Slutligen anför Hr W. ett yttrande i No 16 af 1814 års Lit. Tidn. att „ingens

*) Efter den senares principer skulle de af Wallden rigtigt använda orden allwarsam, framkamma wara daktylor.

ting för nästa generation förblifwer läsbart mer än Franzéns Sång öfwer Creutz och Geijers prisfrift." Det är swårt att inse hwad sammanhang detta omdöme, af en helt annan författare, kan äga med en swenssk tolkning af Homeri Ilias. Det är obekant, att Sw. Akademien hittills gillat metriskas öfversättningar, ännu mindre från grekiskan. Ej heller är troligt, att, om Hr. W. i detta sällskap, råstat, hans arbete skulle fåt hugna sig af någon slags medalj. Endast de författare, som genom ett sådant omdöme fåt sig förolämpade, hafwa rätt att klandra denna dom, eller, hwad som för dem ännu worer bättre, att med skäl wederslägga författaren. Hr. W. Arminstone, som blifwit berömd, borde icke haft skäl till att småda. Redaktionen har flera gånger erkänt, att hon i många afseenden ej kan uppfylla de fordringar, som hon gör af sig sjelf; men hon har Arminstone aldrig af personliga skäl smådat eller prisat; om hon stundom yttrat hårdare omdömen än en del läsare funnit behöfligt, så har det antingen varit mot den afsjorda odugligheten eller den uppblåsta och andra förledande egenfårleken; om hon å andra sidan tilldelat en Förf. mera warma loford än hans arbete möjligen kunnat förtjena, så har det skett för att uppmuntra den började talangen. För de oförträttade har Redaktionen beredt ett tillfälle, som hwar och en kan begagna, att i Bihanger, (mot betalning), för samma läsare, som sett recensionen öfwer honom, deraf förelägga en wederslägning, den må wara så egenfår, ohöflig och smådtlig som helst, endast den ej öfverskrider gränsen af tryckfrihetslagen. Redaktionen gör mer: hon uppdrager någon af sina ledamöter att wederslägga, till och med en så beskaffad

författare på det allmänheten ej måtte förwiltas och han sjelf, isall han mer älskar saken än sin egen lilla ära, måhända måtte äga tillfälle, att grundligare öfwerwäga en och annan omständighet.

Upsala d. 6. Jun. 1816. Författaren af Swenssk Verslära i Phoephoros.

Recensioner:

Benvenuto Cellini's Besnad, ifrån Italienskan af Goethe. Öfversättning. Fjerde Boken. Strengnäs 1814. 306 sid. 8:0.

Rec. har kommit att länge dröja med anmälandet af denna Fjerde bok utaf Cellinis högst intressanta och lärrika Leswernes beskrifning, som beskrifwer hans öden, ifrån den stunden han öfvergs af Frankrike, till dess han, efter Cardinalens af Medicis död, begaf sig till Pisa, eller ända till dess att Cellini sjelf med sin autobiographi upphör. Till denna Bok har Goethe i sin tyska bearbetning bifogadt ett Bihang till Benvenuto Cellinis Leswernesbeskrifning, med afseende på Seder, Konst och Teknik, hwilket också den swenske utgifwaren beödmiligen meddelat och sträcker det sig från sid. 203—306. Liksom Brännspegeln i sin Focus concentrerar Solstrålarne, har Goethes universella och riket utbildade Genie, med sin wärliga måstarhand, här hopsamlat alla de i sjelfwa Leswernesbeskrifningen spridda och genom de oftast äfventyrliga händelserna bortblanda de enskilda dragen af Cellinis individualitet, och concentrerat dem till en objectiv karakteristik af honom såsom människa och konst-

ndr. Vi hafwa nämligen här ett mönster för oss, huru en utmärkt man måste skildras; ifrån de personer, som honom omgifwit och på honom haft inflytande; från de statsborgerliga förhållanden, som på honom verkat, in i den dunklaste vrån af hans arbetsrum för att bespeja hans handlag och draga lärdom af hans metoder, eller till den glädande lärrotta beskrifningen af hans arbeten. Och om dessa får man jemte Resonnementer, de mest tillfredsställande historiska upplysningar. — Men med allt detta, äro denna, att Nic. så må säga, måsterliga biographiska croquite, utförd på ett sådant sätt, att den icke ensidigt sueter sig till ett wist individuum, utan — es huru jemt i en sträng rapport till honom — gifwer en högst underhållande öfversigt af den märkwärdiga konfpiration i hwilken Cellini lefde.

Nic. kan derföre icke annat än uppriktigt och warmt råda hvarje Artist och konstwän att flitigt studera denna bok — fullt säker att ingen skall ångra att hafwa följt detta råd — och i anledning deraf gläda sig, att man numera äger tillgång till den på svenska, ehuru det varit önskeligt, att den blifwit gifwen i en bättre, en mera wärdad öfversättning. Några så stötande och barocka tolkningsmistag, som i de föregående böckerna, har han wäl icke anmärkt i denna, men dock flere tunga, obehagligt och flarswigt återgifna ställen. — T. ex. sid. 14. „Och så må ingen Herre, så stor han också må wara gåttas med Guds rättwisa, som någre gbra som jag kanner, och som så skändlige förolämpat mig, som jag på sitt ställe skall säga.“ — Sid. 28. „I medlertid sade man Konungen, att jag börjat arbeta för Hertigen af Florenz, och emedan han war den bästa man i Florenz.“ — Detta sista Florenz

bör wara Frankrike. — Sid. 44 omtalar Cellini huru han i Florenz räkat Lorenz Medicis, med hwilken han lefwat i Paris, och säger: Då bodde han i Hr Julian Buonacoris hus, och emedan han icke, utan sin största fara wägade låta se sig öfwer allt, så tillbragte han sin måsta tid på mitt lilla Slott, och säg mig arbeta på detta stora werk.“ Måste uppenbarligen heta: mitt stora werk, eller det stora werket, neml. den colossala Statuen af Mars, som omtalas i 3:e Bokens 9:de Capitel. o. s. w.

Öfhanget, ehuru mycket swårare att tolka, är dock wida bättre än sjelfwa berättelsen och tyckes wara öfversatt af en mera omhugsam hand. Oaktadt detta hafwa dock wisa inadvvertenser insmugit sig. Så t. ex. sid. 209 läsa wi „Daniel von Volterra“ — bör heta Daniel af Volterra eller di Volterra, es emedan han war Italianare och icke tyf. Och så sid. 239. „Och wäl måste, utan ett noggrant mått, wid båda dessa sätt uppstå fel, hwilka wid det första etc.“ I det föregående omtalas dock icke mer än twänne sätt; aningen att utarbete figuren som en hautrelief, eller att rundhugga den på alla sidor. Detta sista arbetsfätt ogillade Cellini, och wid det förra har man rum på djupet till föresbättringar.

Ordinations-Tal af Joh. Nordahl Brun,
Biskopp i Bergen. Stockh. 1816. 16
sid. 8:0.

JugångsSpråket: „Jag är kommen till att upptända en eld på jorden; och hwad will jag helre, än att han allredo brunne? Luc. 12: 49,“ börjar detta ypperliga tal

öfver texten: Joh. 21: 17, 18. — Dispositionen af Berraktelsen öfver denna Text är kanske nog komplicerad och sönderdelad, neml. Jesu Wisdom, att umgås med helig eld. Att 1) upplifva, 2) nära och 3) dämpa den (sid. 5).” Härefter tillägger Salaren: „Ör upplysta Åhörare behöfver jag knappt erinra, att jag i mitt tal tagit en bild af elden, för att beteckna både ordet, som uppväcker, och de genom ordet uppväckta känslor, och således i mitt tals första del det Jesu ord, a) som upplifvar den antända elden, b) den upplifvade elden som brinner.“ — Vidare: 2) „Att nära den upplifvade elden a) Han anföretör är Petrus en kärleks-pant: Mina får. b) Han uppfordrar honom till ett kärleksbewis: Gdd mina får! (sid. 9).” Men också har Predikanten derigenom fått tillfälle att aldeles utödmma Texten. — Den digression som sid. 9, förekommer om användandet af de bibliska bilderna, och som i all annor händelse torde kunna sägas vara mindre påhände, och som wisserligen aflyter intrycket af det föregående, är dock här aldeles på sitt ställe, såsom talade till blifvande Predikanter, och folkslärare. — Hvad som för

öfrigt gifwer värde åt detta Tal är följande rena christeliga äfigt af ämnet, det djupa allsvaret i dess behandlande, och den enkla kraftiga våltaligheten i utförandet. E. ex. sid. 6. „I denna öffigt frågade vår Frälsare Petrus, sålunda frågar jag eder i dag: Älsken I Jesum? ja, bröder! detta är dock slutligen lifvet i allt vårt wäsende; det är den lefwande gnista, som skall gitwa själar åt allt det öfriga. Är denna kärlek kallnad, så upprända wi ej någon eld på jorden; så hänger Tröghet och sömn wid all vår gerning; en ewig winter följer öf. Därför andans frukter, tro, hopp och kärlek, förtwina i den wingård, der wi arbeta, och iderne och tiffel frodas der. Men älska wi Jesum, så tala wi af sann ingifwelse, ja går det från hjertat och till hjertan, så arbeta wi öf igenom många wanfligheters berg; så äro wi i nådens hushållning, lika hjulena i Propheetens syn: Det war en lefwande anda i hjulena. Hefek. 1.” Öfversättningen är ledig, jämn och språkriktig. Endast sid. 12 har Rec. anmärkt det öfwers. mått af förf. seende kommit att origtigt använda ordet „destomindre.”

S m å r r e S p r i f t e r.

Appellation till Publiska Wettet. — Särdeles i anledning af Allmänna Journal-Recensentens Saltomortalsprång mot Fr. B. de la Motte Fouqué. Nyköping, 1816. 28 sid. 8:o.

En skriffrift som icke tyckes vara författad utan privatintresse. Wäst är det partiska beröm

met af Minnestalet öfwer Grefwinnan Cronstedt wederslagdt (sid. 15--19). — Sid 27 widtager under öfverskriften Menuet, ett Poem som lärre gifwa mycket selt ämne att undra på.

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

N:o 25.

Lördagen den 22 Juni

1816.

Anmärkningar till Kongl. Akademiens
för de Fria Konsterna Exposition
år 1816.

(Slut fr. N:o 22.)

Af de landskaper, som vid denna Exposition upprisades, woro N:o 59—62, målade å gouache af ett okändt Frantimner, de som egentligen såstode konstlärarens uppmärksamhet. De woro alla af mycken förlägenhet, utmärkte af en sann och varm känsla för naturen och ett riktigt uppfattande af dess skönheter. — N:o 65, 66, tvånné Landskaper målade i Olja, woro glädjande bewis på Hr Heideckens osötrutenhet att studera och göra framsteg i sin konst. — Deremot wilsde N:o 67 och 68, huru Hr Ederholm allt mer och mer inhärdnar i sine manér, hwilket, såsom Tapetsdecoration, icke är utan effect, men hwilket, såsom fri målning betraktadt, med sin uppetade stielhet är högst förfäfligt. — N:o 68 blir ännu obehagligare genom trenne arm i arm der framträdande personer, i de mest affecterade theaterställningar och de mest outrerade theatercosumer. — De fula

sta Landskaper woro dock N:o 52—54, af Hr Werner. Daktadt all synbarligen använd ansträngning rådde i dem dock köld, hårdhet och disharmonie. De lämna, så att säga, påtagliga bewis, att skönheten af en naturen beror till det mesta af betraktarens inre värma, och är således helt och hållet subjectif. Nu nu genom framställning intressera en annan för sin äfscänning, fordras att kunna med genialiskt skarpsigt uppfatta enheten af det stora mäktiga lif, som genomtränger hela naturen, och gör, att sjelfwa stenen icke egentligen blott är en död kropp. Och den, som icke har denna förmåga, — hwilken naturen så rikligt utflittat är vår Fahlcrantz — bör icke befatta sig med Landskapsmålning.

Af de detta år utställda större Porträtter, målade i Olja, woro N:o 5—8, af Hr Professor Kraft, wiserligen de, som mest belönade uppmärksamheten. Ypperligast war N:o 8, Bröststycke föreställande Hr Hofwartermästaren Nemy. Det utmärkte sig af lifhet, säker teckning, god colorit och säkert karakteruttryck. Näst detta i rangen wille Anm. sätta ett i Catalogen icke angifwit Porträtt, så

restållande en Husar-Officer. Det war kraf-
tigt och raske måladt. — Äfwen det stora
Porträtter af Hans Kongl. Maj:ts hade lif-
betens försjensst, fast grupperingen wäl icke
war den smakfullaste. Äfwen alla accessoirer
woro mästerligt målade, såsom t. ex. den
Kongl. Manteln, hwilken det dock war nå-
got störande att se behandlad som en Matt-
rock, och slängd, utan ordning, på en stol. —
Samma anmärkning om Wisakernas försjensst,
gäller äfwen om N:o 6 eller Konungen af
Spanien, så ful sjelfwa denna Figur (knästycke,
och icke bröststycke, som det heter i Catalogen)
annars war. Det är wisertigen alldeles o-
möjligt, att en menniska kan hafwa detta utse-
ende. Men det är också swårt att måla ett
Porträtt efter kopparskyt. — Olycklig war
äfwen den Idéen att medelst ett bref symbo-
lisera Figuren.

Hr Noos hade exponerat ärskilliga por-
trätter, dels en Miniatur i aquarelle, dels,
enligt orden i Catalogen, ärskillige Studier
i olja, bestående af tre särskildta Porträtter.
Bland dessa hade Artisten, Anm. tror för
10:de gången, studierat sin egen physognomi,
och framställt den obeskripligen fullt och o-
smaktigt på duken. Artisten har neml. rå-
kat på den barocke idéen att wilja behandla
oljefärgsmålningen så, att den skulle se ut som
pastell; och detta har han äfwen welat exper-
rimentera med aquarellen, och på detta sätt,
under N:o 55 i synnerhet, frambragt ett mi-
niaturporträtt, om hwilket man icke kan säga
annat, än att det war stoggt. Men sådan
måste också effecten bli, då man icke will bes-
gagna hwar sak efter sin art, utan tvinga
den att antaga en heterogen.

Af Miniaturporträtternas hade naturligt-
wis Professor Sparregrens, under N:o 4 expo-
nerade, främsta rummet. De woro målade

med denna artistens egendomliga groce och fin-
het. — Hr Naderfson hade (N:o 44 - 47)
exponerat flere arbeten en miniatur, bland
hwilka N:o 47, en copia efter en Tofa i
Konungens Museum, war ganska wäl lyckad.
Hans porträtter äro i allmänhet liflo, och för-
råda en berömdwärd sit, men tillkännagifwa
äfwen, att Artisten måste ännu närmare tän-
ka äfwer sin konst. — N:o 44, Hennes Maj:ts
Drottningens Porträtt, war dropperadt med
en högröd Schawl, som underligt contrasterade
med en ljus gråblåsfond. — Anm. har annars
funnit, att flere yngre artister högeligen äfska
de röda drapperierne; och dock måste de wis-
sertigen med mycken warsamhet användas.
Målaren måste häglomma, att allt i hans
tossa bör till en wäl nuancerad färgharmonii
sammansmåla, och han måste således rätta och
beräkna den ena partien efter den andra. Derwid
är också nödigast att häglomma, att Fonden
i Toffan är ungsår så, som Folien under Spe-
geln eller ädla stenen: af den betor det helas
glans och effect.

Herr Hambré har tid efter annan försö-
kt sig i ärskilliga tekniska arter af konsten.
Än har han laverat, än målat i Olja, och
nu sednast ritat med swartkrita. Kunde man
säga att tekniken egenteligen upptager sin man,
så skulle Anm. yrka, att denna nu försökta wo-
re Hr Hambrés rätta genre, ty alla de nu
exponerade Swartkritaritningar äro ypperliga.
I synnerhet äro N:o 39 och 40 mycket
wackra, och förråda en utmärkt skicklighet
att hålla kritan mjuk, till ett graciest utse-
rande af den correcta teckningen. — Dere-
mot måste Anm. bekänna, att han warit söga
uppbyggd af Hr Hambrés architectoniska teck-
ningar, N:o 41-43. De höra alla tre till
den wäntliga parenthesisiska arten af Byggnads-
konst, som ensamt får rum på regalpapper,

och det oaktadt äro de till uppfinningen nog triviala.

Akademien hade i år rikedom på architectoniska teckningar, men den förste Mästaren, HofIntendenten Sundwall, hade denna gång icke exponerat flere än tvåanne (No 1 & 2), hvaraf den ena var en copie och den andra blott elevation af ett litet Bibliothek, i hvilken hans stora snille och sanna smak icke så egentligen kunde visa sig. Ders förre måste Num. bekänna oer, af allt, i denna konstart, som i år var att se, intresserades han mest af No 23 & 29, Utsigter af tvåanne Ryktor i Wisby, af Capitain Mechanicus Werfs. Och för att gifwa dem intresse, förenade sig historiska minnen med något öfwer en nästan mästerligen utförd teckning.

Sedan Num. nu angifwit det, efter hans tanka och åsigter, förnämligast wid detta års exposition, tror han sig till slut vara skyldig att nämna, att förre delen af allmänheten med istringa blickar sökte arbeten af Herrar Drede, far och son, Timnell, Fahlcranz, Laurdus, Sandberg och Fogelberg, samt att den lifligt deltog i den saknad, som Akademien skulle känna, i fall arbeten af dessa Herrar, hvilka, under de sednare åren, utgjort expositionernas prydnader, hådanester skulle komma att uteblifwa.

Recension:

Ideal till en sann och äkta Qwinnsbildning, i Contrast med den falska Stockholmska. Jus Klapp till alla älsfwärda Hustrur och dem, som wilja blifwa det. Stockholm, Marquard, 1815. 92 sid. 8:o.

En skrift, i alla afseenden värd att läsas och behjertas. Ufswarligt angifwer Förf. i

Företalet sitt nit för det rätta och den djupa känslan af sitt fall med dessa Ord: „Jag känner mitt folk. Man skall läsa, tycka på ordarna, dra på munnen, och abra en stor föraktande aeste i sin lilla läcta och begwäma misbet. Hvilket man hjertans gerns må! — Hwad wore jag sjelf, hwad wore min Gud, om jag förlorade modet derwid? Om jag säge det falska, och ej wägade fram säga det? Funne det ewiga Rätta, och ej tordes tala, utan att fråga de förwillade: Får jag lof? — Så har aldrig någon hög sanning legat, aldrig någon hög Billfarelse gått under, och aldrig något rätt Stort och Higt till Mensklighetens sällhet blifwit gjordt. Ty i hwilken tid har ej Egoismen, Okunnigheten, Slekheten swarat Nej på en fråga, som hast för ossigt att förta deras mörka tyranniska regimente? — Det står ock att läsa: Laudatur ab his, culpatur ab illis. Hvilket är allas deras tröfveliga Walspråk, som mera äro undergifne sin Tid än Sanningen. Sag älsfar ock gillas, icke ab his et illis, utan af de Wise. åter, om jag af dem för dömmes, är min bok förlorad! — — — De andras tabel är lätt att bära.“ — En förf. som arbetar i denna anda, och med detta rätta uttryck af sann blygsamhet, lofswar sin Granskare någon tillfredsställelse, under betraktandet af hans bok. Och då det ämne, som i den närmarande ofhandlas, är af sådan allmän wigt, gör Rec. sig hopp om, att läsaren icke ogerna skall sölja honom, under en något mera detaljerad anmälan af densamma.

Wibeln berättar, att det war qwinnsnan, som förledde Mannen till det första felstegget och beredde hans förlust af den ofskuldswerld, i hvilken han uti gyllene ro framleswat sin barndom. Och werkeligen tyckes detta föres

svadswa männen i alla länder och alla tider, och hos dem ståta den öfvertroellessen, att af qwinornas beskaffenhet beror till större delen deras eget värde, wäl eller we. Sannst tidigt hafwa männen derföre frestat att utfinna det rätta förhållande, som höra äga rum mellan dem och qwinorna, och det är icke först sedan i går, som Tänkare forskat efter de bästa regler för qwinornas bildning. Sjelfwa Platon behandlar detta som ett af de wigtigaste ämnen i sin republik.

Qwinnan är den negativa sidan af Mensklighetens idé, under dess ståtliga uppenbarelse, och Mannen är den positiva. Derföre då Mannen är till för sin egen skull, är Qwinnan till för Mannens. D. å. Mannen måste lefwa och verka för alla, för Staten, för Werlden; Qwinnan åter för sin man, för sitt hus, för sina barn. Herran sade till Qwinnan, enligt Moses, du skall dinom manne undergifwen warda! men han sade det icke blott med ord, utan äfwen genom hela Qwinnans byggnad, genom beskaffenheten och widden af hennes kropp, och själskraster; och i det ögonblick, då de båda könnens innerligaste förhållande till hwarannan renast uttryckes, har han äfwen på det allra tydligaste sått symboliserat denna sin besällning.

Det är en gifwen sak, att allt hwad som ställes i opposition med sin oer, sin bestämmelse, blir derigenom falskt, fäst och fördräfwadt, och att således, då man sträfwar att bilda qwinnan emot denna hennes ursprungliga negativitet*), så fördräfwar man henne, och gör henne olycklig för sig och skadlig för

*) Någon gång gör Naturen sjelf sådana undantag, och lägger positift, manligt Genie i en qwinnekropp. Af denna anomali uppkomma lärda fruntimmer, konstnärinnor eller hjestinnor, af hwilka tre eller fyra rättwist förwärf-

mannen, för hwars skull hon är skapad. Men denna misförbildning uppkom för den nyare werlden, då, i Frankrike, Damerna röktes ut sin stilla hushliga krets in i den hwmilande hofserelen, och gjordes till experimentsubjekter för de wällustiga Konungars förfringskonster och de sada Hofsmännens kallt beräkade gallanteri. Hjäden af all qwinnobildning blef då, att kunna draga fördel af sina behag; att sjelf rusad af hwmilet kunna rusas andra; att finit kunna bedraga den, som wille bedraga dem, och att icke skänka en gunst, utan att beräkna hwad winst man derof kunde hafwa, i ndje, i anseende, i makt eller i rikedom. Hela sträfwardet gick således derpå ut, att göra flickan till en publik person för begäringen, förörelsen och intrigen, och hela qwinnouppfostran tog småningom allt mer och mer denna publika tendens. Först brukade man, i Frankrike, att anförtro ett större eller mindre antal unga flickor till uppfostran åt de fromma Klosterjungfrurna, men småningom fann man dock detta för mycket inskränkande, och nu inrättade werldsliga fruntimmer midt i Städerna, och utan all gene af Klosterswänget, qwinliga uppfostringsanstalter, eller så kallade Pensioner. — Då ändteligen Ludwig XII hunnit den franskmediciska politikens högsta mål: att kufwa hela det öfriga Europa med skärd, och med sin gyckelglans förblända allas ögon, frödmade tusentals ynglingar och män till det glada Paris; slogos med förundran öfwer de fransyska fruntimmernas manerlighet, elegans och tjueningskonst; wille hafwa sinat werldens beundran. Dessas lott är dock icke att önska. Alla anspråk på qwinlig lycka måste de uppgifwa, och denna förlust ersättes föga deras, att hwarje tänkande man medgifwer dem wara undandragna skuldigheten att lyda de för wanliga qwinnor gällande regler.

dottrar, systrar eller Någtingar lika horman-
ta och önsfode sig derföre bildarinnor från de
sina sedernas förelöfjade land. Denna de-
ras önskan uppfylldes snart, i synnerhet se-
dan Ludvig XIV, efter upphäfvande af Man-
teska Edictet, jagade sina protestantiska under-
fattare ut sina stater. Då spredde sig dylika
reformerta Fransoser och Fransyskor öfver he-
la Europa, och med 1740: och 1750-talet,
hitkommo till Sverige i synnerhet ett icke
ringa antal fransyska Kammarjungfrur eller
dylika, som utgäfwö sig för Damer af stånd,
och anlade här bildningsanstalter för blif-
wande swenska Madar och Husmödrar.
— Denna race är nu till en stor del
utgången; sållan ser man nu mera nå-
gon infödd Fransyska uppträda som Gouver-
nante, men i deras ställe hafwa deras swens-
ska lärjunginnor uppträdt, såsom föreståndar-
rinnor för dessa Pensionsanstalter, dem wär
Förf. i sit 2:a Capitel (sid. 12—23) beskri-
wer såsom första roten till wär olycksaligt för-
wända qwinnebildning.

Förf. utgår neml. från den satsen hos
Salomo, att genom wisa qwinnor warder
huset byggt: men en galen bryter det ne-
der*) med sina äthäfwor. „Dessa ät-
häfwor — säger han vidare, sid. 5. —
äro de konstiga och konstlade gycelwerk, den
däraktiga wisbersäfsånga och ändreligen den

*) Så tänkte flere af de gamle. Hesiodos sjun-
ger: „— en man kan ädlare fatt ej få, än
en hustru,
Dygdig och god; men ingen ting wärre, än
en, som är elak.
En som trosar och löfar, sin man, hwad
styrka han äger,
Steker förutan eld, och gör honom gammal
i förtid!“
Arbeten och Dagat. Öfvers. af Roman. sid. 23.

grande härmningslusta hos qwinnan, hwilket
utgår sine werldens spel.“ Och dessa äthäf-
wor förwärfwas och utbredas genom 1) Pen-
sionsuppfostran; 2) de så kallade qwinnebil-
dande Bäckarne och 3) de wanliga Romas-
nerne. — Hwad nu den första Artikeln angår,
så behöfwes wäl icke lång speculation öfwer
dagliga erfarenheten, för att inse dess absolu-
ta oduglighet. Hwilkä äro wäl de som in-
rätta wäro flesta pensioner? Männe wäl
någon finns, enligt förf. qansta riktiga fördran,
sid. 18, som har „en filosofiskt hög och klar
äfsigt af werldslifwet med alla dess stora för-
hållanden, förenad med den finaste männis-
skollänedom, som äger den måst ädla och upp-
höjda karakter, fast genom princip, mild och
ljus genom sann religiositet, med så ord: som
är sjelf ypperst bildad och långt öfwer alla
sin tids gyllene smäktigheter och bländande
gycelspel?“ Nej! utan ej sållan någon
fattig bedagad mö eller änka, som sjelf, i
en Pension, lärt sig sy Tambour, tala frans-
yska och kanske knäppa på harpa, hwilken
nu widtager detta expedient till sin bergning.
Eller också kanske understundom, hwad som ändre-
ligen wore ännu sämre, sådana damer, hwilka
tiden jagat från den populära Aphrodites al-
tare, och på detta sätt wilja åt sin älderdom
bereda något af de beqwämtheter, wid hwil-
ka de wänt sig, under sin bullrande ungdom.
Och hwad lära nu wäl de flickor, som anses
tros åt dessa Pensionsföreständarinnors led-
ning? — Nej. will icke tala om, att ännu
ingen varit i stånd, att hos en Pensionspu-
pill uppspana mindsta spår till de qwinnans
trenne hustrubyggder, som förf. sid. 12 anty-
der, utan han frågar blott, har wäl någon
sin en flicka wid uträbandet ur en Pension,
kunnet sy en ström, spinna en docka gorn,
eller koka en hafwersoppa, eller haft ringaste

föreläsning om styrkeln af ett hushåll, hvilket dock, man säge hvad man vill, är och blir qvinnans hushållbestämmelse? — Dock derom är icke fråga i Pensionerne, utan om Dansekonst, Ritkonst, Musik, Fransyska, o. s. w. — Nå huru läras wänligen dessa så kallade Talonger? — Det är sant, Rec. har sjelf med egna ögon sett dylika Pensioners skolebarn hoppa fram och tillbaka i ett rum med ett ehebråde i handen, under namn of att dansa Gavotte och slänga upp och ned i en så kallad Anglaise eller hoppwals, ja! till och med sett henne sticka af mönster mot en fönsterruta och måla en blomfigur med wärftefärger — men dylika konststycken kunna wärligen lika färdigt inhämtas utom Pensionerna. Hvad åter fransyskan angår, så har den oftast det selet att wära litet incorrect, så att Rec. flere gånger hört elever ur de berömdaste qwinnebildningsanstalter, under samtliga förreda okunnighet om de enklaste grammatikaliska regler. — Den som finner detta för öfwerdrifwit, kan, på Rec:s ord, pröfwä så många han vill of wära Pensionselever, och Rec. parerar, att, af 100 dylika, skola 99 icke uthålla profwet. — Och hvad slutligen Musiken angår, huru många kunna wäl på claveret, med någorlunda fermeté eprewera en Sonate af Mozart eller Haydn? Hela deras konst består merendels deri att spela några småbitar ur Musikaliskt Tidningsdrif, Skuldstycken satta för Musik, eller, i nyare tider, ur Traditioner af Swenska Folkdansar, utan likwäl att de, af de flesta, ändå utföras rent och raktsak så, att man ungefär wet hwad det är man hör. — Och för denna skäld, detta komma lappri, sänder föräldrar bort sina döttrar, ofta många mil ifrån sig, undan sina egna ögon och den merderliga ledningen — på en gång den naturlige

gaste och den bästa — för att skettas under en ofänd waresles uppsigt, och tillstrufwas i en Inredning, hwars princip redan är öfverst skaf och bakwänd. Ty nu för tiden är eo, som wär öfref. säger, sid. 12, „Pensioner ett slags offentliga uppfostringsanstalter, således felaktiga till sin grund, of det stora skäl, att Qwinnan är en icke offentlig utan enskilt person i Staten. Hon skall uppfostras icke för Staten, utan för Mannen.“ — Wänj stickan blott från barnären wid att wära en publik person, och hundra mor ett, hon blir det hela sin lefnad igenom. Och att i och med dersamma all qwinlighet är förklarad, hoppas Rec. sig icke behöfwä bewisa. — Häraf torde tillika kunna inses huru obefogad och öfwerdränt ättilliga fortlynta Pädagogers, förmodeligen ganska wälmänta, klagan är, att Staten aldeles lemnat Qwinnekonstens bildning åsido, derigenom att den ej inrättat några offentliga uppfostringsanstalter för detta kön. Man kunde beswära detta med Horatii ord:

— — — Fuit sapientia quondam
Publica privatis fecernere.

Gifwe Gud, att alla i gemen och hwar och en i synnerhet, som har någor att beställa i det Allmänna, wille rådet betänka hwad dessa ord hafwa att innebära! Hwad för öfrigt wära tankar om publika underwisingenswäsen angår, äro de i denna Tidning på flere ställen*) ådagalagde.

Det felaktiga, eller rättare sagde, det felande i Pensionsuppfostran har ester hand blifwit bemärkt af flere, som skretogor sig att

*) Årgången 1813: N:o 9—14. 1815: N:o 50—52.

rätta och supplera detta. Så uppkommo de så kallade bildande Böckerna, hvilka förf. träffande nog indelar (sid. 9) i tre nio klasser: „a) hjertans dumma och tråkiga, såsom Campes och hans likars b) hjertans systematiska och konstiga, såsom Ewalds och hans konsorters, samt c) hjertans löjliga och läntiga, såsom Bouillys och alla fransyska och fransosifierande kompilarovers pläcksint.“ De gemensamma i dessa böcker, — är att predika hufslighet, hvilket, enligt deras mening, ingen ting annat är, än den eldra plattaste och trivialaste köksanvisning; samt att meddela oöfhandla extra knep, till ägrenskapliga fridens bibehållande, i fall ej hufsligheten vill följä, såsom t. ex. „att icke taga vackra kammarjungfrur i huset, emedan männen kunna förläsa sig i dem.“ (sid. 53), etc. De förnämliga af de bland oss öfversatta och utkomna Böcker af detta slag, går förf. med rättvis, tuktande uppmärksamhet igenom (sid. 23---39); och resultatet af denna undersökning innefattas ungefärligen i dessa strödda ränder, hvilkas riktighet svärsligen torde kunna nekas: „(sid. 23) För dem som hafwa hvarken filosofi eller människovett, är det svåraste det lättaste. Ni skall dersöre ofta få höra hopen säga om en bok i ett inveckladt ämne: Åh ja, den är rätt bra, — och kommer det an på, att göra ett rätt wist och stort projekt för mensklighetens bästa, så kan ej fel, att ju den förste Skomakare har det i fyrspång färdigt. Nu som en stor Auktor herrskar, så trålar den lille Skribleren: den förre tyglar tiden, hopen och Skomakaren; den sednare är deras lille breklappesbehängde härold och representant. Hwad de i sin orebara tänka, vilja, nycka och leffsaga, det får hon till bors. Och sådana lappige härolder äro de flesta Qwinnobildare.“ — (sid. 34) „Det

bästa i den bildande boken är det Högsta, hvilket åter är det Ideala, och till hvilket att sträfva fordras oändligen mer, än att lifna den och den kusinen twert öfwer gatan, den och den Fröken och Demoisellen i nästa hus eller längre bort. Det följaktligen, hwars på ni öfweralle omkring er finner mänster, är just detta gamla och wanliga, platta och låga i er fattiga lilla hwardagswerld: att bildade eder derefter, är bildande böckernas hufvudfel, och att tro sig vara en fullkommen Qwinna, samt bära namn och rop derför, emedan man i sin person förenar qwinneheten af sina werldens hwardagsanda; det är Tidens galnaste wantro och en lika falsk som lumpen stolthet. Denna wantro, i samband med det deremot förunderligen kontrasterande falska begreppet om Qwinns bestämelse, wisar vår Qwinnobildnings stora inkonsekvenser.“ — (sid. 39) „Lika som Pensionersna, så hafwa öfwen de bildande böckerna es mot sig hela Erfarenheten, hvilken wisar oss de excellentaste qwinnor, som aldrig hafwa läst en bildande bok, och de oexcellentaste, som läst alla möjliga, som tro sig wata beredda på alla möjliga händelser i äkrenskapslifwet, och, när den minsta inträffar, weta icke hwar de äro hemma, utan i sin wisheet göra alle förwände.“ — Ibland de Böcker förf. namngifwer, har Nic med ledsnad saknat en för några år sedan utkommen bok, kallad: Bref till Henriette om qwinns willkor, wärde och egenheter. Den förtjenar ones feligen en större uppmärksamhet derigenom, att den skall wata författad af ett talensfulle Frunimmer, om Nic. ej bedrar sig, af Caroline Rudolphi

Den tredje roten till den flesta och falska qwinnobildningen, är, enligt förf. Schema, de wanliga Romanerna, om hvilka

han handlar i sitt 4:de Capitel (sid. 39—50).
Skrifter om Romanernas Skönlighet har en
tid varit ganska allmänt, och den effect de
synbartigen framalstrat har verkliggen varit
sådan, att den måst göra den billige twelhä-
gen, om ej ädwen han borde instämma i för-
dömmelsen. — Wisserligen är fördömmelsen rätt-
wis öfwer all uselhet. Den måste således
icke tröffa witterhetslaget: Roman, som är
i sig sjelf en af de aldräkligaste och wigt-
tigaste arter utaf hela den modernromantiska
kulturen, ja rent af dess höjd och blomma,
utan blott de otaliga usla och wämseliga pro-
ducter, som subsumeras under denna art. An-
nars gör Romanens wäsende det naturligt,
att det skulle kunna finnas wida flere dålig-
ga Romaner, än andra witterhetsstöcken och
att en dålig Roman måste till sin effect was-
ra wida fördärfligare än ett uselt Epos, en
misslyckad Tragedie, o. s. w. — Romanen
framställer neml. i och för sig sjelf, medelwä-
gen mellan den verkliga och den poetiska
werlden, i det att han sträfwar att upplösa
och förklara den förra i den sednare: att ro-
mantiskt förädla, att poetisera verkligheten.
Denna Romanens genuina natur fattas dock
icke af de wanliga Romandagswerkarna. De
sätta sig blott derwid, att Romanen ligger
verkligheten närmare, än något annat witt-
terhets slag, och derföre twäka de att man
lärtare med den kan blifwa färdig, då dess
föredrag, egentligen att tala, hwarken är vers
eller prosa, och till en teckning af verklighe-
ten, (som desputom af dessa herrar gemenli-
gen förwerklas med hwardagligheten) icke be-
höfwas mer än ett sticigt bruk af deras sem-
stannen. Romanens nedstämmande till en så-
dan blott och bar teckning af verkligheten,
med fullkomligt utestutande af det som gör

den till ett konstwerk, neml. det poetiska eller
poetiserande, verkställdes egentligen af Ric-
hardson, och ansågs af honom såsom en gen-
rens hufwudsakliga förbättring, som sederme-
ra blifwit iaktagen af de fleste ur engelska
skolan. LaFontaine deremot och nästan alla
de tyyska Romanskritswande buffinkarlarne, wän-
de, så godt de förwände, Romantheorien upp
och ned, och sträfswade just af alla krafter att
med den ramaste hwardagligheten undanträn-
ga poesien, och att urbyta de högre, warmar-
re föreställningar, som alltid genomwäfwade det
unga sinnet, mot den alswarsamma usiggen
på en Inspectorsstylla eller något dylikt, i
den råa verkligheten. Men nu är, som förf-
säger, sid. 41: „Jagenting, här nere i hwar-
dagligheten, een dygd eller ren last, utan
allt wacklar och larfwar: sin breda wäg fram
emellan begge, med en liten sagerhet på den
ena sidan, och en liten släck på den andra,
med en liten wänkskapsmit i ansigret, och en
liten falsk mine bakom ryggen. Allt är halft
och neurum, interdera. Till och med stora
ertzbofwar, smillen i brott, äro rara, Gud
lof! men jämwal stora ertzånglar till menni-
sker, smillen i dygd, Gud bätre!!“ — Hwad
skall nu följden blifwa af det beständiga bes-
traffande af denna misere, af framställnin-
gen och beprifandet af denna godhet och swag-
het, såsom ett mönster till efterföljd, i böc-
ker, (hwilka just skulle förbättra allmänna
leswernet, sid. 48, och i hwilka alltså en
slehet, en förwändhet är af oberäkneligen wi-
da större consequens, än i det wanliga lifwet),
annat än att man „så i grunden sunkit till
jorden, hwardagligar sitta sinne och hela wä-
sende, samt ändteligen gjort en så bäl pirodi
på sig sjelf och danat ett så slätt begrepp om
sitt upphof och wärde, att allt högre sträfswan-
de nu mera kallas en galenskap“ etc (s. 41).
(Slutet följer.)

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

No 25.

Lördagen den 29 Juni

1816.

R e c e n s i o n e r :

Drottning Ida, eller Audo, den Grundri-
ka. Tragedi, på Vers, i Fem Acter, med
Musik, Balletter och Sång. Swenskt
Original. Stockholm, 1816. 57 sid. 8:o.

Onöfveligen har den fransosierande alexans-
driniskt formade tragiska arten i Sverige sin
culminationspunct i Tragedierna Oden och
Virginia af Hr CanzliRådet af Leopold. Ja!
man skulle kunna med rättwisa säga, att de
utgöra vår fransiska Dramatiska sol och måne,
mot hvilka alla andra swenska, i den gifna
formen affattade, Sorgespel af Gyllenborg,
Daykull m. fl. äro att anse såsom stjernor af
mindre storleken. Märkeligt är, att denna
storlek allt mer och mer aftagit, så att det ser
ut som arten hos oss nu mera småningom ar-
betade på att sjelfmant upplösa sig. Detta
ostynnande har i synnerhet påtagligen uppen-
borat sig i de tvenne sista hos oss utkomne
Tragedier: Thorkel Knutson, Cylif den Gårhi-

ste och Drottning Ida. — Hos dessa sebnare
märkes dock, medgifwom det, ett wisst stuf-
wande till artens regeneration, förmedelst
choeurer och sänger, och i synnerhet förräder
denna Drottning Ida — enligt Dedicationen
af Hr Wilhelm von Rosenheim — en afswarli-
gare, kraftigare och större ansträngning, som
gör den förtjent af en nogare uppmärksamhet.
— Vi kunna derföre med så mycket mera
säkerhet anse denna för den fransksvenska Mele-
pomenes sista försök, som den lyser med en
wisst eldigare glans — „lik sista flammans lams-
pon sticker.“ och har, wida mera än någon af sina
syskon, en närmare likhet med de mönstret, i
hvilka genrens ideal för oss blifwit försinnligadt;
ehuru, nekot det ej, en ganska påtaglig un-
derlägsenhet i jemförelse med de Leopoldiske
Konstälternas. — En kort sammanfattning skall
ädagalägga riktigheten af detta Rec. omdöme.

Herr CanzliRådet af Leopold har medde-
lat oss såsom den sista och yppersta Regeln
för hans dramatiska genre, att den bör wara
affattad i ett orwungit och harmoniskt språk,
och denna regel har Hr Wilhelm von Rosen-

heim så noga iakttagit, att han, i denna del, wist icke ger sitt mönster efter. Verser, sådana som t. ex. dessa fyra (och sådana äro de nästan alla i närvarande Tragedie), öfwerträffas wiserligen icke i klangfullhet och ledig gång af några i Oden eller Virginia:

„Jag dödens kalla hand mitt gråa hufvud botar,
För Er, och för Er son, jag kall ett löd förbli!
Och Rådhart fråsa oss från Iwars tyranni!
Krotts illgrepp, och förtryck! och Krig, och Esementer.“

5:te Act. 9:de Scen. sid. 52.

I hela den samling af Alexandriska verser, som utgöra Tragedien Oda, har Rec. icke funnit något enda daktiskt rim på det stumma e; ingen ensjamberande vers; ingen med tvungen cesur; och blott en, i hwilken ett ord sätts falskt tonwigt. Neml. i 5:te Act. 1:a Sc. sid. 44.

„Den minsta Undersåt har mer, än jag, Friheten.“

Men deremot finner man icke i detta Sorgespel de ingenösa, frapperande och owanliga Leopoldiska språkversionerna, som t. ex. i de bekanta verserna.

„Och lena batets strö ur klippan af hans bröst.
Med intet det förakt, som Yngves far det gör. —
Dot mina plågors höjd, min sällhets höjd du jämnar.“ m. fl.

liksom man i Oda saknar ej mindre det bländande skimret af Odens bilderprakt än nyheten och dristigheten i bruket af Interjectionen Ha! och appellativet Drott, som gifwer åt Virginia ett ökad värde.

En annan af Hr Langströmer af Leopold statuerad regel: „En swaghet någon gång åt Edra hjertar gifwen,“ har wår Auctor iakttagit, så neml. som den genom Tragedierna Oden och Virginia präctiskt blifwit utvecklad. Alla personerna äro neml. rikeligen med swagheter begåfvade. Liksom Oden, hos Hr af Leopold, är illstigt, oärlig, utan grundsatser och

seg, så är Iwar Wisladme hos Hr Rosenheim, seg, utan grundsatser, oärlig och illstigt. Liksom Yngve, i Sorgespelet Oden är karakterlös och erbarmelig, är Herik, i Sorgespelet Oda erbarmelig och karakterlös, o. s. w. alla personerna igenom. Den enda man i Oden skulle tilltro frihet från all köns swaghet, är den stumma personagen Hildur, emedan hon med så stilla rålamod så länge förmar afhöra Childas declamationer, och på samma sätt är det i Oda en stum rote, Rådhart, hwilken man är färdig att tilltro styrke, dels derför att han i mellanacten (s. 35) wandrar incognito till förs med sluren hjälm, och således förmodeligen äfwen i fullt harnesk, och emedan han på sitt Amiralsskepp „wisar sig i sin Österländska pragi“ (sid. 8 och 56). — Slutligen är Hr af Leopolds tredje hufvudregel att: „Tragediens natur består i passionernas slitning, och denna uppkommer mindre genom deras motfatta beskaffenhet hos ättilda personer, än genom deras strider och werlande öfwerwigt i samma hjerta;“ och denna har icke undfallit Hr Wilhelm von Rosenheim. Så t. ex. råder slitningen i Iwars hjerta mellan hans passion för de danska darna och hans ömhet för sin dotter; mellan hans hat emot och hans frugtan för Prins Helge. Så råder passionernas slitning i Heriks hjerta, mellan kärleken och swartsjukan. Och så ändertligen i Odas hjerta mellan tillgifwenheten för sin gemål och wårnaden för sin far. Dock nödgas Rec. medgifwa, att denna slitning är starkare prononcerad, mer energisk till sitt wårsende och af mera påfallande effect till sin yterling, hos Hr af Leopold; och har Hr Rosenheim sjelf, i denna del beröfwat sitt Sorgespel en högre fullkomning, derigenom att han icke nogare följt historien, som werkeligen an-

tyder en warmare höfelse emellan Drottning Oda och Prins Helge.

Att Hr v. Rosenheim iagttagit de wanliga Reglerna om fem Acter och tre enheter, be- höfwer Rec. icke anmärka, då det måste för- stås af sig sjelf, emedan detta ju helt och hål- let hör till genrens natur. — Mera torde det förtjena uppmärksamhet, huru wår auctor, i wiða enskildheter, troget imiterat sin höga förebild. Så t. ex. hålla personerna i när- warande Sorgespel gerna tal, liksom personer- na i Oden, ehuru der med mera praktsulhet, och högtidligare bildersfär. Så börjas de bå- da Tragedierna ungefär lika. I Asarnas Ut- wandring öppnas Theatern med ett Tal af Oden till sitt folk, som så börjas:

„Verdme fosterbarn af tappra fädens bygder,
Som odlen deras jord och ärfwen deras bygder,“ etc.

På samma sätt tillcalar Swar Widfamne, i bör- jan af Tragedien Oda, sin tropp med dessa ord:

„I Götter! Swenke män, som widd er Konungs
sida
sörstätt, med rådigt nit, för samfäld ära strida“ etc.

Så liksom Hr af Leopold, i Oden, sänker sig nå- gon gång till hwad Horatius kallar Sermo pedestris, till exempel i de båda bekanta verserna:

„Min Son, min färe Son, lef länge sälla dar,
Din lycka för ditt folk, till ära för din far!“

har Hr Rosenheim äfwen några dylika vers- ser, t. ex. sid. 50.

„Jag gripes af en ångst, som säkert gör mitt slut.“
ehuru de ej hos honom frambringa någon så synnerlig effect, emedan de öfriga icke äro af en så pompös och hög Rhetorik, som de flesta hos Hr af Leopold.

Widare liksom Hr af Leopold använder äro flitiga talesätt, t. ex. Qwixiter, Romerska

Säner, Thildas Sär, hwilka icke så aldeles med costumen öfwerensstämma, träffa wi äf- wen i närwarande Sorgespel en vers, sid. 55:

„ — — — — För sitta förträderi
Må han, af Oden sjelf, i Walhall straffad bli.“
som aldeles är af samma beskaffenhet.

Hwad planen och anordningen af den tra- giska katastrophen angår, så se wi i de Leo- poldiska Sorgespelen, huru den endast och als- tenast styres, drifwes och bestämmes af till- fälliga händelser. Detta konststycke har Hr Rosenheim också welat ödra efter, men sak- nande sin måstares wälsiwade sticklighet, har det icke lyckats bättre, än att alla uppträden synas wara antingen aldeles omotiverade, eller också framkallade blott af wiða personers tank- löshet, som t. ex. i 5:te Act. 6:te Sc. sid. 49, när Ebba ger åt Herik det Bref som Oda tappat. — För att på något wis kompensera denna brist har förmodeligen Hr Rosenheim welat bilda sitt Sorgespel till, efter hans ord: en Lyrisk Tragedi, b. d. en sådan, i hwil- ken här och der verser förekomma, som skulle kunna sjungas, i fall någon till dem wille sätta Melodier, och af dessa bör Rec. för Lä- saren framlemna ett par prof: t. ex. De Nors- kes Krigsfång, sid. 28.

„Är det, att tacksamhet bewisa? — —

Swage Folk! du, nbjets träl!

Hör du ej wår storhet prisä,

Som befäster Nordens wäl? —

Men, efter du wårt Nit ej agtar;

Din olyckstimma är beständ:

Du wårt beskydd föragnar,

Och kallar fram — wår hämd.“

Och detta Qwäde af Swenska Kämpar och Sköldmör, sid. 57.

„Wätte qwalen, en gång lydda,
Planas ur wår böjwa själ! — —

Riddart, Kall vår Drottning Rydda!
Och vår Prins! — och Nordens wält!"

Härigenom är han wäberligen bestämde olika med sitt höga måstret, men om han dermed, såsom med något genren aldeles heterogent, icke snarare skadat än gagnat sitt verk, är en annan fråga. I den underrättelse för den witttra allmänheten som swenska Akademien, år 1808, i Posttidningen lät årsfölja sin tragiska Prisuppgift, utträs uttryckeligen: att den som will författa en wälbestämd Tragedi, bör affatta den öfwer allt uti jemte likartade verser, till härmning af — som orden lyda — de båda nationer, hwilka lemnat de allmänmost godkända månstren för Tragedien, nemligen Grekerne *) och Fransoserne. Af detta bjudande Argument, lärer förmodeligen Hr Rosenheim inse, att hans fortrodiga verser äro bland Alexandrinerna en obehörig prydnad; och hwad den orimwade Dedicationen angår, så borde han werkeligen bättre

„Härda sin Sångmöds wunna skäid, bland god-
kände Skalders,"

och lemna åt de säkallade nya Infräcktarne å Witterherens fäst att skrifa Hexametrar, samt utesslutande hålla sig till Alexandrinen, som är hans rätta elemet.

Resultatet af denna granskning blir således den, att Hr Wilhelm von Rosenheim wäberligen, medgifswom det, icke utan framgång blifwit i spåren af en Leopoldisk fullkomning men att man dock, i affeende på hans månstret, har skäl att tillropa honom Statii ord: *longe sequere & ueligia semper adora!*

*) Det ser dock så ut för hwat och en som kånner de grekiska Tragedierne, liksom Aeschylus, Sophokles och Euripides icke skulle hafwa afseerksommit denna regel.

Ideal till en sann och äkta Qwinnobildning,
i Contrast med den falska Stockholmska.
Julklapp till alla älskwärda Hustrur och
dem, som wilja blifwa det. Stockh. 1815,
92 sid. 8:o.

(Slut fr. No 25).

Det är neml. wist, att, genom den långa syfsfärningen med det usla, födeloras all takt, all känsla för allt förstånd på det werkliga goda och äkta exemplariska, hwilket wi äfwen nyligen hos oss erfarit, genom wisa personers ynkliga jemmersträn deröfwer, att vår Actor i en bildningsbok för Damer (sid. 86) recommenderar, såsom de usla Romanernes sköna motsatser, De la Motte Fouqués Sauberling och die Wahlverwandtschaften af Goethe. Då nu denna sedwäre, egenteligen att tala, warit Judomen en förargelse och Grekomen en galenskap, så utbeder Rec. sig att forteligen så anse, huru han uppfattat den eihiska skönan af denna högst förträffliga bok. På wist sätt kan man härleda vår tids ofsedligheter och olycka egenteligen från den loyret, hwarmed ägtenskapen blifwit behandlad, och det så mycket mer, som många tagit sig före, att med sofistrier och falska åsigter förswara den. Huswudthemar af dessa ägtenskapswinglare har gemenligen warit, att de båda contrahenterne icke warit ämnade för hwarandra, att de med andra personer stå i närmare själsfrändskap o. s. w. Detta thema har Goethe, i nu omtalade bok, utpräglat, från alla sidor betraktat, utdöret och på det rystigaste, måst upprörande sätt, factiskt wedderlagt. De personer, som smäningsom, genom ett oförsigtigt lefande med högre wetenskapliga ideer och deras nederykande i den wanliga borgerliga sferen, satt sig i denna olyckliga illusion, se också hela deras fördiska

lygn och lycka ohjesslygigen förstörd, och den på en gång ofskydligaste och brotligaste (också ett Pensioners stötbarn!) kastas i en tidig graf, utan att af detta lifvet hafwa smakat stort mera än den bitterhet. Och om icke en dylik framställning af selska åstigers och falska begrepps bestroffande af sig selska skall kallas sedligt lärortel, så wet ej Nec. hvad som förtjenar detta namn. Att åter tala om den högasthetiska fulländningen af denna Roman, som är så genomdrifven att den i sitt gradvisa stigande från sträng prosa till det mest poetiska, kunde posä till ett exempel på Reglorne för hela genren, är här icke tillfälle att tala.

De äro nu de trenne elementerna till den i våra dagar rådande falska qwinnoibildning, eller de trenne grader, genom hvilka man uppfostras till den. Men medlet att bibehålla Medpen i denna selska och förvirring, äro de så kallade Theaters och DansOrdnarne, som i nästan alla betydligare städer öfver hela riket blifwit inrättade, för att, så vidt möjligt är, fortsätta upplösningen af det problem, som Pensionerna börjar, det neml. att göra qwinnan publik. Det är visserligen ett elokt tecken, att qwinnan måste sträfva ut ur den inre, mera enskilda, välbekanta husliga kretsen, och gå in i en obekant, allmän, för att, som en Marionette, af fremmande blickar låta sig bestådas. Det antyder ett litet förhållande könen emellan, och låter svärtilgen hjälpa sig, så länge unga karlar icke kunna trifvas i ett sällskap, utan att gripa till korten, för att fåtta Wirobetar; men det oakadade lærer fördärligheten af dessa ordnar, icke nog starkt kunna predikas. „Det unga sinnet — säger riktigt vår Auctor, sid. 82 — blir i dem på en gång förvirradt och försmåadt — det bästa ord jag har för uttrycket. Ty alla

är i dem smått och snöpligt: Plejer, interager, spel, känslor, moral och muskel — allesammans stå på en så låg punct af sultert, att de knäppt kunna kallas Charlataneriets — utan selska ynkighetens Tempel, hwarest man suskar, icke blott af rent behof, utan just med kraft.“ —

Sedan nu Förf. på ofwanbestrefne stället wisat „att hela vår Qwinnoibildning är förwänd, är en bildning på konst, ett systematiskt charlataneri,“ hwilket omböme han bygge på de bewisade satserna: „Att Pensionerna bilda till förstörelser — Att böckerna bilda intet eller illa, hwilket är dersamma, och — Att våra vanligaste Romaner och Theaters stycken totalt förreka och förlärska, emedan i dem finnes intet Positivt Ondt eller Godt, Skickligt eller Lastwärdt, Klott eller Galer, således intet att absolut värda eller absolut afsty, utan allt är i dem Prefäkt, Willkorligt,“ går han med det 5:te Capitlet (sid. 50) öfwer till den positiva delen af sin bok, eller till framställandet af det sät, på hwilket han vill hafwa qwinnan bildad. Här är han visserligen mera aphoristisk, men Nec. måste dock upprigtigt bekänna, att han, för sin del, äroven här är med Förf. alldeles ense. Han vill neml. att hwarje qwinnoibildning skall uppfostras enligt „den i min och allas rigtige föreställning högsta tankbilden, den fullkomligaste, eller mönstret af Qwinna (sid. 55).“ Och hurudan denna högsta tankbild är, har Auctor redan sid. 92, efter Salomo uttryckt, med dessa ord: hon är mannens ära, hans hjälp och hans krona. Hon skall således genom sin dygd, sitt anständigt skickliga uppförande bibehålla den aktning hennes man sig förwärfwat; hon skall med sitt hushållswett och sin skicklighet att stöda det inre och enskilda, göra det för honom möjligt att göra

na i det allmänna, och hon skall för honom förljuswa de stunder, som allvarsamma midder lemna honom till hvilo. Men hon skall och så alltid i honom se det öfvervägande förnuftet, åt hvars ledande hand hon sig anförer, och hvars råd hon lydligt måste följa. Denna lydnad skall dock icke vara tråklig, utan fri och glad, med förnöjd känsla, att så måste vara. Dessa principer gifwa nyckeln till hela den qwinliga bildningen. Den måste gifwas (7:de Kap. sid. 59—73) åt flickan af en Mor, i den husliga kretsen, der hon tidigt wänjes att aftra föräldrarnes bud, såsom omwiffliga naturlagar, från hwilka ingen dispensence eger rum; der hon tidigt wänjes att se lifwet och werlden i ett friskt och gladt ljus, genom beständig, wäl beräknad och munter verksamhet, och der hon tidigt danas att i en leswande, innerlig och sann Religiositet finna sin uppmuntran under de klara och sin eröst under de mulna dagarne. Mot detta äro de så kallade Talangerna rent af bara bisaker; icke wäsendteliga för en flicka, den der en gång will göra en man lycklig, men också icke skadliga att ega. Wid dem måste der med yttersta stränghet antagas — som afwen yrkas, sid. 77. — att de inhämtas så, att de werkeligen tjusa, hwilket är deras affigt. „Derföre skall er Dotter — om hon har anlag — lära sig sjunga, icke skrifa; spela, icke pippla eller bullra på instrumentet, hwilket sednare är ingen större talang, än att ju hwarje landsklockare kan wara virtuos deri.“ — Men förnämligast, „då ni sålunda med rätt begrepp om talangen, låter den bibringas eder dotter, må hennes ande ej heller så förtorra sig i de himmelska rymderna, att bara kroppen stannar här nere! Hon skall aldrig förgåta, att detta lif är bildningskolan till ett annat och bättre: men dermåst ej glömma,

att efter man kommit hit till werlden, måste man här lewa och kunna lewa. Men men lewre här som bäst då, när man med själen osäkligt såttad på sin Ewiga Ursprung, handlar och wandlar fort i sin kall med lust, kraft och mod (sid. 78). Och för att riktigt lewa och underhålla denna sinnesskänning gifwes, näst en lifligt uppsattad Religion, inret bättre medel än en sann, kraftigt ingripande Poesi, (sid. 87) hwilken för qwinnan är hennes sanna moral, liksom Religionen är den enda för henne passande Metaphysik. — För att nu uppsatta Poesien i alla sina lifstande olika former, är kannedomen af fremmande språk för en qwinna både glädjande och bildande. Nec. menar härmed den kannedom som fordras för att med nöje och tillfredsställelse kunna läsa ett fremmande språk, icke för att tala det, hwilket icke tillhör qwinnan, endast beständ för en liten huslig krets, utan tillhör mannen, kallad ett werka i en större werldsborgerlig. — I afseende på wärdet af de språk, som en flicka bör inhämta, är Nec. tanke, att de båda gamla classiska språken, så gyllene härlliga de i sig sjelfwa äro, icke så egentligen äro passande (lika så litet som Mathematik, den man i sednare tider börjat bibringa unga, förnäma Frökvar), då dels deras stränga objectivitet söga har något homogent med en modernt kännande qwinna, dels emedan den lärda möda, som till deras inhämtande erfordras, meddelar en nyt af erudition, som icke hörer hit. Deremot wille han föreslå de båda westerländska språken, Italienska och Spanska, hwilka liksom af naturen äro danade för att fröjande lewa på qwinnsläpparne och i qwinnsördrat, och de båda medelnordiska, engelska och tyska, då deras djupa, fantastiska dikter så wälgörande intränga i det känsliga hjertat. Swed Fransyskan åter angår, så bekänner Nec.

upprigtigt, att han ur flere goda skäl anser den wida mindre tjenlig för qwinno-undervisningen, och att han önskade att den mindre än hittills utträngde de nybnämnda sörskolen. — Dock, ännu en gång upprepar Rec. med sin Auctor, lära flickan hvad hon vill, blott hon lärer det riktigt, så att hon kan det.

Och nu har Rec. följt sin Auctor till slutet af hans bok, och tror, efter denna analys, sig wara berättigad att recommendera den till flitig genomläsning och begründning af alla älsfwärda Zustrur och dem som wilja blifwa det, heldst den äfwen genom sin i allmänhet ädla och kraftiga styl, gör sig till en sådan uppmärksamhet förtjent. Af de i det föregående anförda tirader lärer läsaren redan hafwa inhämtat bewis för detta omdöme. Men för att ännu mera styrka det, will han från sid. 67 och följ. anföra ett litet stycke som i det närmaste uppnått rättigheten att kallas en förträfflig diction. „Den na fria och glada lydning uppkommer ej ensamt af Föräldrarnes eget jemna och glada lynne, deras egen konst och wiserhet. Den måste hafwa en wida högre och fastare grund, utom hwilken all uppfostran är förlorad möda, och hwilken grund är Religiositeten, som i all bildning står först och sist. Mot Religionens mäktiga inslytande swarar ingen menniskofonst. Först och sist skall eder dotter weta, att ett högre outgrundeligt Wäsende omswäfwat henne, hwarest hon ock är; att Dess öga oafställt följer henne genom lek och lust, genom ondt och godt. I den rena och sanna Christendomen och dess strängaste bud skall hon framför allt annat undervisas. I känslan af barnelig, omwillkorlig undergiftwenhet för denna osynliga högre Makt, hwars Nåde är omätligt, hwars bud äro den Himmelska Kärlekens, men hwars wägar äro ewigt dunkla,

skall hon ledas till glad undergiftwenhet för fader och moder, och warda all menskelig ordning underdånig för Herrans skull. Religiöset, i sin högsta enkelhet, sådan Bibeln henne framställer, är den högsta Moral, den djupaste Wisshet och den enda, enda Trösten i lifwets We. Den Moral, som ej derpå grundas, är ett hus på lösa sanden, uppbyggt af wise Därrar, hwilket, när stormen rasar, ger intet lugn, ingen säkerhet, men röstligt omfördrar och i faller krossar — såsom man ser — både Naare och Byggnadsstare.

Och dernäst är willkoret för fri och glad lydning ett Gladtt Mod. Hwillet danas, utan eder ära, af den wälgörande Naturen sjelf. Barnets första naturliga rörelser äro lif och glädje. Jemwäl när det har någon krampa, och den ej är alltför swår, ser det gerna och will, liksom trotsande, leka den bort. Så att häraf ser man, huru Naturen i första spåda åren ger oss en gudomlig lära att lefwa. En lära, den wi så högt misshätra efter förgåre, och dermed sjelfwe skapa oss jimmer och qwal. Detta af Naturen danade glada mod skall af eder hos barnet underhållas, hwilket ock sker förnämligast genom Religionens mäktiga inslytande. Alla små krampor, alla små motgångar och beswårigheter skola föreställas det, såsom flyktiga försvinnande molnstäckar på en skön sommarhimmel. Swadan allt bör aflägnas, som smakar af sorg och qwida, tårar och nöd. Lifwet bör målas, icke så svart, utan så ljött det är, eller borde wara och skulle hafwa varit, om ej menniskofölgiet fallit.“

Man har förebrått denne Förf. att hans styl är en fört efterbildning af det Thorildska föredragningsfattet; och sant är, att af alla äldre swenske Auctorer är det wisserligen Thorild, med hwilken han har det mesta tycket.

Om detta genom någon efterbildning tillkommit, är det åtminstone wisst, att det nu mera måtte hafwa i Förf. individualitet öfvergått, ty onekeltigen rör han sig i sitt språk med mycken säkerhet och ledighet, och i den rent dogmatiska tonen har det en utmärkt grad af ädelhet, precision och kraft. Hvad Rec. för sin del wille inwända, är 1) att Förf. understundom afbryter den allwarfammare gången, för att antaga en begärligare, som, huru lycklig och qwickt den understundom kan wara (som t. ex. sid. 28), dock oftast har utseendet af att wara tvungen, och alltid föder föredragets jennhet. 2) Att han besjenar sig af wisja lågt familjära ord, som stå rent af den upphöjning som hwarje städad skrift bör ega. Så t. ex. har Förf. ofta förekommande „Glickunge“ alltid warit Rec. obehagligt. 3) Att han understundom besjenar sig af wisja osvenska wändningar och talesät, såsom „wida wägnar“ sid. 32. „Det behöfwer (?) således icke målas“ sid. 44. o. s. w.

Det moderna Ätenskäpet, eller: Ordsaken till de döda Hus-hyroras hår i Staden. En Nuwell (!) ur dagliga ärfarenheten (Othm, Carl Nyberg, 1816, 83 sid. 8:o).

Pendant till Uggelwicks Balen och dess Pendants. Detta slags romantik är på wägen att falla, och Författarne synas frukta det. Ty, i stället att de föra till det mesta hållt sig i kretsen af Länsmän, Redgerfor, Handelsbesjenter, Wiridister, o. s. w., upp-

swinga de sig nu i Commercerådets, Expeditions-Secreterars, Baroners, Baronessors och Magistrats cirkel: och denne Nuwellist har till och med warit i „Magnaters boning“, pag. 46. Derfemte, sedan man alltid föresbrätt dem den låga och dromantiska lusten att teckna hwardagscharakterer, tro de sig bäst komma ur wändan dermed, att de franchement förklara sig för obfslut intet annat, än just hwardaglighetens copister, såsom Nuwellisten pag. 25 och på flera ställen. Då således andra författare sträfw, att bli så stora som möjligt, söka desse att blifwa så små, som gdeligt är, och man kan ej neka, att denna wdg till oddlighet är alldeles ny.

Men såsom allt nytt, tikt barnet som börjar stå lull, har en wisj osäkerhet och ett wisst wacklande wäsen; så kunna ej heller desse småstora försökare hålla steck, utan sträfw än hit, än dit, och slå hufwudet mot „idéer, Goethe, Quinnoibildning, Skaldekonst, Swenska Akademien, Boccaccio och Witterhet,“ m. m. (se Nuwellen); allt saker, hwilka icke det minsta hafwa att göra med hwardagswerlden i stället, att de borde lugne och rolige nära sitt lilla lif „wid ett obukadt bord, hwarpå stode ett fat med lutfisk och potares, och en kureljöl (pag. 50).“ Rec. will wänligen afsända dem från slika olater, som kunna skada deras credit i det lilla yrke de drifwa.

Det bästa i denna Hushyres-roman äro de talrika tryckfelen. Dock skulle de wara ypperliga, om de helt och hållit förryckte perioderna. Sådant må hjelpas i nästa upplaga!

S w e n s k
L i t e r a t u r = T i d n i n g ,

u t g i f w e n

S t o c k h o l m o c h U p s a l a .

1 8 1 6 .

A t t o n d e B a n d e t :

J u l i - D e c e m b e r , (N : o 2 7 - 5 2) .

U p s a l a ,
h o t B e i v e l o c h W a l m b l a d .

Christ

Principium - 1711

Geochimica

1810

Geochimica

1711

1711

1711

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

No 27.

Lördagen den 6 Juli

1816.

R e c e n s i o n e r:

Iduna. Sjette Hæfter. Stockholm, Gades
lius, 1816. 130 sid. 8:o.

Med glädje förklarar Rec. att, efter twens
ne års förlopp, ännu Sjette Hæftet af den
na gäneliga Tidsskrift.

Detta Hæfte öppnas med ett Poem (sid.
3-6) med öfverskrift In Tepe. Det är
neml. dikradt i den Telamoniske Ujar's Graf,
hvilken Turkarne kalla In Tepé Gheullu,
af en resande Swensk, hvilken från Troas
den för första gången framlagt för sina Lands-
män ett prof af sin skalbegäfsa. Och denna
torde man icke så fränkänna honom. Sine-
ket är ganska ledigt versifieradt, jemt hållet
i ett rent språk, och upplifwadt af innerligt
wärma från en af den elasticke jord, på hvil-
ken förf. sig befann, helt och hållet intagen
sål, men hwilken dock då och då kastar en
långtande blick tillbaka ät det nordliga barn-
domshemmet. Såsom ett prof huru listigt
och behägligt Hr L-n wet att framställa
sina bilder, så det tillåtas Rec. att anföra

de twenne strofverne, som innehålla förf. glä-
ga morgondröm i den öde Grashögen.

„Men fluggornas rylliga timma nu slår.
Ur högen steg Priam den äldrige hjetten;
En ljugande här gick i Konungens spår:
Af Hektor den förs till Skamandriske fälten.
En blift -- och då resa sig Iliums torn
Ur gruset, och ljudar och dömande horn
Ett strids ifrån Pergama kalla.“

„Wid stranden nu oednas Achajernas här,
Och tågar med segrarens lugn uti striden.
Till höger Achill; Telamoniern der
Till wenster; i midten den store Atriden.
Så drabba de brynjade hjetarne hop,
Af hästarnas gnäggande, männernas rop
Genkalla Idäiska bergen.“ --

Wid slutet af Poemet tror Rec. sig dock
hafwa skal att anmärka, att fictionen, om
huru de resandes ödner förmädde Ujar att
öfversäfsa sin hög, och på Karlavagnen dra-
ga ät Norden för att upprekda på Upsala
högar, är mindre lycklig. Ett sådant nationa-
liserande är wäl lika så ändamålslöft, som u-
tan betydelse.

Nordiska Salsöns Sörening (sid. 7),
är en kort, trefstrophig Wisa, att sjungas på sam-

ma melodt som: „My bröder! för Konung etc.“ och är wist mera patriotisk än poetisk. Det tredje stycket i ordningen: Kämparne från Trondhem (sid. 8—10) är en öfwerfärning efter ett original af Baron de la Motte Fouqué. Förf. kallar det en Idyll, och det är werkeligen en liten utmärkt sön och intagande poetisk bild af ett förfluret skifte och kärleksfullt mannlif. Det sätt, på hwilket Skalden läser Thiodolf underrättas om hans Alfarinnas giftermål, och berättelsen huru han i Saracenskt blod dränker sin smärta, för att gifwa skydd åt de fruktande Sicilianska Herborne, documenterar på en gång uppfinningsrikedomen och den säkra raktien att anordna digen hos Skalden, lika så ögonfylligt, som det blomstrande, lifliga och samt afpassade föredraget förräder hans förmåga att framställa idén. Detta lilla, förjusande stycke är äfwen måsterligt öfwersatt, nästan ordagrant och dock ledigt, fritt och dock ytterst samt. Wisserligen skall allmänheten warba *He — A* — ganska förbunden, om han ofta lemnar den dylika lyckliga tolkningar af så goda originaler.

Wid Carl Johan Adlercreutz' Graf (sid. 11), är ett reflexionsstycke i nio söradiga rimstrofer. Åtskilliga titader äro wisserligen lyckliga nog; stycket har werkeligen några wackra tankar, men här är ingen inre omvilforligt frambrutande känsla, som bryter sig i fantasiens prisma, och gifwer det hela stämpeln af ett inspirationens foster; här är ingen idé, som sammanhåller det hela, ty såderneslandet har här dertill icke uppstigit i Skaldens hug.

Wid så mycket siders och warmare förnjutning har Rec. och med honom wisserligen hwarje läsare hwilae wid det samte Poemet, med öfwerkrift: Olof Tryggvason (sid.

13—18) och hwilket innehåller en poetisk förställning af den i Norrige gängse Saga, att Olof Tryggvason, efter slaget wid Swolder, ännu fortlesde i Palestina. De la Motte Fouqué har i Novelle-form behandlat samma ämne, och som wi nyligen fått den på svenska har läsaren tillfälle till jemförelse. Rec. tror dock att kronan råderwisligen bör ges åt *He S — r*, som här onekelsen lemnar ett ypperligt stycke. Det är ett minster på en fullkomligt rent hållen, och dock samt poetisk framställning, utan alla fremmande reflexioner eller subjectiva utbrott. Skaldens innerliga och lifliga förkärlet till den ädle Olof, uppenbarar sig blott genom en omsorgsfull och karakteristisk utförd teckning. Endast en eller annan teknisk hårdhet, t. ex.

„En blek blirt af kämparvede,“

förer njutningen af det hela.

Wid tidningen om Öfwerste Lieutenanten Lars Silwerholpes död (sid. 19), är ett kort, obetydligt stycke, som icke af den använda soppiska verkarten får på något wis förre poetisk rang.

Bland de prosaiska uppsatserna mäter ofdrift ett Utdrag af twänne bref från London af den 24 Sept. 1814 och 3 Mars 1815 (sid. 20—44). De syfvelsära sig med, att ur indiska språket (sanscrit) och myber, no igensöka rötterna till wäret såderneslands benämningar: Sverige, Manheim, Skandinaviem, Thule o. s. w. och bewittna lika glädjefullt en djup philologisk lärdom, som den genomträngande ljusa philosophiska anda, hwilken först skapar eruditionens kaos till en lefwande fruktbarande werld. Flere lärde hafwa redan långt för detta sätat sin uppmärksamhet på likheten mellan Skandinaviens och de uräldsta österländska språken. En sådan likhet har Nederländaren Elichmann, Swins

fen Celsus och Dansten Niadmusen anvisat, såsom rådande mellan den gamla Norröna tungan och persiskan. Om släktkop mellan vår nordiska forntid och Hinduernes hafwa Couer de Sebelin, Fr. Schlegel, Görres och en författare i 5:te Samlingen af Polysem gifwit rönkor, och öfver detta ämne har den i nordiska antiquiteterna så grundligt förfarne Isländaren Prof. för Kinn Magnusen nyligen uttrat sig: Ugsaa har jag bragt i Erkäring, att Inders og Persers ädste Mythologie har en säs paafäldande Överensstemmelse med den gamle scandinaviske, att många enkelta Mythers Liqhed neppe kan antages att have väret tillfälligt*). Dessa hypoteser skola wiserligen erhålla mycken wigt genom närwarande skrifs afhandling, som på ett så tillfredsstillande sätt tyder ländernas namn, hvilka naturligtwis måste för hafwa en mythisk local än tillfällig anledning, men hwilken dock snarastigen ur våra här i norden qwarwarande språk och mytb-monument kan utredas. Märkeligt är, att det namn, som för minst tillfredsstillande förklarar, är Gauthiod (sid. 29). Men det är också märkwärdigt, att detta namn, liksom Gauthamal och dess alla skatningar, icke finnes i något gammalt monument, utan är, om Rec. icke allt för mycket bedrager sig, hemmagjordt af Hr Prof. för Sjöborg. — Flere lära wiswelsutan med Rec. samma, att snart se ännu betydligare frukter af förf. alstwarliga philologiska Studium.

Beskrifning på några Antiquiteter af Koppar, funna i Skyttes Härad, Malmshus Län (sid. 45—70) med dithörande 10

*) Inledning till Föreläsningar öfver Eddas mytiske og etiske Diote. Alhena. 1816. s. 106.

i Koppar fucne figurer. — Wärdet af dylika mindre älderdomsfater, i archeologiskt och historiskt afseende, är endast derestert att skatta, om de möjligen skulle kunna leda till ljus öfwer de fordna tidernas seder och bruk, eller till uppkäkt af de folkslag, med hwilka inwånarne i de länder, i hwilka antiquiteterna blifwit fundna, stått i närmare förbindelse; ty nu mera måtte man wäl wara kommen ifrån den fördomen att anse hwarje sådan Antiquitet, till sitt ursprung, wara inhemsk i det land, der han uppträwes ur jorden. För detta ändamål måste beskrifningarne wara högst noggranna, och i det faller blir det af wigt, att så så många beskrifningar öfwer dylika saker som möjligt, ty först derestert kan den tänkande Archeologen leda sig till några resultater öfwer dessa ämnen. Så långt tyckes men ändteligen redan wara kommen, att man bör kunna fluta, att wissa species af Instrumenter, som i det wäsendteliga lifna hwarandra, icke just deröfver hört till samma Genus eller blifwit danade för samma ändamål. Således kunna wiserligen de så kallade Celtiska Kopparwiggarne, eller Erkärleken, enligt Sjöborg, som äro ihäliga, wara libationskärl eller Vasa futilia, men åter andra, som sakna ihälighet, wara spjutspisar eller dylika (sid. 67. Sir. Hallenbergs Tillägning till en utgäwten Latinisk Afhandling kallad Quatuor Monumenta). Ty som CangliKån det Hallenberg riktigt uttrar sig, i upsnämnde tillägg, sid. 3, 4. är det för förklaringen af Jordsynd högst wigtigt, att de „noga betraktas och följas från deras första uppbyggande, då allt, hwad till Syndet hörer, ännu är tillsammans och förenadt, hwarmedelst mer och mindre säker anledning kan winnas att uttröna, hwartill ett sådant Synd warit nyssesjadt;“ samt att wid förklaringen „något wert-

ingen historiskt läggas till grund, hvaraf se-
dan samhällets flutningingar kunna ledas." —
Med anledning af det föregående behöfver
Rec. icke fölla något omdöme öfver värdet
af i fråga warande uppsats, då den med före-
sta redighet och archeologiskt sans är för-
fattad.

Den Skandinaviska Hälson (Nö.
71—117). Så väl innehåll som framställ-
ningsfäkt hafva gjort, att denna afhandling,
naturligtvis framför alla de öfriga i detta
häfte, skulle fåsta läsarens uppmärksamhet; ty
här tilldras, med grundelig kännedom, objec-
tifierande klarhet och äkta, sann och under-
hållande historiskt wältalighet, scenen för wä-
ra fädrens dater: det land i hvars fäste wi
alla blifwit uppammade. Och denna skil-
ring är utförd af ett genie med djup känsla
öfwen af localens betydelse och skarp blick för
sambandet mellan den fysiska och moraliska
naturen. Då Rec. hoppas, att denna afhand-
ling wunnit en mera allmän uppmärksamhet,
som den också högt förtjenar, kunde Rec. här
sluta sin anmälan. Han anhåller dock, att få
anföra ett ställe, som han anser i högsta grad
förtjent att bebjertas. Sid 114, 115. „Så fin-
nes i människans karakter i Norden samma mot-
sägelse emellan werksamhet och begär efter hvila,
emellan liflighet och tröghet, som i den nord-
iska naturen. Naringeskläfterne i staten ha
wi i synnerhet i detta öfseende anfört såsom
exempel. Ty om Natur och Historia äro
faktorna för studerandet af ett folks karakter,
så är den föras inflytande märkligare på fol-
ket i gemen, den senares på de högre och
offentliga kläfterna. Genom hellska de hinc-
der för civilisationen, som naturen här läg-
ger människan i vägen, bibehåller hon henc-
ne sig närmare, och i ett slags naturtillstånd,
som i Norden tycks wara outplånligt. Det är

tydligt att dessa hinder minst träffa de högre
kläfterna, att det inflytande, som hos folket
i gemen wisar sig i hela sin makt, hos dem
genom en mångfaldigare bildning är bortblan-
dad. Likväl är det öfwen här rätt märk-
bart; och i ett slags närmare frändskap med
naturen, ett lifligare, allwarigare natursin-
ne finner jag i allmänhet det mest utmärkan-
de draget i nordiska karakteren. Många be-
wis skulle kunna anföras derpå. Jag vill
blott nämna, att i den gamla nordiska Sa-
dalåran och Skaldekonsten helt och hållet den-
na djupa naturkänsla uttrycker sig, att den
är det egentligen nationella draget, så i wä-
ra äldre folkwisor, som i den mera bildade
nordiska sången. Det naturvetenskaperna ä-
ro det enda, hwarigenom Sveriges Litera-
tur gripit in i den allmänna Europeiska bild-
ningen, är öfwen en omständighet, som ej
bör öfverses. Med detta natursinne, hwar-
om jag talat, menar jag ej endast känslan
för den yttre naturen i sin makt, stöhet
och majestät, utan i allmänhet kärleken för
det naturliga och enkla i alla förhållanden.
En wärdnadswärd egenkap, som sammanhän-
ger med allt hwad hos människan finnes o-
skyldigt och rent, ärligt och godhertadt. Så
länge denna egenkap ännu utgör hufvuddra-
get i nordiska karakteren, är grunden ren,
och wäret lärt sinne, wär stärd, wär småakti-
ga afund, tiggare-praktisjukan, lifsom bonde-
högfården (hwilket är detsamma), allt dy-
ligt flyter öfwanpå. Skulle de engång tä-
ra sig ner till roten, då har wär skyddsande
flytt ifrån öf, och wi stå der armare än wä-
ra klipper."

Anteckningar om Riksförståndaren
Swante Sture och dess Graf i Westeras
Domkyrka (Nö. 118—124) af Hr S—r, med
ärfölsande Kopparstick. — På Grafstenen finnes

wäl icke Riks-föreståndarens namn, utan hans broder Mauritz Stures, hvilken dog år 1493, och således tio år tilldörene. Åre dock äsven Riks-föreståndaren sätet på samma ställe sin hwilostad, är med flere historiska stål bestyrkt (sid. 121). — Detta wigtiga och för sin tid wackra Grafmonument, som hitills warit föga eller intet bekant, är med klar precision och fullständighet beskrifwit, under ådagaläggande af den säkra historiska kunskap, som först gifwer dylika beskrifningar äka intresse. — Swad som är beklagligt, är dock att detta grafmonument ej mera finnes på sitt gamla ställe. Stenen har wid en reparation i Domkyrkan, för ett par år sedan, blifwit från grafwen borttagen, och „uppsatt under ett fönster bakom altaren, samt derpå med oljefärg öfwerstruken“ (sid. 123). !!! — Med råttwis harm isran förs. emot detta, ty wärd äsven på andra ställen anmärka, tilltag af enskilda personer, att, i trots af Kongliga Förfatningar, efter behag förflytta eller förföra minnen isran förra tider, som förtjena att med yttersta omsorg bewaras. Att ett dylikt okunnigt tilltag kunnat äga rum i en Domkyrka, i hwars wärd Biskop och Landshöfding deltaga, och det just på en tid, då aktningen för fosterlandets fornminnen börjat åter wakna, wore wärdt en närmare förklaring, håldst enligt uppgift sid. 125 Biskop och Consistorium, hvilka enligt kyrkolagen äga högsta insendet i Skrifwet öfwer Kyrkans wärd, fattat ett formligt beslut att detta Riksmonument skulle på sitt råta ställe förblifwa.

Berättelse af P. P. Ekelund, Theol. Doctor, Phil. Magister, Contracts Proff, Ryrkoherde i Stråndefors, Ledamot af K. W. O. (sid. 125—127). — Denna intressanta Berättelse om en Edstäl ur hwil-

ken Carl XII i lifetiden brukit, och som nu mera till wär nu regerande allernädigste Konung blifwit fördrad, har redan förut warit införd i någon af de publica tidningarne.

Beskrifning öfwer ett Cusiskt Mynt, funnet på Björks i Mälaren (sid 128—130). — Denna Beskrifning är ganska flygtigt uppsatt; till och med finnes Inscriptionen icke på arabiska — „I bisk på tjentliga typer“ — heter det. — Då Inscriptionen å detta mynt har samma innehåll, som finnes på det CansliRådet Hallenberg beskrifwit, är wäl all anledning, att det är ett annat exemplar af samma mynt. — Myntet, heter det, har blifwit funnet på Björks — „der man förmenar, att det gamla Björks ståt“ (sid. 128). — Att Björks är Björks kan wäl förmodas, men om detta Björks är det samma, som Aldami Bremenstis Dirca, torde kunna betwiflas. Dirca betydde troligtwis intet annat än Stad i allmänhet. — En Musikplanche innehållande Melodien till den i 3:e Håft. af Juena införda Majsången, är öfver detta Håfte.

Smärre Romaner af Friedrich Baron de la Motte Fouqué. 2:dra Håftet. Stockh. Numstedt, 1816 62 sid. 8:o.

Detta Håfte innehåller tre Berättelser: Furstens Swärd, Hämnerkan och Strålk. såttet, för hwilkas intresse förs: s namn borgar. Den första är ett artigt riddaråfsventor, wäl och underhållande berättadt. Des högsta wärdet har dock, enligt Rec:s omdöme, den andra Novellen, som är högst sinnrikt uppfunden och utan twiswel skall behaga alla läsare, Deremot torde detta icke så alle

beles vara faller med den sista — hvaras original är *Die unbekant*. Den är grundad på en böhmisk folksaga, hvarj en bergande spelar huirubrolen. Men den, som störes af sådana fiktionser, bestannar ej att det underbara är elementet för det romantiska, och att sådana väsenden, som ändock hafwa sin grund i fantasien, äro mindre störande än det vanliga guda-maschinieriet i våra nyare epos-veer och de personifierade begreppen (*Zwei bräuten, Wapenhekan, Afunden m. m.*) hvilka hvarken för fantasien eller förståndet hafwa gästighet såsom lesvande och stelfhandslande väsen. — Öfw. har äfven i detta häfte noga efterbildat urkristen: konhända hade här och der lockigare uttrect kunnat väljas, utan att tolkningen derigenom behöfve uppoffra något af sin sanning.

Angelique och Jeanneton. Af *Pigault-Le-brun*. Fri öfversättning. Första delen. *Stockh. Elmén o. Granberg, 1815, 104 sid.* Andra delen, 1816, 96 sid. 8:o.

Den nämnda bok hörer till de få, på vårt språk utkommande romaner, som man utan ledsnad genomläser. Väl må man ej här vänta någon egentlig romantisk composition: det är en alldagshistoria, men i en underhållande och angenäm stil berättad. Tonen äger en sötchet, hvarj *Fransoserne* äro öfverträffliga och äfveliga små humortiska anmärkses göra ganska god verkan. Hvaruti

Öfverste fria åradet består, kan *Die*, som ej känner originaler, icke afgöra: wigt är mellertid, att språket är ganska rent, otvunget och flytande. Endast deruti mistroar sig Öfverf., då han utgångarna nyttjar *Vi* med verbet i pluralis t. ex. *Vi ägen*. Denna bok har också den förtjensten, att ej hafwa en ofredlig lysning, hwilket dock så ofta är fallet med nyare franska romaner, och äfven med dem, som på titelbladet ge sig ut för moraliska.

Kulnerna af Paulsenzell. En Romantisk Historia från medeltiden och Mittonde århundradet. Öfversättning. Stockh., Nyberg, 1816, 71 sid 8:o.

Denna roman är väl ej absolut dålig, men ännu mindre duglig. Den är, något oredigt, sammansatt af två berättelser, som icke för- anleda hwarann och fördrifft icke hafwa minsta sammanhang, mer än att de ungefär äro lika hwarann, hwilket ädr dem begge så mycket tröttsammare. Boken är också prydd med ett par poeter, hvaras ett lyder som följer:

Där hvila de, där under kalla stenar,
Ej hjertats is med gräfvens föld förenar,
Där dogt skall förgåta hvarje lär
Och balsam wära mot förtwiflans sår.
I detta land, där ur ett multnadt skoft
Det ledna hoppets wår skall blomma skuta,
Där kärleken beskyddar deras döft (?)
Och glädjens blomningstid ej mer skall fluta.

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

No 28.

Lördagen den 13 Juli

1816.

Recensioner:

Tal, hållne i Kongl. Krigs Wetenskaps-Akademien, åren 1811, 1812, 1813 och 1815. Stockholm, Delén, 1816. 208 sid. 8:o.

Enligt Krigs Wetenskaps-Akademiens Statuter åligger det nyvalde Ledamöter, att, wid inträdet i Akademien, hålla Åminnelsetal öfver de med döden afgångne, hwilkas ställen de intaga. Ifrån denna skyldighet härleda sig följande minneskrifter:

1:o öfver Öfwerste Löjtnanten, N. S. O. Carl Gust. Toruquist af Öfwerste-Löjtnanten m. m. G. P. Nordenankar. (utan dato) sid. 5-14.

2:o öfver Löjtnanten wid Flottornas Construction Corps Gust. Ad. Nycoff af Öfwersten och Secund-Chefen för nämde Corps Lars Nordenbjelle. D. 12 Nov. 1811. Sid. 17-28.

3:o öfver Kansli-Rådet, Astron. Professor Emeritus wid Upsala Akademi, m. m. Dan. Melanderhjelm af Professoren wid

Öfverste Carl Er. Kjellin (nu mera Mathem. Professor wid Lunds Akademi) D. 12 Nov. 1811. Sid. 31-52. En värdig teckning af en namnkunnig wettenskapidkares werksamma lif. Till prof af Biographens oratoriska manér må anföras. Sedan Melanderhjelm's donationer till Upsala Universitet nys förut tillföret beskrifna, hörer det wid slutet af talet: „Man skulle swärstigen tro, att så stora förtjenster för wettenskaperna skulle ännu wid gränsen af den högsta ålder kunna ökas med nya: Åfwen den stjernan, som brinner klarast på fästet, skall, wid sin nedgång, mattas i horisontens dimmor. Med Melanderhjelm icke så. Jag ser öfwer Lapps markens ishöjda fjällar, i polens grannskap, en triangelrad af Swenska Geometrer uppspända; jag ser dem samna wårt jordklot's oxel, bestämma till den yttersta noggrannheten dess storlek och dess förhållande till jordens linien i den cirkel, som öfwer Chimboracos spetsar delar det i ewenne lika halfror. Europa skäddar det förundrad, och ser, kansända ej utan afund, att Sverige skall dela med Frankrike åran att hafwa beståme

Jordens sanna figur och storlek. Hvem är upphöfvet till ett så stort företag, hvem bereder det, hvem undanrödder svårigheterna, och stöder med sitt anseende utförandet af en så äretik fördrättning? Det är Melanderhjelm. Så skall äfven denna nya ära, lik en ljus stjärnkranz, hölja det hvitnade hufva. Hvad bör han nu mera äga öfrigt att önska? Må jorden nu återtaga sitt lån; hvit skall hufva, så länge hon behåller sin figur, förkunna Melanderhjelm's ära och skydda för aldinskan hans minne." I en not hörande till detta stycke (sid. 49) nämnes, att detta har afseende på den Gradmätning, som, till berigtigande af den, hvilken af Francka Geometrer år 1716 fördrätades, i Lappmarken företogs och fullbordades åren 1801—1803 af Herr Swansberg, Öfverbom, Holmqvist och Palander. Hvad det Melanderhjelm dert hast, kan inhämtas af det företal framför Prof. Swansbergs berömda Exposition des Operations faites en Laponie pour la determination du Meridien. Stockholm. 1805. 8:o. I någon af de sista Tomerna af Berlinska Akademiens Mémoires har Rec. sett Melanderhjelm's Brevväxling med den bekante J. Bernoulli rörande framgången af detta vetenskapliga företag.

4:o öfver Öfverste-Löjtnanten, R. S. O., Joh. Ol. Wallman af Öfversten m. m. E. H. Neutercrona. D. 12 Nov. 1812. Sid. 55—58. Helt kort, intager blot 2 octavblad.

5:o öfver Öfverste-Löjtnanten och Öfver-Adjutanten Carl Gust. Berg af Kapitenen vid Svea Artilleri m. m. A. J. Panchéen. D. 12 Nov. 1812. Sid. 61—68. Denne unge insigtsfulle militär dog i Nizza i Italien, dit han rest att stöta sin af mycket arbete tårda hälsa, d. 2. Maj 1812 i sitt 30 år. Sid. 66 underrättas man, att hans efterlemnade handskrifter rörande Svenska Ar-

tilleriet blifvit af det efterlemnade Släktin-gar till Krigsvetensk. Akademiens disposition öfverlemnade.

6:o öfver Öfversten m. m. G. Joh. von Fieandt af Majoren Joh. Georg Nisbeth. D. 12 Nov. 1812. Sid. 72—84.

6:o öfver Presidenten och Öfver-Amiralen m. m. Grefve J. G. Lagerbjelke af Amiralen m. m. Frh. Victor von Siedingl. D. 12 Nov. 1812. Sid. 87—105.

Talaren har i början anförde några under-rättelser om den ofsednes morfader Presidents ten Frh. Pflander och fader RiksRådet Frh. N. Lagerbjelke. Öfver allt framlyser den äldrige Talarens storsinniga beundran för tap-perhet, mannamod och kuns-kaper. I synners-het äro Frh. Pflanders hjelte-dater con amore tecknade „Den förres (Frh. Pflanders) hjeltedmodiga upp-förande, då han, som Chef på Öflogs Skeppet Öland, med otödlig ära upprätthöll Swenska Flaggans urgamla heder, torde hos Eder, m. H. som följn samma bana som han, uppelda hägen att som han kunna uppfylla de löften I gifvit ert Sådernesland, att aldrig, äfven af öfverlägsen styrka hotade, låta skymfa Sweriges baner. Den fednare (Frh. Lagerbjelkes) kort sammanfattade kunnadslöpp torde påminna Er, huru mödosamt det är, att förvärfa de kuns-kaper, utom hvilka en Sjö-Officer, hvad rang han än må beklåda, ej annat är än en siffra i Anciennitets-Rullan." Pflander blef, så som Skepps Kapiten, år 1704 kommenderad att föra 50 Kanonskeppet Öland, till beskydd för Swenska Handels-fartyg i Nordisn och Kanalen. Den 27 Juli samma år råkade han 8 Engelska mil ifrån Örfordnes, en Engelsk Eskader, under befäl af Commodoren Sir William Beston, bestående af nie Öflogs-fartyg: Richfield af 36, Worcester af

54. Assistance, Chester, Humney, Green Dragon, Ruby och Deptford, af 52, samt fregatten Shilly af 32 Kanoner. Då främsta Skeppet Worcester kommit inom Skothäll, afföd det en kula rätt under Skeppet Ölands bogspår, och stråk derpå en annan genom dess tackling. På ifrågan om orsaken till detta oöförlige förhållande, blef swaret: att svenske Öflogeskepp borde palma in sin wimpel, och sätta på sina brömssegel för Stor-Britanniens Flaga. Då detta obidliga påstån- de med rättwisa nekades, följde ett lag ifrån Skeppet Worcester: Wilsander, som bestu- rit, att till det yttersta försäkra sin Konungs ära, utan afseende på fiendens öfverlägsenhet, beswarade detta anfall med 2:ne lag, med så god werkan, att Worcester sackade återut, och lemnade plats åt Chester, som äfwen gaf Öland ett lag, och, på lika sätt beswaradt, brast på stång för att invänta de öfriga. Öland fortsatte då sin kurs: men blef snart inhämtad af de 3:ne bäst seglande engelska Skeppen; elden börjades å nyo med hästighet. Strax i början fick ett af dem grund- stöta, som nödgade det öfvergifwa striden, för att frunga och bota sin swära läcka; ett annat förlorade sin storstäng och blef efter: men då hunno äfwen de öfriga Skeppen upp, och af deras eld miste Öland alla sina stän- ger, och blef redlös liggande midt ibland dem. Wilsander gjorde ännu, genom oafbruten eld ifrån begge sidor, segren för dem dyrt köpt. Slutligen måste äfwen Chesapeake Lightfield deltaga i träffningen och derigenom öka Swenska Chefens ära. Öland bestredes af det samma långskepps från akttern, af Ruby Frankalkewis om styrbord, och af Assistance twerskepps om babord. Ej förr än på Öland några kanoner woro obrukbara, sedan en dådsball blifwit bräckt af fiendens stöta,

och de flesta öfrige aldeles demonterade, tänka re Wilsander, efter 4 $\frac{1}{2}$ timmars skänning, sig nogsam hafwa beswarat det skymfande tillmåle, som welat göras swenska Flaggans heder, och påmint sig, att ett längre utdrån- dande af fiendens eld war ett frukelöst upp- offrande af kätt folk, som borde sparas för Fäderneslandet. Han upphörde derför att skjuta, men i stället att frysa sin flagg, hidsade han den i schau, som ett tecken af nöd och behof af hjelp. Engelska besätthafwara upphörde då äfwen med sin eld och stöckade sina stupar om bord på Öland. Segren öfwer en ojämförligt swagare fiende hade Eng- elska Flottan dyrt köpt med en stor förlust af folk; men äran att länge motstå 9 Skepp med ett, och med 50 kanoner, 454, blef Wilsanders. Dess Skepp fördes nu på släp in i Londres Rivier, men Drottningen i Eng- land befalle genast, att det skulle sättas i stånd, och återlemnas till Wilsander, med tillstånd att återgå till Sverige. Hon wille se denna kätta Sjöman och gjorde honom an- bud att äfwen med högre grad tråda i sin tjenst. Wilsander swarade, att han war Swensk, att han blott önsade att hans Konung ej med onåd måtte anse det swaga wedermåle han kunnat lemna på sin nit och trohet, och att förwisa sig derom, wille han återvända till sitt Fädernesland, åt hwilket det lif och tjenst för alltid woro helgade. Såsom wedermåle af Engelska Drottningens aktning för hans ädagslagda ståndaktighet och mannmöd, etc höll Wilsander en mycket maskif Guldkedja; och ett törhända lika smickrande bewis på Eng- elska folkets dyrkan af ära och hjålsstyrka, då wid hans afsegling folk af alla kl. her sam- lade sig längs Themsens stränder, och årsålj- de den tappra Wilsander med sina hurrorop. Wilsander blef sedan Friherre, Amiral, och

sist Presidenten i Amiralitets-Collegium. Med sid. 96 widragna Gr. Lagerhjelkes lesnads omständigheter.

7:o Öfwer H. Exc. Generalen och Stats-Rådet m. m. Grefve Carl J. Adlercreutz af General-Fälttygmästaren och General-Majoren E. von Cardell. D. 12 Nov. 1815. Sid. 109-137. Det utmärktaste i denna samling.

8:o Öfwer Öfversten, SecundChefen för Flottornes Constructions-Corps m. m. Lars Nordenhjelle af Öfversten m. m. Fr. Chelidon. D. 13 Nov. 1815. Sid. 141-159.

9:o Öfwer Öfverste-Löjtnanten wid Flottornes Constructions-Corps m. m. Fredr. Ludw. af Klinteberg af Öfverste-Löjtnanten m. m. Sal. Sjööbhm. D. 13 Nov. 1815. Sid. 164-182. Det intressantaste i denna samling. Innehåller flere läsvärda och hos oss förut föga bekanta uppgifter rörande den aflednes wisshande i Ottomanska Portens tjänst ifrån Jul. 1795 till Jun. 1801. Derom heter det sid. 167. „Politiska orsaker hade tid efter annan förmärkt Swenska Regeringen att fördröja Constructions Officerares afsändande till Turcker, hwarom detta Nikes Regering länge anhållit. Således befanns, wid Klintebergs ankomst, Förste Constructions-Officers-platten upptagen af en ganska kunnig Franssk Constructör Hr LeDrun den äldre, som redan verkställt byggnaden af ett 74 Kanon-skepp, hwilket då låg under klargöring. Att Klinteberg i dessa omständigheter ej skulle finna svårigheter att öfwerwinna, war så mycket mindre att förmoda, som Franska Missifionen i Constantinopel ogerna såg swenskarne inblandning i des hithills odelade anspråk att förse Turkarne med Officerare i alla försvarsverkens grenar, och följaktligen använda alla medel att utestänga dem, eller åtmin-

stone göra deras fördröningar på det högsta mödosamma. „Sedan följa Kl. förändringar af Turkiska Artilleriet samt byggnaden af ett 74 Kanon-skepp och en Fregat på ön Rhodus. Under alla åren rasade Pestmattan på ön och utspredde åfwen sitt gift i det hus, som Kl. med de öfriga Swenskarne bebodde. Han reste dertföre 1799 till Constantinopel, dels för att i ombytet af klimat söka förbättra sin hälsa, dels för att genom sin derwara gifwa mera drist åt Regeringens befordrande af skeppsbyggnaden på Rhodus. 74 Kanon-skeppet war likväl före hans afresa gånget af stapeln.“ Reseför Selim gaf härwid befallning, att Kl. skulle kvarstanna i Constantinopel, för att till en början, i den af Swenskar nu nära färdigbyggda skeppsdocka, insätta första skeppet till kopp-ring, en förreättning, som spände hela huswudstadens uppmärksamhet, och då Kl., med en öfwerlägsen theoretisk kunnedom, hast tillfålle att, i samråd med Swenska Kapiten-Mekanikus Rodée, dela djurfheten af denna utmärkt sådana dockas anläggning och fullbordan, delade han och rättwist med honom allmänhetens beundran, utan minskning af Rodées förtjenster; begge saknade icke wid detta tillfälle bewis af Regeringens trifkostiga ödelmod. Resfaren, närwarande wid skeppets insättande i dockan år 1800, befälte i en art af erkas, att ingen annan än Kl. skulle bygga första skeppet i dockan, och denna befallning kunnades Kl. i de mest öfvermåttliga ordalag; Swenskarne hithills hafda löningswilkor erkändes wara alltför ringa och blefwo dertföre ökade. De på Rhodus quarternade Swenskar återwände härefter till Constantinopel, då beslutes fattades till ett 3:däcks linieskepps uppsättande i dockan. Ritning uppgafs till ett 110 kanon-skepp, hvars byggnad företogs med första drist. De Franska Constructörernas

intriger hos Capudan Pascha, och de hinder, som mötte Kl., skrankåto honom att taga afsked, och, ehuru Turckiska regeringen häröfwer allas merades, förblef han fast i sitt beslut, och erhöi nådig expell samt återreste i Juni 1801 jemte medkommenderade till fäderneslandet, efter 6 års oafbruten tjenst wid hamnarna i Constantinopel och på Rhodus. Efter hemkomsten erhöi han swärdsorden 1802, såsom ett bewis af Konungens wälbehag öfwer des förhållande i Ottomanniska Rikets tjenst. Samma år afreste han å nyo från fäderneslandet, att på erhållen nådig befallning besöje Franska drlogsbarnar och warf. Efter ankomsten till Paris erhöi han, wid företräde hos dåwarande Förste Consuln, des tillfärelse att så fritt tillträde i alla Franska Drlogsbarnar och arsenaler m. m, hwarpå följde öppna order till Besälhafswarne wid alla stationer. Återkom i Dec. 1803 till fäderneslandet, då han ingaf till tjenstgörande General Adjutanten af Flottorna en utförlig rapport om sin resa, „som innehåller flera intressanta underrättelser sårdels i afseende på det ekonomiska i sjöväsendet.“ Följande året Öfwerst Löjtnant och tillika Chef för Constructions-Departementet wid Flottorna. 1807 adlad. Afled i Carlskrona d. 10 Dec. 1812.

100 öfwer Kongl. HofPredikanten, Profeten och Ryrkoherden J. H. Brantenberg af Kongl. HofPredikanten och Ryrkoherden Joh. Jac. Hedén. D. 13. Nov. 1815. Sid. 185—208. Wid Krigs Akademiens stiftelse på Carlberg 1792 förordnades Dr. till första Pastor derstädes och Lärare i Theologien. Af denna anledning blef han bland sitt skänd den första, som upptogs till Ledamot i krigsmanna Sällskapet, sedermera Kgl. Krigswetenskaps-Akademien. Rec kan ei underlätta att anföra några wackra tirader wid sin

ret af detta tal: „Urofullt och tillfredsställande är det kall, att förbereda krigsmannen för des stora bestämmeelse till fridsning och flydd af menckligheters helgd. Han behöfwer till desja pligters wård, upplysas, ledas och styrkas af mångaldiga kunskaper, swarande hwar och en mot särskilta bestämde hufwuddelar af hans widsträckt yrke. Men han behöfwer i synnerhet en högre kunskap till stöd för hela sitt wärde och till wägledning i alla sina handlingar, nemligen den om menckligheters oförgångliga lif i Religionen. Från denna urkåla flyter dygden och hjeltmodet och äran, utan hwilka den mäktigaste segrare, med hela lärdomens och konstens förråd, icke wer hwarföre han strider, och icke winner annan lön än flafwars lof.“

Bref till Fröken von S* eller Läsning för Bildade Gruntimmer i Kristetiska, Religiosa, Filosofiska och Politiska Ämnen. Första Häftet. Stockholm, Uslén, 1815. 64 sid. 8:o.

De upptecknen, hwilka föreföllo i war Literatur wid den tid då denna skrift utgafs, gafswo anledning att misstänka alla brochurartade skrifter, med eller utan blåa pappersomslag, hwilka utkommo ifrån wisa af hufwudsstadens Boktryckerier. Rec. tog derföre afswen denna med twiswelagrigt sinne i hand, men han måste bekänna, att han med tillfredsställelse genomläste densamma. Jäke allenast tillkommer det Förf. ett förtjent beröm, för det att han, under stojet af skandalösa twister och ärerdriga angrepp på alla sidor, sökte draga allmänna uppmärksamheten från desja lika så obehagliga som owaragliga föresmål, till mera glädjande, upplysande och bes

stånande: Religion, Skön Konst, Dygd, Sanning och Fädernesland. Utan åfven bde han mdras med uppmuntrande bifall, för den i allmänhet rena och låterfattliga styl, i hwilken han föredragit resultaterna af sina studier och sitt begrundande. Genom ett exempel will Rec. bewisa detta yttrande: Sid. 11, 12. — „I det menliga sinnet ligger förwarade ett starkare eller swagare aftryck af de ewiga mänsken och urbilderna för tinget och werlden, starkare eller swagare medvetande af ett ofstränderligt och ewigt skönt, godt och sant; och man kallar dessa de högsta idéerna. Med eller utan tydligt medvetande häraf, går hela människans sträfswande derpå ut, att i sin inre och yttre verksamhet skapa efter dessa idéer, att genom gerningar gifwa form och gestalt åt det, som är tecknad i djupet af hennes själ. I det mest ondskesfulla, mest förwända, liksom i det ädlaste, det största, igenkänner den upmärksamme denna outplånliga drift. — Det, till hwilket all vår verksamhet måste hänföras, då wi wilja bestämma dess värde, blir således öfwerensstämmelsen med de nämnda idéerna; och människoslagets, Nationernes och individernes lif och lefwerne äro blott att anse såsom en oafbruten fortsatt uppströman, ett oafbruten närmande till en sådan öfwerensstämmelse. Men liksom ingen af dessa idéer får underordnas någon af de andra, så får icke heller bemödanen att producera, t. ex. något skönt, anses såsom ett blott medel för att derigenom åstadkomma något godt, eller ådagalägga något sant. Men framställningen af något verkligt skönt, efter den bild deraf som är ingjuten i vår själ, är hwad man kallar konstprodukt, alster af den sköna konst, som till en del är hwarsje människa medfödd, men som blott så äro

nog lycklige, att klart och träffande genom bilder och tecken göra åskådlig för andra. Konstens första fordran, utan hwilken den ej kan bestå, är själfständighet. Den får icke wara verksam för ett ändamål utom sig; den är själf en sluten werld.“ — Eika lycklig är dock icke författaren, då han will galant skämta, och som första brefwer är affattade i denna ton, är det, i anseende till framställningen det sämsta. Tirader, sådana som t. ex. denna, s. 3, „Här blir ju ej ett sålt att swänga sig med bons mots, fleuretter, equivoques, och att sedan, under applausdiement är sin genialitet, med ett gaspreat möra sin frodiga lekamen,“ etc. förräda ännu en witz osällskaplig råhet och ungdomlig osäkerhet, hwilken man åfwen uppträder, här och der, i formen af resonnementer, och förnämligast i metoden att förwandla ett helt bref, det 8:de, (sid. 32—35) till en samling af Theser. — Wid Poëmerna, (sid. 40—44), är också mycket att anmärka. — Berthas Bärlet, som är en art allmogorisk Romanz, har ingen form. För att någorlunda hålla dess framställning uppe öfwer profan, då den egentligen att tala, hwarken har rim eller meter, har förf. nödgats måla den med nog skarpa, osörmedlade och tjoct pålagda färger, hwilka aldeles motsträfwia Romanzens wäsende. Och knoppt wäntar sig någon att så läsa ett småtrande tränads-poem, så som det lilla Stycket till Hilda, i en art anakreontisk hoppmerer. — Hwad innehåller af dessa bref angår, så må man wisserligen här icke söka några nya åfgifter, eller några djupa undersökningar, och sådana ingingo ej heller i planen för dem. Men wäl war det deras affigt (och den är icke förfelad) att popularisera, och för den större allmänheten tillgängliga göra resultaterna af den nyare bild-

ningen, hvars syfte, som det riktigt heter, s. 23, är Beredandet af den „harmoni mellan mänskliga krafterna, som man kallar Humanitet.“ Ut i ett sådant företag eftersträfwas fridsamhet, foglighet och bemyndande att icke södra något parti, må, relativt, icke tålas, ehuru i sig sjelf, det icke gifves någon förmedling mellan det goda och det dåliga, det sanna och det falska. Slutligen må med skyldigt beröm nämnas, att författaren här och der berömt sig af öfversättningars efter godkända utländske auctorerå förtäfliga uppsatser, såsom s. 15, Skaldekonstens indelning ur H. W. Schegels Vorlesungen über die dramatische Kunst, och Julii Theosophi, (sid. 46-63) ur Schillers philosophische Briefe. Dessa tolkningar äro öfwen jämt utförda, och har Rec. wid dem icke funnit mera att anmärka, än att termen klare Besonnenheit icke gerna kan gifwas med „klart betraktande.“ Mot ordet Besonnenheit är inset swenst ord, som närmare swarar, än betänksamhet, så wida man ej af werket besinna, skulle så bilda substantivet besinnighet, eller kanske bättre besinnande.

Rec. är fullt öfvertygad om gagnet deras af, att dessa beef allmänna lästes af den publik, för hvilken de egentligen blifwit skrifna, och att förf. således uppmuntrades att vidare fortsätta dem. I det fallet hofer Rec. der säkra hopp om en förf., som redan wisar sig så genomtänkt af warm kärlek för det sköna och sanna, att han ännu mera skulle wialägga sig om, att genom föredragets försjens och jemnhet, tillflyktsböda kritikens fördringar. Äfwen så recommenderas en mera noggrann typografisk correction af arbetet, än i detta häfte, hwilket werkeligen öfverflödar af en mängd fel, som äro aldeles omanliga från Hr Deléns Boktryckeri. Ett af de

mest förwiltande, må exempelwis nämnas: Så läses sid. 16: „men icke så lugn som den Tyriska Skalden.“ Men så wäl texten som sammanhanget fordrar, att här skall läsas den Episka i st. f. den Tyriska.

Utgåning till en år 1802 utgifwen Latinisk Afhandling, kallad Quatuor Monumenta Aenea, af J. Hallenberg. Stockholm, 1816. 8 sid. 8:o.

För den, som upprigtigt älskar grundelig lärdom, skall hwarje arbete af Hr Conzli-Nådet Hallenberg, så inkränkt det än må wara till sin widd, — med glädje emottagas. Rec. tror sig alltså wara wälkommen, med anmälan af denna lilla Archaeologiska Skrift. — Syndet wid Tullinge, hwilket i den år 1802 utkomna latiniska Afhandlingen: Quatuor Monumenta Aenea bekräftes, bestod „af twänne wiggeliska kärlet med sina loct, omgifna med Spiral-ringar, som med öfra ändan uppgingo genom kärlets öron, samt der bredwid en knif, alle af koppar, med någon tillsats af metall.“ — På flere i afhandlingen uppgifna historiska stäl, står Hr Hallenberg, att dessa kärlet, med sina band af ormar, varit Vasa Futilia, använda till Libationer i de så kallade Sacra Samothracica, i hwilka Sjöfarande initierades. — Denna förklaring war allt för ny, att af de fleste nordiske Antiquarier, hwilka wille göra alla dessa saker till Scandinawiska fornlemningar, fattas och antagas. I Antiquariske Annaler i Bind. sid 217, talas af Prof. Myerup om denna förklaring, som säges wara ett alster af Hallenbergs „utbredte og udsvävende Erudition,“ och i Förfsk, till en Nomenklatur för Nordiska fornlemningar, sid. 110, samt i Hr B-s Beskrifning på några

antiquiteter af Koppär, i sista Söndahäftet. sid. 65, gjöras några sneda sidoblickar på denna förklaring, hvilken — besynnerligt nog — mest stödt derföre att den är så lärd. — Huswudfaktiga anledningen till twisten är dock den, att man utsträckt denna förklaring till alla enkelta liknande fornlemningar, så som Myerup gjort i anseende till Koppärtingar utan färl, och Hrr Sjöborg och B—s, till färl utan lock och ringar, då åter Hallenberg endast vill ha den gällande om sådana fornlemningar, der dessa saker omöjligt synas höra tillsammans. Och riktigheten af förklaringen, under dessa omständigheter, har den högskolewårde Förf. genom jemafrelse mellan Tullinge synder, och ett i Helmsedt bifinteligt, ytterligare styrkt i denna Tilläggning, som desutom innehåller några förträffliga anmärkningar öfwer hvad wid beskrifning af Jordsynd bör iagtagas.

Geographiskt Hand-Lexicon. Sammandraget af Gustaf Sprinchorn. Nachen, Tryckt hos J. W. Beaufort. 1814. 52 sid. 8:o.

Denna skrift, ehuru utomlands tryckt, upptages med skäl i en Svensk Literatur-Tidning, då den är rå svenska språket författad och till salu äfwen sunnits på några svenska boklädor. Afvigten med des utgifwande ansör Hr S. i företalet: „Omöjligheten att i fält, eller under längre resor kunna medföra större Geographiska och Historiska arbeten, samt erfarenheten af huru lätt mycket kan undfalla minnet, när man icke hast tillfälle att bese de orter, hwars Geographie eller Historia man läst, har bragt mig på tankan att utgifwa detta forta sam-

mandrag.“ Om man af titeln finge döma, skulle denna skrift omfatta hela Geographien, sådant är dock icke förhållandet; ty man tråfar här blott korta notiser, i Alphabettlig ordning, om några de märkwärdigaste städer i Tyssland, Holland, Frankrike, och Italien, som tyckas wara helt hastigt uppsatte till tjenst förmodligen för Swenska Armeen under sista toget i Tyssland. Förf. säger att han derwid merendels begagnat: Dictionnaire géographique, par Giraud. Lyon 1811 och Elemens de l'Histoire générale, par l'Abbé Millot. Till prof huru Förf. härwid gått till wäga anføres. „Berlin. Song. 11. 47. 15. Lat. 52. 53. Wöldgen fr. Wien 120 l. (lieues) N. t. O; fr. Stetin 30 l. S. t. O; fr. Wittenberg 18 l. N. W. Folkmängden 164000. Huswudstad i Preussen, wid Syrée floden, som faller ut i Elben, och genom en Canal är förenad med Oder. Kungliga Slottet, Biblioteket, Mynt Cabinetet och Arsenalen äro ganska märkwärdiga. På Torget blef Fredric den stores kaly uprest 1786.“ — „Milano. Song. 6. 51. Lat. 45. 25. 5. Wöldgen fr. Genua 26 l. N; fr. Turin 29 l. N. W; fr. Mantua 30 l. N. O; fr. Florens 58 l. N. O; fr. Rom 110 l. N. O; fr. Paris 143 l. S. W. Folkmängden omkring 120,000. Huswudstad uti Hertigdömet Milano. Gattimal och rik. Ehuru den ofta blifwit intagen, upbränd och plundrad, finnes där ännu många minnesmärken från forntiden, och ännu flere af senare tiders smak.“ Anmärkningswårde är, att under Wokstafwen P endast finna Padua och Parma, men Paris alldeles utelemnad, då likwäl man under V. tråffar Versailles och under F. Fontaineblou, att ej nämna några mindre Frankiska städer, som här blifwit med ett rum ihogkomna. Dylka anmärkningar erbjuda sig i ymnighet.

L i t e r a t u r - S i d n i n g.

No 29.

Lördagen den 20 Juli

1816.

R e c e n s i o n e r:

Hebräisk Språk-Lära af Nehe Sjöbring, Adjunct i Gref. och Österr. Språken wid Upsala Akademi. Upsala, Zeipel och Palmblad, 1816. 165 sid. 8:o.

Man har icke utan skäl förundrat sig, att de många utmärkte Orientalister, hvilkas namn glänser i Swenska Lärdomshistorien, icke insett, eller, om de insett, icke på ett tillfridsställande sätt sökt afhjelpa en redan länge öfverklagad brist på tjenlig Läröfwo för Nybegynnare i Hebräiska språket. Då Urdannius gar öfwerfart eller beagnat Celsii, Sjöbringar öfwerfart eller beagnat Celsii, Sjöbring, E. Nuriwillii, med fleras fullkomnade Lärdomsprof i Österrländska Literaturen, hafwa Swenskarne hos Opirtus, Danzius, Michaelis, Pfeiffer, Vater m. fl. varit tvungne att söka den ledtråd, som fört deras förste steg till det gamla Skrifts Språkets begrepp. Till den kunde man icke öppna sig tillräde genom Scherppings Nyckel till Förståndet, och Arosenias har nog länge wärit en Orbilius, som med sin voluminösa

Grammatica, der mångfaldiga regler och exceptioner, i synnerhet wid afhandlingen om Bokstafsörändringar, utan ledande princip och ordning äro sammanhopade, afsträckt Nybegynnaren redan wid första försöket att lära det heliga tungomålet. Ut i Rudimenta Linguae Hebraeae, Auctore M. Norberg, Lund 1812. igenkänner man en mästares hand; men man ser lätt, att denna skrift är ämnad att utgå mindre hwad man wänligen förstår med en Elementar Grammatica, än en Propädeutik till en högre åsigt af språket för dem, som redan absolwerat den egentliga elementar kursen. Då dessa nämnda Skrifter äro kärnan af den Hebräiska Grammatik-Litteratur, som i Sverige producerats; så skall hwarje sann mån af Hebräiska språket med Rec. hembära sin tacksamhet åt Hr Sjöbring, som med sin Hebräiska Språk-Lära lättat tillgången till Gamla Testamentets Urspråk. Författaren, redan fördelagtigt bekant för sin utländska litterära resa, har på den egentliga skriftens ställarebanan lyckligt debuterat med detta arbete. Det äger alla de egenskaper, som, efter Rec:s tanka, böra finnas uti lärdomsverk

af detta slag: en enkel plananläggning, lätt och fattlig diction, samt i de ferskilda språkelementernas behandling en fullständighet, hvilken tydligen hvilat på en grundlig öfverfikt af det wäsendliga, som för en Nybegynnare är nödwändigast att känna af språket. Hr Sjöbring har wiserligen icke wandrat på en obanad väg, men att han rådsrågat och utan slafweri uppsattat och tillagnat sig hwad de mest godkände Grammatici Pfeiffer, Vater och Weckerlin m. fl. bland Tyskarnes skrifwite, är en ny förtjenst, den Rec. icke will lemna obemärkt. Den enkla planen af det hela och den ljusa framställningen af de ferskilda partierna äro de förenade förträden. Hr Sjöbring's Hebräiska Språk: Lära äger framför de fleste af Tyska Grammatikernas arbeten i samma väg.

Denna Språk-Lära är indelad i trenne delar. Första delen om Ortografien afhandlar i sex kapitel Bokstäfwerne; Stafweller och Ord; Läsestecken; ordens och meningarnes ton, accenter, Skiljetecken och föreningsstecken; Skiljnaden emellan kamets longum och kamets Chatuph samt konsonanternas betydelse, såsom råknestecken. Andra delen om Etymologien innefattar, i Nio kapitel, Ordens fördelning i Allmänhet, Artikeln, Nomen, Pronomen; Verbum med paradigmor och anmärkingar, samt Adverbium; Præpositio; Coniunctio och Interjectio. Tredje delen, Syntaxis, innehåller i fem kapitel det wigtigaste för en Nybegynnare att känna om Artikeln; Nomen; Pronomen; Verbum och Partiklarna. Att den i Westerskiska Språkens Grammaticor: wänliga sjerde delen, Prosodien, här är utlemnad; dertill måste hwar och en, som känner Hebräiska språket, både läse och gilla anså. Wid denna uppställning har Rec.

föga att erinra. Han skulle blott önskat, att Förf. undwikt de anticipationer, som förefomma sid. 2. Anm. 1. och sid. 6. Anm. 8. Der omtalas redan Vokaler och Vokalförändringar, då man först sid. 7. lär sig att känna Vokallerna. Rec. skulle heldre framställt först Consonanterna, derpå Matres lectionis, såsom en öfvergång till läran om Vokallerna, sedemera Vokal förteckningen och slutligen Anmärkingar wid både Consonanter och Vokaler ferskildt. Uti öfverskriften på sjerde kapitel: „Om ordens och meningarnes Ton, accenter, Skiljetecken och föreningsstecken“ wille Rec. utesluta orden: Skiljetecken och föreningsstecken. Här Förf. med dessa ord afseende på Accenternas indelning i Distinctivi och Coniunctivi eller på de så kallade Accentus Euphonic: Makkeph, Metheg, Psik och Raphe, så uppkommer dock i bägge fallen någon förwillelse för Nybegynnaren. Accentus Euphonic, som af Förf. rätteligen hänföres till Notæ Diacriticæ (Läsestecken, 3 kap.), kunna wiserligen öfwen kallas Skiljetecken och föreningsstecken, likafn wäl som de egentelige Accentus distinctivi & coniunctivi, men de bära icke genom ett gemensamt namn förblandas med Acc. distinct. & coniunct. och hafwa icke af de gamle Grammatici fått en exact benämning, då de kallades Accentus Euphonic.

Hr Sjöbring har tydligen bemödat sig om en afspärad korthet, förenad med behöflig fullständighet och har merendels på ett tillfredsställande sätt uppfyllt dessa wigtiga wifor för en god Elementar Grammatica. Några tillägg skulle Rec. likwäl anse utdiga, öfwen för en Nybegynnare. Då Förf. talar om Matres lectionis, sid. 6 och 7, hade det wiserligen varit behöfligt att en detail nämna, med hwilka vokalljud dessa matres lectionis äro homogena, och det så mycket mer,

menterna, med utskiljakt affernde på det tredje, som dock är lika väsendigt. — Sid. 24. delas Orden i Simplicia och Composita. Man har dock i sednare tider rättmeligen allmänt kommit öfverens derom, att i Hebräiska språket inga composita finnes. Så säger Norberg: „Nulla Hebræis vocabula composita. Et ambigua talium exempla.“ (Se hans Rudim. L. Hebr. p. 17.)

Wid Låran om Verber, i uppställning af deras Paradigmer och i de bifogade forta, men sakrika och upplysande Anmärkningarne wisar Hr Sjöbring i synnerhet sin flitlighet, såsom Grammaticus. Så förekommer sid. 47 och 48 en lärorik utveckling af Präformativer och Afformativer; sid. 66 följ. de nödwändiga paradigmerna till Pohel, Pohel, Hithpohel, Pihlel, Hithpiblel; s. 130 följ. till Pilpel, Polpal och Hithpalpel. Verbalformerna (s. 55) hvilken För- angifwer såsom passiv, trodde Rec. vara actif enligt Chaldæiskan t. ex. חָנַן lugens Gen. 37: 35. Ut Imperativo Niph'al förekommer möjligen formen חִנְּנִי, (s. 57) ehuru Rec. icke sett den; men ureglömd är deremot formen חִנְּנִי Es. 25: 10. Sid. 60 hafwa genom oanmärkte tryckfel formerna wid prätpihhel blifwit origtigt antecknade. De böra vara: חָנַן, חָנַן, חָנַן, חָנַן.

Syntaxis är kort, enkel och sakrik. Till Nybeggnares tjenst hade dock kanske de Hebräiske ordformlerna sid. 144 borde öfversättas.

De så anmärkingar underkastar Rec., utan anspråk, den lärde Författarens omdöme. Han är öfvertygad, att Hr Sjöbring sjelf wid en Ny Uppslaga af sin Grammatica med säkare blick inser, om något behöfwer förändras. Att denna Läro-Bok skall sista mycket nytta och i Sverige utbreda en allmänna-

re smak för Hebräiska språket, derom skall erfareheten bära det tillförlitligaste vittnesbörd. Rec. slutar denna uppsats med den önskan, att wi af samme Författare, som nu gifwit oss en Hebräisk Språk-Lära af så mycken försijens, ätven måtte erhålla en Öfrif, hvilken af behöfvet redan länge varit påkallad.

Tal, hållet wid Svenska Bibel-Sällskapets Första Allmänna Sammankomst på Stora Vårsalen den 27 April 1816, af J. D. Wallin, Th. Doct., Ryskof. i Ad. Fredriks Församling, Led. i Sw. Bibel-Sällsk. Comité, L. N. O., En af de Aderton i Sw. Akad. Stockholm, Numbrer, 23 sid. 8:0.

Sällan har wid något Sällskaps sammanträde ett mera viktigt ämne blifwit framställt, än det, som utgör föremål för närvarande tal; sällan woro de sanningar, som här yttras, mera nödwändiga och mera sagda i sinom tid; sällan woro de understödda af en mera krosifull, frimodig och ädel enskelt wåltalighet. Det är swårt att afgöra, om denna skrifte mera hedrar sin författare, eller det aktningvärda samsund, som wale en sådan tolk för sina storsinniga tänkesfär. Att affriswa hwad som här framställes till allmänt behjertande, wore att affriswa hela denna lilla skrifte. Huru olif med wåran wånlige Tal, tomma på innehåll och underwisning; beswårlige dagwerken, för att med en ordstätt, som ingen menniska brukar, säga saker som hela werlden wet!

Sann och tänkwardig är den reckning Talaren uppdrager af Religionens öde under

den tid, som med snabba steg försvinner. „Så långt wro wi komne — säger han — i hwad samtiden kallade Ijus och en annan tid skall kalla mörker, att sjelfwa det gudomliga Ordet, hwars nyttjande man kunde förstå värt Slägtes barndom, men ej dröf fullmyndiga ålder, ansågs på sin höjd som ett slags bidrag till fornhistorien, hwilket redan gjort sin tjenst och numera ej behöfdes, då man till sin bildning eller sitt tidsfördrif ågde Romaner, Reglementen, Encyclopedier och Hushålls Catecheser. Den Himmelska Sanningen, som ej kunde förliskas med jordiska begrepp och beaktelser, blef till straff ett mål för det smågwicka skämet, som, när det förlorade sin nyhet och sitt salt, öfvergick till föraktets tyfnad i dessa ämnen och kallade sig då ansändigt. Guds hus wille man wäl ej nedrifwa, emedan så mycket annat kunnat, omedelbart derpå, blifwa nedrifwet; men att helga Sabbathen, att deltaga i den offentliga Gudstjensten, att gå till Jesu nattwardsbord, så länge trodde man sig ej behöfwa drifwa sin fruktan för Gud eller menniskor. Om man ock någongång, oupptagen af beredelserna till werldliga förlustelser eller förlågen om en sysselsätts timmas fördrifwande, för ro skull besökte helgedomen, war det helst der, hwarest man fick beundra Talararens konst, att, på det andliga farwattner, som en stictlig pilot, loswera sig fram mellan dogmatikens klippor, och sedan han behögligt gungat sina passagerare en stund på fantasins kånstoswall, återföra dem helbregda i den kända hamnen af en mallig Sedelära, som dock ej behöfde följa utom kyrkodörrarna. . . . Wille man någongång wid stora tillfällen, höja sig på stora ord öfwer det alldagliga, så låt man det allswäldiga Ödet styra sakernas lopp eller isänd, för

omwörking skull, det Högsta Wäsendet, hwilket man dock sorgfälligt waktade för alla attributer, som kunnat wäcka en åranke på den i Ordet uppenbarade Himmelske Fadren. I öfrigt skyndade man, så fort ske kunde, från sådana fraser, för att ej löpa fara att misstänkas för någon hemlig christendom. . . . Då man härigenom kom efterhand så långt i detta slags Ijus, att fromhet blef det samma som säkunnighet, och Andakt blott en porocrysm af periodisk sinnessjukdom, så glordes ock snart den nyttiga upptäckten, att man kunde åga seder och ändock wara sedelös; kunde inwiga och underwisa andra till Christendom, och sjelf blygas wid Christi Evangelium; kunde wara medborgare, embetsman, hwad man wille, och på samma gång uppenbart förakta grundwillforen, sjelfwa de of yttre lag föreskrifne willforen, för sedlighet och samhällsordning. Att de personer, som walt det ansvariga kall, att wara det gudomliga Ordets Volkar bland de öddliga, skulle, såsom sådana, för en sådan tid, blifwa af ringa värde, blifwa onyttiga lärmästare på en jord, der man wärt ifrån leyrona, och onödiga wägwisare till en himmel, der man ej ämnade sig, det följde af sig sjelft. Då de likwäl, såsom ett nödwändigt ondt i Staten, måste tills vidare räddas, wille man äminstone göra dem så brukbara som möjligt, för de reella timliga behofwen. Såsom Mantals Skrifware, TaxeringsMän, Fiscaler, Expeditionsfogdar o. s. w. kommo de snart i ett nytt och märkwärdigt förhållande till sina åhörare. Der återstod, att de skulle blifwa kroppsälkare, på det de, under den nödtwungna utöfningen af en konst, som kräfwer sjelfwa BerrensKapsmannens odelade tid, kraft och åhåga, skulle antingen blifwa pilliga och halfwa i begge delarna eller ock,

enligt sin individuella tanka om sakernas värde, uppoffra det ena för det andra, blifwa misshandlade Medicer eller odugliga Prester. Då emblettid de werbliga krasven och det timliga lidandet, såsom alltid närvarande skulle, enligt den forkärfte sinnade mängdens begrepp, minst tåla att eftersträas, måste väl esters hand det egentliga prestöambetet blifwa en besak, som fick gå, hur den kunde, sin mest kända gång, och som, när tiden upptogs af de öfriga bestyren, kunde snorast sträas af legda händer. Hvilken yngling af hopp och ädel entusiasm för Religion, menlighet och fosterland; hvilken man af samvete och ära skulle ej bäfwa tillbaka från ett fall, der han möttes af så många, så motstridiga, ofta så oförenliga anspråk — och så ringa tillfredsställelse. . . .“

Mätte denna förwilselse vara den sista! Mätte altarets tjenare tillåtas att förblifwa odeladt trogne den ed de swurit Herran den högste, ty den, som wården öfwer menniskors andliga och högsta angelägenheter ättigger, har ingen tid att ströa deras kroppar. — Mätte de gammalmodiga prydnaderna i Guds Hus, dyrbara minnen af sädernas andakt, ej mer af vandaliska händer ströas och wanhelgas: mätte de tempel, som resas äro, ej byggas som glättiga danssalor! Mätte Herrans uppenbarade Ord ej klådas i ett nymodigt språk, som efter femtio år åter skall blifwa gammalmodigt, utan att dock gwardaga sin gamla, hjertliga rdrande ensald. Mätte församlingens sänger ej för vår tids correkta matthet uppoffra sin äldre höghet, sin lifsigswansde merg och kraft! — Författaren har i en särskild not ansett sina tankar om de så kallade Prest-Medicer och Rec. inskämmer dertill fullkomligt. Till lycka för kyrkan och Staten har ej detta sanna wälmentia förslag welat

lyckas. Om dess öfjenlighet är grundeligen skrifwit af många kunnige och för det allmänna bästa nitiske män, och deribland en af rikets yppersta Läkare, och grunderna för deras bewis äro än öwederlagde. Rec. wille i förhet tillägga. Af ofullständiga rön får man ofullständiga resultat. I ämnen som röra det allmänna borde, hwad dock ofta sker, sådant ej äga rum. Af den ständiga och ymniga tillgång till Läkarewård och Läkareter alla städer, och förnämlig hufvudstaden, nödwändigt behöfwa, får man ingalunda i de hållsamma Nordliga länderna sluta till Landbygden Läkarebehof *). Jämna Läkarewård behöfwas blott då, när allmänt gängse farfoter inträffa, och mätte då wederbrändes föruseende klohet alltid hafwa så stränktaktat att de kunna för tillfället dit beordra en rätt kunnig och driftig Läkare, så kan man vara wiss på att saken bättre och säkrare afhjelpes, än genom hofstärkas och nybegynnarens okunniga åtgärder. Men det ser ut, som man hos oss ansåg kunniga grunderliga åtgärder ej just så aldeles nödwändigt behöfwa, utan att allt ändå väl kan för tillfället hjelpas, omslagas och omskrufwas genom lappwerk och halfta botemedel. Wina dock ej med detta, att tillgång på Läkare och medicamenter behöfwas för allmogen. Men de förra behöfwas sällan och af de sednare behöfwas i allmänhet ganska få och högst enkla. För denna angelägenhets afhjelpande har ingen tänkt på Klostersflorna. Först och främst kunde deras innehafware äga något mera insigter, om dertill först och främst de alltid antogos, hwilka DomCapitlen anså

*) På landet, der en större folkmeny bor på ett ställe tillsammans, är jämnare Läkarewård behöfelig. Alla Bergslager och större Brukt äga deribred egnade Läkare.

go äga för swaga kunskaper och för trög färdningegäflwa att kunna förkofra sig, för att antagas till Predikembetet. Den barmhertighets och hjälpsamhetsanda, som nu tyckes råda, kunde då så hugnande utvärjar att ånå till syfta och uppehålle i framtiden förfordra de wid examina i kunskaper b. funne swagaste personer, utan att, på bekostnad af Ståndets urgamlta anseende och tycke för grundelig lärdom och efterdömelig wandel, antwarsda dem det ansvarsfullaste af alla embeten. Nit till Kloctare antaga sådana studerade personer *) har fört varit påtänkt af flera Kyrkans yppersta Biskoppar t. ex. en Rudbeck, en Serenius; mån som på sin tid rått förflodo andan af sin plats. En Kloctare skall entligt Ryrkologen besörja barna undervisningen, och man måste wäl förutsetta att de, som wilja anmäla sig till Prestembetets underskende, måste till denna undervisning wara fullt tjenlige. En Kloctare skall och kunna vaccinerat och så åder samt weta då detta behöfs, hwad hindrar att han åfwen förbundes, att inhämta någon kunskap om de måst föresfallande utwärtres åkommor, att gdra förbindningar och att weta anbringa wisa enkla läkemedel, för sådana sjukdomar, till hwilkas häfwande ej egentliga medicinska och anatomiska studier erforderades. Man invände ej

*) Ephorus och Lärarne äga ett ypperligt tillfälle och åfwen rättighet att, redan under en till widaare studier mindre fallen ynglings Gymnastik-cours, bestämna, att en sådan ej har insatser, för att med fördel bemiska en Akademi, utan att han ju förr ju hellre måste bestämna annat wita genus. Då kunde dessa sätt förbjelas till KloctareSyftor, om de annars, som förhålls af sig sjelft, äga misord sbe pålitlig och fadgad wandel, och för åfseigt kunna präffera hwad som till dessa syftor erforderas.

att mot dessa fordringar dro lönewillkoren för ringa. Nec. hoppas att en på detta sätt kunsig Kloctare kunde gdra sina lön dubbelt förmonligare. I hwarje socken skulle ett Soeken Apotek finnas. För oflägsna orter wore årtwinstone ett sådant en wålgerning. Men så widlöftigt, som det plågar projecteras, kommer det wäl aldrig till verkställighet. Ett sådant Apotek bör endast wara försedt med de enklaste läkemedel och dessa kunna wara högst få. Här måste regeln gälla: Jcke allt hwad som behöfs, utan endast det som är högst nödwändig. I wårt land är det mer än någonslades nödwändig, att man åfwen i de ringaste saker, så snart de angå det allmänna, alltid går till wåga med klok pröfning och områnksam hushållning. Lika så litet wi hafwa råd att på allmän bekostnad låta enskildas fåfånglighet lysa, lika så litet hafwa wi råd att onödigtwis och på måfå anställa experimenter.

Sid. 8 Sivergår Förf. från den mörka raston till Skillingen af de bättre tider, „hwars morgonrådnad tyckes uppgå efter den förfärliga natten. En bättre Andas synes swåfwa åfwer det mörka djupet och med söt warde ljus! ordna de chaotiska mafforne. . . Man kommer allt mer och mer till den erfarenhet, att ett folk, som ej wll utplånas ur nationernas tal, måste inom sig äga sammanhållning; att denna sammanhållning ej är den slysta styrkans, som förr eller senare kastar sig på passionernas sida, men det religjosa sinets, som, då det wördar en Gud, åfwen wördar den åfwerhet, som af Gud är gifwen, och, för Herrans skull, underkastar sig den menskliga ordning, som ej alltid kan wara ense med den enskilda förbesen.“ . . . Så som ett ibland ett yppersta profwen på dessa bättre tänkesätt, anser Förf. med råta, den

flora tanken, som uppkänt i Britanien, att, genom Bibelns öfverfärande på alla språk, göra alla folkslag bekanta med Christi wälsrande lärdomar och inbjuda hela menskligheten till en allmän och samdrägrig gudstjänst — „äfwen till våra nejder gick den högrådliga uppmaningen“ — och snart skall man äfwen i vårt land erfara verkningarna af Guds dygnade waktökälla, som öfwer all bygd sprider helso, blomstring och wälsignelse. — „Jesus Christus i går och i dag och i ewighet! — så slutar Salarn — Du behöfwer ej vår tjänst, men låt oss tjena Dig; ty det är saligt. Konungarne och Folket sammanskomme, att tjena Herranom och lofsjunga Hans namn! Menniskors hugskott fördunklade och wansköllde din heliga Lära; så uppkommo kreneningar, twistrednaden och religionspartier: men Du är Sanningen! Tala sjelf till werlden, genom ditt rena lefwande Ord —

och det skall blifwa ett Färahus och en Herde. Menniskors wäldsamma och egenlyttiga begärelser hafwa uppkallat hatets och twerdrägens afgrundsandar att resa öfwer jorden: men Du är Kärleken. Låt din Anda föresna de söndrade brödrabrotherian — och frid och fröjd skola åter trifwas i jordiska hyddor. . . Ditt ord är våra fötters lyfta. Låt oss verka det goda, medan wi tid hafwe; led oss efter ditt råd, i tålmod och förtröstan, waksamhet och bön, och upptag oss på sifvone med ära i ljuset och fridens oomskädnade, osförda boningar!“

Efter dessa proffställen torde våra läsare kunna göra sig en föreställning om den ädla krasiga andan i denna — om man så får säga — religidsa Philippik mot tidens fördärf och willomeningar, i hwilken till och med de för tillfället nödwändige complimentter blifwit så tournerade, att de innesluta en djupare idé.

S m å r r e S t r i f t e r.

Register öfwer Upsala DomCapitel's Memorialer och Circularer till Presterskapet i ErkeStiftet, Wen 1798 — 1815, jämte de under samma tid utgifna Cleri Comitalis Circularer och Prestindts Protocoller. Upsala, Zeitel och Palmblad, 1816. 42 sid. 420.

Utgifwet på May. Wen. Consistorii befallning och utgör en fortsättning af Soilanders Register tryckt 1798 på samma ställe och i samma format. Närwarande Register är upprättadt i Alfabeticke ordning och för öfrigt af samma inrättning med det förra. Med sid. 37 widtager ett Tillägg innehållande förteckning på de tryckta arbeten som i DomCapitel's Circularer under förenämde tid blifwit anmälte till Pränume-

ration, Subscription eller afsättning. Detta tillägg är ej Alfabeticke, utan angifwas böckerna i den ordning, som de blifwit anmälte.

Öfwer de flesta Consistoriers Circularer, såsom innehållande alla utkommande författningar i Kyrkollagsarbeten, äro Register af trycket utgifne med mer och mindre utförlighet. Så finnes öfwer Upsala DomCapitel's Circularer öfwanansförde Register af Soilanders, öfwer Linköping's af Schenmarks, öfwer Strängnäs af Wallqwist, öfwer Westeras af Thurin, m. m. Af dessa äro Schenmarks och Wallqwist's mest utförlige, och kunna med nytta rådfrågas, äfwen utom det Stift, till hvars tjänst de hufwudsakligast blifwit utgifne.

L i t t e r a t u r = F i d n i n g.

N:o 30.

Lördagen den 27 Juli

1816.

R e c e n s i o n e r:

F. W. Reinhard's Skrifteal, öfversatte af
Laurenz Edwall. Upsala, Zeipel och
Palmblad, 1816. 162 Sid. 8:o.

C. F. Dietzsch — så berättar Öfversät-
taren i sitt företal till denna Bok — har ur
den store andelige Talaren Reinhard's för-
träffliga Predikningar öfver Låran om den
hel. Natwarden utdragit dessa Betraktelser.
Öfvers. har ansett för en helig pligt att göra
dem bekanta inom sitt Fädernesland, „dels
af den wördnad Reinhard genom sina Ar-
beten ingifwit honom, dels af den stora sak-
nad på Böcker uti detta ämne, som öftri-
digt råder hos oss.“

För Fäderneslandets homiletiska Litteratur
borde Skrifteal, och ännu mer Skrifteal af
Reinhard, wara högst wälkomne. Alex. Holms
Skrifteal, öfversatte från Danskan, äro
wål Bibliske och uppbyggelige, men de trån-
ga ej till hjertat. De eldas icke af Evange-
lii wärma, ty den kan icke uppenbara sin
härliga kraft inom den kalla atmosfären af

skol-dogmattens terminologie. Sundti Skrif-
teal utmärka sig wiserligen genom grundlig-
het och religiöst aktwar, men med sin när-
got torra Didaktiska afhandlings-ton, med
sin ofta tunga methodiska gång, äro de icke att
anse såsom de bästa mönster för Skrifteal,
hwilka dock måste wara något annat, än sy-
tematiskt uppställda och glatt fåfode predikning-
gar. Utan den homiletiska methodikens strän-
gaste skärvar, bär Talarens religiösa känsla
uti Skrifteal i fri utveckling uttrycka sig i
sin hela fullhet. Det egentligt lärande och
bewisande tillhör mera Predikningar. Ut
Lkmansons Utkast till Skrifteal är företa-
let det bästa. De ljusa och rediga begrepp
han där framställer öfver Wigt och Skrifte-
al, finner man icke i hellska Böken på ett
riktfredsfullande sätt realiserade. Detta är
kärnan af vår Swenska Litteratur i denna
del af Homiletiken. Med glada förhoppning-
gar började Rec. derföre läsningen af dessa
Reinhard's Skrifteal, ty Reinhard's namn
war honom en underpant för sann grundlig-
het i äfgifter och sälln wärdighet i stilen.
Rec. blef och icke bedragen i sin tanka om

den lärde, regelbundne predikanten. Men dessa tal voro visserligen icke af Reinhard ämnade till Skrifstetal. Det är Öfversättaren, förmodligen förwillad af Hr Dietrich, som ömsdöpt dem. Med denna förändrade rubrik och bestämmelse äro de icke värdige den store Reinhard. Han kände ofelbart skillnaden emellan de Betraktelser, med hvilka en from Christen bereder sig till minnigen af Herrans Hel. Natward och de paraknetiska framställningar, hvilka en Christelig Predikant pågår hålla före den högriddiga Religionshandlingen. Skrifstetal äro icke, såsom dessa Betraktelser, Monologer, der Jag öfveralle talar och hos sig sjelf lifwar heliga känslor för Jesu Aminnessmåttid. I Skrifstetal utvecklar man icke, såsom hufvudhemata Beskaffenheten af glädjen öfwer våra goda handlingar (10:de Betrakt.) eller: Nödwändigheten att under tvångslein (!) af stora händelser göra bättring till vår hufvudsak (11:te Betr.) o. s. w. Ett Skrifstetal bör och ändteligen hos oss grundläggas med ett rjensligt språk ur Bibeln. Redan häraf skall man finna, att detta Dietrich's öfversatta Utdrag ur Reinharde's Predikningar alldeles icke svarar emot fordringarne af ett Skrifstetal i dess hittelie gällande betydelse, hvilken Öfvers. förmodligen också antagit, då han i företalet klagat öfwer brist på Skrifsteter i detta ämne. Dessa så kallade Skrifstetal innehålla, (utom ett Bihang af 2:ne blad, med korta tankar före och efter Natwarden) 31 Betraktelser öfwer den hel. Natwarden, beståda från de mångfaldiga sidor, som göra denna Gudomliga skitselse rik på lärdomar och väckelser, kraft och tröst för hela den ärelöse världen. De äro att anse dels såsom rjenslige Betraktelser för en Christelig Natwardsgäst, dels såsom fullständiga

Prediko Dispositioner öfwer den Text, der Låran om Natwarden är hufvuddämnat (hos oss, PalmSöndagens).

I förra affeendet betraktade, skola de visserligen alltid finnas uppbyggelige för det fromma sinnet. De andas wäl icke Sturms innerlighet och känsla, men i ordning, sammanhang och planmässighet, så wäl i uppställning som behandling, utmärker sig Reinhard i öfverträffande grad. Wida öfvergå de Fresenii, Washolms m. fl. Skifter i detta ämne. Ret. bör anse några ställen, såsom prof: S. 84. Der omtalas Natwarden, såsom en erinran om vår bestämmelse till obdödeligheten. „Då jorden finnes ej det höga mål, dit alle hänwisar mig wid Herrans bord; det är i himmelen. Den Herren, som jag der hyllar, lefwer uti härlighet, uti en ewig, gränslös makt; der påminnes jag uttryckligen derom, att han skall återkomma och göra alla delagtige utaf sin härlighet, som tro på honom. Och på detta sätt framställas sig der för min andeliga syn allt hwad jorden har högt och Gudomligt, hwad Religionen har heligt och intagande; hwad den högre werlden har upphöjande och förusande, när jag med helig andagt och eftertanke begär Herrans natward.“ Adertonde och Nittonde Betraktelserna utmärka sig genom rörande ensald i uttrycken, värma och höghet i tankarne. Den förra afhandlar den heliga förening, hwaruti wi befinne oss wid Herrans Natwards begående. Här af må anse ett moment. „Hur uppenbarar sig icke häruti (uti Natwarden) kärlekens förening med sin församling. . . . Så snart jag framträder till detta altare, skall min inre känsla säga mig, att millioner blifwa delagtiga utaf det bröd, som jag der undfår; att otaliga Christi bekännare dricka

utaf den kalk, som der tillbjudes mig; att det är en omätlig, århundraden igenom fortvarande, och sig oupphörligt förnyande brödrasköning, hwartil jag hörer. Och det är icke ett löfligt, blott tillfälligt förhållande, hwarell Jesu Bekännare här komma med hwarandra. De äro skönade till en enda kropp under Kristus, som är hufvudet. Hvilka känslor af kärlek och wälwilja skola således icke hos mig uppfåga, då jag befinner mig inför Herrans altare. Det utdelas lifsens bröd, som nåder denna stora Christi kropp; der ämjuetes det nya förbundets kalk, som deruti sprider lif och kraft. m. m. Den Nittonde Betraktelsen föreställer Nattwarden, såsom det bästa medel att göra Jesus närwarande för vår anda. . . .

„Då jag undfår det nya Testamentets kalk, ser och wärdar jag uti Jesus Skiftaren af ett nytt förbund, Upphöfsmannen till en renare och härligare religion, Medlaren emellan Gud och menniskan. Och hwilket högt, hwilket Gudomligt wärde! Han war således af Gud utwäld och förkunnat menniskorna den ordning, genom hwilken de skola komma i ämjuetande af hans wälgörningar; hwilken urgjutit sitt blod, för att dermed inwiga detta nya förbund; hwilken jag måste erkänna såsom min Ledsagare till Gud och saligheten, om jag derpå will hafwa en fast förtröstan. Såsom en sådan upphöfsmann till hela min wälfärd ofbildar hans Nattward honom för mig; der gifwer han mig sin sekamen, genom hwilken han blifwit ett offer för verdens synder; der blifwer jag delagtig utaf hans blod, som runnit för att helga denna skiftade försöning“ m. m. Det fromma hjerat kan således ofta i dessa Betraktelser finna ledning och näring för sina gudeliga tankar wid den hel. Nattwardens begående. Men

hwad som icke kan tillfredsställa ett ädla Christligt sinne, är det föreställningssätt, som tyckes wara ett favoritshema i dessa betraktelser, hwartil genom Jesus i skiftens blott såsom bilden af den herrligaste bygd (s. 103 och 106), hos hwilken den menstliga naturen hade uppnått det wärde och den fullbordan, som den renaste och strängaste ledolära kan fordra (s. 107), såsom den högste dödlige (s. 150) o. s. w. hwartil genom vidare Jesu dödd betraktas mindre såsom försöande för all verdens synder, än såsom den offrdigaste och heligaste menniskas dödd, som någonstas lefwat på jorden; en martyrdödd, som uti sig skönnar allt, som måste äftadkomma en sorglig slagan och en djup rörelse (s. 117 och 146). Ur samma synpunkt kunne wi äfwen betrakta Sokrates' dödd. Det är icke så Apokalypten föreställa Jesu uppoffring. Col. 1: 20. s. Ebr. 10: 10 s. 1 Joh. 2: 1 s. Wisa uttryck skulle Rec. knapt wissa läsa i en Roman, mindre lämpade på andeliga ämnen, es medan de dels i grunden innehålla något äro utgjutit, t. ex. „med hwad undergiftwenhet bdr jag ej fördraga, om Odet berdfwar mig allt,“ (s. 59) dels utgöra ett onddigt och i en populär religiös läsning olämpligt grannläsmaferi, t. ex. Ricklig att utgöra en länk i den högre naturen (om menniskan — s. 4); en wedergwickande släkte från ett sällare land skall swalka min pannas (s. 73); Samma bild förefommer s. 139; men der är pannan „af mödornas tyngd förädrad.“

Betraktar man dessa Dietzschiff — Edwalska Skriftetal, såsom uiförliga Predikollt fast öfwer den Text, hwilkens ämne är Lärnan om Nattwarden, så uppkomma strängare fördringar af ljus och regelbundenhet i plansanläggningen samt hwarje ämnes nära samband med den hel. Skriftes läror om Nattwar-

den. Hos Reinhard borde man i dessa afsernden ej finna något att anmärka. Men i denna Skrifte är förhållandet icke sådant. Då Sjunde Betraktelsen lofwat framställa Bilden af Jesu heliga församling, så uppfyller den wisserligen icke detta löfte, när bilden fullkomnas blott genom följande drag: att Jesu heliga församling är hans egen, att den utmärker sig genom broderlig förening, att den besittar sig om helighet. Sedan Tofte Betraktelsen, hwilkens Thema är: Den märkeliga kraftlöshet, som röjer sig i våra föresatser till bättring, hastigt wisar beskaffenheten af denna kraftlöshet, framställer medlen att förekomma den. De äro: först en allwarfsam sinnesförfattning, d. ä. enligt den förklaring, som gifwes, en allwarlig ifwæ och en sinnesförfattning, som är förnuftets bud underdånig, en mogen och stadig öfwerläggning, som uti alle hwi-klar på en förnuftig grundwal; vidare en oupphörlig förnyelse af dessa goda beslut, em hwilkas uppkomst genom den beskrisna allwarfsamma sinnesförfattningen mången dock skulle kunna twifla; Andreligen ett ständagtigt utfördt förnyande af dessa försök (de goda besluten, nemligen; en på detta ställe förredligt påhånde variation i uttryck). En Christelig predikant skall wisserligen icke tro sig genom dessa medel kunna förekomma swaga människors kraftlöshet i sina bättringsbeslut. Han skall leda sina Hörare till tron på Gud, såsom den högste Lagstiftaren och all god gäfwas gifwars, och först och sist till Jesu återlösnings himmelska kraft på menliga helgelsens väg. Femtonde Betraktelsen räknar uraktlåtandet af Herrans Natward ibland missbruk deraf. Nec. trodde, att, där intet bruk eger rum, kan ej missbruk bestraffas. Sextonde Betraktelsen föreställer

Natwarden, såsom ett Äminnelsetecken af högsta betydhet, men af selswa utvecklingen ser man, att detta Äminnelsetecken snarare borde kallas en förening af heliga wärdelser. Flera stycken af Nittonde Betraktelsen äro ganska uppbyggliga, för sig selswa betraktade; men uppsällningen af det hela äger icke Logisk halt. I Tjugonde Betraktelsen, som i allt är en af de sänsta i hela samlingen, har Förf. felat mot den Logiska regeln, att membra divisionis måste hela och hållit uppsylla sphaeren af divisum. Det hufwudsfliga, som gör Natwarden vigtig för menlig dygd, nemligen kraften af Jesu Försoning och föreningen med honom, är här uteskuret.

Mågra besynnerliga meningar kan Nec. icke underlära att anföra. Om äran af deras sammansättning må Hr Dietzsch och Swenske Öfwerfiktaren råda. S. 57. „Må tidens stormar rasa: är jag af andra tänksäte (är tidens rasande stormar?) och arbetar jag på min förbättring, det är mig helt och hållet obetagit och det enda, som icke kan beröswas mig“ S. 81. „Inom så stunder skall han (Jesus) sluta sin lefnad på korset. Men hwilken lefnad! Nej; han har deröfwer inga förebrädder att göra sig.“ . . . Detta: Nej är här och på flera ställen (s. 91, 146) högst widrigt. S. 96. „I skolen under denna måltid (den hel. Natwarden) påminna Eder alle, hwad han (Jesus) före sin död för Eder gjort, lidit och fullbordat;“ männe icke också, hwad Jesus genom sin död lidit och fullbordat? S. 133. „Dehutom skall Herrans Natward under tidehwarfswets inskränkning af det jordiska lifwets förmåner (härmed menas, såsom man sedermera ser af utvecklingen, att tidens anda inskränker människans omstända och hopp inom blott jordis

sta förmåner) stadfäst hos mig Oddslighetens
 hopp." Flera meningar, som genom ett ordet
 placerade pronomen relativum eller genom
 origtigt bruk af andra pronomina, blifwit
 dunkla; flera uttryck, som dels äro mindre
 riktigt Swenska, dels mindre ädla och i an-
 delig stil i synnerhet olämplige, skrifter Rec.
 på Öfversättarens räkning. S. 4. „Ware
 härwid all egentärlet herran kild ifrån mig,
 som (nemligen: egentärlet) öfverskyter hwar-
 se mindre behaglig flugga." . . S. 136. „Jag
 förnyar tanken på en Frälsare, när jag går
 till Herrans bord, som (nem: en Frälsaren)
 i rikt mått utstår all verdens elände." . .
 S. 67. „Den som wet, huru omgångelig
 en ren kärlek är; den som inser, att utan
 den (kärleken) kan ingen sann Christen gif-
 was, att han (kärleken) är det samma känne-
 tecknet på dem, som Jesus will erkänna för
 sina efterföljare, skall han (Christen) kunna
 wägra" m. m. S. 102. „När begynner
 icke för att alswarligt fly henne (synden),
 än man blifwit intagen af en helsosam fruk-
 tan för dess (syndens) wewärda egenheter.
 Och måste den (synden) icke hos hwar och
 en insjaga denna skräck och Sasa, som (neml.
 hwar och en) framträder till Herrans altare." S.
 9 dygden ryggar (helbre: swigtar). S.
 34. bekänna sig till någon omständighet. S.
 56. draga (trogen, fördraga) tidens onda.
 S. 133. den himmelske fullkommaren. S.
 160. insupa Jesu ädla sinneslog. S. 143.
 „denna tidens lidanden äro icke wärde den
 hårlighet, som på mig uppenbaras skall" skul-
 le wäl wara en Öfversättning af Rom. 8:
 18, men den är hwarken wacker eller tydlig.
 Utom dessa inadvertencer är Öfversättningen
 i det hela god. Rec. hade blott önskat, att alla
 språk ur Skriften, som anföras, blifwit bibehåll-
 ne wid wår Samla Öfversättnings uttryck.

I sammanhang med denna uppsats, kan
 Rec. icke undertrycka den önskan, att nå-
 gon af Sveriges större Homileter, till un-
 ga Prästers ledning wille utgifwa Skrifte-
 tal. I denna önskan skall wisserligen mången
 from Christen insämna, som med Rec. des-
 lar den erfarenhet, att hans själs betraktelse
 ser wid beredelsen till herrans Mattward, ge-
 nom Skriftermåltal utan anda och lif, me-
 ra blifwit nedstämda, än förhöjda; hans an-
 dagt mera sänkt i siofret, än lyftad till
 himmelen.

Prediko Utkast af Christofer Christian
 Sturm. Öfversättning ifrån Tyskan af
 C. O. S. En Årgång, 2-me häften, Stock-
 holm 1815. 276 sid. 8:0.

Wår fäderneslands homiletiska Litteratur
 har i sednare tider blifwit ansenligt rikad
 med Prediko Utkast. Inom icke så lång tid
 hafwa flera årgångar af Brodes, Kambachs
 och Johns Dispositioner blifwit på Swenska
 öfversatte. Rec. erkänner wisserligen nyttan
 af Prediko Utkast, så wida de uppgifwa upp-
 byggliga ämnen och innefatta blott grundrit-
 ningen till en Predikan, samt utmärka sig ge-
 nom rikedom och säordighet; men de Tyska
 Prediko Dispositionerna hafwa dock i allmän-
 het icke dessa egenskaper. Det är derför och
 Rec:s oförgräpelige mening, att Swenska
 Prästerne nu snart ega tillräckligt af den
 Tyska wisdomen, sådan den hitills uppenbar-
 rat sig, för att i Evangeliska Texterna fin-
 na ämnen till religiösa tal och uppställ-
 selswa Predikningarne. Egde nu Tyskarne
 konsten att sammansätta goda Predikningar
 och denna konst kunde transporteras till wår

f. lädernet; det wore wiäst en hårlig och
 behöflig sak. — Hos oss saknas icke Prediko
 Utkast af inhemskt production. Bergius och
 Midler äro ej att förakta; och ingen Tyfka
 Disponent kan måta sig med wår berömda Sö-
 mann, hwilkens dels tryckta, dels i hand-
 skrifte cirkulerande Prediko Utkast äro mästret
 af klarhet, ordning, precision och religiös an-
 da. I bland Tyfka Författare, som egentligen
 arbetat i denna del af Homiletiken, äger,
 så wådt Rec. wet, Sturm onskeligen första
 rummet i afseende på wal af ämnen, klar-
 het i dictionen. Men han är icke fri från
 de fel, som i allmänhet widläda det Tyfka
 maneret i Prediko Utkast. Med en utförlig-
 het, som strider mot begreppet och tendensen
 af ett Utkast, gifwer han nåring åt lärtjän
 och tanklösheten. Wid uppdelningen af det
 gifna hufvudämnet, utgör hos Sturm, så
 som hos andra Tyfka Disponenter, än den
 förra, än den sednare delen sjelfwa ämnet.
 De flera delen hufvudämnet för predikan,
 så blir sednare delen wanligast usus practicus.
 Denna sifnända praktiska tillämpningsme-
 thod, sådan den wanligen förekommer, har,
 utom det att den är logiskt oriktig, ett
 högst förderfligt inflytande på sjelfwa de Gu-
 domliga Läroornas framställning och på Åh-
 rarnes religiösa bildning. Det är att yt-
 terst leda hjertat till afseende på den redba-
 ra winsten och nyttheten, och dermed bort-
 drifwa det ur Religionens helgedom in uti
 det jordiska hwardagelivets stora marknad.
 Den som, enligt Strikens läror, föreställer
 Gud och hans försyn, Guds Nåd i Christo,
 Tro till rättfärdighet och helgelse m. m., han
 kan troge öfwerlemna Usus practicus arti-
 culorum Fidei åt det religiösa sinnet att
 ut sig sjelft utveckla. Denna tillämpning
 skall wisserligen blifwa bättre, än många Ty-

fka Disponenters. — Ett Midligt urwal af
 Sturms hittills öfwerfatta Utkast för ett år,
 hade varit en dyrbar gåfwa åt män-
 ga unga Swenska Predikanter. Men då
 Öfwerfättaren bundit sig wid 5:te Ärgången,
 äger han till deras erkänsla ett berömligen
 minskadt onspråk. Det skäl han anföret till
 detta wal, nämligen „att Tyfka Predikanters
 felhet i wal af Texter i denna Ärgång blifwit
 inskränkt till de hos oss antagne,“ äger ej
 full riktighet. Sturms Utkast af 1785 och
 1786 behandla wanligen Stycken ur Gam-
 la Testar, som med Öbudagarnes Ewangelis-
 ka Texter stå i närmare eller afstågnare sam-
 band och äro derför ej hos oss tillämplige.
 Men Rec. har och haft tillfälle, att med den-
 na femte Ärgång af 1783 defurom jämföra
 Sturms Utkast för åren 1779, 1780, 1781
 1782 och 1784. Wid denna jämförelse har
 han sunnit, att dessa 5 Ärgångars Utkast,
 både i afseende på ämnen och deras behand-
 ling, ofta hafwa företrädde för 1783 års Dis-
 positioner, dem Öfwerf. walt till mål för sin
 åtgärd. Här är icke tillfälle för en utförlig
 gare bewisning af detta påstående. Under
 fortsättningen af denna uppsats torde det
 blifwa tydligt nog ådagalagdt. Nu will Rec.
 blott öfwerlemna åt en Christelig Predikants
 wal några af Sturms Predikoämnen i 5:te
 och någon af de öfriga Ärgångarne, utan
 att dock ångsligt söka mera träffande och syn-
 barare företräden, hwilka ofta måste tiller-
 kännas dessa sifnända? **BönSöndag 1779**
 „Den stora tröst: Gud är wår Fader;“ i
 5:te Ärg. „Brottsligheten af swordomar och
 förpligtelser (förmodligen, som ske i oröngda
 mål?) i allmänna Utkast.“ **Ljarsdagen**
 1779 „Wår tid står i Guds händer;“ 5:te
 Ärg. „Eröring om wåre första inträde i
 werlden wid början af ett nytte lefnads år.“

Kyndelsmåsfodagen 1782. „En lefwande
 äranfa på vårt lifs afon; 1784“ Hjelpm:
 del att öfwerwinna frugtan för döden; 5:te
 Årg. „Det stora wårdet af ett godt rykte i
 döden.“ — Der Sturm i sina prediköms-
 nens uppdelning går sin egen väg, utan att
 binda sig wid de öfwan nämde Tyska Dispo-
 sitionsmanären; der är han merändels lycklig
 och bär tjena till mönster. Åfwen 5:te År-
 gången framter några bewis derpå. 4 Sönd.
 i Adw. „Undersökning af våra hjertans red-
 lighet wid det yttre bekännandet af Jesu. 1:o
 Handlar jag derwid egennytigt? 2:o Skäm-
 mer min bekännelse öfwerens med min wans-
 del? 3:o Blifwer jag den erkända sanningen
 trogen?“ Fjerde Sönd. e. Påsk. „Wigtiga
 frågor i anseende till vår timliga och ewiga
 bestämmeelse 1:o Till hwad ända äro wi i
 werlden? 2:o Hwafwe wi handlat likmätigt
 vår bestämmeelse? 3:o Hwad skall blifwa
 af oss i döden?“ 21 Sönd. e. Trin. „Guds
 wåg att draga menniskor till sig. 1:o Genom
 wålgärningar; 2:o Genom mederwårdigheter.“
 m. fl. — Sådän Dispositions Method, som
 finnes nyttjad på 10 Sönd. e. Trin. i 5:te
 årgången af Sturms Utkast, är hos honom
 lika sällsynt, som hos vår Bergius wänlig.
 Ämnet är: „Wårdet af Guds hus. 1:o Hwar-
 uti man icke bör sätta detta wårde; 2:o Hwar-
 uti det egentligen består.“ En Predikant lö-
 per alltid fara, att förrira sig i en gränslös
 tynd, då han sålunda will bestämme, hwad
 ett Ting icke är eller hwaruti något icke be-
 står. Om han wid denna bestämning in-
 skränker sig till Textens anwiesningar, kan
 han sålän affhandla det wigtigaste af sitt äm-
 ne, ännu mindre utömma det.

(Sturet följer.)

Bibliotheca Historica Sveo-Gothica; eller
 Förteckning uppå så wäl tryckte, som hand-
 skrifte Böcker, Tractater och Skrifter,
 hwilka handla om Swenska Historien,
 eller därutinnan kunna gifwa ljus; med
 Critiska och Historiska Anmärkingor: af
 Carl Gust. Warmholstz, Håf. Nåd.
 Tofste Delen. Upsala, Zeipel och Palm-
 blad, 1815, 183 sid. — Trettonde De-
 len, 1816, 235 sid. 8:o.

Det war genom Kongl. Bibliothecarien
 Gibrwells försorg, som 1:sta delen af detta
 widlöftiga och för fäderneslandets Historiska
 och Statistiska Literatur högst wigtiga werk
 1782 började utgifwas. Denne nitiske Lite-
 rarde fortsatte utgifningen af detsamma till
 år 1793, då inalles 7 delar hade utkommit.
 Då genom sedermera inträffade omständighe-
 ter Original-Manuscriptet hade kommit i Up-
 sala Akademiska Bibliotheks ägo, war des
 nitiske föreståndare Bibliothecarien Hr Prof.
 Aurivillius omäntt att befordre de återståen-
 de delarne utgifwande af trycket. År 1801
 utkom också 8:de delen, och år 1805 hade re-
 dan 11:te delen utkommit, då en högst elna-
 ga affättning nödgade den förtjente utgifwa-
 ren att affå från sitt företag. Edga hopp å-
 terstod, att på en lång tid få se detta werk
 fullbordadt, då man wid slutet af förelidne och
 början af innewarande år, oförmodade fick
 den glada underrättelsen, att, genom H. K. H.
 Kronprinsens frifkostighet, 12:te och 13:de de-
 larne nästan på en gång framträdde i dags-
 ljuset. Hårom yttrar sig utgifwaren Hr Prof.
 Aurivillius i ett kort företal till 12:te de-
 len: „Eedan till Hans Kongl. Höghet Kron-
 Prinsens Runskap kommit, att de återståen-
 de delarne af det, Swenska Historien så up-
 lysande, Arbete, som framledne Hofrådets

Barmhölty författat, i brist af förläggare och köpare af de redan utgifne, icke kunnat tryckas, råddes Hans Kongl. Höghet genast i Måder besälla, att tryckningen skulle företagas, och lika nådige till mig låta aflemna en däre till erforderlig Summa." — Wi äga således ett välgrundade hopp att snart få se utgifningen af de återstående delarne fullbordad.

Hvad de nu utgifne delarne af detta verk beträffar, innehåller Tolfte delen de Böcker och Skrifter, hvilka angå Sveriges Regering och Statsförfattningar, eller allmänna Rätts Historia, indelade i 4 Capitel. Cap. I. Beskrifningar öfver Sveriges Stat.

Cap. II. Sveriges Regerings-Sätt: Konungarnas Rätt till Kronan, Mäkt, Myndighet, Höghets-Tekn. m. m. En ganska märklig afdelning. Under No 6835 finnes en ganska utförlig uppgift rörande den märkliga skriften Les Anecdotes de Suede, ou Histoire secrete des changemens arrivés dans ce Royaume, sous le regne de Charles XI. hwars Författare Hr W. med högsta sannolikhet wisat vara den bekante Sam. Pufendorf. Cap. III. Rikens Ständers Förpliktelser, Privilegier och Rättigheter. Cap. IV. Om Rikens Ständers allmänna Mötten och Sammankomster.

Trettonde delen innehåller de Böcker och Skrifter, hvilka angå Sveriges Rikes Råd, K. Maj:ts och Rik. höga Collegier, samt Ceremonialen. Cap. v. I följande afdelningen förekomma förteckningar öfver Svea Rikes Råd, samt deras Personalier och Beswernesbeskrifningar i Alphaberisk ordning och börjas med Frih. J. Adler-Salvius och slutas med Grefve Fab. Brede (Sid. 1—67.) Andra afdeln. handlar om Kongl. Maj:ts och Rikens Collegier. Tre-

dje afdeln. om högre och lägre Embetsmän och de för dem utfärdade Instructioner. Under denna afdelning förekomma Embetsmäns Beswernesbeskrifningar i Alphaberisk ordning och börjas med Ol. Adlerberg samt slutas med D. J. Zander President. Sid. 119—166. — Cap. VI. om Ceremonialen wid Kongl. Hofvet, wid Niskdagar, Konungars Kröningar, Hyllningar, Eriksgåttia, Villager, Begrifningar, m. m. Resolutioner angående Rangen m. m. Begge dessa delar äro, i likhet med de föregående, afwenledes försedde med Register, som synes vara med mycken noggrannhet uppsatt.

Sedan Rec. sålunda annått tillwarselsen af twenne nya delar utaf detta verk, torde han så tillägga den önskan, att man borde vara omtänkt, att ett supplement till detta verk i sin ordning också måtte utgifwas, hwilket icke allenast frådte sig in till närvarande tider, utan också upptog alla de artiklar, som för den böfvynte Författaren varit obekante och således äro förbigångne. Ett sådant supplement, under namn af Tilläggningar, har Gjerwål bifogat 2:dra delen, och att ett sådant uti förenämde begge afwendes behöfs för de följande delarne, känner hwat och en som är närmare bekant med wårt fäderneslands Historia. Att det i synnerhet är af nöden wid de nu utgifna delar har Förf. sjelf insett. I företalet till 1:sta delen har han sjelf uttratt sig om den del af arbetet, som handlar om Sveriges Regering och Statsförfattningar: „Den har kostat mig måsta mödan att bringa i en sådad ordning. Att hwad som uter tryckta, med flere dels egna delar af andra mig benåget meddelta handskrifna Samlingar, i ett så widsträckt ämne kunnat sammanhämtas, har jag troget anfört, men som jag ej varit så lycklig att winna Tillräde till Rikens Archivum wägar jag ej utgifwa denna Delen af mitt Arbeta för så fullständig, som de öfrige: den går ej heller längre än till år 1771.“

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

No 31.

Lördagen den 3 Augusti

1816.

R e c e n s i o n e r:

Svenska Kongl. Hof-Clericiers Historia. Första Delen. Tredje Afdelningen. Ifrån Konung Fredrik I:s till närvarande tid. Örebro, 1814. Utom Företal och Register, 969 Stbd. 8:o, med Porträtt.

Skrifter af mera eget och särskilde intresse, såsom det arbete, hwilket nu anmäles, kunna, efter nuvarande tids smak att dömma, ej äga synnerligt hopp att finna ett större antal läsare, ännu mindre afskänare. Arbeten af detta slag äro i Historiskt hänseende af subordinerad värde, ty det beror enskanneligen på den noggrannhet och trohet, hwarmed materialerna äro sammanbändade. Det är derföre nästan endast Historiekrifvarn som wet, att i sinom tid på dessa arbeten sätta behörigt värde. På hans tacksamhet kan också den, som öfver förrådet af brukbara materialer, med större eller mindre bidrag, alltid göra sig säkra anspråk, och wara wiss, att dess arbete för eller senare winner all den uppmärksamhet, det kan förtjena.

Författaren till närvarande arbete, war i lifstiden Kongl. Ord. Hof-Predikanten, Prosten i Arboga Decet. Aron Westén, hwilken med döden afsick samma år, som denna tredje afdelning af dess arbete lemnade presen. Under sin tjenstetid wid Kongl. Hofwet, hade han med mycken omsorg samlat och antecknat alla de upplysningar, han ut Archiver och privata samlingar kunde erhålla, rörande Svenska Hof-Clericiers tillstånd i fordoma och nuvarande tider. På egen bekostnad hade Författaren af första Delen utgifwit första och andra afdelningen, af hwilka den förra går ifrån Konung Gustaf 1:es till och med Drottning Christinas tid, och den senare ifrån Konung Carl x Gustafs till och med Konung Carl xii:es död. Öfrit på afsättning nödgade sedermera den värde Förf. att afstå från fortsättningens utgifwande. Dc. hoppas derföre, att de läsare, som tagit någon kännedom af de wigtiga bidrag till vårt fäderneslands Kyrko- och Wärdoms-Historia, hwilka i de förut utgifna afdelningarne innehållas, skola med glädje hembara sin tacksägelse åt den wärdnadswärde

Man, genom hvarsk nitfulla omsorg denna del af Swenska HofClericiens Historia blifwit fullständigt af trycket utgifwen. Swenska Kyrkohistorien behöfwer alla bidrag den kan erhålla. Celsus har bidrat en Swensk Kyrkohistoria, ett arbete af ypperligt värde, men han hann icke att fullborda detsamma. Till fortsättning deraf, äga wi wäl materialier i mängd, samlade af arbetare af stort rykte i denna wäg, t. ex. Mezenius, Örnshelm, Spiegel, Nyhjellius, von Celse m. fl. men deras arbeten äro ännu dels ofullständiga, dels utan inbördes sammanhang, dels utgifne. Lika så är förhållandet med vår Lärdomshistoria. Den är ännu mindre bearbetad än den förenämnda; ty wi äga ej ännu ett enda försök till en Swensk Lärdomshistoria. Wäl äga wi ett ofattbart foder af materialier, men de äro dels i flere strödda verk och periodiska skrifter utgifne, dels ännu i handskrift i Biblioteker eller privata samlingar förwarade. Wi hafwa ej ännu något Biographiskt verk att framte, af den beskaffenhet och fullständighet, som Tyskland äger i Meusels Gelehrte Teutschland, och Danmark i J. Worms Lexicon over Danske, Norske och Islandske Lärde Män. Rec. will wäl icke lemna obemäldt det wärdige Gezelii Biographiska Lexicon öfwer namnkunnige och Lärde Swenske Män, äger, då det är det endaste försök wi i denna wäg kunna uppwiisa *) , men det är ej på det sätt och med den granskning wi önske bearbetadt. Emedlerid, intill deß ett sådant binner utarbetadt, är godt att bidrag utgifwas. Då Swenska HofClericiet, synnerligen för äldre tider, intager ett märkligt rum

*) Wi äga vår Biographiska Samlingar öfwer Lärde män i Merkiöda Lärdomsgrenar, men de böra ej bit.

i Swenska Kyrkans och Literaturens häfter, kunna Historiska samlingar, det samma angående, ej sakna intresse. Hvad Rec. i detta ämne vidare wille säga, är redan fullständigt uttradt i det företal, hwarmed Hr ErkeBiskoppen, Doct. Lindblom beledsagat denna 3:dje afdelning, och hwarutur Rec. beder att få anföra:

„Innehållet af detta arbete är löwderfullt igen af betydligt värde både i Kyrkans och Statens häfder. Flere, af de här förwarade namn, intaga med full rätt ett rum bland stora förtjensters minnen, af nit i Religionens wärd, af kraft i kyrkofypresen, och insynande på samhällens allmänna ärender. Den lyckligare och nidfärdigare syster, som inlilet, talangerha och odlingen i allmänhet antaga, då de befinna sig ställda inwid thronen, har bort, på ett särskildt sätt, hos Religionens Lärare tjäna ett manligt bemödande att bibehålla Religionens bekännelse ren, deß utöfning listig och ofskrymd: äran af de högst uppsatta Åhöreres uppmärksamhet och bifall, förenad med answaret, att, under utöfningen af ett heligt kall, hwarcken sika efter deras gunst eller frukta för deras misshag: de stränga fordringarna af granskande Medbröder, och en uppmärksam allmänhet, hwilken ofrast i ett högre embete betraktar blott lycka och sörgäter pligterna — — dessa mera grannliga förhållanden hafwa ej annat kunna, än medföra en synnerlig inflytelse på det wid Kongl. Hofwet, tjenstgörande Presters skapet. Sveriges störste Konungar, utmärkte icke mindre för deras Gudsfuktan än res geringefkonst, hafwa noga insett och begagnat sig af denna wiktiga anwising. De wisste, att mångadens blickar äro fästade på Drottningen: de wille, i en så angelägen sak, som Religionen, gifwa Folket begrepp om sin grannlagenhet, urskillning och allwar: de troda

de sig böra ingifwa mörtnad för Gudakäran, äfwen genom ett sorgfälligt wal af de colkar, som skulle förkunna den inför landets Öfwerher, dem de ansågo både kunna och böra framställa, såsom de efterdömtigaste mästare i lära, lefwerne och embetsnit. Det är dersföre icke omwänligt i wårt Hof-Clericics historia, att se berömda Kirkoherdar, Lectorer, ja Professorer och Domproffar kallade till tjenstgöring wid det Kongl. Hofwet. Det kan sålj. afsligen icke heller förefalla omwäntadt, att sanna dem uppflyttade till församlingens högsta och anseeligaste embeten, i hwilka de ådagalagd, huru de varit dessa sina högre kall fullkomligt wourna. Genom denna wisa och manliga styrelse har Kongl. Swenska Hof-Clericicet förwårswat sin aktning i allmänheten och inom kyrkan: genom den skall det bibehålla denna aktning, den ingen rang och inga titlar, uran endast förtjensten kan tryggas. —

Denna afdelning begyppner med de under Konung Fredriks Regering Tjenstgörande Hof-Predikanter. (Sid. 2—295.) Fle-re förtjente, namnkunnige och lärde mäns lefnadsöden äro här antecknade. Den förste som ansåres är Doct. A. Kalsenius, hwilken sedan blef Biskopp i Westerås och sistsade wid sin död 1750 en Profession i Theologiska Faculteten wid Upsala Akademi. Derefter följa Dr G. J. Conradi, hwilken lemnade Sverige och dog som General Superintendent i Schleswig och Holstein 1747. Ol. Kolmodin Prost i Flo död 1747. Wäl känd andelig skald, författat andelig Dufwördsf, Bibliisk AwinnoSpegel m. fl. Dr Georg Wallin siff Biskopp i Götteborg. En i wårt Fäderneslands Historia och Antiquiteter ganska bewandrad man, bekant genom sina utgifna Gothländska Samlingar, reknas här sålunda i ämbetsmål nogräknad, i öfwerläggningar

rådlig, i studier trägen, emot den läskraftiga ungdomen frifostig och huld, emot wränga omdömen trygg i sitt sinne och lika nöjd, i sina omdömen warsam, wid högtideligheter hederksam, i enskiltet trefwelig, i umgänge wänlig och munter, wedersakare af sitt herdm, en älskare af gamla plågseder och rent wäsende, en hatare af nymodigt frus. Dr Jac. Serenius siff Biskopp i Strengnäs död 1776. Denne både lärde och werksamme Biskopps lefwerne är ett af de märkwärdigaste i denna afdelning. Nec. kan ej underlåta att anföra den reckning af hans förtjenster, som här finnes införd: „Den beklagansvärda okunnigheten ibland det ringare folket och deras försummelse wid barna-uppföstran, war det han i synnerhet sökte med alfwärkigaste nit att afhjelpa. Herr Biskoppen lät dersföre wid visitationerne efterfråga, huru föräldrarne wärdade denna sin ämnafte pligt? och underrättade presterkapet, huru de selaktige skulle bitros och de owillige näpas. Han utstakade flockares skyldighet wid barna-undervisningen. Han infordrade underrättelser hwilka worg offkielige att fullgöra denna pligten. Han anordnade för sådana fall om en nödhjelp från skolarne under de tider af året då skolungdomen war ledig. Han påmintte presterkapet om den makt de sjelfwe hafwa, att i laglig ordning befordra dem som tröge och trefse äro, till kyrkotukt och aga. Han anwiste dem på det biträde lagen gör dem berättigade till af Domare och Kronoberjente. Han yrkade strängeligen på, att ingen skulle ämjuta Mattwarden eller tråda i åkenkap, som ej wist nöjaktig reds för sin kristendomsfunskap. Han försäkrade sig ort om presterkapets nit och ofdrutenhet wid undervisningen, derigenom att hela församlingen skulle blifwa wittne till deras slit eller försummelse

wid de offentliga förhåren med Mattwardsbarnen; och han wille blifwa underrättad hwad werkan hans widtagne försättningar hade. Han förordnade dertföre, att wid visitationer skulle Prosten sjelf urödnå huru sista årets Mattwardsbarn läste i bok, och sedan låra församlingens prester i sin öfwerwaro förhära dem i deras kristendomsstycken, samt derpå till honom inkomma med en noggrann underrättelse om deras lärosätt och huru de sin skyldighet fullgjort. I gemenskap med detta, beklagade Herr Biskoppen högeligen att flockare på många ställen blifwit med så liten urskillning antagne, som wore hela deras lyfsla att låra kyrko-nycklarna och klåda presten, då tillwist kyrkofogagen så uttryckligen stadgar, att en sådan kyrkobetsjent bör vara boklård, och kunna både sjunga och skrifa, så att han deruti kon underwisa församlingens ungdom, samt äga all erforderlig skicklighet, att med flit och trohet förestå barnalåran: Han wille hafwa flockare-ledigheter besatta med djeknar, som wore oförmögne att widare fullfölja sina studier, m. m. Med lika eftertryck yrkade han på en alswarsam kyrkordiciplin, en fullkomlig ordning och synbar andagr, så wid offentliga gudstjensten, som den enskilde. Han befälte, att en hwar, som gaf någon idrargelse genom försummad kyrkogång och Mattwardsens begående, samt en elak barna-
 uppfostran eller lastbart förhållande i andra mål, och hwarfen genom kyrkoherdens eller prostens warning kunde bringas till sin skyldighet, skulle utan widare omwägar och allt konstmål befordras till det straff, lagen utsetter. Han kunde icke tåla den sjelfwäldiga maktlighet som hindrar en del, att med den öfriga församlingen uppstå och knäböja när wederbör, och som i synnerhet det unga fruntimret borde frukta före. Han förbödd alle

ordprång wid lysningar, tacksegelser efter de böda och alle öfwerdrifwet beröm wid Likpredikningar. Han frömbrog 1671 års Gårdsrätt, som sjelfswäldet öfwerlemnar är glömskan, att wid herregårdarne så ordentliga bödstunder inträtade, som aldrig med öfwerhetens minne blifwit bortlaggda, och wille att en wis person skulle hårtill i hwarje hus förordnas. Han ifrade mot all yppighet och wälkust uti allmogens gillen, såsom ledande till fattigdom och sedernas förderf. Han sökte efter möjligheten utrota de så kallade näringsställen, som misbrukas till sabbatsbrott, utom det att de göra så många af Nifers närande lemmar oduglige och näringslöse. Han bemödade sig och, att hämma alla slags owanor och tidsfördrif, som antingen wore wådige för hälsan eller bygden, eller ärmintone af en sträng ärbahet och grannsynt försiastighet med skäl misänkte. — Han erinrade presteskaper om alla Kongl. Förordningar som kunde nyttjas till detta berömliga ändamålet, och underlät ingenting som kunde uppelda deras nit att göra hans nit allmänt werkande. Ut i hushållsmål wisade Biskoppen Serenius en ogemena omtanka och drift. Han såg med ädrsta harm huru wårdsloft man på några ställen låtit wackra kyrkos byggnader förfalla, huru litet man bekymrade sig om snyggheet i de hus som Gudi helgade wore, huru ovarsame man handhøst kyrkans egendom, huru rådd man varit att å boställen göra något för efterkommande, huru swagt man förhållit sig mot inkräktare, huru slugt eller slumrigt man låtit de angelägnaste handlingar svingras och förloras, och han wille sätta framtiden i säkerhet för dylika skador. Han uppmuntrade presteskaper att skaffa kyrkorna ljus och anständig prydnad; han förordnade huru ofta kyrkostaken skulle genom

ny ansträngning förvaras; Han befälte att eldstäder skulle inrättas i alla Sacristior, på det kyrkans skrud och papper icke genom brist på wädderwärling måtte skadas; Han fördrade omständeliga inventarier öfwer alla kyrkans tillhöfverheter; Han yrkade på en inrättning af byggnings-käpor och materialbodas, i alla församlingar, med erinran, att utan sådan omtanke, wöre wid Åkommande nöd ingen påkostning att göra på collecter. Han utstafade hwad säkerhet man borde taga för län utur allmänna käpor. Han stodgade en wis, lätt och redig method för alla räkenskaper. Han påbåd att alla handlingar som rörde kyrkans eller prestgårdars rätt, skulle sammanbindas, i kyrkoboken registreras, af hwarje tillträdande Pastor wid emottagandet qvitteras, och en bewittnad afskrift af de angelägnaste, till Domkapitlets Archivum insändas. Han förordnade att geometriska kartor öfwer alla till Ecclesiastikverket tillfogne ågor och lågenheter skulle författas. Han sträckte sin tillsyn genom Prostarne till prestgårdarnes äfbyggnad och håll; och wille att större försummelser derwid kunde hos Wällof, Landshöfdinge Embetet anmälas. Han infordrade underrättelser om några inkränkningar skedd till kyrkans eller Gårdens försång, i affigt att sådant beläsa och återwinna. I alla förenämde omständigheter åskade han af Prostarne redo, huru hans församlingar verkställdes, och på det att deras biträde måtte blifwa så mycket tillförlägligare för honom, utgaf han flera resor en minneshjelp för dem, hwad de wid visitationer så wäl som wid prestwal hade att iakttaga. (sid. 74—77.) Öfwer denna Biskops utomne arbeten finnes här en noggrann och utförlig förteckning. Angående de öfverlemnade handskrifter, bestående af en stor samlad Brevwärling, samt talrika anteckning

gar och upplysningar om den tidens stiel, i hwilken han lefde, yttrar sig förf. att de till icke ringa stada äro stigrade och förswunne. Nee har dock af säker hand fått den underwärdigheten, att denna Brevwärling, som innehöll en dyrbar collection af bref från Lunds dorph och Langebek m. fl. befunnits uti J. M. Lindahls talrika Bibliotek i Norrköping, och derifrån för ett par år sedan blifwit utlänad till Dannemark. — Dr Abr. Pettersson (s. 258) och Dr Gabr. Rosén (s. 269) begge utmärkte Predikanter. Sid. 296 följa Kongl. Slotts-Predikanter och Scholastikare wid LustSlotten Carlberg och Wriksdal, alla såga märkwärdige.

Ibland Hans Kongl. Högh. Cron Princens sedermera S. Majest Konung Adolph Fredrics Tjenstgörande Hofpredikanter (sid. 309—569.) finner man ganska utmärkte namn. Denna Konung war också ganska sorgfällig i walet af sina Hofpredikanter, så att under hans tid afslades ordentliga predikantprof till dessa Hofbeställningar. *) Den första som här anföres är den lärde Doct. *Sven Sälte*, död såsom Domprost i Werid 1760. (s. 315.) *Joh. M. Fant* sedan Domprost i Wexerås († 1813.) samt *And. Rohrborg* död 1787, begge utmärkte predikanter. (sid. 472 och 491) Dereser widtoget förteckningen öfwer Hennes Kongl. Majest *Enke-Drottning Lovisa Ulricas Hofpredikanter* (sid. 570—648), som börjar med *Dr F. Wingård* n. w. Biskopp i Gdicheborg. *Dr O. Wallquist* siff Biskopp i Werid död 1800. (s. 605) Hans lesverne är ett af de märkwärdigaste i denna afdelning. Ibland Hans utgifne arbeten anföres „*Lärda Tidningar* utgifne i Werid 179—80., Titeln är

*) Se Wallqwists Handbok i Eccles. Befordringsmål.

origtig, utan lär härmed menas de på sin tid bekanta Westr Stifts Tidningar 1797—1800. Kongl. Hof- och Slotts-Predikanter wid Kongl. Lust-Slottet Drottningholm slija sid. 632, alla oberoedliga namn.

Hans Kongl. Höghet KronPrinsens sedermera Konung Gustaf III:s Hof- Predikanter (sid. 649—817.) Här träffar man ofdermodadt Biskoppen Doct. L. Benzels ier. n as Biographi sid. 714—723. Förf. anföer som skal här till „att såsom Ordens Biskopp, har man trodt sig böra införa denne Biskopp i Swenska Kongl. Hof- Clericiers Historia“. Wagn. Lehnberg sist Biskopp i Linköping ödd 1808 (s. 788). Sid. 818—822 anföres Gennes Kongl. Most Enkedrottning Sophia Magdalenas Hof Predikanter. — sid. 823—870 Konung Gustaf IV Adolphs Hof Predikanter. — sid. 871—916 Hans Kongl. Höghet Hertigens af Södermanland Prins Carls Hof Predikanter. — Sid. 917—952 Hans Kongl. Höghet Hertigens af Östergöthland, Prins Fredric Adolphs Tjenstgörande Hof- Predikanter. Sid. — 953—962 Kongl. KrigsAcademien wid Carlberg. Lärare uti Theologien. etc. hafwa bespinnerligt nog fått ett rum i Kal. Hof- Clericiers Historia. Sid. 953 meddelas några underrättelser om Krigs Academins inrättning och besaffenhet, men däribland lär den uppgiften, att Cadetterne njuta underwisning i Lat in wara aldeles origtig. Sluteligen widtager Föresättning af tjenstgörande Kongl. Hof- Predikanter efter år 1800, med anledning af Rungbressen i Swikes Tidn. No 103 år 1812. (s. 963—96). Den innehåller blott sju stycken biographier, ibland hwilka en Kongl. Hof- Predikants sberödeligen autobiographi lemnar og den underrättelsen, att han under wistandet i Stockholm genom lycklig bekantskap med Biskopp Lehnberg

„danades till en af de lyckligaste Predikanter, tillika öfward i declamation och talkonsten af Premier- Accieur Widerberg“ (s. 965).!! — Wid dessa siffrämde afdelningar saknas här och där en och annan persons biographi. Dels äro de biographiska underrättelser, som här finnas, ej öfwerallt correcta och fullständiga, och man märker af de många högst oberoedliga och onödigt widlöftiga uppgifter, som här i öfwersiddt fått rum, och gjort denna volum så tiger, att Författarens äldriga hand icke funnit, att allestädes gifwa denna 3:dje Afdelning den ordning och likfällighet, som så fördelaktigt utmärker de begge föregående. Witterst kan Rec. ej undgå att nämna, det denna del är på flera ställen, som det synes, genom en ofunnig Correctors ärgärder, grusligt wansstädd. Några omeningar öberäknade, äro i synnerhet latiniska ord och personers namn origtige. Utom de på sista sidan anmärkte, läs ses s. 328: Sylwestre de Saeg i st. s. de Saey m. st. Rec. har dock all anledning att förmoda, det Förf:s Manuscript worit ett af de mest nitida, som någon Boktryckare fått om händer.

Predika Utlaf af Christofer Christiern Sturm. Öfversättning ifrån Tyskan af E. O. S. En Ärgång, 2:ne häften, Stockholm 1815. 276 sid. 8:o.

(Slut fr. No 30.)

Ifrån det, som nu i allmänhet blifwit anmärkt om Sturmska Dispositionsmaneret, öfwergår Rec. att betrakta några särskildes ämnen i denna femte ärgång. Ämnet på r Önd. i Fastan är: „Jesu heliga förhållan

de i hans första och sista föreläsningsstunden." Att förbigå det ologiska indelningssupplementet, som utgör första delen af Beträktelsen: „Hvaruti begge föreläsningsstunden i Sverige stämde?“, är hela ämnets behandling tvungen och konstlad. Jesu tillstånd på korset kan icke i egentlig mening anses såsom en föreläsning, på samma sätt, som hans belägenhet i döden, hvarom såga är i dagens Text. Den öfverensstämmelse Sturms sikt framtruga, består ej för en strängare gränslinje. Vid de bättre och härligare ämne har Sturm i 1784 års årgång: „Det gudomliga ordets kraft i föreläsningens stund.“ på 2 Önd. i Fastan: „Jesu uppmärksamhet på andras nöd under sitt eget lidande.“ Ett uppbyggligt ämne, men det äger såga samband med dagens Text. När Jesus var uppmärksam på Cananeiska kvinnans böner, kan man icke säga, att han själf var i något egentligt lidande. Huru mycket bättre hade icke varit, om Öfversigt walt 1782 års ämne: „Lidande och wedervärdigheter, såsom profetior af Gud.“ Ämnet på Mariæ Bekädelse dag: „Jesu sinne wid fördraget för hans person och hans personliga fördraget“, kan endast genom en plägsam tortur bringas i förenig med dagens Text. Det samma gäller om ämnet på 1 Önd. efter Påst: „De frommas hopp att återse hwarandra i ewigheten“, hwilket ämne rättast tillhör 3 Önd. efter Påst, ur hwars Evangelium också ingångsspråket är hämtadt. I de andra årgångarne hade icke saknats både bättre behandlade och med Texterna mera sammanhängande ämnen. På Långfredagen, Werldens stora Försonings högtid, hwilket walt ämne: „Fädrens glada tillfäst i döden“, i synnerhet jämförelsewis med andra ämnen på denna dag af Sturm, s. ex. 1785 „Minnesvärden af Guds under

i människoslagets återlösnig, i anledning af Ps. 111: 3, 4.“ Ordet Tillfäst i denna sammansättning står för öfrigt tvåtydigt: eller beivdelsligt, till des man sebermera af ämnets utveckling lärer, att det innefattar „halwa Gud för ögonen, bewisa ståndagtighet in i döden och ärfuta wid dödens annalkande den renaste glädje.“ På 2. Önd. e. Påst är ämnet: „Glada usfigter i de oflägsna dagar för Jesu kyrka. 1:o I anseende till des utwidgande i den närwarande werlden. 2:o I anseende till des härliga tillstånd i den tillkommande.“ Ett fromt religiöst ämne. Rec. skulle dock ej, såsom Sturm, willa inskränka de glada usfigterna för Jesu kyrka i den närwarande werlden: blott till de Ötrognas omvändelse. För de troendes hopp skulle ha och anse sig kunna framställa Jesu kyrkas annalkande till ett helga Wäanna samfund, i tro, kärlek och hopp, endragtigt förenadt med de heligaste band till de heligaste ändan. Skola wära religiösa sammanföster icke wäro en Wiflonsanstalt att omvända menniskor till Christendomen; så måste denna gemenskap af sanna troende, af Guds Huesfolk; denna Christeliga kyrka antingen förueiditas såsom gifwen och redan warande, hwilket Schleiermacher i sina Predikningar gör, eller också framställas såsom nära att i sin renhet uppkomma och stadfastas. — „Wärder af ett godt rykte i döden“, på Kyndelsmågodagen; „ett nyttigt användande af märkwärdiga dödsfall“ på 16 Önd. e. Trin. och „om belevnhet i uppståndet“ (Beobachtung des Wohlstandes) på 17 Ö. e. Trin. äro i denna årgång de minst uppbyggliga och minst christligt behandlade ämnen. Framför des skulle Rec. föredraga hwilket ämne som helst, hämtadt af Sturms öfriga Utkast. De bästa Dispositioner i denna Samling finnes

Rec. på Juldagen, Påskdagen, Michaelis-
dag, 1 och 15 Sönd. e. Trin. samt Pingst-
dagen. Vid det sistnämnda böra endast dessa
meningar anmärkas: „Huru war det möj-
ligt, att tolf ofände män kunde utsprida Ev-
angelium öfver en stor del af den bebodda
werlden? De woro, Paulus ensam undan-
tagen, män utan all lärdom och werdfliga
insigter.“ Först och främst utspredde icke de
tolf lärjungarne ensamme Jesus Lära; d-
utom är bekant, att Paulus icke inberäknas
i dessa tolf Apostlars antal. — Sturm's diction
är enkel, utan prål, men wärdig och sän-
net Tillämpningen uti wijsa Utkast, såsom
på 11:te Sönd. e. Trin., är längre, än nå-
gon af de egentliga huswuddelarne, lärer lik-
väl icke kunna gillas.

Vid öfversättningen har Rec. såga att
erinea. Den tillkännogifwer en noga bekant-
skap med Tyska språket och wårt modersmål.
Order lidelse brukar dock öfwers. än i stället
för passion eller begär, än i stället för tidan-
de eller sorg. Beskymning (Beschimpfung)
torde icke wars ett nog godkändt ord. Men
då öfwers. på listan af Tryckfel anmärker:
rang, läs: anseende; så wille Rec. på sam-
ma förteckning införa „miner, titlar, nation,
sect, kroppsmassa, Guds kreatur, lycks-
omständigheter, pligtsenlig, wettwil-
ling,“ hwilka alla ord dels äro osvenske,
dels af stål, dem hwar och en låte finner,
alldeles olämplige i andelig stil.

Emot öfversättarens ärgärd är i ett an-
nat afseende mycket att inwända. Hwad Rec.
icke kan gilla och hwad de, som behöfwa
rådspåga dessa Utkast, måste finna såga anse-
nämte, är, att öfwers. så slawiskt bundit
sig wid 5:te Ärg. af Sturm's Prediko-Utkast,

att han på Sönd. e. Nyåret, PalmSöndag,
7 Sönd. est. Trin. (Christi förklaringsdag)
och 20:de Sönd. e. Trin. bibehåller Sturm's
Dispositioner, oagrade de hafwa sin grund i
andra Evangeliska Texter, än de hos os an-
tagna. Ett tjenligt Utkast på PalmSöndag
kunde öfwers. hafwa funnit hos Sturm på
d. grüne Donners Tag, som har lika Text
med wår PalmSöndag. Öfwer Texren, som
afhandlar Christi förklarings Matth. 17:
1-9, finnas hos Sturm Utkast på 6:te
Sönd. efter Trettondedagen. Disposition på
20:de Sönd. e. Trin. i denna femte Årg-
gång rapporterar sig till Predikan för Refor-
mationsfesten, som firas i Tyskland. Öfwer
denna Söndags Evangeliska Text finnas i
Sturm's öfriga Utkast flera lämpliga ämnen.
Ett tjenligt Utkast på Sönd. est. Nyåret
kunde, med lätt möda wid omarbetningen,
hämtats ur Sturm's Homiletiska Dispositions-
werk. Rec. borde icke behöft gifwa dessa
Upplysningar åt en öfversättare, som, en-
ligt sitt eget tillkännogifwande i Förtalet,
sjelf är Predk. — Denna femte Ärgång
af Sturm's Prediko-Utkast sluta med 23:de
Sönd. e. Trin. I de öfriga Ärgångarne har
Rec. funnit på 24 Sönd. e. Trin. ser Ut-
kast; på 25:te, syra; på 26:te tre och på
27 Sönd. e. Trin., hwarmed Ärgången es-
gentligen bort slutas, ett Utkast. Nu har
öfwers. af sin förunderliga predilection för 5:te
Ärgången och af samwergsgrann omtänka att
icke lägga något dertill, gjort denna Samling af
Utkast dels oanvändbar, dels defect. Regis-
ter öfwer Prediko Ämnena selas i öfversätte-
ningen. Ett sådant stänes dock bifogadt wid
denna 5:te Ärgång af Sturm's Tyska Predi-
ko Utkast.

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

N:o 32.

Erdagen den 10 Augusti 1816.

R e c e n s i o n e r :

Carol. Pet. Thunberg, Equ. Reg. Ord. Wafæi, Med. et Bot. Prof. Acad. et Societ. Litt. XLVI Membr. et Corresp. Flora Capensis, sistens Plantas Promontorii Bonæ Spei Africæ, secundum Systema Sexuale emendatum redactas ad Clases, Ordines, Genera et Species, cum Differentiis specificis, Synonymis et Descriptionibus. Volumen Primum. (Fascic. 1. 2. 3.) Upsala 1813. 578 sid. 8:o.

Sfrån slutet af femtonde seklet, då Bartolomeo Dias och Vasco di Gama hade upprättat den yttersta udden i söder af den gamla världen, hade den blifwit tid efter annan ganska hastigt besökt af några få Naturalhistorici, intill des wår berömda Thunberg, anställd såsom Läkare i Holsändska Compagniets tjenst, war den förste, som derstädes långst wistats, och derunder sjöret de widsträcktaste och med de största faror förbundna resor inåt de inre delarne af

Africas för öfrigt ännu så ofullständigt besökta land. Hr Th. uttrar sig häröfver uti Inledningens sid. 7: „Ex occasione, quam in Floræ meæ Iaponicæ præfamine indicavi, ad hæc Australis orbis oras perductus, ab Anno 1772 usque ad annum 1775, omnis generis Naturalia, præcipue vero Floræ Capensis dilectissimas copias sedula et indefessa manu quæsi, collegi, examinaui et descripsi. Hunc in finem plura suscepi itinera, sæpius molestiarum et periculi plena, imprimis vero quotannis ad remotiores regiones itinere per plures menses producto, penetravi.“ --- „Quid vero ego, pro virili et facultatibus exiguis, efficere potui; quid in augmentum Floræ, pulcherrimæ et ditissimæ conferre valui, sequentes loquentur paginæ. Sunt quidem illa non pauca, quæ mihi contigit per triennium detegere nova; sed plura sine dubio effici potuissent, si feliciori sob fidere melius fuisset auxiliis promissis suffultus. Nescio enim quo calu infelici id mihi contigit infortunii, ut fere semper conatus meos laudandos viderem frustra-

tes, neque ipsum non modo non exhortatum, sed ubique dejectum et omni modo penuria presum. Ingenue enim fateri non erubescam, pauperiorem Florum Amorem (Amatorem) nunquam peregrinasse, nunquam ardentiori zelo fuisse accensum. Utrique Governatori hujus Promontorii D. Tulbagh et Rhaede van Ouds. Hoorn summopere commendatus, illum fautorem ad meum adventum dudum mortuum inveni, Hunc cum navibus postea accedentem inanimem lugere fui coactus, atque sic omni exoptato per biennium destitutus subsidio, mutuatis pecuniis et omnigena parcimonia, miserando et vix fide digno apparatu, remotissimas oras adii, non sine omni fructu revertens. Frukterna af Förfs resa, wisa sig uti denna 1:sta volum af Flora Capensis, hwaras utgiftwande af trycket warit i många år af Botanikens wänner så i frigt esteckängad.

Närwarande volum utgöres af tre Fasciklar, hwaraf den 1:sta blifwit tryckt 1807, den 2:dra 1811 och den 3:de 1813. Rec. will i korthet angifwa hwarderas innehåll. Efter ett faktiskt företal (sid. 1—31), som innehåller korta underrättelser om Goda Hopps Udden, dess jordmån och klimat, förtreckning på Botanici och Samlare, som besökt densamma, samt de Nuctorer, som skrifwit öfwer Capiska växterna, samt till slut uppsöts på de ifrån Ostindien eller Europa härstammande växter, som numera på Cap odlas, eller äro wilde växande — börjar 1:sta Fascikeln med *Monandria* och *Diandria*, hwarunder följande Genera finnas med sina särskilde Species uppräknade och beskrifne. Nemligen i första classen: *Salicornia*, *Dahlia*, *Philypaea*, och i den andra: *Olea*, *Jasminum*, *Orchis*, *Disa*, *Satyrium*, *Corycium*, *Pterygodium*,

Disperis, *Cyrobidium*, *Limodorum*, *Salix*, *Ancistium* och *Gunnera*.

Uti 2:dra Fascikeln innehållas alla till *Triandria Monogynia* hörande Genera med sina Species: *Valeriana*, *Ficus*, *Bryonia*, *Momordica*, *Cucumis*, *Tragia*, *Acharia*, *Ruscus*, *Antholyza*, *Gladiolus*, *Ixia*, *Galaxia*, *Witsenia*, *Dilatris*, *Moræa*, *Iris*, *Wachendorfia*, *Xyris*, *Elegia*, *Willdenovia*, *Restio*, *Carex*, *Schoenus*, *Scirpus* och *Cyperus*.

Uti 3:de Fascikeln finnas de till *Triandria Digynia* och *Tetrandria* hörande Genera och Species. Till den förra classen höra: *Panicum*, *Arisida*, *Alopecurus*, *Phalaris*, *Agrostis*, *Stipa*, *Antirrhia*, *Andropogon*, *Cloris*, *Holcus*, *Perotis*, *Melica*, *Ischaemum*, *Apluda*, *Briza*, *Poa*, *Festuca*, *Dactylis*, *Bromus*, *Avena*, *Rottboellia*, *Secale*, (*S. Coreale* växer wild på ett bergigt ställe i Colontien, som derföre fått namn af Roggevid. Kallas af inbyggarne wilde Rogg sid. 440.) *Triticum*, *Hordeum*, *Cynosurus*, *Holosteum*, och *Mollugo*. Den senare begynnes med det bekanta Ordet släget *Protea*, som på Cap är det talrikaste, och hwaraf 80 species här beskrifwas (sid. 445—516). Sedan följa *Fagara*, *Curtisia*, *Schrebera*, *Serpicula*, *Montinia*, *Monetia*, *Scabiosa*, *Stilbe*, *Pavetta*, *Oldentandia*, *Scoparia*, *Plantago*, *Budleja*, *Penda*, *Rubia*, *Galium*, *Cavanilla*, *Laurophyllus*, *Alchemilla*, *Viscum*, *Parietaria*, *Urtica*, *Brabejum*, *Cuscuta*, *Anthospermum*, *Myrica*, *Boschia*, *Ilex* och *Potamogeton*, hwarmed den första volumen slutas.

De af våra läsare, som äro bekanta med Förfs 1794 utgifna *Prodromus Plantarum Capensium* (S. I. II. Upsala 1794—1800) och de talrika *Monographier* öfwer *Protea*,

Oxalis, Iris, Gladiolus, Erica m. fl. hvilka dels i Akademiska Dissertationer, dels i frödda afhandlingar blifwit inskräddade i åtskilliga in- och utländska Lärda Societeters Acter, kunna i förhand weta, hvilken dyrbar tillväxt det Botaniska studium genom Thunbergs Flora Capensis munnit. Wid växternas classification har Förf. följt samma Systematiska indelning, som han tillförene uppgifwit och använt uti sin i Leipzig utgifna Flora Japonica. Hr Th. har nemligen, genom fyra classers utslutande, reducerat Linneisks SexualSystemet till tjugu classer, hwaraf swer han i företalet sid. 31 så yttar sig: „Systematicum Ordinem eundem heic secutus fui, ac in Flora mea Japonica, adeoque exaliqua clasles Gynandria, Monoecia, Dioecia et Polygamia. Negare quidem non volo, etiam plures Clasles in Systemate Sexuali minoris esse momenti. *Enneandria* pauca, *Polyadelphia* pauciora adhuc, *Heptandria* paucissima genera comprehendit. Plures quoque circa *Monadelphiam* et *Dodecandriam* observationes adferri possent, has tamen omnes Clasles sancte servare volui, quamdiu Scientiæ addiscendæ et promovendæ non obfuerint.“ — Hwad ämtligen sjelfwa drömbeskrifningarne berättar, utmärka de sig genom enkelhet, korrekthet och präcision. Förf. följer härutinnan noga Linnés manér, och är derigenom i synnerhet utmärkt framför flere sin tids författare i NaturalHistorien, hvilka merendels belasta sina descriptioner med onödige widlöftiga Synonymier och nytja de måst förunderliga sammanställningar af ord i deras ytterst widlöftiga terminologi. En sak wille dock Rec. anmärka, att det hade varit önskligt, att i den nu utgifna Flora Capensis wid hwarje Örtgenus äfwen hafwa funnit des gemensam-

ma Character essentialis utfatt. Man inser dock lätt orsaken, hwarföre denna här ej sättrum, då hwar och en som tänker begagna denna bok, bdr förut weta, hwarst han skall söka och finna de besträande erfatt.

Rec. hoppas, att snart få se denna förste volum åtsid af de återstående, och önskar esmedlertid ät den högförnjente Författarens Ålderdom ännu många år af gagnande verksamhet, till sin wettenskaps kärnad och det Lärosätets heder, som länge räknat honom bland sina nämnkunnigaste medlemmar, och hvars NaturalHistoriska Museum och Botaniska Trädgård han begäfwat med sina egna från fjeran land hemförda örter, och gifwit de samma det önskende, att de nu kunna måta sig med de förnämliga af detta slag uti Europa.

De Tre Sista Århundrodernas Historia af Johan Gottf. Eichhorn. Första Bandet, 678 sid. Andra Bandet, 719 sid. Tredje Bandet, 448 sid. Strengnäs 1815, 1816. 8:o.

Den fulländade Historikern står på högsta puncten af sin tids bildning, med skarpt filosofiskt blick genomskädar han forntidens innersta, händelsernas dolda orsaker och öwänsade följer och med lugnt opartiskt sinne, med poetisk objectivitet framställer hon en tassa af släktens urreckling, af den fria wilsjans stråwande under och emot naturens, åders eller förmyndens tyglande magt. Detta arbete blir hwad man kallar Historia i des högsta och sanna bemärkelse, och dylika, så des problem af alla dem wärt inre intellektuella lit kan framställas, är det swåraste att lösa, har werlden blott få, ganska få ät uppenbara. Den Historikern måske också berföre

hafwa så mycket åt sig förarbetadt. Håfdeforskaren måste först draga fram documenterna för och emot hvarje factum i dagen, präfwad dem emot hwarandra, granska traditionerna, berättiga uppgifterna, och afgöra hwad som hör till Historiens och hwad till Digrens område. Chronologen — i detta ordets rätta och ädlaste bemärkelse — måste sedan samla förben af Håfdeforskarens mödor, ordna dem i tidsföljande sammanhang, och liksom tillreda blocket åt den Historiska konstnären, af hwilket han sedermera bildar sina fina sköna Skapelser. Af Håfdeforskaren fördrar man ytterlig noggrannhet och samlatitt, af Chronologen ordning och tillförlitlighet, men af Historikern genialitet och fulländning. Såsom det endast är af det i alla delar förträffliga, som egentlig förädling och ren allsidig bildning af det inre sinnet kan wäntas, är således Historikerns arbete af högsta värde. Men af det som nu är yttre, synes tillika, af hwad hög wiktighet och mångsidigt gagn, Chronologens kall är, så wide det utföres med omtänka, försentia och oruggelig kärlek till sanning. I bland senare tiders Chronologer intager Hr Joh. Gottfr. Eichhorn, Professor i Göttingen, ett utmärkt rum. Hans widsträckt erudition och språkkunskap, hans uppöfwade granskarewana och hans ucomordentliga ihärdighet sette honom i stånd att, efter sin art, lemna något verkligan brukbart och berömdwärdt. Han har äfwen gjort det i sin Historia (rättare Chronologi) öfwer de tre sista Århundraderna, med hwars öfversättning — den Rec. nu får anmäla — warer Literatur verkligan blifwit rikad.

Hr Eichhorn börjar sitt arbete med Sertonde Århundradet, wid hwilken tid Europas statsförhållanden woro utvecklade ungefärligen i det stic, i hwilket man kan säga att

de ännu bibehålla sig. Men det är icke endast detta, som gör 16:de, 17:de och 18:de Seklerna till en slutet period, hwilken man gern på en enda stor toffa will städa. De grundsatser i religiöst, wettenskapligt, politiskt, ekonomiskt och merkantiliskt affeende, hwilka ända in i vår tid, under en ständig fortwarande utveckling warit rådande, låta redan, såsom såsom blotta frön, af det uppmärksammas ögat uppräckta sig wid 15:de Århundradets början i Tyska Ständernas Bas Capitulacion 1519, i Fredeslucet i Chateau Cambresis 1559 och i alla öfriga stora politiska företag, som utmärka detta tidewar. Det bör således wara af lika mycken wigt som intresse, att wid början af en ny Historisk period — efter 1801, då äfwen Hr Eichhorns arbete upphörde — erhålla en så wäl ordnad, sammanträngd och fullständig exposition af de förflutna händelserna och af de grundsatser som dem afstrat, hwilka nu allt mer och mer af nya och förändrade tyckas börja att andranträngas.

Förf. börjar med en allmän öfversigt af Europas öden, i det hela, under detta föresatta tidrum (1:a Bandet), för att i de båda andra särskildt afhandla hwarje Europeisk Stats Historia. I Fjerde och Femte Delarna, hwilka ännu icke i Swensk öfversättning utkommit, afhandlas de Ultra-europeiska Staterna. — Öfwerallt angifwas de källor, hwilka Förf. under sitt arbete begagnat, och ur hwilka han hämtat sina notiser; och med hwad slit han efterforskat dessa, kan läsaren sluta deraf, att han för swenska Historien bland andra skrifter, begagnat Olof och Lars Petri Lefwerne, af J. G. Hallman; Carl XI:s Regementsförwaltning; Swertges Stats hwälfningar och Hushållningsanstolter, ej som det i Swenska Öfversättningen, s. 189 citos

ros Håfthållning-anstalter *) af M. Bir, m. fl. som man icke skulle wänta i en urländnings hand. Då ett förskande öga samlar ut så många och speciella documenter, bär man i uppsatser wänta sig en utmärkt grad af tillförlitlighet, och att han werkligen i det närmaste uppfyller denna wäntan, som läsaren låtest sluta af granskningen utaf Swenska Historien, hvilken man wäntligen i utländska skrifter får se så wonskåll och hwarwid Nic. icke funnit anledning till flere än nedanstående anmärkningar. — Sid. 135. heter det, under berättelsen om Gustaf I, „Men till lycka för Konungamogren hade Borgares och Bondes Stånden redan wid denna tid i Sverige wunnit något anseende, så att båda kunde upptagas bland Rikets Ständer (såsom det redan skedd år 1527).“ Af denna titrad skulle det kunna slutas ett Borgare och Bänder icke förr än wid år 1527 räknades bland Rikets Ständer. Det förhåller sig dock icke så. Af Bilagorna till Hadorps upplaga af RimChronikan kan inhämtas, att Rikets Råd, Riddare og Swena, Biskopar, Clerkerij, menige Ridskadsmän och Allmoge, ända från Sturarnes tid, kallades till Sweriges allmänna Riksmöten. Sid. 156. „Gustaf Adolph hade redan, i den händelse att han af öden skulle snart bortryckas, låtit, genom sin Canzler Axel Oxenstierna, uppdra planen till en Regering, som i hans ömyndiga Drottens, Christinas, namn skulle förwalta Styrelsen, och denna plan blef äfwen på Riksdagen år 1634 antagen.“ Det är dock nu mera satt utom all tvifwel, att Gustaf Adolph

*) 3 tyfva Originaler för Håfthållningsanstalter, men en Swensk öfversättare borde dock kunna weta, att detta trycksel bär rättas till Hus och icke till Hof.

icke sett en rad af detta så kallade Gustaf Adolfs testamente. — Sid. 180. „Men han (Carl XII) tillträdde den, såsom man af hans hittills warande uppfostran kunde wänta, utan bildning, utan kännedom af sitt höga Regentkall, såsom en wäghals“ etc. Detta omöjligt, att Carl XII:s uppfostran war i sådangrad wärdeslösd och han stelf utan bildning, är alldeles förhastadt. Af den genom trycket beaktgjorde underrättelse om det sätt, på hvilket Carl XII i sin ungdom undervisades, kan man inhämta, att det skett med den mest systematiskt beräknade grundlighet, och Bogers bringnings Öfrere Sammandrag af Swenska Historien ådagalägger, att Konungen genom widskräckt kunsfaper dragit nytta af sin information. — Sid. 205 will Förf. yrka att redan från 1772 „war, med några få undantog, hela Adeln misföjd med Konung Gustaf III,“ men har deri uppenbart orätt. Från 1772 till 1778 afsjudades han af hela sitt rike, lika mycket af det ena, som det andra Ståndet. Det war först under 1778 års Riksdag, då Konungen, helt oförmodade till rättesnödre för Adels öfwerläggningar införde Gustaf Adolfs Riddarhusordning och således Vota curiata, i stället för de dittills öfliga Vota per Capita, som ett misstroende wid Konungens ätgärder hos flere började uppkomma. — Sid. 208. „Omgifwen af detta dubbla Skyddswärn, öppnade Gustaf III den sammankallade Riksdagen (d. 26 Jan. 1789) och lät i en Förenings och Säkkerhets Act (af d. 3 April) åt sig uppdraga en fullkomligt oinskränkt magt.“ Denna magt war dock wisst icke fullkomligt oinskränkt. Åt ställiga ganska wäsendreliga stycken woro Konungen förnekade, så t. ex. hade han alldeles icke rättighet att, utan ständernas samtycke pålägga några Skatter o. s. w.

Deſa, ſom ſagdt är, äro näſtan be enda anmärkningar, till hvilka Dec. under den noggranna genomläsningen af Swenſka Hiſtorien från Waſabufets uppkommande på thronen (3:e Del. ſ. 133—213), funnit anledning. Och då de, rörande en ſå litet utredd och för en utdanning ſåga tillgänglig Hiſtoria ſom wår, icke kunna bliſwa betydligare, torde läſaren kunna ſluta, att ännu färre böda finnas wid de Scaters hiſtoria, ſom för Höf. warit mera tillgänglig. — Man kan derför ſätra ett ſtka grundadt förtroende till hans tillförlitlighet, ſom det är wiſt, att han för ſitt ändamål är alldeles tillräckeligen utförlig.

Denna bok wore ſäledes en förträffelig hiſtoria, om den tillika med ſin noggranhet och tillförlitlighet förenade det genialiska philoſophiska uppfattandet af händelserna, ſåsom menſkliga frihetens ytringar under Höf. ſynens ledning; det poetiſkt lefwande anordnandet af dem, och deras ſköna ſtyliſtiſka framſtällande. Men deſa egenſkaper af ett hiſtoriſkt konſtwerk ſaknar detta arbete, och derför har Dec. kallat det ett chronologiſkt werk. Derför är det icke egnadt att med njutning läſas, ſå ſom måſterſtyckena af Herodotos, Tacitus och några ſå andra, men det kan med nytta ſtuderaras och med trygghet rådfrågas, af hwar och en, ſom för ett wiſt beringadt ändamål, behöfwer hiſtoriſka upplyſningar.

Hwad öfwerſättningen angår, är den lätläst och ſytande. Dock kunde man hafwa önſkat att öfwerſ. öpmärksamhet öfwerallt warit lika liflig, ſå att icke någonsång wiſa meninglöſa wårdslösheter undslupit honom, ſåſom t. ex. 3:e Band. ſ. 149 läſes: „emedan den häftiga och hårda Carl IX ej på annat ſätt trodde ſig kunna bliſwa qwit ſin medtäflares fiender“ — Die Gegner ſeiner Regierung, har Originalet. S. D. ſid.

286. „Han ångrade nu den ingångna Freden och ſeglade till Skåne ſamt landſteg wid Korsför.“ Likſom Korsför wore beläget Skåne. En ſådan redtnande uppmärksamhet är också ſkuld den till, att här och der ſubſtantivet och verbet kommit att ſtå i olika Numer, t. ex. 2:a Band. ſ. 229. „Den oſwermuntliga Flottan blef till ſtörre delen förſörd genom de häftiga ſtormar, ſom wid Franſka och Engelska Kuſterna öfwerſöll denſamma.“ o. ſ. w. Till prof ſå wäl af Höf. ös waner ſom öfwerſ. åtgärd, må till ſlut utur 11 Bandet anföras beſkrifningen om Sveriges tillſtånd eſter Carl XI:s död 1718. „Underrättelſen om Konungens död utbredde en panik förſkräckte hos Armeen. Genast ſingo ſå wäl de Truppar, hvilka lägo för Fredricſhall, ſom de, hvilka från Genitland inſallit i Norrige, ordres att återwända hem. De ſöras återgå liknade en werklig flykt undan föföljande fiender och koſtade mer ſolk än mängden ſlagning; af de ſenare ſtödo ſtörre delen, omkring 4,000 man, ihjäl på Tydalsbergen. Nedan under wågen erhöſ den hemgående Armeen genom en courir den underrättelſe, „att den fallna Konungens Söſter, Ulrica Eleonora, ſom (ſedan d. 24 Nov. 1715) war förmåld med Fredric, ArſPrins af Heſſen och Swenſka Armeens nu warande Generallieſutus, upſtigat på Thronen.“ — Samma aſton, ſom den ſorgliga underrättelſen om Konungens död onkom till Stockholm, hade Kungliga Rådet ſamlat ſig i Prinsſkans rum; Statsſecreteraren Wark lyckönskade henne till Kronan, de Kungliga Råden följde hans exempel, och Prinsſkan förklarade i ſamma ögonblick, att hon till tecken af ſin tackſamhet återgaf Rådet och Stånderna ſouveräiniteten, hwarpå de Kungliga Råden ſtrakt conſtituerade ſig till en Riſksenat och åter an-

togo namn af Riksrådet. Couriren underrättade Armeen om allt detta, och Fredric af Hessen lät genast hylla Drottningen, med tillkännagifvande, „att Drottningen afläste sig den oinskränka magten.“ Herzig Carl Fredric af Holstein, hvilken, äfvensom Fredric af Hessen, var närvarande wid Armeen, wid hvilken, äfven så väl som i sjelfwa Landet, han ägde många vänner, hade, såsom Sou af den fallna Konungens äldre Cyfler, enligt arfvedtten större anspråk på Swenska Thronen. Men CancelliePresidenten, Grefve Fern, hade genast wid första sammankomsten till intet gjort desä anspråk, genom den förklaring, att hvarken Hertigen, eller Prinsessan Ulrica Eleonora, hade någon arfsätt, alldelesund så väl hans Moder, som hon, genom sina förordningar gjort sig förlustiga densamma, emedan Arföreningen i Norrköping af år 1604 och Carl XI:s Testamenten, i hvilket denna Arförening war stadfastad, utsträckte arfsrätten till Prinsessor, endast med det vilkor, att de woro oföräldrade, och först efter sitt upstigande på Thronen med Ständernas samtycke förvalde sig. För att nu göra Hertigen af Holstein, så som den honom föredragna Drottningens motståndare, mindre farlig, lät man i Westergöthland arresteras hans hemliga rådgifware Baron Görz, hvilken skulle med eftertryck hafwa tagit hans partie. Görz war, då han blef fånglad, stadd på återresan från Island, hwarest han arbetat på fred med Ryssland; följande året blef denna Drottningens motståndare aflifwad. Allt hwad motpartier företog till Hertigens bästa blef nu till intet gjorde af Hofpartier, som för det närvarande nekade honom titeln af Kunglig Höghet. Af förtryckelse hårdswer lemnade Hertigen Swerige redan i Maj 1719" (s. 185)

„Den wanmäktiga och under Riksrådet subdinerande Fredrics Regering skulle hafwa skruttat utan all märkvärdighet, som kunde förwara des minne ät efterwerlden, om ej den Swenska LagBoken, som redan under arbete, ändteligen under honom blifwit fullbordad af den, år 1686, tillförordnade Lags Commissionen: Ständerna genomlägo, granskade och gillade den wid Riksdagarna år 1731 och 1734, och promulgerade densamma, den 23 Januari 1736, under namn af Konung Fredrics Lagbok. Det Aristokratiska oke, som redan under Fredric XI:s Regering gjort Swerige så olyckligt, blef under hans efterträdare, Adolph Fredric af Holstein (reg. från 1751—1771) ännu mer tryckande. Det Gyllenborgska Partiet, som ännu ständigt hade öfwerhanden, inskränkte, redan på Riksdagen (1751), Konungens magt ännu mer genom de tillägg, som det gjorde wid 1720 års Constitution. På Riksdagen år 1755 och 1756 förenade sig till och med båda Partierna, det Gyllenborgska och Hoensta (Hattar och Wäfsor) och tillkänade sig Kronans sista prerogative: nemligen borgifwander af Embeten, då de förbehöll Ständerna besättandet af så kallade Förtroendes Cyflor, till hvilka de kunde wälja så många hylor de wille. Konungens passiva sinneslag gjorde, att han äfwen underkastade sig denna förminskning i sin magt; men så mycket misnöjdare war Nationen med oligarchernas herrawälde, och till Konungens bästa ledde (1756) en sammansvärjning, för hwilka Grefwarne Brahe och Hård samt Baronerna Horn och Wrangel stodo i spetsen. Olyckligtwis blef den hemliga förbindelsen i förtid upträckt, och de, som deltog i densamma och ej räddat sig genom flykten, wäste (d. 23 Juli) dö på schavotten. Konungen utförde

de tilligt de förbudsfuller han led: utan att någonstän lemna hans råd eller föreställningar någon upmärksamhet, följde majoriteten i Rikets Rådet den grundfats, att alltid göra motsatsen af det, som Konungen buffade. Emot hans råd och wissa, ja utan att en gång förfråga Ständerna, beslödt det af Frankrike bestuckna Gyllenborgska Partiet i Rikets Rådet, att Sverige skulle deltaga i Tyska Sjuariga Kriget, som ädrog Swenska namnet så mycket wandra. Då Sverige ändteligen af fruktan för den nya Ryska Kejsaren, Peter III (Fredric II:s entusiastiska wän), den 22 Maj 1762, i Hamburg ingick Fred med Preussen, återfod äfwen i Pommern ej mycket af Rikets fordrna wälfstånd; och Sverige suckade under en börda af tryckande Schulder, som synnes fordra skyndsamt hjälp. Utan att förskaffa någon sådan, stadnade den år 1760-1762 församlade Riksdagen wid den ätgärd att fördrä Hattarna (Gyllenborgska Partiet) såsom det så framligt fördrä krigets upbosmän, och att förklarä några wissa ledamöter af Rådet fördrä lustiga Ständernas fördräende, fördrä att, efter några månaders fördrä, återfränka dem der samma och läta dem återtaga sitt rum i Rådet. (s. 195-197)"

Äresberättelse om Swenska Läkare-Sällskapets Arbeten. Lämnd den 3 October 1815 af Carl Trauwensfelt, Sällskapets Sekreterare. Stockholm hos Gadelius, 1815. 110 sid. 8:o.

Den äresberättelse, som Rec. med werklig fördrä nu får anmäla, är sedan Läkare-Sällskapets stiftelse, den 3:de, som wi af des

fördränte Sekreterare i allmänt tryck fått emottoga. Den är alltigenom ett glädjande bewis på ett allwärdigare sträfswande efter werthenfullig grundlighet och ett sorgfälligare observationsnit hos vår tids Läkare. I tillhet med de fördrä utgifne äresberättelserna, fördrä äfwen denna med utdrag ur de till Sällskapet ingifna berättelser öfwer märkwärdiga sjukdomstillfällen, äfswillige Läkares rön och iakttagelser om wissa Läkemedels användande och werkan, korta utdrag och recensioner af några i utländska medicinska skrifter och Journaler uppgifne märkwärdigare sjukdomshändelser och Läkaremetoder. (Sid. 3-56.) — Sedan följa inlemnade berättelser om äfswillige Hälsobrunnar i Riket t. ex. om Södra Wii Hälsobrunn af Hr Hannström, om Porta källa af Hof Medicus Cirelius, öfwerfigt af Medewi hälsowattens werkan på de fattige af brunnsgästerne under de sista 5 åren af Hr Robsahm. Rec. instämmer fullkomligt derutinnan, att, "sådana öfwerfifter, insända hwart 5 eller 10 år från Rikets spridda hälsofällor, skulle, om de tillika innesattades sjukliakersfördräringarne, wara upplysande för läkarewården på hwarje ställe och för warenturhistorien i allmänhet, hälfdrä de ga brunnsgästers drickningstid, enkla och noga diet, medgifswa säkra iakttagelser och slutsatser om mineral wattens bruk och werkan." (Sid. 57-62.) Sluteligen följa fördräkning rå inwalde ledamöter, skränker till Sällskapets Bibliotek och Anatomiska Museum. (Sid. 63-73) samt Biographier öfwer de Sällskapets ledamöter, 10 till antalet, hwilka under loppet af år 1815 med döden afgått, neml. Ekman, Liljeblad, Blom, Hall, Segerstedt m. fl. (sid. 74-110). De äro sakrika, utförliga och noggranna.

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

N:o 33.

Lördagen den 17 Augusti

1816.

R e c e n s i o n e r:

Poetiska Försök af N. C. Kullberg, Kansli-Råd. I. 160 sid. II. 150 sid. — Stockholm, hos Grahn, 1816. 8:o.

De fleste af närvarande försök härstamma från den tiden (1796—1816), då all ren och sann ästet af poesien tycktes vara försvunnen ur Nationen, då alla ideer woro bannlysta och då ett chriomäsigt lekande med wisa erfarenhetsbegrepp, klädda i granna ord, söka frasen och flötande rim, gällde för Skaldekonst. Det såde, hwilket adertonde Seklets bildning med allsköns sjelfförändring uti sät, hade med början af 1800talet nått sin mognad. Igenom den, hos alla wittre corporationer wänliga method, att uppgifwa någon moralisk allmän-sats, för att på rim afhandlas, skulle naturligtwis alle förwandla sig till blotta exercitier, i hwilka man endast war bemäddad om att wända satsen på alla sidor. Skall ett sådant konstwerk uppkomma, så måste Artisten uti som öfwerwäldigas af en, i hans själ uppskommande sön idé, hwilken han finner sig

öfwerständeligt drifwen att uttrycka. Derför kan icke egentligen något äkta konstwerk beställas, och derför måste äfwen alla sådana wittre prisämnen werka alldeles motsatt för ändamål. Wäl kunna de framkalla en art rimmad rhetorik, men Poesi bringa de aldrig i dagen. Hwilket står också ut att läsa alla dessa fram och tillbaka resonerade Disertationer på rim, som under denna tid prunskande framträdde i dagen, helst de äfwen till det yttre äro i det närmaste stöpta i en form! Wanligtwis äro de alla indelade i Hypothes och vederläggning, och hela variationen består deruti att antingen angifwes Hypothesen helt fort, och hela poemet utgöres af vederläggningen — såsom hos vår Auktör, i *En Blick på Mensklighetens Missöden*, s. 20—27; — eller utmålas den satsen såsom ett mål är hwilket den uppslyste helst sträfwär, men mot hwilket det råda, i all skimmerglans, contrasteras — *Den Husliga Sällheten*, sid. 11—19; — eller också constituerar man sig ett tankewäsende, en Örest eller Artist, som yrkar Hypothesen, och mot hwilken man inträder i en ordentlig

Disputationssakt, och slutar det hela med en auktoritetens wändning — Alderdomen, sid. 2—10. — Att dock detta verificatoriska chria, manér skulle antaga den mattaste färgen, så snart det borde användas på ett utom samsamhället liggande, helt och hållet inom idewerlden hvilande ämne, följer af sig sjelft. Därföre är af Hr KansliRådet Kullbergs Pris-Skrifter Poemet till Theaterns Sånggudinnor sid. 28—37, wäl den minst lyckade. Den är af en torrla, en köld, en stelhet och en profaism, som öfvergår all beskriwning. Fåfängt söker man här någon symt af aning om Dramatikens wäsende, om idén för motsatsen mellan Tragedi och Comedi etc., men äfwen lika förgäfwes någon poetiskt öfständigt karakteristisk af de äfkilliga dramatiske författare, hwilkas namn här på rim icke store mer än catalogiseras. Det orimliga att man bland dessa namn finner hwarken Shakespear, Lessing eller Holberg — att ej säga om Calderon, Goethe, Schiller, m. fl. — har en utlänning redan anmärkt; och för att skidas öfwer det indeliktata i uppsiwardet af ett sådant ämne, som tvingade den råfande att panegyrisera sina domare, behöfwer man icke wara konstdomare. — Dock Dec. bör öfwer dessa Skaldewerk icke förlora några ord, då Förf. sjelf i sitt Företal dömt dem. „Dessa esmeriska, icke snille, utan tillfällighetsfoster lemnas i Allmänhetens händer, utan ringaste anspråk på någon slags uppmärksamhet, icke en gång Konstnärhetens.“ Och widare tillstår Förf. „att han icke ett enda ögonblick varit öfwerlygad om sin medfödda kallelse till Skald.“ Längre ner i Företalet angifwer den öfkningsvärde Förf. med ädel upprigtighet de orsaker som föranledt dessa Poetiska Förf. „En wärdnadswärd Man, som jag för tjugo år sedan anlitade om ett råd för min framtid, och som,

Händelsewäs, kände mitt barndomsfoster med Sånggudinnorna, sade mig: „Man måste börja med, att göra sig känd; skrif, och winn pris i Swenska Akademien.“ Jag lydde, skref, och lyckades att winna, med syra pris, den erfarenhet, att jag nära beredt mig sjelf en orjenst. På den tillfälliga tjesfwäg jag då börjat, stötte jag, oförändt, emot en der gällande grundsats, att ingen Poet duger till Embetsman. Jag wiste af Domare-reglorna, att i mitt Hädernealand „många sådana allmännelige ordförder plåga brukas för jag, så att cher må dömmas efter.“ Denna dom, denna misräkning, wille jag, af mer än ett skäl, undwika, och uppsade snart denna stund, förståndigewis, all offentlig gemenskap med Sånggudinnorna. Om jag någon gång sedan satt foten inom deras område, har det nästan endast stett handwerkemässigt, det wille säga: Jag har, för att ej wara ogen, rimmat efter beställningar, såsom wid Brudpallar, Likbärrar, Tranas och Födelsedagar, m. m. — Jag borde erkänna, till hwad grad jag warit smickrad af dylika förtroenden: men den inspiration, de ingifwit, är i alla fall begriplig.“ Den ton af upprigtighet som råder i hela detta Företal, och den öppna redliga karakter för hwilken KansliRådet Kullberg, i det allmänna lifwet, såsom medborgare gjort sig högsakrad, förwisar oss att dessa ord äro hans werkliga mening, och icke framställda för det fåfänga nöjet att se sig wedersagd. Dec. tror sig således icke misshaga, då han upprigtigt bekänner att han alldeles icke wille beskrifa detta Förf. om döme öfwer sig sjelf. Dec. tror äfwen, och har alltid trott, att Hr KansliRådet Kullberg saknar medfödd kallelse till Skald, detta oemöstandliga, kraftiga, outdömliga och produktiva genie, som i salig pirrisch druckenhet skapar små stöna werldar omkring

sig och upplämnar den äkta original-poeten. Men den milda tonen i hans vers, den lätta het att frambringa den och att behandla språket, hvilket allt man äfwen röjer i hans prästkrifter, wisar att han onekligen har talent och detta passiva snille, som lätt uppfattar och behagligt återgifwer utifrån hafda intryck. Dersföre är Hr KansliRådet Kullberg rådt lycklig som öfversättare, i hvilken egenkap han förwärfwat sig stor förtjenst om vår witterhet genom några Romanser: *Alonzo den Tappre och Skön Imogine*, (sid. 70—73. efter Lewis, fast det icke elter här angifwes); *Sjö-Andarna* (sid. 74—77); *Prestens Dotter i Taubenhain* (sid. 101—108) och *Leonora* (sid. 134—144). De trenne förra äro förut bekanta och bland dem har det andra i ordningen efter *Amalia v. Helwig* redan gjort sig känt för hwarje poetiskt stämde sinne, såväl genom sin fulländade uppfinnning som sin fulländade tolkning. Swad åter *Leonora*, efter *Bürger*, angår, så kunde wäl den stränga kritiken här och der få anledning att anmärka, att något uttryck blifwit nog stelt, eller en fras endast för rimmet skall tillkommit, men är kritiken rättwis skall han tillfluta sitt öga för dessa stäcker, och hågkommo, att det nästan är omöjligt att fullkomligt tolka detta original, och hwilken kraft det fordras att gå urkriften så nära som här har skett. — Wår Auktor har ännu ett par öfversatta Romanser: *Sparstanskan* (81—87) och *Swen och Signild* (sid. 88—91), båda efter obekanta författare. Ungendera har något poetiskt värde, men tolkningen är i dem lika förtjenstfull. — Mindre gälder detta omdöme om *Uwinnans Wårde* (s. 67—69), öfversättning af *Schillers Wårde der Frauen*. Den i korta målande sentenser hopträngda iderikedomen af *Schillers*

reflexionspoesi, tyckes mindre passa för Hr KansliRådet Kullbergs lura, än den mera lättflytande tonen i *Romansen*. Tjinnerhet hafwa de strofer som contrasterande teckna mannens sträfswande, mindre lyckats i tolkningen.

Men denna lätta, råcka talent uppenbarar sig äfwen i äfkilliga af wår Skalds originaler, neml. i alla sådana, der det icke är fråga om en högre flygt, en djupare storsedlighet, utan der en halfjörglig glättighet, en småluf colorit hör till det helas karakter, t. ex. *Till Childas Sista*, s. 153; *Swaret*, s. 120; *Den Ålstande Flickan*, s. 122; det som börjas: *Blommor, sköna barn af wåren* etc. sid. 114; *Till Zebe*, sid. 116; *Till B**, sid. 160 o. s. w. Och för att genom prof för Läsaren, som ej redan känner dessa försök, göra tydligt Hec. mening, må sistnämnda stycke anföras:

I går stod i dalen, en ros,
Och wandrarn såg den, och dröide,
Dess täcket hans öga förändde.
I dag är den blomman sin kos.
Der ligger blott hylsan och formen,
Det andra är härjadt af stormen. —
Så går det i werlden min wån.
I morgon skall wandraren komma
Och söka sin blomman igen,
Och sucka, när han saknar den:
Det war likwål skada på blomman."

Deremot tyckes Hr KansliRådet Kullberg rent af sakna alla anlag till det skärare, mera satiriska stämnet. Detta röjes icke allenast af det genom *Polymnia*, redan bekanta, i många afseenden widriga Fragmentet af ett Skaldsbref, sid. 92—100 (i hwilket nu den gräfsre tonen är omständ till blot en motshjundande osmaklighet) utan äfwen af den för wide utsträckt och dersföre nog tomma *Allegorien Apropos*, sid. 154, och af den wisserligen

af blotta watten inspirerade drickeswollan. Watten och Win, s. 117-119. Detta uttryck är så mycket egenreligare, som den blifwit framkallad af den högst platta valerianitreten: Minet och Wattenet, som dock är mycket bättre än denna. En Drickeswisa utan bellmanniskt humor eller anacreontiskt glättighet är wisertitzen det osmakligaste af alle, och Rec. förstår icke huru en bödig kan besjunga det härligt fröjdande winglasat, i så nyctira och wattenstigtiga stropher.

En stor del af vår Auktors Skaldestycken äro för wiså tillfällen författade Cantater, som blifwit satta i musk. De äro alla af föga värde. Att lyckas såsom Cantatpoet, fördras något mer, än att kunna binda några moraliska allmänhetser i låtflotande, än samsbiska, än trochaiska, än daktyliska rim. Derst till fördras att kunna uppfatta en ren musikalisk idé; att kunna helt och hållet onlägga sig werk på effekt på känslan, och att kunna för detta ändamål, på rätta stället, begagna sig af tonkonstens biträde, der Skaldekonstens mer objektiva förmåga ej förstår. — Här torde wi kunna finna skålet hwarstär, i hela poetiska litteraturen, wi träffa så så Cantater af ett blifwande värde.

Innan Rec. temnar denna förra del af Hr Kullbergs Försök, torde han böra nämna ett par ord om twenne, sedan länge bekanta stycken, som på sin tid gjort uppseende, neml. Wit Fröken Virgine Charlotte Gyllenborgs Död, (s. 57-61) och Till Fru F** då hon söng i Haydns Oratorium Skapelsen, s. 148. — Hwad det förra angår, har det wisertligen några drag af rörande behag, men är förlitet koncentreradt, för taylorlogiskt och förlitet warmt, att kunna gälla för en god Elegi. — Hwad det andra åter angår,

är det icke annat än ett öfwerdriftwet uttryck af en tillkonflad entusiasm. Och ett sökt galanteri är alltid mislyckadt.

Senare delen af dessa Försök innehåller öfversättningar af twenne fransyska Tragedier: Semiramis af Voltaire, och Oscar Ostians Son, af en onämnd författare. Då dessa öfversättningar långt för detta äro tillfyllest bekanta dels genom allmänt tryck, dels från Theatern, der ingendera bibehållit sig, anse wi öfwerföddigt att om dem wiildföige orda. Den anmärkning kunna wi dock icke tillbaka hålla, att waler af dessa originaler förråder ett djupare poetiskt behof hos Hr KonzliNåder Kullberg. Han har påtagligen fastat sig wid sådana som hade, i sitt ämne, ett mera romantiskt intresse, och derföre af Voltaire, hans Semiramis, der denne försökt, ehuru utan framgång, att framkalla andewerldens försträckelser.

Några delar af Naturkunnigheten på ett alldeles nytt sätt betraktade. Tredje Försöket. Stockholm, hos Gadelius, 1816, 72 sid. 12:o.

Äfwen under en lågstånd, platt och förovänd tid finnas alltid personer, som i trott af den falska och otillräckliga bildning de äro hållit, icke kunnat hos sig undertrycka en wis djupare allwarligare längtan, och dessa uppträda gerna då en ny bana öppnar sig för de deérna, med sina swärmiska aningar, (swärmiska, emedan de sakna all scientific hållning), pockande för dem på samma ansende som för wettenskapliga konstruktioner. Swar och en, som sträfwar att i sin mån bereda en

sådan häre, oöwärligare stämning, kan wisserligen icke neka sin afseing åt denna längtan och den som deraf ledet; men just detsamma, att de wisja och måste bygga allt på fasta principi er, nödgas de att strängt stån sig ofwisja dylika produktioner som blott hwila på aningens och önskaingars osäkra grundwal. Men det är icke mindre ofta faller, att dessa, hwilka mena sig sista åt samma håll, känna sig förolämpade af kritiken, i hwilken de ej se annat ån utbroct af selfwisshet. Denna erinran de här på sice ställe, ty sådant har neml. Nec:s förhållande warit med Förf. af närwarande arbete. Granskningarne af de båda förra förskeden ligga för öppen dag, och trygg wådjar han till alla rättsinniges och sakkunniges dom, om han ej förfarit med all den rätta wisja humanitet, som hans granskningepligt honom åläggger. Huru åter förf. dermid förhållit sig är också icke obekant, och åswen i detta Förf. i 1:a Afhandlingen: Om Wissheten i de Betraktelser som detta arbetet innehåller, fortfar han att ge luff åt sice misöndje detswärd, att Nec., såsom wetenskapsåskare, omöjligan kan medgifswa, att Förf:s aningar äro „tillräckeligen beståndt umärkte och bewisade.“ — Nec. nödgas detswärd å nwo upprega, att han aldrig yttat annat om detta arbete ån hwad Förf. säger sice, sid. 9. „det oändeliga som förekommer min uppmärksamhet, är ofrast för min känsla heligt (och denna känsla är åter för Nec. heligt); men låter icke hoptränga sig af mitt språk, och huru sällan wet jag ått rät använde hwad jag ser?“ Här wille blott Nec. att Förf. skalle tillägga: och sällan wet jag rät hwad jag ser. Första perioden i detta förf. wisar det onsame tillräckeligen. Men tillika wisar den, att förf. aldrig kan finna sig wedderlagd, ty han är oförmögen ått fatta sice causa quæstionis.

Med allt detta har Nec. aldrig misstänkt och kan aldrig upphöra ått hyja warm afseing för Förf.aren och hans aning om ett djupare sammanhang mellan tingen, ån det som uppenbaras af en mathematico-mechanisk Physik. Ejheller wille han neka den werkligen synliga spekulativa qwickhet, som ofta leker med heterogena partier. En sådan qwickhet wärdjar sig åswen i detta Förf. och werkligen glädjande t. ex. i Afhandlingen Om Twåheten eller om Tutalet (s. 15—19) och i den Om Historien eller Geographien (s. 24—43), såstån de i wetenskapligt afseende äro of intet wärde såsom blott haltså wärdnader af godtyckliga antaganden. Så t. ex. låter Förf. s. 33. det hednistiska widskeppliga Israel representera manligheten och det mera rättroende Juda, qwinligheten, men s. 34. å Kristendomen det manliga och romerska hedendomen samt judiska superstitionem det qwinliga. — Förf.igt wisar denna afhandling bland alla mest tydligt, huru allt för yttlig Förf:s bildning är ått företaga sig ett sådant karakteriserande af tider och werldstrakter. Så t. ex. finner han det icke-christna Asien beladt blott i det Islomitiska och det Fohiska. Så t. ex. skönjar han den åtta Protestantismen i England, der dock den rådande Korkan — den Episcopala — har så mycket Katholiskt bibehållit, men den oäkta i Holland och Preussen, der den frångaste protestantism, den Reformerta modificationen, är rådande. Likå torde det blifwa swårt ått få någon till ått ero det Katholicismen lefwer resnare i Frankrike ån i Österrike och Böhmen, och torde således Förf. böra uppte ett grundläggare bewis för den hypothetiska satsen, att Frankrike är det i onseende till folket fullkomligaste landet bland de Katholska. — I afhandlingen Om Multiplication i Geome-

trien (sid. 57—70) vidröres ett ämne, i hvilket vår Auktor tyckes vara mera hemmastadd.

Allmän Öfversigt af Alla Länders och Staters Historia i Ekonomiskt och Statistiskt hänseende, samt en Öfver- och Undergång af deras tillstånd år 1811; af R. v. Döfse. Stockholm, Strinholm, 1816. 289 sid. 8:o.

Bland alla föremål för menliga kunskapsbegäret har kånhända ingen vetenskap med mera allmänligt deltagande, drift och i hårdighet blifwit bearbetadt än Statistiken — hvars namn — i sin nuvarande betydelse — för ett halft sekel tillbaka knapt var kändt. Men om Statslärans idee, genom alla dessa bändbanden, blifwit bragt till mera klarhet; om folkslagens välstånd derigenom söks förstå sig; om man framskridit i den svåra konsten, „att hindra den ärliga tillväxten af deras antal, som måste inskränka sig till lifvets nödvändigaste behof;“ — derom är man icke ännu ense. Genom arismetiska operationer har man försökt calculera den allmänna och enskilda välmågan; genom siffror och omätliga räknental bestämma den kraft, hvarmed nationer verka på nationer. Det är sant; dylika uträkningar, riktigt uppjorda, stå sålän fäst, så länge ej den antagna samhällsordningen hotas med omskötning, så länge människans heligaste intressen icke äro i fara, så länge det ena folket icke angriper det andras Gud, kyrka och existens. Jesån protestantiska lärans strid mot Katholicismen, — det sultvurna Förståndets strid mot den en-

våldigt öfverherrskande Tron — ända till Fransyska revolutionen, fördes — med undantag af några sällsynta utbrott af själsoegen national-wilja, *) — krigen, icke emellan folkslagen, utan mellan förkarna, icke på lif och död, icke om att vara eller icke vara; utan om ett landsstyrke, en hamn, ett fiskeri, några städer, eller provinser. Det är under sådana tider som en statistik kan uppkomma, hwilken, utan att bekymra sig om den moras lista styrkan, räknar blott antalet af skrostenar, conskriberade, af piastrar, som inslyta i Skottskammaren o. s. w. Men då den allvarsamma farans stund kommer, — wi hafwa sett det med egna ögon — utveckla sig krafter, som ingen kunnat förefa, yppa sig hjälpmedel, som ingen finans-minister kunnat beräkna.

Neke kan man ej, att man om de flesta europeiska staters samhälls-tillstånd numera i wisa fall äger mera utwidgade begrepp än fördom. Men denna kunskap, som wi ur de flesta Tyfka compendier förwärfwa, sträcker sig mestadels till en kunskap om det döda stats-maschineriet, utan att man öppnar öf en utsigte är den fördolda makt, som sätter hela detta hjulwerk i rörelse. En uppgiften att skrifa en Statistik, som tillfredsställer sådana högre fordringar, är icke så lätt, som en del Författare tyckas förutsätta. Statistiken är en fixerad, en stillastående Historia, — en mätning af nationernas för en wif tid bestående samhällstillstånd. Men man kan icke med siffror och arismetiska formler uppdraga en tassa: goda, upplysande, brukbara äro wisserligen sådana, så kallade faktiska uppgifter, endast de ej framträda, såsom hufwudsak, en-

*) E. ex. Ungarnes förswar för Kejsarinnan Maria Theresia — Pöhlackarna under Kosciusko.

fast man ej betraktar dem såsom regulatörer af ett samhällens lif, såsom hållstänger för nationernas utveckling. Vill en statistisk författare gifva oss ett begrepp om den egentliga samfundssåten, så må han ej glömma, att bibelns och kunskap om totaliteten af ett folks kultur, om dess religion, dess seder och lyne, dess samhällsförfattning, och om den natur, som omgifver det och verkar tillbaka på dess moraliska och fysiska utveckling. Han må efterse hvilka intressen för hvarje folkstam äro mest heliga och verkande på dess handlingar; om dess gudsdyrkan ännu är lefwande och oförkolmod; om dess samhällsbindelser blott stå på papperet, eller hafva öfvergått ända in i människans merg och hjerta. Äfwen lämnedomens af Landets fysiska beskaffenhet är för statistikern lika oumbärlig som för häfdaträknaren. Ty huru öfnars bestämna de hjälpmedel, som hvarje nation hämtar från naturen, — det inflytande, som naturen själf utöfvar på nationens själsutveckling?

Se här omständigheter, som nästan alla statsbesättare antingen alldeles icke widröra, eller äminstone så lösligt, att ingen klar och bestämd bild hos läsaren kan uppkomma. Men, vill dock icke frändömma Hr v. Boge denna förmåga att i stort betrakta nationernas öden. Flera ganska riktiga anmärkningar och lifliga blickar tyckas förorsätta det snille, hvar med man uppdragor och i tydliga, sårt öfver synliga rasor framställer icke blott skeletter, utan själen af samfundslifvet. Men onekligen har Boge gått tillwaga med alltför mycken rhapodisk brådska, med en inconsequens, som gjort teckningen af den ena staten, af den ena världsbelen i alle olika, i ett helt annat manér än teckningen af en annan.

Boken begynner med Asien, — utan någon föregående karakteristik af denna Verlds-

del. Af dess stater beskrifvas China, Chinans omgränsningar (Skyddeländerna), Persien, det Brittiska Indien och Wachabiterne. Japan är således förbigången. Emedan denna stat är obekant? Men wänne de nuvarande båda persiska monarchierna äro de minsta? — Sid. 27 konstrueras Afrika i afseende på dess fysiska beskaffenhet, men om endast dess stater på norra kusten nämnas några ord. — Huru skyndsammare skiljer Hörf. sig från Skillingen af Amerika i allmänhet, — ty denna Skilling upptager nio rader. Om Fristaterna i Norra America ordas något litet, men för att gifva ett prof om denna Hörf. ogemena lakonism, må beskrifningen af Brasilien i hela sin widd här inflyta. — „Emellertid hade en gammal konungaregering från Europa satt sig ned wid sidan af dessa fristater, och tillika gifvit nya världen den första stora flotta af 15 linieskepp. Detta landets guldfätter kunna dersöre af Europeerna endast förwärfwas genom handel, deri Engelmännerna länge blifwit gynnade. Äro ligen införas öfwer 20,000 lastwar, ty fria och ofuswade lefwa ur-inwånarne mellan sina granitklippor och flogar af naturens rika häfwor. — Diamantsörden tillhör kronan, äfwen som 1-5:del utaf afsättning af guldgulstornorna och skeppsbyggnadswirket.“

Snart kommer Hörf. till Europa, i spetsen för hwilken världsdelen står en ganska läswärd inledning, hwaraf wi här anföra början:

„Med oförgångligt majestät uppresa sig Alperne halftredje tusende samnar öfwer Medelhafwet, wide öfwer länder och riken lysa urklipporna högt öfwer molnen; i dalarna, i länderna omkring är yppig fruktbarhet, wälfärd af mödosam sit. Under jorden och hafwet fortlöpa deras grenar, till wensker sträcker sig en arm af Appenninerna genom det elek-

triska, af vulconer sänderstina Italien, Afrikas brännande alld asivalkas af bergskedjorna i Spanien, hwilket Pyreneernas ewiga mur skiljer från Frankrikes wida flätter, der under den milda solstrålen den rörliga meniskan är öppen för allt slags kultur. Öfwer den mulna himmel, som beräcker på Island den skönaste grönska i werlden och Englands rika hweesäkrar, uppfjuta de blåa Alpstockarna på Skottland; tydligare uppenbara Skandinavien's granitblock *) jordens grundfåsten; mellan Norrries snöberäckta Fogar och de Swenska bergwerken ligga Sewebergens ofantsliga maför.

Men under det Nordalperna sänka sig till många uddar af sednare daning (bewittnad af förstenade sjövärtter); under det från deras iskamrar Rhen framgödder, som i sitt långa lopp är många Tyska folkstammars råmdräke, och från deras fot Donau rasst anträder den långa vägen och bär naturens och konfliktens flätter från Tyskland och Ungern till Swarta Hafwet; lödta sig Sydalperna i Medelhafwet, uppträda åter på den motsvarande kusten, skilja Grekland från Serwien och Bosnien, Romanien genom Eckenje (Hämus) från Bulgarien, och Pohlen, Tyskland och Ungern genom de Karpatiska ber-

*) Egentligen lära dock dessa fjällryggar bestå icke af Granit, utan af Gneis.

gen. Dertom Ukrainas flätter, på andra sidan om Swarta Hafwet, steeperna wid Don och Wolga, bötjar sedan en ny ordning; der mellan Asien och Europa öfwerlemna de Uralska bergen sin kala hjäga är förwittringen, och stå i nordstens ljus genom Berchoturns tremånattliga natt, bepantrade med oförgångelig is, wid randen af Schafwet. — Det är nödigt, att wisa ländernas och folkens inre hushållning. Det owanfeligaste måste föregå det wanfeligaste. Folkstammar wandra, stater omwexla, men hwarje lands urförfatning förblir oföränderlig, och efter den måste folk och stater lämpa sig. Partherne blefwo herrar öfwer Persien; Saracenerne öfwer Spanien; de fogade sig icke efter ländernas individualitet, och måste åter wika. De Romerska legionernas swärd hade förhärjat och underkufwat Grekland; men det ofullkomligare sluter sig till det fullkomligare; icke twertom. De Romare kunde wäl meddela de förnämre Galliernas, Celternas och Britannerna sitt språk och sina seder, men icke Grekerna. Fyra års hundraoden efter eröfringen triumpherade den Grekiska culturen öfwer Rom, Constantinopel blef hufwudstad, det Grekiska språket åter statsspråk, och ännu talas det i nedre Italien, i Asien och isfrån Candia till Donau."

(Slutet följer.)

S m ä r t e S k r i f t e r.

Historisk Tabell öfwer Swenska Konungar. Fjerde Uppslagan. Stockholm, hos Marquard, 1816. 24 sid. 8:o.

Beginner som wanligt med Forniother och är fortsatt till närwarande tid. Af det inkränkta si-

detalet kan redan slutas, att man här ej må se så mera, än en kort namnförteckning, med några de märkwärdigaste händelser och årtal, hwilken förmodligen måtte wara ämnad, att som et slags minnesbetyg i nödsak tagas i hand.

L i t e r a t u r - T i d n i n g.

No 34.

Lördagen den 24 Augusti

1816.

R e c e n s i o n e r:

Trycks Mikels Historia, Från dess ursprung till dess undergång, af N. von Kotzebue, Ledamot af Wettenkaps-Academien i Berlin. Första Delen. Trebro, Lindh, 1815. 278 sid. 8:o.

icke nöjd med de fransar, efter hvilka den verldsbekante Kotzebue genom tallosa pennfoster i alla möstliga former, på vers och prosa, i rim och orim så väl på Melpomenes bana, som inom det romantiska tornér-franket, så ofta sträfwat, har han äfwen flera, än engång, utsträckt handen efter den historiska lagern. Man behöfwer dock endast känna några af de förnämnda bland dessa produktio-
ner, för att på förhand med sannolikhet kunna gissa, att på Härdernas sätt ingen lager wäret för en författare af hans art och hans sätt att se. Det har aldrig lyckats Kotzebue, så ofta han än welat gå tillbaka till det förflutna, att upprätta en klar och trogen bild af det tidshvarf han welat skilra, att med orwäldig sanning — ware sig historisk

eller poetisk — framställa de hjeltar, som inom denna tidrymd handla och verka. Huru kan man då hoppas, att då han fattar historiens pensel, han skall, från det närwarandes synkrets, uppstiga till den höjd, hworifrån man med säkerhet öfwerseädat framtiden? Stora menniskor, stora handlingar böra, enligt Rec:s öfwertygelse, ur en dubbel synpunkt betraktas: icke blott — som man oupphörligt förmanar — ur deras egen tids, utan äfwen ur en allmänligt mensklig. Den hjelte, den konstnär, som endast för sin tid är stor, är — man säge hwad man will — i sjelfwa werket icke stor. Ty grundideen, den ledande principen, wilsans helighet binda sig icke wid tid och rum: de äro i alla tider desamma och blifwa det i ewighet. Men den man, som handlar och under handlingen ej wägledes af den usufwa förhoppning att hans land, hans tid, hans slägte med honom skall förtyrka ett steg närmare till sin fulländning, han skall aldrig i odödligheten intaga ett rum bland mensklighetens heroer. Men formen — det är sant — wärlar med tiderna: i sättes att verka är hwarje menniska mer eller mindre

sjettred vid sitt århundrade. Dömmet man således en hjelte endast efter denna förra inskränka åsigt, misstänker man menligheterna, för att upphöja personligheten: låger man åter hjeltens yttre och inre handlingar på den allmänna vägsfälen, så måste hvarje individ så mycket djupare sjunka, som den lefwat i en mera rå och barbarisk tid.

Ingendera af dessa synpunkter har närvarande Förf. walt: han betraktar allt i sin tids spegel, eller, egentligen att tala, i sin egen Korzebuiska. Det är lätt bearipligt, att denna åsigt måste vara den sämsta, den orättwisa man kunna finna. Innan Korzebue fattat sin historiska penna, har han, efter sina romanideer, uppjort sig ett ideal på en stor man. En sådan korzebuiske hjelte måste först wara utrustad med hela det adertonde seklers säkallade humanitet, hwilken werlden, därad af den präktiga beskrifningen, en tid nånde midhet, men hwilken man efterhand uppträcker wara föraktlig swaghet. En sådan hjelte måste framsörallt falla i convolutioner för en enda droppa blod; för sin Gud och kyrka må han för ingen del draga swärdet; sitt fädernesland och sin ära må han wäl nåddwänta, men endast i yttersta ögonblicket. Derjemte måste han i småsaker wara utomordentligt känslofull och gråtmild, för menlighetens stora anlagheter blind och kall, för religionens lifnåd; fördrifft utan lidelser, utan begär, utan lefwande intressen; ty ju närmarre — sågo Johis lärjungar som ännu mera konsekvent utbidat detta epikureiska slummersystem — menniskan kommer stenens natur, desto fullkomligare. Genom ett sådant sätt att se tingen, måste hvarje karakter i historien framstå i ett helt annat ljus, än hwarakt man hittills warit won, att beståda dem. Ju mera upphöjd en sådan karakter i werke-

ligheten warit, ju mindre passat den till en sådan måttstock, och ju mer måste han således sjunka på dessa herrars wägsfäl. Dersöre förnetras en af medeltidens sötteste herorer — Carl den Store — till en bloddröslig tyrann, en skenhelig bos, en fantast, kunsens bedragare och bedragen. Med denna i wårt sekel wäntliga åsigt har hos Korzebue förenat sig en egen contradiktionsanda, som gör honom så mycket ihärdigare i sina wilkoreller. Har man endast läst hans italienska Dresa hwaruti han försöker upprätta som konstkännare, wet man redan att denna författare ej will se hwad andra menniskor se, ej röras af samma föresmål, hwaras andra öddlige röras; med ett ord att allt måste skrufwas och omkrufwas för att fogas efter hans nycker och favoritsföresställningar.

Innan wi efterse hwad sennad denna parador-anda gifwer åt hans historia, innan wi i förhet pröfwa de grunder, hworpå dessa dommar hwila, måste wi först, för ordningens skull, angifwa bokens plan och innehåll. Den omfattar tidrymden från Tyska historiens begynnelse ända till Henrik's af Sachsen ödd år 1024 och är fördelad i följande epoker: 1. Utkast till Tyskarnes äldsta historia. 2. Frankerne. 3. Carl, den Store så kallad. 4. Historiskt grundadt omdöme öfwer Kejsar Carl. 5. Ludvig den fromme. 6. Carolingernes undersång. 7. Allmän Tillstånd under Carolingerne. 8. Conrad den Förste och Hindrik den Store. 9. Ottonerne. 10. Hindrik, den sista telningen af Sachsiske Konungastammen. Det första af dessa tidehwarf — fabelns — begynner (ifall läsaren will förbigå den forra episka invocation, som står i spetsen) på följande sätt: „En ewig dimma höljer alla folkslags ursprung: fabelaktiga sennader framskjuta ur dunkelheten. Äfwen Tyskarne känna föga se

na förskäde; knappast sät gamla fädernesland. Det begränsades på västra sidan af Niben, på den södra af Alperga. Norrut skådte Nord och Östertjåns vågor och kuster: emot östern hade Sarmatiska folkslag sät tillhåll. Det var ett kallt, otröstligt land: skogar och träsk bestötte till större delen des yta. På iniet måtte sanna den resande banade vågar. Ljus och värma trängde sparsamt genom ekars och tallars ändlösa hwall. Junga ädla frukttrån blomnade. Några rötter och wilba bår trisdes. Hafre lemnade södan: korn, mjölk och honting drickes.

Gärna röde den stolte krigaren Jorden: denna så ädla besättning kallade han Slavisk. Smärre hornboskap på frödigas betesmarker utgjorde hans rikedom. Hans hästar wore ej utmärkte hwarken genom utseende eller snabbhet, men de buro i krig ryttaren: deras fört var hans spis, deras gnåggande hans orakel. Slogarnes ewiga tyttnad afbröt af den ryttande wildoxen, under hvars jagande ynglingen pröfwade sät mod, och segrande prälade med des horn. Den irrande eigen betade på wildmarken hwardswer skånande fallar swåsmade. Silfriska wore watten: stränderna bestödda af båfrar. Guld och silfwer kände Tyttarne, till all Guds nåd, icke: jern sögs. Häret war deras lifswynt. Saltkållan och kistocken kryddade deras mat. Naturens behof syntes också wara grånsen för deras begär.

Stora, guldhåriga, blådada wore de alla: krig deras lif, frihet deras själ, springande, löpande, simmande deras konst, trötthet, köld, hunger deras trors: trogna anhängare af sådernas seder, men lårostriga och bildsamma. Säte uti städer, dem de liknade wid jagtnår, blott i hyddor och klustor bodde de. Nowarne, nedsjunkna i slottweri, smådade deras färskhet för friheten. Om Chauxerna berättade

en: att de bebodde kullar wid Nordstån, twensne gånger dagligen inneslutna af hafwer, än liknande simmande, än flöppbrutna. Han kallade dem ett eländigt folk, hvars söda war fisk, och dricken regnwatten; icke bestmindre offskodde de Romerska trädbomen högre än öden, emedan friheten gerna smeker armodet.

Nånga stammar, oftast likwande fins emellan, bodde spridda inom föränderliga grånsor. Hwarje Tytt war i sin hydda eller kulla oinskrånkt herre och domare. Att röfwa inom grannens område medförde ingen wansheder. Outsläktlig brant hämdlofsnaden emot förolämparen och hela hans släkt, intill des en släkt försonade den förolämpade. Emot fiender war Tyttens grym: otwingbar hans böjelse till drockenskap: spel en passion som, sedan allt war försoradt, wågade friheten på sista fastet. Med sådana laster ärföljde stora dygder. Olyckan eller den hjälplösa älderdomen funno medlidande och bistånd. Öpplösigt war släktens band, bitter smärtan wid en wåns förlust. Wårbande moderstärlet omgaf barnen, menniskofärdet äfwades emot främringar, dem en helig gästfrihetslag skyddade; äfwen emot fjenare, hwilka ofta förde blott namn af lifegna.

Hwarje fri man wor Soldat: hans wapen stridsryttan, en stöid slårud af wide, en klubba af trä eller sten: hans härfri ett forl som, under beständigt tillagande, slutligen liknade wågornas brusande. Slafwen ensam stek, wid lifwets förlust, ej föra wapen; ty de akrades lika högt som husgudar: wore den förskäddes arf, de nyttigas hemgift, och lekens smycke i grafwen. Deras förlust i slaget medförde årens förlust, likasom flykten. Sjelfwa fienden hebrade Twiska tapperheten. Nakna gossar dansade redan emellan dragna swård. Dwinnorma stridde wid männernas sida, eller

livade deras mod, under slaget. Fursten kämpade om segern, för Fursten hans folk: att öfwerlifwa honom, om han föll, war skymfigt. Genom hästar, wapen eller byte, belönte han sina krigare: jord ägde ringa värde; dock torde Länsförfattningen här finna sitt ursprung. De tappreste bland de fria, eller de förmögna, kallade sig redan adlige.

Skrikkonst ickeblef främmande för Tyskarne, och Romarne bemödade sig förgäfves att uttrycka de råa tonerna af deras språk genom Kristeckan; deras Barder sjöngo hjelteqwäden till harpan: deras Sångere woro folkets osäkra tideböcker: des skådespel wopendansar. Erådet gaf sin bark, djuret sin fall till klädnad; längre fram lärde sig qwinorna att wäfwa linne eller ylle. När hogen för präkt fann ingång i Tyska Rogarne, och Tyska rånor gern brämade linnekläder med phenicisk purpur, eller männerna blefwo lystna ester wapen och win, kunde de i utbyte ej tilljuda den främmande främaren annat än skinnwaror, eller människoguldhår, hwarmed de Romerska qwinorna, och de qwinliga Romarne smyckade sig, — eller människor, hwilkas bojer krig och spel sammansmidet — eller gäshänder för maktighetens hwilobäddar.

I utskollade ektrån swäfwade de omkring på watten. Ester att af Romarne hafwa lärt att bygga skepp, blefwo de sidsörware. Saktagandet af månans skiften war deras hela stjernkunskap: erfarenheten deras lärokonst.

De lydde under Konungar och Furstar, med inskränkt makt, till hwilka de erlade svar samma men frivilliga gärdar. Öfwerläggningar om allmänt wäl stebde i folkförsamlingar: presten bød tyfnad, Fursten talte, folket bestod. Erfarne gråhåremän, dömdo, och ärnjeds högsta öfning. Furstarne stelfwe, hälsade med domartiteln, ansågo sig derigenom

bedrade. Straffen stodo i förhållande till sedernas råhet. Mordaren fann förskoning, men lärtningen quädes i läret. Kroppstraff wäcker affky.

I mörka lunder offerade Tyskarne åt sina Gudar: är den wäktiga Wodan, den dunbrände Thor, den älskande Freya. Äfwen menniskoblod rann wid deras altaren. En sägen går att de förärdade offren. Fast tro på ett tillkommande, å andra sidan grofwen, ingaf förakt för döden. De hoppades i Wallhall få klanka ett kostligt öl ur sina fienders huswudskälar. De hästar, hundar och knektar, den oflidne måst äffat, tog han med sig i griften. Kärlek och stolhet uppreste grafhögar eller segeriecken af sammanhopade stensmassor. Profeterande möre plögade umgänge med Gudarne, och herrskade genom orafel-swar. Ännu är namnet Welle da berömt (berömdt. Gorf. har dock sagt: namnkunnigt, fräjdadt).

Denna målatag, ehuru wäl — ihynerbet om wi skola sätta förtroende till Fr. Schlegels bländande rassa, — något öfwerdrifwen, har wisserligen i det hela förtjensten af sanning och ett läte, angenämt skrifslät. Men den förwa förswinner från Gorf:s papper, ju närmare han nalkas medeltiden. Ihhynerbet förtjenar den afdelningen, som är öfwerkritwen: Historiskt grundadt omdöme öfwer Kejs. Carl, någon närmare uppmärksamhet. Wi förbigå den onmärkningen att en sådan undersökning icke står på sitt ställe i en egentligen historisk composition; der läsaren will sjelf se — icke se hwad Gorf:taren ser. — Sann och omwändig bød i alla fall en sådan ransakning wara.

Gorf. medgiffwer till en bdrjan, att Carl utan fråga war sin tids största fältherre. Hade Gibbon ej redan med förakt talat om

Carls bragder, kånhandas Kusle Kozzebue varit af en mæstet mening. Derefter anföres åttiofylliga sön, som förklarar för politiska mistag. Men det fordras en djup blick i tidernas inre väsende, för att med så mycken eroghet kunna afböra, hvilkendera af dessa handlingar war oklof, hvilkendera wis. Och denna blick öfwer en tid, som ligger tusen år bakom oss, från hvilken så få lemnningar återstå oss, månne Kozzebue äger den? Jctt heller bewisar den flitfogaa utgången genutgångens omisshet. R. nyttjar dock denna slutledning. Men då Carl såsom merendels, i sina fördraganden wunn framgång, heter det att „hyttan godgjorde hwad hans statskonst försehlade.“ — Strax derpå beskjules den store Carl för en hyttlad gudakriget (år. 1777), och såsom prof derpå anföres — att han öf skaffade misshet, att hans lagar word på engång werksamma och tillika milda, till och med mildare än billigt, att lifegne i hans stater behandlades med mera menfslighet än i Italien, att hans munt war rikshattigt, hans hus hällning förhöfllig m. m. Carl insöde rion desafgiften och de så kallade Sendgerichte och deraf dragis det resultat, att han icke war god lagstiftare. — En half sida längre ned yttas det åter: „Många hans förfatningar woro ögonfentligen grundade på egen uppmærksamhet. Ofra sammankallade han folk-för samlingar, wid hwilka tillfällen alla förpligtades att afslägga berättelse om hwad märkwärdigt uti deras prowinsier sig tilldragit, och att beswara Kejsarens forskande spöremål. Framförallt brukade han fråga: om folket wore tillfreds? hwarom icke, huruwida dess bewår kunde afhjelpas? ofra ingick han med alla uti rådslågning derom. Här undfingo åfwen Biskopparne, Abboterne och Grefwarne del af nya lagar. De ålades att, wid hemkomsten,

hwar och en i sitt område, kånbrä dem för folket, och att ingiswa de noggrannaste berättelser. Carl walde åfwen fleke, redlige män, eller äminstone sådana som han trodde wåga det, och utrustade dem med förskrifter och fullmakter, för att resa omkring uti landfläpene, och hånna alla misshet. De kallades: Herrns Sändebud (missi dominici). Debutom erhöil en och hwar tillräde wid beswret, för att personligen förredraga sina beswret. Den resande ämjet ej allenaft Monarkens beskjedd, utan åfwen fri fördring från hans gods. Man ser huru allwärtigt han bemödade sig att, i smått, handhafwa den råcpisa han sått sig gåta i store. Ut medlen ej woro tillräktige för ändamålet härredde af rikets ofantliga widd, och dertill war han återigen sjelf skuld. För inre lugners bibehållande såfnades en stående krigshår, ehuru han ågde fasta borgar och wassaller; de sistnämde hwarje ögonblick färdige till uppbrott.“ Ut dömma öfwer Carl såsom lagstiftare, dertill saknar Ricc. tillräktig kånedom. Men då det lägges Kejs. Carl till last, att han ej höll en stående krigshår, har Förf. glömt att denna uppfinning gjordes långt efier hans tid. Men folken — blewo de genom denna nya ordning lyckligare? — De wettenskapliga insigter, en del tillagt denna hjelte, frändömmet Förf. honom med råtta: man kunde i nionde seklet wara en stor man, utan att kunna skrifa sitt namn. De behöfwes ej till Carls åra: nog, om han wiste mera — eller så mycket som sin tids förstar. Det gifwes tusen saker, som en folgoffe wid tto år wet, dem en Julius Cäsar, en Carl den Store, en Engelsbrecht icke anar. Men hwad följer deraf? Carl ålskade wettenskaperna och ålskade läkning — åfwen Författarn tillstår det — ehuruwål hans boksamling endast bestod af femtio böcker,

hwarof endast emenne word elassiske författare och sora eller fem häfdatecknare. — Carls omvärknad för skolundervisningen är allmänt bekant. Musiken och byggnadskonsten gynnas. Äfwen Tyfka språket föräblades; och af då gängse fornaldriga hjetesfänger föranstaltades en samling. Förf. nämner ingenting derom. De andliga förmanades och erhöilo ofta förebräelser för deras sedesförder, okunnighet och brott. „Men hwarför förmanar han blot? Hwarför straffar han aldrig?“ frågar Förf. och anmärker, att Eröfrare aldrig wäga wara kristne, och att Carl ej heller war det! — Sjitt lefnadsfärd war Carl märlig och okonstlad. „Hans tassel belastades ej af många rättier. Det wästra, längst för detta bortlagda, bruket att, under märliden, föreläsa goda böcker, insbrde han, och hörde framförallt gerna den helige Augustins afhandling om Guds stad. — Blot wid sora högtidligheter, eller Sändebuds emottagande, bar han guldwirkad rock, för med ädelstenar, guldspänne i kappan, guldkrona på hufwudet, och ett swärd utstradt med dyrbara stenar. För öfrigt skilde han sig uti klädsel söga från den lägsta bland folket. — Hwardagsdräkten bestod uti listroja (wamms) och byxor af linne, som hans hufvud wäste, en rock kantad med sidenband, af flera färgor, lindade om fötterna, och understundom en hwit eller grön kappa. Om wintern bedäcktes hans bröst och arkar med ett listycke af utterskinn. Sitt swärd, med gehång och fäste af guld, bar han alltid wid sidan. Detta war så tungt att, nu för tiden, en enda person swärligen skulle kunna lyfta än mindret söra dersamma. Om de förnäma anskaffat sig hyppiga klädedrägter, eller rika welswerk, från skämmande länder, så gjorde han, i sin färskinnspels, narr af dem. På en tid då de punnbärligaste tillwerk-

ningar kommo endast från qwinno-händer, såg man äfwen Carls dötrrar spinna, sticka, sy och wäfwa. Hans gemåler förtjente namn af hufvudbrar; under deras uppfigt woro skatt och klädkammare, hwarinur de ärligen södras de en frisrock åt hwarje vasall. Carl war sju fot låg, starkt byggt och wäl wärd. Han affskillas föröfrigt med frolig näsa, ljusa genomerhängande ögon, ett gladt ansigte omgifwit af silfwerhår, rösten angenämare än hans manliga gestalt tycktes löfwa. All spåkning war wäl beswärlig för en sådan man. Emellertid kallade honom bönen, eller den sjerns bestredda himmelen, hwarje natt från sin bädd.“

Sedan Förf. fluttigen omnämte Carls stora fläcklighet i kroppsbüttningar och riddarwärd, stannar han ärligen i sin på förhand afkunnade dom, att denna man war „en stor sätcherre, en ofta oflok statsman, en nyckfull lagstiftare, en kraftfull regent, en wetskapernas wän, en andäktling (frömming) en kristlig, wällustig, herrsklysten, grym, menniska“ och uterst uppdrages en parallel mellan Carl d. Store och William Penn — och — „hwilkendera af begge är den Store?“ — frågar nu Förf. Wisserligen en orimlig fråga. Ware det länge från ej att nedfatta den ädla, menniskwälskande Penn — men thronen och en i alla elementer gåfande tid fordra andra dygder, andra privatständet och ett förändradt tidlyne. Lika lieret Penn skulle warit fläcklig att bära Frankernes spira och att söra swärder bland skaror af påträngande wildar, lika lieret skulle trostigen Carl haft sinne att, i Amerikas skogar, grundlägga ett whilanthropiskt samsund. Men när skall menniskan upphöra att wara orätwis; att fordra roser af eken, och wed af rosenbusken?

Öfversättningen, så widt Nec. kan döma
 ma utan att hafwa tillgång på Originaler, är
 jemn och ledig, ehuru ärfkälliga tyfka talesätt
 utan möda skulle kunna uppskådas.

Allmän Öfversigt af Alla Länders och Stä-
 rers Historia i Ekonomiskt och Statistiskt
 hänseende, samt en Blick på deras till-
 stånd år 1811; af N. v. Bocke.
 Stockholm, Strömholm, 1816. 288
 sid. 8:o.

(Slut fr. N:o 33.)

Wid beskrifningen af Frankrike (sid. 87
 — 126) och Storbritanien (126—157), ly-
 nes det, som Förf. verkligt velat göra oss
 war af hvad tiärln löfwar, — Staternas
 inre historia. Men länge förblifwer han icke
 denna grundfats trogen. Då han öfvergår
 till de andra länderna, äro en mängd faktiska
 uppgifter, anmärkningar och reflexioner ka-
 skade om hwarandra, utan ordning, utan
 samband. De wäsentligaste urkunder och upp-
 lysningar hafwa icke sållan blifwit meddelade
 i noterna, som derföre ibland blifwit wid-
 löftigare än själwa texten. Äfwen det in-
 stränkta rum, inom hwilket Förf. kunnit sig,
 har i sin mån bidragit, att lemna läsarens
 fördringar orillfredsställda. Ty, sedan man i
 ex. läst Förfes uppsats öfwer Sverige, hvad
 ökad känndom har man wäl förvärtwar sig om
 detta londs wäxande kultur, statshushållning,
 och utvecklingen af dess inre krafter? Våren
 dömmes self:

„Hos Swenske herrar och män lefwer deno-
 na onda, som är herafolk egen, och hushåll-
 sam ordning, den naturens sparsamhet (ins-

fränkhet i medlen, att öka inkomsterna) gör
 nödwändig. Öfwers nödwändiga behof måste
 förwärfwas genom mödosam slit; intill 16:de
 århundradet, sedan äfwen de Finnska nomader-
 ne efter 1156 i långvariga krig twungos till
 kristendom och återbruk, fladdes det genom
 jordbruk ensamt; mellan det spridda landslo-
 ket är handel och gemenskap ofta omöjlig, alla
 tid beswärlig; blott en näring har från ural-
 minnes tider här blifwit detfwen: bergbruket.
 Öfriga stedsmanne näringar delte och
 drogo sig först långt efteråt till centralpunkten;
 sérut sérslag Hansa Sverige med sådana was-
 tor. Sedan folk mängden tilltagit, kommo
 de andligas gods åter in uti handel och rörel-
 se, och wid ökad penningeomlopp fick nästos-
 nen håg och kraft till utländska erofringar. Hvad
 förslågen verkade hos de öfriga nationerna,
 det verkade krigen i Tyskland för Sverige;
 nu wakenade hägen för sjöfart, handel och nä-
 ringar. Ännu wet man, att 1641 det förs-
 ta glasbruk, 1643 en stärkefabrik och wid
 samma tid flera manufacturer inrättades. Kris-
 get och freden gaf Sverige starker i guld och
 silfwer, men äfwen dess Store nya behof,
 dem landet icke kunde tillfredsställa; folkman-
 gen tilltog så, att sådeswårten icke mera räcke-
 te till behofwet; och stakterna förswunno åter
 hastigt. Fordegenomen är i adelns, städers-
 nas och böndernas händer; de hafwa säte och
 stamma på riksdagen, och bewilja statsinkom-
 sten, hwilken 1696 reglerades på ett sätt, att
 nationen förefenar beröm, hwilken så tidigt,
 så riktigt och med sådant luan bragte grunda-
 ideer till utöfande, hwaröfwer hos stärke
 folkslag strömmar af blod flutit; kongliga stas-
 ten, kostnaderna för krigswården, sjömoge-
 ren, logskippningen och förvaltningen blifwo
 ärfkälla och bestämda. Såsom den lifliga na-
 turens grundfaste är spenbart i den granitrygg,

som vi kalla Swertige, så äro också grundbeerna i folkets urförfattning öfwerallt synbara. Landwårnåpligen upphöjde aldrig någon tid; landelagen är begriplig för alla, bonden känner den; öreda och förwirring i fråga om jordegande råten är obekant; fattwåsen det enkelt: uppbårande af accis på landet skulle förorsaka mera kostnader än inkomster. Konung Gustaf III. wille göra brånwinet regalt, då sade Erkebiskoppen i Upsala warnande: „att Konungen skulle lemna Swenskarne deras Gud och brånwin i fred.“ Statens hushållningskomster inflöta af kronogodsen, i synnerhet af bergwerken, och af den utländska handeln. Om utwidgningen och inkränningen af Konungens rättigheter har ofta blifwit strid; i grundförfattningen sät ingen ting ändra sig. Revolutionen träffade barnlig egenförmågen på thronen. Då detta blef synbart genom landwårnårens uppoffrande, förlusten af Finland och en total förwirring i statsushållningen, hjälpte sig nationen.“

Om man osträfnar denna brist på enhet i planen, om man ej har afseende på det ofullständiga i dessa statsbeskrifningar medger Nec. gerna, att man här träffar så många mindre kända uppgifter och många verkliga så genialiska anmärkningar, att denna bok med rätta ryckes hafwa förtjent sin öfversättning. Förf. har begagnat flera nyare icke allmänt kända, och så widt Nec. hafte tillfälle jemföra, pålitliga källor.*)

*) En granlagen kritik skulle dock här kunna uppdaga åtskilliga mer och mindre arundade uppgifter och förefällningar. Strax sid. 1 talar Förf. om China, såsom en ofantlig slätt. Örigtigt. China är icke mer slättland än Spanien. Endast Pesheli och de landsträcker, som ligga på bmsé sidor om de stora floderna samt en del af södra kusten äro bergfria. — Några sidor längre bort heter det också „att hwarje religion der är såld.“ En religion är icke såld, när man af inga andra orsaker än för Trons skull

deresland saknar en fullständig statistisk lärobok, har det förwånat Nec. hwarjör ej utgifw. såfäst sut wal wid någon af de många skrifter i denna wäg, som Tysklands senare literatur tillhörer. Nec. känner wal ingen, hwaraf han skulle wilja tillstyrka en öföändrad öfversättning; men endast en förswennening af den bekande Schummel, ett sammandrag af den digre, förmycket widlöftige Meusel skulle t. ex. wisserligen gagnat wår literatur wid mer än nu anmälda skrifter. — I alla fall hade dock öfwerf. kunnat bespara sig mödan att förtolka den så kallade Blicken på år 1811. Året 1811 är år 1816 icke mer intressant än år 1812, 1813, 1814 eller 1815. År 1812 eller 1813, då måhända Originaler i Tyskland utkom, kunde denna blick på det siff förflutna wara mera underwållande. Då besunno sig Staterna ännu i det sticket, hwar Napoleon's jernarm inkrustat dem. Sedan nästan hela Europa numerat återwändt till det gamla, så är denna widlöftiga måning af år 1811 så mycket mindre gällande.

Öfversättningsförf. äro i wåra dagar så allmänna, att Hr. Wase måste wara nöjd med det sätte, hwarpå han wid sin förskytning på swenskt jord och grund blifwit behandlad. Hans nationella härkomst förråder han dock beständigt på tungomålar: t. ex. i dylika germantåmer: — s. 21 „harmlos (harmlos betyder på wårt språk ofskuldsfull), folk af fromtrogna Hinduer; — sid. 51 „der wilja och kunna är, der är och verkställighet;“ — sid. 157 då trädde Araberne till och blifwo herrar öfwer landet, i stället för: då inkommo Araberne o. s. w.

När i siettrar, hudskågor och kindpuffar des medlemmar -- och af sådana exempel öfwerfödar Chinesiska historien sedan det frångåa kristreligions-plakatet på 1660-talet. Indar och Araberane lefwa wal också i China, men i såga mindre betryck än i Portugal. Utom des hafwa de sekter, i hwilka de öfrige egentligen infödde äro splittrade, här samåt annorledes uppväckt förfärliga och thron. omkärnande revolutioner.

L i t e r a t u r - T i d n i n g.

N:o 35.

Erbdagen den 31 Augusti

1816.

R e c e n s i o n :

Carl Gustaf af Leopolds Samlade Skrifter. Andra Upplagan, öfversedd och tillökkt. 1:sta Bandet, Stockh. Elmén o. Granzberg 1814. 515 sidb. — 2:dra Bandet, Schm 1815. 518 sidb. 8:o.

Storion är hafwa förflytt mellan den första Upplagan af Hr Leopolds Samlade Skrifter och den, hvilken wi nu emottaga af Förstas hand. Tiden, i sin ewiga, oupphörliga framfart med sig förtryckande menniskan eller förbisillande den, som ej will eller måktar följa dess ståt, har under dessa år inom vårt festerlands intellektuala område begynt utveckla glada och fruktbara verkningar. Religionen, plundrad och af stråcka bespottad, går att i sin urgamla gloria återtaga det yppersta rummet i helgedomen: filosofien, hvars wälnad oss wisseledde den bedragne till de öknar, der ingen sol och ingen sjerna tindrar, och öfvergaf honom hämsitt åt sig sjelf, twiflet, mörkret och den ensamma förwifflan *),

*) Denna åsigt af en, genom franska encyklopedistiska grundsatser, grundad Religiositet och en för det heligaste nywäknad bättre stämning, må

wänder åter med sin strålände fackla och leder den samlande emiffarn till korset och andaktens thron, och sedan hon uttalat alla den werldsliga wissdomens ord, inwiger den renade i Kärlekens och Trons mysterier. Äfwen i konstens werld har en sönare ljusning tändt sig. Dess idkare, som upphört att betrakta sig som ett frå bestående att ån för fullwurna barn rimma de första förstånds-läroorna, ån med poetiska halmstrån risa jättar i dårskap och odugd, ån med ohöfswiska uppdrag och krumspång roa en flock af omyndiga, jollrände wareser, — förkunna sig nu såsom prestes helgade att för de dödlige i särgor, gestalt el-

ej räknas till de sätter, som man endast hörde ett wikt parti i Witterheten upprepa och hwarpå man således ej tror sig böra akta. Man kan i detta fall återopa wittnesbörder, som icke sola jäfwas. „Under det man, — heter det i Cleri Comitialis Circulaire af den 9 Aug. 1815. — å ena sidan, erodde upplysningen tilltaga och sprida sig till alla kretsar: under det man såg formen för både den offentliga Gudstjensten och den enskilda andakten stämpas af tidens odling och smak: — kunde man, å andra sidan, ej undgå att anmärka en aftynande religiositet, en alltmer sig utbredande lättfinnighet, en tilltagande ljumbet eller köld för

ler toner förfinligadt uppenbara hvad tankan med möda förtar och hjertat dunkelt onar. Det är sant: ännu har ingen gentus i fosterländska poesian, i en stor och mäktig Skapelse, framställt ett verk, hwarvid wi med hänryckning dröje: ännu wänta wi af lyckligare, warmare dagar mognaden af de nyplanterade wäxterna. Men Kritikens swärd undandröjer, med aldrig hvilande arm, hängen och rikt-larna: fruktfrukterna äro hämtade ur drifhusen och planterade i fosterländsk mark och under den oböjda himmelens ögon, och nationens wäknande sinne för högre själslyftning, för allvarsam wettenskaplig odling och fantasins under, är den leswande sol, som — i stället för det förra gullhaglet — i lusten uppkallar de fria plantorna. Om de blommor, som wi se knytas, spara sina frukter åt ett annat släkte; är deminstone wissheten om en bättre tid, den rikaste, om också enda, belöningen för

heliga föremål, som, i synnerhet märkbar hos den flera mängden, hotade att medföra ett sedesförbät och en characterslöshet, af lika wärdliga följder för kyrkan, som för Staten, för menniskowärden som för nationalandan. Hwar ligger orsakerna härtill? Döksom det icke! De liggas, till sin dygaste del, i det näst förflutna Seklets anda, som ej upphör att wara werksam, till des en bättre anda upplifwar masan af de menckliga begreppen och begåven. . . Wi tale om dessa wärdigare, des sa oftare förnyade försök, genom hvilka man wille nedfatta Religionen under den werldliga Wissheten, låta henne efter dennas inkränkta mätklock pröwas och förändras, och trodde sig göra Gudi en tjänst dermed. För att framkälla hennes wäsende wänt äspädligt för en tid, som skulle begripa allt eller författa allt, ryckte man Mysteriernas heliga sjäa från hennes anlete, och bortgömde glorian, som af allder omgiffwit hennes wärdnadswärda hjäsa. Hop-pets ankar nedföll ur en hand, som twingades

dem, som efter måttet af sina krafter medwerkat att bereda den. De komma, dessa tider af urgammal ära i Swearnes Skaldskap, säkert och ofelbart: och ljuden af de engliga sängarnes lyra, som ännu tjusande flaga kring våra själar, förkunna aoningsfullt antäget af klarare, lyckligare tider.

Och när den kommer den tid, då ljudstiernan, icke mer stidande med skuggorna, framgår såsom sol på Nordlandets himmel, huru skall då, frågar man, Leopold bedömas? Han, hjälte och representant af ett eget tidschwark inom den swenska konstens krets skall han äfwen i ett följande anses stor och hög; skola hans bemödanen wärdas, frukterna af hans werksamhet wedergwicka och hugna en sen efterwerld?

Och detta sträfande och dessa bemödanen, hvilka äro de? — Är Leopold en af dessa herrlige och mäktigt frambliftrande ge-

att hälla sambällsmittans lågare werktig: och hennes skuldra, som burit det heliga korset, Eroens och Rärlekens segerbaner, nedrycktes under Morakens tunga och kalla stentastor. Omflädd efter nyckerna af tidelynnens förändriga smak, omskapad efter belätet af hwarje nytt filosofhem, war hon ej mer den sublimes, den ljuswa, den mäktiga Lifwets och Dödens Lärarinna, som, införd i werlden af Jesus och Hans Apostlar, hugswalade hjertat, stillade begärens storm, helgade wiljan och tillfångatog ett upproriskt, ett misleddt förnuft under Eroens lydhad. Förbraktad af den sjelfstaka Wisdomen, oigenkänlig af den fromma ensalden, maktlös och utan swar för de usla dödliga, som begärde säd och råd och ljus och tröst, bland lifwets prestesser, bland lekans ommärklar, i tidens tåfnar och dödens natt, förwandlades hon småningom till en flugga utan kropp, eller en kropp utan lif: medan hennes rena wärelse, hennes leswande anda syntes ättmer förswinna ifrån jorden. . . Werder! Wi hafwe

nier, som likt Dante och Shakespeare, med ewig nödvändighet skapar sig sjelf och tiden? — Nej. — Är han då bland dem, som beträddande en mera femnad bana, väckt återklängen af forna skalderjud, eller sökte han med hemlarde sånger, eller med toner, hämtade ur sitt bröst, röra och förtusa? — Gärader. Men hvem är han då; hwad föröd emottager då fosterlandet af hans sång, hans lif och warelse? — Efterwerket skall beswara dessa frågor; och om redan Nic. Åfwen nödgas tillärfäna sig rättigheten att konhända i förtid afgifwa sin röst: Kan han återminstone, owaldig äfädare, afsmunna den med

fett följderne af dessa människofunder, wi hafwe beklagat det menliga högmödet såfångliga hemdbande att mäta Guds djuphet och gudskäftighetens stora hemlighet; men. . . menliga beten kan blott en liten tid förwiskas af falliska sten, men hjertat och sanningen skola återtaga deras rätt. Förhödnad och triumferande skall Evangelii gamla lära framstä, på gruset af Neologers fallna systemer och motståndares splittrade wäpnen. . . Man upphör att blygas wid Christi Evangelium. Man återkommer allt mer till behofvet af dess ledning och känslan af dess kraf. Man ser werldsmänniskan lemna sina jordiska besyrr, för att bedja och lofwa Gud med den rop, som i Zion högtid hålles; man ser, i själwa hufwudstaden, höga och låga samla sig kring trogna lärare, som predika den korsfäste Kristus, till härtning och tro, till samwetsfred och försoning. — — I en senare skrifwelse af Swenska Kyrkans wördade Hufwud till W. Presbyterkapet i Erle-Stiftet heter det vidare: „Den förflutna tiden, så diger af stora swantliga handelser, har varit en Herrans hemskelsetid: en tid då människorna, mer än någonsin tillföre, fått erfara, huru såfångliga alla deras förretag och ansträngningar äro, då de, i sitt blinda högmöde, källa sig från den ewiga Ordmin-

det lugn, hwarmed fällan af samtiden samttdens handlingar bedömmas. Ty en stark gränsmur har höjt sig mellan den tid som begynd är, och den bortförande, till hwilken Hr af Leopold hörer: passionerna, stentligheten hafwa upphört, ty hwar och en har redas uppkållt sig under den kända fanan, och man behöfwer icke tränga hwarandra, då den ena belen långsamt och mådosamt sträfwar tidens ålf uppföre, och de andra åter med strömmens fart bakom synkretsen nedla är oceanen.

Hwad anspråk och förhoppningar Hr af Leopold billige må göra sig, att så länge Swensket

gen, och willa förnä något — utan Gud; men också en tid, då lifsens och hugiwalefens Ord, då Christi Evangelium, i trots af Ötröng och Gudsbehrens stämplingar, i trots af den falliska Wäshetens försk, att draga det ned i kretsen af den naturliga människans fättning, i trots ändteligen af den sigstigtighet, den sjumhet, den afdomning för det Heliga, som hade bemåskrat sig de flernas sinnen, wisat sig såsom en Guds kraft till salighet. — — Man läse vidare de märkwärldiga discusionerna i PresseStåndet under förf. Riksdag angående en förbättrad Bibelöwersetning — man läse äntligen Dr Wallins förträffliga, i No 29 af denna Tidning anmälda Tal hållet i Swenska Bibel-Sällskapet.

Noten och grunden till dessa med rätta öfwerklagade förwillelser ligger således numera i öppen dag. De hafwa nemligen utgått från samma Skola, som, sedan dess dyrfan för tjugue år sedan upphört i Europa, nu endast har sina beundrare qwar i dess eget fosterland och — i Sverige. Det är sant: dess religiösa irremeningar föröfra sig icke mer! Men man fortsar att hos oss wörda dessa människor, utan tro, utan hjerta, utan lefwande kärlek, utan aktning för de gudomliga samningar, såsom poesens måtare, såsom den senare europeiska culturens härolder!

språk talas, aktas och äskas af Swenska
 Hjertan, öfwerlemna wi åt läsarens egen
 domsrätt, sedan wi, genom analys af Hr af
 L:s förnämsta skrifter, sökt göra wägen mera
 öppen för sjelfspröfnigen. Wore of tillåtet
 att tro Höf:s egna försäkringar, tio och tio
 gånger upprepade i hwarje dedikation, hwar-
 je nytt föres och estertal, i alla noter och om-
 märkningar, så säge han sjelf söga utsigt der-
 till. Men wi äro för wana wld detta modes-
 tiens älskwärda språk, för att deras lära wälla
 of. Hr af Leopold drifwer denna blygsamhet
 till den höjd, att han uttryckligen fordrar af
 sina läsare att de icke skola inbilla sig att det
 porträt, som ärföljer denna upplaga, alldeles
 icke, blifwit aftecknade „med hans wilja eller
 enligt hans råd,“ och att för dem som ej
 härom äro fullt öfwertrygade, skall Ugifwas-
 sen, (menas: Förläggaren,) som ensam är
 skuld härtill, i denna wigtiga omständighet
 lemna sine bevis. Igenkänna wi i den utom-
 ordentliga wigt, som lägges på en dylik toi-
 lett-angelägenhet, språket af en man, eller
 af ett behagsjukt fruntimmer? Men det är
 dylika kraftdrag af sjelförsakelse, som sätter
 läsaren i förtjusning. „Herre Gud! hwad
 den store mannen är modest! suckar han,
 märker ni inte det, go' wänner och ni ropar
 inte ert plaudite!“ Hr L. har till och med, att
 göra sig ännu mer intressant, warit nog swag,
 att såsom reban i denna tidning är anmärkt,
 à la Voltaire, som äfwen i ett halft sekel dag-
 ligen och för alla menniskor förespådde sin su-
 ra hälsansfärd — coquertera med en annalkan-
 de död och göra en allmänhet till äffadare af
 physiska lidanden, som en stark och hjeltemo-
 dig själ helst äskar att undångömma för werl-
 den. Wi se af allt detta, att Hr af L. är
 odöfvertråfflig i konsten att skrifa på effekt
 beräknade företal, så länge den öfwerenskom-

melsen är gällande, att en författare i samma
 mån skall ödmjuka sig, som han vill blifwa
 berömd. Nec. kan här icke hindra sig, att
 ferdälja en liten anekdot, som nägot målar
 det hyckleri, hwarmed denna öfwerdrift af
 sjelförsakelse någon gång är förenad. Nec.
 kände nemligen en ung man, som en tid up-
 pehöll sig hos en förnäm och witter man,
 hwarest han war tingad att sirlige och smak-
 fullt renskrifwa sin gynnarens poemer och witt-
 terstyckstycken, dem denne, så förerråffliga
 han förmodligen än inwertes ansåg dem, af
 idel modesti (han dref således modestien till en
 höjd af virtuositet, hwartill ännu ingen
 tryckt författare hunnit) icke sjelf wille
 låta trycka, öfwerlemnande denna omsorg åt
 sin „fils ainé,“ hwarföre de äfwen än äro
 otryckta. Men utom denna slyfsättning
 hörde det äfwen till Copistens pligter, att
 kraftigt vederlägga sin Patron, då denne sty-
 ke för stycke nedlät sig att tadla det och det
 uttrycker, den och den versen i sina egna poe-
 mer, och beklaga sig öfwer den eld i santas-
 tien som hindrade honom att rimmer diffi-
 lement! En dag, då den afhörande war
 mindre ifrig än billig att motsäga sin beskyd-
 dare, utan till och med här och der lemnade
 honom rätt, blef denne ganska ond och utfor
 förfrad: Herre! ni försäkr er inte på, hur
 en författare är modest! Jag war i somras
 hos Lehnberg, den store Lehnberg, ni! Och
 han läste för mig sina predikningar! Och jag
 hade det wetter att berömma dem, ni! Men
 han sa: låt bli det der, för jag är så fastligt
 modest, så grusligt modest, Herre! Så mo-
 dest, är wår Lehnberg, ser ni: och så modesta
 ä' alla stora män, ni! Och — (med en sin och
 gnällande edst), — så modest är jag med,
 Herre!* —

*) Mag behöfwer ej hafwa fört Lehnbergs ädla

En oestertänksam läsare skulle af dessa erofringar kunna lura, att vi uppträda såsom försvarare af det Horatiska sublimi feriam. . . .
 Iwertom tro vi att en ädelt stor menntiska aldrig uppblåses af högmod, en idealet, hvar till han ewigt och så långt sträfvar, uppfyller hans själ med en oupphörlig längtan, ett innerligt begär att i en ny sspelse komma sig må närmare — och denna känsla är icke skicklig att väcka en plast och dåraktig högfärd. Men har han i sin konst hunnit till ett visst måsterskap, måste dock anblicken af fulländade verk, åtminstone wisa ögonblick af hans lif, ingiswar en lugn och stilla glädje, hwilken han hwarken kryptiskt uttrycker eller gör sig möda att hycklande förddisa. Ty lika litet höra wi en stor och sann konstnär oupphörligt håra sin ofskicklighet i munnen, som wi se en hederlig man löpa kring torgen, ropande: hör, gode folk, mig som ni anser för en så i botten bekedlig menniska, wer ni hwad jag tror om mig sjelf? Att jag är Purk, en bedragare, en skålm? Eller hwad menar wäl ni, go' wänner? — Det är sant: liksom ett ungt heltesinne någonsång kan gå för långt i begrepp om sin manhaftighet, så måste man åfwen stundom förlåta unga författare, om de ojemt wåga sina krafter mot företagens swårighet. Men det är förhoppningen om de ädlares bifall, sjelfstiltroender och ärelystnaden, wida skild från säsångan, som endast är en egoistisk känsla af personliga, inbillade eller werkliga företräden — som appellar ynglingen till stora företag, gifwer honom makt att kämpa mot hindren, och tröft i de wemodiga stunderna af hans lif.

och upprigtiga karakter, för att inse, att denna anekdot war en af den förnämna Herrens för tillfället uppsunnen historia.

Första Bandet af Hr Leopolds skrifter, som äro ämnade att utgöra 4, innehåller författarens samliga dramatiska arbeten, med tragedien Oden eller Asarnes Utwandrung i spetsen, hwars plan wi nu gå att undersöka. Skådespelat öppnas med ett Fältråd af Asar, för hwilket Oden i ett mycket grant tal berättar, att Pompé (sic) „i dag med högmod går att staka Schytens stränder,“ och uppmanar sina höfdingar att „wisa sig i dag en lemning af det blod, Som (neml. blodet) Asiens grånsor fylle med ryktet om sitt mod,“ — Sigurd, en af dessa höfdingar, har ingenting deremot att invända; men en annan, Asmun, så mycket mera, ehuruwäl, säger han, „Sarmaten bleknar ej wid frågan om hans blod?“ (Så mycket borde dock en författare weta, som wöll skrifa om Oden, att Sarmaterna och Schytene woro iwenne alldeles olika folkstammar); mellerid tillägger den uppsjudsige höfwitsmannen i en verk, som är hwarken schytisk eller sarmatisk, ej heller swenskt:

Wi hafwa tapperhet men också råd behof.
 Derpå tager Oden till orden:

En hwar ännu bland of de dagar minnas kan,
 Då andra tänkesätt af Thildas far man hörde;

Denna titel af Thildas far är mycket förwånande: ännu wet man ej en gnista om denna Thilda, icke heller är det brukligt att en konung i ett offentligt tal till sin generaf, nämner honom efter en af sina dörrar. Denna ordwexling, hwarigenom man ersar, att Asmun af personliga skäl är misundig med Oden, afbrytes af en Wåpnare som anmäles från Romerska lägret. Denne, Nilo — inträder, och håller i en enda andedragt en oration, två och en half sda lång, hwaraf hufwudssumman är, med afdrag af det högst oromeriska ordprålet, att Oden skall förklar

ra sig för Vasall under Republiken. Oden förfästar i en annan oration på två sidor, med owilla detta förslag, hwarester Såndebudet går och Oden fortfar att låta sin wåltalighet beundras och använda alla slags troper och schemata efter de bästa mönster. Antligen för ett ögonblick, riger Oden. Nu blir Fält, råder listigare. Thildas far förebär Oden att hans son Yngue, härens anförare, är borta i detta krigiska ögonblick, och flera af höfwitsmännen förespå, att segern och wapnen i dag skola swika. Detta knot synes så mycket mer osannolikt, som Oden i kriget Arminstone borde betyda så mycket som hans son, och mistanken, att Oden, för att spara honom, bestickat honom till „Nilens strand,“ såligen bde bortfalla, då man redan wet att Yngue tre år warit borta. Mellertid, för att tillfredsställa knotet — swår Oden wid Brages glas, att i samma stund som Yngue behöfs, skall han wisa sig i spetsen för sin här, hwarester han utnämner Asmun till öfwerbefälhafware, och kämparna förwisa, att „i sina makars samn wapna sina bröst mot fiendernas skaror.“ Sigurd, som stannar qwar, föreställer sin Konung oflögheten, att i en fiends händer nedläggas en så farlig makt, men erfar till sin ännu förre förwåning, att det är Asmun, som, förbittrad att Oden ej will tillåta sin son att gifva sig med Thilda, drottning af Pompé, och nu står i begrepp att hämnas denna skymf, och att Thildas, drottning af Pompé, under det han förut warit i Schytien, är priket för detta förskänderi. Dock tröstar Oden sig och sin wån med det hoppet, att det prof af gunst Asmun rånt, bde ewigt släta häanden. Icke mindre angelägen är Sigurd att weta af hwad anledning Oden gifwit sitt folk det högtidliga löftet om Yngues snara återkomst, men får till swar:

Öå, Oden skinar sig. Ännu en timma blott,
Och Yngue strida skall i spetsen för sin här.

Detta omödmne är wäl träffadt, nemligen icke om historiens, utan om Leopolds Oden, som också alltid är sig lik, nemligen deruti att han som wi snart skola erfara, öfwerallt och oupphörligt handlar som en narr. Anledningen till detta Odens gudaswår är ingen annan, än den förmodan att på ett skepp, som synes nalkas kusten, och Oden på flaggan igenkänner wara det, som han affändt till Egypten för att hämta sin son, Yngue nödwändigst skall bestinna sig. Sigurd befaller nu, att widare se efter detta skepp och Oden slutar samtalet med denna uppböjda och en Konung och religionsstiftare wärdiga tirad:

Öå, Sigurd, werlden will att den som sine
bedrar,
Och hopen har behof af under, som förblindas.

I Andra Akten uppträder Asmun, talande till de sammanswurne. Deras rådpåtagning afbrytes af Odens ankomst. Denne, seg och föraktlig såsom hon alltid wisar sig (neml. i denna tragedi), har nu i farans stund fattat det beslut, att tillåta Yngues och Thildas förering. Han yppar detta förändrade beslut för Asmun, och att han wäntar Yngue med det skepp, som redan närmare nalkas kusten; detta afhöder naturligtwis Thildas far med nöje. Sedan Oden gått för att emottaga Yngue, inkommer, efter någon stund, Thilda, skummonde af hämd och raseri:

Er dotter är ej falsk: hon främlingen ej swår
Ett hjerta som hon ej för andra gången skänker;
Men hämnas, hämnas han det hjertats rätt man
fränkar,

Och denna hand, min far, skall möta honom
här.

Men hwem inser ej, att Thilda här gör sig
drottning för tredubbla brott: först stiftar hon en
sammanswårning, som har till öfsett att för-

ra ej blott hennes Konung utan Åfwen hennes älskade Yngue från thronen, och i rutner begrafsna sin sädernesland, sedan ämnar hon bryta sin ed mot Yngue (ty man säge hwad man vill; trogen är man icke en älskare, när man gifter sig med en annan), och slutligen ämnar hon att bedraga sin nya älskare, i det hon ger honom sin hand, utom att skänka honom sin hjerta. Och icke nog dermed: den tres dubbla förrådeskan skryter af sin upprigtighet. Sedan hon nu rasat ett par sidor utan att heanes far får tid att säga mer än ett par verser, erfår hon äntligen den stora nyheten om Odens beslut och Yngues återkomst som väntas i hware ögonblick. Midt under denna fröjd inkommer Sigurd med tidning att Odens son ej är på skeppet, att

... Odens son man ingenstädes funnit,
Att han från Odens strand ur templens wård
försvunnit.
Mid samma tid Pompé bebt öpp framför sin bår:
Men att man om hans flykt ej minsta spaning
wunnit.

och att folket

Med fruktansvärda rop begär sin höfding åter.
Men att Oden

I denna grymma stund, då honom allt förläter,
Har sått sitt enda hopp till Gudarne och dig.

Oden tyktes också hafwa allt skäl att trygga sig till sin försonade fiende, hvilken han öpenhertigt sagt att hela hoppet om Yngues ankomst berodde på det ankommande skeppet. Men Asmun, långt ifrån att låta sig nöja med dessa gilltiga grunder, ser blott härut ett nytt swel af Oden. Om också Asmun så kunnat misstänka denna upprigtighet, att han möjligen kunnat misstänka sin herre vilja bedraga honom, så borde han dock sunnit, att det varit en afsefde underlig politik af en Konung, att insfde hela folkets åsyn blotta sig såsom en edbrytare och falsk prophet,

Men det war nödwändigt för rjecens bestånd att Asmun skulle söka en blind hämd, och derföre måste en högre nödwändighet — rimligheterens och förståndets — uppoffras.

Då ridaren till Tredje Akten uppdrages, så Pompé och Milo på samma ställe ^{des} Fältrådet sitta. ^{den} Senare ossändes att anmäla en ny Legat (och denne Legat är Pompé själf), att begära Odens „mödestro“ till en ny sammankomst. I andra scenen inträder Yngue som ärföljt Pompé, i romersk rustning. Påfaren förwånas och längtar efter en förklaring af de skäl, som förmått denne äfwenprare att söka sig till sin fars fiende, och en fiende, som går att med krig öfwersfalla hans fosterland, men denna förklaring gifwes ingenstädes. Under det samtal, som nu uppstår mellan Pompé och Yngue, inkommer Milo och berättar att Oden

Ell hwilket pris som helst är nöjd att lösa
pa frid.

Yngue, med rätta förwånad öfwersbefa fega tänkesätt hos en man, som es huru wäl oupphörligt lågt och dåraktigt handlande, dock oupphörligt skryter af sin fackhet, förklarar detta för en dikt; då en liflig ordwexling uppstår mellan honom och Pompé, som slutas med att den förre yppar sin kärlek för Thilda, som loctat honom till Schyrien, och den senare hemligheten af sin börd, hwarefter de draga swärden och beonna duellera. Striden afbrytes genom Odens mellankomst. Hans förundran upplöser sig äntligen, då han erfår hwilka de begge främsta lingarne äro. Oden ropar sitt folk för att låta fasttaga Pompé, dockadt han kommit som legat och redan erhållit hans lejd, hwarefter Pompé också ropar sin wakt för att i dess spets, midt i Odens land, mörda honom och hela hans krigshär; men Yngue svingras

de begge „Bewäpnade tropparna,“ och Oden
yttrar nu:

Med alla stål till händ en trotfad Konung
äger,
Pompé min vobdnad har, förswaröls i mitt
läger;

Ehuruväl han nys torut wille låta grips ho-
nom, och ehuruväl ätminstone Pompé stelf,
som allwarfamt ämnade på stället lefwereca
en batali, ingalunda ansåg sig som förswars,
186. Sedan far och son blifwit ensamma,
underrättar sig Yagne om sin älskarinnas twe-
tydiga trohet och ställningen i landet. Un-
der detta inkommer Sigurd med tidning att
Romeriska hären är i anmarsch, och att Thildas
far i lägret, följd af sina sammanswurna,

I åtbörd och befäl föräda mer och mer

De trotfda förslag ej längre hemligt burna,

Som han en wädlig wigt af är och tatar ger.

Läsaren hoppas nu, att Oden, som känner
anledningen till Asmunns nya misstankar, ge-
nom Yagnes presentation för honom, skall
stingra dem, eller om han ej försonas, åt-
minstone träffa någon anstalt att förekomma
förförarna af Asmunns föräderi. Men Oden,
för att alltid likna sig, gör intercedera. Allt
hwad han gör, är att han besäller sin son,
i stridens ögonblick blifra fram, såsom
stånd af himlen. Förslaget är wisst inre ca-
delwärdt, och hade ganska wäl kunnat utföras,
fastän Asmun sätt del af hemligheten.
Men detta skådespel hade då fått en helt an-
nan utgång.

(Fortf. följer.)

S m å r r e S t r i f t e r.

No I. Beslägringen af Saragoga eller Arren-
datorn Feldkämme's Bröllopsdag. Komedi i
Fyra Akter af N. v. Kotzebue. Fri Öfwer-
sättning. Stockholm Cederborg & C., 1816, 97
sid. 8:o.

No II. Trillingarne; Lustspel i Fyra Akter.
Sthm Högström, 1816, 85 sid. 8:o.

No III. Beverlei. Tragedi i Fem Akter. No
Öfwerf. fr. Fransiskan. Under namn af Spel-
sufkan, första gången uppförd på Kol. Wandre
Theatern d. 16 Mars 1815. Sthm Gadolin,
1816, 36 sid. 8:o.

No I. utgör en förfäktning af den i denna
tidning redan anmärkte förel: Arrendator Feld-
kämme — och innehåller likasom den en mängd
burleska situationer och uppträden, hvilka man en
eller annan gång kan utbärda att se utan ledsnad.
Kotzebues komedier — egentligen farcer — hafwa
företräd framför hans så kallade dramer. Man
slipper här den odrägliga platta känslösheten,
den förlappade odueligheten, som will spela rolf
af adelhet. — Öfwersättningen är så ögenerad den
kan vara. Feldkämme talar ända igenom ett så-
dant språk, i förängan kan han swäfera på blom-
ster, så mycket han will men dåm duger inte ti-
åta — bara för kritiken.”

På titelbladet å No II. felas ordet Öfwer-

sättning. Originalen är tyckt. Intrigen grundar
sig på förwettningen af trenne hwarandra lika, och
lika kladda bröder. Uppfinningen är således icke
ny. Medgifwa måste vi dock, att den kunnat ge
anledning till ättilliga rätt lustiga qui pro quo.
Sikmål är planen ej riktigt utförd och utvecklingen
är för mycket rapid. Öfmannligheter finnas här
många; men man får i sådana skrifter ej dermed
vara så noggräknad.

No III. är ett engelskt Original. Vi ände
beraf förut en öfwersättning, också från Saurins
Fransiska öfwersättning på vers; utan twifvel hade
wår literatur utan afsaknad kunnat umbära såwål
denna nya omarbetade öfwersättning som den gam-
la för 35 år sedan utkomna. Till sin natur är
detta skådespel en så kallad borgerslig tragedi,
d. w. s. att den hör till ett slag, hwars onatur
det fördras en stor riklighet att förödlja. Denna
förmåga har både bakens, Förf. och des omarbe-
tare saknat. Den liknar mer ett naket skelet, ett
utkast till en dålig pjese, än ett verklig fullän-
dadt stycke. Det är omöjligt att denna pjese kan
redra någon människa — åtminstone ej då man lä-
ser den. Om den verkliga från se men hast så
mycket framgång i Stockholm som Öfwerf. berät-
tar, så förutsätter det antingen en utomordentlig
stor talang hos skådespelarne eller en lättredhet,
en känslöshet hos publiken, hwadswer man wå-
ste glädja sig.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

No 36.

Lördagen den 7 September

1816.

R e c e n s i o n :

Carl Gustaf af Leopolds Samlade Skrifter. Andra Uppslagan, öfversedd och tillökta. 1:sta Bandet, Stockh. Elmén o. Granzberg 1814. 515 sid. — 2:dra Bandet, Öhm 1815. 518 sid. 8:o.

(Forts. från No 35.)

Tredje Akten har slutat och i den följande uppträder Thilda, långtande efter nyheter. Fadern ankommer och tilltalar henne:

se ditt fosterland

I fiendernas wäld, din kung till offer lemnad
Din far af nesa höljd, din älskare i band,

Och säg om du är nöjd, och säg om du är hämnad!
Dehå eländiga wareser tillägga nu till sina
öfriga swagheter, ängerns. Oden införes i
bojer och hölser dem med förebärrelser. Innan
fort föder Pompé till, återgifwer friheten åt
Oden, och fordrar af Asmun Thilda såsom
händens pris. Asmun hänskjuter swaret till
Yngves far, som lofwar att skilata honom,
om han swär:

Att aldrig Thildas hand skall ägas af Pompé;
hwilket Asmun lofwar efter någon twiflan.

Snart derefter uppträder Thilda och begär af
Pompé att utan vittnen få besöka sin

... prins — och dd uti hans famn,
hwartill den förre naturligtwis icke samtycker,
utan affärdar henne med detta swar:

Om Yngve är Er får tag omsorg om hans dars
Se der i korta ord, Pompés beslut förklaradt
Det är wid altaret han wäntar ebort swar.

Hwarefter denna akt slutar med en monolog
af Thilda, hwarutt hon redan på förhand un-
derrättar oss att hon ämnar sticka ihjäl sig.

Nys förut sägo wi att Pompé löst sin öf-
werrunne dödsfiendes själar.

Wanligtwis
när en segrare ädelmodigt återgifwer friheten
åt en fiende, ingår han med honom förbund
eller låter honom åtminstone, som billigt, swä-
ra att på wis tid emot honom ej bära wa-
pen. Är den öfwerwundne en man med heder,
så rustar han sig ej strax att öfwerfalla en wäls-
görare. Men i denna tragedi går alle till på
helt annat sätt. Ty i första scenen af sista
Akten, ansökror Oden åt Asmun, att han
nyss, lofad ur bojorna, samlat sin spridda här
och går att öfwerrumpla Pompé, ehuru As-
mun beswär honom, att ej wara

... förklaradt stor och ej förtrickadt dieck.

men han påminner honom blott om sin ed och skyndar att utdraga sitt företag, utan att göra sig det allra minsta samvete af en sådan trolldöhet. Därefter kommer Thilda och förklarar, att hon nu af Pompé erhållit det tillstånd, hvar en stund förut nekade henne: det att se „Odens Son“ och att detta måde på samma ställe skall gå för sig. Numun går dertill sin väg och efter ett mycket pathetiskt tal af Thilda, insåres verkligen „Odens Son“ af waktenten. Hon får öfwertyg af honom uppåbara skarpa förebräelser för sin trolldöhet, men vinner hans förtroende i fall hon lofwar att sticka ihjäl sig, såvida Schyterne blefwo slagne i den drabbning, som just nu håller på att gå för sig; hwarifrån Sigurd nu insidrar anderuten, uppmånande Yague att derut deltaga, medan striden än wägrer oafgjord. Thilda lemnar honom ett swär, hwilket hon ryckt från någon af den kringstående romerska wakten, — som alldeles icke stöder sig till motwårn — ger det åt sin älskare, som gör sig färdig att rusas ut, — liksom Pompé denna stund ej bättre skulle låta bewaka sin fiende, — då i samma ögonblick Pompé, andra gången segrade, och Oden, andra gången i bojor, upptråda. Pompé, utan att ännu yttra något af sitt beslut, befäller att Numun skall sökas, och Thilda går sin väg, utan att Pompé hindrar det. Sedan ställer han sig „midtpå Scenen“ och afkunnar domen. Till Oden heter det:

Från min fiende, blif, som förut, min vän;
 War andra gången fri, — och tag din thron
 igen!

De folket:

Kan edert sällsbestånd, med eder koming åter;
 Ederwårn eder lag, och åden eder jord!
 Men hur går det nu med Yague och Thilda?
 Förtröstligt: Pompés ädelmod är nu i full
 fart: jag återkänker dig, säger han till Yague,
 en katt af högsta wårde:

Jag ägde Thildas hand; mig segern den beskärde;
 Den hade gjort mig säll; — jag återfäller den.

Tragedien är således på bästa wäg till ett — broklopp; men den stackars Thilda, utan att gifwa sig tid att afwänta Segerwinnarens domar, hade nu ännu icke gått att hörsamma den bödn, hwarmed hennes bekanta så länge legat öfwertyg henne nemligen att sticka ihjäl sig. Man öde wiserligen gerna förläta, att en oersaren sticka ej kan begripa, huru en älskare, som med en kringhår tagar från Nilens strand till Swarta Hafwets öknar för att eröfwa sig en brud, huru denne, bedragen, begabbad och öfwertyg hopad med smädelser, återger den ena twenne gånger sin frihet och sin thron, och den andra sin älskarinna. Så mycket mer synes ett så gränslöst ädelmod falla från skyarna, som Pompé, efter första segern, alldeles icke har några dron för Yagues och Thildas kärlek. Mellertid inkommer Numun med en tolf, dryppande af Thildas blod, och, då han får weta sammanhanget, sticker sig. Yague will göra sällskap, men då man hindrar honom „störta han förtroiskt af scenen.“ Oden stannar qwar för att hålla ett tal, hwaruti han förkunnar, att han will öfwergifwa Schytien och i ett annat land stifta ett nytt rike, hwar efter Pompé liksom waktad ur dvalan, går att förtro sig „i nya segrars lopp,“ och „bedja Gudarne om swagheten att glömma.“

Dermed är detta spektakel slut. Af denna exposition torde läsaren inhämtat, hwilka stora fel i compositionen här blifwit begångne, antingen man betraktar detta stycke i hänseende till planen eller till karakterne. Titeln lyder: Oden eller Asarnes utwandring; men Thilda och Yague är händelsens hjul och Oden blott en biperson, som i den wänliga kosmedien swarar mot en hård och elak förmyndare hwilken icke will tillåta de älskande en at-

gifva sig. Det första vilkoret, som omgången höder till Tragediens väsende, är här icke uppgjort. Ty i det åtta sorgespellet beror ingenting af slumpen: en osynlig nödvändighet leder hela handlingen, hvars utgång icke bestämmes af tillfälligheter: närvaron af detta öde är, liksom den af en uppenbarad ande, för läsaren eller åskådaren märkbart förutslagen och han kan aldrig skanna i osäkerhet om upplösningen: hvar och en hjälte bär sitt öde inom sitt eget bröst, och det är striden mellan hans idé och det yttre motståndet som utgör Tragediens väsende. Men hade i detta sorgespel Thilda, innan hon gick att gifva sig öddan, haft rådmod att vänta ännu några minuter, så skulle denna drama så lyckligt hafva upplöst sig som ett vanligt komiskt intrigs stycke. Den tragiska effekten är således helt och hållet förlorad, ty läsaren märker nu, att det ej är mot en gudomlig ewig nödvändighet som Odens rike kämpar, utan den sorgliga utgången beror blott på ett olyckligt missförstånd. Om de öfrige misstagen och osannolikheterna i handlingens utveckling hafva vi förut talat. Nästan alla hafva sin grund i en psykologisk egenkap, hvarmed vår Förf. funnit nödvändigt att förse sina samliga hjälter, förmodligen för att genom någon swaghet*) göra dem mera mänskligt intressanta. Och denna swaghet är en vis enfaldighet, och slöhet i förståndet; en egenkap som icke har nog tragiskt värde, och sedan bestård är dem alla sammans; göra alla fyra hustrupersonerna, Oden, Yngue, Asmun och Pompé, nog lika hvarandra. Ty har det väl någonsin gifvits en härskare som uppfört sig så dåraktigt och oklokt, som vi sett Oden minst tio gånger handla? Och Yngue! Af hvad skäl

*) „En swaghet någon gång åt edra hjälter gifvits.“ I bretalet till Oden förra upplagan.

skänkar han sig med en Romersk här som går att strida mot hans far och fädernesland? Han kunde ej vara skunnig derom, då Pompé redan assändt en högtidlig legation till Schyriens Konung, och nu sjelf står i medelpunkten af hans rike. Och utom mellankomsten af den scen, hvari Pompé upptäcker sig som hans medfars, hvad hade hans affigt varit? Att hjälpa Romarne störta sin far, och sänka sitt blifwande arfweland i bojor? Sedan går, på hwilka Förf. ej funnit för godt att gifwa oss en upplösning. Och huru osannolikt är icke Asmunns förrådiska misstroende, och Pompés tåg från Egypten till Mäotis? Huru hafvet för en flickas skull, som han öfverlemnar åt en fiende, hwilken han twenne gånger besegrat. — Thilda åter, den egentliga hustrupersonen, är ett misfoster, hvars brott af ingen lärde kan urskuldos. Det ges ingen mänsklig lidelse, som försonar oss med en warelse, som föräder religion, Konung och fosterland: utom det, när man älskar en throne arfwinge, förbinder man sig ej med en fiende som inkräktar hans land.

Veraktad såsom ett intrigsstycke, äger tragedien Oden för många swagheter: såsom karaktärsplet åter äga ej dess hjälter den sinneshöghet, som väcker vår beundran, den moraliska obrottslighet, som vi fordra äfwen af alltags-människor, och icke ens det förstånd och det wanliga fundera wett, som för Konungar och undersåter är lika nödvändigt.

Mislyckade är följaktligen detta stycke, berömdt, såsom vi nu gjort, endast efter de allra lägsta fordringarne af ett dramatisk konstverk. Men Hr Leopold har icke erkänt andra mänster, än den fransyska skådebanans, och de större mästarnes, en Shakespeares och Schillers stjärna har aldrig förelyst honom. Han har således icke welat weta, att trage-

bien är en enda condenserad framställning af en enda hjertes lif och stråfwande; att denna hjerte bår på engång wara tecknad med de individuellaste färger, som gdra att han ej blir ett lustigt obestämdt wäsen, men att hon tillika måste wara en spegel af menckligheten och ewigheten, eller ätminstone af sin nation och sitt tidehwarf. Tassan af en Oidipus, Tella och Wallensteins öden har för oss blott ett historiskt intresse, om ej Skalden utwidgar dessa förhållanden, och lägger ett helt folkslags öden med deras på wägsfålen, och lärer en oberäknelig myckenhet med dem lida, hoppas, lefwa eller förgås. Se der målningens förgrund! Ätween kärleken finner här sitt rum, men den måste wara ett högre ädlare begär, twenne stora skälars sympatetiska och smort sagdt, förarbetade hängifwenhet till hwarandra ej ett blott tillfälligt tycke emellan twenne obetydliga warelser, som ej engång representera sig sielfwa och än mindre ett tusental andra, som t. ex. Dugue och Thilda. Tragedien, liksom hwarje annat objektiskt konstwerk, har ännu, som anmärktes, ett annat willkor: den person som framställles måste bära sitt tidehwarfs färg; måste ej blott wara en allmän characterslös tragisk mask, som, liksom på Franska theatern, passas till hwarje röle; ty der är hela personalet, så wäl i tragedien som i farsen, stående dockor, hwilka utan egen handlingsförmåga, blott föras fram och åter genom maskinmångarns tråd. Ätween tiden, då händelsen sig tilldrager, måste med omistänkliga drag bestämmas och poetiskt framställas; orten och alla omgifwande omständigheter på det nogaste uppfattas och beskållsödras, såsom man i Schillers Wilhelm Tell hör Schweizarnes Kuhreihen och liksom andas deras bergluft. Märkwärtdiga äro de ord, som Hr af L., en samtiding med

Schiller och af många ännu ansedd som en stor dramatisk författare, sielf härom uttalar sig: „Bland ofullkomligheterna af denna Tragedie, heter det i företalet, wäntar jag mig att finna råknad i synnerhet saknaden af en wiß (en wiß?) närmare lokal målning, warre sig med affeende på Gudalära, Ätverdomsbruk, gammalt kämpespråk, eller annat man tror höra till den sanna teckningen af dessa aflägsna tider och personer. Wiserligen hade det varit tillfället att här införa en god del af Eddan och Sagorna, och att efter dem sielfra Oden Nunnahufwud med hela sin mythiska physionomi och sina trollgudiska attributer. Swärare hade detta målningssätt icke varit.“ — Detta målningssätt hade wißerligen varit swärare. Ty om det förutsätter en icke ringa och swärwunnen kännedom om forntiden, så förutsätter det tillika en ännu sällsyntare ömdömesförmåga, som bland dessa urgamlas lemningar, förstär att bortskilja det onyttiga, och så använda det sundna, att det långt ifrån att födra, bidrager till hufwudframställningens sanning och individualitet. „Om det varit rättare, och om det i allmänhet är möjligt,“ (de stora mästarna hafwa redan wisat att det är möjligt), „att med den rå, sinnliga naturmålningen af alldeles barbariska tider och folkslag, förena det wärdiga språk, den upphöjning, med ett ord hela den ädlare natur, som utgör i wåra dagar“ (har det då nyligen kommit något nytt morde i tragedien), „så långt jag förstår, Tragediens omwilkorliga fordring, lemnas till dem att afgöra, som hafwa nog insigt att dömma derom. Men man låte Oden i sitt äkta forniskt uppträda på Scenen: man låte honom tala med Sigurd eller Almun om Bisrost och Ygdrasil, om Duffelhem och Muspelhem, om Fenrisulfswen och Midgardsormen; man låte her

nom förkunna för sitt färd, hvad Wimers
 husvud uppenbarat honom; gifwa sina män
 Dianas; förfläta Seid och Gallrar emor Pom-
 pées öfvermakt; nytisa sina korpar att utspjå
 Yngves ankomst eller sitt skepp Skidbladner
 föra honom hem, (hwilka curiositeter! man ser
 ju, att det icke felats Hr af L. kännedom om
 de nordiska mythernä); och det wore icke me-
 ra Konungen, härfdran, den historiska hjela-
 ren, det wore den barbariska Gudabitrarn,
 mon framförallt, sågans trollman som man
 egentligen hade målar. Dessa saker, om och
 sordom förenade i verkligheten, låta ej lätt-
 ligen förena sig i målningen inför ett folks ö-
 gon, som redan preglat det ena med sin be-
 undran, det andra med sitt ärlöje, och minst
 i ett slag hwart man ej will och ej bör tåla
 andra känslor än höga och allvarliga." (Här
 stannar läsaren ytterst förwånad; har det först
 någonsin fallit någon förnuftig människa in,
 frågar han, att beskrotta den religion, de seder
 och bruk, som i århundraden varit ett folk-
 slag heliga, wore dessa widspjesser än de
 mest orimliga; alrämest skulle det tyckas att
 den gamle, ärlige Oden och våra försåder,
 hwilka varit i besittning af en gudalära som
 i hela forntiden varit en af de wisaste och
 sundaste, borde vara säkre för sina efterkom-
 mandes gäckeri. En yngling betraktar med
 heligt wördnad de lemningar och dyrbara min-
 nen han ärft af sina fäder: och ett yngre
 släkte skulle med ärlöje och förakt stå tillbaka
 på reliquerna från en from och enkelt stort
 fornwerld! — Men då Hr af L. talat om na-
 turmänniskor, så menar han ej blott sådana
 som icke sitta på mahogenyssoffer och icke hafa
 wa operor, tullar, accis, lotterier, utan wil-
 djur, som ströfwa halfudne omkring i skogars
 ne och äta rått kött, och sluka hwarann. Så-
 dana wore efter Hr af L:s tankar, Asa-Oden

och hans kallbröder: Huru lydlige äro de ej
 att prisa, att en så beleswad Wald Kurie rag-
 gen af dessa Equimär, och gjort dem presen-
 tabla i goda societeter!) —

„För min del — wi höra åter Hr af L. — har
 jag äminstone hos Europas största mästare,
 icke sett på ett sådant sätt skilras, hwarken
 de älfte Greker, eller de älfte Romare; hwarken
 den Araber, eller Amerikaner, eller ens Schy-
 terna. (Men hwarsför känner då Hr af L.
 icke dessa mästare: en Shakspeare bland En-
 gelsmännen; en Veshenschläger och Grund-
 vig bland Danstärne; bland Tyskärne, en
 Goethe, Schiller, Werner, Collin och den
 nordiske Fouqué; bland Gräkerne en Aeschyl-
 us och Sophocles: ty för kännaren af den
 älfsta tragedien är icke obekant, med hwilka
 skiftande särgor t. ex. Sophokles nuancerar
 toflan af de förflutna tiderna, och de Athes-
 niske äfädarne (förmodligen mindre bildade än
 de Stockholmske) logo icke, då Asa, målad
 med hela den väkraft, som tillhörde hans
 samtid och tyngnighet honom sjelf, för att
 slåta sin hetta, förblindad rusar mot en bo-
 Kapshjord, hwilken han anser såsom sina fi-
 ender. Att dessa temporella individuationer ej
 äro mera skarpt tecknade, undrar man ej när
 man ihågkommer, att det wäsentligaste af Gre-
 kiska bildningen: religion, språk, yfken, äf-
 wen, fastän med mera utvecklade förhållanden,
 ännu i Perikles' dagar bibehöll sig: endast se-
 derne hade förmindrat sig. Hwarsföre åter de
 främlingar, som hos älfsta dramatisterna upp-
 träda, äro starkt gränsade, hör till Skaplyn-
 net hos denna nation, hwars orsak är för wid-
 löftig att i en parentes undersöka. Men wi
 stola ej mer afbröta själfden af den nya esthe-
 tik). „Det yttre lifwets härmande afteckning
 till seder och lefnadssitt, hör, efter mitt om-
 döme, icke utan stora undantag till Tragedien.

och fan ej, i hela sin lägre sanning, tillhöra den utan utspoffning af dess rått och störra förhållanden. Endast Shakespeares öfverdrifna Brundrare hafwa förgudat detta påfladda naturenlige målningsfakt, som är, till en vis grad i hvars och ens förmåga att härma????; under det att Corneilles och Racines manér swåriligen skall blifwa möjlige att försöka med minsta framgång, utan något slags öfning och flitlighet. (Medgifwet — hwifkar läsern sjelf, ty Her. har lofwat, att ej mer falla Hr af L. i taler — medgifwet, att det fransyska maneret fordrar en vis flitlighet som endast genom något slags öfning kan winnas; men Shakespears konst fordrar, ej blott denna halfmechaniska färdighet, utan också det lilla willkoret: snille). „Twisten om förrådet mellan begge målningsfaktten skall förmodligen ej slutas, förrän man hunnit afdomma hwad Tragedien egentligen bör wara, antingen ett lustwerk för inbillningen af alla naturlivets assistande former och skapningarna, äfwen de råaste sådana de i verkligheten utmärka olika folkslag, tider och personer, eller en ren måsning af den högre menckliga sinnesnaturen, sådan den hos alla folkslag och på alla tider igenfinnes; när man nemligen förstår att derifrån afföndra den gråfre hwardagsytan äminstone att blott låna derifrån, hwad till en vis nödwändig flitlighet må synas tjenligt att bibehålla.“ —

Grunden till hela detta falska raisonnement beror på icke-förståendet af den enfaldiga och allmänt begripliga satsen (hwiiken dock ej börde wara Hr af L. såsom filosof och Asthetikus obekant), att det ideella, för att framtråda i sinligheten, måste antaga en sinlig begränsning. Vi kunna ej tänka os en själ utan under förutsättande af kropp. Formen är för os så nödwändig, så inskrifwad med

tingets egentliga wäsen, att wi endast genom den ledas till ett begrepp om det inre. De yttre förhållanden, under hwilka hwart och ett historiskt individuum är gifwet, de nuanceringar, som en mer eller mindre ren gubalära, ett mer eller mindre höfsadt ridskors, ett eldigare eller mera kylande klimat, nationliga påkåfoder, o. m. d. aftra, äro således icke, som Hr af L. tyckes föreslåa sig, tillfälliga och oberydliga, — utan i högsta måtto nödwändiga till frambringandet af den och den personligheten, utan hwilka willkor (om blott en enda omständighet borttages eller förändras) denna person ej wore det och det individuet, utan ett helt annat. Tag bort mysherna eller hwad Hr af L. kallar hans „erollgubiska attribuer“, och Oden är icke mer Oden: förändra namnen och omställ fem eller tio verser i denna tragedi, och man skall tro sig läsa en kalmuckisk, mameluckisk, spansk eller amerikansk kärlekshistoria eller hwad man behagar: ty så lustig är hela compositionen och så litet sammanhänger den med tidens och nationens rot. Men om dessa förhållanden på individets egen karakter röja ett inflyrande, som icke kan misstännas, så följer deraf dagsklart, att individet ej kan framställas utan dessa formbestämningar, genom hwilka hans existens beringas. I grunden oriktig är således Hr af Leopolds föreställning om naturen, eller som han kallar den „råa menckliga sinnesnaturen.“ Ty har en Skald sunnit en forntidens hjelte, t. ex. Oden, nog stor och märkwärdig, för att göra honom till föremål för sin måning, så måste han tydligwis teckna honom omgifwen med de sinnebilder, hvars igenom han juft blir Oden och ingen annan: i annat fall erhålles blott en död abstrakt formel, ett skelett. Tro dessa former råa, så wilja se dem i sin ursprungliga myckiska eller

historiska gestalt: så råa kunna de aldrig vara, att de skulle sakna den adelhet och upp-
höfning, som i all konst är nödvändig: ty
huru skulle de annars hafva skapat den af dem
beroende hjelten? Och en annan än en stor
och märkvärdig man väljer aldrig en objekts
viserande konstnär; en Bild, en rå Deger, en
Samosed lär svärigen aldrig blifwa hufvuds-
figuren i en större composition. — För dem,
som vilja lära, huru man skall framställa
Nerden, des mytiser och hjeltelit, känna vi
inter högre mänster än de la Motte Fouqué,
som i sina herrlika dikningar så oöfverträff-
ligt förfätr, att uppfatta det gigantiskt stora,
men tillika det hemskt rustliga, som är sam-
manväfde med den nordiska hedendomen.

(Fortf. följer.)

Underrättelser

om Hr Byströms senaste sculpskur-
arbeten.

Från Rom hafwa nyligen till Stockholm
ärfkommit tvänne unga swenska Artister, Hrs
varne Hægelgren och Byström, Conduceurer
wid Kgl. Akademien för de fria Konsterna.
Den förre hade redan wid sin afresa är de
bildande konsternas förlorade land, efterlem-
nat ett allmänt beröm för de lyckliga anlag
för historiemålningen han ädagalagt, och detta
hade hos de fleste väckt längtan, att så se
någon produkt af hans fullt utvecklade talent.
Redan innan Konstnären sjelf ärfkom, hade
man hopp att uppnå denna önskan i den nya
Altortafon för Jacobs kyrka. I slutet af Ju-
li månad anlände också denna rasla från Ita-
lien, men ty wär! af sjöwatten så öfverstöld

och nästan i grund förderwad (enligt hwad
äfskillige personer försäkrat), att den läng-
tan hwad alla konstwänner deltagit, efter des
äfskådande torde således förblifwa otillsfredsfull.

Wid samma lägenhet ankommo också fle-
re sculpskurarbeten i marmor af Hr Byström;
en man, hwilken genom äfskilliga hemsticka-
de produkter, wisat sig fullt wärdig, att med
höfsta intressé af den store Sergel, i des
äfsa lefnadsdagar, högkommas; och hans ta-
lent har icke bedragit denne store konstnär. Hr
B:s arbeten uppfördes, i sina lärar, i det
under reparation warande Slots Galleriet af
Kgl. Museum. Der hafwa de nu af Artis-
ten sjelf blifwit ryptagna och till widare upp-
ställda till äfskådning af hwarje Konstvän, som
wizteligen af dem skall siina sin wäntan öf-
wertröfjad. De utgäras af tvänne Statuer
och fem Byster, alla huggna i marmor. Den
första af Statuerna är en Hygieia. Med
en Perle i wenstra handen står den höga
Gudinnan af ett utmärkt rik och lått dra-
peri beräckt, motande den sig om hennes fö-
na arm, i en orms gestalt, slingrande Nicu-
lapius. Behag och wärdighet throna på henn-
es panna och lugn stånhet utmärker hela ges-
talten, som medelst det fulländade uttrycket
af ofskuldssfull gratie, triskt spelande krost, same
innerlig och källa tillförte till sig sjelf, är
en äfka symbol af själens och kroppens före-
nade helso. — Den andra statuen föreställer
en ung stön flicka som lägger ut sitt hår,
och här ser man råcheten i sin höfsta potens.
Sag skulle wisja likna denna intragande Sta-
ue wid en nestika, som icke ännu är fullt
utsprucken: så är allt omgifwet med sprittans-
be lif, leende ofskuld och gwendé wällast. —
Jaenom den wolda ställningen, tråda alla gra-
cerna i dagen. De båda herrlika armarna swä-
wa i luften, emedan händerna syfshäta sig

med lockarne; det lilla hufvudet är något nedhöjdt och betraktar under ett sällförendigt, skalkagtigt småldje det sedna lifwets alla behag, emedan blott öfwer höfterna en tugg lösa wädeslöft blifwit kastad. Derigenom att den höggrarinen är något mer lyftad uppåt, drages också det lilla jungfruliga bröstet något i höjden, och ger derigenom en så mycket mera träffande bild af Ariados lyckliga verser:

Due pome acerbe, e pur d'avorio fatte.

Vengono e van, come onda al primo margo.

Quando piacevole aura il mar combate. —

Jag hörde flere som kallade denna Statue en Venus, och wiserligen ger dess skönhet den all rätt till detta namn; men jag wet icke hwi man nödwändigst skall stämpa konstverk, som icke genom antagna symboler döpa sig sjelfwa, med wisa namn som wäcka heterogena förbesjningar hos särskilda individuer; och då ofta icke alle i bilden swwarar mot det förmenta namnet, söres njutningen af konstverket. — Jag ersar det sjelf wid den tredje af dessa Statuer, hwilken innan jag inträdde i rummet war mig förkunnad som en Pandora. Och nu i stället för att i bildstoden se en ung, menlös qwinnas med en wig halsträdd nyfikenhet, wid öppna den tolletass, som till äfventyret den älskade skänke henne, sökte jag der den af Gudarne med alla behag, talenter och förreträdesrättigheter rik begäfwade Olycksnyfken, som med smärta måste bära den förderfsliga gästran till Epimethews, och med sina förtrullande behag locka honom att bereda sitt slägtets förderf. Detta sökte jag, på Hesiodos' ord, i den för mig framställda Pandora, och saun söga af hwad jag sökte. Lockarne i pannan förekommo mig för stekt och konstladt slingrade; ställningen, med fingrarna på äfken, liksom på en snusdos, utan wärdighet och hela gestalten alltså smalstiller rättare sagt, hwad man med det provinciella uttrycket gänglig, will uttrycka. Dock måste jag anmärka, att detta lärt kan komma deraf, att de postamenter, på hwilka dessa Statuer provisariskt blifwit uppställda, äro alle för låga, så att Statuerne icke kunna komma att beskådas från den sonpunkt, ur hwilken de böses ses. — Öfwer wenstra skultran här hon en

nebhängande lösa, som styler en del af hennes kropp, liksom framtidens lösa delar för och arme ödlige en del af wära lidanden, och detta draperi är af en förträfflighet, en lätthet, lustighet och alla former estetiswrgande wexhet, som öfwergår all beskrifning. Och med en så mycket förre glädje har jag sett, huru måsterlige Hr B. i alla tre dessa Statuer, behöndlat draperingen som kännare förskrat mig, att just i denna del så wäl Canova som Thorwalsen mindre lockas och man förmodat att de nyare alltid skulle komma att stå långt efter antiken.

Hwad Buskerna angår, så äro minst twenne af dem porträtter, till hwilkas beröm man icke behöfwer säga mer, än att de äro fullt wärdiga den tusse af Gr. Ridderskolpe som wi såro wid Konstakademien sista exposition. Men förnämligast ädrog sig min uppmärksamhet ett wärdeligen skönt qwinnohufwad som jag tog för en Welponens; ty så fullt syntes det mig af den gudomliga höghet, den heliga entusiasm, och den allwarjamma genblick, som jag föreskaller mig utgådra karakteren af det bacchiska Spelets Gudom. Men man sade mig, att det skulle föreskälla hufvudet af en Ariadne, hwartill jag dock tyckte mig sakna det männadiska uttrycket af sinlig wällust, och wilde hänföra den jordis orgiasm.

Utom dessa arbeten, har Hr Byström, under sitt femåriga wissande i Rom, utdret och hemskickat: 1) En Basrelief till CanaliMådet Graf Hyltenborgs Grafwård, upprest i Clara kyrka; 2) en Baschant;*) 3) en liggande Faun,**) 4) en Bacchusfigur i naturlig storlek; 5) en Dansuse, d:o d:o 6 och 7) twenne busker, hwilka alla på Konstakademien expositioner varit utställda. Deutom står ännu äwar i Rom en kolossal Zebens; flera arbeten läser wäl Hr Byström att utländningar bestutom försärdigat, om hwilka jag icke äger nägon underättelse. Då wi nu sammanlängga denna fruktbarhet, med den höga grad af förträfflighet som stämpa Hr Byströms senare producter, så kunna wi wiserligen med skal säga oss öfwer, att ännu äga ihland öf en af den nyare Sculpturens förste mästare. Mätte wi blott weta mottaga honom så, att han ej öfwergifwer oss och sås hermesland!

*) Jfr Lit. Tidn. 1815 N:o 24 och 25.

**) Jfr Lit. Tidn. innw. årgång N:o 22 och 23.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 37.

Lördagen den 14 September

1816.

R e c e n s i o n e r:

Carl Gustaf af Leopolds Samlade Skrifter. Andra Uppslagan, öfversedd och tilläggd. 1:sta Bandet, Stockh. Elmén o. Gransberg 1814. 515 sid. — 2:dra Bandet, Stockholm 1815. 528 sid. 8vo.

(Fortf. från N:o 36.)

Vi vända oss nu till Tragedien *Virginia*. Den är väl skouetterad efter samma mönster som *Oden*, men deruti olika, att *Claudius* den själfvilligt försmäkt den „såt för ögar, som bländar inbilden och upphöjer kontrasten mellan skiljaktiga folkslag, och glansen af stora, genom historien lysande namn:“ med ett ord att skalden velat göra den så antikt enkel, som den attiska tragedien, eller som *Collins* eller *Asteris* skyden bland de moderna. Denna enkelhet har visserligen sina skönheter; men då fransyska tragedien redan i sig själf är så torstig och ofrukterbar, så synes den icke utan skada kunna umbära denna yttre glans. I offrende på planen, har detta sorgspel väl ej så stora och så många orimligheter som

Oden, men de som finnas äro dock tillräckliga att förstöra illusionen, såsom vi snart skola inse.

Då förhänget uppgår, höra vi *Appius* samtalande med sig själf. Han underrättar då först äldrarne, att han är, en stor döf, en tyrann, en barbar, en förtroddare, en förförljare, en baneman,“ och mera dylikt. Wans likewis höre man sällan en genomdrifwen skulds själf anklaga sig; men sådant är, som man tror, ofskiljaktigt från våra classiska författares begrepp om modesti. Utom detta får man också weta, att *Appius* fordnat tycke hästigt uppvaknat för *Virginia*, hwilken, efter ett upplopp i Rom, från sin frånwarande faders hus flytt till *Appius*. Dessa confesioner afbrutas af *Claudius*, hans förtrogne, som återkommer från krigshären och berättar, att allt det är färdigt att lyda honom, att allt så är förberedt, att hans fiende *Sicinius*, enligt *Appius* föranskaltande, skulle falla i ett utfall. Men *Appius* har redan ändrat beslut:

Häll *Claudius*! till det brott, att detta mord
befalla,

En swaghet läggas må: den, att det återfalla.

hvarpå han ropar: Centurioner! af hvilka dock endast en inkommer, som mellertid är nog, för att bära ett bref till hären, hvaruti han återkallar försäret efter Sicinius lif och Virginius besalles insinna sig i Rom. Claudius förwånas öfwer detta handlingsfått, men ännu mer då han hör decemviren prisa dens lycka, som

utan årelystnad

Sjötrott sitt glömda lif åt låga fojans tyknad.

Då Claudius ännu ej kan inse, hwadan dygden nu i hast blifwit så pikant för Appius, förntimmer också han hemligheten om Appii nyvaknande kärlek. Sedan Claudius lemnat scenen, och Appius slutat en ny monolog, inkommer Virginia, som håller en grann och widlöftig oration full af uröfka, wäl tournerade complimentier. Decemviren begagnar denna stansstämtning för att förklara henne sin kärlek, men påminnes om den lag han går att stifta, som förbjuder patriciers föräning med plebejer. Men Appius går ej att stifta denna lag, utan stannar qwar, att låtta sina känslor i en monolog, den tredje således som Appius håller under denna enda akt. — I den andra uppträda Virginia och hennes förtrogna Julia. Virginia tillstår sin ömhet för Appius, och sin motwilja mot den föräning med Sicinius, hwilken hennes far för henne bestämt. Appius afbryter detta samtal; berättar att han upptäckt upploppet hufwudmän; att Virginius af statens medel skall erhålla fullt skadestånd, hwaremot han hoppas på dotterns erkänsla. Men Virginia förklarar honom osannolikheten af detta hopp:

Virginius föddes fri: — och Appius will regera. Appius tillbjuder sig att återge Rom friheten, men Virginia förklarar, att deras fordnas sällhetstid, som Appius will förnya, för ewigt har förswunnit. — „En ann har edra

lyften,“ ropar Appius! Och då B. ej kan neka dertill, går Appius sin väg med förtvifning, men återkommer snart med Claudius, som, sedan de begge fruntimrerna lemnat scenen, berättar att Appii återkallelse-bref kommit för sent, att Sicinius redan fallit och hären, kunnig om Appii förråderi, redan nalkas Rom. Decemviren, sedan han kallat Claudius en barbar, befäller då att Senaten skall samlas sig, och att upprores skara skall båsawa. — I tredje akten förtäljer Appius, för sin ålskade, att Sicinius är död. Virginia utbryter i klagan, hwarefter man hör den grymme och förrådiske barbaren tala så här:

Ja, jag har dödat för Sicinius död, kanske, Han föll af Latens barn min första fiende. Hans skoltet war med min, ömdilig att förrena. In mer: Hans hat mot mig war långtifrån

allena

Den fria Romarns; nej, det war rivalens och, Till folkets gunst, till namn, till dig, till allt! — och dock

Stod han med menstlig arm att stitas nu från

Wid alla Gudars makt, som hwälfwa Afrens

öden, Och trots det hat som dock, war wif, ej underlat

Att glöda i hans barm, jag swär, jag gjorde det!

Jag swär, jag såg att ge, åt fosterland och mafa,

Min lockliga rival, min fiende tillbaka.

Jag skulle dö, att se det pris han återwann. .

Skaren skulle tro, att dessa ädelmodiga ord skola wara ett hyckleri, för att så mycket såkrare besegra Virginias hjerta. Han bedrar sig. Appius är nu ingen bnf mer: han är det bortappade säret som återwänder från förwiltens stig; det gifvs ingen dygd, som han ej nu har lust att praktisera. I denna dygdes öfwer, tillbjuder han sig på nytt att återgifva

wa Rom friheten. Virginia hör denna gång sin älsfare med mera bändighet, ochuruål hon ej kan wänja sig af med, att ett par gånger falla honom barbar. Men dessa beundningar hafwa i denna tragedi ingenting att betyda: de tyckas blott stå för att göra verserna mera klangfulla, och äro derför så öfning användda, att ordet *Barbar* här (tragedien är 105 fidor lång) förekommer ej mindre än 31 gånger och ordet *Tyrann* 38 gånger.

Men nu wisar sig *Virginius*, som „löfer en tyrann, som skymfat hans dotter,“ och då *Virginia* will förswara *Appius*, wisar han henne ett uppfångadt bref, hwart denne befäller *Cicinius* döda, och underrättar henne att *Cicinius* lefwet och är på wägen till Rom. Derunder inträder *Appius* och helgas af *Virginius*, såsom tyrann och barbar i en enda vers. *Appius* kommer fram med sitt nya projekt, att bli „medborgsman,“ och derjemte besitta sig om allehanda dygdesdator, men *Virginia* redker honom brefwet och kallar honom barbar! hwarefter *Appius* i stället för att tillstå sitt fel och ådagalägga sina nuwarande bättre föresatser, blir alldeles handfallen och släpper brefwet, som *Virginius* upptager, kallar honom åter barbar och tyrann, och — långt ifrån att dölja det — tillkännagifwer öppet sitt uppsåt att framlägga detta bref för folket och *Senaten*. *Appius* låter naturligtwis gripa honom, fastän far och dotter nu råffa med hwarann att oupphörligt ropa barbar och tyrann! Sedan fadern blifwit bortförd uppmanar *Virginia* bliften ur *Rom* att „lita henne från tyrannen“ och underrättar honom att *Cicinius* lefwet. Det är nu förbi med alla decemvirens föresatser, att blifwa medborgare och herderlig man. *Appius* hämd uppwaknar med fördubblad kraft, och äfwen han kallar till en begynnelse för sin fiende barbarer. I denna akt förekom-

mer ett fel: hwartifrån har *Appius* fått den falska underrättelsen om *Cicinius* döda, som han i 1:a Scenen förkunnar sin älsfarinna då liksom wäl *Claudius* nyss förut med tydliga ord anwält att han undkommit förfäret? — Men ware sig härmed huru som helst, så förwisas *Appius* i början af 4:de Akten, att *Cicinius* lefwet, emedan han skymfat fångelset och derut ryckt sin wän *Virginius*. *Appius* frågar då: Hwad gör *Virginius*?

och får till svar att

Han går, för Rådets dom, att hämd på *Appius* winna.

för hwilken denne dock icke fruktat, då han i fångelset tagit bort brefwet. Sedan *Appius* rasat en stund, får han ett besök af . . . *Cicinius*! Det förstås, att orden barbar och tyrann i denna dialog icke sparas. Det är den försläpades första ord: Dröj barbar! och hans sista: släpp ditt rof, tyrann! Men om läsaren undrar att *Cicinius* har det oföderskändet, att efter dessa scener besöka tyrannen i sitt eget „stort,“ så blir han ännu mer förwånad att den barbaren ej kostager honom, en så farlig fiende, utan låter honom i ro, ej blott gå sin wäg, utan ger honom till och med fritt tillfälle att så conversera med *Virginia*, i det han sjelf löper sin wäg för

. . . att ej längre föra

för twenne trogna bröst, så afwundswärdig kund.

Det ena trogna bröstet låter då utgå ett öfvermåttan länge tal som har till thema brudegummens förundran:

Att sinna här min brud i imbedarns eget stort. Det andra trogna bröstet tager sig dock häraf ingen alteration: fluret är, att *Cicinius* „flyger“ bort för att först frälsta sin brud och sedan

. . . . dömma

Hwad jag af det som kett bör minnas eller glömma

men Virginia finner detta handlingsfätt icke sonnerligt (då mödan af någon tacksamhet, utan beklagar sig tvertom för Julia öfver sin fästmans ohöflighet, och tillstår att hon ännu älskar en barbar (sid. 193) och tillbeder sin brottfliga tyrann (sid. 195). Då inträder också Virginius (i Appii flott! midt ibland hans lifvakt!) klagande, att

En hvar med tylnad blott och sänkta h-
son, hört
Mot Roms och min tyrann, det hjerfwa
språk jag hört.

men att

I hwart förkolnadt bröst tyrannen såg sin
sykla.

Nu inkommer tyrannen själv med sin wän Claudius, och möter i dörren Virginius och hans dotter som ämnat sig att följa den blott tog dömda Sicinius i hans landsflykt. Virginius tar afsked af honom, ber honom:

Regera här, tyrann, med bådelswårdets lott. och är nog ensaldig, att tro, att tyrannen skall släppa honom ur sina händer. Då Appius förklarar att han ej af Staten har råd att twinga sin dotter att offra sig åt Nafweriet, lemna dessa båda sig åt raseriet och ropa tre gånger på tyranni! och åsinen denna interjektion tröstas dem icke synnerligt, då Appians-befallor Virginia att se sin älderstegne far, och i fall han är henne kär ta omsorg om hans dar*), och i fall hon tar ett steg till åtföljd af hans hjärt, Skall dolken i hans bröst för ewigt hindra det, hwarefter Virginius flyndar att låta sin röst blifwa hörd

Från Valatinens fot till Jofurs (!) tempelborg
och kring boningar och torg.

Sedan Virginia också aflägsnat sig, hittar

*) Denna vers förekommer, som wi sett, också öfver ord i Den.

Clodius på det rådet, att inför folket fördöma Virginia för en annans dotter. Men tycker för sin del, att efter Appius ändå är en barbar och tyrann, hade han gjort bättre att skaffa bort Virginius, som wärnlids är i hans wäld, än utsätta sig för en så fruktansvärd wäda. Men skalben har följt historien, utan att befinna, att hela handlingen hos Divians föregår på Roms forum, inför hela folkets åsyn; men här på en kammare i Appii palats, dit den historiske Virginius och Sicinius wifserligen skulle åttat sig att komma. Deremot infer man ej, ehuru denna omständighet är af ingen wigt, hwarföre fästmanens rätta namn, Icilius, blifwit förbytt till Sicinius. Mellertid antager Appius sin wäns förslag, öaktade han i början kallat honom barbar, och går att utföra det. Vid sista aktens slut är Virginius syfelfatt med en mors og hwaruti båda de bekanta orden åter föras komma. Derpå infördes Julia och berättar att fadern „wägat allt, men allt har felat,“ att Rom ser

... tyrannens wäld. ...

Då tycker darrande på bojan, som han ger; och att Virginia inför Appii domstol är förklarad för Claudii Nafwinna, och att Sicinius håller på att slå med Decemvirens lifatorer. Af dem förförlid tar den olycklige sin tillflykt till — sin dödsfiendes hus, för att taga afsked af Virginia. Efter honom inkommer Virginius, och derpå Appius, som medger att han är en „offswärd tyrann,“ som dock genom ett ord af Virginius kan bytas om „till menflighet och heder,“ att „hans kärlek sätter än en gräns för hans brott,“ före att Virginius är „hans offer om han ej blir hans far!“ Virginius svarar att han då skulle „blivas för dagens Ius och Rom!“ Den förelämpade går derpå sin wäg, naturligtvis

får att hånas; men återhålls af Virginias som i första versen framhånger sitt Tyrann! i den tionde knäfaller om nåd, i den trettonde ropar barbar!, i den fjortonde tiger! och i den femtonde åter tyrann! Virginia besvarar då så far att sätta

emot tyrannens våld en romersk själs förakt, och för sin del

Hon skulle måla för en slaf, än en tyrann. (Se af L. har i en not anmärkt att han låtit denna vers ur Hr Papstulls Virginia, och „att om alla verserne i hans arbete liknade denna, skulle han med större trygghet om bifall, än han nu gör, lemna det åt Allmänheten.“ Äfwen i denna småsak skulle Voltaire imiteras, som äfwen inskrifvit en rad ur Corneille i något af sina stycken). Appius medger nu, att

... han är, han känner det, ett mildjur, en tyrann;

besvarar Virginia ej vara mer barbar än han, men då alle detta tagenting utåttar säger han sig ha

af barbari och eftersyn att lära, befäller liktorerne, sluta portarna och taga dem i akt, och skyddar hore. — Virginias vänder sig då till sin dotter med den frågan, om hon älskar

... sitt lif framsör sin ära, och då hon förklarar sig villig att dö, inför tar Julia, förkunnande Vektorernes antåg, som komma att bortsläpa Virginia. Julia lemna åter rummet och Virginia afstår. Den scen, som följer, synes nog onaturlig. „Virginias blottar en bröst och aflägnar sig; öder dolken; — studsar med fasa tillbaka; — ett kort uppehåll; — löper till henne; — höjer dolken på nytt; — och ger henne äntligen dödsstyngel.“ — Hos den far, som ett

enda ögonblick trokar att döda sitt barn, har naturen redan sekrat. Detta mord på en medvetelslöst afstånd, upprörer desutom för mycket den sedliga känslan. Appius införtar nu, för att

Gödtjena, fast än sent, med någon dygd ännu, Ett annat namn af dig (Virginias) och tiderna som dömma.

Mellertid får man icke weta, hwast denna dygd skulle bestå. Han finner Virginia, döende, framstamma:

... Barbar. . .

Jag. . . älskar dig ännu. . . Jag är belödat dersför!

Stor derpå införtar en Centurion, som anmäler, att Claudius är slagen och fångad, hwilket budskap bestyrkes af Cicinius, som afkunnar Appius sin dom, att från „Tatepejens brant, störtas neder;“ hwarest Appius fattar en doll och genomskär sig.

Denna exposition torde förmodligen sätta läsaren i stånd att besinna vår ofwansföre gjorda anmärkning, att planen till Tragedien Virginia, ehuru här och der icke utan osullkomligheter, dock är wida mer sammanhängande än Oden. Äfwen karaktererna äro wida bättre hållna, ehuru matt och yligt rednade. Endast Appius liknar Oden i en wifskundeslöshet — för att nyttja detta danska ord — så att bådadera den ena timmen äro de största Purkar i werlden, och den andra förträffliga moralpredikanter, och eldade af de bästa förefatser. N. e., för sin del, föredrar dock så wäl i konstwerlden som i det allmänna lifwet deciderade beswar framför sådana eländiga, wankelmotiga wareser, som småsna mellan den himmelska och helweriska empyreen, och hwarken wilja öfwerlemna sig åt Gud eller Satan. Mellertid äger dock en wäsentlig skillnad rum mellan uppnämde båda

Hjeltar. Oden är en hof, men Kyster bestän-
digt öfver sin sinnes-höghet och hjeltediga
storhet: Appius är också en icke mindre hof,
men säger det uppenbart för kommande och
gående, och om jemförelse skall anställas, må-
ste man väl i moraliskt afseende föredra den
upprigtige „Tiomannen“ framför den konungs-
lige hofslarn.

Om således den strånga konstbomarn måste
neka Hr af L. ett rum bland de ypperste af
nationernas dramatiska författare, måste dock
ett utmärkt företråde lemnas honom i allt hvad
som har afseende på den tekniska fullkomlig-
heten: ett företråde, som kunnat blifwa mera
lyfande, om Hr af L. i dessa compositioner
begagnat en annan versform än den fransyska
alexandrinen. Öfver dess ojenlighet för de
nordiska språken har redan ofta blifwit taladt.
Den är i fransyska dramaten icke blott oun-
bärlig, utan äfwen dräglig; emedan denna
versart der utgör en harmoni mellan den strån-
ga metern och accenten. Rec. menar nemli-
gen sålunda: fransyska språket är icke så i sak-
nad af all tonvigt, som man vanligen före-
ställer sig. Men den är så matt, att den utan
drats försläpning antingen lått förenar sig
med meterns lagar eller också gör sjelfwa rytmien
obestämde sväfvande. Af denna strid mellan
accent och meter uppstår en harmonids försö-
ning, som länge ifrå att, som man meren-
dels inbillar sig, göra versen laglös och hård,
emertom gifwer den nya skönheter. På sam-
ma sätt (ehuru ofullkomligare) som Grekerns
och Romarnes vers, hvarutt skafvelfer-
na visserligen hafwa en annan — i prosa
gällande — tonvigt, än den i poesien skan-
deros. Men i de skandinaviska-germaniska
rimgomålen är ett annat förhållande rådande.
Accenten är här alltså bestämde, för att tillä-
ta skalben någon annan frihet än en ovisk,

korlig årlydnad af det vanliga uttalet. Svar-
ken böjer sig här accenten efter metern, eller
metern efter accenten. Men genom detta tvång
uppstår först en ensformighet, som i tyska och
svenska alexandrinen är alldeles odräglig: och
sedan medför dess natur den oögherheten att
tvinga skalben till ett wißt antikeriskt-kris-
tiskt och ett uppblåst, falskt oratoriskt pathos.
Hr af L:s tragiska diction äger hvarken en
Shakespeares blivrande sinnrikhet eller en Gö-
thes stilla gratier, eller en Schillers thordön
och yppiga bildrikhet, eller en Collins höga
enkelt, utan blott en wiß kall rhetorisk häf-
ning*), hvari Rec. blott sunnit twenne ti-
rader af åkra, stor sinnig sublimiter. Båda
förekomma i slutet af Virginia. Den ena,
då Virginia efter dolksynget spritter sanslös
upp, utropande:

.. Hvar är jag? Gudar!! Hvar?

dt Virginii svar:

I deras boning snart, — och frubetens! —
Annun skönare äro Appii sista ord, Din brud,
säger han till Sicinius,

Din brud är ej mer din, — och långt utom
din makt.
Hon hde på jorden mer till ingen af oss twennes
Hon hde, i graswens natt, till den — som följ-
jer henne --
(Han öddar sig)

Nu — är hon. . min! —

I afseende på rytmens regelbundenhet och rim-
mens renhet äger Hr af L. en af ingen bes-
stridd förtjenst: hvarifrån endast några få tun-

*) Anmärkningsvärdt är i sådant hänseende följande besynnerliga uttryck, s. 156:

Wet han till hwilken höjd en retad hämd kan
stiga,
Ej mot Sicinius blott, — men all hans
mörka luga?

ga eller origligt byggda verser såsom denna
s. 60:

Som trolös mot er blott och swärdig er
namn
göra sållfanta undantag.

Hr af L:s förtjenst om språket är ännu mera synbar i de komiska stycken, som äfwen upptagas i detta första Band. Man har trott, att Swenskan egentligen blott lånade sig åt den höga känslan, eller i allmänhet blott åt det allvarfamma. Men kånhända faller deß oförmåga för den stil, som närmar sig det hwardagliga umgängens, hufvudsakligen på författarnes egen räkning, hvilka ingenting wägar och icke begagnat de rika tillgångar, som finnas i våra såders skrifter, eller ännu lefwa i provinsernas munarter, äfwen som i dagliga lifwet. Men en ännu större swärighet är saknaden af komiskt betydningfulla uttryck, råder sig i wår strånga grammatik, som i skrift och tal-språket tyckes wara twenne helt olika, och hwilken, i komedien strängt iakttagen, gör uttrycket förundranswårde stelt och erådhuget. Hwilken skillnad mellan Plauti och Virgilii diktion! kånhända finnes intet språk, der umgängens språk så noga äfwen enskämmer med skriftspråkets som i fransyskan, eller rättare: der författarspråket så nära sammanhängar med det bildade umgänges-talet. Hr af L. har, isynnerhet hwad den mera omwungna konstruktionen angår, wägar friheter, som förtjena allmänneligen följäs: bland sådana räkna wi t. ex. förwandlingen af det orthodort grammatiska, men i den lägre dialogen outhärliga I ären till ni är (pluroliter), apostrofen af honom till 'n (försware'n), det till 't o. m. d.

Detta företräde af diktionens ledighet är också det högsta loford, som kan tilläggas nybnda de komiska stycken, af hwilka det sista: Sup-

pliken eller Pjesen på grund är original, och de båda andra: Metromanien eller Verswurmen (— eller Verswurmen: hwar till denna äfwerfättning, eller snarare, hwar till den franska glosan då ensamt den swenska titeln är tillräckligt uttrycksfull? —) samt den Talände Tassan; äfwerfättningar från fransyskan, den förra en komedi i fem akter, den senare en efterpjes. Detta sagde, wet man tillräckligt hwad man här har att wänta. Som bekant, är Fransosernas lustspel en härmning af Grekernes s. t. nya (Menanderiska) komedi, hwilken sjelf är en afart af den gamla (Aristophaniska). — I stället för att i en negativ idealitet och i en omvänd bild framställa ett stort fragment af menskligheten, ämder man sig i lustspelet eller den lägre komedien med en wis last, som äfwerdriswes och parodieras. I den egentliga komedien speglar sig en hel werld i skensbart kaos och full af fantastiskt oreda: i lustspelet gifwes oss endast målningen af en obesydlig inrikt, och några löstliga situationer. Det fransyska lustspelet har det med alla af detta slag gemensamt, att det, äfwerhufwudtaget, icke är lustigt; ty wore man helt och hållet upprigtig, skulle man medgifwa att man i dessa semskets komedier, på sin höjd, endast finner sig road af tre eller fyra scener; allt det öfriga låser eller hör man gäspande; isynnerhet äro de ömma älskare utan undantag högst fatala. Faren är i sådant fall wisda att föredraga; Operan och Operetten närma sig wida mer till werklig poesi.

Metromanien, så fransost den för öfrigt är, har dock en egenhet. Såsom bekant är, ge sig wanligtvis komedi-skrifwarne ut för moralister: och i denna pjes skall således läsaren lära sig att icke — göra vers, nemligen eloka. Men som Piron här wetat måla sig sjelf,

men man naturligtvis ej skilletes utan barmhertighet aftecknar sig sjelf, så är *Damis* utrustad med så många älskvärda och ädla egenskaper, att man alldeles icke har hjerta att skratta öfver honom, desutom icke har skäl der till, då hans verser troligtvis äro så goda som *Förf.* kunnat göra dem — och hur skall det nu gå med moralen, då läsaren desutom måste erkänna hans karakter för den bästa och ädlaste i hela pjecen? Det intresse man emellertid fattar för *Damis*, är så allvarsamt, att man snarare skulle önskat att, då värdet af hans poesi hvarken är tydligt för äfvidarna eller honom sjelf, utan skulle pröfwas af parterren i *Paris!*, han blifwit begäfvad med mera fantasi och mera förakt för de obetydliga wareser som omgifwa honom. Pjecen hade derigenom erhållit en högre poetisk adel, och den fina ironi, som swäfwat öfver *Damis*, blifwit ännu finare. *Aswen* i sitt nu warande stek är denna komedi smärtlig nog, och låter temligen läsa sig när, man icke har mera betydande att sysselsätta sig med.

Den Talande Cassian, Opera-Parabe, är författad af Hertigen af *Nivernois*. Här är hela compositionen beräknad på effekten af en enda situation: allt det öfriga står till följnad och är idel trivialiteter: en nåsvis och glupsk betjent, en intrigant förtrogen, en gam-

mal och svartstjuf älskare, en öm älskarinna, en yr herre, som slankat werlden ikring men nu återkommer och i hast förwandlar sig till en trogen *Celadon*: allt roligheter, hwaråt den goda allmänheten redan tusen gånger skrattat och gäspat, hwaråt den förmodligen ännu skall tusen gånger skratta och gäspa.

Suppliken eller *Pjesen på Stund*, är ett divertissement, „författadt och slutadt inom elftwa timmar.“ Den hör dock ej „medelt mätrens“ förtjenst, hwilken den annars så blygsamme *Förf.* tillägger detta impromptu, utan är en ren uselhet, utan minsta uppfinning och intresse och, oberäkadt språket och versifikationen, en af de största plattheter som finnas på swenska språket. Det sämsta i hela stycket är det som borde wara det bästa, nemligen verserne till *Konungen*. Se här börjane

Myß steg det sorgsna *Swegas* röst

Med klagan till det höga;

Förtwiflan öwadde i des bröst,

Och tårar i des öga. —

Men — då det *Gustaf Adolf* ser

Så klagar ej des hjerta mer :!

Första *Bandet* eller den dramatiska afdelningen af *Gr af Les* skrifter hafwa vi nu genomdgnat: det andra, som består af hans lyriska dikter, skall icke aldeles så länge uppehålla oss.

(Fortf. följer.)

S m ä r r e S k r i f t e r.

N:o I. *Brudstycket* eller *Dera Drottningens Gäst*. Follfaga af *Laun*. *Sthm*, *Strinnholm* 1816. 50 sid. 12:o.

N:o II. *Spöskräkaren* eller *Upplysningens Wän*; af *Laun*. *Sthm*, *Häggström* 1816. 30 sid. 8:o.

De båda nämnda berättelser äro af ett helt olika slag. I N:o II. är det en *esprit forte*, som genom tillfälliga spökerier från den djerwaste spöskräkare förwandlas till den widskoppligaste andeskäddare. — N:o I. åter är full af underbara äfventyr. Detta *Brudstycke* war en skänk af en *Berg-*

drottinna, hwilken *Fru Ursula* bifått i en barns dödd, men hade sedermera nått förlofad i släkten. En fattig *Kiddare*, som älskar den rika arfwingen till *brudstycket*, är dock så lyglig at eröfra det och derigenom tillwinna få en brud. Den lustiga beskrifningen på detta äfventyr är egentligen det enda, som till någon del belönar läsningen af dessa blad. — *Stilen* är för drittigt i båda dessa noveller lätt och wore än mera underhållande, om berättelser och situationer wore något mindre utlykt tecknade.

L i t e r a t u r - T i d n i n g.

N:o 38.

Söndagen den 21 September

1816.

R e c e n s i o n :

Uttveckling af Korsstågens Följder för Euro-
pa. En af Franska National Institutet
belönt Prissskrift. Af N. H. L. Heeren,
Öfversättning. Strengnäs 1816. 326
sid. 8:o.

Medeltiden har i våra dagar blifwit af
många beskylld för barbari, widspelse, rå-
het och sedelöshet, under det andra sunne
den obetingadt wärd de högsta loford. Bäg-
ge partier kunna på wißst sätt hafwa rätt,
och efter som man söker att blotta tidehwarf-
wets olika sidor. Men bägge hafwa också der-
igenom utan twifwel dömt ensidigt. Det war
helt naturligt, att då man utgick från war
tid, för att efter detta mönster granska en
förfluten, i många afseenden dermed olif, skul-
le omdömet blifwa hårdt och orättwist. Ett
fallet beräkande förstånd har warit principen
för den nyare tidens tänkes och handlingsfäkt.
Under medeltiden herrskade deremot en warm,
ofsa wäldt utswäfwande fantasi. Det war en-
ligt Heerens förträffliga yttrande, Christends,

mens Hjelteperiod, i många hänseenden till
Grekernas heroiska tid. Det kraftfulla ofdre-
derfwade släktet förmådde då ännu med ren
ungdomlig förjusning omsätta en idee, utan
att en personlig fördel alltid behöfde ligga i
bakhåll, såsom motif för des handlingar. Så
hade t. e. korsstågen, äminstone det första,
sin grund i en religiös entusiasm, en barn-
sligt ofskydlig längtan, att frigt få besöka be-
ställen, som Grålsären genom sitt jordiska lif
helgat, förenad med lust efter äfwenlyt, ut-
tan andra beräkningar. En sådan ongtig hän-
rykning måste nödwändigt såsom yrsk och ga-
lenkap, wisa sig för ett senare släkte, hos
hvilket den förswunna ungdomswärmen lems-
nat rum åt en tillragande ålders mogna be-
räkningsförmåga. Och har det med oföretyrlig bes-
eraktat denna människoslägters utswäfning, och
medlidfamt beräknat de omåtliga derpå förflödade
kraster, som till äfwilligt annat nyttigare kunnat
användas. Det kunde ej fela, att ett allmänt
fördommande skulle träffa ett så oflokt och be-
synnerligt släkte. Deremot måste detta tide-
hwarf, då ridderlig ära och tapperhet ännu
ej war något sållspnt, då man, äfwen med upp-

offrande af allt timligt, kunde följa forskers sanna, då ur släktets inneburna kraft ett så högt fenomen som Chevaleret, ur dess sanna en så herlig skaldekunst som den Romantiska utvecklades, för fantasien afspela sig i ett rosenkimrande ljus. Dersåre hafwa också i vår tid warmare, och med rikare fantasif begåfvade, finnas uppfattat denna tids fenomenen endast från deras mera bländande sidor, och sökt framställa des som en den senaste period i Verlds Historien. Annorlunda än begge dessa partier måste dock den verkliga Historikern döma. För honom gäller lagen Sine ira et studio i dess högsta bemärkelse: ej blott i afseende på individer, utan äfven i afseende på nationer och tidsvarf. Med snillet af erfarenhet och bildning skärpta blick måste han lugnt öfverflöda släktets händer, och med Historiens yttersta mål öförryckt i sigte, bestämna hwad hwarje tids hvarf bidragit till släktets utveckling. En fullständig Historia öfver medeltiden, i en sådan anda författad, wore ett oöfverbeligt arbete. Tyfarnes senare Literatur äger wäl förträffliga afhandlingar öfver särskilda delar deraf, men ingen, som med tillräcklig fullständighet omfattar hela denna tid. Swenska Literaturen, som wifertigen icke har något öfverflöd på bättre Historiska skrifter öfver Verlds Historiens öfriga perioder, är dock mest wanlottad i afseende på medeltiden. Hwarje bidrag till afhjelpande af denna brist bdr således med glädje emottogs, och ett sådant hafwe wi erhållit genom det arbete Rec. nu ämnar anmäla. Det är wäl icke en egentlig Historia öfver medeltiden, men widbrdr dock de flesta och hufwudsakligaste momenter deraf. Om äfignernas renhet och afhandlingens grundlighet kan man redan i förhand hafwa förhoppning, då det är författadt af en bland

Tysklands nu warande förträffligaste Historiska forskare, och att detta hopp ej bedrager, derom blir man lätt öfvertuad genom närmare bekantskap dermed. Anledningen till dess författande gaf en af Franka NationalInstitutet framställd prisfråga: Examiner quelle a été l'influence des croisades sur la liberté civile des peuples de l'Europe, sur leur civilisation, et sur le progrès des lumières, de commerce et de l'industrie? Heeren öfvertalades till dess besworande af sin wän, den förträfflige Willers, som sjelf söcut af dylik anledning utvecklat Reformationens följder, hwilket arbete wi äfwen äge i Swensk öfversättning.

Att utreda följderna af en större werlds-handelse, helst en, hwars omfattning varit så widsträckt som förstagen, måste utan twifwel anses för ett swårt företog. Det förutsätter så ter den djupaste och noggrannaste bekantskap både med den föregående och efterföljande tidens historia. Därurom äro gränserna för ett sådant problems lösning ej allenast obestämda, utan äfwen swära att bestämma. I widsträcktaste mening taget, kan det omfatta hela den följande tiden. Det låter wifertigen lätt säga sig, att man endast bdr höfvelsäta sig med det närmast följande och wigtigaste. Men att bestämma det wigtigaste, dertill fordras ett mål, till hwilket allt måste hänföras, och att ett sådant hänförande ej är någon lätt sak, derom wittna så många historisk-skrifwares misslyckade eller medelmåttiga försök. Det närmaste till tiden är också ej alltid det närmaste till ursprunget. Wifertigen uppkomma många sådana verkningar hastigt såsom af fröna nedlagda i en redan beredd jord. Andra ders emot hafwa sitt egentliga ursprung länge tillbaka, men framkomma genom senare handelsöfers wäckande kraft. Ty en större revolution

i politiska werlden är aldrig en frukt af ögonblicket, ehuru dess utbrott kan vara ögonblickets. Icke en enda eller några få människor, förnä på engång verka en omhvälfning i släktens tillstånd. Den förberedes af föregående slägener, och äger sin grund i förändringar i allmänna tänkesättet eller, som det heter, i tidens anda. Då stunden kommit kan wiserligen det utkorade redskapet genombräta den dam, som dittills hindrat utbrottet; men huru litet en enskild förnär stora det, bewisas bäst deraf, att han ofta sjelf bortriswes af de wägar han satt i rörelse. Dessa förändringar äro långsamma och spåren deraf ofta swära att upptäcka, men dit måste dock historikern sträfwä, ty endast derigenom kan han förklara händelsernas utveckling och sammanhang, och, med bortseende från alla blott partiella yttringar, se släktet handla såsom en man och ständigt gå framåt på dess beträdda bana.

Förträffligt har också Heeren påstätt sin undersökning wid en teckning af den tidens karakter och syfte, som föregick korsstågen, och wissat huru dessa heliga krig just i utvecklingen af tidens elementer hade sin grund. Men från denna punkt sönderfaller hans undersökning. Han bemödar sig icke widare att hufvudsakligen wisa, huru tidehvarfwerets anda af korsstågen modifierades och förändrades, utan efterforskar mera de speciella verkningar och händelser, som deraf ledde sitt ursprung, och sammanställer dem under wisa allmänna klasser, för att ge dem ett sammanhang. Men det lefwande organiska sammanhanget i hela släktets utveckling upplöses derigenom, och allt närmar sig mera till blott mekaniska verkningar. Hic kan dersåre icke anse närmande arbete för ett fulländade historiskt måsterwerk; men det utgör dock en förträfflig, ehuru ganska sammanpressad framställning af

de rika resultat, som grundelig lärdom och widsträckt fördomsfri forskning i denna tidens handlingar erhållit.

Enligt Hec:s tanke skulle i en sammanhängande utveckling af detta tidehvarfs historia (hwarigenom äfwen korsstågens följer framträdde i full klarhet) de hufvudsakliga momenterna blifwa följande: Europas nationer söka öfwer Roms ruiner blida sig till en kristlig förbunds Republik. Carl den stores försök att göra Kejsarernagten till dess medelpunkt misslyckas genom efterträdarnes förändringar. Tidens rådande anda bestämmer Romerska Wikloppens andliga wälde till denna medelpunkt. I sin grund war detta Patriarkaliskt, ett fadersligt medlare ämbete mellan Regenterna. (Benämningarne Pater Universalis och Kyrkans Söner uttrycka klart detta ursprungliga förhållande.) Kyrkans nödwändiga reformation, och den (äfwen enligt Heeren) oundwärliga Invesstirstriden lägger grunden till en Hierarkisk Despotism, hwilken, såsom all Despotism, efterhand blir ljusrådd, mistänksam och tyrannisk. Kyrkans auktoritet lägger band på spekulationen. Kraften rigtad utåt mot kyrkans fiender, hindras derigenom att känna sina bosor. Den söker sig på en annan sida lust genom fången. Korsstågen blifwa den första allmänna yttringen af den Kristna förbundsrepublikens krafter i motsats mot de otrogna. De befördra den andliga despotismens fulla utveckling och derigenom slutligen dess förändring. Utom kejsarnes tidigare politiska opposition mot Hierarkien bildar sig också småningom en filosofisk. (Kejsar Fredrik 2, Arnold af Brescia o. fl.) Korsstågen öka på alla sidor känslan af frihet, och stärka derigenom denna opposition. Regentmagten ökas, statsförfattningarne erhålla mera fasthet, och waltet utbildas, handeln tilltager, och derigenom

fädernas magt och selfständighets begär. Mång- den af nya sedda och berättade föremål, öpp- na en ny werld för inbillningskraften, och gör den djerfware i alla sina dikningar. Wet- tenskapliga forskningsnitet wäcket småningom genom nya ämnen för reflexionen. Den rid- derliga anda som drifwer till förståg mot de strogna, inflyttar äfwen i Theologiska twis- terna. Theologen förföljer kämpande lärtaren. Denna anda efterhand djerfware ledes flutti- gen till undersökningar om grunden för kyr- kans magt. Den förberedda revolutionen ut- brister ändtligen i Reformationen, hwariges nom en del af Europas nationer ryckes ur den rådande kyrkans fäste, Hierarkien kross- sas, och ett nytt statsystem uppkommer.

Efter dessa allmänna anmärkningar skole wi nogare betrakta Författarens afhandling i dess särskilda delar. Den börjas med en all- män öfwerfigt öfwer förstågen i anseende till deras tidslängd och tidsräkning, geographiska utsträckning och beskaffenhet. Dertill banar han sig wäg genom några allmänna anmärk- ningar om folkvandringar, hwaribland han äf- wen räknar dessa krig. I egentlig mening kunna de ej sägas hära dit. Folkvandringar äro alltid ärföljde af koloniseringar, och hade man strart wid deras början varit betänkt på att anlägga nybyggen utåt Mindre Asiens kuster, så hade det nya Hierosolymitaniska riket erhållit mera fasthet, och förstågens egent- liga ändamål på ett säkrare och waragtigare sätt blifwit upnådt. Ett annat slags folk- vandringar — säger H. — inträffar hos na- tionerna i deras ynglinga-ålder, då begäret till ära och ryktbarhet upwaknar, lifwas ge- nom känslan af mod och kraft, och bewingas af fantasien; då hwarje hjelte som drager ut på äfwenfyr finner faror af söfjeflagare färdiga att deltaga i hans lycka och faror.

Sådana wandringar woro Grekernas tåg till Cochis och Troja, Norrmännernas till Nea- pel och Sicilien och Frankernas förståg till Orienten. Ganska rikligt anser H. dem för en frukt af den upwaknade Hjeltehägen och Religiositeten hos de Frankiska och Ger- maniska nationerna. Men de woro tillika en i allmänna tänkesättet förberedd reaktion mot Muhammedanismens förstelt att göra sig till werldsherrskande. Ryktats öfwerhufwud Påf- wen Urban 2 satte ändtligen entusiastmen i full låga genom sitt tal på mödet i Clermont, och Deus le volt blef församlingens lösen.

Wid afhandlingen öfwer förstågens Geo- graphiska utsträckning anföras de Europeiska hufwudnationer som deri deltago, näml. Fran- ker med Lohringare och Flandrare, Toskar, Italienare och Engelsmän. På ett annat ställe nämnas äfwen Norrmännen i Italien särskildt, men ej Norrmännen i Frankrike es huru de likaså wäl förtjent nämnas som t. e. Flandrare. De woro ännu blott till språket Fransoser, och i öfrigt från dessa sina stamförs- wandter wäsentligt ärfkilda. Den oroliga and- da, som förfogat deras Stambere Rolf från sitt Fädernesland till Normandie, hwilade än öfwer hans ärtlingar. En synnerlig lust ef- ter ridderliga bragder och äfwenfyr, (en förs- mildring af Fädernes wikinga färdar) utmärk- te dem från Frankrikes öfriga innebyggare. Äfwen uppgifwer H. sjelf på ett annat stäl- le, att Riddarepoesien egentligen hos dem haft sitt ursprung. — Så af Nordens inwånare tågade åt Orienten. De woro nykristna och ännu noa lyfjelsatta att i sitt eget land med swärder omwända Odinska lärans anhängare. På Pyreneiska halfön förde man wid sams- ma tid särskilda förståg mot Islamismens bekännare. Det war den egentliga tidpunk- ten för Christendomens politiska bestående,

Wid utvecklingen af en werldshändelses följder såtes naturligtvis uppmärksamheten på 2:ne hufwudsföremål: werkon på samhälls, författningens utbildning, och på slägtets odling. Här war likwäl icke wid ämnets behandling full frihet lemnad. Swarets form war bestämd af frågans. Derigenom hafwa sådana ämnen som blott skulle utgöra underafdelningar blifwit förvandlade i hufwudsförelar. Förf. indelar förslagens följder i 1) politiska, 2) för handeln, 3) för wettenskaperna. Framför hwar och en af dessa delar förutgår en skildring af tillståndet före dessa tåg, hwarigenom han skaffat sig en punkt, hwarwid han kunde såsta alla dessa spectella utvecklingar, för att gifwa dem klarhet.

Första afdelningens första underafdelning handlar om Romerska Hierarkien, des egentliga grundläggning af Gregorius 7 och den inskyrse förslagen hade på des utbildning. Så widt de trångare gränser kunnat medgifwa, hwarinom detta ämne här blifwit inskränkt, har det blifwit afhandlade på ett sätt, som lemnar söga öfrigt att säga. Sjelfwa ämnets fullkomligare enhet, har wäl utan twifwel der till mycket bidragit, men det blir dock en stor förtjenst att redigt och opartisk hafwa uppfattat och framställt detta så ostmisshandlade ämne. Gregorius karakter och ideer till grundande af ett „Kerrewälde öfwer hela Christenheten“ äro enligt hans egna bref här bättre tecknade än Ric. sett på något annat ställe. H. gör hans stora kreatisulla karakterer all rättwisa. Han hör ej till dessa historiestrifware som wisa sig här till all personlig storhet, och beställfame afstå alla hwad som synes dem öfwerståiga wanligheters mäktigast. I denna första afdelning, angående de politiska tillståndet, utføres widare följderna för werldliga magten, a) för surkarnas

magt, b) för adeln, c) för städerna, d) för bönderne. Ämnet saknade här den nybudsade enheten, emedan tillståndet i hwarje rike sårskildt måste tagas i betraktande. Dersöre war det äfwen swårare att här gifwa öfwerfistes af följderna full klarhet. Man kan dock ej neka att Förf. tyckligt kämpat mot dessa större swårigheter. Afhandlingen gäller hufwudsakligen blott tillståndet i Tyskland och Frankrike. Orsakerna till regentmaktens ständiga förminskande på förra stället under des oafbrutna tillwext på det sednare, ehuru de flesta Tyska kejsare under denna period wore utmärkta genom personlig storhet, de första Capetingerne deremot ganska wanliga män, äro på ett tillfredskällande sätt framställda.

I andra afdelningen, som rör handeln och industrien har Förf. i synnerhet varit på sitt ställe. Man igenkänner öfwerallt samma grundliga bekantskap med ämnet, som utmärker des klassiska werk: Ideen über die Politik, den Verkehr und den Handel der vornehmsten Völker der alten Welt. I sammanpresad forhet tecknas Asiens rikedom på produkter och des inre handel på Karavanvägarne; Europas naturliga beskaffenhet och des landhandels, genom Afsryggens släckning, bestämda gång; några föregående orsaker till handels förändring under medeltiden; Benedigs och de öfriga Italienska städernas, samt Marsailles, Tysklands och Ungerns handel; slutligen förslagens werkon på handeln. I förhållande till det öfriga är dock Benedigs handel i synnerhet widlöftigt utsed, hwar till både ämnets wigt och den rika tillgången på nya eller söga benyttjade materialier waris orsaken.

Uti tredje Afdelningen, der följderna för wettenskapliga Odlingen ofhandlas, råder sig i synnerhet ett märkligt misförhållande till de

sträga. Af 326 sidor hafwa endast 23 blifwit lemnade åt detta ämne, och deraf äro ända 3 sidor om beskrifwa Constantinopels intågande af Latinerne. Man får dock icke undra på denna förhet, ty Förf. äfste skiljer sig i detta ämne icke från den vanliga. Det är nämligen endast fråga om att bestämma huru mycket af särskilda wettenskaper råkat saktas hos försefarne, och derigenom hemsföras till Westerlandet. Hwad den mångfald af nya ämnen, hwarmed de under dessa riddertliga färdar blefwo bekanta, bidragit att gifwa lif och näring åt reflexionen, och wäcker till hagen för wettenskapliga undersökningar, det söker man här förstås. Deras werkan på fantasi, till poesiens och konstbildningens befrämjande, förekommer deremot på ett annat ställe der ingen skulle wänta det, nämligen under afhandlingen om politiska tillståndet. En sådan söndersplittring af kulturens särskilda elementer, förswärar öfwerfögen af dess utbildning i sin helhet. Denna hade dock så mycket mera borde b. fördras genom sammanställande af alla delarne på ett ställe, som den ästhetiska kulturen i anseende till tidehwarfvet, förut uppgifna, allmänna karakter, just war den öfwerwägende, och som mest beredde sinnen för det allmänne skiljerander af klassiska Literaturen. Hos Dante, som tillhör detta tidehwarfvet, men också på wigt sätt utgör begynnelsen för hela den nyare bildningen, finner man och ännu, liksom hos Grekernas Homeros, alla bildningens elementer, wettenskap, religion och poesi i den innerligaste förening. Förf:s anmärkningar om den romantiska poesien uppkomst och utbildning genom förstågen äro ganska korta, men i förhållande till sin förhet, sakrika. Anmärkas bör dock att i Fabrikernas om Kejsar Carl den store och Holand, om Konung

Artus och Woddrunden, samt i das Heldebuch äro spären af förstågen mångfaldiga. Deremot märker man i Lied der Niebelungen inga sådana spär, ehuru de förstågande, i den gestalt den nu har, så wide man kan sluta af språket, infaller just under förstågiderne. Genom den blandning af särskilda folkslags sagor, som uppkom genom det under förstågen begynte lifligare umgänger mellan Occidenten och orienten, öfwergick likwäl sluttigen poesien till en blott lek för fantasien, och den historiska grunden, på hwilken dessa sabelkräsar hwilade, blef aldeles fördrunkad och undanskjuten. — Om dessa tågs werkan på den egentliga konstbildningen, t. ex. hwad sammanhang den så kallade G. h. byggwätskonsten möjligen kan hafwa med dem, finner man hos H. ej ett enda ord.

De kunskapsgränar, som af Österländska tågen kunnat hafwa någon winst, uppgifwas af Förf. till följande fyra: Klassiska Literaturen, (rättare Grekiska Literaturen, ty den Romerska bleades enligt H. egen uppfattning endast hos Frankerne) Philosophien, Historien och Geographien, Naturkunskapen och Medicinen. Winsten för Klassiska Literaturen anser han hafwa varit ringa, hwartil han finner orsaken i Grekiska bildningens rhetoriska beskaffenhet, som för Frankerne ej kunde hafwa något särdeles intress. Han tyckes således döma mildare härom än man wänligen gör. Men att han dock ej will medgifwa medeltiden någon annan bildning, än den som kunnat erhållas genom klassiska literaturen, det ser man klart af ett annat ställe der han säger, att då denna faktiskt tycktes aldeles utflöckna på 1300-talet (13:de seklet Kristofer Öfwerf.), blef också barbariets natt tjockare än hon någonsin förut warit. Utan att Nec. will yttra sig öfwer strängheten i detta om-

bdme, (hvilket dock icke's tola stora undantag. Dante, Petrarca och Boccacio lefde ju i denna barbariets natt) vill jag endast hålla mig wid den wäntliga befolkningen mot medeltiden för föresummande af klassiska språkens studium. Då man går tillbaka till tiderna näst för Romerska wäldets fall, för att från denna ståndpunkt öfverse så utvecklingen af nyare tidens bildning, måste denna befolkning ej allenast synas orättwis utan äfwen besynnerlig. Ingen tidpunkt i Historien har för forskaren ett mera förtwiflat utseende än just den nyss nämnde. En samhällsförfatning uppstod i sina innersta grundwalor, en allmän ordro, en konstad själsodling utan lif och anda, en allmän slapphet och kraftlöshet, erbjuda inga glada utsigter. Den fria öfverdrifade Götiska folkstammen, som genom sin första kraftfulla påtrykning förtröade i spillror den multnade kolofen, huru mycket af detta usla arf skulle den tillägna sig? Den emotrog det enda herrliga, som det försvinnande slägtet kunde lemna: Christendomen. Af denna strålar värmd och lifwad, uppblomstrade ur det Götiska släktets djup en bildning, som i omförtning wida öfvergår den antika. För hela den klassiska bildningens emottagande war denna folkstam ej beredd. Af ett dylikt antagande hade endast kunnat blifwa en sådan bildning som Arabernas, efter deras bekanskap med Grekerna, eller som Grekernas egen sednare kultur, blott med lånad fåro, utan inneboende lif. De måste börja med att utbildta sin egen förmåga, och ur sin lefwande Nationala anda utveckla en själfständig grund för en egen bildning. Huru djup denna anda, och huru stor denna förmåga war, derpå lemna den Romantiska poesien, dess söfka produkt, det kraftigaste bewis. Ej för än det Romantiska efterhand förswann ur lefnaden

började poesien öfvergå till en Romantisk konst genom Dante och Petrarca. Då började den klassiska literaturen med allwar att dörkas; och att sinnena sät en tillräcklig förberedelse för att kunna själfständigt uppfatta dess anda, wisas tillräckligt genom dess förwäntande hastiga framsteg. Långsamare framstredde Philosophien och den wettenskapliga forskningen; men hos alla Nationer har ju poesien föregått den egentliga wettenskapen. (Man betrachte t. e. Grekernas obling.) Då den herrskande religionen, genom auktoritetens band, hindrade spekulatjonen att fritt utöfwa sina krafter, saknade den till en stor del relet innehåll; men för den dialektiska andan och skarpsinnigheten erbjödo de ständiga Disputationerne en ständig näring. Att likwäl denna förberedelse, också ej war så obetydlig som man wäntigen föregår, inses lätt deraf, att ett sekel efter Korstågens slut, efter en tid, som man anser för det tjockaste mörkrets, började den tvingande auktoritetens band att afslakas, och en renare och friare spekulatjon hastigt utveckla sig. — Att enskilda personer under medeltiden både älskade och studerade klassiska literaturen kan wäl ingen neka. Men detta studium kunde af nu anförda skäl ej blifwa allmänt. Blotta klassiska språken, som många wid denna befolkning förblanda med klassiska literaturen, kunde också ej gifwa någon reel kunskap, så länge den antika kulturens anda war oillgänglig. I vår tid har det Latinska språket åter nästan helt och hållet upphört att wara den lärda werldens gemensamma språk. Man bestridet wäl ej öppet nyttan af denna literatures kännedom, men man sträfwar dock icke otydligt att göra dessa mästerns studerande på originalspråket umbärligt, genom noggranna efterbildningar på alla modernas språk. (Enligt Niccs tanke ej med skäl.

Det element hwart en nations anda klarast
 afspeglar sig är ju dess eget språk.) Skulle
 ej de, som af religiositetens allmänna åter-
 vaknande, af en djupare och mera omfattan-
 de Philosophies och en herrligare Skaldekonsts
 uppkomst, tro sig förefe en återgång till me-
 deltidens så kallade barbart, af detta nyfunda-
 da sträfvanne kunna hämta nya stål till en så-
 dan spådom? De må då likväl ej förgåta
 att detta, till sitt ursprung, egentligen till-
 hörer det föregående så bepröfade tidsvarvet.

Till berättelsen om Constantinopels in-
 gånde af Barbarerne, och den ohögliga förstör-
 ring denna stad derigenom undergick, bifogar
 H. en lista på Grekiska Historieförfattares verk,
 som före denna tid funnits, men sedermera
 ej vidare nämnas, och hvilka han derföre
 förmodar af branden hafwa blifwit förstörda.
 Denna lista kan äfwen förstås med de för-
 komna böckerna af Dio Cassius, hvaras Zo-
 nares, utan tvifvel upå förut berättade sig
 wid utarbetningen af sitt verk. Det wore
 dock en beklaglig omständighet, om alla dessa
 litteraturens skrifter så odeladt varit samman-
 hopade i Husvårdskaden, att de alla utan un-
 dantag wid denna olycka skulle undergått för-
 störing. Förf:s teckning af Historiens och Ge-
 graphiens tillväxt genom förstågen och de re-
 sor, som under denna tid anställdes i Österlän-
 derna, innehåller i få ord många intressanta
 underrättelser. Förf:tagare är artikeln om Na-
 turkunskapen och Medicinen.

Förf. stil har en nästan oafbruten jemhet
 och lugn, som stundom tycks öfvergå till en
 obetydlig köld. Någon gång uplynas den dock
 af en warmare ur hjertat frambrutande strå-
 le af glädje deltagande såsom t. ex. i Skilrin-
 gen af första förstågets herrligaste Riddare
 den ädle Godofroy de Bouillon, eller af för-
 störelse, såsom i måtningen af Constantinopels
 förstöring. Arbetet är af den beskaffenhet, att
 det värde ej genom några utdragna ställen
 kan wisas. Det bör läsas i sammanhang, ty det
 utgör ett helt. Rec. hoppas i det föregående
 tillräckligt hafwa wisat dess innehåll och den
 anda som deri råder. Utan tvifvel tror han
 sig kunna försäkra, att Hr Ulfhor Elmars
 omistänneliga afningsvärda bemödande, att
 genom öfversättningar från goda utländska ori-

ginaler Passa Swenska allmänheten en bit-
 dande läsning, i närvarande arbete gjort ett
 af de lyckligaste wal. Inoffligt wore att der-
 på påstodes en förrent uppmärksamhet och ett
 god ofstärning uppvuntrade till fortfarande.

Om öfversättningens trohet kan Rec. ej
 döma. Han har ej haft originaler tillhanda. Den
 synes dock i allmänhet jemn och ledig. Uppslagan
 är snygg men kunde och borde wara mer korrekt.
 Några betydligare fel will R. c. anmärka.

Sid. 20 läses följande not: Richard I af-
 trädde ön till Titularkonungen af Jerusalem.
 Vite de Lusignan. Bår heta: till Titularkon-
 nungen af Jerusalem Guido de Lusignan,
 ty det war hans namn. — S. f. Ptolemai
 l. Ptolemais. S. 23 Darnietis l. Damietis
 tes. l. 84 Portugall blef sjelfständigt konun-
 garike 1239. l. 1139. — Sid. 90 Curny,
 l. Curne. — Sid. 155 talas om Esaias
 (Eslais?) af St. Palaye, bår heta Memoi-
 res de St. Palaye. — Sid. 173 i sin rik-
 kedom l. i rikedom. sid. 306 Nicetas l. Nicer-
 tas. Den origtiga citationen af Lagerbring
 Sw. Historia, som förekommer sid. 31, hade
 Öfversättaren borde ändra i fall den tillhö-
 rde originaler. Swenskarne deltagande i kors-
 färderne förekommer hos nämde Författare i
 Del. sid. 283 och 463. — Sid. 31 nämnes
 Swenskarne, Danfkarne och Norrbaggarne,
 bår heta Norrmännen eller, enligt analogi
 med de bägge nyfunda nationers namn,
 Norrfkarne. Det andra är ett öknamn, en frukt
 af nationalhæret och således öddelt. — Sid.
 156 säger Öfvers. att Troubadourerne hos
 Tyskarne kallades minnesångare. Det lär väl
 ingen wisja medafwa. Detta ord skulle, om
 det wore Swensko, hafwa en annan mening
 än Öfvers. åsyftat. Swenskarne och Tyskar-
 nes minne äro ord af helt olika betydelse. —
 Öfversättarens sätt att statwa: förståg, He-
 valleriet m. m. bår som felaktigt anmärkas.

Et olika yttrande om en och samma sak
 har en gång råkat undfalla Förf. Sid. 138
 säges att Henrik IV (bår heta VI) hindras
 des sannolikt endast af sin tidiga död att en-
 ligt sin Faders exempel börja ett förståg. Sid.
 21 deremot säges, enligt råita förhållander,
 att han verkligen företog ett sådant, men
 dog under resan till Heliga Landet på Sicilien.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 39.

Lördagen den 28 September

1816.

R e c e n s i o n e r:

Poetisk Kalender för Åren 1812 och 1813.
 Utegifven af Usterbom. Andra Upplagan
 öfversedd och förbättrad. Upsala, 1816.
 - För 1812. 96 sid. För 1813. 84 sid. 12:o.

Med en egen känsla har Rec. till grans-
 ning förelagt sig denna nya upplaga, särde-
 les den af Poetiska Kalenderns första årgång;
 hvilken framträdde, såsom ett fädt och unge-
 domligen friskt foster af den rost framåt sträf-
 wande entusiasm, hwaraf de ynglingar lif-
 wades, som då nästan nys hade börjat den
 witra revolutionen inom wåre fädernesland.
 Lifligt har den återkallat i minnet de förhopp-
 ningar, de äfgifter och de förefällningar, hvil-
 ka wid den tiden intogo alla dem, som med
 symporhiskt intresse omfattade dessa bemödan-
 den. Detta förhållande skall naturligtwis upp-
 wäcka, för denna nya upplaga, ett särskildt
 lifligare deltagande hos en hwar, som i pro-
 gressionen af släktodling war med dessa bemö-
 danden samtida. Men äfwen är andra läsare
 har Utegifw. beredt ett meddelande af samma
 rådhelse, derigenom att han i ett Förord (sid.

I-XXIII), affattadt med all den wärma
 och wälkallighet, som är honom egen, målat
 det själstillstånd, enligt hvars synpunkter (wid
 nämnda tid) hans egna och de med honom
 förenade wännernes handlingar böra bedö-
 mas. Nu äro snart fem år förflutna, sedan
 den första Poetiska Kalendern trädde i dagen,
 och mycket har från denna tid förändrat och
 omkastat sig. Den förändring, som Förfat-
 tarne sjelfwa erfarit, egentligen bestående i
 en mera mognande utveckling, råder sig i de-
 ras senare framaststringar, och det tillhör icke
 oss att afgöra, om den ökade säkerhet, det
 beränsammare wal och det strängare omdöme,
 som utmärka dessa yngre arbeten, förut er-
 sätta och uppwäga den lifligare spänning, den
 dristigare flykt, det gladare förtroende till eg-
 na krafter och till upphinnandet af det mål man
 sökte, förrestigen, dessa ungdomslågans egens-
 kaper, som oftast på ett så intagande sätt i
 de äldre uttrycka sig. Men icke blott förfat-
 tarne sjelfwa hafwa ändrat sig; äfwen den
 werld, som omgifwer dem, är icke mera den
 samma. Det hästiga motståndet har nästan
 alldeles aftagit, och hvar har skänkt blifwit
 af dessa „dåliga infallsmakare, som sjelfwa ä-

ro mislyckade infall, dem Naturen i brådskafatt på concept och sedan glömt att stryka ut (sid. xx).“ Med detsamma har också det antal af menniskor betydigen ökat, som weta inse och värdera den stora tendensen af Sveriges och de yngre Sweaskaldernes från inhemsk grund uppblommande Poesi, och som gladt njuta det myckna sköna och lyckade som den redan frambragt; fastän, å en annan sida, det är naturligt, att hwad som framträdde år 1812 inom en trängt slutet och just dertföre så mycket mer entusiastiskt skänd cirkel af läsare, icke kan år 1816 änyo uppwäcka samma jubel, som då det för många af sina första gynnare ägde anspråk på ett eldigare deltagande — i nyhetens och det utestlutande förtroendets behag.

Det är i sanning en ganska glädjande företellse af Swenska witterhetens närwarande belägenhet, att redan en ny upplaga af Poetiska Kalendern hunnit blifwa ett behof. Det bewisar, att högre och renare ideer allt mer och mer winna infog hos nationen, och att Swensken icke förlorat sitt gamla sinne för djup och gedigen skalbesång, blott någon uppskrif, som är mäktig att framlocka ur den Nordiska harpan de ursprungliga ljud, hwilka i sammanstämmning anslå fantast, hjerta och förstånd. Äfwen de renare senare Årens Kalendrar hafwa funnit en afgång, som påkallar den började nya upplagans skönsamma fortsättning. Mot denna wälwilja från allmänherens sida har Utgifw. jemwäl derigenom åter sökt swara, att han i det ofwannända Företaget uppskallt en kort, men fullständig och träffande öfversigt af Swenska nationalbildningens närwarande stånd, wäl egentligen i ästhetiskt afseende, men med bifogade blickar öfwer sammanhanget mellan den nya poetiska lysningen och den högre culturens öfri-

ga beständsöfvar. Vidare har hon, med sina wänner, i denna nya upplaga sökt afhjelpa de bristfälligheter, dem, som han uttrar sig, „ett mögnare omdöme anmärkt och en noggrannare kännedom så wäl of språkets genius, som poesiens, möjligtwis småningom gjort of skickligare att undwika. Wi hafwa icke anbragt någon ändring, der ej, enligt vår öfvertygelse, det hela wunnit i innehåll, uttrycket i riktighet, språket i renhet och versen i wäljud (sid. xiv).“ Men ej nog dermed. Utg. fortsfar: „Jag har trott mig wara skyldig att ur denna samling utestluta några få stycken, öfwer hwilka jag förunnit, att mängden af våra läsares röster uttrat misshag (sid. xv).“ Och i anledning deraf finner man icke i denna nya upplaga; af Kalendern för 1812: Flickan af Hammarföld, och Skön Anna af Ling; samt af den för 1813: icke Helwin af H—, Dryckessång af Ingelgren och Swanesång af S**. Ännu en olikhet, wäldigt betydligare, är utestutandet af Hr Palmblad's Roman, hwars tvenne första afdelningar lästes i Kalendrarna för 1812 och 1813. Hårdfwer inhämtas i Företaget (sid. xv) följande förklaring: „Hr Palmblad har ej welat låta sin Roman änyo öftryckas i en gestalt, hwilken han anser endast för ett utkast; den kommer framdeles omarbetad och fulländad, att utgiswas i samma format, för dem af Kalenderns läsare, som intresserat sig för detta Författarens första försök i den siddre romantiska compositionen.“ Allt wäl! men deraf har denna upplaga, i bibliographiskt hänseende, blifwit en stormlighet, som snarare kan passera för ett alldeles nytt werk, än för en ny upplaga. Dertföre kan den äga skäl att beklaga sig, som nu, jemte hwar, köper den senare följden af Kalendrar med och från 1814 i det, att han erhåller ett werk, som i sig

sjelfe är inkomplett. Ett skal till misnöde, som likväl då försvinner, när en ny upplaga jemväl af de följande Årens Kalender utkommer, och den omerckta Romanen, i fullständig gestalt, tillika beledsagar dem.

Men ej uog med, att äfkilliga stycken äro stelempade; flere af de bibehållna hafwa äfwen betydligt blifwit ändrade. Mången läsare torde dermed wara mindre wäl tillfreds, och äfwen med antagande att äfkilliga brister här och der besunnits, icke ansett deras bortröddjande för så wäsentligen nödwändigt; helst en *Musen-Almanach* är — enligt hwad Utgifwaren sjelf, lika sant som prydligt, säger sid. XIII — „till sin natur en dyonblickers gäfwä äre sängens och skönhetens wänner, lik det fluktiga urwal af förstlingblommor, som wid en lustwandring under vårens himmel och lärfornas glädjerop gerna lyfveljätter öga och hand, icke med en pröfning, som mönstreblad för blad och stengel för stengel, utan med den frekostiga känsla, som äfwen i det ringaste af Floras barn njuter en påminnelse om modrens sägning.“ — Dock är det wisserligen hwarje Auktors owillkorliga rätt, att gifwa sina foster den högsta grad af fullkomlighet han möstigtwis kan, och det hörer alltid förwärswa honom en ny rättighet till läsarens afkänning, att han söker bereda honom en ädla lare, en fullständigare Konstens njutning, och framställa för hans äfädning en renare bild af det Sköna. Ett sådant bemödan är alltid det sannaste uttrycket af en äkta wördnad för Publiken och dess domstol. Fråga är blott, om en riktig känsla leder Förf. under dylika förbättringar, så att de ej i stället blifwa försämringar. Och ehuru de flesta ändringarna i denna upplaga onekligen usfalti ganska lyckligt, hwarigenom det hela wunnit i värde, tror Nec. sig dock ej kunna oinfränkt gilla

hwar och en af de nya läzarternä. Läsaren må dömma: Nec. will blott öfwerlemnä några så anmärkningär till hans öinpröfning.

Liksom i den gamla upplagan, begynnes 1812 års Poetiska Kalender med det bekanta *Kalendarium* af Hr Palmblad; hwarutinnan hon, i Epigrammer, eller (rättare sagdt) korta Elegier öfwer hwarje månad i året, söke i det menckliga sinnets reflexionspiegel fliska deras olika karakter, samt werckställt denna idé med äkta antik sänrikhet, objektsk liffighet, urban gnomik och i glättig ledighet flytande verser. — De äro nu mycket ändrade, hwarigenom de, enligt Nec. tanke, wäl i allmänhet mera wunnit än förlorat, men dock icke med fullkomligt undwikande af partiella förluster. De äfkilliga metriskä händheter och profokemer, som sunnos i Prologen, hafwa i des närwarande sticket mot mera poetiska och evrythmiska uttryck blifwit urbytta: och de fordom oberydliga, nästan intet sägande Disticherna öfwer Februari månad, hafwa lemnat rum äre en liten herrlig Elegi, som med glänfande, friska färgor och korrekt teckning fliskrar denna wärt climats egentliga sädmånad, samt upplöser des sajor och obehagligheter i påminnelsen om en manlig naturs karakter och wäldiga kraft. Om Förf. deremot gjort rätt, då han, sedan Epigrammet öfwer Mars månad, utestelt det första Distichen:

„Nedan hwad flak! Nä gilla då, Amor, den
trödda tröfwar!
Häftigt längtar min håg hem, att på wisbet
mig stå.“

hwilket inleddes och förberedd des följande; eller då hon förwandlade det lilla, werkligen apriliska skämtande, kärleks-pigrammet öfwer April månad, till en stel och sententids moralisk Gnom? — deröfwer byser Nec. en och annan betänklighet. I Epigrammerne öfwer

de såjande Månaderna förekomma äfwen ät-
skilliga betydliga ändringar, i äfseende på hvil-
ka, liksom på några alldeles likartiga utbyr-
ningar af wisa ord (t. ex. dansande i st. f.
lekande o. s. w.), han appellerar till läsarens
egen jemförelse.

Den ryktbara krans af sköna lyriska sån-
ger, som under benämningen Blommorna
war hwad som egentligen först intog hwarje
poetiskt stämmt hjerta för närwarande poeti-
samling, dessa herrliga dikningar, der Skal-
den symboliserat Naturens inre lif i des sköna-
ste individuationer, och framställt deras aspe-
lingar i sin själ såsom utmärkt lyckliga blomsters
myrker — denna krans, säger Rec. har kånhande,
i denna nya upplaga, blifwit ett föremål för
mången läsares hemliga bånwan, i det att han
warit omwif, huruvida ej en corrigerande hand
ur dessa sånger bortstrukt möjligtwis just de
drag, som mest anflogit de finaste känsl: strån-
garna i hans inre. Denna fruktan är dock
ogrundad, med undantag af ett par stycken,
der Rec. tror att många med honom önska de
äldre läsarternas återställning. Tillegnan,
Gullwifswan, Narcissen, Sörgåt mig ej,
Soltrosen, Hyacinten, Vallmon, Liljan
(lyckligt på Danska öfversatt af Hr Östrup)
och Natrviolen, äro alla hufvudsakligen all-
deles oförändrade. I Tulpanen äro de bå-
da för obegräplighet anlagade verserne:

„Der Jorden, en enda omätlig tulpan,
Uppglöddgas i wålust af Solens sultan.“
på detta sätt omskapade:

Der Jorden sig smyckar, för Solens sultan,
I frud af en enda omätlig tulpan —

Huru war det möjligt, att den förra läs-
arten kunde misförstås? Enligt ideen af det-
ta poem, hwarest Tulpanen, i egenkap af
blomstersymbol, föreställer Orienten och des så-
rilda werldsbefärdning, har Skalden der uttryckt

den tanken, att Orientens jord — drunkande i
stort, liksom Tulpanen i smått, med de mest
glöddande blomsterfärgor — närmare so: amon-
hänger med Solen, hwilken sluter henne till
sig med hela en Östländsk Herrskares kär-
leksbränd, och genom denna omarmning fram-
kallar den yppigare vegetationen, de eldigare
djursindividerne ur hennes sköte. Detta är ju
klart som dagen, för hwar och en, som ej
är omötknad af en trång hiernas syntrets i
förening med en utmätglad fantasi. Är och
så bitiden, i sin nya modifikation, något mil-
drad och förtydligad, så twiflar likwål Rec.
rätt mycket, om Skalden wunnit sitt ända-
mål, som förmodligen wärr, att göra sig be-
gripelig jemwål för dylika wareser. Sippan,
som i sin förra gestalt war den swagaste af
dessa dikter, har blifwit alldeles omarbetad,
och twifwelsuran till des fördel. Dremot
har Rosen undergått flerfaldiga förändringar,
om hwilka Rec. säger mycket i fråga, huru-
vida de böra kallas förbättringar. Så t. ex.
hette, första Upplagan, 5. strophen:

„Men kommer min Fjåril, i fråd talar,
(En solstråle bildar hans lustiga char),
Wål wakta mig idren, med swård och med
lans,

Dock kretsar igenom dem fjårilens dans.“

Men nu läsa wi:

„Men kommer min Fjåril, så grann som tig
dans,
Då sänker min idrenwakt båd sabel och lans;
En solstråle bår då hans ridt till mitt rum,
Och aldrig war Rosa för riddaren skum.“

Härvid förekommer den betänkligheten, att
en solstråle bår riddren (ridandet), hwilket
wål är en nog hård bild. Och att, i 8. stro-
phen, höra omtalas att sköheten astrades
först bland himmelens andar, för att dyrkas
af stoftet, att ställa des idst: det förekommer
såsom en nog trivial versfyllnad; ehuru Rec.

gera medger, att den gamla såsarten, som innehåll, att skönhetens låga var ränd wid stjernornas pulkar, — wisst icke war något rent och genuint uttryck. Likså måste Dec. bekänna, att denna omändring: „Champagnens i himlarna presade saft“ — enligt hans omödmare ger endast en sökt och överspänd mening, då åter den gamla versen: „Och nekter champagnens astraliska saft,“ är poetiskt präktig och betydningfull.

Swad Hr Ritterboms öfriga stycken angår, så återfinner man Julekennes bekanta sång: „Ej Nordens is“ etc. under namnet Tröst (1812 s. 95), och Callowais romans: „Unge swen går ensam på sjöaste strand“ etc. under namnet Söfsstrun (1813, s. 69), öfdrånsbrade. De befunno sig båda södr i Herr Palmblads Roman, ur hwilken äfwen Warhildas klagande romans, då August fann henne i kajan, under benämning: Den Vortröswade, med någon tillförsning (1812, sid. 85), samt af hennes ditbyramb på Östersjö-kusten en del, kallad Glädjen (1813 sid. 68) blifwit här omtryckta. Ur samma Roman införda, njuter man också Augusts fantasier öfwer hafwet, hwilka nu erhållit titeln: På en Skärgårdsresa (1812, sid. 88). Detta Faldestrecke är fullkomligt omarbetadt, och det kan ej nekas, att de djupa poetiska åsigrer och aningar, som mera dunkelt i de äldre Sköpnad utalade sig, nu blifwit till ett klart och fullständigt Helt utvecklade. Det samma kan sägas om Allegro och Adagio (1813, sid. 3), der ändringarna äro mer partiella. Likaledes har Cythereas Walfart (1812, sid. 64), i förra upplagan kallad Wisa, erhållit wackliga förbättringar. Slädfarten (1813, sid. 24) är betydigen förwandlad, och har wisserligen der på wunnit; men oaktrade all den konst, som Görf. söfjar på denna bearbetning, tycker Dec.

sig dock ännu se, att Görf. här welat framställa en åfsädning, som icke är förtrolig med hans hjertas innersta. Wid Stegeborgs Xui-ner (1813, sid. 79), i sin fordna gestalt endast ett fragmentariskt utkast, har han der emot med högsta framgång lagt den fulländade handen. Nu hafwa alla delarna närmare sammansmält, och det hela framträder i stor och ren patriotisk betydelse, som concentrerad uttrycker sig, wid slutet, genom dessa förtäffliga stropher:

„När natten i ett svart urdjup dränkt
Hwar tom erinras bild af gäcklets tid,
Du ser, i skum betraktelse föränkt,
Än dina Carlars rusta sig till strid.“

„En här på molnen deras andar ä,
Och fåda mulet ned på Emthiod;
Och äldersfiana landmän dröga spä
Af dragna swärden, röda såsom blod.“

„Kom, Storm, och lär oss, hwad wi än förmå
Känd wära häfvers klock, wär helgedoms!
We dem, som Sagas fernspråk ej förstå!
Det skall, en dag, hafwa dem till döms.“

Annars wisar, allretydligast, sången Till Af-tonstjernan (1812, s. 53) det förhållande som nödvändige uppkommer, då en mera mogen bildning företar sig att förbättra den ungdomliga inspirationens omwillkorliga uttryckelser. Detta stücke har, i sin nya drägt, man twifwel blifwit mera korrekt, mera halsfaste och mera koncentreradt. Men wisserligen lär mer än ett warmt sinne, som icke så mycket såster sig wid den reaelrätra förtjersten, utan hellre wid det som till hjertat omedelbart talar, sakna stropher sådana som denna:

„Måskintekronan föll från hennes hjäsa,
Flöret söfkes från Orvadens bröst;
Alla pulkar waktade, och dessa
Sökte sig en ditbyrambist tröst.“

Äf Hr Hebborn träffar man här, till såg-
nad för alla, som hafwa sinne för en näf-
naturteknings friska och milda behag, samma
stycken, som funnos i förra upplagan; neml.
Stjernarps-Siffare (1812, s. 74), Wagg-
wisa (1813, s. 46) och Nordländarns Min-
nen (1813, s. 74). Det sista är infördt ur
Hr Palmblads Roman. Alla äro oförändrade.

Likå oförändrade äro Hr Ingelgrens, om
en verklig och varm kärlek för poesien talan-
de sånger: MajSång (1812, s. 55); Hjal-
mar och Emma (1812, s. 68); Winter-
Sång (1813, s. 10) och Aftronodnan (1813,
s. 54). Äfwen dermed påminna de om, att
ddén, i början af hans bana, bortkallar ho-
nom och hindrar honom från all vidare full-
ändning.

Hr Hammarfeldts qwäben: Freyas Kock
(1812, s. 58) Ljungbyhorn (1812, s. 60)
och Indiske Kärleksguden (1813, s. 13)
äro aftryckta så, som de finnas i hans Poeti-
ska Studier (och då de kunna läsas der, war
det wäl mindre nödigt att här ånyo inflyta
dem). Men i Skridsko-farten (1812, s.
83) förekomma några ändringar, af hvilka
Rec. äminstone icke kan gilla denna stela
korrektion:

„Bror! bdrja du en munter sång
Och sjung den, skolt och glad,
Ätt Hafsfren wäckas må deraf
Och se wår hjelkerad.“

seamsför gamla läsearten:

„Bror! bdrja du en munter sång
Och sjung den, rast och qwick,
Ätt Hafsfren deraf wäckas må
Och tjuflas af wår blick.“

Stycket är i sig sjelft af mindre värde, och
just deriöfver förekommer det Rec. så mycket
öfwerflödigare, att wilja nu omskapa det i ett
och annat, i synnerhet när det ej sker lyckligare.

De öfriga bidragen af A—, B** m,
—l—n, S** och Gr. Fr. W. Schwenin,
äro alla oförändrade aftryckta ur förra uppla-
gan, utom ett par af Hr S**, Till Cons-
stänza (1812, sid. 66) och Twenne Bloms-
mor af Sophia (1812, sid. 82).

I stället för de stycken, som utestutits,
har Ugifw. af sig eget förred meddelat alle
mänheten, i den nya upplagan af Kalendern
för 1813, några hittills oftryckta. De äro:
Herdesstunden (s. 16); Till Minnet (s. 19);
Skaldegwällen (s. 29); Nattwandringen
(s. 32) och Anderöft (s. 35). Rec. är fullt
öfwerrygad om, att hwarje läsare skall finna
dem Hr Atterboms wärdiga. Om det är till-
läter att yttra ett individuellt tycke, så bekän-
ner Rec. att han wille se transen af den
musikaliska sången Anderöft, (hwars idé de
länad från Matthisson), men kanske ännu
hellre af den mildt melancholiska hymnen till
Minnet. Hwar och en, som i sin häglomst
bevarar en baradometkärlek, festsagna förhopp-
ningar, flydda nöjen, en ofreden Mor och bort-
gångna Wänner, skall wisserligen med frambr-
tande råror och en salighetssånsla, som på
engång är ljuf och bitter, läsa dessa stöna
stropher:

„I aftondagg och tindrande stjernglans är
Din pensel doppad, dröm från Ellysumt
Och när du talar, smälter rökten
Som en harmoniskas andeflagan.“

„För Dig är jorden gyllene ålderns graf;
I månans skimmer gråter du än bes präkt;
Som bruden på sin brudgums skuggbild,
Ser du med glänsande blick på Fordom.“

Äfwen Herdesstunden, total omarbetning af
ett i den fortwariga Elegante Tidningen
fordom befintligt poem, har sants Rec. ett
alster af en utmärkt lycklig ingifwelse. Det
är en kärlekssdithyramb, som med poesien war-

moste pensel och med den enklaste, friskaste noiveret tecknar den jordiska fredens högsta, lätt försvinnande och mysligt berusande minnet. En fullkomlig contrast mot det glada lif, som i detta stycke uppenbarar sig, möter oss i *Nattvandringen*, der Waldens inbillning svärfvar bland grafvar och spöken, samt flutar med det påståendet, att äfwen de lefwonde äro blotta fluggor, och att den tomma wälnaden af hwad man warit, är det enda som befriar sig från rummet och tiden. En ryslig tanke! och dock frambyren ur samma fantasi, som speglar sig i den melodiska *Skaldewallen*; om hwilken man kan säga, att för att riktigt kunna fatta den, torde det erfordras, att någon sin self hafwa upplefwat en sådan. *Dec.* har aldrig njutit denna lycka; men det anar honom, att den måste vara, för tusande sänger, en wida dyrbarare beldning, än en ofrukibar lager framräckt af alla granfäres sammanklämmande bifall.

Ciceros Leswerne. Stockholm 1816. 88
sid. 80.

Denna bok har egentligen intresserat *Dec.* derigenom att den, enligt företalet, bär betraktas såsom Prospect till en kommande öfversättning af Ciceros *Bok om Pligterna*, hwilken närwarande skrifs författare, *Hr Nils Salander*, utarbetat. Öfversättningar efter någon bland de klassiska Prosaiskrifterna, har *Dec.* alltid ansett såsom högst wiktiga bidrag till förädling af det obundna swenska talar, och hwarje löste om någon sådan höder han med yttersta förnöjsle. Det är sant, att

Cicero är wäl just icke den Auktor, som han först önskade se på swenska; men då man en gång träffat sitt wal, måste *Dec.* bekänna, att det wida mera sågnar honom, att wälet fallit på någon af hans philosophiska skrifter, såsom åganbe wida mera hållning och innehåll, än de oratoriska. Bland hans afhandlingar of det förra slaget är wäl den *De Natura Deorum*, den mest genomtänkta och den som ljusast framställer de sakrafaste underättelser om äldre tänkares meningar öfwer philosophiens högsta problemer. Men näst denna skrift torde böckerna *De Officiis* wara de wiktiga, emedan de temligen noga utweckla *Stoikernes* energiska *Ethik*, som alltid i den wettenskapliga werlden måste förblifwa ett intressant phenomen. *Dec.* önskar derför upprigtigt *Hr Salander* lycka till sitt föresatwande.

Hwad denna leswernebeskrifning angår, så är den egentligen byggd på *Middletons History of the Life of M. T. Cicero*, och är ganska sakrik och tillförlitelig. Då den endast skall tjena såsom inledning till öfversättningen af ett philosophiskt werk, är det alldeles ändamålsenligt, att *Förf.* icke inlätit sig i någon egentlig utveckling af *Ciceros* philosophi, utan i betydligaste mån inkränkt sig till att framställa honom i husliga och statsborgerliga förhållanden; helst denne man lika såwål författat sig ett rum i den politiska, som i de literära hästerna. Och ehuru *Cicero*, med verklig kärlek af författaren är omfattad, är han dock med den lugna opartiskhet reknad, att hans verkliga karakter icke blifwit undanskymd. Man ser också här i hans handlingar, samma något påfänge, egoistiske, fint bildade, och mer mångsidigt omkring sig sträfmande än verkligen kraftfulle, mera finligt wälmenande än djupseende och öfver ider wärfande man, som uppenbarar sig i hans *Dras*

tioner, och man blir snart worse samma eklekticism i hans politiska handlingsfätt, som karakteriserar hans filosofi. — Lika wäl är denna Biographi anordnad och grupperad, så att alla de märkliga händelser och planer, hvilka utmärke den märkvärdiga och mäktiga romerska statens snare förestående fall, och i hvilka Cicero deltog eller hvilka, med inflytande på hans handlingar, spelade omkring honom, i stället för att skymma honom, snorare tjena att framlyfta hans individualitet och gifwa relief åt hans moraliska physio-

gromi. — Dessa händelser bidraga också att intressera läsaren, uppmärksamhet och goda böken populär och underhållande för alla, helst detta ingalunda motarbetas af stilen, som är allwarlig, ren och lättläst, utan dock att egentligen wota hwad man kallar flötande, karakteristiskt omwexlande eller konstnärligt utbildad. — Recens upprigtiga önskan är, att de fleste läsare af detta blad, själwa i boken wille söka bekräftelsen på detta omödmne och han fruktar icke att någon skall ångra att han efterkommit denna önskan.

S m ä r r e S t r i f t e r .

Stockholms Hemligheter, uppenbarade af Anden Filos, samt till trycket beforderade af E. J. M. Sthm, Nyberg, 1816 112 fbd. 8:0.

Denna sig-kallande Satir är en imitation af den bekanta romanen: le diable boiteux. Wår svenska ande är dock af en något mer solid natur; han dricker sitt halfqwarter mallaga, och fördrår sin portion beestek och sin goda cottlett. Sjelswa hemligheterna äro deremot af så mycket mindre wigt: en flicka som bedrar sin fästman, en fru som beställer ett rendez vous med en älskare, köpmän, som utskleppa reella penningar, förmyndare som lura sina myndlingar m. m. d. Liksom ätskilliga andra förf. som trycka sina snillewerk hos Hr Nyberg, har äfwen wår man blandat sig i den nyare Affektiken, och inför en måltare talande på detta sätt: „Poessen är en werld i och för sig sjelf. Den är befolkad af andar, men den har ingen litterär Politis, och således inga litterära Politisandar. Denna werld är, som hwarje annan werld, ett organiskt helt. Andra små werldar, eller rättare, små dunstla kroppar, hvilka kallas: Sunda fönuftet, Kritiken, Satiren, hwälfwa wäl omkring wårt klot; men de kunna aldrig ske da Poessins werld, emedan deras banor betydligt afwika från hennes. En Comet, som löper i en cirkulär bana, har skundom åskadkommit hos inwånarne i Poessens werld, bekymmer och förargelse.“ o. s. w.

Ord till Musiquen som uppfördes i St. Clara Kyrka wid Konungens Erotienare, Hofqwartermästaren och Styresmannen wid Kongl. Theatern Herr Joh. Samuel Ahlrens Begraining den 22 Augusti 1816. Stockholm 1816. ett halft ark 4:0.

Läsaren täcktes påminna sig, att det är fråga om samme Ahlgren, som spelat så ofta Odins rofe i Tragedien af samma namn, Lænsfjernas i Christina, Lazaras i Johanna Morfauson etc. och derpå skall han genast kunna bedömma Sorgcantaten efter dessa twenne Strofer:

„Du suckar, Melpomene! du har förforat åter
En af de pelare som bar ditt tempel än!
Han föll — när uppstår wäl hans like mer
igen?

Se sjelfwa Thalias öga gråter
En trogne dyrkare och wån.“

„Ahlren, Ahlgren! somnat er!
Uppå lusa skvar kurna,
Genier, hwäfwen fring hans urna,
Klagen: Ahlgren är ej mer!“

„Länge hans talanger sågnat
Swea Hof och Stad och land,
Länge med en gifmild hand
Enillets fader honom sågnat.“

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

No 40.

Lördagen den 2 October

1816.

R e c e n s i o n e r:

Carl Gustaf af Leopolds Samlade Skrifter. Andra Uppslagan, öfversedd och tillä. 1:sta Bandet, Stockh. Elmén o. Gransberg 1814. 515 sid. — 2:dra Bandet, Sthm 1815. 518 sid. 8:o.

(Forts. från No 37.)

Andra Bandet af Hr af L:s Skrifter är indeladt i följande afdelningar: 1) Lyriska Stycken. 2. Stycken i anledning af politiska tillfällen. 3. Blandade Stycken af allvarigt innehåll. 4. Blandade Stycken af skämtigt innehåll. 5. Sagor och Berättelser. 6 Skaldebesref. 7 Små-Stycken af älskligt anledning. Man ser att denna uppställning icke är systematisk: ty än är det, med rätta, styckets egen natur, som blifwit tagen såsom grund för afdelningen, än åter den tillfälliga föranledningen, än slutligen sjelfwa manerret. Och så tyckes Förf. wid classificationen icke warit litet brydd. Således borde Det slutande Århundradet, Kristwet i anledn. af f. d. Kron-Prinsens födelse, hwilket nu står i den lyris-

ka afdelningen, med lika rätt stå i den politiska; och manne ej Sängen öfwer Kellgrens död och Bröllopsvisan Julie ur samma afdeln. borde flyttas in bland stycken af tillfällig anledning; ty icke kan det wara en karakteristisk skillnad, att dessa poemer äro några sidor längre än de öfriga i samma class? Många andra invändningar mot dessa wille förliga indelningar skulle ännu kunna göras.

De fresta, eller ärimstone, de mest betydande bland Hr af L:s icke-dramatiska stycken äro reflekterande; utförda, för öfrigt, med mer eller mindre oratorisk ståt och mer eller mindre beprydda med poetiska attributer och ornament. Grunden är nemligen en rationel sats, på hwilken allt bygger och som, sedan alla bilder och metaphorer uppgått i luft, omföder såsom resultat stannar qwar i degeln. Egentligen att tala, ligga alla stycken, som flutas med ett quod erat demonstrandum, utom poesiens område: all prosaisk barlast trycker hennes molndöfverswäfwande lustskepp djupt ned i den jordiska dunskretsen. Wäckerligen är all poesi, om man så will säga, didaktisk: dess syfte är ju att underwisa och förädla

hjerter. Men denna undervisning är icke par-
 tiel och negativ, utan total och absolut. Så-
 ledes lärer sig icke Poesien att utdriva den el-
 ler den dygden eller lägga bort den eller den
 odygden, utan hon lyfter sig på engång öf-
 ver det jordiskt ofullkomliga: hon visar oss
 det högsta Gode, i det hon gör oss bekanta
 med det högsta Sköna; och en själ, för hvilket
 det ewiga Husets rike är öppnadt, dröjes icke
 mer i de skamma dimmornas land. Ty den
 äkta sedliga handlingen måste frätt och ober-
 hindrad ur själen framspringa, utan förans-
 ledning af lagbud eller så kallade maximer.
 Den moraliska undervisning, som Poesien
 meddelar oss, är densamma — ehuru i ett
 mera tydligt språk uttalad — vi hämta af
 den stjärnhöjda himmeln, af oceanen, eller
 af blommorna. Man förnedrar således Poesien,
 i det man menar sig upphöja den, då man
 gör henne till tolk af ett inskränkt förstånds-
 postulat, ofruktbara moraliska betraktelser eller
 blotta negativa sentenser. — Emellertid då
 man engång, såsom Schiller, walt poesiens
 själ för filosofiska satser, beror huswudsas-
 sen af den rationella ideens värde, som skall
 framställas. Hur stor och fruktbarande är icke
 hos honom hvarje theorem, som han ansä-
 ror åt dikten att förfinna: huru konstrik
 är icke hans skaldsmå då hon genom inbildnin-
 gen öfvertalar förnuftet; huru mäktigt, huru
 segrande det språk hon nyttjar!

Huru torftigt åter är icke det huswudthe-
 ma, som varierar i de flesta af Hr af L:s
 lyriskt-didaktiska stycken! nemligen en oupphö-
 rig klagen öfver människans moraliska och
 fysiska olyckor. I afseende på de förre af
 dessa lidanden, har Skalden mest behjertat des-
 sår under sanatismens och despotismens gifvel;
 hans andra thema är en icke mindre bestän-
 dig jemmer öfver den wiserligen ledsamma,

men oundwilkiga nödwändigheten, att man
 blir gammal, och med åren sjuklig, och att
 ungdomens njen och behag engång måste för-
 svinna. Denna jeremiad återkommer nästan
 öfwerallt och är grundtonen i en myckenhet
 af hans stycken: t. ex. Ett Tillkommande,
 Mjeltjukan, Swartjukan, Sörre och Tu,
 Predikarn, Människolotten, Wänskapen,
 Årens flygt, Naturen, Till en olycklig
 Wän, o. fl. a. Men hwarför utan uppebör-
 stomstända människan i sin förnedring och släta-
 skap med djuren? Hwad hafwa bilderna af
 krämpor och förutnelse för högt och upplystan-
 de för hjertat? Hwad ädel, och förbättrande;
 ty icke är det en sund sedolära, som förbjus-
 der oss att, emedan njurningen förslappar
 och i förtid urmerglor, i öfvermått tömma
 njertens bägare, och förmanar oss, emedan gras-
 wen ändå snart förefår och vi ej så noga
 kunna weta hwad som kan hända oss på an-
 dra sidan, att i tid se oss före och då och då
 göra litet godt! En sådan motivering är o-
 wärdig all annan moral än Epikuros', och ännu
 mer Poesien, som i färger och toner för
 oss uppenbarar Religionen, och i fiktioner det
 ewärdligt Ganna och Gode.

Af det anförda torde vara klart, att Poe-
 sien aldrig kan vara osann eller omoralisk,
 utan att förneka sitt gudomliga ursprung och
 tillika, genom misslyckande, straffa sig sjelf.
 Det är dersåre som den Ode, hvilken begyn-
 ner denna samling, Öfwer Begäret till ett
 odödligt namn, till ideen är så utomordent-
 lig widrig och upprörande, ehuru den i dik-
 tion och verskonst är af en oneligt stor för-
 tjenst. Skalden visar oss att vi, „födde bland
 ruinerne af sexti seklers härgning, äro skapar-
 de för willor och förgångelse, att wi bygga
 båtwerk och monumenter, för att multna un-
 der deras börda, att allt är fåfängt och dröma-
 mar, allt fluggor och dikter, och att till och

med lifwet i minnet och häfberna är ett lif utan lif, och begäret efter efterwerldens pris er skön feberdröm, en feeiff förwillelse, utan hwilken konst och patriotism saknade sina dyrskare,, Huru rysslig är icke en sådan sophistik, i samma mån mera förderflig, som den understödes af en mäktig genius. Vi kunna icke annat än egna wårt djupaste medlidande åt dessa beklagansvärda wareser som, sedan de med wäldsamma händer bortslitit allt, hwad mensiskan ägde högst och dyrbarast, omsider wreda händerna, i förtröstan öfwer att de ha ingenting mer att äta, äfwa och dyrka; som förklara den heligaste drifte i människossjälens för en wälgörande förblindelse, och, sedan de kullstörtat religionens altare, bakom grafwen blifwa ät en owis och tröstlös utsigte in i ewigheten. Olycksalige! Ty ewardligt och oförgångligt är det lif, som begynner sedan wåra jordiska öden upphört: det sanna, det goda som wi tänkt eller werkat, lyser såsom ledande stjernor öfwer de senaste släkten, och Pyramiden, som 3 i edra rim hundra gånger kullstjelpen och grusen *), står ännu qwar, trotsande tiden, bewisande allmaktens af människo-wiljan och dess hemdbanden.

Då wi bortwända ögonen från denna Ode, möter oss i den följande en söga mera tröstande lära. Skalden säger oss deruti, att all storhet och dygd endast födes af ett missförstådt begrepp om sällheten, och att ödet, med hemligt wäld, förddömde en del af den beklagansvärda menskligheten att vara stora män. Ty under lifwet förföljas dessa hjeltar af samtidens afund och smådelser, och hwad hätar de efterkommandes werklösa wördnad och löftet om en efterwerld? Denna desharmosni upplöser sig wäl i sista versen, men deri

*) t. ex. st. 2. Den kraft, som grusar pyramiden.

genom att öden från sin lyxiga höjd nedstiger till en wanlig hof, compliment, så att läsa till slutet inser, att allt detta ungefär blott till hållten är allvarsamt menadt, och endast nödwändig såsom förberedelse till den artiga slutwändningen.

Det blinda Nitet har utom sina noter ingenting märkwärdigt. Hos Hr E. äga dessa commentarier det egna, att de, i stället för att upplysa sin text, rentaf förinta det ofwansför postulerade. Således wid denna vers till „andans män:“

Men när er hämd sin fyllnad än,
Med kroppens qwal, och lifwets öden?
Nei, öfwer grafwens grans och ödden
Det feltes Er att sträcka den;
Det feltes Er den seger njuta,
Att lägga till förtretets band,
Till hödelns jern och hälets brand
En afgrunds qwal som aldrig slutas;

förklaras att med dessa afgrundsqwal, som aldrig sluta, alldeles icke menas hwad som säges, utan något helt annat, hwad läsa en omwärdligen kunnat drömma om, nemligen inquisitionens grymhet, att formeligen dömma de brottslige på engång till hälets eld och helwerets.

Då wi wända om bladet, träffa wi några poemer med öfwerkrift: Moraliska Sånger. Den första heter Det Önda; deruti uppräknas och beskriwas diverse af mensklighetens plågor, och slutas med det resultat att

.. lifwet är, från första dagen,

En fortsatt lögn af lofwad fröjd,

och att den

.. sista suck wi äntlig sluta

Med glädje att ett lopp så sluta,

Hwars pris war ej des mödor wärdt.

Dessa verser äro wisseligen wäl sagda; men hwat är nu moralen? Jo, i tillämpningen

I dödlige! om edra sät
 Ej ofta tynades af bekväret,
 Om lifvet föllde opp begäret,
 Hvem wore glad att lemna det?

Verkligen ett sublimt moral-system! Tingens ewige, allwise och allgode Styresman låter der förre despotismen härja, fanatismen bränna, sjukdomar rasa, på det de arma dödlige, blödande under giflen, icke må somna in på rosor, utan en smula tänka sig före och göra sig beredde till himmelen! En så beskaffad äfugt af en Faders huldhet gör hvarken honom eller det agade barnet ära. Wi hänwisa Hr L., i fall han will förwärfwa sig ett sundare begrepp om det Onnda, dess existens och möjlighet, till en afhandling, som han wiserligen på förhand föraktar, men likwäl med fördel kan läsas af en Skald, som skrifwer öfwer det Onnda: neml. Schellings, über die menschliche Freiheit.

Oden öfwer Lyckan är i alla afseenden obetydlig. Men wi komma nu till ett poem, som gör Hr L:s filosofi mera heder än något af alla hans öfriga: Försynen. Bland den fortänkta swagheters förwillelser är ingen vanligare än den inbillningen, att den Ewige, i dånet af rullande spherer, hade ingen tid öfrig för individerne, liksom den store Gudens wore lik en annan machin-mästare, som ej sjelf hinnes öfwerse och seäta allt, utan måste lemna detaljen ifrån sig åt subordinerade personer. Skalden wisar oss här i en stor och upphöjd tankegång och i ett ädelt och ljudfullt språk, hur owärdig en sådan förställning är om tingens upphofsman, och huru den minsta atom för honom, den Ondbare, är lika wigtig och lika betydande som ett selsystem.

Och Han, — insett, fall med och bäswat
 Och Han, när ur de banors lopp,
 Hwari planeterna sig bäswa,

Och solarna gå nre och opp
 Han werldar hör på werldar falla,
 Och tusen himlar, och än fler,
 Af deras krockning återfalla;
 Då tycker Han, som skapt dem alla,
 Sig höra bladen falla ner!

Ja, fortfar Skalden, för den Allsmåttige, för hwilken systemet och atomer äro lika mycket och lika litet gällande, är hwarje brödet som lider och hoppas, hwart enda lif, som har förwäga af njutning och begär, dyrbarare än de omåttliga kroppar, som liföst kringswäfwat i tomma rymden, och en lidandes suck mera betydande, än himlaspherernas musik.

Systemet ej till sällhet traktar,
 Det har ej qwal och ej begär.
 Den mask med känsla, du föraktar,
 I wärde öfwer solen är.

Öfr
 Öfr hwem bekrär det Hela? Swara.
 Öfr Gud? — Det dyrkar honom ej.
 Ja himlarna hans makt förklara.
 Men känna de Hans godhet? — Nej.
 Än för sig själst? — Mann jorden njuter.
 Det lif som solens läga ger?
 Den frukt boni i sitt fäste sluter?
 Den swalka middags-regnet gjuter?
 I lesiwand! Allt är för Er.

Så wackra än dessa strofer wiserligen äro, äro de dock icke fullt så sanna som Förf. menar. Ty ingen sund filosofi lär oss betrakta naturen såsom en liflös kropp och dess lagar såsom blotta döda krafter: och emot Bibelns utspöcke är denna äfugt holt och hållet stridande. Äfwen för blotta förståndet har det teleologiska system Hr af L. här wisar sig tillgifwen, wigtiga swärigheter. Utan att å ena sidan wils ja gå så långt som fardom en hederseledamos i WetenkskapsAkademien i Paris, hwilken påstod att ögat wore lika litet skopadt att se med, som stenarna äro ämnade till att slå en i hufwet med, kan man dock å andra sidan uppläs

sta den frågan, hwartill så många widlöftiga krafter och hjul i naturens stora ekonomi skulle gagna; och änteligen om så omätlig mångfald, så mycken sårhet i det hela och det minsta grand blott wore dersföre till, att det största djuret, människan, på skapelsens ruin, ensam skulle uppehålla sin torftiga existens? Och hwad blir, enligt denna åsigt, naturen, annat än ett wilddjur, som ewigt kafar mot sig self; en karusell, der katt och råtta, råtta och katt onpphörligt, i en ewig krets jaga hwarandra, utan att i sjeswa werket hinna ett hårsmån längre*)? Ty om på detta sätt en del af de lägre djursläktena ändå äro födda för att bli uppätta af de högre, och dessa åter för att uppfluka de små djuren, som annars skulle ta för mycket öfwerhand; så begriper man icke, hwad som egentligen skulle bli af alle detta åtande. I sanning, naturen, i hvilken för öfrigt individernas antal — såväl i allmänhet som i hwarje särskilt släkte — ifrån den möjligast största summan polyper på ett korall-träd ända upp till summan, af de på samma tid på jorden lefwande människorna — är så noga bestämdt, förstode ganska illa att föda sin hushållning, om hon på ena sidan först anlade så öfwermåttan stora magaziner, att hon sedan enkom måste skapa warelser för att äta upp dessa förädler; men på den andra sidan åter måste försärdiga ansenliga bihang och supplementer till sin egentligen blott för människorna bestämda werld, emedan der ändå felades tillräckligt lifsuppehålle för de människorna tjenande wäsenden. — Så beklagade engång Wieland, wid anblicken af ett stort blomstrandt flöfwerland, skämtande, att han icke wore en ko, för att self kunna äta upp detta sköna foder; och werkligen i en natur, hwars hela bestäm-

*) Symbolik des Traumes v. Schubert, Bamberg 1814.

melse tillfäst ändå löpte ut på att fodra och kläda människan, inser man ej, hwarsföre ej här och der dessa abbreviaturer wore widtagna. Nollig nog är skundom dessa Teleologers jagt efter nytta och affigt, så att de anse som sin pligt att wid hwarje inrättning, i synnerhet i den organiserade werlden, strax hita på ändamål och brukbarhet. *) Så mente den annars förjente anatomen Spiegel sig hafwa påhittat affigien, hwarsföre den del, på hwilken människan sitter, hos henne wore mera utbilad än på något annat djur; nemligen den, att folket under ett beqwämare sittande desto bättre kunde hålla ut med sina andårliga betroffelser **): ehuru wäl en hederlig engelsk prest med honom war af alldeles motsatt tanka, då han i sin bok om den yttre gudstjensten ***): ifrigt yrkade, att man borde sjunga psalmerna stående, emedan der, sittande, icke kunde gå en så riktigt af hjertat.

Den rätta Teleologien lärer således wara den, som ställer människan såsom medelpunkt för alle skapade, och antager hela naturen (men blott i spirituel hänsegt) såsom på henne sig rapporterande ****).

Men wi kunna icke ropa:

I lefwande! Allt är för Ge!

Ty i denna organiska kedja lefwer allt: djuret, blomman, fållan, winden, jorden, hela systemet; — hwart och ett individuum, hwar-

*) Beiträge zur Naturgesch. v. Blumenbach Göt. 1806.

**) „Solus homo ex omnibus animalibus com-
mode sedet, cui carnosæ et magnæ aates con-
tigere, et pro sustentaculo pulvinarique,
tomento repleto, inserviunt, ut citra mole-
stiam sedendo, cogitationibus rerum divina-
rum animum rectius applicare posset.“

***): Remarks on the public service of the Church London 1768.

****): Schubert, l. 6.

se Kapelse njuter ett inom sig flutet högre eller lägre lif och beskriver en trängare eller vidsträcktare krets kring menniskan, gudomens synbara afbild.

Vi hafwa här tillärit oss dessa betraktelser, för att gifwa en wint om, att det icke litet gagnar en skald, att i våra tider wara en gnista filosof, d. w. s. hafwa en stor och sant upphöjd åsigt af naturen, menniskan, och deras inbördes förhållanden. Os wannämde skaldestycke, ehuru twiwelet utan det bästa af alla Hr af L:s arbeten, så wida ett poems värde beror på höga ideer och deras lyckliga uttryck, hade uppnått ännu ljusare rymder, om den ätra religionen lånat skalden sina måktigare wingar.

Skaldestycket: Ett Tillkommande slutar denna samling Moraliska Sånger, mot hwilka den inwändningen wäl är den betydligaste, att de flesta äro allt för mycket omoraliska. Ty skalden, som så widläufigt utmålar allt elände på jorden, har i sista stroferne af dessa stycken, ingen annan förklaring, äfwer det Ondas möjlighet att meddela den lidande menniskighetens, än utsigten om blidare iden på andra sidan griften; en utsigte wiserligen för hjertat fullt tröstande, men såsom förklarings- och handlingsgrund icke tillfredsställande. Ty moraliskt är denna synpunkt wist icke: en menniska, som här på jorden aktar sig för allt för stora förbrytelser på det hon i andra werlden ej måtte bli förbörd, eller i detta lifwet besträftar sig om några dygder i spekulation om en derefter lämpad salighet, handlar lika litet af sedliga principer, som en snäll abegge af kärlek för kunstafer, hwilken wid rimmans slut wänkar lönen för sin flit. Ty dygden må icke en obblig kallas före, än han i förstånd och hjerta erkänt dygden som det bästa goda och sköna, och före än hans hug, i stället för lagbud,

obdwändig, och utan wälets twiflan följer kärlekens glada drift. Sådan är också den religionens moral, som den hel. Skrift lärer oss, fastän densamma i våra dagar så mycket blifwit missbrukad.

Härefter följa fyra Erotiska Oden, eller tanhända rättare Elegier. De innehålla, i synnerhet den första, ganska wackra målningar, och lösas med nöje. Det gifwes som bekant, twenne Hufwud.Åsigter af kärleken; den ena, som tillhör antiken, betraktar denna lidelse såsom den skönaste och måktigaste af all jordisk lust: dess form är hetår lifwets, dess njutning ett rus af ständig ombytta nöjen. Denna föreställning är i sjelfwa werket, en förnedring af det högsta bland alla jordiska band: mellestid hafwa en Anakreon, de Anthologiske skalderne, en Ovidius och Propertius, och bland de nyare, den store Goethe wist hwilken poetisk särg ett sådant åstingeförhållande förmår antaga. Den andra åsigten, för en Sophokles och Platon icke okänd, ehuru Christendomens och Niddarälderns egentliga element, ser i kärleken lifwets högsta mysterium, själarnas ewiga wälsfrändskap, och dess blomma är troheten. Hr af L:s erotiska dikningar swäfwä i midten mellan begge. Dersför selas dem också en äfwen i lyriken obdwändig individualitet. Dersför wisa hans målningar af den Sofwande och Wakande Sköna på hwar och en brundgd stika; på samma sätt som i No II och III kan hwar och en Mjeltstuck eller Swartstuck klaga, som kan skrifa så wackra vers som Hr L., och från hwar och en trettiöårig skönhet flyr ungdomens wär, ehuru wäl icke hwar och en, mindre ifrig prestinna i den pan demiska Amors tempel än Emilia (No IV) reban wid den äldern ser sina „mörka hår försilfrs af tidens händer, sin panna skrynke

las, tänderna minskas, värman fly ur blodet och flatterna af hennes barn plundras af tiden."

Efter dessa sänger såsas: Ord till BegravningsMusiken wid K. Gustaf III:s Jordfästning: en ganska matt och oljristlignad cantata; — Det slutande Århundraendet, ett stycke af så onaturlig häfnad och grundsläppest poeti, att Nec. icke behöfver sörena sin röst med den allmänna chorus, hvilken så ofta utafgitt anathemer öfver detta lust spriska poem, liksom öfver den bekanta Sången öfver Kellgrens död. En strof, (den som börjar: Men hwad är Skönheten af Bildningsgåfwans drag m. m.) är af en sann Skönhet, men i allt det öfriga Skönhetens intet drag af den förlätne Apollonbroderns, eller den saknande wännens smärta. Ty hwad säga om en grassång, som börjar med ett epigramatiskt tillrop till Lasterna, Därvarna, Rimmarstjarnan och Ljusets Siender att de allesammans nu skola jubilera, emedan tuktomåstagen är borta — ehuruwäl man icke märkte att lasten och dårarna efter Kellgrens död mer än wanligt upprett halsarna; kanske warnade af Skalden, att Kellgren efter sig lemnade „en Philoktet, som bär hans pilor!" Huru lyckligt är icke Sverige! Men hwarför låter då Regeringen ej i ögonblicket dra in alla spinn och tukthus, och i stället för att i hwart län bygga correctionshus — hwarför icke hellre i alla provinser besolda en länspost? Inhuman och barbarisk war, hoppas wi, icke den bestraffning, om man i stället för arrest, uumerglande watten- och brödbädder, dömda brottslingarnes att i wisa dygn afhöra moraliskt poesi; så att man hådanefter med mera rättwisa endast straffade sjelfwa själen, och icke kroppen, som blott är ett dödt werktög. Önskanwärde wore det till en början, om ledamöterna i Nya Lagcomitéen icke förre freden till warbetningen

af StraffBalken, än de hunnit förwärfwa sig äminstone så stor insigt i war elafiska witterhet, att de med möjligaste psykologiska noggrannhet kunde utmärka proportionen mellan själs- och kropps-plågornas förbättrande werkingar. Förslagswis — ty på en så öfbanad stig kan man ej smickra sig att kroaträffa sanningen — underställer Nec. de kunniqares ompröfwande såljande reduktions-tabelle: i stället för en laga admonition eller för en mindre förseselse så kallad strapa, säge Domaren ett godt infall; behöfdes fordom tjugufve timmars arrest i mörkt rum, läs bara opp en tillräckligt lång fabel; tarfwas prygel, siick till krabatens med ett dugtigt epigram; har någon skult, hugg till honom med sattsrens lans; och förrådarn, hjälper ingen lindrigare aga, gör honom bara till hjälte i en komedi och drag honom på theatern i stället för på schavotten. Hinna nu bara wädra poeter att tillreda ett tillräckligt föröd af moraliteter, så att hwart och ett bost och själmsstycke finner sitt specifika skaldestycke, huru många tjuftwar, bostwar och dårar skola icke då gå förbättrade och dygdiga ut från våra Odéer, Operor och Concertsalar; så att wi tillslut, sedan ingen mer är att corrigera, kunna alldeles aflysa poesien i landet. Torde dock hånda i en framtid, att en omständsam national-industri funne för godt att från Europas förnämsta homnar årligen låta införskrifwa stora flöppsladningar med utländska bostwar och Bedlamiter, hwilka, spälte genom war swenska poesi, snart nog, till en icke ringa härnad för war handelsbalans, till sina respektive stater kunde åter utskryppas såsom förståndige, ädla och wälskänkande medborgare.

—— en Grassång, sade wi, som derpå ingår i en Quincellianist dissertation, om den

winst språket gjort genom den döde: kort, som bland den ofsednes förtjenster först nämner de förtjenster han icke ägde, och derpå blott de negativa? — en sådan måste wara skrifwen med temligen kallt blod, och werkar också på läsarn kylande tillbata.

Öfwer Julie, hymeneisk Offerfång, förelora vi ej ett ord. Det är ett tillfällighetsstycke, och till och med i sitt slag ett ibland de dåligaste. En öfversättning af Schillers Sång till Glädjen slutar denna afdelning. Schillers stora anda skulle äfwen fortverka i

ett stortare echo än denna öfversättning, som hde till en af de lyckligare. Blott sista versen, som af Hr L. Helt är tillagd, önskar Dec. hade varit borta. Skalden uppmanar meniskan till mildhet, försoning och förlikelse; men den svenska Öfvers. går längre än någon döblig kan gå, ty han adresserar sig slutligen till „werldens Domare“ och ropar: *Wåd! — Jemwåt för de förömda!*

Alla synder ware glömda,
Dch en ewig hämd — ej till!

(Gottf. sbliv.)

S m å r r e S k r i f t e r.

Förfö till en Grammatik för Begynnare. Carlström, 1815. 40 sid. 8:0.

Att författa Läroböcker för begynnare är i allmänhet en ganska svår sak — saken ofta, i våra dagar, de som befatta sig med dylika arbeten, icke tyckas ana det. Geni och lärdom äro här icke tillräckliga, utan dertill fordras äfwen en långlig mana att handleda begynnare, en säker erfarenhet om hwad för dem är fattligt, eller icke fattligt. Hwad det barnliga sinnet skall fatta, måste wara så beskämmt, så allmänt och ändå så individualiseradt och äfäbligt gjort, som möjligt. Hvarje regel måste wara kort, måste genast tyda sig sjelf; icke förutsätta en kunskap, som först efteråt meddelas; icke lemna någonting oupplyst och dock icke wara så uttömmande, att den icke gifwer rum för den muntliga undervisningen att något utveckla, för att ännu bättre sätta regeln i lärjungens minne och fattningsgäfwa. — Efter dessa regler på förswad, öfver Dec. icke att gifwa närwarande tillä tillä namn af ett verkligt mästestycke. Den är hwad en lärobok bör wara, icke allena ett djup af kunskap för nybörjaren, utan,

med det samna, rik på lärdom för sjelfwa läraren. Och i sanning skall en och hwar som söker rediga grunder för svenska språket, med trygghet kunna begagna denna bok och finna sig fullt tillfredsställd af de upplysningar den meddelar. Endast på tvänne ställen har Dec. tyckt sig finna att Förf:s bok något felat mot de ofwananföda reglerna. — Det ena stället förekommer sid. 6. „Punkt (.) utmärker slutet af en mening.“ Det andra sid. 7. „Semikolon (;) — — utmärker i en och samma mening skillnaden emellan någon ansedd sats och den deraf bragta slutstid.“ — Discipeln frågar hwad är mening? hwad är sats? hwad är slutstid? Och på dessa frågor swaras ej förr än längre fram i boken.

Boken består af tre afdelningar. Den första (sid. 5—10) meddelar, och det alldeles tillräckligt, hela skafwelse-theorien för svenska språket i twenne reglor, och underwisar sedan om stiljetecknens bruk. Den andra, (sid. 10—26) omfattar hela Etymologien. Den tredje (sid. 27—40), är syntaktisk, och meddelar först, under benämning Allmän Syn tax, ett sammandrag af logiken, som är fullkomligt wäl genomtänkt, grundligt och lättfattligt.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 41.

Lördagen den 12 October

1816.

R e c e n s i o n :

Carl Gustaf af Leopolds Samlade Skrifter. Andra Upplagan, öfversedd och tillökadt. 1:sta Bandet, Stockh. Elmén o. Grönsberg 1814. 515 sid. — 2:dra Bandet, Stockholm 1815. 518 sid. 8:o.

(Forts. o. Slut från N:o 40.)

Den sölj. afdelningen: Stycken i anledning af politiska Tillfällen, ligger utom kritiskens område. Allt hvad en Skald här kan göra, är att äminstone akta sig från så platta verser som dessa:

Den segrar — hör mig, werld! och segrar på ett sätt,

Som Sveriges fiender skall lära,

Allt gdra hans förtienst och Swenska namnet rätt!

eller så wansliga sängadmen, som en förordning mot Öfversöd och Yppighet."

Derpå komma Blandade Stycken af så kalladt allwarsamt innehåll. I spetsen står ett långt och magert stycke, kalladt Förtiensten, som innehåller en Carl-von-Carlbergiad

af alltförns menstlige elände, och mot hwilket Skalden ej känner någon tröst; det är således, i alla afseenden, rätt ledsamt. — Religionen är utmärkt af flera wackra drag, ehuru ej diktadt af en med des heliga wäsende och innersta mysterier fullt förtrolig själ. Endast den stropher, som begynner: Mot oförrätters wäld. . . uttalar sannast Christendomens anda, Försoningen:

En Hjelte trädde fram, som blödde och förlät. Deklamationerna, i början och slutet, mot Fanatismen, äro widriga skuggor i en tassa, som blott bde framställa positiv sönhet. — Såsom ett motsitycke till detta religionsstycke följer ett moralstycke; Predikaren. Men huru himmelswidt olika äro icke Salomo och Hr af L., äfwen då de predika! Den konungeliga Skaldens säng är en hög melancholisk elegi, i hwilken det stora ihemat: Allt är säsängeligt under solen, öupphörligt återkommer; Hr L:s är blott en wäsnad af alldagliga sedespråk, slumpwis sammanförda, utan enhet; så att dessa sentenser med lika fördel skulle kunna läsas fram eller baklänges, eller på det sättet, som de, krefna på sammanrullade pappersbitar, hån-

dessewis skulle kunna falla ur den omskakade hatten. Den ebraiske Skalden skref vårt sannings ord; och hans ord äro spjut och naglar, skrifne genom församlingens mästare: vår swenska Predikare har ingen ting annat än de trivialaste maximer att meddela, och det är till hans läsare, som den rätte Predikarens ord äro lämpliga: tagtig till wara, min son, för flera predikanter; i ty ingen ände är uppå, att dikta böcker; och mycken predikan gör kroppen trött. Och själen skaffar sig predikan mindre nytta. Ty alla sentenser och lefnadsreglor, som endast beröra förståndets yta, utan att hinna till hjertat, föda ingen eller högst blott en sakföds och förrorkad frukt. Eller har man sett Gothaboerne märkligt förbättra sig, sedan Ernst I bland dem lät fringspreida sina skillingsticker, hwart och ett skämpadt med sitt moraliska tänkspråk? Eller såg man någon Jude i Rom omvända sig efter den Christliga predikan han engång om året, efter polisreglementet, måste afhjöras? — Dygden måste uppspringa och fortwäxa såsom en fri planta ur ett fritt sinne. Men wi återkomma nu till ett gammalt thema: och det är icke helt och hållet Nees fel, om han mer än engång måste upprepa dylika allmänt kända sanningar.

Wi träffa härnäst en lycklig öfversättning af Schillers bekanta stycke: Die Resignation; en öfversättning, som wore ännu lyckligare, om de tillagda stropherna som börja: Se Tiden fly och Så talte hon; Med affly och förakt, samt det platta slutet:

Ödetwislad skref jag: Gif mig då igen
Min blinda tro, till yttersta minuten!
„Du war då, (swartes) lycklig genom den!“

wore borta, eller annorlunda. — Det följande poemet: Wennistloslotten, hwälwer sig över fring det af vår Skald så mycket älska-

de temat: lifwets uselhet. Men det är ej här, liksom i föregående stycket, en hjertesjäl, som lider och flagar, och, Prometheuske djert, ställer Ödet sjelf till råkenkap: i Wennistloslotten lärer oss Skalden återigen, att alla menliga bemöbanden äro säfänga, att djuren, som fått drift och kraft i lika mått, äro wida bättre än människan, som fått begär och swaghet, och ännu mera lyckliga, då naturen ej dref dem att hinna

Ljus, som wägrats dem att nå,
För att allesstädes finna
Endast Ödgn och Datt ändå;

eller att

Dina lärda bestimmaras willa;
eller gaf dem

kläcka fram

Ljus om dygd,

För att inom sig, med blygd,
Dåra vittnet om des saknad

Ödden kommer, en minut,
Att från plågan dem befria;
Men de se ej långt förut
Benraglet med glas och lia
Wåda dem ett rysligt slut:
Se ej, utan wårn och skoning,
Gropen dem för dygat fatt,
Der förbruttnelse och Datt
Wanta rosset i sin boning.
Mindre bortom den ännu
Någon syn som fasa föder,
Någon ugn som ewigt glöder:
Menska! hwaras fryter du,
Gramför djuren, dina bröder?

„Himlen, jostar du, har mig
Ej till sin afbild welat göra.“ —
Gack, att med förundradt öra
Åsgrundar och himlar höra
Med ett hänskratt swara dig!

Ett sådant stycke må verkligen kallas achesontiskt. Men derunder finnes en gansta li-

synnerlig not, som söker förlifa dessa gruffiga heter med bibelns uttåg. Denna not försjenar helt och hållet läsas. — I början och då Rec. läste följ. rader:

Ett ofantligt Wäldes kropp
Refer sig att allt försäva;
Men med njupan af din mull
Skepter knaryakt Pyramiden,
Sörru han kommer, Jetten Eiden,
Och slår Ickewerket omkull, --

mente han, att allsamans blott wore ett ironiskt skämt; ty enligt de nyaste och mest trovärdiga underrättelser från Egypten, stå ännu samliga pyramiderna kvar på samma rum och trockas än hafwa lust, att öfwerleva några dusin sekel. Och på allvar, mente han, kunde ej en Wis, som t. ex. Hr af Leopold, säga:

Gannings-sacklan will du tända,
Ljus kring werlden sprida ut:
Dina djerwa tankeslut,
Blott med nya willor bländas;
Och wid hela middans ända,
Står du der du stod förut.

Har då menliga förnuftet på tjugefyra århundraden, från 6:re sekel före Chr., då filosofien genom Thales först gick öfver till Westerlandet, ända till 19:de sekel efter Chr., icke hunnit ett steg längre? Aristoteles, Plato, Spinoza, Leibnitz och Kant — för att icke nämna de ännu lefwande Wise — hafwa de lefwat förgräfwes, hafwa de ingenting annat frambragt, än nya willor? — Men, å andra sidan, wedersätter den allvarsamma ton, som fördfrikt i hela detta poem råder, hypotesen om detta styckes skamsamma tendens. Dock — hwilken kan då dess affigt vara? Moralisk? Fördrådas ett sinne derigenom, att man föreställer människan såsom en förkastad warelse och den eländigaste af allt hvad skapat är? Upplyfres hon till aning af en hö-

gre werld, till begär efter ett skönare lif, då man ställer henne djupt under djuren och förnedrar och hänar dess förnuft, dess ljuswaste aningar, dess heligaste förhoppningar? Det ges skunder, då den mörka grunden mäktigt framträder i människosjålen, då misströskan och det hemiska twiflet öfwerwäldiga det bättre sinnet och förnuftets ljus; men ingen ädel, religiös skald sätter sig i sådan sinnesförfattning ned, för att gjuta öfwer sina likar den oro och den modlöshet hwaraf han sjelf lider, samt kallar Konstens biträde — hennes, som sjelf är en himmelsk wägwisarinna, en regnbåge af sälligheten — att göra giftet mera smakligt och fördrifft.

Äter följa diverse stycken, nästan bredwid hwarandra, om icke i samma ton, åtminstone af lika systering: ett oupphörligt aliud ejusdem argumenti. Till prof en strof ur hwaradera:

1) Wänskapen eller hvad ni will:

Ganna snärtor själen quälja,
Allt som heter fröid, bedrar:
Sins ett bröst, som lyckligt war,
Nå det bröas, och förtälja
Hwilken sällhet lifwet har!

2) Ur Årens flykt:

Hwad mödor! hwilket gny! hwad faror! hwad
försäger!
Och äntlig sikt, hwad slut på stoj och widrighet?
Känn, öddlige, ditt hopp: slag, waten
fot, podager,
Och sten i blåsorna, och taggar der du
wet. — (!!!)

För dessa ädla pris är människan skapad worden,
Med känslor, werksamhet, och högmod och begär.
Dem rasar hjelten för, som ödelägger jorden,
Och Snillets son för dem i wator sig förtår. —
Se der wår loff, Dreff.

3) Ur Sällheten:

Jordens krets af dig är tom.
Intet luststreck du bebodde.

Hvem har känt din helgedom?
Romarn i Athen dig trodde;
För Athen var du i Rom.

Hundra folk af stilda namn,
Alla fräcka dig sin samn,
Alla fräcka den förgäwes!

Ur 4) Ögonkast på naturen:

Utan wällust, utan smärta,
Allt sin första danning har:
Endast jag, som fått ett hjerta,
Är ej mera den jag war.

Ur 5) Sorgens Son (efter Claudius):

Så Almågens utslag blef gifwet:
Och meniskan, i kraft af dess bud,
Blef tillhördig Sorgen — i lifwet,
I ödden, — Jorden och Gud.

Här är twiswelsutan mycken jemmer sammanhopad. Dock har wiserligen poesien's harpa ett echo för sorgen, när den uttrycker sig så mildt som i N:o 1, eller så sinrikt som i N:o 5, eller slutar så melodiskt som begge. I N:o 2 tröstar den sig med qwickhet och epigrammatiska antitheser af nog burlesk smak, äfwen som den klagar nog mattsluft i N:o 3, samt ej särdeles rörande i N:o 4. Vi hafwa wid sammanställningen af dessa stycken öfwergått poemet: Bygdens son till Lyckans — emedan ingenting derom är att säga, liksom wid Sommar och Winter blot det, att det fördelaktigt utmärker sig i denna samling.

Härefter fem tillfällighetsstycken 1) I Den uppfyllda Bönen — i anledning „af Ludvig XVII:s död“ — har Skalden lyckligt begagnat den af Paläpbarus så skönt berättade anekdoten om prestinnan, som bad Gudarne om den högsta sällhet för sina barn, och de gafs wo dem en ljus och stilla död. — Skada, att

*) Så heter det i noten. Förmodligen är namnet ett skrifle: ty endast på en olycklig mor och Drottning kan detta stycke hafwa en bestning.

Skalden icke slutat med slutet: ty de tillagda roven och frågorna afkyla blott. 2) Wid en Filosofhs Graf. Skalden begynner med ett underrätta de Lärde, och under snillena bland de gamla, som fordom icke tända Sanningarnas dag, — som fördömt gamla willors makt och skiftat nya willors lag, — som drömt om odödlighet: — att Aplet nu ännu tröttnat att bära deras namn, och att deras tänkebyggnad nu håller på att ramla; samt inbjuder derpå yngre tidder, att se En, som öfwerträffar dem (Professör Claircour). Wärdlig är sabeln om två tupper, två scholastici, två Potentater, två cavaljerer och

Twenne andans hufvudmän
(Som) Wäpna sig mot djfwulen,
Det will säga, mot hwarannan;

Stycket heter: Hvem har Rätt? och skall vara en skämtesam disquisition i Naturens Rätten. Den sjelfwa satsen om Styrens kans wälde öfwer Rättwisn är icke tillräckligt rolig och skattwärdig, för att utgöra postamentet för en skämtedikt. Och omöjligen kunna ton, språk och behandling göra en dylik dikt till motsatsen af hwad dess basis berättigar den att vara: ty särigen förändrar icke gestalten, utan häjer blott contourerna och ger physionomien af det hela ett ökad uttryck och lif. — Vi läste i de verser wi nyss onförde, en grof smådelle mot det andeliga skändet: men wid „andans hufvudmän“ träffas åter en liten not, som lyder: „Förstå, twenne sekters anförare, som förkättra hwarandra!“ Här ges således twenne saker att förstå; nemligen först, att Skalden med ordet förstå ej förstår hwad andra menniskor förstå, utan blott så öfwersätter det franska savoir (nemligen); den andra saken som härwid måste förstås, är att man ej måste förstå hwad som tydligt läses och begripes i texten, utan något helt ann

nat. Men wi känna redan dessa konstarepp.
— Det följande stycket: *Kärlekens Philoso-*
phi, är en mythologisk anekdot, men utan ny-
het. — *De twenne Nunnorna*, ett artigt
tillfällighetsstycke. — *Wäktalighetens Ru-*
in, en följd af den olyckan, att

Man hade, Himlen wet på hvilken lärd mans
mening,

Ömt bort ur Språket, för des rening,

Det stora — dräpeliga — O!

Men tänk om någon ur Hr af L:s tragedier
dömde bort de ljungande orden *Tyrann och Bar-*
bar, eller den, såsom tillämplig för alla sin-
neerdelser, af honom uppfunna, interjektionen
Ha, eller ur hans *Ober* den gräsliga *Sana-*
tismen; hvilken *Ruin* skulle deraf icke följ-
ja? — *Gubbens Affed*, efter *Voltaire*, en
skämtande variation af den allvarsamma, wäl-
bekanta *Leopoldiska* slaggan: att man blir gam-
mal. En stroph deruti lyder sålunda:

Jag har ej ägt, som Ni kanhända,
Den stor-poetiska talang,
Att föda mörjor utan ända,
Af bildverk utan sammanhang;
Har ej förskätt att göra *Jorden*
Ejll en omätelig *Sulpan*
Och dagens blöf till des *Sultan* *).
Den fordua storheten i *Norden*
Är ej hos mig (det tillkås med)
Nog luden och nog arelbred.
Fördra'n dock, fast ej nog figurligt,
Mitt lilla franska rummeri;
Och hwarest mening fins deri,
Ällegnen fetet, belt naturligt,
Ät rinyheten af mitt genie.

Sändebref till *Mäster Ut* i *Ulla*. Det
måste förwäna alla *Läsare*, att, — sedan den
twist, som för femton år sedan fördrade

*) „Der jorden, en enda omätlig Sulpan,
Uppsliddgas i wälust af Solens Sultan.,,
Poetisk Kalender för 1212.

den wittes allmänhetens tänkesätt, nästan alla
deles (till lycka för Hr af *Leopolds* anseende)
är förordien, och den man, som i följd af si-
na tänkesätt nödgades lämna fäderneslandet,
nu mera beröfades af en mångårig mull, utan
att på jorden quarlemna någon annan beskyd-
dare än glansen af sitt namn och helgden af
sitt minne — se, bland den sista samlingen af
Hr af *Leopolds* skrifter, upptagen en *Skrift*,
som icke kan namngifwas annorlunda än *pa-*
fill. Denna sardoniska triumf öfwer en fir-
ende, som en annan, en mäktigare hand slagit
till jorden; detta hän öfwer en motståndare,
som icke mer kan försvara sig, och hwar
Dof, hvilken för detta stycke är ett föremål,
icke med *Förf.* af närwarande smådebite står i
minsta sammanhang; dessa utrop: *Dräplig*
narr! ung *gäck!* wänne de mera släta min-
net af en stor man, eller föröka Hr af L:s
ödbblighet? — *Näglan och Törnrosen*. *Pa-*
bel. — *Täffingen*. *Fabel* och öfwerlättning.
Såsom ett moraliskt epigram, måste i *Fabeln*,
för att bli träffande, en sträng öfwerensstä-
melse herrska mellan det föreställda och föres-
ställande, och framsöralste bör den ej wara så upps-
tänkt, att slugheten, lasten eller dårskapen,
genom en stönare drägt, till sig wänder ins-
trefset, hwarigenom effekten blir motfridig.
Således får man ej, i afseende på det mora-
liska systemet, låta elakheten representeras af
Rosen; ty man wix ändå hellre wara *Ros*
än *Näppla*. Utomdes äro *Näpplans* taggar tem-
ligen wäl dolda. — *Demosthen* och hans
Publikum. *Rec.* ser intet skäl, hwarför ej
Förf. enligt den verkliga berättelsen låtit *De-*
mosthenes begynna den bekanta twisten om
Änesfuggon, som är af wida skärre komisk
kraft, än den här omsödmålta, hvars forts-
sättning föga kunde rera det atheniska folkets
eller läjarnes nyfikenhet. — *Basilisten*. *Rec.*

ibristår icke detta stycke. Är det en fabel, så felas sensmoralen; är det en skämtdikt, som blott har sig sjelf till ändamål, saknar den qwickhetens lif. — Kamelen i Lisabon., Öfvers., — har en mindre mörk tendens, men saknar också qwickhet. Endast för För:s finäroliga diction, för sin goda versbyggnad och korthet lära dessa dikter, utan poetisk kraft i uppfinningen och fantasi i utförandet, genomläsa sig utan alltför stor ledsnad. Detta omdöme gäller Åfwen Leonoras Digt, Öfvers., en skämsom romans. Qwickare är Enklingen och Sider-Commisjör; stycken icke utan sann ironi. Men bäst, och helt och hållet lyckadt, är det sista stycket: Mina nya Rum — „i anledning af en stor Tyff filosofhs påstående, att Architekturen ej wore annan än Frusen Musik“ — hvilket wi här affkrifwa:

Sius, har man sagt, en dikt wäl mindre san-
notik,
Än Thebes, fordom bygd af Amphions musk:
Men Amphions bragd är nu med Sanning
helt förentlig.
Som Bogler en Batalj, så spelte han en
stad:
Rödd kom, musiken febs; och hus wid hus
i rad,
Stod Sta'n inpromptu der, solid och ägon-
skentig.
Pris åt de män, som tändt Förnustets Tyffa
ljus!
Och nu, då byvorna i hvarje minsta hus
Blå byra, att man derwid ryser:
Så, — för att på engång bo husfritt och
med stat,
Qwitterar jag, i böst, den windsvärå som mig
hysar,
Och flyttar in, wäl Gud, i någon grann
Sonat,
I glad förwäntan att den fröjer.
Stada endast, att Skalden ej namngifwer

den stora Tyffa Philosophen, som kallat Architekturen en frusen Musik. Rec. will erinra sig, att den store Winkelmann om Architekturen nyttjat uttrycket kryskalliserde Töne, hwaraf detta wore en nog fri öfversättning. I alla fall minskar det icke qwickheten af detta stycke, lika så litet som detta stycke sinrikheten af den stora Tyffe Philosophens uttryck.

Den följande Rubriken heter Sagan och Berättelser, och begynner med Eglé och Annett. En art stads idyll, som wäl ej har en utmärkt originalitet i uppfinningen, men lånar mycket behag af en nalo och naturlig färgblandning. Ganska wälberänt har Förf. utan alltför stor öfwerdrift tecknat Eglés förnäma lif, och tillätit Annett wara landligt lycklig, utan att derföre instoppa henne i en halmboja, efter hwilken senare arkadiska skaldar uttrycka en så ifrig trånad. — Sethos, eller de tre Kransarna, med en Epilog: Salmas Dörr: såsom poesier icke betydande, men såsom artigheter prybliga och sticligt courneras de complimenten till ett ädelt och älskwärde par. — Af en allmänt erkänd förtjenst är den wackra Bedjerkan, ehuru wäl Hr af L:s Skänka kriticus *) icke har så alldeles orätt i de anmärkingar han framställt mot detta styckes plan. Mellertid är coloriten så liflig, målningarna så naiva och ironien så fint genomförd, att Rec. anser denna skämtedikt, jemte Sagan Eglé och Annett samt Odet För:synen, såsom de lyckligaste fostren af Hr L:s sängkonst. — Kraftlös åter är tendensen of Sagan: Det swärsaste Miraklet; ty Muhameds, Foe's och den store Harens läror hafwa i Sverige för få anhängare, att man mot deras willfareller behöfse

*) Bref öfwer CanaliRådet Leopolds Skrifter. Christianstad 1810.

mer skriva en moral-satir. Och att följande all religion i allmänhet, kan naturligtvis ej vara Förf:s affigt. Det följande stycket heter: Dröm och det endast. Förf. drömmar sig såsom ödd, och sedan han påserat Tartarus och Elysien, der han grep sig an

att hertligt jublera;

Men litet tröt sig föll, och liksom litet platt,

Att ewigt sjunga och spatsera;

vidres han af en Tante „stinn af rök och wäder,” som kallar sig det tomma Intet och utger sig för kung öfwer denna skara. Genom tillägget: och det endast, har Förf. åsyftat att man wid denna dröm ej skulle fåta den betydelse, som wid ett allvarsamt och affigtentligt stycke; hwars sötning man i annan händelse skulle finna både förfärlig och ogudaktig. För att ännu kraftigare förskräcka den flyktiga effekten af detta rysliga fantasigyckel, har Skalden, sedan han waknat, tillskrifwit en epilog, hwari han återkallar det förestående och tydligt ger tillkänna:

Du skal belönas, Dugd! I skolen straffas,
Laster!

Såsom drömmare är vår Skald endast fantasist; waken blir han sanatisk och utfar i hårda småbeord

Mot Mao'met, Swedenborg, Homerus, Zo-
roaster:
som „sjunga allhop!”

Men själens ödbilighet nekade dock ingendera af dessa. Förwänande är defutom sammanställningen af dessa så himmelswida skilda namn i en enda vers, såsom swärmares och golna religionsbesportares. West undranwärdt är dock det skal, hwarsför den gamle hederlige Greken sått en plats bland dessa religionsstiftare och mystagoger; ty omöjigen kan Hr L. anse honom såsom uppfinnare af den mychos

logi han förskönat. — Sens:moralen af stycket lyder:

... gör godt, slut bgat till, och hoppas!
Inbillningen bedrar; men hiewtats öfst är sann-

Stec. trodde alltid, att en Skalds inbillning borde föreställa sig den öfwerfinliga, okända werlden vida skönare än det lägre, wid jorden fastade sinnet förmåe tänka den; och att dessa bilder skulle blifwa ständigt mera klara och bländande, äfwen som tron och förhoppningen om en blifwande fullkomlighet mera lefwande och fasta, ju mera själen upphöjt sig och ju större och mera gudalik inbillningen blifwit. — Härefter följa Jakobinen i Grekland — en tvåfaldig tron; — HjelteSängen Talismanen, en Sigfrid-von-Lindenbergisk satir, men mindre komiskt-poetisk; ty Mällers Adelsman väcker intresse genom sin godbesteckliga narraktighet, men Leopolds är för moraliskt förderfwad, för att verkligen intressera: Deres efter den bekanta tackelugns-sagan: Byxorerna, i afseende på hwilken Hr af L. redan sått uppbära så många förtreffliga omdömen. I sjelfwa werket kan det icke förekomma annat än förwänande, att i en berömd Skalds samlingar träffa en plump småbedikt mot en filosofi, som Förf. sjelf kallar „den allra djupsinnigaste,” och en verklig pöbel-satir mot en af verdens störste tänkare. För att förklara denna motsägelse, är, efter vår Förf:s wana, en epilog tillfogad, som åter stryker ut hwad som säges i texterna.

Betänk! jag blott figurer krita,
Som tidens hand skall stryka ut.
Allt är och blir en lek till slut,
Som blotta Bildningsgäsfwan ritat.

Men dessa, af nöden afwungna rader, stå i rak motsats till den theati för sagan, som läres i förespråket till Jakobinen i Grekland, hwarest det heter, att Sagan

bör till meningen förstås,
 Ett klokt beslut deraf i något ämne verkas,
 Ett bättre tänkesätt i något ämne sås.

Derefter följa twenne mot den så kallade Nya
 Witterheten och Nya Philosophien rigtade
 Strycken: Den nya Kolonien, eller Revolu-
 tionen i Sångkonsten; samt Hatten (es-
 ser Tysskan). Det förre, insäorde i Jour-
 nal för Lit. och Th., torde för de flesta läs-
 sare redan wara bekant. Det senares innes-
 håll är i korthet följande: Sedan Hatten war
 påfunnen och flera moder af runda, två- och
 trekantiga hattar omverlat, uppstod äntligen
 ett geni, som påstod att hatten skulle bäras
 under armen. Denna lära hade så gripit
 omkring sig, att det ena partiet ständigt ofreda-
 de det andra, så att stadens Senat äntligen
 fann sig befogad att förbjuda utspridandet af
 de „nya galna läroorna.“ — Denna simpla
 historia är uttänjd ända till fjorton sidor.
 Rec. fruktar dock, att det stora besvär, som
 skalden på denna öfversättning nedlagt, såga
 skall belönas. Ty först lefwa vi ej mer i
 Fablernas tidsbörvar, då en Aesop eller Lok-
 man blott behöfde låta en äsna, råf eller
 kräka tala några sedespråk, för att styra en
 hel nations beslut. Werlden har nu blifwit
 något mera sällwärt: man will också we-
 ta skäl, förnuft och reson. Sedermers är det
 en icke så alldeles oberäpplig skillnad emellan en
 Hatt och Wettensklavernas Wettenskap; mel-
 lon något som man bär på hufwudet och uti
 hufwudet; mellan ett mode och ett system.
 Slutligen är icke philosophien ett politiskt mål;
 ingen Kämnerspråk vill förmodligen åtaga sig
 att resoluera, om en Aristoteles eller en Schelling
 bör winna burkap i staden; eller att med börer
 belägga någon, som föredrar Shakespeares för
 Corneille. Ty endast den yttre handlingen
 styres af lagen: den mer och mindre sjelf

tänkande mångdens öfvertygelses och omöda-
 men länkas wänligen på den sidan, der den
 ser sanningen med mesta geniet och största klar-
 heten framställd. — Sagorna slutas med
 en allegori af Voltaire: Thelém och Ma-
 kar. Den är naiv och smågwid, men inne-
 hållet för abstrakt, för att med framsåg
 kunna tillådas en poetiskt finlig dragt. — Det
 sista rummet i denna skaldesamling inträdes af
 Skaldebreff och Små Strycken af tillfällig
 anledning, om hwilka ämnets art ej tillå-
 ter granskaren att fölla något utslag.

Och det är defurtom tid att sluta denna långa
 uppsats. Skola wi deraf sammanhåmpta re-
 sultaterna, så nödgas wi erkänna, att det ses
 las Hr af L. två hufwudegenskaper, i saknad
 af hwilka ingen sanna skaldkonst är möjlig:
 fantasi och hjertlighet. Utan den förra ger
 man ej sorgspelet höghet och upplysning; utan
 den senare bortklingar den lyriska sången utan
 att hinna själen. Hr af L:s poeti är mera en
 byggnad af stärliga tropor och wäl gjorda vers-
 ser, än en sann, äkta skaldesång, för hwilken
 formen blott är medel. Sjelf har han rykt
 ana denna oförwäga, att lösa genom bilde-
 ningssåhwans lusteldor eller att anstämna edu-
 kation och hjertars språk; och dertill har han
 merendels uppträdt som philosophiskt skald. Men
 det är icke möjligt, att klåda en mörk scepti-
 cism i diktens höghetsdrägt; och poesien, som
 nedsteg till jorden för att hugna och trösta
 människolådet, hämtar ej sina elementer från
 en werldesligt, som i det förflutna ser blott
 ett aggregat af dårskaper, af tillfälliga orsa-
 ker och werkingar, och af det tillkommande
 ingenting wägar hoppas. Alla Hr af L:s förs-
 menta philosophiska stycken förreda nästan al-
 la, under hwad former de framtråda, ett dy-
 stert och förtwisfladt sinne, som är i senighee
 med werlden och sig sjelf; och den grundläg-
 na som ärföjer deras genomläsning, är ett
 djupt medlidande med det hjerta, som i horti-
 nen på allt, på det stora Helq, blott ser och
 känner det Tomma Intet, en glupsk och
 slukande jätte, är hwilken Skalden, efter sit
 eget ryktigt sauna uttryck *), „offrat sit lif,
 sit namn, sin poeti“

*) I Skaldestycket Drömmen och det enda.

L i t e r a t u r - T i d n i n g.

No 42.

Torsdagen den 19 October

1816.

Recensioner:

- I. Predikningar af Carl P. Hagberg. Andra Samlingen. Lund 1815. Berling, 203 sid. 8:o.
- II. Predikningar af Nils Johan Sundius, S. S. Theol. Doctor, Prost och Kyrkoherde i Christianstad. Christianstad 1814. Cedergren, 225 sid. — Andra Den sid. 1816 8:vo.
- III. Jesu namn! Christeliga Predikningar af E — — Stockholm, Gadellus 1816. 130 sid. 8:o.

No I. Med glädje anmäler Rec. detta Hr Hagbergs fortsatta hyllningsoffer åt tidens förädlade religiösa anda. Sedan Dr Ödmann urspridit ett nytt ljus öfver Homiletiska Metodiken och företagit en så original och lärosrik revision af mer än hälften utaf Söndags Evangelierna; sedan Dr Hagberg bärjat utgifwa dessa Predikningar, en värt Evangeliskt Predikares verk, så kan man ansä en ny herrlig epoch börjad för vår Homi-

letik. Dessa Skrifter äro normal-användningar, hvilka troget böra begagnas af de Predikanter, som till sina Åhörars sanna uppbyggelse vilja förkunna Förelöpningsens ord.

Man förebrädde Hr H., då han utgafwit första samlingen af sina Predikningar, ett fel under namn af coquetteri med Bibliska språk. Någon wiste wäl icke så noga, hwaruti detta fel bestod; men de wille gerna hafwa något att förebrå den ädle Apokoren, som „icke twelade att erkänna bristerna i sitt forna förelöpningsfält.“ Andre, som icke uppenbarligen kunde säga, att de födtte sig på mängden af de Bibliska språken, funno dock hos Hr H. ett affigtligt bemödanande att intruga dem, äfwen der de icke påhabe för saken eller peritodbyggnaden. Denna tillwitelse kan åtminstone icke med skäl göras Andra Samlingen af Hr H:s Predikningar. Att de äro lifswade af Christendomens anda och vittna om Förelöpningsens bemödanande om ett Bibliskt förelöpningsfält, måske wäl icke mera anses såsom ett fel. Sådana predikningar utlofwade Hr H. Sådana påkallades de af den ädlare

Allmänheten, som säkert skall hålla honom räkning för hans ordhällighet.

Denna Andra Samling af Hr H:s Predikningar innehåller en Prestmötes-predikan, hållen i Lund 1814 öfver Texten Ps. 145: 18, 19; Elfwä Predikningar öfver Örnadags-Evangelier; Tal wid en Korshelendes Inwigning 1812 samt KrigsBön, nyttjad i alla Rikets kyrkor, efter Regementsförändringen 1809. Det omdöme, som fälldes öfver första samlingen (Se Sw. Lit. Tidn. N:o 36, 1814), att „Andan är klar och redig, ståndigt ädel och eldad af Evangelii värma; att idéerna äro sunda, ofta höga; att stilen är målande, på flera ställen sublim;“ det samma gäller i högre grad om närvarande Samling. Med hjertats värma talar Hr H. om de fromma Fädernes lägonde andakt och om Christendomens första bekännare, som woro endrätteliga tillsammans i bön och förmanelse; med ömhetens förbättrande nit leder han sina Åhörarens tanka till barndomens ofskuldstitid och den högtidsdag, då de första gången i den hel. Natwarden frade sin korekaste Föreläsnings minne. Till talet om Christi kors, Guds kraft och Guds wissdom, återkomma ofta hans föreställningar i werlande uttryck, men alltid med den lefwande kraft, som bords genomtränga hwarje sändningsbud i Christi stad. — Hr H. lyser ej med sällsyntare rhemata eller owantigare synpunkter wid deras disposition; hans styrka wisar sig wid ämnenas behandling i en from och wis nitiskhet, oaffekterad ömhet, dogmatisk grundlighet utan dogmatisk torrhet, konfids diction samt lyckligt urwal och användning af Bibliska språk. Det enda man skulle kunna anmärka wore i allmänhet en wis enformighet i Hr H:s Predikstil, här och der en trivi-

alitet eller ojemnhet, skundom men högst sål- lan några stöfde blomster.

Med högsta tillfridsställelse har Dec. i denna Samling genomläst predikningarne på 2 och 3 Bänd. i Ndw.; på Fastlags- och Palmesöndagarne; på Annan dag Påsk och Mischaëls dag. Prestmötes-Predikant uppfyller alla den religiösa forskningens och känslans fordringar. Dec. bbr icke med citationer stampa dessa förträffliga Predikningar, som bbra läsas i sitt sammanhang. Han kan dock icke afhålla sig att ur sfsånämda Predikan anföra några uttryck, såsom ord sagda i sinom tid: „Wi, mine Bröder! som inför den korekastes Altare äro wigda till Herrans Prestter, som i den Högstes Tempel, i högre mening, skole waka öfwer den heliga elden på rökoffers-altaret, att den alltid måtte brinna och aldrig utsläckas, måtte wi aldrig med kalla och låtsinniga hjertan tråda in i Helgedomen; måtte wära ärbönder och ord blifwa sanna uttryck af den rena andakt, som lågar i vår själ; måtte den bön, som swäfwar på våra läppar, aldrig sakna ande och lif! När Lära-rens egen känsla börjar kallna, då faller Himmelrikets nyckel ur hans oheliga hand och han förnär icke mer att öpna himmelens port“ sid. 8 och 9; och sid. 26: „Wiherligen lefwa wi i ett låtsinnigt tidehwarf och detta onda (kallsinnighet för den yttre Gudstjensten) kan icke afhjelpas hwarken genom en from klagan eller ett sjungande nit. Men om den Evangeliske Läraren sjelf är genomträngd af en lefwande andaktskänsla, om den himmelska elden brinner i hans eget hjerta; då skall det säkert, genom Guds nåd, lyckas honom att samla omkring sig rättskaffens bedjare, och inom sin werkningskrets, åt den yttre andaktsöfningen återgifwa förswundna tidens kraft och alla

var. Men saknas hos honom selt anda och lif, är han lättsinnig, kall och känslolös; we honom — då nedrifwer han den sköna Tempelbyggnaden på Zions berg." — Hvar och en, som läser Hr H:s Predikningar, inkåmmer säkert med Rec. i den tanken, att Hr H. wille uppfylla det löfte han gifwit i företalet till första Samlingen, att „fortsätta sitt Arbeta, till dess en hel Utgång af Predikningar öfwer våra Evangeliska Pericoper hinner fullbordas."

II. Författaren, Dr Sundius, som redan innehar ett ärofulle rum bland Swenska Homileter, har genom dessa Predikningar förwärfwat en ny lagers åt sin äldriga hjesa. För den milda anda, som är urenheten öfwer dessa Predikningar; för den innerlighet i religiösa känslor och den fromma nitiskan för praktisk Christendom, som här framlyser, förläser Rec. många fel, dem en frångåre grausning icke kan öfwerse. De anmärkingar Rec. måste göra, stå här mindre för Höf:s räkning, än för de Moralpredikanters, som med åberopande af hans anseende skulle wilsa bemantla sina fel, utan att åga någon af den gamle wärdade Predikantens förtjenster.

Dessa Predikningar, 13 till antalet i 2:a Del., äro Moraliska *), wäl i en ädlare wäntlig me-

*) Ammon i sin Anleit. 3. Kanzel-Berefsamkeit kallar sådana Predikningar, till åtskillnad ifrån untermichtende och beweifende Predigten, erbauliche. Men uppbyggeligheten bär wäl mindre anses såsom ett känneärke för något särskildt slag af Predikningar, än såsom en allmän karakter för hwarje Christelig Predikan. Marheinecke gifwer i sin förträffliga Homiletik wigtiga upplysningar öfwer detta ämne. Man talar annars om Moraliska Predikningar i motsättning med Dogmatiska. De wacklande besämningarne af dessa

ning tague, men icke utan de fel, som i alla mänhet äro ofskiljagliga från en åsigt, som icke utgår öfwer äfseendet på Moral och praktisk Christendom och som hänföer det mesta uti Religionen till Lärosatser, redbara och nyttiga för en yttre ärlig wandel. De wäntiga fel, som åtfölja detta föreställningsfärd, äro ytelighet i bewisning af de moraliska satserna och råddhåga att widdra våra heliga Dogmer, triviala exclamationer och utredta målningar med anstrykning af mer eller mindre sjuklig sentimentalism. Så äro de christliga lärorna, att „wår själs lif icke är inkränkt inom denna tidens gränser," och att „det lif, som skall emottaga oss efter döden, står i sammanhang med wårt förhållande i tiden," enligt Höf:s åsigt, insöde förnustets domstol blott en högst sannolik förmodan (sid. 90, 91). Så återkomma allt för ofta, alltid med mattare drag, stillringar af torftighet, sjukdomar och stillsmåhan från wänner och ansörowandter genom döden, (sid. 117—121; 138—140; 211, 212.) Dessa stillringar äro icke blott triviala; de hafwa öfwen, sådana de wäntigen framställas, den wädliga följd, att de kunna nedslänta Åhbraren i en förnedring, ur hwil-

olika Predikningars distinctiva karakter, gifwa redan anledning att förmoda, att hela stillnaden dem emellan, sådan den hittills wäntigen blifwit fastställd, hwilar på en lös grundwal. Den rådande praktiska tendensen har åtminstone fått en sådan utsträckning, att man under dess wida mantel funnat följa åtskilliga betraktelser af Politiskt, Medicinskt och Ekonomiskt intresse, hwarpå man hos Engelska och Tyska Predikanter finner talrika exempel. I Sverige skulle Lehnberg vara den ädlaste homiletiska Ethisks fullkomliga Ideal. Nohrborg wore då hans Antipod, den homiletiska Dogmatikens representant; men hwar så de store Predikanterna Peterzon, Sant, Rosen, m. fl. sitt rum?—

fen det just tillhör en rätt Evangelist Lärare att upplysa människoslaget. De gifwa nemligen en indirekt anvisning eller rådte, att blott i bedröfwelsen taga sin tillflykt till Christendomen, såsom till en södsjef, när man blifwer urständfakt att gå på egen hand eller att söka underfundom en flyktig bekantförop med Christus, såsom med en beswärlig Tröstare, för att hafwa honom till hands i nödens tid. Märkbart är denna wäda wid det herrliga, men grannliga ämnet, Hæf. afhandlar på 3 Sönd. e. Påsk: „Religionens tröst, wår säkraste tillflykt i lifwers bekymmer.“ Denna wäda förekommes icke dermed, att man framkallar, blott såsom en bisanmärkning, den wigtiga hufwudsanning, som böe frimodige och fullständige utwecklas: „att Religionen wåste, för att blifwa wår tillflykt i de onda dagar, hafwa warit wår wån i de lyckliga“ (sid. 123.) — Till kännetecknet på detta slags Praktiska predik. method hörer äfwen, att Predikanten ödmjukast beder sina Lyhörare dess förlåta det ämne han wäl (sid. 215), antingen dersför att det innesfattar alle för enfaldiga eller allsfor stränga sanningar; dels „antaga sig med allwår Religionen, om icke för annat, äminstone för att hafwa en tillgång till dess tröst i de säkra wedermödor, som förestå“ (sid. 123); dels att utöfwa sina christeliga pligter, t. ex. wåra wålgörande, emedan det medförer ofta timlig wålsignelse (s. 234) och gifwer wålgöraren den försäkra att så röna andra människors ärtjenst i sin egen olycksstund (sid. 236). Denna sista försäkra besättes med Luc. 16: 9, Math. 5: 7, hwilka språk i detta afsiende worde finnas wåra allsfor swaga bewisställen. Ut Predikan på 19de Sönd. e. Trin. om „en Christens pligt wid sina wänners tillgång“ har den minst förblade praktiska anden con-

centrerat sig, dock så att äfwen här framfytter för Jörfs bättre känsla, som öfwer alle synes ligga i strid med den hufwudning, han wille gifwa åt det antagna homiletiska maneret och åt det tidehorfs ensidiga fordringar, som påkallade af Religionens Läraren blott Sedebudens framställning i en mild ton och blomstrande språk. Till dessa sedebud, som på predikstolen borde föreställas, hörde sålmod med de sjuks länkiga lymne, anseffande af Läkare och naturliga Läkemedel (se sistnämde Predikan s. 250 f.) m. m. Några Bibliska språk skulle äfwen insläpas. Om de också icke anfåges egentligen höra till de fullkomligares Religion, så borde man dock genom detta bländwerk tillfredeställa alla de i sin Christendom enfaldigare, som sunna wisa Predikningar, angående hustiga lifwers uppriktighet, sparsamhet i hushållningen och belegg wårhet i uppdrandet m. m. (se Woylen, Waschholz, Sturm), hafwa alla andra goda egenheter, utom den, att wåra christeliga. Dessa Bibliska språk, som nu påfatta de moraliska Predikningarne stämpeln af Christendomen, borde dock helst hämtas ur någon nyare Profets översättning, så att icke det urmodiga Bibel språket måtte göra för mycket afbrott mot Sälens moderna form. Detta sätt att citera Bibliska språk nyterjar äfwen Hr Sundius, på ett och annat ställe.

Om några anmärkingar wid uppställningen och klädelsen af dessa Predikningar. På 13de, 15de och 17de Sönd:ne e. Trin. utgör förre delen af propositionen en wåntlig utwårt på hufwudstammen; uti senare delen utwecklas det framställda temat. Ett motsatt uppdelningsfakt förekommer i Predikan på Nyåredagen; den senare delen innesfattar der usus practicus, då den förre affhandlar seltwa hufwudämnet. På denna dag betraktar

Förf., i anledning af Ps. 119: 19, Vårt lif en resa i werlden. Vårt lif beskrifwes der liksom en resa, emedan man på en resa har ett wißt mål för sig, „emedan på en resa förefalla många förändringar och wi så utårda många besvärigheter, och ändtligen emedan på en resa komma wi hwar dag närmare slutet.“ Någon skulle finna, att dessa jämförelsemomenter icke äga nog hållning och öfverensstämmelse. — På 13 Sönd. e. Trin. tecknas en Christen, som låter sitt ljus lysa, i lefwernet — lidandet och döden. Man skulle kunna fråga, om icke en Christens uppdrande i lidandet äfwen hörer till lefwernet? Samma sitta partition förekommer på nämnda ställen hos Sturm, med hwilken disposition maner Förf. också totes vara mest bekant. — Språket är i allmänhet hjertligt och poetiskt, stundom onödigt blomstrande, merendels alltid rent, ädelt och ökonstlöst. Här och der förekomma nog långa perioder med flera infätrade mellanmeningar. Det fordras owanligt lycklig declamationsgåfwa eller owanligt uppmärksamma Åhörare, om en sådan mening, som den på sid. 150 och 151 föreförkommande, skall riktigt uppfattas, då den blott höres. Den är fjorton rader lång; och nominativen är genom tio rader äfskild ifrån sitt verb. — Allt för ofta, icke alltid lika lyckligt gifwer Förf. åt sitt Tal den erotematiska formen. Den kan lika lätt misbrukas till öfwerdrift och ledsnad, som wäl användas att omwäppla och lifwa framställningen. — „Bakar och uppdrag (sid. 124); Döden malkas öf ofta liksom med duniga sörter (s. 256), Sjömannen bedragen af de falska känningar han gjort,“ äro talesätt, dem Rec. utan skonsamhet förwisar ur andeliga stilen. (2:a Delen, som nyligen utkommit, ändrer sig Rec. att här endast anmäla).

III. Dessa Predikningar, som innefatta 130 sidor, äro till antalet allenaft fem. 1) på 4:de Sönd. e. Trettonded. Rom. 8: 28. Ämnet: „Hwad himmelska fördelar de menniskor winna, som låta sig af Herrans öf syn indragas till hans öfseröföf både i lära och lefwerne.“ 2) på 1:sta Söndagen 1802 Matth. 7: 21. Text: (som dock ej är citerad) Jac. 4: 8. Ämne: „Det förhållelsesätt, hwarpå menniskan kan inkomma i den sanna inbördelse (Tryckfel, i stället för: inbördes förbindelse) med Herren Gud Frälsaren, hwarföretan ingen salighet för henne är möjlig.“ 3) på Midfaste Söndag, Matth. 6: „Det andeliga lifwets meddelning och underhåll af Herren Gud vår Frälsare hos en menniska, som undergifwer sig hans frälsande ordning.“ 4) på Helga Trefald. Sönd. Pl. 5: 5 „Det stora andeliga Skapelsewerk, hwarigenom menniskan frigöres ifrån tillståndet att wara ond och omändras till att blifwa så andeligt god, hon kan tröfwas i Herrans förbindelse och Himmel.“ 5) på 21 Sönd. e. Trin. Ef. 5: 2 „De wigtiga ordsaker, hwarföre Herren Gud, vår Frälsare, så ofta yrkade Eco under sin närvaro på jorden och i hwad mening Tron ännu är nödwändig till menniskans salighet.“

Rec. bär på, att dessa i sitt wäsende religiösa ämnen blifwit klädda i denna långa och flöjande drägt. Homiletiken fordrar enhet i Propositionen; den femte predikan afhandlar 2:ne ämnen. Det tillhör det uppbyggeligheten af hwarje predikan, att dess hufvudämne framställles i korta, bestämda och tydliga uttryck. Samma föreskrift gifwer Homiletiken, samma billiga fordran hafwa alla Åhörare. Förf:n har allt för mycket felat mot denna Lag. Dock kan han tröfsta sig, att han har många andeliga Talare och Prediko-

Disponenter till föregångare så väl i tillgifvenhet för dessa onödigt långa och invecklade Predikotimnen, som i den ologiska dispositionens method, hvarigenom sällsamma rhema är tillika det Hela huswudämnet och dess sednare del (se 1:sta och 2:dra Predikan). Med den anstrykning af system, som dessa Predikningar hafwa, förefaller det mera owänligt, att underafdelningarna i första Predikans sednare huswuddel äro så hopblandade och rhapsodiskt uppställda. Först utvecklar här, hwilka himmelska fördelar de menniskor winna, som låta sig af Herrens försyn ändragas till hans efterföljd både i lära och lefverne. Den första fördelen är, „att de upplysas derom, att det onda ifrån Wörkrets rike är i en ständig bemödning att anfälla dem . . . samt att ingen annan, än allena Herren kan dämpa dess öfvermåld.“ Den andra: „att de njuta Herrans beskydd och befrielse ifrån det ondas anfall.“ Men det onda är ju i en ständig bemödning att anfälla; Upplysningen derom war den första fördel de wunnit? Widare är det en fördel: „att de efter wunnen frid begäfwas med inwärtens frid.“ Men de njuta ju Herrans befrielse ifrån det ondas anfall och således ifrån frid? Ännu en fördel: „att helsweten icke wägar antasta dem.“ Men denna fördel behandlas af Förstn, såsom identiskt med den andra i ordningen. — I de öfriga Predikningarne finner man dock icke denna förblandning af synpunkter eller oreda i uppställningen.

Att alla andeliga Tal önskar Nec: de många goda egenheter, dem man måste tillerkänna dessa Predikningar; men han beklagar, att hwar och en af dessa förtjenslösa fördunklas af förra eller mindre fel. Öfweralt framlyser här ett allwarligt nit för sann religion; men hwarjeds lösas det med djeflar och

hjungar med afgrunder? Här wisar sig förtrolig bekantskap med Bibeln; men hwarjeds för användes alltid det allegoriserande tolkningsmaneret? Här är grundlighet i bewisnings-sätt; men den är ofrasi kall och förtorkande. Här träffar man skundom sann höghet i religiösa åsigter, men man måste med möda uppsöka den, der den framstymtar bland wäkten af fördunklande språk, barbarismer. I sijnämde öfseende will Nec: ur dessa Predikningar, anföra några ställen som äro att anse like herrliga Daser i öknen. Sid. 2. „Alla de, som emottaga Herrans kärlek och undergifwa sig dess helgande kraft, de äro alltid i lycksaligt tillstånd. För dem beredas alla ting och händelser till förbättring (och nyttor.) Allt timeligt afslöder sig en are af ewigt och oförgångligt hos dem. . . . Men det händer twärtom med alla dem, som hata Herren och motverka Hans kärlek. Såsom dessa i stället låta sig beherrigas af idel egen och werldskärlek; och den samma är ursprunget till all oordning, alla syndar och plågor, så kan ej annat hända, än att de alltid äro i ett inwärtens uselt tillstånd. Alla deras kunskaper förwandla sig hos dem till medel åt deras onda begärelser. Det ewiga antager i deras sinne en låg och jordiskt författning. Allt hwad dem händer, användes till att stärka deras bortwändning ifrån Herren.“ s. 27 o. 28. „I åren hwar och en här i werlden skadde liksom på ett haf. . . . För all ting lagen så, att Herren är med Eder i skeppet, att Hans fanningar äro i Eder tro, hans kärlek i Eder, dert lefverne, hans fruktan i Eder hjerter. Och då kola Eder ögon öppnas, att I sån se, huru han är wakande och nedtrycker stormen, och gifwer Eder mod och makt att öfvergå ur tråldom i frihet, ur syndens bittera förtorkande lustar in i det godas fridsamma him-

lalis. . . Den åter, som läser boken begär och egna kloshetens Tro vara sina styresmän genom världen, för honom skall Herren alltid synas sötswande" m. m. Sid 94 f. „J wiljen weta sätet, huru härmed (Nya södel- sen) tillgår. Men Herren svarar, att J det ta hwarken behöfwen eller kunnen weta. Wår dret blåser hwar det will och du hörer dess röst, men du wet icke, hwarifrån det kommer eller hwar det far; ätwenså är det med hwar och en, som af anden södd är. Han uppdragar härmed, att sätet, huru han inwärtas i själen fördrättar det nya lifwets skapelse, är fullt af hemligheter och derföre undgängmdt för menniskans kunskap. Hwad hon derwid kan märka, är liknelsewis det, att hon hörer wådrrets röst. O ja! J hören den ewiga kärlekens röst. J hören den utwertes, när J hören eller läsen det heliga order. J kunnen och höra den inwärtas i hjertat, om J älsken sanningen, med uppfår att lesa den, om J blifwen mentligt hänwände åt Herren och willigt öppna för kärlekens goda af Honor", m. m. — J sjerde Predikan om Nya södel- sen och i den femte om Eron, wisar J dets. sdersta grundligheter och fullständigheten i utvecklingen af sina äfgifter.

(Slutet följer.)

Kärleken. Herbedige af L. n. g. Stockholm Ordens Tryckeriet 1816. 23 sid. 8:9.

Detta lilla söna Poem är twiswelsuraw längesedan bekant för hwarje wån af äkta skaldekunst, såsom förut twenne gånger tryckt i 2:a Häftet af Läsning i Swarjehanda samt i Klytia; och dess förtjenster hafwa redan i Phosphoros 1810, 3 Häft. med rätt wisat blifwit bedömda. Närwarande Rec. trog

sig derföre icke hafwa annat att göra, än att anmäla de förändringar, som Stycket i denna nya upplaga undergått. De äro i allmänhet icke betydliga, och sdrere delen består i tilläggning af angifwelse utaf sceneriet och wisa Decapos af äfkilliga strofer. Poemets organisk är deremot alldeles densamma som i de förra upplagorna, och diktionsförändringarne äro följande. — Sid. 5. „Wår brudsång ren qwäder." — Läs. i Sw. „Wår brudsång ju qwäder;" — En ändring som wiserligen är högst likgiltig. — Sid. 6.

„Stulle ej kärleken fransa din bädd?

Stulle du ensam då sällheten sakna."

Läs. i Sw.

„Wet, om ej kärleken fransar din bädd,

Stall du ock sällhetens drömmar der sakna."

Här måste Rec. helt och hållet gifwa företräde åt gamla läsarten. Den lyckliga idé, som i den ofonstladt uttalar sig, är helt och hållet undanträngd af de intressgande orden i den nya. Deremot finner Rec. förändringen sid. 7. „Älska! — war skapelsens förstfödda ljud." — L. i. S. „Älska! så war första skapelsens ljud." — wård att gilla. Meningen är i båda läsarterna densamma, men uttrycket är i den nya, precisare och mera målande. Äfwen har den icke den gamlas meterfel, i den falska tonwizten på order första. — Sid. 10. „War i sommarns lugn ej säker." — L. i Sw. „War i Sommarns lopp ej säker." — Äfwen denna ändring är wiserligen förbättring. Sid. 11. är denna strof tillagd, hwilken saknades i gamla upplagan:

„O Yngling! O Yngling! Twi sitter du här?

Se, bblornas Drottning din kärlek begär;

Dig ewigt omwärtaude njien hon lär."

Sid. 12. „ Och slukar den däre, hwars kärlek hon wäckt." — — — „Kom! äta och

rikedom bjudas dig der." — — — „Mång Kungar och slafvar besöka mitt hof." — L. i H. „Och slukar den däre hwars lyftnad hon väckt." — — „Kom wällust och rikedom bjudas dig der." — — „De Kungar och Slafvar besöka mitt hof." — De twenne första varianterna äro alldeles likgiltiga, och dersöre kan Nec. ej utfinna någon rimlig anledning till dem. Hwad den sista åter angår, så är i den nya onskeligt en förskämring, då i den uppkommit ett språksfel som ej fanns i den gamla. Man säger på svenska: mången Kung, men ej mång Kungar, utan många Kungar, emedan äfwen i vårt språk, Adjectivum och Substantivum i Numerus måste öfwerensstämma. — Somma anmärkning gällr om en förändring på sid. 13. „Mång serger dock waka som drakar på den." — L. i Hw. „Och sergererna waka sam drakar på den." — Sid. 13 o. 14. förekomma åter twenne strofer, som saknas i de äldre upplagorna:

„O, Ungling! O Ungling hwi sitter du här?

Se, skogarnas Drottning din kärlek begär,
All meribenes guld hon sin älskning förär."

„O, Ungling! O! Ungling hwi sitter du här?
Edm gyllne hornet som Drottningen bär,

Och lär af den wisa hwad kärleken är." — Sid. 15. förekommer åter en likgiltig förändring till „Nöjets ledbarn," ifrån „Slumpens ledbarn." — Sid. 18, har åter en ny strof:

„Hwila, trötta wandrare!

I din lilla kammar;

Slut ditt watta äga!

Sof i frid; ty fröm du war.

Bördorna, som här du bar,

Gäldas i det Högga." —

Sid. 19. „Mölnwäggen stockas och äskwaggen fnarrar." Egentligare och således bättre än gamla läsarten: „Mölnena stockas och äskan hon fnarrar." — Sid. 19 o. 20, komma de båda stroferna: „Se uppå Eken, på lundarnas kung" etc. och „Hör! hur de rulla de sprakande hjul" etc. i en alldeles omvänd ordning, mot den de äga i de äldre upplagorna. En förändring som gör hwarken till eller ifrån. Deremot är ett, i gamla upplagan bifinligt språksfel: „Som guld är besrosor" etc. icke, i den nya, förbättrade, utan i stället twenne gånger repeterade, sid. 13.

Det typographiska yttre i denna upplaga, är icke owärdigt den sårhet, som utgör hufwudcharacteren af detta Eddytion.

S m å r t e S t r i f t e r.

N:o I. Om en äkta och sann Mennefobildning; med afseende på Fårasvelns förbättrande. Sthm, Strinnholm, 1816, 22 sid. 8:o.

N:o II. Åsnans och Apans Naturhistoria, i twenne satiriska Föreläsningar af L. H. Friedric. Sthm, Strinnholm, 1816 36 sid. 8:o.

Båda dessa piecer likna hwarandra så wäl till yttre, som inre beskaffenhet. De äro skrifna med en ton af ironi, och hafwa efter wansigheten till föremål de menfliga lasterna och dårskaperna. Nec.

har ingenting emot detta systemål, men önskar blott att desse Författare måtte hafwa någon bättre framgång, än hittills, sedan Juvenalis tid, har försports. Under Åsnans och Apans skilt har Förf. i N:o II, som man lätt kan tänka, framställt menniskan i de situationer, som waka och icke waka till dessa djursläkten, t. ex. å ena sidan ceremoniapor; martialiska apor, modeapor o. s. w. å den andra: ödmjukhets-åsnor, dumma åsor med flera drag, som hwarken sprida ljus öfwer naturhistorien eller psychologien.

L i t t e r a t u r = F i d n i n g.

No 43.

Lördagen den 26 October

1816.

R e c e n s i o n e r:

Julius Cæsar, Skådespel af Shakespeare.
Öfversättning. Stockholm, Ederborgh,
1816. 130 sid. 8:o.

Om man såsom gällande vill antaga Frans Horns utsägo: att råta måstucken i nyare tider, på ett lands bildning, är det värde man derstädes sätter på Shakespeare, så torde vi nu mera kunna hoppas att bildningen i Sverige wunnit ett högre stic. Ty att Shakespeares öfwerträffliga storhet — den nya tidens störste dramatiska skal — allt mer och mer hos oss börjar senteras, wisar icke allenast den allmänne syftlösheten med hans odödliga arbeten, som, dels medelst öfversättningar dels medelst afhandlingar, allt mer och mer i vårt fädernesland blifwa bekanta, utan fast mera att de egentlige coryphæerne af plattishets-obscurantismen i witterheten börja skämmas för deras mästares öfwerlagda domslut. Som bekant är, har det icke länge hos oss varit så. Kellgren, som annars gerna erkände all storhet den han såg, war i början af 1780-talet ännu så stumdg, eller så af passion

hånförd, att han med högdraget södrakt uttrycker sig om Shakespeares yrsla. Vi måste antaga, för att rädda Kellgrens ära, att han aldrig kände Shakespeare, om icke genom något flygtigt bladdrande i en fransk paraphrastisk öfversättning. En svensk Akademist *) förklarade, ungefär wid samma tid, att spleen war den enda möjliga effekten af hans osfärbara grymheter, och en annan, Hr af Leopold, drog icke i betänkan, att, ett decennium senare, som bekant är, falla Shakespeare Litteraturens Skogsmenniska. Detta uttryck har dock, som vi inom loppet af detta år sett, en medarbetare i sjelfwa Allmänna Journalen gerna welat hafwa osagdt, och då det icke låt sig göra, har han walt den egna utwägen att förklara detta grofwa omdöme för ett intenderadt beröm. Då ett sådant bemödande antyder ett godt ändamål och ett wärande medwettande, skulle man icke hårdswer widare söjlora ett ord, om det ej wore nödmandigt att tillbakawisa det förmodna hänet öfwer hwad menniskosnillet har högst och skönast,

*) G. M. Armfelt i Swaret på Hr Leopolds Inträdestal i Akademien.

anser Hec. sig ännu engång böra referera nämde omdöme. Om man neml. läser det i sitt sammanhang, såsom det står tryckt i äldre Upplagen af Leopolds Skrifter, 3:re Del. s. 231, der efter den anmärknigen att Skogs-människans „kropp är halfsluden, hans gång örnemis upprätt och fyrstotad, hans ansigtens muskler ovanligt bildade och hans röst har lären som sära ögat,“ man kommer till det resultatet att Shakespeare är Litteraturens Skogsmänniska; — ännu mera om man jemför detta icke allenast med hvad i samma Uppl. 2:a Del. s. 242, ordas om hans wilda, oregelbundna, ojemna storhet, och 3:re Del. s. 231, om hans bisarreri, utan till och med hvad som i 1:a delen af nya upplagan, i Förretatet till Tragedien Oden, förmåles om den blott medelmåttiga talent, som erfordras för att skrifa Tragedier som Shakespeare; så måste man icke allenast medgifwa, att Hr af Leopold sjelf med beundransvärd ständaktighet äskar att quarsanna på den punkt dit naturens strånga hand engång fatt honom, utan äfwen att det förutsätter en beskedlighet utan like, att i ofwan ansörde uttrycket finna betydelse; — eller också lemnar det ett glädjande bewis på, att intet jernpannar är nog starkt att afhålla tidsandans instrytelser. Från dylika kritiska salti mortali kunna wi således wara säkre att i framtiden blifwa beskrifade, och de skola wisserligen hådanester blifwa ännu wärdigare att för allmänheten frändraga, sedan man nu emotagit en ny öfversättning af ett bland Shakespeares odödliga mästerverken.

Wälet af närwarande original kan Hec. ej annat än högre gilla än det af Macbeth. Ändamålet med en sådan tolkning bde icke kunna wara något annat, än goda Shakespeare bekant hos de läsare för hvilka han

icke i urskriften är tillgänglig. De böra således förutsättas utan all kännedom om Shakespeares poetiska behandlingsätt och styl, så egen och så skild från den hos öfriga dramatiska författare wänliga, — och för detta ändamål är det wäl tjenligast att wälja det stycke, som står i närmaste beröring med allmänhetens fattningsgåfwa. Nu är det uten fråga den romerska espriten i fransyska Tragedien som för större delen af wår swenska publik är den närmast kända, och redan derigenom har Julius Cesar en lättare tillgång till dess sinnen, än något af de mera rent romantiska ämnen. Dessutom har Shakespeare här icke i hela sin fullhet använt sitt gudomliga genies magiska förmåga, med hwilken han annars än intränger i det innersta af människohjertat, än måter tankens yttersta djup, än pröfwar så wäl den fysiska werldens som andewerldens högsta sator, än rusar med en idyllisk kärleks rosenängor och än kringafsöder sig med ljusglansen af en humoristisk quirkhets spelande blyxtar. Namnda sorgespel är ett af Shakespeares mest populära; det fordrar icke någon owanlig eller högre bildning för uppfattandet af dess skönheter och fruktar dock icke jemförelsen med något af detta duktiga Enkles mest fulländade arbeten. Kännare hoswa och bland dessa inrymt detta skådespel ett utmärkt rum. Det är endast en konstnare i Allmänna Journalen, hwilken funnit denna Tragedi wara en af Shakespeares minst goda och minst berömda, förmodligen efter han icke funnit den så ofta som Hamlet omtalad i Miss Waresneys Romaner. Men hela hans uppsats för råder tydligt, att han af Shakespeare aldrig läst en rad mer än närwarande pjes den han skulle recensera, äfwen som den säger i dagen, att han totalt saknar förmåga att ens på afstånd fatta Shakespeares storhet, då han

jemsfö den med Voltaires planlösa apverk, kalladt La Mort de César. Om man erinrar sig, att detta slutar med Cesars död och Antonii liktal öfver honom, behöfver man ej mer, för att finna till hvilken grad Voltaire missförstod Shakespeares tendens.

Det har ofta blifwit anmärkt, att en episk anda råder i Shakespeares dramaturgi. Han framställer icke blott, att jag så må säga, en bestämd, slutet handlingemoment, som de grekiske Tragödderne, och utvecklar icke en wif giswen rigening äf sinnesstämningen, och dess följder, som Schiller eller de hvilka efter honom bildat sig, utan han målar en stor karakter i hela sin totalitet, genom hans verkningar på hans omgifning och genom följderna af hans gerningar. Dersföre ser man, i en Shakespearsk drama, framfö sig hela menliga lifwet i all dess regelbundenhet och förwirring, i all dess höghet och låghet, i all dess skönhet och löslighet; och hwarje ny pjes af honom framställer samma skådespel endast sedt från en hel annan synpunkt, och alltid fördeladt och komponeradt med rik poetisk omwexling. Man kunde dersföre säga, att Shakespeares arbeten, i sin helhet, äro en fulländad Anthropologi, men uttänkt, anordnad och framställd med en sådan genialisk djuphet, sådan artistisk fulländning, som förmodligen aldrig lärer öfverträffas. — Denna anmärkning använd på närwarande stycke, wisar att det icke kunde slutas med Cesars död. Det war ej denna katastrof som intresserade den filosofiska Skalden, utan det war Cesars werkan på sin nation, det war tidens stik och menniskornas stämning som på en gång fordrade och dock icke woro wärdige en Cesar. Detta wille han måla och dersföre kunde stycket ej upphö-

ra, förr än detta, att styra sig sjelf ej mideltiga, folk, som dock icke wille låta styra sig af Cesar, faller kuswadt af en annan, en sänre Cesar. Dersföre den måsterliga första Scenen, som så äfkdligt tecknar Romarfolkets stämning för och emot den store Imperatorn; dersföre teckningen af folkets lätttröliga raseri efter Antonii tal; dersföre den underbart träsfande revoltscenen, den 3:e i 3:e Aktien; dersföre den dystra colorit, der melancholiska scenen, som med 4:de Aktens början utbreder sig öfver stycket, och owillkorligen tvingar läsaren till djup saknad af Roms första man; dersföre den swaghet, den brist på consequens och de stridande intressen som råda bland de sammanswurne, och dersföre äntligen uppträdandet af Cesars Ande hos Brutus, den ende i Rom hos hvilken en gnista af densamma rådde sig. Så ser man öfwerallt huru Cesar, i hela pjesen, öfwer tränga jorden tar steg som en koloss, medan de andra småfolken sträms de wandra mellan jättens ben och tittra fram, för att åt sig uppspeja wanhedersliga grafwar (sid. 12). Och det är icke gerna möjligt, att någon med sans, för en full organism, för en rikstredsställande fulländning af konststycket, skulle utan yinande owilja kunna se skådespelet sluta med Cesars mord på Capitolium, och ännu mindre med Antonii tal, då alla band äro slitna, alla förhållanden i högsta spänning, alla känslor uppdrifna och all ordning bruten. Först sedan the petty men kânt tyngden af sin förmåtenhet att wilja fölla Jätten, först sedan en ny Cesar åter ordnande ställt sig i medelpunkten af det wilde chaos, först sedan Cesars anda på dödsfåttet wid Philippi försonat sig med Brutus, sin mest älskade och mest fiendlige man, först då kan skådarn med lugnadt sinne och

milda tårar se förhänget falla; ty då säger han sig sjelf, att bakom den är ej mera något värdt att se. — Shakespeares har i ledet i denna måsterliga ofröndning af sitt ämne, förfarit med lika djup filosofiskt ansigt, lika säker Ästhetisk smak, som han i alla detaljer rådt artistisk finhet och technisk färdighet. — Så t. ex. har han lemnat en teckning af det romerska lifvet, så sann och träffande, att man i själwa de romerska författarnes skrifter icke kan finna den bättre, äminstone icke hos någon enskilt så omfattande och så koncentrerad. Och detta dock utan att i de minsta detaljer och uttryck stränge hålla sig wid costumen. Iwärtom har Shakespeare under skundom använt wisja fraser eller ord, som endast tillhöra en senare tid, (hvilka dock wär öfwerf. riktigt nog, mot mera genuina utbytt); ty, såker på sin konst, försäddade han icke att tala sin samtids språk, då han war wis om, att äfwen i dessamma, kunna uttrycka den romerska andan. Och den som icke kan fatta den i det hela af närvarande förträffliga Skådespel, må t. ex. läsa följande Scenen, då folket svingras, som samlat sig till firande af Cæsars uppträdande på Capitolium. Eller första Scenen i andra Akten, mellan Brutus och hans slaf. Eller framdräkt Brutus tal efter Cæsars mord. Hwem har någon bekantskap med romersk talekonst, och igenfinner den icke t. ex. i dessa öfwerträffliga titader: „Om det finnes någon i denna församling, någon dyr wän af Cesar, till honom säger jag att Brutus kärlek för Cesar, icke war mindre än hans. Om då den wännen frågar, hwarsföre Brutus reste sig emot Cesar, så är detta mitte swar: icke emedan jag älskade Rom mera. Skullen I hette önskat att Cesar wore leswande och att I alla dogen slafswar; än att

Cesar wore dödd, för att lifwa alla fria män? Då Cesar älskade mig gret jag för honom; då han war lyctlig njöt jag deraf; då han war tapper, ärade jag honom; men då han war herrsklysten, dödade jag honom. Der äro tårar för hans kärlek, glädje öfwer hans lycka, ära åt hans tapperhet, och dödd åt hans herrsklystnad.“ m. m. (sid. 69, 70). — Alla kännare af Shakespeares dramer hafwa beundrat hans stora konst att teckna karakterer, och han wisar sig äfwen i detta stycke, såsom lika beundransvärd. — Hwem ser ej i Brutus en ädelstänfande, men obeflufsam, af famiff säfångar något uppbläst Romare, som ryckes från sina böcker, genom hans wänners konst att förespjela honom, det hela Romarfolket af honom ensam wäntar sin räddning, och derigenom så hänföres, att han, inbillande sig att hans namn och anseende wore ensam tillräckligt att stora Staten, utan att uppgöra en plan för företaget, sjelf är angelägnast om, att öfwertryga sig om dess nödwändighet — hwem ser ej detta säger jag, t. ex. i dessa ord (sid 29):

„ Jag wäl för min del
Har ej personligt skal att förta honom;
Men för det helas wäl. Han wäl bli krönt:
Hur det kan ändra hans natur? är frågan.
Af middagssofen lockas ormen fram —

 Men det är wanligt
Att ödmjukhet är skege för den unga
Herrsklystnaden: att slättrarn ser på den
När han går uppåt; men är spetsen bunnen
Han wänder ryggen åt sin skege, spejar
I sky, föraktande de usla pinnar
På hwilka han kles opp. Så Cesar, kanske.
Så hindra detta kan ske! Och då kampen
Ej kan så stöd af hwad som Cesar nu är.

Tryd ut den så: att hwad han nu är, skulle
 Förskadt, allra det och det till slutet." etc.
 Och hwem igenkänner icke dessa drag i Bru-
 ti ord och gerningar hela stycket igenom?
 Men hwem ser ej deri tillika förebåd på an-
 slagets olyckliga slut? — Höra wi åter Cas-
 sius, t. ex. s. 11 när han säger:

„Jag kan ej säga huru ni och andra
 Beddima detta lifwet; men för min del
 Jag hellre ej är till, än jag är till
 I kändig båtwan för mitt eget Jag.
 Jag så bles född som Cesar; så bles ni,
 Wi båda nådes lika wäl; och båda
 Förtra wi winterns frost så wäl som han-
 Ty en gång, på en stormig kulen dag
 Då Eibern retad slog mot mina stränder,
 Så sade Cesar: Wägar nu du Cassius
 Dig ned med mig i denna wreda flod,
 Att summa till den udden der? I blinken
 Med rufningen jag bar, jag förtar i
 Och honom följa bad: han gjorde så;
 Och swallet hwen, och wi det slogo till,
 Med starka muskler dreswo det åt sidan,
 Med bröst af trottskabet det motande.
 Men för'n wi hunno den utmärsta udden,
 Skrek Cesar: hjelp mig Cassius! jag sjunker.
 Och, lik wår store stamfader Eneas,
 När han ur Trojas brand uppå sin skuldra
 Den äldrige Antises bar, så bar jag
 Ur Eiberns wågor upp den trötte Cesar.
 Och denne man är nu en Gud, och Cassius
 Ett dunkligt kråk, som nödgas kröka ryggen,
 När Cesar nickar blott åt honom wårdsldit" etc.

Så satta wi genast att Cassii hat icke så myc-
 ket är rigtadt mot fäderneslandets despot, som
 icke sakt mera mot den store man, som trän-
 ger honom sjelf i fuggan; att han egentligen
 derföre wille hafwa Cesar från sin plats, em-
 dan han sjelf hade lust att intaga den. Derföre
 utfar han alltid med smådeller mot Cesar;
 derföre plundrar han de provinser hans armée
 skulle försvara; derföre blir han oenig med

Brutus och derföre slutar han som han gör
 i Femte Aktens 3:e Scen. sid. 119. — Och
 icke blott genom egna omwillkorliga confissioner
 förmår Shakespeare att sprida ljus öfwer de
 handlandes innersta personlighet; äfwen genom
 andras uttalanden om dem, winner han samma
 ändamål på ett icke mindre träffande sätt. Så
 t. ex. då Cassius, i 1:a Aktens 2:a scen frågar
 hwad Cicero wäl företog sig i Senaten, då
 Antonius erbjudit kronan åt Cesar, och Cassia
 svarar: „han höll tal på Gretiska;" eller då
 Brutus, sid. 35, säger om samma Cicero:

„O nämn ej den! låt os ej wäcka honom,
 Ty han skall aldrig wara med om något
 Som andra ha begynt."

Hwem ser då ej genom dessa uttryck Romar-
 folkets rhetoriske Pater patriæ framtrölad
 lifsefwande för sig, såsom Historien och hans
 egna skrifter karakteriserat honom? — Men
 det är ej blott personer och karakterer, som
 målas med denna förundranswärda sanning,
 utan egentligen allt hwad som blifwer föres-
 mål för Skaldens pensel. Så t. ex. är he-
 la teckningen af sammanswårningen så må-
 sterligt utförd, att den kan studeras som det
 yppersta mönster af hwar och en, som will wä-
 ga faktionens wådliga spel. Och den som nå-
 gon sin ryst wid solkaseriets groteske förfärliga
 utbrott, återfinner det i 3:e Aktens 3:e scen,
 så som man ser en fränwarande person i hans
 af en stor Artist målade porträtt. — Men
 Shakespeares wille hade gjort sig nästan hela na-
 turen underdånig — det är icke allenast öf-
 wertråfflige stort i teckningen och framställnin-
 gen af menniskor och menliga handlingar; det
 hade, som bekant är, sått lifsom en talisman
 mid hwilken han bröt andewerldens port,
 öppnade grafwarne och framfallade wålnader
 på scenen för att förkräcka, röra och intaga.

Åfwen närvarande Sörgespel lemnar derpå exempel. I sista Scenen of 4:de Aktien (sid. 105—109) se wi Brutus, nedslagen genom underrättelsen om sin hustrus död, upprörd efter twisten och försöningen med Casius, orolig genom tanken på det afgörande slag han följande dagen ämnar lemna, sömnlös sitta midt i natten wid en dunkel lampa. En tung sömn har öfverfallit hans huf, hwilken welat försöka att med säng hälla sig waken och muntro sin Herre. Brutus har tagit lyran från Saswen och sett sig att låsa; då brinner lampan hemslett och dunkelt, han ser opp och skådar framsför sig Cæsars wålnad, som säger: „Jag är din onde Demon den du skall återse wid Philippi“ — och försvinner. — Så wäl förberedt, så obestämmt, så swäfwande mellan verklighet och inbillning måste en Nån de framstå, om han skall framstå. Och hwem har kunnat låsa denna scen, utan att blodet sammanprästat sig i hjertat och spridt den djupaste rörelse öfwer hans wäsende? — Då Shakespeare, för att nyttja hans egna ord, på detta sätt förmår att „med den ädlaste alchymi,“ förwandla åfwen den widunderligaste omsaga, det mest groteska barnskrock till tjenliga medel för de högsta och djupaste tragiska ändamål, är det naturligt, att han ofta användt dem, och dock äger han åfwen här en lika outdömlig rikedom på variationer, som i anseende till allt annat hwad han framställer. I de båda Dramer wi på svenska, efter Shakespeare, äga öfversatta, förekomma också wålnader; men huru olika uppträder icke Dangvos wålnad i Macbeth och Cæsars här! — Der, omgifwen med hela romantikens mångfaldighet, känsligare stämning och subjektwars stämning, här i mera kall, åstädlig, plastisk gestalt, så att wi genast känna att wi stå inom clasisk tid, på clasiskt rum.

För alla, som måkta fatta skillnaden mellan romantik och clasikitet, är det sagda tillräckligen tydligt; att åter närmare förklara mig för dem, som här om icke hafwa något begrepp, skulle föra mig allt för långt. Och redan torde mer än en finna skäl att förebrå Rec. det det hon glömt, att han blott hade att recensera en öfversättning. — Wi må derför wända oss till denna.

(Stutet följer.)

I. Predikningar af Carl P. Hagberg. Andra Samlingen. Lund 1815. Berling, 203 sid. 8:o.

II. Predikningar af Nils Johan Sundius, S. S. Theol. Doktor, Prost och Ryrkoherde i Christianstad. Christianstad 1814. Cedergren, 285 sid. — 2:dra Din sid. 1816 8:vo.

III. I Jesu namn! Christeliga Predikningar af — — — Stockholm, Gadellus 1816. 130 sid. 8:o.

(Stut fr. N:o 42.)

N:o III. Nu några prof af Guds sätte att tolka Bibeln. Uti Ev. på Helga Tref. Söndag förekomma orden: „Utän en worder född af watten och andanom kan han icke ingå i Guds rike.“ „Med detta Watten säger Guds sid. 92, förstår Herren de lesmande sanningar uti sitt ord, som angå honom sjelf, Hans ordning och rike, och hwilka alla hafwa en renande och helgande kraft till salighet, när de i lefwernet användas. Med Andä åter förstås och betecknas sjelfwa Wäsendet och själen i dessa sanningar, eller den himmelska kärlek, som Herren meddelar, till

att älska och göra det goda, som de älska, eller den innerliga häg och tycke, som han ingifwer hos menniskan, att till hela sin vilja och lefnad bildas efter deras innehåll." Det är bekant, att det Watten här omtalas, på goda eregetiska stål, hänföres till Obpelsen. — Såsom Förf. börjar sitt Pater noster med: Fäder vår, som är i himlarna, (sid. 6 hvarföre icke himlom? Så står till och med i vår nya Cateches) så afviker han ock från den allmänt antagna förklaringsgen af sjerde Bönen (se sid. 54 följ.). „Att Herren i nämde bön icke hast i sigte, säger Förf., sådana ting, som tjena till det naturliga lifwets bärning och underhåll, utan endast de himmelska och ewiga, det är ostridigt af många grunder." Dessa grunder äro: „I de tre första bedjedämnerna innehållas idel andeligt och himmelskt: lika sådana beskrifwes i de tre punkter, som följa efter sjerde bönen. Dersföre är det ingalunda instämmande med Herrns hjertelag och wisshet, att han i denna bön skulle wända sig åt det förgångliga." Det är märkwärdigt, att Calovius nyttjar samma stål för att bewisa en motsatt tolkning. Han öfversätter *apros episcopos* med *panis adventicius, superveniens, qui spirituali nostræ necessitati velut adjicitur atque supervenit, och tillägger: Quia in tribus prioribus petitionibus spiritualia bona precamur, in quarta petitione pro bonis etiam corporalibus Deum rogamus, quæ tum nobis divinitus quoque adjicientur, ubi regnum Dei primum quæsierimus. Men widare hos vår Förf.: „Ejselfwa orden i denna bön utmärka något mera waraktigt, än det, som tillhör blotta kroppslifwet. Det heter i grundtexten: Wårt wäsendeliga bröd. Deraf är tydligt, att såsom kroppen icke hör till menniskans wäsende, så kan ej heller*

det wäsendeliga brödet wara ett bröd för kroppen." — Detta wäsendeliga bröd är just „Herren sjelf i Hans Gudomliga menlighet, ett bröd, hwilket menniskan hwar dag med appet hjerta skall emottaga och hos sig infödeliswa." Hwad *episcopos* angår, finnas wäl wid des tolkning 2:ne olika hufvudmeningar, allt efter som det deriveras från *episcopus* eller af *epi* och *scopos*. Deremot har man wäl sålän tvekat att i Herrns bön taga *apros* i sin egentliga betydelse. Ännu mindre torde det wara tillständigt att med Förf. påstå, det „hwar och en, som icke fattar och huser högre begrepp, än att bröd i 4:de bönen betyder det rimliga lifwets uppehåll, fallit ned i en blott naturlig och werldslig sinnesart." Hwiltket ryktigt anathema, som drabbar så många fromma Eregeter! — Författarens utslutande tillgifwenhet för sensus mysticus S. Scripturæ uppenbarar sig öfwer allt i dessa Predikningar. Med all öfning för detta tydningssätt kan man likwäl påstå, att det gifwes ett misbruk, en öfwerdrift deruti. För sin del twiflar Nec, dels om på alla de ställen af G. Test., som citeras sid. 8, med „watten samt des strömmar och haf försåls ingifweller till ondt och således falska tankar och meningar;" dels om också, med antagande af denna tolkning för de anförda ställen, det derigenom „uppdagas, att genom wädren och böljorna, som omtalas uti Evangel. på 4:de Bönd. e. Trettanded., icke kan förstås annat, än sådana skadeanslag och inslytelse från osgrunden, som söka utsläcka allt andeligt ljus och lif hos dem, som dyrka Herren och wandra på hans wägar" (sid. 8), samt „att det i sjelfwa werket war helfwetet, som tillstoddes att uppväcka detta stormwäder." (sid. 15) Såsom en allegorisk mont kan man förklara sådana betraktelser öfwer

Evang. på 21 S. e. Trin., som dessa: „Om Din menliga kärlekstro i början är liten, är lik Konungsmännens son, så att hon ännu är sjuk och synes vilja dö, likväl, om Du icke vänder dig bort ifrån Herren, utan med löst följer hans ledning, så skall hans Gudsomliga kärlek stiga ned hos Dig och säga i Ditt hjerta: Din son lefwer, din lilla quista af kärlek och tro skall icke utsticka . . . ; och alla sanningens ijenare eller tjänstemedel skola möta Dig med denna försäkran: J går på sjunde timman, i samma den stund, då du sulst öfvergått ifrån Dig self inunder Herrens lifra, till att endast dyrka honom för Din Gud, endast lefwa för hans råkning och i hjerta och gerning bliwa hans sjunde dag, hans heliga hwila, då nådgades det qwäljande onda, eller Dina fienders förra öfverwälde att upphöra: då blef Din sjuka son, din började tro bättre, starkare, mera eldad att wända sig åt himmeln.“ sid. 129 och 130.

Författarens predikostil är i allmänhet högst widunderlig, ehwad man betraktar särskilda ords böjelser och sammansättningar, eller hela perioder. Nec. will ansdra några prof af Förf:s stilistiska bemödningar — för att nyttja ett af hans egna favoritord. Läsaren finner dylika prof nästan på hwarje blad. Hr T. talar om nyttor, kärlekar, andakter, om Jesus såsom Nysödnare, om ederslif, syndadålkande djeflasinne, lifshög, kärleksmöda, ögnas blickshast, syndaondstor, om bråk för sin samlighet. Äfwen frammonde ord förekomma, såsom: utstudera, planer, element m. fl. Hvilka ordasätt i en predikan: i sin wilja intaga kärlekens godheter; hålla sitt hjerta och förstånd öfne till höjliga mottag (?) för Herrens inslytande kärleksgoda; förwärfwa själen ett andeligt godhetslif; lefwa ett rätt församlingslif inför Herren; Guds kärlekslif skall nedstiga i alla människans förmågor; hwar

människa får sin föräldrars onda lifstärlek i orf; förgudliga fötter; ankassa sig i tiden en förenbar sinnesliffhet med Herren m. m. m. Hvilka meningar: „Du måste waro i det godas lif i kärlekens lefnad, om Du skall winna striden. . . . Huru länge dröjer Du att förwärfwa dig himmelska godhetsfater, hwaruti Herren kan taga sin boning hos Dig och hans försyn winna framgång för sinna bemödningar med Dig?“ sid. 18. „Emellan synden intagit och bebör hela wår gamla människa; . . . så måste wi rent af wända om ifrån Öf sjelfwa, eller, som Herren behagar yrva, förlora hela wårt syndadålkande sjelfhetslif och wederiaka öf sjelfwa, om wi rätt wilja fly synden. Matth. 16: 24, 25.“ Om också Förf. rätt uppfattat andan af Jesu ord; måtte det kunnat behaga Herren att så uttrycka sin mening? — Man säge ej, att denne Författare, i ordställningarne, icke det uttrycksfulla, och att hans meningar, då de ej löryckas ur sitt sammanhang, alltid äro tillräckligt tydliga. Ty förest och främst kan icke, äminstone i en populär andelig skrifi, en sådan jagt efter uttrycksfullhet, som förwider och rådbräkar det gångse tungomåler, anses tillätlig, ännu mindre förstärkas till förtjerst; och hwad det senare påståendet angår, finner Nec. för sin del verrioderna ofta af den beskaffenhet, att hwar och en, som ej är iawiad i Förf:s phraselogi, mera måste ana, än förstå hwad han menar. Nec. är ej ibland dem, som önska, att det heliga Ordet framställles i en prälande rhetorisk blomsterdrägt. Han älskar ej denna platta elegans, som råder hos Wastholmiska Skolans ensidigt bildade Elever; ej denna ljudande malm och klingande hjällra, hwormed Lehnbergs andelöse härwäre någon gång sökte winna uppmärksamhet, såsom fordom „de Skrymtare låto söta i basun för sig uti Synagogorna, att de måtte warda prisade af människomen“; men Nec. will icke heller, på en annan sida, att det Gudsomliga Ordets perla höjes i skalor af ett oädelt eller förbittrad språk, eller att Lufser, som för lysa klart och herrligt för alla, säres under fläppan af någon såstild sekte-terminologi.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 44.

Lördagen den 2 November

1816.

R e c e n s i o n e r:

Julius Cesar, Skådespel af Shakspeare.
Öfversättning. Stockholm, Cederborgh,
1816. 130 sid. 8:o.

(Slut från N:o 43.)

Då Rec. betänke swärigheten af en sådan Öfversättning, grundad i Shakspeares egna stylistiska karakter, i hans öfwen för hans landsmän icke allmänne fattliga, äldriga språk, i användandet af betydningfulla ordlekar o. s. w., måste hon bekänna, det han med mistroende tog boken i handen. Detta skades ännu mera, då han läst företalet. Då det icke gerna kan förutsättas, att någon strider till ett så beswärligt företag, som öfversättandet af en Shakspearisk tragedi, blott för att derigenom winna tillfälle att höra fleres omdömen om Skalden, — Kunde Rec. i denna tviflan ej se annat än ett sophistiskt bemödande, att winna gunst hos twenne särskilda partier, ett slags lidmande försök att besticka bådas meningar; och en dylik sinnesstämning syntes Rec. föga wärdig tolkaren af den energiskt öppne, på

sitt eget wärde sig lungt förlitande Shakspeare. — Huru glade öfverraskad bles dock icke Rec. wid läsningen af sjelfwa boken! ty läsaren har twifvelsutan, af de redan anförda profwen inhämtat, att Rec. verkligt på ett angenämt sätt i sin fruktan blifwit berödd. I sanning, wi kunna trojda oss åt att här hafwa funnit en wärdig och flitlig tolk af den Shakspeariska Skaldens gudastol. Med djup känedom har han uppfattat sitt originals individualitet, med lycklig syndighet träffat meningen i dess dunkelheter och återgifwit det troget och ledigt, i ett wärdigt swenskt föredrag och i merendels wäljudande, correcta verser. Öfwen från swärigheterna af ordspelens irrgångar, har han wanligen med flitlighet slingrat sig. — Men då öfversättandet af en stor Skalds fulländade arbeten icke är annat än ett problem, som blott approximando kan lösas, finnas här wisserligen ställen, dem man hade skäl att önska annorlunda. Men då Läsaren erinrar sig företalets wanflighet, och att ärskillige berömda män, på språk, som dock dertill warit wida mera bildade än wårt ännu för närwarande

är, dock icke utan största swårighet gifwit en ungefärlig construction of detta problem, (man tänke på Wieland, Eschenburg och Bürger!) så torde man finna, att åsven det ringa antal af anmärkingar, till hvilka Rec. efter noggrann pröfning funnit få, witsordar åsven i sin mån Öfversättarens förtjenst. —

Rec. begynner sin kritik med de första raderna:

Gån hem, I lata menniskor! Gån I hem?
Är nu det heligt! . . .

Så låra förstå att med heligt, menas helgdag. Och hvarför icke detta ord? — Sid. 5 „Men allvarsamt, min herre, så hålla wi högtid, för att se Cesar och göra oss en rolig dag wid hans triumf.“ — Originalen: we make holiday, to see Cesar, and to rejoice in his triumph. — Foersom har på danska: i Dag gjorde vi Helligdag, for at see Casar, og fryde os ved hans Seiers Indtog; och detta är riktigt. Någon högtid firade icke folket, men de öfvergåttio sina verkstädder och lemnade sitt arbete som på en helgdag. Jfr Flavius första tilltal ofwansföre. — Sid. 10 „Hwar ny som twiflar.“ Orig. every new protester. Måne ej meningen är, att Caestus ej plågade bedyra sin wånskap för hwarje ny försäkrare om sin? — Hver nye Beilende, har Foersom. — Sid. 13. „Dit ni will bringa mig är ock min syftning.“ — Orig. What you would work me to, I have some aime. Detta skall otwifwelaktigt öfversättas: Jag har någon hum (aim) om hwart ni will hafwa mig, och så har åsven Foersom fattat det: det ähner mig, hwartil I wil mig drive. Sid. 22:

„ — — — men menniskan
Blår tyda sakerna på eget wis,
Sjelf skuldlös så wid deras utgång. — —“

afsvikande och misshetad tolkning. — Originaler:

„But men may construe things after their
fashion,
Clean from the purpose of the things them-
selves.“

och dessa verser betyda: men menniskan må konstruera tingen på deras wis, långt från föremålet, affigten med hselfwa tingen. — Malone förklarar neml. ordet Clean med entirely. — — Sid. 24:

„ — — — hwi såglar och hwi djur
Förbryta art och wäsen: hwarför gubbar
Och barn och dårar profetera.“ — —

Originalen:

„Why birds, and beasts, from qualites
and kind;
Why old men fools, and children calculate.“

Detta ställe har Foersom gifwit bättre:

Hwi Gualt, Dyr fornaegte Art og Waesen;
Hwi Gubbar sjante og Umynd'ge spaae.

ty som Johnson har anmärkt, bör deviate förstås inunder, i flera versen, och i den senare borde det vara comma (,) mellan men och fools, såwida detta senare ord skulle kunna vara substantivum. Frågan är åsven om ej swenska Öfvers. läst galit: form i st. f. from i flera versen? — — Sid. 29:

„ — — — Af högheten sker misbruk
När den från makten klijer pligtens röf.“

Urfkriften har:

The abuse of greatness is, when it disjoins
Remorse from Power. — — —

och Warburton anmärker, att remorse i Shakespeares språk är liktydigt med mercy. Måne detta är wis? — Rec. tycker för sin del att swenska Öfvers. tolkning ger den mest plausibla mening och kraftigare uttrycker saken än Foersom, som närmast tagit ordet Re-

more efter wänliga bemärkelsen, och gifwit det med Samvittighet. Sid. 31:

„Så att det war en ren ömsjilighet
Att känna dem.“ --

nog mycket ren hwardageprosa. — Original-
let har:

„That by no means I may discover them
By any mark of favour.“

Sista versen är således icke återgifwen på
swenska. Foersom deremot har enligt Johns-
sons tydning af denna sista vers (Any distin-
ction of countenance) gifwit tiraden alldes
les ordagrant:

„Saa jeg kan ingenlunde kiende dem
af noget track.“

Längre fram i den nästföljande repliken före-
komma orden: to mark thy monstros vi-
sage, hvilka vår Öfvers. kanske (sid. 32)
gifwit allt för ordagrant: „att låna larsf åt
ditt widunderliga anlete.“ Men en håla, en
grotta kan icke sägas låna larsf, fast hon kan
dölja, gömma; och så har det äfwen i danska
versionen blifwit gifwit. — Sid. 37. „Det
war sju.“ Säkertigen tryckfel i st. f. tre, ty
så har både originalen och danska öfversättning-
gen. Sid. 55 och 56.

„Och jaga deras fasta föresatser
Och rådsbeslut åt barnens gäckelbanor.“

är hwarken egentligt och naturligt uttryck, eller
ger det precis originalstriden, hwilken dock
icke är bestämdt förklarad, utan twista, som
bekant är, Commentatorerne ännu om man i
den skall läsa the law of Children, eller
the lane eller the line. — Sid. 60. „En
af Antonii wänner.“ Detta uttryck, som
vår Öfvers. lägger i munnen på Clafwen,
tillägges så wäl Steevenska upplagan af Ori-
ginalet, som Foersom, Brutus. Det är äfwen
naturligare, än att Antonii slaf kallat sig

sjelf hans wän. — En sådan transposition
af replikerna förekommer äfwen sid. 74. Der
är uttalandet; „Jag tycker i hans tal.“ —
— ordet lagdt i munnen på första Ple-
bejen; hos Shakespeare, enligt Steevenska
upplagan (just den Öfvers. säger sig hafwa
begagnat), är det deladt mellan Första och And-
ra Plebejen. Några dylika omständigheter
leda Rec. på den förmodan, att Öfvers. är
gentligen fallbordat från tolkning efter någon
sämre edition, och wadast wid revisionen eller
wid twiswelaktiga ställen rådfågat den stee-
venska. — Så t. ex. felas på nästa sida (s.
75) alldeles någon tolkning af orden: The
will, the will; we will hear Cæsar's
will, hwilka för ordlekens skull icke woro lå-
ta att återgifwa. — Sid. 78. „som flöt
i blod beständigt.“ — Originalen: which all
the while ran blood. Egentligen: som alle
emellertid flöt af blod — en mening som icke
adäquat blir uttryckt genom den tirad Öfvers.
wält. Beständigt ger ett för widsträckt bes-
grepp. — Sid. 87: „är det rimligt när werks-
[den“ etc. — Originalen: Is it fit: är det
passande. Sömmer det, har också Foers-
som. — Sid. 90:

„ -- -- De trodde sig till natten wara
I Sardis, största delen. Nyttieriet
Ätfoljer Cassius.“ -- --

Originalen:

They mean this night in Sardis to be
quartered;

The greater part, the horse in general
Are come with Cassius.

Semicolon står således i öfversättningen på
orätt plats. — Sid. 96: „manad ut utaf
sin broder.“ — Originalen har: brav'd by
his brother, och Foersom: trodset af sin
Broder; det är egentligt och efter orden. —

Sid. 106: „Snart kanske jag väcker er.“
 Så har äfven Goersom gifwit originalets ord: It may be, I shall raise you by and by, hvilka dock snarare betyda: det kan hända att jag under tiden måste väcka er. — Sid. 112. Brutti replik: „Ett salt, Antonius“ etc. tillägges i originalet Cassius, och det passar bättre. — Sid. 114. „Två stora örnar på vår förra fana.“ — Detta gifwer icke någon träffande mening; ty det omtalas icke, att Cassii här ombytt fälterken. Originalet har: former ensign, och Commentatorerne hafwa upplyst, att former nyttjades i det äldre språket ofta till uttryckande af begreppet första, främsta. I denna betydelse har Goersom gifwit orden med Hovedbanner. — S. s. „Hvarunder håren ligger i sin döds-kamp.“ Ord för ord har äfven Goersom detta ställe. — Nec. tror dock att originalet: under which our army lies, ready to give up the ghost, icke på detta sätt lyckligt uttrycks. Det är väl sant, att den som är färdig att gifwa upp sin anda, ligger i döds-kamp, men båda uttrycken äro icke likgiltiga att på alla ställen förwechla, af skäl som bättre låta känna än utveckla sig. Det senare säger mer än det förra, och mer än det på närvarande ställe passar.

De flesta af desse anmärkingar äro obetydliga, om något är obetydligt då fråga är om tolkning, af ett Shakespeariskt mästestycke, och Nec. har icke utgifvit dem för andra än quos incuria ludit. Men som sådana, antyda de också så mycket mera Öfvers. flickliga het. Den blir ännu synbarare, om vi ge akt på, huru han wetat reda sig utur ord-lifarne.

I 11a Scenen säger Skoflickaren: A trade, Sir, that I hope, I may use with a safe conscience; which is, indeed, Sir, a

mander of bad soals. Här bär märkas, att uttalet af ordet soals, själor, är det samma som af souls, själar, och härpå beroe ordleken. Detta har vår Öfvers. skändat gifwit: „Ett yrke, Herre, som jag hoppas drifwa med godt samwete, ty wist är, att det ofta förbättrat en dålig wandring. — Man kan ej neka syndigheten, men dock möter den swärigheten, att man wänligen icke säger wandring utan wandel om uppsänder här i werlden. — Lyckligare är följande ställe uttryckt:

O world! thou wast the forest to this hart;
 And this, indeed, o world, the heart of thee. —

„ — — O werld! O! du war parken
 För denna kron och hjort; ja! han bar i sanning
 O werld din krona.“ —

Öfvers:s språk är i allmänhet ledigt, wärdadt och korrekt; någon gång faller det dock in i den familjära hwardagstonen, men blott med ett par ord, liksom i förbigående, och antager snart derefter återigen sin behöriga lustning.

På följande ställen har en tröttnad uppmärksamhet gifwit anledning till afwikelser från reglorna för vårt språk. — Sid. 40 „Swad män haft sammankomst i natt hos er.“ Måste het: hvilka män etc. — Sid. 89. „Att föra fram sin herres helsning hos er.“ Vår i stället wara till er.

I Företalet säger Öfvers. att Shakespears „orimmade jamber mindre bilda någon egentlig versart, än en genom rytm noterad deklamation — ett slags meriskt recitativ.“ Swad Öfvers. dermed will säga, bekänner Nec. att han icke helt och hållet förstår. Under sitt studium af Shakespeare, har Nec. erott sig så full anledning att finna, det Shakespeare, liksom i alla andra artistiska hånscenden, så

öfwen i anseende till versificationen, föräddade det starkaste sinne för och den mognaaste eftertanke öfwer sin konst; hwadan han öfwerallt wet huru versen, efter uttryckets olika former, skall skapas. Rec. trodde derföre att detta uttryck skulle tjena till en undsökt för en mängd prosodiska wårdsädelheter och misstag, till dess läsningen af själfwa öfversättningen öfvertygade honom att, egentligen att tala, i denna samman inga sådana finnas. Wål stöter man här och der på wissa fulka jämbär — och sådana som t. ex. „De allmänna Skattekamrarna,“ gör hwarje Versificatör bäst i att undwika — men han har deröfwer sig tillräckligen, fast kanske icke tillfredsställande förklarar. Det torde neml. icke wara giltig regel — och minst skulle Rec. hafwa welat höra den af en man, hwilken som war öfwers. öfwerwunnit så stora swårigheter — att man har rätt att göra mindre wäl, för det att man icke utan swårighet och möda kan göra fullkomligt.

Rec. slutar härmed sin granskning af närvarande öfversättning; efter en flera gånger förnyad pröfning är det hans öfvertygelse, att wi här träffat en wärdig swensk tolk för Shakespeares genialiska verk, dertill i fullt mått utrustad med kännedom af originalspråket, poetisk rörlighet, kärlek för Skalden, artistisk kraft, teknisk färdighet och wälde öfwer sitt eget tungomål. Wärdte då våra landsmän kraftige uppmuntra honom att icke stanna wid denna så lyckliga början, utan att snart åter framträda med ökad skicklighet och wärande åra! Rec. kan ej göra swenska allmänheten den öfymf, att tro henne wara känslolös för det stora förföket, att wissa tillägna henne något af hwad människosnittet framalstrat skönast och herrligast.

Riddare-Kandidaten, eller Ordensband till pas ej så lätt, men ingen är säker för Repet. Fars i tre Akter. Stockholm 1816. 57 sid. 8:o.

Ändrligen har den bekanta trafenbergianismen öfverskyttat från romanens bredare fält inom dramatikens trängre sammanpressade ramar, utan att derföre på något wäs hafwa närmare utvecklat sig, eller framställt hålls Karls, filouteris och trashankekawerlden såsom ur någon ny synpunkt betraktad. Rec. har länge brukat sin hjerna, för att usinna en möjligh öfymt af inre nödwändighet till detta styckes dramatiska form (som wäl ändå, den må granskas efter hwilka slags regler som helst, är högst odramatisk), men har detta oaktadt icke fått någon aning om, hwarför denna pjäs ej så gerna blifwit indelad i Capitel, i st. f. Scener, och hellre än Riddare-Kandidaten kallad Ottar Trallings Besnads-Målning, Fjerde Delen. Ty att närvarande förs med nämde swenska Original-Roman står i närmaste contact, wisar icke allenast de här förekommande samma namn och personer, med hwilka man ur Romanen blifwit bekant, utan ännu mera den identitet i espre som råder i båda dessa mästestycken, och det för dem båda gemensamma lifselement, utom hwilket öf. tyckes befinna sig som fisken i en sandgrop. — Den komiska händelsen är följande:

Bränneri-Inspectoren Röblom råkar på resan till W—köping — dit han reser för att förlofwa sig med Wamsell Snaths systerdotter — en postpojke som gråter, för det han fruktar komma försent in till staden med postwäskan, hwadan Hr Röblom ombedes att taga den med i sin Chaise. Röblom gör det; men under det han somnar, tappas han bort den (sid. 34). Emellertid kommer en Skälwe

göthe, finner wäskan, öppnar den och tager derur ett rekommenderadt bref (sid. 13), som war adreßeradt till Hr Tralling — hwilken nu blifwit bokhandlare — och innehöll 200 Riksdaler ifrån Hr Trassenberg (sid. 35). Nämde Westgöthe kommer in på Gåstgifs waregården i W—köping kort efter Röblom, säljer till honom en schowl, och under wexlingen blir Röblom egare af twenne uraf de till Tralling bestånda Sedlarne (sid. 17). — Ungefär wid samma tid anländer också till W—köping en affigkommen Adress-Kontors-RevisionssSecreterare (sic!), benämnd Wäwercetz (sid. 10), som får höra talas om Röblom och gör upp en plan, att denne skall åter recruterat hans uttömda sassa (sid. 12). För att sätta detta i werket, presenterar han sig för Röblom, sedan han fått en bit af ett randiga hängelband i knapphållet på sin Adress-KontorsRevisionssUniform, och väcker hos honom lust att bli riddare och så Hefors karakter. Wäwercetz åtager sig åsken att skaffa allt detta, men ger tillkänna att der till behöfwags penningar, och får alltså af Röblom de trallingiska Sedlarne som Röblom af Westgöthen bekommit, och hwilka Röblom transporterar (sid. 19—32). Medan denna affair uppgöres, uppträder Wamsell Fredrika som alldeles icke will gifta sig med Hr Röblom, för att möta sin älskare, Hr Tralling (sid. 33—36). Wamsell förjagas af Röbloms och Wäwercetz, hwilken sedan åsken Röblom gått ut, wänder sig till Tralling för att få en af sedlarne wexlad. Denne igenkänner sedeln för sin, och nu uppgöra de tillhoppa en plan, att skrämma Wamsell Fredrika från Röblom (s. 39—42). Röblom får dock snart kunskap om att han anses såsom postredware, och i förskräckelsen instöter han i rummet till Wamsell Gnath och gömmer sig i spisen.

Men Wäwercetz, Tralling och Fiscalen följa snart efter, får seam Svandoren och nu winnigas han att ofstä sin Räkning till Herr Tralling och betala 500 Rdr W:co till Hr Wäwercetz (sid. 46—57).

I en sådan krets af den tomma läghet och osmakligaste platitud rör sig denne Auktor, såsom en werkligen literär pauvre hotteux. Man må icke inwända, att den werld, ur hwilken Holberg och Wellman hämtat sina ämnen, icke stod en grad högre upp än den som närwarande pjes framställer; men ändamålet för walet och behandlingsättet är himmelswide olika. Med humoristisk fantasi och djupt allwar i hugen har Holberg, till och med i Peder Paars — den mest lågskåmna af alla hans produktioner — qwickt och friskt behandlat sina personnager såsom parasiska motstycken till det högre ideal, som för reswäfwade honom, och man kan dersföre säga att han sjelf — hwaraf just den komiska effekten uppkommer — beständigt åter sönder och beständigt åter förnyar den Arlequinsdrägt han, för högre affigter, sig påklädt. Men denne Auktor will påtagligen ingenting annat än troget måla uppträderna i en småstads hällstufwa, af innerlig lust och åhåga att i en sådan wara hemmastadd, för att inför Trallingar, Röblomar och Wäwercetzat, passera för ett öfwerlägset qwickt hufwud. Derföre är här ingen framskymtande tendens, ingen carrierad personnage och ingen loftung i tonen möjlig att uppträcka. Allt wankar fram sin realistiska bana, inom den mislyckade dramatiske formen, med hwilken förf. icke wiste, huru att bete sig. Ett exempel derpå är, att då någon af hufwudpersonerna först inträda, beskrifwa de sig alltid först sjelfwa i en lång monolog, hwilken liksom hela pjesen för den skull, är affattad i den lägsta och bres

haste småstads parois. I 1:a Aktens 1:a Scen. berättar Röblom sin olycka med postwäskan på följande sätt: „och jag, mitt dumma kreatur! war enfaldig nog att ta emot postwäska' och lägga'na i Chåsen, ef er jag ändå ämna mej hit te förlösningen. Och det ha' wäl inte varit så farligt heller, om jag inte kommit te somna e smula, och när jag då wakna' och ha' kört wid pass e mil och skulle si efter wäska' så sakna ja'na först.“ etc. — Påswarretz åter gör sin bikt i denna ton (Scen. 6): „Om jag kunde lura den der tjocka herren på något sätt — jo det wore ett ködat knep i min ställning. — Nog har han frommare utseende än procentar-Kapten med hårpiskan och en sådan härhatt, och han fisken med röda ägona i Stockholm, som har mina sedlar — de låra minsann inte lura sig af löften“ etc. — Men deremot griper sig af Besögthens bättre an och omtalar sitt fynd i en Sonnett (8:de Scen) som låter sålunda:

„De wa la saw te folk te gå och drömma,
Som tappor slika wäcker! — Gu bewara
gustån! Det ka la inte gerna wara
med wilja, efter hwad jag la kan dömma.
Hwad annat skull' jag göra då än tömma
utur, och titta hwad der fans för wara. —
Det wa la inte mycket wäret att spara,
isall der war nå nting som lönte gömma.
Euf är jag inte — Gubewars från slife!
ty alla bref och papper låt jag wara,
så när som ett som war recommendera',
Jag kund' la inte lemna slife i dufe
att rutna opp, när pengar å så rara,
jag skull' la ta det då, men inte mera.“

Om man efter alle detta jemför boken med
dett epigraf:

„Du som med barm mig föremittar
Ett lekwerk af en glad minut,
Betänk jag blott skurer kritar,
Som tidens hand skall frysa ut.“

så har det wiserligen sin fulla riktighet, att
alla dessa och dylika figurer snart skola kry-
kas ut, och derför är det just icke skäl att
föremittla Auktor hwad han behagar kalla sine
lekwerk. Men will han tala egentligt, så
bör han, i st. f. jag kritar figurer säga:
jag suddar figurer, och hwad den glada mi-
nuten angår, af hwilken dessa sudderier skulle
wara en produkt, så är den sanneligen icke
wärd att afundas.

Kort Teckning af Grefwe Moritz af Sach-
sen Leswerne. Öfversättning från Tyskan.
Stockholm, Strinholm, 1816. 80 sid. 8:o.

Närwarande Skrift är mer en Memoire,
än en biographi. Wi låra här känna en
mångd af particulariteter, intriger och anek-
doter, men ganska ofullständigt de händelser,
som gifwit Grefsen af Sachsen ett rum i
historien. Hans krigsdragder, hans taktiska
förtjenster nämnas blott lösligen, och lifsom
i förbigående. — Moritz af Sachsen war ett
fragment af en stor man, utan att dock
hafwa uppnått den höjd af fulländad menske-
lighet, som kunde göra hans minne wärdig-
nadt och älskad af efterwerlden. Tapperhet,
adelmod och en wig älskwardhet wore grunds-
dragen i hans karakter; men det felades ho-
nom den fasthet och enhet i besluten, utan
hwilken inga stora planer lyckas. Två gån-
ger öppnades honom utsig, att, genom gif-
termål — första gången med Hertiginnan An-
na, sedermera med Prinsessan Elisabeth —
bestiga Nyglands thron: men han försumma-
de dessa parter, icke af adelhet, att ej wils-
ja förbinda sig med en person, som han ej

Kunde älska, utan af ostadighet och låtsinnig-
het. I halfwa sin lifstid sträfswade Moritz,
att blifwa upphöjd till Hertig af Curland;
en annan gång wille han blifwa konung på
Corsika; en annan gång konung öfwer Ju-
darne, och slutligen chef för en coloni i Bra-
silien. Men interbera af dessa förslag eröna-
res med framgång. Endast på slagfältet stod
Lyctan wid hans sida; och här wisade han sig som
en wån af menskligheten och soldaten. Gr.
Moritz, f. 1696 död 1750, war blott en-
gång i sin ungdom, och olyckligt, förnåld.
Tillfrågad af Fru Pompadour, hwarför han
ej wille gifta sig, swarade han: Madame, il
y a si peu de femmes, que je voudrois
épouser, et si peu d'hommes, dont je vou-
drois être le père. Denne hjelte hade män-
ga drag gemensamma med K. Fredrik II;

han liknade honom äfwen deruti, att han ta-
lade mycket ledigt fransyskan och kände deß
literatur temligen wäl, utan att ändock rig-
tigt kunna skrifwa språket. Prins Moritz ihyn-
nerhet hade ingen aning af orthographien.
Förf. har meddelat en hans biljet till hans
underhandlare Bacon i Petersburg, hwilken
skickat honom ett chifferadt bref, hwars upps-
lösning Moritz förgräfwes sökte att finna.
Denna biljet lyder som följer: Monsieur je
vous ren vois votre L'aître je d'effye
m'ortel de la d'echiffre, vous me ferez
Gran plesir de ne vous plus servir de se
chiffre parsle que se la fait un persifla-
ge tout peur, esteis vous meme a voir si
vous y poures comprendre La moindre
chose surse je finis priant dieu qu'il vous
ait et votre chiffre en sa st et digne garde.

S m å r r e S k r i f t e r.

Herdinnan wid Hagalund. Romantisk Berät-
telse. (1:a Delen) 38 sid. 8:o 2:a D. 40 sid.
Sthm, Cederborgh, 1816. 8:o.

„Hvem är hon den såcka Herdinnan?“ Förf.
för att kunna säga hwem Constanza, „detta till
själ och kropp fullkomnade idealiska wäsen, egent-
ligen war,“ beslutar, att med henne promenera
genom hennes ödes labrynter, för läsarens fanta-
si framställa hennes husa eller sin n i g a werld,
och aldrig låtsinnigt förbigå en enda länk af hän-
delsernas dunkla kedja.“ — Men Förf. stundar sig
ej med denna promenad: han will först säga oss
hwem han sjelf är. Olygsamt underrättar han
oss således (sid. 4.) att han rimo är Poet, 2:o
Filosof, 3:o ledamot i Sens. communislegionen,
4:o dum (2:a del. sista raden). Fördfrikt fruktar
han icke spöken, är „aspolleterad från sjukhuset i
den nymodiga anderswerlden,“ födraktar vändligt „Ba-
ron de la Motte Fouqué, Idealismen, Absoluthet-
ten“ och är (hinten ware prisad!) „icke utgången
från den nyaste witterbetskolan.“ — Men „hwem
är hon, den såcka herdinnan.“ Hon är dotter af

HytteInspektören Albin Stöf, och född anno 1702
på Kniphawra Bruf. Detta är icke romantiskt.
Wid aderton år gifter hon sig med en arrenda-
tor, och förføres af en baron „som har stor, blå,
utskående färdgon.“ Wilhelm, hennes man, ru-
sar in till Baronen, med ett par pistoler, kastar
honom ut genom fönstret, springer ner på går-
den och räddar honom wårjan genom lifwet. Gri-
pen, säger han. Constanza flyttar till hufvudstaden,
gör bekantkap med en Hr von Kalk, som rymmer
med hennes pengar. Wir derpå gouvernante, och
slutligen för att undgå sin Patrons kärleksförbe-
ringar, herdinna wid Hagalund. Här wallar hon
än sina 18 till 20 år, än dricker hon kaffe (wän-
ne denna dryck på 1720-talet war bruklig i Swe-
rige?) på herrgårdarna, och detta lefnads sätt blir
så omtyckt i orten, att samtliga herrskaperna föra
dit ej blott sina sår, utan äfwen sina döttrar för
att wårdas af Constanza. På siffrone kommer Wil-
helm tillbaka och „finner att han varit en narr
som öfwergifwit sitt fädernesland och makal, detta
till kropp och själ fullkomnade wäsen.“ — På detta
sätt slutas historien om Herdinnan wid Hagalund,
hwilken till Rce:s hugnad, läser wara litet wärdsöf-
och ofta litte dunt sammanfatt. — Wid denna sjelf-
recensjon måste dock Rce. göra den anmärkningen,
att denna historia är mycket wärdsöf och öfwer-
allt mycket dunt sammanfatt, samt att han
slutligen deraf ej ersarit den ringaste hugnad.

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

No 45.

Lördagen den 9 November

1816.

R e c e n s i o n e r:

Kongl. Witterhets-, Historie och Antiquitets-
Academiens Handlingar. Tionde Delen.
Sihm, Nordström, 1816. 439 sid. 8:o.

De skrifter, som i denna del innehållas, kunna beqvämliken indelas i följande klasser: 1) Afhandlingar. 2) Tal som afhandla något ämne. 3) Letwernes Beskrifningar. 4) ComplimentsTal. 5) Föreslag till Inskrifter och Minnespenningar. Rec. anser det tjenligast att i samma ordning nämna dem.

I. a) Berättelse om Swenska Kammarverket under Konung Gustaf den I:s Regering; författad af Peter Adolph Granberg, och belönt med stora Priset år 1810 (sid. 1—49). Förf. angifwer sjelf (sid. 2) den ordningsplan han uppjort för sitt arbete. „För att med mera tydlighet — heter det — framställa Kammarverkets tillstånd under Gustaf I:s regering, torde det wara nödigt, att först taga en kort historisk öfversigt af de händelser som dermed ägde gemenskap,

och hwarigenom Kronan erhöll någon ny inkomst. Jag skall sedan nämna de inkomster, hvilka till sin grund blifwit oförändrade ifrån äldre tider. I en naturlig ordning följa dersefter: Hemmanens indelning, Landtregering, Uppbörden och Redowisningen, Mynstret, Råkenkaperna, Bergwerken, Författningar som angå allmänna ekonomiska ärenden utan att direkt tillhöra Kammarverket, Besparingar, och äntligen Nikets fördelning i Län.“ — Man kan icke neka, att Förf. med mycken flit och ordentlighet samlat de undersättelser om Nikets inre hushållning under den store Wasas regering, som på flera ställen, i åtskilliga tryckta skrifter blifwit meddelade, och framställt dem i en jemn, wärdad och påhände styl; men icke har han så hopställt dem, att läsaren höjes till en wis punkt, hwarifån han klart kan öfwerseäda det hela. Twertom lemnar den uppmärksamma läsningen af denna afhandling, icke efter sig annat än ett predigt kaos af zifferor, benämningar, losord och kritiker, i läsarens hufvud. Lika så få äro äfwen de nya, förut oäkända notiser, som denna uppsats meddelar.

Den betydligaste af dessa är wäl den, som förkommer sid. 24, om första grundläggningen af KammarCollegium, förmedelst ett så kalladt, af fyra ledamöter bestående KammarRåd, år 1540, emedan KammarCollegium sjelf, icke kunnat finna bewis för sin existens, förr än 1612. Det är wäl sant, att redan Dolin i sin Swenska Historia (3 Del. i Band s. 337) anför denna underrättelse; men som man icke kunnat få reda på Mycket till den af honom återopade Kammarordning, har man hittills lemnat hela underrättelsen i sitt wärde. Mer ra wigt säc den nu, sedan Hr Granberg försäkrat (sid. 26), att „den öfwerensstämmen med de underrättelser, som Nils-Archivets Håndlingar meddela.“ Skada är det dock, att Hr Granberg icke närmare angifwit dessa handlingar, liksom det wäl varit det rätta, att utur dessa sammansätta instruktionsuppgiften, än att göra det efter en notis, hwars riktighet dessa handlingar först skola bestämma.

b) Sur l'arrivée de Sigge Fridulfsfon sous le nom d'Odin dans la Scandinavie par Jaques Gräberg de Hemsö etc. etc. (sid. 367—399). Utan orättwisa kan man icke neka Hr Gräberg — hwars titel fyller 14 fint och tät tryckta rader — en warm och god wilja, ett ädelt och werksamt nit för wettenskapliga yrken och historiska forskningar; men den som läst hans Saggio istorico sugli Scaldi, skall lätt komma att twifla på, att han äger det säkra och grundliga studium, som ensamt förmår gifwa hållning och tillförlitlighet åt forskningen. Detta twifwel blir ingalunda häfwet af närwarande offhandling, i hwilken Förf. går ut på att wisa det Sigge Fridulfsfon war en af Hunerne fördrifwen Westgöthe, ja kanske Konung Athanarik sjelf hwilken först år 379 efter Christus anlände till wår nord. Det är sant, för att

kunna uppställa denna hypothese, måste man morsäga en stor mängd gamla scribenter, hwilka förmå, att Athanarik dog och blef hederligen begrafwen af Kejsar Theodosius i Constantinopel, d. 25 Jan. 381. Men man besöfwer ju icke antaga, att den i Constantinopel begrafne Athanarik, war densamme, som enligt Ammiani Marcellini ord, quæritabat domicilium remotum ab omni noticia barbarorum? sid. 379. Och huru litet wår Auktor låter af några små swärigheter genera sig, har han redan ådagalagt, genom sin förslagsmening: att den swenske Konungen Gylfe och den moesogöthiske Wifkoppen Uphisas kunde wara samma person. Men hwad som ökar märkwärdigheten af denna hypothese i afseende på Odin, är att han, sid. 380, förklarar sig för att wara mest böjd att antaga den meningen: att Odin skulle wara en Alan, då han varit Konung Athanarik, ou pour le moins quelqu'un de les valeureux compagnons. Och att äfwen Hr Gräberg wiste, att Athanarik war Westgöthe, ser man af sid. 376. — Anars har han wissserligen icke starkare stål, för att antaga Odin att wara Alan än Westgöthe. Det starkaste bewiset för den förra meningen, grundar sig på en ny godtycklig hypothese, den neml. att de gamles Någärd skulle wara det nuwarande Åfow, (s. 380), men den har Hr Justitierådet Mark von Wärrenberg, i en denna afhandling bifogad Anmärkning (sid. 400) fullkomligen kullkastat, i det han wisar att namnet Åfow är helt modernt, och af Nyssarne brutet från det Mongoliska Udiak. För att ännu mera ådagalägga ogrundnen i denna gissning af Hr Gräberg, må man hägkomma, att det nuwarande Åfow wid Don, hette hos de gamle Tanna, som war en grekisk koloni, och tillies bestämde ifrån Åspurg,

hwilken war stamorten för en, efter grekiska begreppet, barbarisk nation, hwilken af denna hufvudort fäte sitt namn. Derföre säger Strabon (Geogr. Paris 1620. lib. XII p. 556); *οι Ασσυριακοι οι περι Σινδικην Βαβυλωνος*, och detta Sindica yttar han på ett annat ställe, lib. XI. p. 494, ligga *περὸς τὴν Βαλαρτην του βοσπορου*. — Men att det utom detta asiatiska Asburg äfwen funnits ett europaiskt, följer af dessa Taciti ord: Ceterum & Ulixem quidam opinantur longo illo & fabuloso errore in hunc oceanum delatum, radiis Germaniæ terras, Asciburgium-que, quod in ripa Rheni situm hodieque incolitur, ab illo constitutum, nominatum-que (De Morib. German. Cap. III). Att här, enligt romerska wanan, en gammal främmande folkstradition blifwit förwälad med en mera bekant, och på någon grekisk heros öfwerförd, är påtagligt. Och troligt är det, att Germanernes berättelser om Odin blifwit af de Romerska författarne tillagda Odöfers, då det är någon likhet mellan båda namnen; då Asgård, Asburg och Odin äro begrepp, som med hwarandra stå i närmaste sammanhang, och då Tacitus strax nedanföre omtalar, att invånarne i Asburg är denne Ulyses, som han kallat stadens anläggare, upprest altaren. Att Odin dyrkades såsom en Gud äfwen öfwer större delen af Tyskland, är bekant, och osannolikt är det icke, att den store folkbildaren, under sina wandringar, uppfattat någon coloni-ort, efter sin sådernebygd. — Mot denna hypothes strider wäl alldeles den kosa, som war Auktors sid. 380, låter Oden, med hans Asar, taga, neml. genom Ryssland, och komma på Esthnisk botten, dragande sig åt tyska sidan, och på det sättet genom Tyskland till Scandinavien. Men hwaraf wet Hr Gräberg så säkert, att han just tagit denna, och

icke en annan wäg? Som bekant är, finnes det på äfswilliga orter och i olika direktioner omiskänneliga spår efter Odin och hans sällskap, så att det är ganska swårt att afgöra hwad stråt han wandrat, helst de gamla traditionerna ingenting derom bestämma. Derföre hoswa wisja fornforskare antagit, att han gjort twenne råg åt war nord, på twenne särskilda wägar *). Men hwad som wid detta ställe mest förwänar, är att Förf. omedelbart efter, sedan han sökt att förwandla Odin till Athanarik, yrkar att den förre företagit sitt råg för att uadfly Hunerne (s. 380). Detta kan nu icke låta låmpa sig på Athanarik, hwilken, enligt alla historiskförfwares sammanstämmande berättelser, af sina egna underfator, men icke af några Huner, blef fördrifwen. Hwad annars den föreställningen angår, att alla de gödhiska folkwandringarna in åt Europa skulle wara föransedda af fruktan för Hunerne — hwilka åter skulle hafwa flytt för Chineserne — så bekänner Rec., att den aldrig tycktes honom rätt trolig. Snarare tyckes den icke wara annat än ett historiskt koncept, för att kunna gifwa en enda orsak, åt de olika och på särskilda tider företagna händelser, hwilka af mångahanda andra grund, brist på utrymme, begår till äfwenentyr, och kanske framför allt af religiösa föreställningar och mythiska traditioner blifwit föransedda. Wisje är det åtminstone, att flera älderdomsmonumenter, HerwararSagan t. ex. bestämde antyda, att Hunerne ingalunda ingifwit Götternas en sådan panisk förfräckelse, under det att andra snarare tillkännogifwa ett wänligt än fientligt förhållande, Hunerna och Götternas emellan. Man läse t. ex. de gamla eddiska qwädens om Sigurd, Brynhilda och Gius

*) Jse Subm om Oden.

kungarne, hvilka ligga till grund för den ty-
ska Lied der Niebelungen, som åter wes-
derlägger Hr Gräbergs påstående, att les na-
tions orientales & septentrionales de l'Al-
lemagne qui ne voulurent point faire cau-
se commune avec les Huns, ni se melan-
ger avec eux, n'eurent aucune communi-
cation avec les Goths ou Germaines me-
ridionaux, tant que durèrent les courses
des Huns (sid. 368). — Men dessa äro icke
de enda belysningspunkterna i denna ofhand-
ling. Sid. 381 säger Hr Gräberg: En ef-
fet il ne resulte d'aucune tradition, ni d'hi-
stoire qu'il (Odin) soit arrivé dans la Scan-
dinavie avec des femmes, des enfans,
& des biens de fortune, men, som bekant
är, namngifwer Sturleson, i Heimskringla,
qwinnor, hvilka äro sålde Afarne till Sverige.
Nec. behöfwer blott påminna om berättelsen
om Gefion, hvilken bestämdt vederlägger vår
Auktors, sid. 388, uttråde förmodan, att Ge-
fion skulle vara Gylfis dotter. — Hwaris
från Hr Gräberg så skett så i memo, att före
Aarnes ankomst till Scandinaviska halvön, den
war bebodd af några söga friggiska folkstäm-
mar, kallade Guter, Svioner och Sitoner,
skulle vara intressant att erfara; men ännu
mera att lära känna, huru det för honom
blifwit bekant, att dessa Scandinaviska Abori-
genes haft twenne årliga fester, den ena hel-
gad åt Thor och den andra åt Difa (s. 385).
Att Thor är en Asa-Gud torde ej kunna ne-
kas; sålän det är bekant, att några hån-
forskere gifvat, det han blifwit i Norden dyr-
kad före Odins ankomst; och hwad Difa an-
går, eller rättare Dis, så betydde derita ord
Gudinna i allmänhet, hvilken benämning,
καὶ θεῶν, tillägges Odins Gemäl, Frig-
ga, Göya eller Hlodynia, Jordens represen-
tant. Men att hon högtidligen dyrkades,

helst i Sverige, före än Yngve Frey flyttat
residence till Upsala, derom gifwa våra ur-
kunder sika liten upplysning, som om det tyk-
bara afgudatemplet, hvilket, enligt Jöf. sid.
384, skulle hafwa varit upprättadt i Sigtu-
na. — Efter dessa små originaliteter i detalj-
jerna torde Hr Gräberg behöfwa, för att
winna förtroende åt sin, sid. 394 uttråde
sats, att Odin först år 479 eiter Kristus,
skulle hafwa upprättadt i Jutland, några nya
och starkare bewis än dem han anför. Att
hans genealogiska stäl icke äro tillförlitliga,
följer af Hr JustitieRådet Marks von Wyr-
tenbergs anmärkning: „redan Herodotus an-
ser 3 generasjoner utgåra ungefär 100 år,
och dermed inträffa de mästa Genealogier jag
haft tillfälle att genomse för de senare och
såkra tider" (sid. 400); en anmärkning af vår
första genealogiske författare, som icke omtull-
stöds af dylika pathetiska utrop: Comment
peut-il entrer dans la tête d'un historien,
ou d'un homme quelconque doué d'un
peu de bon sens, de croire que dans la
Suède & le Danemark, ou la civilisation
était toujours peu avancée, la durée mo-
yenne des régnés pût approcher de qua-
rante années, chose sans exemple même
dans l'histoire des tems fabuleux de Ro-
me &c. (sid. 392). — Jöf. flutor sin af-
handling med några fromma önskingar. bland
hvilka det är en, att kommande hånforska-
re skulle akta sig för Schözers erudition. —
Sant är det, att Schözer begått många mis-
tag i afseende på den nordiska historien; men
deri hade hans erudition ingen skull, hvil-
ken, i och för sig sjelf, icke är att förakta,
och hvilken till och med icke skulle för Hr
Gräberg wara ogagnelig, i fall han will före-
fatta flere historiska undersökningar.

2. a) Grekernes Episka och Tragiska

Skaldekonst, sedd utur dess religiösa synpunkt. InträdesTal af Nils Fredrik Biersberg. Sid. 66—151. Då en grundligare utveckling af ästhetiska ämnen härills i vår litteratur varit något sällsynt, gör Rec. sig försäkrad, att ett närmare betraktande af denna sig genom skarpsinnighet och vidsträckt erudition urmärkande Afhandling, icke omvilligt skall upptagas. — Det är icke blott wana, utan snarare en ren nödvändighet, att i hvarje mera djup undersökning af Konstteorien, utgå från betraktandet af Grekernas sätt att försäro, emedan i historien af deras artistiska odling, ligger nedlagdt det wäsentliga af theorien. Hittills har den mest fränga och consequenta spekulation icke kunnat finna en beständare utveckling af Skaldekonstens nos urgång och förhållanden från och till hwarandra, än grekiska Skaldekonstens händer den framställa, i de på hwarandra följande tidevarf, under hvilka episk, lyrisk och dramatisk poesi uppblomsprade och mogna. Ingen nations händer uppvisa en så beständ helgjutenhet i tendens och smak, men derföre har också heller icke någon annan nations konst, alster ett så klassiskt mått, en så afgjord fulländning i sin art, som de grekiska. Förf. söker anledningen härtill i den grekiska bildningen, som, i fullt bemärkelse, war egen, själfständig och onaturlig (sid. 69). Den antog själf snart Skönhetens allmänna karakter: den blef själfständig, fri och enkel, lika länge skild från obestämdhet och fantastiskt öfwerdrift, som från sträfswandet för ett sinligheten eller förståndet betingadt ändamål (sid. 72). Ät grekiska bildningen tog denna karakter, dertill verkade förnämligast folkets högst lyckliga så lokala och klimatiska, som politiska läge (sid. 71), hwilket hos hwarje individuum framkallade, närde och gynnade detta medeltillstånd

mellan känsla och betraktelse, från hwilket den hela människans totalitet anslående Skönheten utgår (sid. 73). Deras hände det, att hos Grekerna „Skönheten kunde, under reflexionens tilltagande skärpa, bibehålla sitt herras wälde, utan att på den ena sidan antaga ett flert af iwerkliighet, som hon aldrig behöft ega, och utan att på den andra sönderflyta i den lustiga bild af ofinlig idealitet, som hennes ensald, men aldrig ännu i den fordomsfria ågon stegrat hennes värde (s. s.). — Deras af hände, att grekiska Sångmöns-blick helst, och med känbar förnjelse hwilade på yran af den synbara naturen, och gerna utgöt öfwer naturtingen sin egen anda, under det wäsentligt ifriga försöker, att, lifligt skildrande, sammanmåla werlden utom henne med den werld som inom henne lefde (sid. 82). Deras stutetigen, denna egna, originela karakter af klarhet, rikedom, bösighet och wälljud, som utmärker grekiska språket, hwilket, liksom det mer än något annat hade ursprungit, owillkorligt och själfständigt, ur en leende naturens omgifnings före, icke utgick från prosa till poesi, utan tvertom. I anledning hwaraf, anmärker öfwen träffande Förf.: Om hos andra nationer poesien med rätta kallats ett hundet tal i motsats mot prosan, såsom det obundna; hwem skulle ej tro, med fullkomligare kännedom af grekiska Språkets utveckling, att en omvänd benämning, i detta, snarare borde gifwas tallets motsatta arter; att regeln, ärminstone med medwetande of sig själf, wore för prosan, och feiheten, ärminstone såsom intet hand kännande, utom hwad den ålägger sig själf, wäsentligt tillhörde det lefwande poetiska språket; ty dessa båda tallets arter hafwa icke blott såsom arter strängare här än på något ställe varit hwarandra motsatta, utan de kunna ännu öfwen i historiska

afseende, såsom Epiker, för granstaven skarpt
"Arstiljas" (sid. 77).

Äf detta förhållande utser man lättel-
gen det uråldsta Skaldeslaget, om man kan
kalla det en konstart, som så konstlöst, så
utan ansträngning och så naturligt, som om
det ej annorlunda kunnat vara, omedelbart-
gen och owillkorligen framträdde. Det kallades
också helt enkelt Epos, ord, tal, och var en
gemensam gåfwa för hela nationen, målet för
dess stolthet, föreningshandet för den och så-
lan till dess kultur. Det är också gifwet,
att för att lära känna grekiska poesien i sin
helhet, måste man börja sin undersökning med
Epos, och den som vill lära känna grekiska
poesien i sin fullkomning, måste egna sin be-
raktelse åt dess Tragedi. Det är också dessa
båda Skaldearter, som wår Auktor walt till
föremål för sin ofhandling. Dock icke för att
utdömande framställa deras egenheter och
förhållanden till hwarandra, utan egentligen
blott seende dem från en enda sida, neml.:
från deras samband med de grekiska religiösa
föreställningarna. — Det är bekant, att dessa
delade sig i twenne classer: de epoteriska, eller
de af folktron uppfattade Mytherna och de
esoteriska, hwilka lefde i mysteriernas dunkel,
och eldade de senare Philosopherne till deras
metaphysiska och ontologiska spekulationer. Ett
närmare utvecklande af hwad Epiken verkligen
är, lärer snart hwilkendera af dessa classer den
skulle tillägna sig. Dotter af en ännu icke fullt
uppvaknad konstreflexion, måste denna sköna
akta, sinligt inskränkt, men i sitt wäsende
obegränsade Skaldeart (sid. 100) egentligen på-
kalla en lugn och lifsom fördröjd beskådning;
ty det nyf waknade människosinnet wänder om-
ka utåt, söker den blott wid de yttre ringen,
och först sedan den af dem blifwit fullt till-
fredsställd, wänder den sig åt den inre. Ders

af måste abstrahera följa, att grekiska poe-
siens allmänaste egenskaper: dess objektivitet
och dess lugna ton (sid. 92) kraftigast och syn-
barast i Epiken skulle framträda. Men då
den idealitet, som är ett absolut nödwändigt
beting för en hwar framställning, som skall
wara poetisk (se sid. 94), under sådana för-
hållanden, icke kunde i Skaldens eget inre
uppsäckas, och i den närwarande omgifwande
werkligheten icke war att fana, utspanades
den, der den lättast och mest sinligen fram-
springande förebedde sig, nemligen i en förs-
fluten kraftig hjelteperiod (sid. 96). Den
blef således med ett ord, en nationel Saga,
som, ehuru fri och idealisk den war, i helhet
ten af sin bildning, med historisk noggrannhet
förfar i afseende på äfwen den minsta detalj
(sid. 100). Den omfattade, i denna egen-
skap, en ledja af händelser, utan att de af
något enskildt begrepp, någon förefatt affigt
beständes (sid. 107, 108) eller annorlunda
än sinligt begränsades, enligt Aristoteles (Poet.
Cap. XXIII), af nödwändigheten att wara
öfwerfädelig. Man kunde dersföre säga, att
likom Tragedien är utförandet af en fluten
tanke, är Epos framställningen af en fluten
werld (sid. 103*). Men „ingen tanke bes-
tämde, ingen känsla förde, inter begrepp
måtte detta hela: det utvecklade sig efter fria
lagar, och måste i samma fria utveckling åter-
gifwas. Dersföre wisar det sig och för äffä-
daren i alla sina delar, såsom tillfälligt: ty
wårt ändliga begrepp uppfattar ingenting så-
som nödwändigt, hwars grund och orsak tan-
ken icke bestämde omslutar (s. s.)” — Men

*) Detta anade äfwen Aristoteles, då han i af-
seende på Epikens fabel, uttrar sig: δυνα-
σθαι γὰρ δὲ συνορατοῦ τῆν ἀρχὴν καὶ
τὸ τέλος, Poet. Cap. XXIV.

då det tillfälliga, enligt sin natur, är negativt och en värld af bara negativiteter genast skulle sönderfalla, måste Epiken, för att finna hållning och konsistens, söka sig en positiv sida, och denna gaf redan hjeltesagan, af sig själf, i de ursprungliga Mytterna (sid. 78, se s. 104). Den missförstådda och genmlade revelation, som i traditionen uppfattad, måste ligga till grund för hvarje Mythologi, antog tidigt och mer än på något annat ställe, i Grekland, historisk individualitet, så att de fantastiska tänkta naturkrafterna personificerade sig i de grekiska hjelteslagtenas stamsfäder. Deras förklarar — i förbigående sagde — den genealogiska tendens, som utmärker den äldsta grekiska Mythographien och det påhånomen, att ohomeriska Kristeian urartade till hesiodisk Theogoni, till hvilken en Herogoni nödvändigt slutar sig. Men detta visjar också att Mythologien måste vara grundwalen för Grekernes hela poesi. Men den klara riktigt träffande instinkt, som omedvetet fullgör hvad regeln fordrar, och hvilken ingen nation till den grad innehafte, som Grekerne, fattade snart hvad bruk af detta förhållande kunde göras. „Ty — säger vår Auktor — genom ingen konst blir den menliga handlingen episk, utan att uppflyttas i en högre världsordning: och förgäwes uppflyttas den, om den ej i detta nya hemvist med det stråmmande sällskap, hvari den råkar, stämmer till förrrolighet“ (sid. 106). Och lätt var detta att verkställa, med ett Gudsystem, som för fantasien framställde det vändliga såsom siffte reale och mångfaldigt: det Gudarne kunde verka på människan utan att kufva det själfbestående i hennes vilja: der de dödlige själfwe kände inslytanden af de dödlige, med hvilka de satte sig i förbindelse, med ett ord, der Gudarne ej voro

högre upplyste öfver människorna, än Olympen är det öfver Jordan (s. III). — Det är dock häraf naturligt, att inga andra religiösa föreställningar — om också några andra då existerade — af Epiken kunde användas än de exoteriska, hvilkas båda elementer, det historiska och det symboliska, det just war skalbeartens natur att sammansmälta (s. 74). Det är dock naturligt, att öfver så beskafade Gudar, hvilka snarare föranlåta än besälla, (sid. 112), handlande ungefär efter nyck, obundne af de för människorna gällande fysiska och moraliska lagar, måste man, på det att icke det uttänka systemet i sig själf skulle sönderfalla, tänka sig en högre makt under hvilken öfven Gudarne måste böja sin fria vilja; och denna makt war Ödet, hvilket intet folkslag så hårdt, så strängt och så oblidkelt tänkte sig som Grekerne. Dock framträder det ej så skarpt i den äldsta och genuinaste produkt af grekisk Epik wi äga, enligt Jean Pauls ord, såsom den allmänna världsandans; det hela upprätthållande bestämmelser utan att dock coincidera med det förädlade begreppet: försyn. Snarare skulle wi kunna kalla detta begrepp, i det sticket som det hos Homer framträder, för stickelse: ett ögonblickligt af yttre omständigheter föränlede förutsbestämmande. Så bestämmes Zevs' vilja, i anseende till Grekerne och Trojanerne, af den wigtigstäl, på hvilken han väger deras öden (Ilias, VIII. 69—74), och så framträder icke någon af Ödets Gudamakter, i någon episk framställning, med en sådan ryss sig, alla sinnen skakande sublimitet; som t. ex. Eumeniderna hos Aischylos, då de under försärligt snarkande, sofwa i det delfhiska templet. Men länge blehöll Ödet, i föreställningen denna lugna, djupa stillhet; med en närmare utveckling af grekiska kulturens ha-

rakter antog det mera strånghet och skärpa, först i egenkap af ett individuelt rigtadt ändamål (sid. 114), såsom det redan i Odysseen antyder sig, men ännu synbarare framträder det i de hesiodiska qväderna (man erinre dikten om Kronos m. fl.) och i den cykliska Herakleian, så widt man om den näst sår dömma, efter de berättelser som Dytichograspherne om Herakles berättat. Och härifrån öfvergick man lätt att föreställa sig Öder, såsom en makt, beständigt i harnest mot det fria ändamålet, stridande för bibehållandet af sitt

wälde öfwer werlden och öfverfontige mot allt det som wille uppstråfwa öfwer det mäkt, som för det helas jemnwigigt war beräknadt. Så framträder Öder, i all sin kraft, i grekiska Tragedien, bildad och fullkomnad i Athen, der man kan säga att ett dylikt begrepp ingår i Statsförfattningen, hwilken till och med äskade en wis, med jemlikheten af det hela förenlig, mätta af förtjenst om fäderneslandet.

(Forts. följer.)

S m å r r e S k r i f t e r .

Toffel-Taktiken, eller Konsten att underkufwa män. Föreläsning för fruntimmer, af L. H. Friedrich. Öfversättning. Sthm, Strinneholm, 1816. 28 sid. 8:0.

Skall denne författares så kallade satiriska skrifter icke sakna läsare, så hewisar det, att det gifwes en allmänhet, som finner nöje af böcker, i hvilka hwarken minsta utile eller minsta dulce står att hämta. Redan hellska titeln ger tillkänna, att man här ej må wänta annat än ett högt trivialt Thema: och utfrändet, i en temliken platt ironisk ton, swarar fullkomligt deremot. Förf. wisar först historiskt att toffeln, och icke läppen, som några pittills påstått, regerar werlden, sedermera meddelar han de sbona ättilliga anwändningar, för att sakare grunda denna souweränitet. Och dessa anwändningar bestå i tårar, böner, dånningar, conwulsioner m. m. Med ett ord: det hela är ett sansta tråkigt skämt, och den fjerdedels timma man anwänder på dessa blads genomläsning, är en helt och hållet förlorad tid.

Abèle och d'Albigny, af Vigault le Brun. Öfversättning. Stockholm, Gadelius, 1816. 100 sid. 8:0.

Närmarande skrift utmärker sig ej genom samma behag och lätta skrifart, som den roman af samma författare, hwilken wi icke länge sedan i dessa blad anmälte. Också finner man här alla ingredienser, som höra till en fransk känslfull roman: en wärnlös och förtwifladt kytt flicka, en dm och trogen Celadon, en förförare, en devote, en lismande munk, en hård tante eller onkel, en trogen tjenare eller tjänarinna o. s. w. Här träffar man också en annan karakter (Montfort), som gör anspråk på att wara humorist, men skiljer sig ej mycket från flera bon-hommes i wanliga sammanlesnaden, hwilka göra profektion af att wara lustiga. Osannolikheter har debutom denne bok ättilliga, och dit hör framförallt tantens öfvergång från den mest otroliga fromhet till den mest otroliga grad af lättfinnighet.

Årtelste: Sid. 686, r. 9 ~~1000~~, lds: 'sala.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 46.

Lördagen den 16 November

1816.

R e c e n s i o n e r:

Kongl. Witterhets-, Historie och Antiquitets-
Academiens Handlingar. Tionde Delen.

Sthm, Nordström, 1816. 439 sid. 8:o.
(Fortsäkt. fr. N:o 45.)

Men det strånga begreppet om Öde kunde icke uppkomma, förrän föreställningen blifwit klar om frihet, såsom dess motsats. Denna föreställning utvecklades först genom monarchismens affkaffande öfver hela Hellas, och genomtänktes och begrundades sedan af deras Philosopher. Derefter uppträda de båda begreppen mot hwarannan i öppen strid i Tragedien, hwilken skalbeart på samma sätt är culminations-punkten för Greckernes poesi, som Platonismen är det i anseende till deras filosofi. — Men äfwen i denna, enligt sin natur pathetiska art, framträder grekiska poesiens allmänna wäsende: fullständig objektivitet och urår-rättning. Ödet ligger icke, i grekiska Tragedien, som i den moderna, liksom en lönlige fördrånande gnista inom hjertens eget bröst, utan träder djerst emot ho-

nom, såsom yttre makt, till öppen strid. Ders före war „i hjertens person friheten idealiserad, såsom fulländad kraft, oberoende af yttre tillfälligheter, stor och förträfflig på samma gång: ty storhet i själen, utan renhet i krafternas inre sifting fredar ej den uppgående känslan från faran af inre upplösning: inre förträfflighet åter utan själesstorhet och omfattande handling, wäcker intet tragiskt deltagande“ (sid. 121). — Men det oakade blef — till följe af grekiska poesiens allmänna karakter — den tragiska frihetens frens lika litet inskränkt inom den moraliska som den fria och concentrerade wiljesförmågans energi, hwilken till strid mot ödet uppträder erfordrar någon i detalj gående karakterteckning (s. 123). Ty Ödet är intet annat än det reala i tingens wäsende, som uppträder till strid med ett meniskt individuum, hwilket reala icke utan frihet kan äga rum (s. 127). I wist afseende är således friheten bunden wid individuum, och måste med detsamma undergå, emedan den är beringet för dess individuella realitet, men i annat afseende, såsom warande grund för realiteten,

är den med den icke identisk, utan måste wara högre än den och kan således af ingen nöd- wändighet lida någon infränkning. Denna frihetens och ödets kamp, måste derföre upp- lösa sig med dessa båda motsatsers försönning, och således åstadkomma den fruktans och med- lidandets rening, som Aristoteles säger wara Tragediens wäsende (se s. 136). Men den- na försönning tillwägabringas ontningen derige- nom att friheten gör sig lös från möjligheten af individuell riktning, i det att hjälten går under såsom individuum, för att genombrin- wa det fria i sin affigt, eller också att Ödet sjelft hyllar friheten och upptager den i en högre werldsordning. Deraf följer, först, att det ingalunda är wäsentligt, att Hadespelets utgång är olycklig (s. 128); sedan att, twert- emot hvad wår Auktor (sid. 104) tycks wil- ja antyda, äfwen det underbara i Tragedien kan ega rum, och att Gudar der ganska wäl, såsom Herakles i Philoktetes! af Sophokles eller Athene i Eumeniderna af Aeschylus, kunna uppträda, för att såsom det mildrade ödets representanter förklarande tillwägabringa försönningen. Men deremot är det alldeles nöd- wändigt, att den tragiska hjälten måste lida (s. 133), emedan hans handling, d. å. akten af hans frihet, inträder i konflikt med händels- sen, medlet genom hvilket Ödet gör sin makt gällande. Detta utgör egentligen den tragi- ska Katastrofen, som också gör en förre enhet i Tragedien nödwändig än i den Episka dikten (s. 130). — Och så förhålla sig dessa båda Pals- bestag till hwarandra att tillfälligheten be- herrskar Epiken, och gör händelsen till des- hufwudhemta, för hwars vidare utveckling handlingen endast är ett underordnade medel; då åter Ödet herrskar i Tragedien, motsträ- wande den fria handlingen — hwars fulla utveckling här är det wäsentliga — genom

händelserna (s. s.). Och på detta sätt sedda, kan man säga med Humboldt: att Epiken går ut på att lära oss njuta lifwet: Tragedien åter, att lära oss umbära det.

Genom detta uppkällande af hufwudmo- menterna i denna högst sakrika afhandling, kan läsaren hämta en föreställning om huru mycket han af densamma kan hafwa att lära, och med hvilken skarp och säker blick Görf. genomskådat sitt ämne. Hvad blott en Nec- wib denna skrift kan hafwa att anmärka, är att språket icke fullkomligt lånat sig för uttryckandet af Görf:s finrika och djupa ton- far. Stilen är någonsång wört, ofvars- tang; man tröffar här och der å:killiga owan- liga ord och uttryck, en och annan oflert och ofwenskt byggd period, hwars mening man sundom endast dunkelt kan gissa.

b) IntrådesTal, uppläst d. 10 De- cember 1811 och insändt af Matthias Norberg (sid. 152—197). Så afhandlin- gar böra wäcka ett så stort intresse som den närwarande, i hvilken den store orientalfke kännaren utdragit och ofwiersakt ur Raschid Efendis turkiske historia, en mängd högst wigtiga underrättelser rörande Kon. Carl XII:s wistande i Turkiet. De måla icke allenast, på det mest förwånande sätt, det wacklands och principlösa system, som alltid beherrskat den turkiska regeringen, utan bewisa äfwen att det icke war för en blott nycks skull, som den swenske hjälten så länge qwardröjde i Tur- kiet. Twertom röjes owederdägligen, huru han tid efter annan gäckades med — efter ut- seendet — de mest grundade och rimliga förs- hoppningar, att genom detta dröjsmål winna beröpliga fördelar för sitt rike. Deremot, så snart han hunnit blifwa fullt ofwerrygad om, huru säga den ottomaniska ministeren, om- wärd af Ulmas och seraljintriger, någonsin

var i stånd att fatta sin egen förbel eller kraftigt handla i öfverensstämmelse med den, begaf han sig genast ifrån detta rike. Den entusiastin, som underfundom hos den musikaliska historieförifaren frambröter för Carl XII, skall också, i sin mån, bidraga att skrifa denna uppsas svenska läsares uppmärksamhet.

I alltförst hånseende är den ej mindre märkvärdig; ty aldrig har wäl den så kallade stille coupé blifwit drifwen till en sådan höjd. Man torde wilja här finna en imitation af Tacitus; och sant är det, att han uttrycker sig i korta perioder. Men hos den romerske auktorn ligger en nått, djup och gedigen tanke, fullt begränsad, inom hvarje period, och gör detta couperade skrifsätt nästan nödwändig. I närvarande skrift äro icke sållan punkterna sågade endast för deras egen skull, eller för att gifwa ett yttre sken af korthet, utan inre nödwändighet. S. ex.: sid. 153, „Mitt förstånd framhåres. Men med hopp och fruktan: likwäl det förra större, än den senare. Detta är icke något witterhetsstycke. Sol i uttrycken anses af liten betydelse. Meningen allena pröfwes. Jag får tänka, att jag om den rätta icke mistagit mig. Längre föroral till min ursäkt blir alltså öfverflödigt. Ut höra min Turl tala, är det som widare är stundas.“ — Sid. 163. „Så twetydig war denne förstes pållning i frammande land. Desto större blef hans omtänka, huru han, utan att förmycket äfwenyra, skulle kunna uppnå sitt eget. Derom hölls råd. Men beslut kunde ej fattas. Niket angreps eller hotades af fiender på alla sidor. Ut undgå dem, anlågs möjligt för egen person. Hvar förr äfwen det rykret gick ur, att så skulle ske“ etc. — Fördrifigt misstänker ej Nec. den lyckliga skrift, som utmärkt så många af den

ne store Philologs äldre, öfynnerhet latiniska skrifter.

c) Inträdes-Tal, den 21 Jan. 1812 af Anders Blad, Med. Doctor (sid. 207 — 224). Om några Jordfynd, som man nyligen har gjort i Sverige. Skriften vittnar om widsträckt antiqvarisk lärdom, och skarpsinnighet wid Monumenters förklarande. Så, med anledning af hwad som i Ynglinga Sagans 15 Cap. berättas, gifwar för. att de märkvärdiga Katakomber, dem man för några år sedan på Arewalla hed upptäckte och förstodt, varit Odins graf, eller hans så kallade Järteygda Wåning *) (sid. 209). Det infästet, att lifen här funnos hela och oförbrända, som antyder ett förordinskt begrafningsfält, söker för. att hafwa genom den anmärkningen, att urkunderna icke beståmde förwåla, det Odin blifwit bränd. (sid. 210). Dock anmärker Sturleson uttryckligen, att bränn-åldern med Odin tog sin början, och i det fallet, låter det besynnerligt, att den som införde ett allmänt bruk, icke sjelf underkastat sig detsamma. Dock mera godtycklig tyckes den satsen wara, att Niords hög skulle wara belägen wid Mosersberg, i fordna dagar kalladt Norslunda (sid. 213). — Af den omständigheten, att i en grafurna — år 1806 funnen wid Seersjö i Småland — legat ätt Medailloner tecknade med kors, will för. draga den slutsatsen, att korstecknet äfwen hos oss, under hedendomen varit i helgd (sid. 214). Nec. will icke neka detta förhållande, men icke synes det honom, som om det af

*) Dessa Monumenter som först blefwo beskifna i Götteborgska Wet. och Witterb. Sällskap. Handlingar hafwa sedan af Hr Walte-Brun i Paris blifwit beskifna i Annales des Voyages, med bifogade afritningar meddelade af Hr Arende.

denna omsändlighet blefwe bewist. För att der skulle kunna ske, måste det först styrkas, att dessa medaljer verkligen af en hednisk swenskt blifwit präglade, och att de icke, som wäl torde vara sannolikast, blifwit hämtade från några christna folkslag, antingen genom plundring eller köpskap wundne. — I anledning af ett par constantinopolitanska mynt, fundne i jorden på Björks wid Mälaren (sid. 216), kommer Förf. att widrösa den af flere förswarade och af ungefärligen lika många bestridda gissningen, att detta Björk warit samma civitas Birchenfis eller Birca som af Adamus Bremenfis och andre omtalas. Wid några stäl som Förf. andrager för att styrka detta påstående, anhåller Rec. att så gära några anmärkingar. Det första inkastet wår Auktor upptager är följ. „Att uti den Björkdavänt, som Birger Jarl något tillöft gaf åt Stockholm år 1254, och Sadorpff sedermera utgaf, Stockholm finnes utmärkt men ej nämnd. Härpå swarar han: „Detta finner jag bewisa på sin höjd: att namnet Stockholm förbemälda är ej warit kändt och brukadt“ (sid. 219) etc. Men wi äga bewis på, att wid denna tiden namnet Stockholm, till och med utom Swertige, warit kändt och brukadt. I ett gammalt tyskt poem Lobengrin kalladt, hwilket Ödres nyligen gjort bekant, och som är författadt under första hälften af 1200-talet — förmlände en del af Skaldeurneret på Wartburg år 1207 — läsa wi om en Friedric von tellearmundt, som zu Stocholm selug den Wurm von swedenlanden. Det är wäl sant, att denna stros icke läres i alla Mfeter förekomma, men Språkets enahanda karakter, Skaplynn och stafsning, wisar påtagligen att den är lika så gammal som det öfriga poemet. — Sante inwändningen som

upptages „Att Constantinopel blifwit kallad Stambol, och Peking Cambala“ är troligen hämtad ur Schönströms Anledning till Swenska Historiens Förbättrande — som nyligen af trycket blifwit utgifwen. — Der förekommer neml. denna anmärkning, men icke, som Hr B. säger, (sid. 221) för att „wisa att Sigtuna och Björk warit samma Stad“ — ty det är med troligen starka stäl (brut bewisadt — utan för att gifwa exempel på, att en och samma stad ganska wäl, hos samtida Auktorer kan under olika benämningar förekomma. Rec. måste också för sin del bekänna, att han tycker det wara stark anledning att sluta, det Björk eller Bjärke, i gamla språket, betydte stad i allmänhet, deraf neml. att icke allenast den äldsta swenska, utan äfwen den äldsta norska stadslagen blifwit kallad Bjärkövarret *) samt deraf, att de Kråmare, som ännu wid Gustaf 1:s tid kringfor i Norrland, kallades Birkekarlar, d. å. Råpsodsmän.

b) Inträdades Tal den 26 Jan. 1813, af Pebr. Fabian Nuriwillius (sid. 327—366); Bewis att De Gamles Skrifter, deras Språk och Konststycken äga ett värde, som äfwen under alla möjliga framsteg i de nyares Cultur, måste blifwa oföränderligt. — Närwarande afhandling, författad i en jemn, wärdad och ostast behaglig stil, vittnar om en ädel wärdnad för den elassiska älderdomens måfärd, med hwilka Förf. öfwerollt wisar sig ganska förtrolig; utan att dock å andra sidan på de nyares bekostnad orättwist upphöja antiken. De wärdigheter Förf. uppdrager, som förnämli-

*) Härwid kan rådföras Coder No 15 af Kal. Bibliothekets i Stockholm samling af Norska Lagböcker.

gast höra wäcka Åhågan för studium af den grekiska och romerska literaturen, äro följande: 1) Deras Ålder. 2) Antikens rika förvård af föremål, som äro högst tjenliga att wäcka både nöje och förundran, genom deras ifrån senare tidens tänke och lefnadsfätt i så mycket stiljaktiga utseende. 3) De Gamles Skrifter innehålla underättelser och bewittna händelser, som icke mindre i hänseende till den allmänna Historien, än Historien om menniskan sårskildt, äro wigtige. — 4) De inbördes förswara och förklara hwarandra. — 5) De lemna oss en öfwerstigt af menniskoskilletes sträfswande till en högre sällskomlighet. — 6) De grunda sig på naturen och sanningen. — 7) De bidraga att rikta de lefwande Språken med nya ord och wändningar, så snart någon förskäfer att öfwerfatta dem. — — Nec. will icke neka någontida af dessa skäl sitt värde, men det tyckes honom, att för att fullständigt beswara denna fråga, hade det icke varit öfwerflödigt att ingå i en skarp karakteristik af de Gamles konstbildning, och att isynnerhet bestämde uppdraga gränslinien mellan den elohiska och romantiska werlden; wisa, att den förres konstskaber utmärka sig af plastisk realitet, de senares af musikalisk, eller om man så will, pietosisk idealitet; att deras på wist sätt ensidiga beskaffenhet dock hwar för sig är nödwändig för att bereda en allsidig kultur; och att hwaradadera af dessa ålders bemiddanden i konstwerlden skapat fördelar, som å andra sidan måst uppoffras. Men för att utveckla dessa och andra åsikter, hade kånhända denna ofhandling wixit till en widd, som med gränserna af ett Tal icke varit förenlig.

(Slutet följer.)

Praktisk Lärobok i Tyska Språket (:) med Cit. Öfningar, af Carl Heinrich Schm, Marquard, 1817. 142 sid. 8:0.

Förf. yttrar sig i Företaler, att „bland alla lefwande europeiska språk tyckan otwifvelaktigt är det swåraste“ — ett wiserligen förbyggaren säga redstående omödmie —, och att det således wäl lönade wödan att behandla detta språks Grammatik „ein wenig ernsthafter, und sie weniger auf die leichte Nachsel zu nehmen, als gewöhnlich zu geschähen pflegt. Das es aber auch zweckwidrig ist, immer am Alten zu kleben, und zu glauben, eine durch Gebrauch verführte Sprachlehre müsse, nach einer umgekehrten Maxime der philosophirenden Welt, trotz den unaufhaltsamen Veränderungen der Sprache selbst, unbedingt den Vorzug vor jeder neuern zu behalten, oder sie wohl gar gänzlich verdrängen, wird noch weniger jemand leugnen können.“

I anledning af dessa yttranden hade Nec. här wäntat en ny åsigt, en helt och hållet originel behandling af tyska grammatiken. Men man träffar intendera. Förf. har följande samma plan som ligger till grund för alla våra wänliga språkläror. Den enda egentliga stiljaktighet Nec. sunnit, är att Förf. här utestutit orthographien, och afdelat syntaxen under hwarje så kallad språkdal eller pars orationis. Förf:s skäl till borttagandet af läran om orthographien — „weil man sie selten oder gar nicht lieft“ — synes oss icke mycket gånland; ifall en författare ger goda anwisingar och läsaren ej derom behjmrar sig, så blir sådant aldrig den förres fel. I afseende på syntaxen tror Nec. för sin del, att den första språkundervisningen berda begynna med en allmän Grammatik, gällande för alla språk. En sådan skrift, enkelt men methodiskt afwisa

i fortset utarbetad, selas ännu vår Kol-literatur, oaktadt de mer och mindre lyckliga försök man hittills i denna väg utgifwit. I alla fall kan den, som känner latinska grammatiken, berisfrån abstrahera temligt universelt gällande principer. Om nu hvarje språklärare, som skrifer läroböcker för särskilda språk, toge för sigjorde, att hans läsare wore kunnige i denna allmänna grammatik, så skulle mycken onödig widlöftighet besparas; och wille alla Förf., som utgäfwit elementar-böcker, förena sig att följa samma plan, så skulle troligtwis undervisningen oändligen lättas. Ty så länge man ej har för afsigt att behandla ett ämne filosofiskt, — och en sådan afsigt kan swäriligen ingå wid första undervisningen — så länge bör man bemöda sig att gifwa sitt ämne mechanisk lärtid, eller tabellarisk form.

Om Nec. således skulle beskrifwit tyska Alphabeter, så skulle han ej som Förf. uppräkna alla bokstäfverne, utan endast anförat dem, som det äger egna eller t. ex. skiljaktiga från Swenskan — och dessa äro: ch, h, k. Men han skulle ej deribland som Förf. räknat ff, st, sch, hvilka äro två bokstäfver på samma sätt som ff, ll, o. s. w. Men han skulle hafwa utredt skillnaden, såväl wid skrifningen som i uttalet, mellan ff och ff, helst dessa så ofta, äfwen i Tyskland, förbländas. Han skulle ej bekymrat sig om att säga, att a, i, o, w, ä läses som a, i, o, w, ä, ty gossen faller ej gerna på den tanken, att de kunna ljuda annorlunda än i hans tungomål; ej heller war det nödwändigt att säga att y läses som i i drey, emedan det ej annorlunda kan läsas. Och på detta sätt skulle en ganska stor mängd regler och anvisningar förwinna såväl ur denna lärobok, som ur de flesta andra. Ty ju kortare en grammatik, ämnad för begynnare, kan skrifwas, ju

ju bättre är hon, enligt Nec:s öfvertygelse. Men derwid måste man förutläta kännedom och allwar hos läraren. Först i en senare cours bör språket på ett fullständigt och mera filosofiskt sätt behandlas: den första språkläran bör wara så skrifen, att den kan läras utantill. Ett par tabeller Conjugationer och Declinationer och dertill högst ett ark regler; måtte man ej deraf kunde lära mer, än af tjocka volumer, hwilkas Förf. förbländade läraren och lärjungen. Ty alla widlöftigare exempel, all användning, alla stilsfningar ware lärarens ensak — må äfwen han icke sakna anvisningar, men må man rätt fränstilla olifartade ämnen! I allmänhet borde våra lexica wara rikhaltigare; men våra elementar-grammatikor mindre stofsatta sig med undantag, anomalier och dettaljer!

Man må tänka om denna äsigt — hwilken Nec. blott utger såsom sin individuella — huru man behagar, så torde man i alla fall öfwerensstämma med Nec., att erkänna nu anmärka Lärobok så bruktbar, som någon annan wi förut äga på vårt språk. Förf. har bemödat sig om tydlighet, enkelhet och lärifattlighet, och då han sjelf är en infödd, som såväl genom en förut (år 1809) utgifwen Grammatik, som genom ett senare Lexicon, wisat att han studerat sitt språk, äro wäl här några originaliteter och misstag så mycket mindre att förmoda. Blott såsom högst flygtiga inkast will Nec. nämna, att Körper ej behöfver nämnas såsom exempel på de ord, der E uttalas som K, emedan numera detta ord alltid skrifwes med K; ej heller har Nec. hört någon infödd Tysk uttala orden Lied, Glied som lit, glit, såsom Förf. sid. 8 föreskrifwer. Snarare skulle twiswel kunna uppstå, om huruvida Hr. H., såsom utländning, är wärd

språk fullt mäktig, hwilket är af så mycket mera wigt, som i en lärobok alla språkfel med fördubblad uppmärksamhet måste undwiskas. I allmänhet måste äfwen det wittord lemnas. Hr H., att han winlogt sig om att med noggrannhet och renhet skrifa det tungomål, som är hans nya läroreslände. Derifrån gåra blott nedanstående uttryck sällsynta undantag; sid. II råder för tal; sid. 138 Dyrkan på lifsmedel i st. f. Regning; sid. 142 Brudskatt af 100,000 Rd; hwilket råttare heter hemgift; samt sid. 140 roga för roa. — Hela den period, hwari detta senare ord befinnet sig, är desutom ofwenskt och origtig: „En Procurator ifrån Paris, som befann sig på landet år 1794, fick det infall (er), att roga sig på domarens bekostnad på den orten, som (orten? bekostnaden? eller domaren?) war en skoffikare.“ — På samma sida . . . „i träffningen wid Rößoch, hwarest Förste(n) af Hildenburg. . . förswarade sig mot Preussare“ (Preussarne) . . . o. s. w.

Sedan Rec. flutat närwarande uppsats, ser hon i Tidningarna anmald en ny upplaga af denna Språklära. Rec. hoppas att de små origtigheter, som här blifwit anmärka, äfwen som de, som kunnat undfalla Rec:s uppmärksamhet, i denna senare upplaga blifwit rättade.

Verldshistoria för Läsare af alla Stånd; af J. A. C. Löhr. Öfversättning af Carl Eric Kademine. Förra Bandet. Stockholm, Nordström, 1816. 471 sid. 8:o.

Nedan titeln gifwer tillkänna, att man här icke får wänta sig ett fritt, ointresserat hi-

storiskt konstverk, der händelserna för deras egen skull uppfattas i ett djupt poetiskt-philosophiskt sinne, och återspeglas i en fulländad framställning. Detta verk är författadt för ett mera betingadt ändamål, och såsom sådant betraktadt, wiserligen ganska godt. Rec. fruktar icke att blifwa jäfwad, då hon anmärker denna bok, som ganska tjenlig till förberedelse till en examen i historien; som ett repetitions Compendium, för att återhämta i minnet hufvudsumman af en äldre mera spridd historisk läsning, och på sin behöriga tid och local anordna de i minnet bewarade särskilda facta. I detta afseende har denna ett betydligt företräde för nästan alla historiska Handböcker på svenska, som äro Rec. bekanta. Dock will likwäl icke Rec. indraga Gr. Schwerts Grundlinier till Staternas historia, i denna jemförelse. Den djupa genialitet i anläggningen, den forsinighet i tendensen och den äfskädighet i utförandet, som utmärker detta arbete, har Hr Löhrs bok wiserligen icke. Men dess lyfte är ej heller egentligen detsamma, och i rikedom på detaljer och specialiteter, har den onekligen det företräde, som gör den i många fall lämplig att användas som en examensbok. Det förstas således, att denna rikedom på detaljer icke swårwar ut öfwer det som är nödigt, för att meddela kunskap om de ridders och länders kultur, religionsföreställningar, seder och skapslynte som författaren beskriver, eller för att wäcka ett närmare intresse för de personer, hwilka inem hwarje akt hafwa att spela någon röle. I detta afseende har Förf. och verkligen wetat att iaktaga ett berömligt lagom. Äfwen stilen är wäl afspassad för ändamålet; jemn och lugn, utan att swårwa ut i schematismer, målningar eller resonnementer.

Sedan Förf. i ett kort till hälften polemiskt Företal, tillkännagifvit hvad han med denna sin bok åsyftar, följer en Inledning (s. 1—9) som antyder Historiens föremål och omfång. Derest börjar han att meddela sakrika underrättelser om 1) Babylonier, Assyrier och Egyptier (s. 9—38). 2) Israëliter (sid. 38—48). 3) Phenicer (s. 49—55). 4) Perser (s. 56—80). 5) Greker (s. 81—171). 6) Macedonier (sid. 171—204). 7) Romare (sid. 204—332). — 8) Österländska Riket (s. 333—346). 9) Scantiska Riket (s. 346—362). 10) Det egentliga Tyskland eller Carolingerne (sid. 362—406). 11) Italien (sid. 407—422). 12) Schweizarne (sid. 423—429). — Tysklands Historia afbrytes i denna delen, just der Carl v:s bedrifter skulle börja att omtalas, således wid början af den egentligen nya tiden. Deremot har Förf. utsträckt Italienska staternas och Schweizarnes historia ända till våra dagar; förmodligen derföre, att de hade såga inflytande på Europas tillstånd under den period som Hr L. förefatt sig, att i sin senare del afhandla. Deremot har det icke för Rec. varit lika förtligt, hvarföre ej Förf., liksom han berättar Tysklands öden under medeltiden, här i denna del, ej också berättat de öfriga Staternas, Spaniens, Frankrikes, Englands m. fl. Ut dock Auktor här till hafte sina skal kan man sluta af dessa hans ord i Företalet sid. VI. „Må ingen illa upptaga det, att jag berättat, indelat och afdelat händelserna så — just så som de hafva tilldragit sig. Efter min tanke fick det ej ske annorlunda. — En tid var, då Historien skulle vara högtrefwande, råte högtrefwande! men man har

sansat sig mycket; jag tror, att man skall sansa sig ännu mera — jag har ej heller velat sönderklippa en enda tråd i tio eller tolf smärre bitar och ändar, och sedan sammanfnyta dessa ändar här och der med annorlunda sårgade trådar — wäfwen blir deraf för brokig; men jag sjelf, och de, för hvilka jag arbetar, tycka ej om de brokiga mönstren. Man låte mig således wäfwa i fred på mitt sätt. — Der wet jag äminstone, att med denna arbetsmethod ingalunda blott det egentligen universaliska och allmänna kommer i dagen, såsom många tyckas hafwa inbillat sig.“ — Den wink till tydning öfwer detta förforings sätt, som ligger i dessa orden, lärres således blifwa mera klart och tillfredsställande gifwen i senare delen; hwilken, utom den politiska historien, äfwen kommer att innes hålla den allmänna kyrkohistorien.

Hwad öfwersättningen angår, är den, såsom man af Hr Diabemine har rätt att wänta, utmärkt ren, säker och riktigt träffande. Endast mot en wiß här rådande ombyttighet i afseende på namnens rättfärdning, skulle Rec. kunna tro sig hafwa något att påminna.

Druckbarheten af denna svenska, jemförd med tyska originalupplagan har blifwit betydligt förökad genom ett här bifogadt fullständigt Register (sid. 430—471). Då man i de flesta nu för tiden utkommande svenska böcker måste sakna detta för begagnandet så högst wigtiga hjelpemedel, anser Rec. sig pligtig, att offentligen uttala den afkänning man är skyldig förläggaren, som bekostat tillägget af ett Register, hwilket, wid böcker af det slag som den närvarande, i dubbelt mått är gagneligt, ja! nästan oumgångeligt.

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

No 47.

Erbdagen den 23 November

1816.

R e c e n s i o n e r:

Kongl. Witterhets-, Historie och Antiquitets-
Academiens Handlingar. Tionde Delen.
Sjhm, Nordström, 1816. 439 sid. 8:o.

(Slut från No 46.)

3. a) Leswernes, Beskrifning öfwer
framledne Biskopen i Hernefands Stift
och Kommendören af Kgl Nordstj. Or-
den, Hr Dr Carl Gustaf Nordin; af G.
Adlerbeth, StatsRåd etc. Uppläst den 2
December 1812 (sid. 230—271). — Med
såkra måttdrag, i en jevn och wärdig stil
skilras här de afgjorde stora förtjenster, som
hade kunnat lemna Nordin ett rum bland
tidshvarfwets utmärkaste håndeforskare; om
ej en öfwerwälgande bådelse och lika stor ta-
lent hade så dragit honom till det prak-
tiska embetsmannalifwet, att det wid an-
dan af hans lif nästan alldeles undertryckte
hans literära verksamhet. Derifrån kom-
mer, att wi, i jämförelse med Nordins wid-
sträckt kunskaper och hans sällsyna lätt-
het att arbeta (och förtroendet dertill tor-

de förnämligast wällat, att så söga ord-
ning och blifwande wärde utmärka flere af
hans Biographier) äga af hans hand ett så
oberydligt antal skrifter och lärda verk. Rec.
skulle också wara böjd för att tro, det den
omständigheten, att Biskopp Nordin kommit
att egna större delen af sina dagar åt statsbor-
gerliga syfsätningar, och att större delen af
hans ungdom förfutit, inom politikens wack-
lande krets, föransedt den historiska skepsis,
hwilken drifwen ända till paradox, gjort ho-
nom temligen allmänt bekant. Arminstone
menar Rec., att denna förmodan låte skall
uppså hos hwarje uppmärksam läsare af den-
na Leswernesbeskrifning, hwilken i detta ögon-
blick bdr wara ännu mera intressant, då det
för swenska Historiographien så högst wigtiga
verk, som skrifskaffade Nordin ett närmare till-
räde till K. Gustaf III:s person, och till
hwilket den af Nordin utkastade plan med-
delas i en Not, s. 250—252, nu snart,
på nationell bekostnad framträder i dagsljuset.
Det lär icke undfalla någon, att Rec. menar
Samlingen af *Scriptores rerum suecicarum*
medii Aevi? — Denna Leswernesbeskrif-

ning är åtskilld af tvänne Bilager. Den rita (N. 255, 256) innehåller åtskilliga notiser om den wigtiga Nordiniska Wärfamlingen, som för ett par år sedan med Upsala Universitets Bibliothek blifwit förenad. — Den andra åter (sid. 257—271) består af ganska grundliga och wäl genomtänkta inkast emot det Nordiniska paradoxet om falskheten af de fleste grekiske och romerske Auktorenes arbeten*). Förf. hämtar dem dels från den öfwerensstämmelse, som råder emellan de gånghens byggnader, konstarbeten, medaljer och andra efter dem återstående metalliska eller stens monumenter, samt mellan deras skrifter: dels från den omständigheten, som Heeren isynnerhet tydligast wisat, att wi hafwa säkra notiser om, att de gamla klassiska skrifterna läses under hela Medeltiden. Till de bewis, som Frh. Adersbeth anför, torde det tillägas Nec. att foga några andra, som också i sin mån kånghända torde bidraga att wisa, det den besyffningen, att studium af den klassiska älderdomen, under medeltiden, war alldeles försummadt, är ingenting mindre än grundad. — I de Komedier, som författades af Nunna Proemitha (ödd 984) i klosteret Gandersheim, råfs sig så omiskänsliga och påtagliga spår af imitation efter Terentius, att hennes bekantskap med denne Auktor icke kan betwiflas. — Mellan år 1180 och 1207, lefde en schraabiff Kald, wid namn Heinrich von Beldick, som lemnat efter sig en rimmad parasfras af Aeneiden, till hwilket arbete han nyttjade som förebild en äldre fransk bearbetning af

*) I Tyskland har nyligen uppkätt en ny förswarare af de Nordiniska paradoxerna. Hans namn är Müller och hans werk heter: Die in Anseht der Geschichte. Den är recenserad i innewarande årsång af Heidelb. Jahrbücher d. Literatur.

Conteuren Chrestien de Troyes. Detta förrewarande är så mycket märkwärdigare, som hwarken Beldick eller Chrestien woro hwad den tiden kallades Clerker, utan bewisar det derföre, att de berömdare romerska författarne äfwen utom klostren woro bekanta. I detta afseende är också ett poem, af Beldicks samtiding, Wolfram von Eschenbach, öfwer det trojanska kriget (hämtadt ur den gamla latiniska berättelsen, som tillskrifwes Duizs Cretense) märkwärdigt; att icke omtala den gamla inländska TrojamannaSagan, och de spår till underrättelser om Trojaternes öden och wandringar, hwilka träffas så hos Sturleson, som hos Godefroy de Monmouth. Att Dante, i sin stora Skaldestycke, La divina Comedia, förädder en ärwäre bekantskap med Virgilius, Ovidius och Lucanus, är allmänt bekant, liksom att han tydligen anser deras arbeten för gamla och från hedniska författare härförande werk, hwarför han också inrymt dem en plats i förgården till Helwetet bland dem, som hwarken lida straff eller njuta belöning.

b) Aminnelse-Tal öfwer framlidne HofCanzleren, m. m. Friherre Christ. Bogisl. Zibet; af J. Lindblom, ArkeBisshop. Hållet den 14 Juni 1814. (sid. 272—296). — Med en egen rörelse, har Nec. genomläst detta, efter hans tanke, i alla afseenden måsterliga Tal, i hwilket en oswilkorlig wördnad för Talers föremål i framställningen, werat sänjas med den ädlaste ospartiskhet i omödmen. — Frh. Zibet war „en Charakter, som icke winner allas tycke, om den och förwärfwar allmän öfning, en öfvertygelse, icke alltid enlig med tidehwarf wets, hårdande sig ju mera den präfwades;“ ställ på „en plats, der Embetsmannadgård, ju mera nitiska, des mera klondras,“ och i en tid „af delade meningar, bland wån-

ner, som fordra ett owillkorligt lof, bland misgynnare som fordra ett lika owillkorligt tadel" (sid. 273). Ofta hörde Dec. af Frih. Zibers mun den maximen uttalas: att det höfdes en embetsman, att, om det stod i hans förmåga, hindra de försättningsars utgifswan- de, som kunde anses skönlige, men att, sedan de woro utgifna, noga följa dem och strängt tillse att de efterseades. Denna princip war också ledstjernan för alla Frih. Zibers hand- lingar. Owillkottelig redlighet, erubblig fast- het wid det beslut han engång, efter mogen öfwerläggning, fattat, och för hvilket han kunde uppoffra „nöjen, wänner, gunst och an- seende" (sid. 288) utöfva grunddragen i hans sedemålning. Ty nordens jernädra tycktes ge- nomflyta denna skarpa karakter, hwilken hwar- ken af hotelser eller löften kunde ryckas från sin bana. Han wandrade den också lika jemt i försöktens tid, som i stunderna af sin mest leende lycka, och han wäl lika så litet undan den ena, som han sökte efter den an- dra. — Om man påminner sig besäffenheten af den period, i hwilken Frih. Ziber lefde, att detta war den fulländade ystliga läro- äretens dagar, då ett nerflöst, egoistiskt släkte inbillade sig wara wisare än sina fäder, då der- före allt hwad förnå äldrar ansatt wördnades wärdt, skulle tillintörgras eller fördömligas; då grundlighet i kunskaper och stodga i lä- resätten uppoffrades för de tomma spökna Upplysning, Frihet och Jemlikhet, som blif- wit tidens Idoler, och då den fransöskt lä- pande encyklopedistiska misstet, hwors ystliga praktiska resultat Condorcet stuligen conse- quent uttalade, då han önsfode sig kunna stey- pa den sista Konungen med inelworna af den sista Presten, började bära sina blodiga fruk- ter: throners fall, nationernas förtryck, läu- dernas härjande och chaotisk förwillelse öfwer

hela werldsbelar — om man påminner sig detta, säger Dec., skall man snart finna, at- en så eatoniskt sträng karakter som Zibere- hwars hela rigtning war för sjelfständigt ord- ning och betryggadt lugn, skulle omwärfwas af misshuset; helst då han war satt till att waka öfwer, det tryckriheten icke måtte mis- brukas, wid sidan af en Konung, som, utan snillets säkert utslående blick, war fluggrädd för allt som bar stämpel af nyhet. Man kal- lade allmänt Zibers öfwer för bibehållande af gammal ordning, och jurantism; försörade, för- wred och misstydde wisa handlingar af häf- het, och då han nekade rättigheten att fort- sätta tidens modeläsning (Läsning i Blan- dade Ämnen), hwilken i åsejliga orullar äminstone icke öfwerensskände med tidens lynchne, så blef strifet emot honom allmänt. Men utan att deraf fördras, framgick han med stoisst bödd, öppet yrkande sin enskilda tillgif- wenhet för Konungen, hwilket kallades smit- kerokrige slasfiane, och stilla gagnande riket, utan prunk och strif, på det att först en lug- nare och beräkningare efterwerld måtte göra honom rättwis.

c) Leswernesbeskrifning öfwer Stats- Sekretären, Kommend. af Kgl. Nord- st. Orden, Ridd af K. Carl XIII:s Or- den, Frih. Sbering Rosenbane; af L. Bergstedt, StatsSekretäre m. m. Upp- läst d. 12 Maj 1813 (sid. 297 — 326). Denna Leswernesbeskrifning blef särskild tryckt år 1813, och kort dertefter i denna Tidning recenserad. Då Dec. till alla delar instäm- mer i det der redan sålde fördelaktiga om- dömme, will han blott dit härwisa läsaren.

4. Af ComplimentsTal finnas här twens- ne slag: a) Sådana som af inträdande Ledar- möter blifwit hållna, och b) sådana som Se- kreteraren eller Direktören hållit till swar på

den inträdandes Tal. — Tal af förra Särget finans här af Presidenten Edelcrantz (sid. 50—52); af HofSanzieren Friherre Wetterstedt (s. 54—56); af Statsrådet Grevne Cl. Fleming (sid. 59—63); af Justitiärrådet J. N. Blom (sid. 198—201) och af Hr G. Palin, Chargé d'Affaires i Constantinopel (sid. 226—229). Det sistnämde svarar på gränsen mellan blott Compliments och Afhandlingstal, i det att det innehåller några aphoristiska drag af Författares och snillrika uppdräkt af hieroglyphernas betydelse, lämpadt till Akademien, men utfördt i en galanteristyl, som sjelf är till hälften hieroglyphisk. — Hr Blom anmärker: det han „önskat sig förmåga, att bringa i ordning några så anseende öfver Embetsställen och ämnerhet den juridiska, till dess skick i äldre och senare tider;“ men som sjuklighet för denna gång hindrat honom, utbröder han sig Akademistämmandets tålamod för ett annat tillfälle, att åhöra denna uppsats. Då vi erinra oss, att Hr Blom, i Svenska Akademiens Handlingar, undandrog ett af sina Poëmer allmänhetens långträngsfulla blickar, ungefär wid samma tid, då han i denna Akademi uppfjurer meddelandet af ett djupslutnigt arbete, så synes det Nec. som Hr Blom, i lifvet, åtagit sig den rolen, att oupphörligt spänna den literära världens myckenhet.

Af de complimenterande Swaren, har Statsrådet Frih. Adlerbeth, i egenFöreläsning af Akademiens Präses, författat dem som äro ställda till Baron Wetterstedt; och Frih. Fleming, samt StatsSekreteraren Bergstedt sagt artig, heter åt Hr Blom. Deremot äro Inträdandes Talen af Herre Edelcrantz, Blad och Kurivillius besvarade af Akademiens Sekreterare. Då dessa Tal och dessa Swar, enligt sin natur, icke kunna innehålla någonting annat än

wäl eller mindre wäl sagda artigheter, will Nec. icke vidare wid dem uppehålla sig.

Den sista afdelningen bland dessa Handlingar: Förslag till Inskrifter och Minnesspenningar (sid. 401—439), är werkligen den minst intressanta; ty Nec. måste för sin del bekänna, att han finner så bland dessa förslag wärdiga den Akademi, hwilken, bland sina handlingar, äger en så förtäflig och nästan fullständig afhandling i detta ämne af Frih. Adlerbeths hand *). Ännu mindre wärdiga det land, som inom sitt fäste äge en Hedlingar, Brenner, Keder och Berch. Det är wäl sant, att Akademien sjelf uppgifwit det minsta antalet, utan blott jemkat och gillat de öfriga. Ut i de föregående delarne har också denna afdelning för den orsakens skull haft 2:ne underdelningar, så att läsaren kunde se hwad Akademien sjelf uppgifwit eller blott jemkat och gillat. Nu äro alla förslagerna sammansförde. Men redan derigenom, och ännu mera genom desamma upptagande bland sina Handlingar, har Akademien på wißt sätt förklarar dem för sitt eget arbete: och för det lär icke stor ära i den literära världen wara att winna. Det är wäl sant, att i samlingen finner man blott ett förslag, som så uppenbart strider icke allenast mot Inscriptionslärans enklaste regler, utan äfwen mot rensmak och bon sens, som inskriften på Wisstop Lehnbergs buste i Warnhems kyrka (sid. 407):

„Dirger Jarks dygder woro öfwer hans Lidhwarf. Hans
fel woro Lidhwarfswets. Hans wiähet och bedrifster:
uppkallade en wältalare wärdig sitt ämne.

Denne war Magnus Lehnberg:
född 1758. död 1808.

*) Införd i Akad. Handl. Tom. IV.

Rec. vill ej förlora ett ord öfver allt det mislyckade i denna 5 rader långa Inscripton. Men de flesta äro så tomma och andefattiga som t. ex. Förslaget till Stådepenning öfver H. K. H. KronPrinsen Carl Augusts ödd (sid. 426): „Från sedan prydd med en svensk Högstförlig Krona. Omkring ligga wapen och fasces samt en omvänd facta. Öfver skrift: Virtus quam brevis illa fuit. (!) I afskärningen: In memoriam defuncti Ord. Regni MDCCCX“ äfvensom Förslaget till Stådepenningen öfver Sveriges och Norriges förening, sid. 435. „Äfvidan: Konungens bröstbild med omskrift: Carl XIII Sveriges, Norriges, Ödches och Wendes Konung. Från sedan: Dessa ord i råta rader:

Sveriges och Norriges

Förening

d. 20 October 1784.”

Sedan man läst dessa förslag och ser de Stådepenningar, som i senare tider hos oss blifvit preglade, måste man medge att det röjes lika liten uppfinning i deras projekterande, som det röjes konfficklighet i deras förklarigande. Vi äro neml. nu mera bragta derhän, att af alla europeiska nationer hafva de sista Medaljer. — Dock det var en tid då det ej så var, och då utskänningen bestådde sina stämpel hos oss. Innan Rec. lemnar denna afdelning, måste han dock rättwist nämna, det han funnit ett och annat förslag af ganska lycklig uppfinning. Sådana äro Förslaget till Medaljer öfver N. N. Joh. Skytte (s. 432), öfver H. K. H. KronPrinsen af Upsala Akademie (s. 435), öfver H. M. Konungen, hvilken i 50 år varit Wittenkapets Societetens i Upsala Präses Illustris (s. 438), öfver HofIntendenten J. E. Sergell (s. f.) m. fl.

Sedan Rec. sålunda slutat sin anmälan af denna Tionde Del, kan han ej underlåta

att anföra sin förundran, att i densamma ej hafwa funnit någon enda afhandling af Akademiens arbetande ledamöter. Hr Marks von Würtenbergs förta anmärkning, som upptager sid. 400, kan icke wäl få detta namn och Hr Gråbergs afhandling kan ej komma i beräkning, då dess författare blott är Akademiens Correspondent. Rec. vill icke nämna hvad Akademiens Handlingar genom denna brist förlora i det värde de rättwist förwärfwat sig. En annan icke obetydlig olikhet emellan denna och förut utgifna delarna wisar sig äfwen deruti, att i de 2:ne sist utkomna saknas alldeles en artikel: „Utdrag af Akademiens Dagbok“ som tillförene fått rum i Handlingarna, så att man nu uti dessa ej äger minsta underättelse om Akademiens företag, arbeten, ursäkt prisämnen o. s. w., dem man dock här borde söka på sitt rätta ställe och ej behöfwa efter många års förlopp efterläta i allmänna Tidningarne. Man har icke utan skäl anmärkt den ringa uppmärksamhet, som wisas de Prisämnen, Akademien ärligen utsätter, i stället att för äfwen under det mest oblidna tid för Historiska och Antiquariska Studium inom fäderneslandet, Akademien ofta i alla ämnen fick emottaga täflingskrifter, och deribland icke sällan af utdanningars hand. En omständighet, som icke borde lemnas obemärkt. Hwarest orsaken bör sökas, vill Rec. ej afgöra. Den anmärkningen erbjuder sig dock lätt, att t. ex. det uti många är utsatta Historiska prisämnet, ej kan bearbetas af någon annan än den, som wistas i huswudstaden och således äger jemn tillgång till Collegiernas archiver. En sådan inskränkning borde ej äga rum, och den wore desutom lätt afhjelpad derigenom, att flera ämnen på engång i hwar och en af de fyra claserna utsattes, hvilket utan twifvel wore med ändamålet mera öfverensstämm-

mande. Många outhärdliga ställen i vår Historia äro ej ännu widerörde, många forntida monumenter ej fullständigt beskrifna, mycket mindre förklarade, många wiktiga handskrifter ej undersökte, många archiver och collektioner ej rådfrågade. För detta ändamål fordras arbetare, uppmuntran och rådgifning, för att med lif och allvar, utan ensidighet, utan forhåga bedrifwa saken. Utan ett wist förefatt mål och utan jemn och frisk communication och förstärkning utifrån, hånder det så lätt, att i witra samsfundsanstalter den inre andan och lifwet förslyger och lemnar de tomma formerna kvar. Sådant bör dock aldrig kunna inträffa, och Nec. strukturer det ej heller, i det äktningensvärda samsfund som har ett mål för sin verksamhet, så dyrbart för nationalkänslan, det, att genom sina mödor, sina undersökningar och sina förarbetningar band wägen, och engång skaffa Swenska folket en Swensk Historia.

Nec. önskar slutligen att denna nya Del måtte i det allmänna emottagas med det deltagande den förtjenar, så att affärtningen derå äfwen i sin mån måtte uppmuntra wederbörande, att snart åter skänka oss ett nytt prof af sina forskningar.

Föreläsningar öfwer våra pligter wid wälet af Waka och efter äktenkapets fullbordan; förnämligast betraktade i anseende till deras wigt för vår tids unga fruntimmer. Stockholm, Nyberg, 1816. 91 sid. 8:o.

Äter en bildningsbok, och den jemmerligaste af alla de jemmerliga, som Nec. genomtråkat! Den ger sig ut för original och man må

te i sanning förwissa, att en Swensk lunnat hepsfärta något så uselt: dock will man fluta af wisa ord och wändningar, att den till det mesta är komplicerad från Tyskan, och detta lemnar ett slags nöst, som lifwål icke utfaller till kompilerarnas fördel. Uselheten utgöres af åtta föreläsningar för unga Damer, hwilkas bildning, wett, förstånd och hjertans egenskaper, samt kännedom i det ämne som afhandlas, författaren tidt och ofta rosar och upphöjer, men hwilka det oaktrade underdrötsas om „Kyskhetens begrepp och nödwändighet; Äktenkapets begrepp och pligter, Mesalliancer, Konkubinater,“ etc. samt deremellan af Görk. ynkligt anropas, att vara beskedliga och dygdiga. Formen är således förwänd, ty hwad behöfwer man underwisas i det man redan wet, och bewärjas att vara hwad man redan är! Woken börjas med den tusen sinom tusen gånger omsagda utslitna frasen, att människans sanna lycka består i medwettandet af troget uppföllda pligter: en fras, som dock ej kan bewisas hafwa främjat en enda människas pligtfärte, en enda werkligt stor och ädel handling. Derpå får man weta, att människan är ej blott onde, utan äfwen djur: att till undwifande af okyskhet bör man tidigt betrakta sin kropp med en wisk känsla af wördnad, emedan i des lemmers byggnad är en samling af redskap, hwarmed man wälsignande kan återwerka på Guds skapelse: att månggifte ej är tillåtet: att djurhonan är sin maka trogen, med flera dylika nyheter och rariteter. Men allt detta är lifwål ett lappr: Man har sett släta pappersudlare skrifa släta böcker så tillwida, att deras principer warit falska eller skrifa, deras stil dålig, deras plan utan hållning, deras logik bräcklig eller sophistisk, o. s. w., men de hafwa dock kunnat röja, äminstone

skållvis, någon stymt af kändedom i ämnet, någon åning om den mekaniska uppställningen af ett resonnement, någon liknelse till tankförmåga, och deras sudleri har här och der kunnat wara hwad man kallar läbbare. I närwarande bok finnes ej en sida, som har den yligaste liklighet till förståndigt sammanhang! Utan alle, från början till slut, är ett mästestycke af tråkigt förvirring. Några bewis härpå. Sid 12: „Men naturligt fallar jag detta fördrag (emellan man och qwinna); emedan det icke, som andra fördrag, beror af blotta willkorliga öfwerenskomelser, utan är grundade på inrättningen af menniskans natur, och emedan sjelfwa Skaparens willa fallar ej dertill på ett sätt, som kan ske ingen sund menniska emotstår utan en inre strid. Storheten och wigten af det åndamål, som skall uppnås, fordrade äswen en sådan driftens allmakt, en så jemn proportion af orsaken till werkan, och gde ej uppmärksammas på Skaparens wisbet; han, som härmed trygade sina affigter, utbredde menniskarna genom sig sjelfwa på jorden, som manknöt oupphörigen den ena tillwarelse med den andras tidigare tillwarelse, och med dessa naturens milda hand gjorde sjelfwa lifwet behagligt och skönt. Denna lifwets försköning och lätnad är wäl blott ett underordnad åndamål af det åkenskapliga fördraget, men det är ofskickligt från hufwudåndamålet, när sedeligt fria wareser förena sig med hela sin moraliska kraft:“ etc. — Men läsaren frågar redan: Hwad är då detta? och Rec. tror sig för. att wisa det. Sid. 60: „Menniskans daning är ett försärdigande af en miniaturmålning. Hjerta kallas högre och lägre ånds-förmåga, gifwer under bildningen den mesta spelsättning, och fordrar outhärlig uppmärksamhet. Barnet åttår i bör-

jan utan all moralitet, d. å. utan att hänföra sin böjelse till en lag. I följd deraf, bör man leda uppfostran derhån, först att endast ära riktigt, sedan lagligt.“ Hwilken ensald! Sid. 62: „Så snart möjligt är, lär man barn begripa, att föräldrarnas willa, hwilken de ganska snart äro böjda att anse som en godtycklig egensinnighet, ej är deras högsta lag; att iwertom menskligheten måste erkänna andra lagar dem föräldrarnas sjelfwe af wördnad för ett högre wäsende måste underkasta sig med den strängaste trohet. I denna period inträffa de första och allmänaste grunddragen af religions-undervisningen. De högre religionskunskaperna, isynnerhet den fullkomligaste Christna religion, hörer till en senare afdelning och till en mera konstrik förståndets Kultur.“ !!!

Men läsaren börjar redan billigt ledas wid den blandning af dumhet och sträcket, eller hwad det skall kallas, som måste förusättas hos ett skribler, „djar.“ för att kunna lägga ett så beskaffadt bokmonstrum i dagen. Recensenten hatar allt personaliserande: men om det möjligtwis i något fall kan wara tillämpligt, så anser han detta fall nu wara inne. Han will således yttra den grundade misstonska han hoser, att troligen ingen annan kan wara författare till denna bok, än samma man, som några år tillbaka dristade uppträda med så kallade Tankar om Uppfostran af en Medborgare, för hwilka han i Polysen tillstuktades, men hade enligt Rec:s mening, borde äswen lagligen näpas: som kort derefter djerfdes i publice blad häna en af våra tappreste och äblaste krigare, hwilken och ädelmodigt förlät hans tilltagshet: som sedermera månad efter månad trokterat allmänheten dels med jemmerliga verser af alla slag, och dels med jemmerlig prosa af ett enda,

memligen smuttsens, inbeladt i form af hejpyttis-
baler, passillromaner, hushyres-noveller, och
mera sådant. Rec. hysker den honom tröstan-
de tanka om våra andra duftin-skrikkartlar,
att ingen enda af dem alla har kunnat hop-
sudda i fråga warande Söreläsningar, in-
gen annan, utom den, som enligt La Harpes
yttrande om Arnaud Baculard, „besitter en
olycksalig lätthet att skriva illa i vers och
prosa,“ förenad med en så stickande skrifi-
da, att hvarken tuft eller ago, hvarken å-
löje eller födrakt kunna drifwa honom att upp-
höra med arbete på vinnandet af den famli-
ga oddslighet, der ståtligt smuttsiga minne,
som, om han så ännu några år fortfar, han
helt säkert efter döden skall för någon tid er-
hålla. Skulle min, och wisserligen fleras,
misstanke wara ogrundad, och han således ej

hafwa författat denna nu recenserade bok, hvil-
ket författarskap jag dock så mycket mindre be-
twiflar, som, sedan Publikken ännuigen led-
nat wid hans wämjliga romanpassiller, han
twifwelsutan måste slå sig på andra ämnen;
så beder jag honom ej om ursäkt, för det
jag här wisat mig tro honom om förfärdi-
gandet af ett machwerk, som är honom full-
komligen wärdigt och han lika wist fullkomli-
gen gillar. Den åter af denna tidnings lä-
sare, som kunde tro sig böra misstycka denna
recension, sådan han här för ögonen befinnes,
torde jag böra säga: Det är skam, att en
sådan bildningsbok, som dessa Söreläsningar,
skall i vårt land utkomma, och: Det är hä-
de nödwändig och rätt, att derdöwer på för-
nustets och ärans wagnar offentlig yttra en
ädel förtrytelse!

S m å r r e S k r i f t e r .

Sång öfwer Grefwe Carl Johan Adlercreutz af
C. G. W. Schm, Nyberg, 1816. 16 sid. 8:0.

Likafå mycket som man nödgas sakna all aning
om ett rent poetiskt lif, om en ideal skänning och
högre originel lyftning i de arbeten, som stäm-
plas af den föga ärofulla firman C. G. W.; lika-
få litet kan man neka, att wisa af dem föräda
dock en art talent, i förmågan att apa wisa ge-
nialiska ordskällningar, attrapera och använda
wisa bilder och icke utan lätthet röra sig i olika
versformer. Närwarande Rimwerk -- (egentli-
gen bestående af trowne, i det att det ena upp-
hörs sid. 13: det andra under titel: Wid Tid-
ningen om Grefwe Carl Johan Adler-
creutzs Ödd, widtager sid. 14 och väcker till
sid. 16.) -- besannar denna anmärkning, isynner-
het genom det förra stycket, onekligen den bästa,
för allmänheten framlagda produkten af denna

wälbekanta gåsfiäder. Ett par strofer kunna tjena
till exempel. Sid. 3.

„Wälnader från gråa tider,
Fallne uti Sweas strider,
Opp ur edra högar stån!
Sen, Er like ligger slagen:
Swer ögat manteln dragen,
Och till griften återgån.“ --

Sid. 6.

„Fast är från år, ifrån öf minnet strider,
Det litwål ger öf ett aflägsset lüs.
Ännu hörs wapendån från fordna strider,
Och Nordans Krigsfånger och weskans lüs.
Hwärt Dölog blodigt war i fordna tider,
Och seger stod på fallna härars gius.
Men Adlercreutz! -- ja hwarje Swensk det
känner,
Du war så stor som våra forntidsmänner.“

L i t e r a t u r - S i d n i n g.

No 48.

Lördagen den 30 November

1816.

R e c e n s i o n e r:

Odin, Hjelteedik i Tio Sångar. Stockholm, 1816. 194 sid. 8:o.

Fredrik Schlegel har uppställt den satsen, att ingen nations poeti kan vinna nationel hållning, utan att den har ett fosterländskt Epos till sitt centrum. Denna mening tycks äfwen i senare tider vunnit insteg hos svenska witterhetsidkare, och förorsakat, att då wi för detta woro wane, att se den högsta poetiska verksamhet ytra sig genom något alexandriniskt sorgespel eller något didaktiskt skaldestycke af ett par hundratal verser, hafwa wi, inom loppet af två år, fått emotruga trenne (Gylfe, Gefion och Odin) och om man, enligt benämningen, äfwen i räkningen will upptäga Slaget wid Dennowitz, fyra hjelteedikter. Men skall man inrymma den schlegelska satsen någon fullgiltighet, så måste man erinra sig, att han dermed endast förstår ett genuint natur, eller konstfäster, som antingen, såsom de homeridiska Sångerna och det tyska Niebelungenwädet, helgfutet framwuxit ur flödet af sin nation wid dess gryende bildning,

eller också ett sådant omedelbart foster af patriotisk entusiasm, hwilket, liksom Tagos Befriade Jerusalem eller Camoens Lustade, griper hela det nationella lifwet i sitt innersta, medelst poetisk förklaring af folkets fördommar, wanor, hjeltensinnen och fornida och närwarande storhet. Men för utskrandet af ett sådant problem gifwes det inott hwarje nations lefnadsbana blott ett ganska kort, ganska snart förswinnande moment. Wi böra hägkomma, att det älta Epos endast är en utsträckt poetiserad Saga, och det är endast barndomen, hwars ofskuldsinne, rörliga fantasi, slumrande känsla och outvecklade begrepp oförwirradt, med innerlig lust och kärlek ofhör och med sitt innersta lif sammansmälter äfwenityret och sagorna. Endast i nationernas barndom är det, som man lyhnar till episka dikter; och, liksom hwarje fullwäxt ännu med ströjd erinrar sig den Saga, genom hwilken han lockats från ungdomens lekar till mannaålders allwarliga syfelfättningar, löper äfwen ett dyligt minne af fornida wäckelser genom Nationerna och låster dem wid deras gamla Hjeltesånger. Nec, wädjar till hwar

och en som känner oblingens häfder, att afgöra, om icke dessa tala för denna sats. — I en tid af mera mognad gifte det fänhända blott ett medel att rent poetisera folkslagens häfder, och det är det, som wåe M. Senius, ehuru dunkelt, anade, och som ungefär på samma tid Engelsmannens store Shakspear med ewigt beundransvärd konstfulländning utförde, det neml. att förwandla dem till en följd af historiska Skådespel. Alla andra bemödanen dertill måste alltid och hafwa alltid — med måhända endast två eller tre undantag — mislyckats, emedan de äro bemödanen, emedan de med beräknad affigt blifwit företagna: de alstra också intet Epos, utan blott Epos-påer eller estergjorda, mödosamt sammansatta Epos, och dessa kunna aldrig på ett helt folk göra något djupt, något blifwande intressé. — Orsaken är lätt funnen. Wid en tilltagande odling utwecklas begreppen, tankegåswan blir ljusare, ideerna mångfalldiga, känslan gör starkare fordringar, men fantasien förswagas och inskränkes. Dessa egenskaper willa tillfredsställas af alla samtidiga produkter och försäma alla epikens under och öfwer naturliga uppträden, såsom de ej, såsom i Ariostos rasande Orlando, sammanhållas af den städa ironiens glitrande ledja. Det är endast i äldriga, från sekel till sekel ärfda nationalqväden, som man gerna saknar den större ideerikedom man wäntar af senare tiders compositioner, äfwen då de framställa teckningen af ett inskränkt men friskt lif af en halfwild men naturkraftig hjälteålder.

Dessa aphorismer torde vara tjenliga att ungefärligen ställa läsaren på den punkt, från hwilken han, efter Hec:s tanke, med mera tillförsigt kan dömma öfwer Hjelteedikten.

Att den förewarande efter beständ affigt är sammansatt — icke smedelbart och halfe

medwetslöst ur en poetisk hug uppkommen, bewisar genast sjelfwa Företaget, i hwilket det berättas, att detta qwäde för flere år sedan wärit utfördt, och det på Alexandriner, men sedermera i Hexameter omarbetadt och „under många tidskiften, och med stora mellanrum af år för andra gången fullbordadt.“ På detta sätt uppkom icke Iliaden! — Äfwen denna förändring af versslag utmärker, att ingen inre owillkorlig genialisk drift, ingen äkta poetisk brand bragt detta Skådespelske till mognad. I det fallet hade en sådan twefkan om versslag aldrig kunnat uppkomma, då den sant poetiska produktionen genast kläder sig i sin genuina form, och kan icke med behållande af sin ursprungliga plan — såsom förhållandet skall vara här — antaga en annan. Ut, detta oakadt, förkastandet af Alexandrinen antyder en ganska riktig insikt för det poetiska sticket, skall af ingen morsgas, som känner naturen af denna versform. Om åter för närwarande ämne Hexametern är den bäst påpassande drägt, torde möjligen wara fråga underkastadt. Det är wäl sant, det är den mest omwerlande och ändock mest lugna af alla versarter, och Homer tyckes hafwa stfkom med ewiga band förmått honom med Epiken. Men han är likwäl produkt af en främmande nationalitet, är danad efter en yttre förebild, och tyckes därför icke egna sig åt ett annat nationalepos än för det folk, i hwars stöt den uppkommit. Hec. måste åtminstone för sin del bekänna sin tanke, att ett sådant lån af en främmande form utmärker brist på den nationar-individuella inre jemmigt, hwilken han tror fordras hos en äkta Folkångare, som dock Epikern nödwändigt måste wara. Dertill lefde Virgilius Aeneis aldrig så på hela Romarfolkets läppar, som Iliaden på Greckernes, och Camoens Lusiade — ehuru i de

flera affenden mer fulländad än det. *Desiris* de Jerusalem — har aldrig till den grad varit folksödem, som sistaämde Skald-stycke; och dock war Herameteren mycket mer sammanväfd med Latinen och Italienska Stansen med Portugisiskan, än Herameteren är det med vårt språk. — Dock, här om må dömmas huru som helst, är det åtminstone wist, att Höf. hade ordit att omarbete sitt poem i så beskaffade Herameterer. Hvilket versslag som wälles, så måste det utarbetas med den högst möstliga regelmåtiga consequens och det mest karakteristiska wälljud. Vårt språk delar med sina germaniska systrar en oändlig bildsamhet och lätthet att böja sig efter alla metrey, hwarå i vårt språk i senare tider icke felars förebilder. Höf. har dock icke lätt binda sig af dessa mönster. Han will twertom förta dem med denna fråga: „männe icke regionerna för den Swenska (herameteren) skulle kunna innefattas i den, att hwar ord i versen bör bibehålla den tonwigt det har i allmänna taler.“ Då i denna Tidning en sådan hwardagstrals *Metric* redan, efter *Rec.*s mening, blifwit med temligen klart rasande skäl nedelagd, will *Rec.* öfwer detta ämne icke ytra mer än blott en fråga: hwarför skulle Swenska Herameteren mer bero på en sådan talbrukets godtycklighet, än den grekiska, latinska, tyska och danska versen? — Höf. börjar neml. så sitt poem:

„Hören en Sång, I Swenskar! om den
 äldre Fadrens
 Odins ryktbara tåg från foten af Taurus och
 Caucas,
 Fram till Nordpolens nejd, det sjellomfänsade
 Manhem“ etc.

Men hvilken Swensk uttalar nu t. ex. de båda sista stafwelserna i ordet Nordpolen så, att de passa till de båda fortherna i en daktyl? — Denna dagligtalsprofodt råkar såle-

des i stridighet med sig self. — *Rec.* medgifwer wisserligen, att blott mekaniska iakttagandet af regler endast frambringa „något felsitt, trögt och ledsamt,“ men selfriheten — så wide menfliga krasten tillåter, är dock den första och wäsentligaste, fast blott negativa grunden för all skönhet. Och skön är icke den vers, som syndar mot de första verslagarna. Ty det är icke nog att Höf. alldeles lemnat åsido war quantiteislära, utan han är icke engång consequent i detta sitt missbruk, så att han nyttjar samma ord stundom som länge och stundom som kort. Så t. ex. finna wi på 3ie Sid. en vers så lydande:

„Länge dyrkat hans namn, sedan jord hans
 alla betäckte.“ —

Men åter sid. 7. en så beskaffad:

„Sedan kom Sigurkam, till anblick endast en
 yngling.“

Och på 4de Sid. efter hwarandra twenne på detta sätt bildade verser:

„Men öfwer keesarnas rymd, der hwållswande
 stjernorna brinna,

Öfwer förgångsens grans — — m. fl.

Det är således icke blott för det ojemna bruket af ordet *Allader* som Höf. behöfwer att söka försvar af Virgilii exempel. Dehutom torde ej kunna nekas, att den romerske Skalden hade regler i sitt språk, hwarefter han förtog sina quantitetsomwexlingar.

Dock det bör wara tid att från blotta skådnaden wända sig till sjelfwa ämner. — Vår Skald är icke den första som försökt att episkt behandla Odins och hans Asars tåg ät Norden. Att icke omtala det stora poem, hwaraf Hr Ling nyligen utgifwit en början, är det bekant att Baggesen welot utföra det i ett stort Epos, af hwilket han genom tryck

meddelat början. — Men är detta ännu äfvenså tjenligt för et Epos, som det är stort och patriotiskt? — Det är sant, i Odysseens besjunge egentligen ingenting annat än de Grekiska Hjeltarnes återtag från Troja, och Aaciden har till sitt ämne ännu mera likhet med det närvarande. Dock ligger den väsentliga skillnaden deruti, att i båda de gamla Diktarna är det blott menniskor, blott dödliga wareser, således öfrets makt och handelsernas stift underkastade, hvilka under mångfaldiga swärigheter, med gynsammas Gudars bistånd, uppnå det land de söka. Men här är det mäktige Gudar sjelfwa, som resa, och för dem kunna inga hinder läggas i vägen — och ser man ej saken så, så kommer man i conflit med de äldre källorna. — Wiserligheten kan det sinnrika smillet genom någon lycklig uppfänning, äminstone till en betydlig del, hjälpa sig utur denna dilemma. Wår Förf. antager, — wiserligen sinnrik — att Odin med sina Asar blott woro af Gudarne gynnade dödlige, hvilka dock efter döden blifwa Gudar. Men att denna föreställning icke beskändigt swärfwat för Skalden synes bland annat af Ritonde Sängen, der de ewiga Odens makterna: MidgardsOrmen, Surtur, Fenris Ulfen, m. fl. uppså till strid med Asarne, och öfwerwinuas af dem, ehuru de äfwen falla. Men naturligen uppså de alla igen med undantag af Walbur. — Man ser snart, att Förf. på engång welat göra sitt poem till en Aristeia och till en Theogoni, och derför har han här, icke utan wåd, inwingat beskrifningen om Ragnarockur, liksom äfwiiliga andra af Gudarnas äfwenre på andra ställen, t. ex. Thors strid med Hrugner och Wockurkalse i Sjette Sängen. Skalden har derigenom wiserligen äfwit sitt ämne en högre grad af rikedom, mångfald och omwex-

ling; men om dessa fördelar uppvågas af de inbrott, som Förf. i anledning deraf måst göra både på de äkta episka förhållanderna, utan äfwen på den gamla mythologiska sanningen will ej Nec. afsä. För att winna sitt ändamål måste Skalden äminstone föreställa sina Asar såsom synnerligt af Gudomen gynnade män, de der med des bistånd kunna trotsa alla faror, men derigenom har han också till en stor del qwåst läsarens deltagande, och satt sina Hjeltar till det mesta utom handelsernas inflytande, hvilka dock i det äkta Epos äro de rätta drifhjulen. Då han gjort sina Hjeltar så mäktiga, har han äfwen satt dem utom behofwet af deras himmelska beskyddares bistånd, hvilket också Allader högst sparsamt förmedelst Ljusalfer meddelar. Derför drifwes poemets maskineri nästan enbart af den onde Loke, hwilken nästan helt och hållet erhållit karakteren af de Christnes Satan (se ihynnerhet början af 8:de Sängen). Enligt Nec:s mening, är detta dock icke Asaldrans esprit. Äfvenså låter Förf. Walbur falla wid Ragnarockur och talar beskändigt om Walhall, fast Odin wandrar här på jorden. Såsom kanhända allisför stark anachronism bör också anmärkas, att Isländska Skalder uppräda, i Glams hof, sjungande för Odin och hans sällskap. — Då man nu härtill lägger uppfänningen af Odins och Freyas återförening och igenkännesken, sid. 192 och den ofta — bland trångsela af händelser — påskyndade och blott summariska framställningen, så måste man medge att närvarande disposition af ämnet, såsom episk betraktad, lemnar äfwiiliga sidor blotta för den strängare Kritiken.

Detta om versificationen och plan anläggningen. Ser man åter på sjelfwa behandlingen, så måste man medge att Förf. genom den synbara imitationen efter Virgilius, liksom

efter Tassés Gerusalemme Liberata (se 3:e Sång. sid. 48—50) ej mindre än genom den noga bekantskap med våra nordiska fornhäfder som det valda ämnet förefaller, öfverallt förtäder en lysande och öfverlägsen talent. Bland de episodier och detaljer, som afgörande skola bekräfta detta omdöme, vill Rec. nämna Odins möte med Alhymer, och dennes affjungande af Havamal (sid. 50—54); Freys äfventyr med Gerda i 5:e Sång; beskrifningen öfver Decken och hans fång, i 7:de Sångens s. 119 m. fl. Och då Recens. här meddela något prof på Skaldens manér, måhär han Gerdas klagan, sid. 92, och sist nämnde stycke.

„Gerda var lemnad att hjälplös dö, till straff
att af dmfkan
Eller af kärlek rörd, hon Droften varna för-
sökte,
Ej af honom förskädd; af dån försärad i Tempel.
Båtvande nu för wädrens fågt och dallrande
Ibswen,
Duskande döden och wäntande den af hunger
och wilddjur,
Alldrig förlåta hon kunde sig sielf, att lydig
för Guden,
Genom försbrände blickar och ord hon den ädle
bedragit,
Kom, sade hon, o du! som älskade mig; kom
bewäpnad
Blott med hatets krossande blick, och Gerda
skall falla
Lifsom blomman i höstens natt för tidiga
frosten.
Ja, lät Gerda få dö; men dö förlåten och
tröstad.
Kom, och följ med en blick af dmfkan flyende
själen.
Nej. Han kommer ej mer; han Gerdas ämin-
nelle hatar,
Eller föraktar; kort war brottet, men straffet
öändligt.

Alldrig skall Frey få weta mitt qwal, försonad
af ångren!
Alldrig tala de ord: Olyckliga! Frey dig för-
låter;
Ensam, Gerda skall dö bland dönnar, wild-
djurens gamman.“

Sid. 119.

„Decken hörde, förtjust; öfwer wattenets yta
han höjde
Hjefan, den äldriga, krönt med rof och locki-
ga sögträs.
Men, sedan länge han hört, och fången tyf-
nat, och mödret
Spriddes i lustens rymder; tacksam ropade
Decken=
Gublike Skald! ej för så ljusigt rördes mitt
dra;
Ej af en Strömkarls spel wid fallande wägen
ur insjön,
Eller wid Hafsrens fång från häliga klippor-
na svarad.
Nåje mitt wäsen betagit, och länge skall dwäl-
jas i minnet.
Men ej förgäfwes du fågnade mig; erkänsam
för fången,
Warna dig skall min röst för faror hotan-
de nära
Owandt ur bottens afgrund rörelse märkes i
wattnen;
Owandt en wärande tryckning kån från Mor-
den i lusten.
Eiden är dyr, sök hamn!“ — —

Oberon. Romantisk Hjelteedikt i Tolf Sånger
af C. W. Wieland; Öfversatt af J. W.
Stjernstolpe. Stockholm, Cederborgh,
1816. 234 sid. 8:o.

Då under loppet af 1790:talet Pehr En-
som, i det swensk-akademiska Dagbladet Eze

era Posten, så strängt blef bannad för det han hade drifvit sig att berömma närvarande Poem, skulle man icke ej trott sig så upplefva den händelsen, att en af Swenska Akademien's elever tvenne decennier derefter skulle framträda med en öfversättning af samma så strängt förbjudna Skaldestycke. Då nu Wielands manér, isynnerhet så som det i Oberon framställs sig, onekligen har en wida renasce härt, än den poetiska praxis, som, under loppet af 1790-talet, på wår Parnass war nedertagen, så är det troligt, att en öfversättning af detta Skaldestycke då för tiden fullbordad, skulle hafwa åstadkommit en wälgörande werkan på andan af wår poesi. — Om nu mera, sedan de oddliga produkterna af Goethe och Schiller — namn, hwilka på 1790-talet hos oss woro nästan att likna wid hieroglypher — blifwit mera bekanta, och läsningen af deras skrifter blifwit mera utbredd, mera werksamt ingått i wår bildning — om, efter allt detta, säger Rec. öfversättningar efter Wieland kunna anses wara af en så wiktig inflytelse på det allmänna, det är en annan fråga. — Ur hwilken synpunkt Rec. tror att denna fråga bde beswaras, skall läsaren lätt kunna inse af nedanstående aphoristiska anmärkingar öfwer Wielands wittera karakter.

Denne Skald uppträdde först wid den tiden, då Youngs exempel smittat hans landsmän med en nästan allmän håg för en religiös sentimentalitet, hwilken genom Klopstocks framträdande och lycka blef ännu mera rikant och lockande, så att nästan hwarje bberjande Skald, han måtte för Skaldskap äga naturligt fallenhet eller ej, måste söka med allo stit, att förwärfwa sig det samma. Äfwen Wieland följde med strömmen och blef ordentligen tagen i pension af de dystra Schweizarwittre, Bod-

mer och Breitinger, för att af dem indwas i konsten att componera religiös-sentimentala Hjelstediker. Men Lesing jemte de öfriga Redaktörerne af Literatur-Brevven förklarade sig högt mot denna mani och toblade hårdt den offiterade fromheten och det ugderligt tillfruskade sentimentala språket, som Wieland antagit unber sina schweitziska tuktomästares handledning. Detta gaf honom anledning att undandraga sig deras öfwerinsseende och i stället för den Bodmer-Klopstockska melancholiske sublimate tonen, att antaga den skämtsamt-gratiosa, som tillhörde den Halberstadtiska Skolan, med hwilken äfwen Wieland ursprungligen och naturligen mest sympathiserat. Till grund för hans karakter låg neml. en wig epikurism eller råttare sagde oristippism, som ännu mera af den fransyske encyklopediska filosofien war utvecklad, och denna såmdes föga med det Christeliga sorgmodet. Men den angenäma pladderaktighet, som war en af Wielandska Sängmåns huswudegenskaper, kunde intet binda sig i de tränga gränserna af Gleims och Namlers ankreoniserande poesi; den wille hafwa ett större utrymme, och derföre uttalade den sig helst i långa skämtsamma Läro- och Hjelstediker, såsom Musarion, Joris, Oberon m. fl. Då dessa, i sin ogenerade rimform, på ett frappant sätt kontrasterade med de dystra heras meter-dikterna af Klopstock, Bodmer, Zacharia m. fl. winno de ett allmänt bifall, öppnade för Wieland det liberala, witterhersälskande hoswet i Weimar, och förskoffade honom först anseende af Tyfflands ypperste Skald, men derefter, sedan Goethe och Schiller uppträdde, en lång tid, såsom den, hwilken med dessa tvenne Genier, utgjorde ett fullständigt poetiskt trias.

I detta hänseende har en dansk poet, G.

N. Tost, sinnrikt nog karakteriserat Wieland med dessa ord:

„Schiller alltid fast afvorkig
Med sin Blick mod Höfen staar,
Wieland seer fast Waar kun aartlig,
Göthe seer det hele Nar.“ —

Wesfligen, då man erinrar sig det yttre snukt lösa blomsterstämmer, den blöta fugtiga mark, den låga omverling af klart och mulet och de kyliga solstrålarne, som utmärka våren, ärminstone i de nordliga trokterna, kan man ej neka det träffande i denna jemförelse. — Wielands poesi är yttlig, mjuk, weklig, oconcentrerad: är uttryckt af en flyktigt varm sinnlighet, en mera lättredlig än djup fantasi, en ljum känsla; men detta uttryck har en yttre poetisk glans, såsom produkt af hans uppöfwade talent och widsträckt erudition. Och denna yttre glans, bländar wid första anblicken. Der är först wid andra genomläsningen, som man tröttnar wid detta slöteri af ord, som icke af någonsin, ej engång af en regelmässig och organisk versification, låter sig bindas eller inskränkas. — Med dessa egenheter kunde icke lörena sig den djupa trängande skarpsinnighet, som erfordras, för att träffande uppfatta en verklig karakter i det somna honom omsigande förhållanden, eller att med objektiv bestämdhet framställa den. Dersåre öfvergaf Wieland, efter ett par mislyckade försök, den dramatiske formen, för att utvärja sig den mera lara berättande; och dersåre walde han för sin behandling helst ämnen antingen från Gekland eller medelåldern, emedan det afstånd, som skiljer dessa tidsrum ifrån det närvarande, gjorde det för honom bekvämligare, att använda sin obestämda, oindividualiserade teckning.

Wland dessa hans berättande poemer öfver ämnen från medeltiden, är utan fråga

Geron der Edeliche det bästa, men Oberon det som wunnit mest ryktbarhet. Det fördråjer, huru som Carl den Store sänder en ung Riddare, Håon benämd, till straff för ett på Kejsarens son begånget mord, åt Wagnadad, för att der hugga huswudet af den, som sitter på Khalisens högsta sida, sedermera kyssa den som sitter på hans wenstro, och slutligen af Khalisen sjelf urbedja sig en af hans exeltänder och trenne strån ur hans skägg. Med bistånd af Solfid-Fursten Oberon ursör han lyckligt detta äfventyr, som äfwen gör Khalisens dotter Amanda till hans älskarinna, och då båda, gemensamt, bortskämta Oberons ynnest, tager Solfid-Drottningen Titania dem i sitt hägn, och bringar dem lyckligen hem till Frankrike. — Detta är i forther innehället af detta poem, som wäl har äfskilliga ganska wackra ställen, isynnerhet af det wälustiga floret, men som wisserligen icke är romantiskt. Skalden tyckes öfwerallt wara beswårad af att kunna antyda, det han ingalunda har något allwar med sin dikt; att han icke onser hela Riddarwäsendet, med dess religiositet, curiois och tapperhet för annat än barnsligheter. Widare är hela dikten temligen tom; man ser här nästan icke flere menskliga waresser, än Håon, Amanda, Scherazmin och Fatima, då åter den romantiska Sångmån, i sin episka spegel, gerna omsfoktar hela lifwet: höga och låga, Stat och Kyrka, ja! himmel och helfwete. Dessutom är Riddar Håon en neg passif personnage, för att representera en chevaleresk äfventyrate. Men framförallt är det ingenting som mer motstrider den ålta och sonna romantiken, än den slappa och sträcka åstigten af qwinlig dygd, hwilken här öfwerallt uttalas, liksom den icke i annat än i tillfälliga omständigheter och yttre hinder skulle hafwa sin

garanti, samt denna sinnliga lystrad, hvilken, med synbart deltagande, och en flodderlågande, men dock söga djup colorit i förskrifse, scenerna målas. Oberon är således, — liksom de flesta af Wielands öfriga arbeten — icke en af de dikter, som med alljemt stigande förjusning kan läsas och återläsas. Hvar och en genombläddrar den icke utan nöje första gången, men andra gången återläser ingen läsare den utan en half gäspning.

Hvad öfversättningen angår, har läsaren allt skäl att vänta sig en ganska god af Hr Stjernstolpe, som genom sina lyckliga versföner af den så kallade Undelösa Wisan — i Sigfrid von Lindeberg — och af Blümanners Neneis, wisat till hwad grad han har inne detta manér. Hans tolkningar utmärka sig

alla genom egenlighet, lärbhet i tournurer och versification, listigt sinne för partiel correcthet och en wis förfigrig elegans, som gerna undwiker all fara att förwilla sig mellan öferswäre poetiska bilder. Dessa egenskaper igenfinner man äfwen här i öfversättningen af Oberon. Språket är så rent och ledigt, som om det wore ett original, men söga högre poetiskt stånd är diktonen, än i ett wansligt Nreminne. Öfversättarens correcthet har icke tillåtit honom att efterbildade Wielands friare, med daktylor och anapæster omwexlande versifikation, och för att få regelbundna och symmetriska sambiska rim, har han gerna uppförrat den poetiska ferniga, som i Originallet bländar det owana ögar.

(Slutet följer.)

S m å r r e S k r i f t e r.

Den narrade Huswården, i anledning af Spådomarne om Werldens Föregångelse. Sthm, Nyberg, 1816. 32 sid. 8:o.

Så wäl yttre, som inre kriterier förråda, att närwarande skrift omiskänligt härleder sig från samma outtröttliga geni, hwars alster, under allsebanda former, sedan flera år tillbaka hemsökt swenska allmänheten. Innehållet af denna pjes är följande. Hr Tullgren hade efter sin afledne herre tillkänfat sig en betydlig förmögenhet, som han, genom ett giftermål med den 29åriga Damfjell Johanna, ökar med 3000 Rdlr. Han blir

förmyndare för en ung flicka, som han bedrar på en betydlig summa, och narrar henne och hennes unge oersarne man, att godkänna förmyndarwårningen. Dermed slutas första afdelningen af denna skrift — men ännu känna wi ej Hr Tullgren som huswård. Hr Tullgren har nemligen flera vackra stenbus, af hvilka han i hvar drager 19 procent. Skrämd af spådomarna om Peterka Domen, omwänder sig Hr Tullgren, nedlåter sina hror och återlemnar sin pupill den egendom han från henne roffat. Det behöfs icke mer än denna exposition, för att kunna göra sig begrepp om beskafheten af närwarande skrift.

Rättelser: Sid. 679, rad. 37 står: icke emedan jag älskade Rom mera. läs: icke emedan jag älskade Cesar mindre, utan emedan jag älskade Rom mera. Sid. 694 rad. 27 står: I Sardis, första delen. Mytteriet. läs: I Sardis,

första delen; Mytteriet. Sid. 709 rad. 32 står: uppfattad. läs: uppfallad. Sid. 713 rad. 30 står: onaturlig. läs: naturlig. Sid. 715 rad. 37 står: oflisa. läs: blicken. Sid. 740 rad. 10 står: Dutys, läs: Dictys.

L i t e r a t u r - T i d n i n g.

No 49.

Lördagen den 7 December 1816.

R e c e n s i o n :

Oberon. Romantisk Hjeltebilde i Tolf Sån-
ger af C. M. Wieland; Öfversatt af J.
M. Sjernerholpe. Stockholm, Ceders-
borg, 1816. 234 sid. 8:o.

(Slut från No 48.)

Nedan första strofen väcker hos läsaren
ärlig om ett förloradt poetiskt skimmer,
en vis ätherisk lätthet, hvilken man lättare
känner än med ord kan beskifvas. Vi våd-
ja till läsarens eget omdöme, att afgöra, om
så verkligen är, eller blott en fördom villar
af *l'Originals* första vers lyder:

Noch einmal sattelt mir den Hippogrufen, ihr

Musen,
Dum Ritt ins alte romantische Land!

Wie lieblich um meinen entseffelten Busen

Der holde Wahnsinn spielt! Wer schlang das

magische Band

Um meine Stiene? Wer treibt von meinen

Augen den Nebel

Der auf der Vorwelt Wundern liegt?

Ich seh', in buntem Gewähl, bald legend,

bald besetzt,

Des Ritters gutes Schwert, der Heiden blind-
kende Säbel.

Deffa Verser tolkas på svenska sålunda:

„Än, Sångand, jag en färd på Hippogrufens
wägar

Uti en forntids underland!

Hur högt i fria bröfket lågar

En upprörd fantasi! Hwem knöt ett magiskt
band

Kring mina tinningar? och hwem fördröf den
dimma,

Som undren skymmer bort utaf en forntids
werld?

J brokig blandning ses än Riddarns goda swärd,
Och Turkens säbel än med wexlad seger

glimma.“

Utän att tala om det mindre fläckliga dert, att
öfversätta Heide med Turk, då händelsen
inledar sig i Carl den Stora's tid och Hön
skändes till Khalifen i Bagdad, — hwem ty-
ker ej wid anstånd jemförelse mellan den ty-
ska och den svenska strofen, att det felas den
senare något jag wet icke hwad, som frappe-
rar i den förre? Och att sådant är förhåll-
landet öfverallt, visar sig hwär som helst

man står opp boken. T. ep. 81. strosen i
Femte Sängen, låter på Tyfka sålunda:

Als endlich gar die Nacht sie überfiel,
Was Wunder, daß die Furcht zuletzt die
Scham besiegte,
Und Fatme so gedräng an Scherasmin sich
schmiegte,
Als wie zum Schlaf an ihren lieben Wühl!
Vermuthlich daß der Mann dazu sich willig
fügte;
In solchen Fällen mischt das Herz sich gern
ins Spiel:
Jedoch gereicht zum Ruhm des wackern Altten
Daß er wie reines Gold dies Feuer ausge-
halten."

Den mostwarande Swencka, läses sid. 89:

"Om sinder nattens stor sig öfwer rynden bredde,
Och rådslan Fatme straxt söfvedde
Att intill Scherasmin sig smygga gånka tätt,
I trots af winklåg dyad och strånga tänkesätt;
Kanhända war det lätt att hårtill gubben
winna,
Att noa, han tycktes så uti sin skåning sinna;
Ett gubbens heder dock man säga kan med fog,
Att såsom ägta guld han detta prof söfvedrog."

Men för att wisa, att denna anmärkning
ej ensamt gäller om enskilda verker, utan om
det hela i sin suit, vill Res. anföra ett sam-
manhängande stycke öfwer ett ämne, som
Wieland wantigen, framför alla andra, con
amore urarbetat. Se t. ep. Sjunde Sän-
gen, strof. 12—16.

Der Ritter, dem der lang' verhaftne Drang
Zur Marter wird, dem jede bittere Zähre,
Die seine Grausamkeit Almandens Aug' entzwang,
Auf seinem Herzen brennt, er seufzt so laut,
so bang,
Als ob's sein letzter Athem wäre.
Sie, die mit Lieb' und Scham schon eine
Stunde rang,
Kann endlich länger nicht die Lindrung sich
versagen,

Zu forschen was ihn quält, und Trost ihm an-
zutragen.

Im weißen Schlafgewand, dem schönsten En-
gel gleich,
Tritt sie in sein Gemach, mit zärtlichem Er-
barmen

Im keuschen Blick, mit furchtsam offenen Armen.
Ihm ist, als öffne sich vor ihm das Him-
melreich.

Sein Anlitz, kurz zuvor so weck, so todten-
bleich,

Wird feuerroth; sein Puls, der kaum so träge
Und muthlos schlich, verdoppelt seine Schläge,
Und hüpfet wie ein Fisch im spiegelhellen Teich.

Allein gleich wieder wirft ihn Oberons Wort
darnieder;

Und da er, schon durch ihre Güte dreist,
An seine Brust sie ziehen will, entreisst
Er schnell sich ihrem Kuß, sich ihrem Busen
wieder;

Will stehn, bleibt wider stehn, kommt rasch
auf sie zurück

In ihre Arme sich zu stützen,
Und plötzlic starrt er weg, mit wildem ros-
lendem Blick,

Als wünscht' er seine Qual auf einmal ab-
zukürzen.

Sie sinkt aufs Lager hin, doch schlägt ihr vol-
les Herz
Durchs weichende Gewand, und frommweis
stürzt der Schmerz
Aus ihren schmachtenden vor Liebe schweren
Augen.

Er siehts, und länger hält die Menschheit es
nicht aus-
halb sinnlos nimmt er sie (werd' auch das ärg-
ste draus)
In seinem Arm, die glühenden Lippen saugen,
Mit heißem Durst den Thau der Liebe auf,
Und ganz entseffelt strömt das Herz in vollem
Lauf.

Auch Mezla, von Lieb' und Wonne hingerissen,
Vergift zu widerstehn, und über läßt entzückt

Und wechselfeis' ans Herz ihn drückend und
gedrückt,
Sich ahnungslos den lang' entbehrten Küssen.
Mit vollen Zügen schlürft sein nimmer satter
Mund
Ein herzberauschendes, wollüstiges Verpessen
Aus ihren Lippen ein; die Sehnsucht wird
vermessen,
Und ach! an Hymens Statt krönt Amor
ihren Bund.

Svenska öfversättningen, sid. 121:

„Det tvång, som Niddaren af pligt upprå
sig lade
Gör honom mindre pågåsam war,
Än kåren, som hans köld så ofta tvingat hade
Ue detta söna ägonpar;
Han hördes klagande sig på sitt läger vrida;
Amanda längre ej kan hårdta ut hans qwida;
Och kärleken bestör, trots blygsamherens rösk,
Att fråga om hans qwal och bjuda honom tröst.

I nattens lätta drägt hon smyger från sitt läger,
In uti Hjons rum, der, i en ängels Fick,
Med blygsamt öppen samn och öfkuhd i sin blick,
Hon sör sin känslas högd ett språk ej mera
äger.

Han himlen öppnad ser, och nyh så blek och kall
Han känner eldens glöd i hwarje åders swall,
Och alla pulsar snart som bdsjans söner spritta,
Då han sin Sköna ser på mjuka bädden sitta.

Han genast i sin samn den söna trycka will,
Men Oberon ännu framsör hans minne swäswar;
Än ljuda rucks hans hot, tillbaka Niddarn bäsvar,
Will från den söna fly, men saknar kraft dertill.
Så med sig hells i skrid han wacklar fram
och åter,

Men åt sin smärtas wäld han snart sig öf-
werläter,

Och lif en lifs bild inför Amanda står,
Med ögat upplyddt af en tår.

Hon sunter på hans bädd, högt klappar hennes
hjerter,
Men snart i tårars swall hon sjuter ut sin
smärta.

O, kan han detta se och längre hårdta ut
Med tvånget utaf sitt beslut?
Haf sanslöds förtar han uti sin bädd
tillbaka (?),
Att himlens salighet i hennes öfvar smaka,
Och suger, söga brydd om både lif och ödd,
Hwareda brännhet tår från hennes kinders
glöd."

„Amanda glömmet nu att något motstånd göra,
Af kärleks tjuvningskraft hon låter sig förföra;
Uck, allt för länge re'n hon tvångets bojer bar,
Och då den äfslade hon nu i famnen har,
Hur lätt är farans kund förgäten?

Och han, hwart ögonblick mer upptänd, mer
förmäten,

I hwar förnyad öf sin seger nalkas ser,
Och — Amor den tywäre! i Hymens ställe
ger." — —

Af dessa exempel kan tydligast fattas skillna-
den emellan att troget öfversätta ett poem,
och att öfversätta det samt. Den förra egen-
skapen har wiserligen närwarande tolkning, i
temlig hög grad, och den winnes genom det
precisa och träffande återgifwandet af urskrif-
tens mening. Den senare egenskapen, som
kännaren icke här så lätt skall upptäcka, be-
ror på bibehållandet af den originella dikto-
nen — en omständighet, den de flesta af wår-
ra öfversättare icke stort gifwa akt på. —
Man skulle kunna säga, att Diktionen, —
med Stylen icke detsamma — i de talande
konsterna, ungefär swarar emot hwad man
fallar färgton i målningen: det först i ögo-
nen fallande karakteristiska i hwarje stycke.
Den beror helt och hållet af ordens ställnin-
gar mot hwarandra, periodernas sammankeda-
ning och nummerns egna omwexlande fall,
och fordrar således ett fint och öfswadt öra, för
att uppfattas och rent återgifwas. Hos den
ätra, fulländade Skalden, har diktionen wans-
ligen, till det närmaste, så sammansmält med

pslen, att då man troget och lifligt återger den senare, gifwer man äfwen den förra; och så är fallet med Homer, Shakespeares, Goethe o. fl. Andra åter, och bland dem Wieland, hafwa egentligen till en betydlig del nedlagt sin poesi i diktionen, så att, om den förtelas, har man, i tolkningen, egentligen blott återgifwit duken och contourerna af måtningen; men färgglansen, som gaf det hela ut och behag, är borta. Nu händer det understrubom att några Widsage, såsom bland nyare poeter t. ex. Schiller, hafwa en sådangentligt djuphet i sin teckning, att äfwen blott de tomma contourerna wäcka en hänryckandes beundran, och lifwa hos konstskåffaren wisse en sorglig känsla öfwer att icke hafwa iastan fullständig, men tillika en innerlig sedid af det stora som är qwar. Andra åter, hafwa hela sitt wärde blott och bart i den yttre färgglansen, för hwilken den osäkra, tomma, motto, unduliffiska teckningen blott är ett swagt behjelp; — och dessa äro förtörade, om man, i en copia, ej äfwen kan fullkomligt härma deras färgton. Sådant är enligt Recens mening, Wieland, och läsaren kan sjelf härefter beräkna den winst, war literatur wunnit genom närwarande öfwersättning.

Rec., som icke misstänker Förf:s talent, kan icke neka sig den önskan, att Hr Stj. måtte pröfwa sina krafter på tolkningen af ett original, hwars öfwersättning kan på war fosterländska witterhet yttre en mera hårande och följdrif inlystelse.

Förefsk att bestämma egenheten af de Religions-begrepp, som förefomma hos wisa åtbre Compilatorer. Tillegnad Stör. Inquisition i Allmänna Journalen, 1816 N:o 280.

Man ser att den widkänpliga ängst, hwarmed Baals-prefkerna omkring den murna pagoden af en så kallad Upplysning se Karlsten och Tron taga sina fordnat altaren i besittning.

Företaket till nya upplagan af Poetiska Kalendern sid. IX.

Om det är för att gräta öfwer Jerusalem's murar, eller för att med basunfall kullastörta Jerichos, som denna nya klagostrifwarer uppstätt, är ej obekant. Hans Inledning synes wittna om den förra affigten; hans Bilaga om den senare. Sannolikt har han emellertid förwerlat den ena arten med den andra, och begynnelsen af hans företag låter icke förmoda någon särdeles lysande utgång.

Är man berättigad att betrakta hans expedition som en militärisk, så har han likwäl ej gifwit sig på wägen utan all slags förberedelse. Hans förtörningar öfwer osäerna i ökenen, darna i hafwet, och flera dylika natur-märkwärdigheter, wittna om berömliga försigtighetsmätt. Det är emellertid fruktanswärdt, att han sjelf slagit låger i Salt-dalen, en ganska osäker trakt, så wäl hwadeg ursprungliga jordbeck beträffar, som de många i granskaper belägna heftiga noptraskällor. Det är mer än troligt, att en så besoffad natur, för eller senare, nedkallar Himmelens blyt och dunder.

Som en oas i Författarens hjerna, eller som en enlig ö i hans medwärande, fram-

blänker i de första raderne af hans femmers wisa den enda ljusa och sanna tanke, som är wärdig att hitta på i hela Westämningens Förfäder. Det förekommer honom nemligen, — och detta förekommande (phenomen), apparition) är tydligen ett spår af något religionsbegrepp, — som skulle det finnas „in genting obhagligare och affkyrdare, än att för låtera,“ samt att han själv „på wärdigt sätt, tyckes göra sig dertill skyldig.“ Men denna enda swaga skjut försvinner snart åter, då han icke oaktat för ros wärd, att ifrågasätta sig en ljungares spelsse, och det med twenne ofantliga oförfattningar å vad; i offentlige trois af ättande Budet, som med klara ord förefriswer, att man icke skall håra falskt vittnesbörd emot sin Nasta.

Den första är den, att „den Philosophi, som hos Oss nyligen uppträdde,“ vill „answara inför någon annan Domstol än Förnuftens.“

Om Författaren med någon annan domstol menar Bibelns, så har denna Philosophi aldrig, så wide wi känna, äminstone hos ingen af dem som med skäl kunna sägas i sina skrifter framställa des tänkesätt, på annat wis gjort sig ansvarig inför Bibelns dom, än att hon om Christendomens urkunder uttalar den öfvertygelse, att de „framställa Philosophiens grundläggning“ (nemligen hennes åsigt af Guds förhållande till Werlden) „i des ursprungliga enkelhet*.“ Om denna öfvertygelse är falsk eller riktig, må med wettenskapliga (icke inquisitoriska) wapen bestridas och försvaras. I fall den Helliga Skrifte, hwilket också är vår mening, innehåller en verklig „uppenbarelse af Guds wilja och råd om vår salighet,“ så kan den

na uppenbarelse icke derigenom lida någon afbräck, i sanning och gudomlighet, om „den nya Philosophien“ förmår bewisa sitt påstå- ende eller ej. Guds ord förblifwa Guds ord. Men wäl kan utspridandet af des lifgifwande verkningar i en icke ringa mån deraf besfordras, om det engång kommer att inses, allmännare än nu, att wi ändock i Naturen och Förnuftet äga Guds åldsta uppenbarelser, den första ett wärde för den senare, och att det problem, som Christendomens manifestation faktiskt upplöst, är det samma, till hwars theoretiska lösning den metaphysiska Spekulationen på sin närwarande ståndpunkt finner sig oemotståndligt drifwen. Långe ifrån att i denna drift, hwars insyelse på hela utvecklingen af den nyare literaturen i alla des rigningar är synbar, ana ett beundrande att „under bedrägliga uppgifter ddliga ett helt motstridigt åsytning*.“ hafwa Orthodoriens wänner, (bland hwilka wiserligen denna idiska Phariis aldrig kommer att räknas) långesedan insett, att tiden är för handen, då alla dammar och alla sommar skola falla, som säwisse Skriftlärde i swett och mätta upprest, och med hwilka det så länge lyctats dem att

*) Ut hwilken winkel af smutsig infami har denna warelse framtrupit, som, gdmik af att endast Gud kan omedelbart se in i människors hjertan, är fräck nog att i Swenska nationens åsyn för uppsättligt bedrägeri anklaga författare, hwilka, ehwad wärde än deras sätter och skrifter förbrytat må äga, wid Gud och hans Evangelium kunna bedyra, att de aldrig låtit ett maktpåliggande ord undfalla sig, som ej gått från deras innersta öfvertygelse? Hwilket gudomlig makt har skänkt denna makt förmåga och rätt, att tränga utom rymden af all för ddliga wäsenden mätlig undersökning, in i djupet af våra samweten, och läsa i dem, som i sitt eget? —

öndra hjertat och förståndet, religionen och filosofien, snillet och fromheten, wettenskapen och enskildens menliga känsla. Hvad är Religionens högsta uppgift, så djup, att den Ewige, för att lösa den, sände sin egen Son i werlden? Menniskans moraliska förhållande till Gud så som person; den menliga friheterens (Wilsans, Wigtens) och den gudomliga nödwändighetens (Lagens) försoning. Philosophiens åtgärd wid denna manifestation; akt inskränker sig blott till att uppvisa dess historiska möjlighet och nödwändighet. Är detta en „bedräglig“ åsynning? — Författorn, i fall annars någon begriplig mening får läggas till grund för den motsats; i hwilken han enligt gammal Nentrian ställer Förnustet och den uppenbarade Religionen, synes tro, att Förnustet är gjort för Bibelns skull; hwilken mening, många andra swärighet heter att förutgå, isynnerhet har den enkla emot sig, att Förnustet war till i werlden långt före än Bibeln. Twertom tro wi, att genom Gud uppenbarad religion, innehåller henne just för Förnustets skull, och att således detta, såframt dermed förstås människans substantiella verksamhet, har fullkomligt rätt att i en uppenbarelse, härstammad från sin egen omedelbara urbild, söka igenfinna en historisk och af Gud sanctionerad beskäftelse på sanningen af den renaste werlds, åsigt, till hwilken det filosofierande snillet kan (eller hitills kunnat) lyfta sig. Äfwen Ontitet är en uppenbarelse af Gudomens lifwande och ordnande urkraft, och detta nekas förmodligen blott af dem, som sjelfwa deras, liksom tywäre jemwål händes Theologer, fått ingenting på sin andel. Att de mån, mot hwilka Författaren rigtat sitt obetänkta urfall, lika litet som någon annan förnustig warelse, till

erkänt Philosophiens ädla bemödande, hwarsken förmågan att upptaga på charta, för att tala i Förs:s stil, alla hemligheter i den Högstes wäsende, eller egenheten att göra Guds uppenbarade ord hädanester öfwerflödige, det kan inhämtas of följande (wenneklara uttæller i Swensk Literatur-Tidning, dem Författorn sannolikt icke på sin charta upptager. — Årg. 1816, No 5, sid. 70. „Den sanna Philosophien börjar med erkännandet af en Werklighet, som blott ofullkomligt afbildas i sinnewerlden, och slutar med erkännandet af en Andlighet, hwars heliga Inre är människowilsans sedliga grundlag *). Inom denna Andlighet, hwars djup det menliga förnustet wäl kan skåda, men aldrig utmåta **), bor den ofödda och odödliga Wissheten, der ursprungliga Ordet (*λογος*), till hwars klarhet de dödliges wisdom förhåller sig, som harmonien i den menliga musiken till sammanstämningen af solbanornas rochmer. Liksom det ätra kunskapsbegärets lifwande anda är den rena kärleken till wisshet (*φιλοσοφία*), nemligen till Guds wisshet, så förklarar sig och den ätra Philosophien i sin fulländning till Religion, till ett oupplösligt band (religans) mellan jorden och den öfwerjordiska Sanning, hwilken tillika, i följd af den ewiga Enhet,

*) Den, som nu påtagit sig det kallet att utransfaka egenheten af våra religions-begrepp, torde, då hans egen begreppsformåga öfwerallt förråder en särdeles öfhet, härwid böra göra uppmärksam på, att ordet Inre här är subiectum, till hwilket ordet grundlag med sina bestämningar förhåller sig som prædicatum.

***) Ser det ej ut, som hade detta uttryck påfat att wäljas genom en prophetisk öning om wär Das-bekrifwares påbegynnade fältmättnings-operationer?

som war der synbar i sin genom werldens puls för lågande Paparkärlek, är meddelandet af det Högsa Guds, eller Guds Åsyn ansigte mot ansigt.*). — Samma Morgon, No 12 s. 180.
 „Det borde anses för en riktig sinnessjukdom (och af många kallas det så), att människotanken begagnar sin oändliga kraft till att sträfwä utom, ej blott kretsen af den allmänna empiriska åskådningen, utan och de högre tynder, der denna åskådning förbrälar sig till sedlig wissa, till religion och poesi, — om ej skälet till detta sträfwande wore tankans egen innebärande drift (hvilken wid en wiss epoch af Cultur framträder med omotståndlig wäldsmakt), att i distinkta begrepp utbilda det ömsom mer, ömsom mindre tydligt anade sammanhanget af sina föreställningar, och i en sjelfgifwen förnuftsinsigt tillägna sig betydelsen af alla ämnen för menlig föreställning, ända intill gränsen af det Obegripliga sjelft.“
 Härunder läses, wid orden „sjelfgifwen förnuftsinsigt,“ denna rakt på Författarnas anslagelse gående Not: „Meningen af dessa ord innebär icke den slurslud, att den i Christendomens urkunder gifna uppenbarelsen af Gudomens wähet är umbärlig på någon grad af förståndsodling; men wäl den, att äfwen Uppenbarelsens sanning och nödwändighet bör kunna rene filosofiskt inses, om ej förnuftet, som är skapadt efter Guds beläte och således sjelft en gudomlig uppenbarelse, skall ändöft ligga i frid med fordringar, som ej lära nerwista sig, allramtst genom en ödd historiskt tro och des ej särdeles skarpsynta förswarare. Det gör ej nog till förkunnande af Christen-

*) Förstås, så långt begränsningen af den närvarande individuella existensen tillåter. Ett fullkomligare mått af individuell tillwarelse skall efter ödden stänka ett fullkomligare mått af wähet och gudomlig contemplation.

domens herrlighet, att immerfort utropa den för kärlekens, försoningens och fridens lära. Detta allt är ganska riktigt, och kan sågas rätt wacker i mångfaldiga wändningar; och behöfwer man, på predikstolen, förmodligen sällan gå längre i sakens behandling. Will man äter goda religionens innehåll till föremål för wetenskap, såsom det sker i Theologien, hvilken till sin natur är en på religionen använd philosophi, så måste man wäl göra sig den middan att uppstiga till spekulativa grunder; ett uppstigande, som har sin rika nytta med sig, ej blott om man önskar att det ewiga Förbundets ark skall hyllas äfwen af otrogne och wantrogne, utan och om man wäl kunna sjelf betrakta den i hela klarheten af dess himmelska sågning. Christi lära är just derigenom i stånd att meddela kärlek, frid och försoning, att hon är den rena förnuftsreligionen, och således uppenbarad för att uppfattas af förnuftet, såsom förnuft.“
 Will Förf. ännu vidare, under sin Jesuitiska träpa, framsmilo, hwad han och hans mörkliga, till hwar och en wettig läsares ådel, så ofta upprepat och äter upprepat, — att uttrycket sjelfgifwen förnuftsinsigt innehåller en hädelse mot Gud och hans uppenbarelse i Christo: så besinne man blott, att enligt vår lära förnuftet, tänkt i dess ursprungliga renhet, är just det band, hwarigenom den ändliga naturen, som först i Mensiskan (det endaste af oändligheten omedelbart delaktiga naturwäsendet) befrias ur ändlighetens fjerttrar, är upptagen i Guds kärlek och står till honom i en relation, som icke mer är den blott fysiska mellan Realitet och Grundrealitet (Essentia Absoluti), icke mer endast den blott åsighet i skå mellan Skönhet och Urskönhet (Forma Absoluti), utan den etiska mellan Wissa och Urwissa (Spi-

ritus Absoluti); en relation, som i sin högsta möjliga klarhet är den religiösa mellan Kärlek och Urkärlek (Filius misericordiae Divinae), och detta endast såsom förhållande of Person till Urperson (Dens Pater), emedan Kärlek allenaft mellan personliga wäsenden är tänkbar. Förmuset är i besittning af Guds Idee, just derså att det sjelft, betraktadt i dess essentiella lif, är Guds Idee, eller det genom sin aktiva energi (Förståndet) all reaktet förnimmande förnimmandet, i hwars lewande actus en absolut realitet (som, betraktadt i sin högsta potens, är en reell urpersonlighet) har afbildat sitt eget Jures actus, och dymedelt gjort sin afbild till ett medvetande och sjelfmedvetande wäsende. Om medvetandet kan reflectera öfwer sin innebärande realgrund, såsom hos Philosophen, eller icke, såsom hos den ej filosofherande mångden, gör ingenting till saken i offeende på dess riktighet. Af allt detta följer, att Förnuset, när man i sträng bemärkelse tager detta begrepp och begreppet af dess kunskapsförmåga, icke kan gifwa sig någon insigt, på annat wisa, än att en stråle af gudomligt ljus blickar in i dess rymder från den alstrande ewiga ljuskällan, hwilken stråle åter uppväcker och framkallar en annan, denna åter en tredje o. s. w. utan hwilket förhållande ej engång en enda isolerad tanke, ännu mindre någon ledja af tankar, ware sig såsom wettenskap eller såsom tro, ens kunde blifwa möjlig *).

*) Detta upphäwer icke det fria individuella i själens merksamhet. Den högsta individualitetens afbild (Guds beläte) kan ej blifwa något annat, än en individualitet för sig sjelf, fastän i mindre dimension än den urbildliga. Af

Den andra osanningen, affattad i mera ömma och rörande ordalag, förtjenar, för sin nybygglighet, att oförtydas hel och hållen. „Uttrar någon Religionens wån,“ heter det, „hånsörd af den känsla, som så gerna tror hwad den önskar,“ (hwilken i hast påkommen gråtmildhet!) „att han tycker sig hos Allmänheten förmärka ett lifligare deltagande för Religionens angelägenheter“ (dock wäl icke för wisa Predikningar, Psalmer och Bibelöfversättningar, som blifwit bildade efter idealer af Numfordska fattigsoppan?); „strax ropas af den skällade nya Skolan: det är wårt verk!“

Wi kunna ej erinra oss, att hafwa hört något sådant rop, och näppeligen har någon af de skrifter, af hwilka här lyftas, ropat det enkom i Hrf:s öron. Deremot minnas wi mångfaldiga ställen som intyga motsatsen. Wi skola anföra ett i följande Nummer.

(Forts. följer.)

frihet och sjelfbestånd produceras frihet och sjelfbestånd. — Här om kommer längre fram att talas utförligare, wid en fullständig konfrontation af Stor-Inquistorns Citater, sådana de i Allmänna Journalen förekomma, med deras skynad i de contexter ur hwilka han plockat dem. Det kan wara tjenligt att wisa, en gång för alla, hwad wi hitills lätt passera med tigande förakt, huru man i Allmänna Journalen brukar citera och commentera wåra skrifter. Man skall häpnat, ej mindre öfwer den offiellighet med hwilken dessa citater blifwit gjorda, än öfwer de religiösa begrepp om sannmete och heder, som karakterisera wåsa theologiska recensenter.

L i t e r a t u r = F i d n i n g.

N:o 50.

Erbdagen den 14 December

1816.

Förskäl att bestämma egenkapen af de Religions-begrepp, som förekomma hos wisa äldre Compilatorer. Tillagnadt Stor-Inquisition i Allmänna Journalen, 1816 N:o 280, 282, 283, 285, 286 och 287.

(Fortsättin. fr. N:o 49.)

Wår Författare torde ursäkra, att wi ännu engång nödgas bjuda honom en bit ur det Förord, som beledsagar de Poetiska Kalendarernas påbörjade nya upplaga; det är han, som tvingar oss dertill, ehuru wi billigt förmoda, att denna lilla uppsats, i händelse den hast äran att af hans skarpsynta ögon betraktas, ej kunnat förefalla honom synnerligt angenäm. Der finner man anmärks, sid. VI, denna bestämda förklaring: „Att de frön, som våra stora föregångare utsäat, nu först skjuta opp öfwer jorden, är lika litet wår förtjenst, som att de spåda religionerna måda hägn och wärd; Gud har gifwit tankans ljus och gjort känslorna tillgängliga för behaget af en mildare lufsförändring.“

Man intwände icke, att dessa reder egentligen handla om en i fäderneslandets poesi och konst, enligt wår öfwertrygghet, wäpnad lyckeligare anda; den som läser de följande sidorna VII, VIII, IX och X, finner skit, hwad hwar och en förståndig granskare längesedan sunnit, att enligt „det System, till hwilket wi bekänna oss“ (hwilka ändå så pedantiska, uppstoppade, tomma sekt- och skolbegrepp!) hwarken poesi, eller wettenskaplig forskning, eller patriotism, eller hwad annat stort och sublimt som kan tänkas, verkas och äffas, för oss äger någon verklig halt, utan så wida den energiska drift, som i alle Samnt, Skönt och Godt handlar, omedelbart utflödar från ett religiöst sätt att betrakta lifwet och werlden.*)

Skulle wäl fördrigt de personer, dem Ni

*) Författaren, som utan twiswel har sin Religion skäende på bokhyllan och liggande i skrifsålpeten, afdelad efter rubriker och forterad i lädor, kan icke nog förundra sig, att menniskor existera, som wilja insöwa religion till och med i Affektiken. Ja wäl! det är ju ett besvärgadt infall?

fått i commission att ställa på fåttarliskan, till förtjent straff för deras gudlöshet att jagga Voltairismen ur litteraturen och allmänna lefvernet, äga så alldeles orätt, om de tillskrifwa sig någon andel i den märkbara wäckelsen of ett mera allvarsam, mera utbredd deltagande för Tankans och Ränslans högsta mysterier? Behöfwa de i detta hänseende mera till sitt urskuldande, än en enkel jemförelse (som för hwarje owelldig åskådare af den redan snuåriga literära-reformations-processen ligger i offentligt ljus) mellan det förhållande, hwaruti religionens idee, christendomens urkunder, ja sjelfwa den yttre religions-culten, näst före denna tid besunno sig till dagens herrskande anda, och den sinnesart, med hwilken nu dessa ämnen af den uppblommande generationen betraktas och behandlas? Om wi, med våra ringa krafter, genom Guds nåd skulle förmoda att uträta något till Hans ära och hans Församlings bästa, föranleda ej då äfwen våra misstag, våra förwillelser den nyttan, att uppmäta dem, som makt från höjden blef gifwen att föra andans swärd med säkrare blick och kraftigare hand, till herrligare och mera afgörande bedrifter? Hwad har Ni, och sådana som Ni, under det tidewarf, då säderneslandets litteratur (Theologien indyrknad) skulle förwaltas af Edra spiror, gjort för att besträma christendomens sak i de högre rymder, der man inser att Kyrkan ej hwilar på hälleberg, om hennes yttersta hödeningar grunda sig på chrior och beskrifningar om oss fernä i öfken? Hwad har Ni gjort, för att påskynda en äfwen för filosofiens reflexions-sätt förtlig upplösnig af de heliga säkor, som, ehwad ondt Ni än om filosofherne må tänka och säga, dock jemwål deras hjertan omfatta med en wördnad, måhända djupare än någon annans? Eller är ej Guds Ord

ännade, att äfwen för Tankaren innebära nyckeln till en harmonisk, en både snillet och känslan tillfredsställande werldsbetraktelse? Är det för behållit endast för bönder, som i sin enfsald wiserligen tro allt hwad Ni behagar säga dem, och för Er, till hemliga ordens-statuter, hwilkas sammanhang med andra individers fordringar Ni finner obehörigt och ohemult? Om Ni wägar wara upprigtig, måste Ni ej då tillstå, för Er sjelf och för andra, att hela er öfwerbyggelse i dessa ämnen antingen stödder sig på en blind historisk tro, hwilken (såsom sådan betraktad) icke har större värde än hwar och en annan superstition, eller också på ett alldeles ingenting? Och om våra ärgårder lyckas, att i stället för denna döda widförelse, i en lång tid bortåt af alla tjufare hufwuden dels föraktad, dels blott tolererad, bringa i dagens skimmer den lefwande sanningen, den misförstådda, wanwärdade, förgämbda: hafwa wi derföre någonsin nekar, att Gud allena är Den, som berömmet och äran tillhör? —

Eedan war Jeremias med dessa twenne lögnar menar sig wara tillräckligt forskansad, framkläcker han, för att i alla händelser wara förwisad om något ryggwärt, en osanning på köpet, den man kunde wara frestad, liksom det i prosodien talas om medeltidningar eller mellantidningar*), att kalla en medelslögn eller en mellanslögn. Den är utmångsrad i följande ordställning: „På fem års tid, under hwilken denna Philosophi oupphörligen anlagats för sin stridighet med den uppenbarade Religionen, har den icke ens försökt att in-

*) Stafweiserwäget, som swäfwa midt emellan korta och långa, och som ofta måste nyttjas såsom medel i språk, hwilka ej äro till alla slyk, dessa quantiteter tillräckligt bestämda.

låta sig i någon formelig wedersläggnings af dessa anklagelser, ännu mindre att lemna någon hel och fullständig framställning af sina grundsatser i religiöst afseende."

Änningen Författaren vill söka någon reservatio mentalis i ordet formelig, hvilket han lärt utmärka med spaltade bokstäfver, eller icke, så kan han dermed swärligen rådda åran af sin sanningskålek. Har han då glömt den ypperliga skriften om sann och falsk upplysning, hvars auktor wi likwäl se honom längre fram citera bland de öfriga bedragarne, d. w. s. enligt Hr Inquistorns definition alla, som på något positift sätt gjøre sig delaktiga i besträmmandet af den nyare Litteraturens äfvisning? Har han glömt det försök (ty så mycket är det äminstone), som från och med No 3 af Lit. Tidens inneswarande årgång fortkar genom Numrorna 4, 5 och 12; begynnelsen till en afhandling, så formelig, att vår Begreppsbestämmande, som knappast i sin lefnad hafte tillfälle att förwärfwa något redigt begrepp om filosofisk form och disciplin, reoligtwis skall finna den obegriplig just i försök af dess begriplighet? *) Ut denna afhandling afbröts, innan den blef, hwad den war ämnad att præliminariter wara, „en hel och fullständig framställning af våra grundsatser i religiöst afseende," (hvilken hela och fullständiga framställning föröfrigt icke låter skrifwa sig med samma beqvämthet, som en resbeskrifning öfwer oaserna i öctnen), sedde mot Redaktionens wilja, ehuru den ej kunde sötkasta de skäl dertill, som afhandlingens auktor angaf. Den

*) Dock nej! han har äntligen mot slutet af sin långa skändramska behogat taga detta fragment i ett särskildt öfwerwägande. Hwad han derom har att andraga, skall på sitt ställe beswaras.

första af dessa orsaker war, att det ändock ej löndar mödan att befatta sig med anonyma skrifter, hvilka i den dunkelhet, som höljer deras namn, aldrig äga en utwäg öppen att undslippa swedan af en upplyst allmänhets harm, och ett ofullständigt privilegium att med godt mod oupphörligt uppstufwa samana dumma inkast och undetta bon-mois i dagsblad, ströppapper och brochurer af en b. skaffsenhet, wid hwilken man i den literära werlden lika litet är wan att söka någon wig, som man hitills, af dylika små penn-utswäfningar, förmärkt några följder i afseende på hämmandet af de skriftställares credit, hvilka det wisserligen är lättare att bannlysa än att öfwerwinna. Herr Wallmark, hans Legehjon, och Zi, M. S., kunna utan twiswel sjelfmant inse, huru detta skall inför Redaktionens ledamöter skulle äga en bindande giltighet. Den andra orsaken war, att en sådan framställning, som Förf. begär, äfwen med all mödlig utförlighet aldrig inom en Tidning kan lemnas nog utförlig och till alla delar utbildad; hwarföre och de läsare, som med sann och redlig wettgirighet intressera sig för undersökningar i dessa ämnen, twiswelsutan mycket hellre änska sig den i en särskild bok utgifwen, än på detta sätt i tidningsblad afbruten och fringsströdd. Det sågnar sig, att äfwen Ni, nu omsider, inser det samma. En sådan bok warder kommande, ingalunda på Eder besallning, men icke desmindre då, när tidens tecken utwisa, att allt är redo för det afgörande ögonblickets framträdande. Gannolikt kommer denna skrift i ljuset, när vår Theolog det minst förmodar. Man sofnar ej exempel på böcker, som oförmodadt framkommit i dagsljuset. Dyliken har man ju sett meddelas är allmänheten en cöder af Psalmer, hwilken, som bekant är, af många

egentligen icke wäntades, eller Åminstone icke wäntades sådån, som den nu framträdde: men denna wäntan tjenade blot att förhöja den angående öfverraskningen hos alla dem, som gjorde sig reda för de fordringar, hwilka ett christligt hjerta och en religiös fantasi wilja se uppfyllda i anda och form af en rättsmätigt andlig skadeförelse. Medelmättiga Psalmister, medelmättiga Theologer och medelmättiga Polemici råka ofta i obehagliga ställningar af temligen lika beskaffenhet. Emellertid kan Författaren, i fall han ännu längre finner det härtande att fortsätta sina filosofiska studier, af ofwonnämnda Fragment inhämta ärfvilligt som kan tjena till vidare förberedelser, så wäl hwad det allmänna problemet för speculativ reflexion angår, som tendensen af det system, hwartill wi, som han själf så biggafaderligt uttrar sig, bekänna oss*).

Sedan den mångsidige Författaren hittills pådrottat sina krafter i det allvarsamma och det rörande, öfvergår han plöfsligt till det muntra, och wäl bli quick. Det gläder oss i sannhet att hans sinne, tröttnadt af så mycket besvär med den fatala Philosophien, ännu förmått bibehålla den ungdomens lekande skämt-

*) Tillika skulle det ej skada, om han täcktes låta komma till sin kunskap den Kristniewerling, som år 1822 fördes mellan twenne bekanta literatörer „Om Förhållandet mellan Religion och Moralitet.“ Då man afdrager den ofta för långt drifna polemiska tonen, som ägde sin grund i ett ömsesidigt missförstånd af ömsesidig halt och siktning, innehåller denna Kristniewerling en mängd ideer, som låta ganska bestämdt inse den förskätrade Philosophiens sänkesätt öfwer dessa föremål. Men wär man tycks icke känna den. Sof han då under året 1822 och blef han först wäckt genom Swenskt Literatur-Tidning? Är detta skälet, hwarsföre han ännu är så nywaken?

samhet, som kunnat frambringa den för oss högst obekanta underrättelse, att „Swedenborg icke war en af de Alderton“ (ett rum, som han troligtwis aldrig skulle eftersträfwat), och dertill, hwad mera är, denna leende periods byggnad: „Allt, hwad de nya Lärornas önshängare i detta hänseende lemnat, består endast af Fragmenter, af Anmärkningar, framkastade ofta af de oberubligaste anledningar“ (i. ex. i anledning af *Er*), i Recensioner och Noter under Recensioner, i Afhandlingar och Noter under Afhandlingar.“

Vi bjuder till att wara aimabel, M. H. och detta är ett lofwärde bemödnande, i synnerhet som Naturen äfwen i detta fall wisar sig emot *Er* så söga moderligt sinnad. Skulle annars denna förebräelse wara framställd på allwar, så kan man deraf ej draga någon annan slutsats, än att Ni begär en religionslära på vers. Åminstone har man icke hittills haft sig bekant, att det i prosa gifwas andra sätt för meddelande af wettens skapliga undersökningar och betraktelser, än Afhandlingar, Recensioner, Anmärkningar, och Fragmenter.

Hwad är fördrifigt skulden till, att wi någonsång fäkt uttranden öfwer theologiska ämnen på sådana ställen, der ej dylika uttranden af recensionens eller afhandlingens egentliga uppgift och bestämmelse warit owillskorligen påfordrade, om ej just *Er* och *Edra* likars ursinniga larm, som, enligt hwad Ni själf med en egen christlig förnöjselse berättar, i hela fem är bortåt (och wäl längre) wäsnat omkring våra öron, med bullret af nästan alla upptänkliga förskätringar? In sågoss wi wara Atheister, än Jesuiter, än Herenhutare, än Catholiker, än Swedensborgianer, än Jacobiner. Alla dessa beskylningar äro lika sanno, d. w. s. lika orimliga

ga. Hysas Ni ej, i ert sämsta öfvermod, att offentligt lära förstå, huru Ni kunde hålla „Orthodoxien“ för nog dum, att icke märka det fins emellan rakt motsäridiga, det egoistiska och calumnierande i dessa beskyllningar? Om hon, såsom Ni säger, verkligen „kastat sig i den nya Philosophiens armar“), så har det skett derföre, att hon mera trott sina egna ögon, än alla de förvirrande synglas Er sårade såfångt framdräkt. Hvilka ungdomliga brister än Orthodoxerne, hvilkas förtroende wore vår högsta ära och vår skönaste beldning, må hafwa anmärkt wid framställningsfattet af vår Rysfening — aldrig hafwa de likväl, såfram de gronskat oss med oweldiga blickar, kunnat finna våra åtgärder bära stämpelein af annat, än nit, mod, redlighet och consequens; och de, som personligen kånna oss, hafwa aldrig i vår enskilda lesnad träffat en morsägelse af de grundsatser, hvilka wi med tungan och pennan bekänt **). Det.

*) Worde hon hellre hafwa kastat sig i den så kallade Populär-Philosophiens armar, för att der inhämta den trösten, att „Religionen är — nödvändig för Samhällets bestånd“ (oumbärlig för upprätthållandet af en god polisordning), samt huruledes en witter Akademi war nog ädelmodig, att öfwer detta ämne gifwa sina egna elever denna warning: „I ässende på lära och form af Gudsdyrkan, sätter Akademien utom allt twiswel, att de tålsande Poeter gifwa åt Christendomen det lof och det utmärkt a“ (werkeligen?) „företräde den med rätta tillkommer“ (Sw. A. H. 2 D. sv. 1796 s. 309)? Huru skall man föreställa sig Religiositetens allmänna tillstånd under en period, då en så tveetydig anvisning, från landets witttrake corporation, kunde synas nödvändig?

***) Will Ni kalla detta för „Fryt“, så må det gernu wara er unna. Då Ni lätit, i ett

före är också, till Er stora förwåning och förskräckelse, den tid kommen, då hwar och en läsare, som kan och vågar hysa ett sjelfständigt omdöme, till och med sätter mera tro till våra blotta „försäkningar“, än till de talrika posquiller och widunderliga rhapsodier af alla slag, dem Ni och Er parti med så mycken omhugsan kringspriddt. Skulle wi på allt detta skräp, som efter wectan elser månaden icke mera minnes, inläta oss i swaromål, så förwandlades hela Swenska Litteraturen, på hwars såle man desutom redan polemiserat mer än nog, till ett polemiskt chaos, utan värde och utan ändamål. Wi hafwa wigtigare, och framförallt angenämare syfvelsättningar. Kunde Ni och Er sällskap engång göra er en föreställning om, hur oändligt tråkig och osmaklig Er conversation föresfaller oss, så undrade Ni ej mer på vår wansliga tyfnad wid edra wertlösa kritiker, eller, då någon ny kåttarbenämning ynglas från edra kryppwår, att wi utan många omwågar och omskändigheter wälja den första bästa plats som närmare eller fjernare erbjuder sig, der wi kunna ståcka edra papperedrakar redan wid deras första utflygt.

Swedenborg kan Ni låta wara i fred: Ni skall så tillräckligt med oss att beställa. Om än mycket wid honom fins att erinra, så är Ni likväl icke wärdig att lösa hans stotwång. Han war en helig man, och om han icke alltid i sin själs glänfande spegel uppfattade de ewiga sanningar i deras ursprungliga klarhet, ja, om de än ofta der klådsde sig i gestalter, som blott för hans egen subjektiva synpunkt ågde realitet, så war han

allmänt dagpapper, trycka att wi äro „bedragare“, måste det wäl tillåtas oss åtminstone att tills widare försäkra motsatsen.

dock aldrig, som Ni, en tom gränslig ru-
ta utan föllum.

Äfwen med den speciellt naturphiloso-
fiska sidan af den nya Philosophien will
Ni befatta er. Vi känna ej, hwilka ådaga
lagda prof af insigter i speculativ fysik der-
till berättiga en man, hvars hela theoretiska
wetande om våra läror förmodligen inskrän-
ker sig till de begrepp derom, hwilka någon
i Lund, för ett par år sedan, till det Skän-
ska presterskapets uppbyggelse sökte ombrä-
ta. Det är lågt att se, huru mäktige detta Prests-
möts-Tal*) underhjelpat honom med uppfin-
ningar och omddmen, samt att han endast i
dena Informators spår wägar sig på djupet
med oss och Schelling. Men när en blind
leder en annan m. m. (Ni känner twifvels-
utan detta förträffliga språk). Talarn, an-
nars i litteraturens annaler icke känd, säges
heta David Munc af Rosenschöld. Om ock
så tideräkningen ej bestyrkte war förmodan,
skulle man dock äfwen från andra kriterier

*) Redaktionen tackar Er för påminnelsen om
detta Tal. Det är wiserligen sant, att wi
för längesedan läst det, men också icke min-
dre sant, att wi för lika längesedan glömt
hört det. Förunderligt, hwad wisa slags skrif-
ter måta swärighet wid att fåta sig i någon
waraktigare åtanke! Deras specifika lättbet på
innehåll torde wäl dertill wara förnämsta or-
saken. Emellertid hoppas wi, hwad våra lä-
sare angår, att i detta fall så uråktas af det
gamla goda ordspråket: litet brutet är
snart förlåtet — och föklara tillika, att
om wi med en särwid recension öfwer näm-
nda Prestmöts-Tal kunna bereda någon hugnad
och sinnesro såwäl åt des Författare, som åt
war närwarande Wigtfader, wola wi till en
så god gerning befinnas lika flyndsamma, som
beredwilliga.

kunna futa, att det ej war denne David,
som öbbade Goliath.

Nej, W. H. Lemna äminstone Naturs-
kunskapen i ro. Om menniskan förhåller sig
till naturen, som hjernan till sin kropp; om
synkraften i hennes öga är en individualise-
rad ljusaction; om luktsinnet*) uttrycker, hos
dermed begärowade organismer, naturens elek-
triska urelement: des sätser, och flera såda-
na, som hafwa den olyckan att af Er finnas
„dålliga“ (hwilken förlust för naturphiloso-
fien!), sonas wäl mindre nära öra „Guds
uppenbarade wilja och råd om war salighet.“
Man lemnar således med fog ett luktsinne i
des wärde; endast med er hjerna måste man,
tywår! ännu någon tid söh lära sig.

„Som Författarens affigt endast (?) wa-
rit att sammanställa (!!!) hwad de nya Lite-
ratörerna lofwat på Swenska, med hwad de
hållit på Swenska, så har det ej tillhört ho-
nom (???) att söka den widare utvecklingen
af deras sätser i Tyska skrifter af det Sys-
tem, hwartill de bekänna sig.“ — På ett
öflickigare sätt hade wäl aldrig war Skrifts-
lärde kunnat tillfå sin fullkomliga obekantskap
med de „Tyska skrifterne af detta System,
“ och det är wist att hans onda Genius, det
ögonblick då dessa rader sattes på papperet,
alldeles beröswade honom den sista öfriga gni-
stan af besinningsförmåga. Författarn sup-
ponerar ändå således, att det gifte skrifter,

*) I moralphilosophien, der Besämman
af war religiositet måhända är mera hemma-
skad, spelar detta sinne ofta en märklig role,
genom följande potenser: Luktsinne = A¹, upp-
wäckningsinne = A², Spionsinne = A³; i hwil-
ken sista potens den identiska substantiäliteten
af de twenne förra ponerar sig (särdeles hos
Polisen och Inquisitionen) såsom en i a & u
försatt odelbar urposition.

der de nya Swenska Literatörernas theologi-
ska satsar blifwit framkallda i en „widare ut-
veckling?“ Hwarföre rusar han då tillwägs
mot de nya Literatörerne, innan han sett hu-
ru det med denna möjlige „widare utveckling“
förhåller sig? Hvilken galenskap, att draga i
en härnad på lif och död emot personer, dem
man tillika in parenthesis beskryller att ens-
dast hafwa utbredt wijsa strödda satsar ur
ett system, hwarom man säger sig weta,
att det hos auktorer af en annan na-
tion, och endast der, förekommer i utse-
lighet och sammanhang? Om Ni anser dessa
„Tyfka skrifter“ för ett slags tros-urkunder,
på hvilka våra tänkesätt i dessa ämnen bok-
stafligen stöddja sig, hwarföre har ni ej då an-
fallit själwa urkunderna? eller är det ej så
man plägar bekriega andra härefter? Den tak-
tik Ni walt, är wiserligen begwämrad: Ni
tråder upp på stridsfältet, med munnen full af
wäder, prorar i lustigen en mängd rodomonta-
der, och då det äntligen faller er in att det
kan bli allwar utaf (hwarwid ert medwettande
hwisfar att ni ändå ej är så särdeles farlig),
ropar ni att fiendens hufwudstyrka angår er
ej, fastän ni wet att den befinner sig i gran-
skopet. Afka er blott, att ni ej, i stället,
faller i cosackernas händer; de lära icke lem-
na er sörr, än ni så temligen hunnit swettas
ut alla edra widtjwäfwande planer om erds-
ringar och segrar.

„Han fruktar ej heller,“ heter det, „att
andra ställen i de citerade skrifterna skola fins-
nas, som wedertägga de anförda.“ — Det kom-
mer snart att wisa sig, om ej här någon li-
ten fruktan hade warit nyttig.

„Hans samwete säger honom, att han red-
ligt uppfyllt sin pligt.“ — Detta redliga sam-
wete förtjenar belöning.

Wi närma os då, utan widare uppehåll,

till hufwudämålet för närwarande uppsats.
Wi ämnna följa wår Stor Inquisitor, steg
för steg, spår för spår, och i samma ordning
af Nutid, som han sjelf bestämde. Wi ämn-
na, mot hwarenda citat i Allmänna Journals-
ten, eller Äminstone mot de i denna anklag-
gelseakt wigtigaste, uppvisa deras ursprungliga
stiet i den context, ur hwilken de blifwit ta-
gna. Alla wid första påseendet mörkare uttryck
skola upplysas af noter, korta commentarier
bisogas, som ännu tydligare öfwer hwarje strids-
ståga förklara wår mening, och slutligen resul-
taterne af wårt svar sammanfattas i en les-
dja af aphorismer, sammanbunden och utveck-
lad med så mycken sorgsällighet, som brist på
tid och urymme denna gången kan medgifwa.
Wi hoppas, att läsarn skall härigenom bli
fullkomligt satta i stånd att kunna öf-
wer denna twist med sina egna ögon; och om
han då inser, att Äminstone „öfstyningen“
af våra läror icke går ut på att undergräfs-
wa det, som bör wara heligt för den Skapas-
se reflexion liksom för den menlösaste barns-
doms-öskuld, utan twertom att befrämja en
allmännare och klarare, en sannt menskelig och
en sannt nationell åskådning af den näderiska
Werldsandens herrliga egenheter såsom Skas-
pare och Försyn, — torde det benäget ursäk-
tas, om i denna brådskan och denna nödräns-
diga fortsethet det ej skulle lyckas os, att till fulla
upphäiwa hwarwanda möjlige twifwelsmått. Wår
motståndare har gjort allt för att gälla os
och hisera os, har troligtwis på denna oddla
polemik nedlagt (till det minsta) månaders
möda, har fullproppat hela sex Nummer af
den dertill begagnade Tidningen — och det
är således för os oundwärligt, om wi wilja
någorlunda reda ut allt hwad han sammans-
trapat, att i alla fall bli betydligt wididöf-
igare än han. Icke heller lär någon läsare

yttra den förbran, att wi bordt stillatigande låta denna massa af de nedrigaste calunnier fring- löpa ät alla landsändar, tills äntligen någon hunnit få den möjligast utförliga afhandling i ämnet, eller den af vår Åklagare frambe- fallda boken färdig. Fråge man sig sjelf, om man i samma belägenhet hade tålmod, att i mången from och redlig, men öfwer våra verkliga grundsatser mindre upplyst medbor- gares åsyn liksom acceptera äminstone Kenet af det uppsättliga bedrägeri, med hvars oförskämnda beskylning ett wißt parti af Lite- raider, Theologer och Poeter nu framträd, liksom med det enda ännu återstående försk- ket att skjuta den så förargliga „nya Sko- lan“ i grund. Sedan mångahanda utvä- gar, offentliga och enskilda, icke förmått häm- ma några hatade *) författare från att mer och mer draga en ädel och allvarsam nations tänkesätt på sin sida, hör man nu omsider gripit sig an med ett moraliskt mörda och genoms anklagelser, hvilka, om de kunde bewisas, till lindrigaste straff gjorde oss för- tjente af landsflykt **). Man måste lå- ra dessa warelser, att ett sådant företag icke är en bagatell, och att man bör vara myc- ket säker på sin sak, innan man stiger opp att falla sina wedersparter — Fbrnekare af Gud och ett lif efter döden, Rättas

*) „Das das Gefindel uns hast, haben wir wahrlich verdient.“
Fr. Schlegel.

***) Ite Tryckfrihets-förordningen, S. 3, mom. 1,
2, 3.

re och Bedragare. Detta är också skälet, hvarföre wi så länge sysselsate oss med Författarens i seltwa werket högst puerila Inledning. Äfwen denna är en wäfnad af hypochondriska uppfinningar, hvilken måste ris- was opp, ända tills man fått reda på huru erbarmlig den första uppräningen war. Icke heller kan det wara likgiltigt för Sveriges sader och mödrar, att se om Upsala Univer- sitet, som af en stor Swea-konung engång kallades „det förnämsta smycket i hans krona,“ verkligen blifwit en asgrund af gudlöshet; i hvilken händelse de för borde sticka sina sö- ner till andra werlden, än sticka dem hit. Det är bekant, att lärar, som man innefat- tat under benämningen „den nya Skolans,“ wid detta universitet äfwen från cathedraerna meddelas ät den studerande ungdomen, och ät de män, som i senare årens literära upp- träden spelat hufwudrolerna, i Upsala stad äro boskäftade. Men ännu gifs det en Constitution, ett offentligt uttryck af nationens förstånd; beskyddande alla en fri Swenssk mans rättigheter ät hwar och en, som ej emot hen- ne förbryter sig. Ännu andas den person, mot hvilken Ligans Hydra egentligen rigtat sin giftiga hwäsning. Ännu gifs det heder och ära, en rättwis Gud och en dömmans de efterwerld.

(Forts. följer.)

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

No 51.

Erbdagen den 21 December

1816.

Förskil att bestämma egenskapen af de Religions-begrepp, som förekomma hos wisa äldre Compilatorer. m. m.

(Fortsättn. fr. No 50.)

I. Guds Existens. Guds Wäsende. Naturen *).

Allmänna Journalen. „Gud har omfattat sig i sin oändlighet, som Universum.“ Phosph. 1813, sid. 362.

Phosphoros, l. c. „Människoföruftree är den högsta för oss bekanta 1) potensen af det absoluta föruftrets, eller Guds själsbejakning; hwilken, då den i tiden och rummet evolwerar ewighetens outdömliga involu-

*) Att wi måtte behandla denna artikel utdeltigare än någon af de öfriga, följer både af anlagens och af vårt systems beskaffenhet.

1) D. w. s. den högsta, som för den wanliga reflexionen är närvarande såsom fenomen, eller föremål för sinlig uppfattning.

tion, genom alla ändlighetens gradationer omfattar sig i sin oändlighet såsom ett Universum.“ —

Bestämmaren har härwid begärt endast ett litla felet, att förbise den distinkte angifna skillnaden mellan Gud och Guds Sjelsbejakning (den akt, hwarigenom han affirmerar eller manifesterar sig). Wår Inquisitor will antyda, att wi förblanda Gud, såsom person, med Universum, eller att wi låta Universum liksom uppsluka Guds personlighet, så att endast det fysiska och hedniska begreppet af en Werldsjäl skulle bli öfrigt. Wi påstå likwät blott det, att, som det heter på näst efter den citerade följande sida, „det är Guds egen bildningskraft, som genom Naturens i oändlighet organiserande lif bildar allheten af Universum.“ Med ordet Natur mena wi, så ofta det förekommer i detta förhållande, enligt en längre ned på samma sida besintlig definition, icke den materiella sinnewerlden, som är den empiriska intelligensen motsatt, utan „den absoluta produktiviteten,“ d. w. s. den allt frambringande urverkligheten inom Gu-

domens wäsende 2), af hwars i tid och rum uppenbarade mångfald och totalitet Gud Sjelf, såsom personlig Verldsfyrelse, är den högsta tänken; hwilken naturligtvis, genom den äre nödvändigheten af ewighetens i sig återgående ring, tillika omfattar den lägst. Ty hwar och en länk i denna kedja är impregnerad med sitt bestämde mått af realitet, genom den skapande urkraft, som uppenbarar sig i alla, och som sitt öfwer sin fulländade skapelse hwilar 3) såsom Gud. Man säge icke, att wi genom denna förklaring inkränka Guds existens, liksom Menneskans, till en existens inom rummet och tiden. Äfwen Menneskan existerar, i hwarje moment af sin tillwärelse, på engång inom och utom dessa gränser; det är just ewigheten sjelf, som för lifwets äfklädnings utvecklar sig som Tid, liksom oändligheten sjelf, hwilken för samma äfklädnings utsträcker sig som Rum; ewigheten är aktuell närvarande i hwarje ögonblick af tiden, oändligheten i hwarje punkt af rummet; det är först då, när man in abstracto tänker sig tiden och rummet såsom isolerade från deras innehåll, som de förwandlas till blotta reflexionsformer; och wore det möjligt, att den moderna Subjektivitets-Philosophien kunde ipso actu göra dem så ihåliga, som hon gjort dem i sin egen reflexion, så skulle med det samma allt lif och all existens försvinna. Hetta Verldsomfattningen, såsom den reella organismen af ett ewigt förnuft, ligger utom dessa ihåliga begrepp. Detta gäller isynnerhet Menneskan, Skapelsens krona, i hvars

2) Jemför Sw. Lid. Tidn. 2816, N:o 5, sid. 73.

3) Detta uttryck innebär för ingen del begreppet af en passif Gud. Äfwen i Bibeln, i Mos. B. c. 2 v. 3 säges, att Gud „på junde dag en hwilade af all sin werk.

själ det ideella uttrycket af samma ewiga förnuft strålar i fullkomlig klarhet 4); och ännu igen allramst Gud, för hwilken rummet och tiden äro till blott såsom uppenbarelsemiddel för hans urproduktivitet och hans Första. — Man har på ett förunderligt sätt, i områden öfwer vår lära, sammanblandat denna urproduktivitet (natura naturans), som blott är En af Gudomens egen Traper, med Gudomens högsta, concentriska, alla de andra ordnande egenkap, den, genom hwilken Gud framträder ur djuret af sitt urwäsende, manifesterad såsom Person. Om man, liksom Spinoza (hwilken föröfrigt ännu af ingen blifwit vederlagd, och aldrig kan på något annat wis vederläggas, än att man i hans system inblåser en lefwande anda och utbildar det till en högre potens), stannar med sin spekulation wid blotta ideen af en ursubstans, af hvars attributer såsom cogitans och extensa werldtotaliteten framställer modifikationerna, så kan wisserligen hwarken Pantheismen (Äminstone med strång consequens) undwiskas, ej heller någon för hjertats behof fullt tillfredsställande religionsphilosophi uppkomma, allramint en sådan, som öfwerensstämmer med hwad kristendomens Stiftare lärt. Men denna ursubstans är ingenting vidare, än det ursprung till sin existens, hwilket Gud har inom sitt eget wäsende. Det är klart, att detta ursprung icke får tänkas såsom något, hwilket (inom Gudomswäsendet) till tiden föregår det individuella existerandet. Det gifvs, så wäl i äfseende på tänkbarheten af lifwets och werldens rea-

4) Fullkomlig relativt till de lägre naturwäsenden, i hwilka mer och mindre dunkla perceptionsförmåga den ideella principen ännu är öfwerwäldig af fysiska förhållanden.

litet, om reflexionen Fall befrias från en tom och i abstraktioner svårmande Idealism, som på tänkbarheten af Guds personlighet, för Spekulationen blott en enda förnuftig utväg, och vi skola försöka att antyda den. —

Verlden med sin totalitet, såga våra mötståndare, bär dock, såframt ej det allmänna människoförståndet är den besynnerligaste af alla illusioner, vara någon ting reellt, åtminstone i afsehd bemärkelse, och icke en blott sammanfattning af drömbilder. Godt! det är juft detta reella som vi vilja rädda. Men det kan endast såvida realiter bestå, som det har sin realitet till länns ifrån en högre princip, än det själft är. Derom äro vi förmodligen ense. Men nu, huru sammanhänger det ursprungligt Reella med det icke ursprungliga? Det är wid denna fråga, som den ryktbara Idea Absoluti, utan sitt förwällande, förvaldt den mest förvirrade confusion och det mest ytterliga missförstånd. Det Absoluta, säger man, är vår Gud, och dessa båda ord betyda hos oss ett och detsamma. Det är icke sant, svara vi: hvem har bedt er lösa och dömma så viligt? Schelling har visserligen, i några af sina äldre skrifter, nyttjat dessa ord promiscue; såvida med rätt, som Gud äfwen är att betrakta såsom Urealitet, Urwäsende, och som detta är den första Skapnad, under hvilken en öfverfinlig Sanning eller Verklighet kan framträda för omedelbar förnuftskunskap (intelleuell intuition). Betraktas Gud åter som ett handlande Individuum, så tillhör honom benämningen af Absolutum endast på ett ganska oegentligt sätt. Ett Ens Absolutum betyder ingen ting annat, än ett Ideale=Reale i allmänhet, ett wäsende, hwars möjlighet omedelbart innebär och grundar sin verklighet, och hwilket, såsom sådant, är närvarande i allt

reellt (i det fysiskt reella ej mindre än i det intelligent reella) såsom den ewiga roten till dess existens, eller den för alla entia gemensamma urgrunden. Blott på denna ståndpunkt i vårt system gäller det gamla: *Ex hoc Non*. Det Absolutas Idee är blotta ideen af Urwäsende, utan vidare bestämningar. Dess karakter är inneslutenhet, förborgenhet, motsatslöshet 5), eller Indifferens, emedan det är det ännu ouppenbarade, det för all reflexion otillgängliga, som föregår hwarje speciell akt och form af den Ewiges oupphörligt verkande selfmanifestation. Det är den ewiga Möjligheten för Ideer och för deras realitet, liksom i den sinnliga verlden det menliga förnuftet, betraktadt i sitt substantiella wäsende ensamt, är blotta möjligheten af förståndsbegrepp och af dessa begrepps objektiva giltighet, eller sanning. Men Förståndet är i förnuftet den Skapande, formande anden, genom hvilken först begreppet upphöjes från en verklighet, som i det obestämda (men dersöre också för alla bestämningar gemensamt urreella) wäsendet ditills hwilar såsom en blott Möj-

5) Hit böra de citerade uttrycken: „icke-warande det af alla motsatser,“ — „chaotisk tillhet,“ — liknelsen wid „Arithmetikens Null“ o. s. w. Wi ögilla likväl denna liknelse, hwaraf Plestins senaste Commentator, äfwen som Oken, betjenat sig. Se dem som vi förstå, att liknelsen här nyttjas i den mening, enligt hvilken Null är grundwillkoret för existensen af alla numeriska potenser, och (så vida) deras essentia prima, skall den alltid förefalla som en blasphem, eller åtminstone som en orimlighet. Att emellertid hwarken Hammarfeld, eller Oken, constituerat en likhet, i den wäntliga bemärkelsen, mellan Gud och Null — det kunna wi med godt samwete försäkra.

lig, till en möjlighet, som nu är Verklig, d. w. s. till en bestämmd existens. Så öppnar sig det förborgade Urwäsendet endast genom den actus, hvarigenom Gud affirmerar sig, d. w. s. ponerar denna Essentia Absoluti (såsom ett Objekt 6), ett ämne för sin föreställning, sin vilja och sin kärlek. Detta första Objektiva, sådant som det uppfattas och ordnas i Guds reflexiva aktivitet, är den förebyggande realgrunden för Universum, eller Universum i sitt urbildliga tillstånd, natura naturata i sin första skönhet, Ideernas rena värld, hvilken endast för Gud är i all sin herrlighet äskädlig. Härvid bör märkas: först, att man ej får förblanda denna natur, fastän vi i förhållande till den på och genom henne verkande urproduktiviteten. (Den egentliga natura naturans) kallat henne natura naturata, med den natura naturata, som är den empiriska Naturen, och som för en oflar reflexion framställer Ideernas harmoniska sammanhang förvirradt af ändliga relationer 7); för det andra, att det nämnda Objectivum primum väl bestämmer sig inom Urwäsendets substans, så vidt som den ingenting vidare är än substans, men utom Urwäsendets intelligens d. ä. utom den öfver substansens realprincip upphöjda och reflekterande idealprincipen. Till denna Idealprincip, d. w. s. Gud såsom Ande, förhåller sig Urwäsendet, betraktadt såsom endast sådant (såsom blott motsatslös, absolut Urmöjlighet), nu (sedan genom actus reflexionis Divinae en opposition mellan Reellt och Ideellt 8) upp-

6) Något utom sitt Subjekt befintligt:

7) Om denna Natur komma vi längre fram att tala.

8) Att reflexionens handling består just i denna

kommit) såsom ett underordnad villkor, ett medium actionis för hans subjektiva (personliga) manifestation. Det torde ej wara öfverflödigt, ehuru ofta vi om beskaffenheten af denna opposition yttrat oss, att åter änyo förklara, huruledes man för ingen del härigenom berättigas att tänka sig en Realitet, som är utan Idealitet, och tvertom. Det Reella är just eo ipso reellt, att det äfwen i sig har idealprincipens verksamhet, fastän i ett lägre mått, i en annan potens; det Ideella deremot är just såvida i sanning ideellt, som det tillika omfattar den lägre potensen såsom sitt substrat. På annat vis kunde ej heller detta senare af det Ideella beherrskas. Och med det gudomliga Subjektets manifestation, framträder således, i den ursprungliga Indifferensens ställe, en Dualitet, som är de speciella existensernas, lifvets och världens upphof. Gud själf existerar, såsom Person, endast i kraft af denna ur det

opposition och de motsattas förening, samt att således motsättningen af ett föreställande (ett subjectivum) och ett förefaldt (ett objectivum) uppkommer endast genom och för denna handling, känner hvar och en som inbänat de första elementerne af filosofiens vetenskap. Det torde likväl behövas att anmärka för vår Bestämmares räkning. Äfwen bör han givas uppmärksam på, att man vid uttrycken „reellt, realitet,“ så snart de nyttjas i afseende på reflexionens motsats, ej får sätta den betydelse af verkligt, verkligt, som tillhör dem generaliter eller utan förhållande till denna motsats. Reellt i denna mening är så väl det ena som det andra af reflexionens opposita, så vida hwart och ett af dem för sig särskildt innehåller samma substantiella enhet af Ideellt och Reellt, hwars (enhetens) potenser de båda äro.

Absolutas natur nödvändig 9) följande Dualitet. Denna dualitet är den mellan det Andliga och det Naturliga. Det Andliga har emellvidan superioritet, men just derigenom att det Naturliga är dess ofrånstilljelliga basis, eller den lefvande grundvalen som bär, uppehåller, tjenar till verkningsmedel för det Andligas högre realitet. All Intelligens, tänkt utan Natur (d. v. s. abstraherad, i tankan, från det substantiellt identiska

9) Ja! vi antaga en nödvändighet i Gudmens väsende, emedan en frihet utan nödvändighet icke är tänkbar. Ni, som med frihet ingenting annat menar, än laglöshet och nyck, Ni begriper ej, att en frihet, som icke är nödvändighet, är ett nonsens. Gud är fri, just dertill, att han har inom sin egen natur nödvändigheten för sin verksamhet. Gud måste uppenbara sig, just af det skäl, att han, såsom Gud, har dertill den fullkomligaste frihet. Om ej Ni, som likväl icke blygs att upphäva er till domare öfver filosofiska läror, så rentaf saknade all förmåga att fatta (för att ej säga tänka) ett dynamiskt begrepp: skulle Ni då ej förstå, att när man tänker sig Guds Idee, tänker man sig ett väsende, hvars natur själf nödvändigt dertill består, att konstituera Allts realitet, sin egen inbegripen? Denna sats är förbifrigt icke af Schelling upfunnen; den igenfinnes i alla positiva former af en förnuftig filosofi. Gör att ränna ett par senare exempel, så lärde och Leibnitz, ett af de största sinnen som någonsin hedrat människoläatet med sin tillvaro, att Urmonadens existens innebär ipsa existentia sua existensen af monad-verlden, eller att Skapelsen och dess oafbrutenhet är ett omedelbart strömande af Gudomlighetens ljus, liksom solen kastar strålar isvan sig genom blotta beskaffenheten af sin varelse; så lärde äfven Crusius, att Gud genom själfva oändligheten af sin tanke uppfyller det oändliga rummet.

sammanhanget med en Natur), är ett lif och formloft ens abstractum, som utom en tom och atomistisk reflexion ingenslås finnes. Vi sade, att sammanhanget mellan Intelligens och Natur är en identitas Substantialis; en identitas som hoga är att ställa ifrån en Formalis. Våra motståndares döda och tomma begrepp om Form, har gifvit rika anledningar till wanställande af vår lära om den inre Enheten i alla motsatser och all mångfald. Hwad det absolut identiska Urväsendet är, betraktadt implicit, eller såsom ännu utveckladt, ouppenbaradt, det hafva vi ofwansföret visat. Men det är just genom Formen, genom utvecklingen, aktualiseringen af det oändligas och det ändligas gemensamma Grundsubstans, som denna upphöjes från en obestämd och inom sitt dunkla djup sluten motsädsighet, till en bestämd, positiv, organisk de motsattas enhet. Det är icke vår skuld, att man i begreppet Form ser någonting abstract och negativt, då man i stället borde se, att Form, i lifvet och naturen, ingenslås är något annat, än en organisk proportion för urkrafternas verketverknings; en proportion, hvars speciella beskaffenhet omedelbart framkväller ur det inre speciella i verketverkningsgen, och som är det reella uttrycket af ett verkligt och lefvande väsende. Essentia Absoluti är en obestädlig aseitas, det mörka haf, öfver hwilket endast Guds ande svärfvar. Men så snart detta svärfvande satt i rörelse de heliga vattnen, förvandlas deras aseitas, deras outransaktliga innehåll, till ett af alla rigningar oändligt och omåttligt progredierande per se, eller till L i f. Lif är det utan ända, utan gräns agerande och producerande ätheriska urämnet, som existerar (fundamentaliter) i all existens, organiserar i alla organismer och speglar sig i alla själar. Men

detta kan blott derigenom verkställas, att det ewiga urwäsendet är, explicitet betraktadt, en ewig urform. Ly Wisvet är sjelfwa den ursprungliga wepelverkningen mellan det Intelligenta och det Physiska; denna wepelverkning åter är ej reell, utan såwida den wisar det Intelligenta såsom Intelligent, förenadt med det Physiska, såsom Physiskt 10). Men att framställa denna copula, är att framställa den i en Form; ett mått, en sjelfsändig begränsning, som uttrycker på engång dualiteten och des nu till bestämd oåtfyllighet, till positif enhet upphöjda fundamentala indifferens. På denna ståndpunkt, i fall man ej reflekterar deröfwer, att Wisvet ingenting vidare är än en följd af Guds natur och ett af honom Sjelf i aktivitet försatt villkor för hans personliga uppenbarelse, förefommer det Gudomliga wäl icke såsom blott Indifferens 11), men dock ännu såsom en operativ idé; nemligen såsom den produktiva och progressiva urEnheten af Wäsende och Form 12), eller såsom Verldssjäl. Den

10) Att i de lägsta naturgeskatterna, och så gradatim uppföre till Menniskan, den fysiska principen har i formen öfwerwigt, förstås af sig sjelft. Det är först i Menniskan, som förhållandet ombyttes.

11) Förstås af de Gamte under bild af Chaos.

12) Hvilken underlig förwillelse gde, att man i denna triplicitet, som sjelf tillhde blotta substratet för Guds evolution af sin Personlighet, vill se den nya Filosofiens konstruktion af Treenigheten? Twiswelsutan är den tresaldighet, som förefommer i hwat och en spekulatif konstruktion, ett förhållande som symboliserar Treenigheten, emedan det menschliga förnuftet i sin inre organisation är mo-

na idéer, som för den moraliska och historiska betraktelsen framstälde sig såsom Öde, war (t allmänhet) den högsta, till hwilken Guds kernes spekulation förmådde lyfta sig. Det behöfdes ankomsten af ett mer än menschligt Individuum, af Jesus Christus, för att hos de dödlige bringa till klar öfwerbyggelse och lefwande tro 13), hwad dessförinnan de wisaste af dem, t. ex. en Plato, blott dunkelt anant; nemligen den himmelska, den fröfesta sanning, att det Gudomligas Idée, i sista instansen af des urveckling, hänwisar på Ideen af en gudomlig Person, en Fader, en Sörfyn. Wi sade, i sista instansen af des urveckling; nemligen såwäl för en sann, en inom sig sjelf fulländad och till klarhet kommen på filosofisk

deklaradt efter Gudomens urbild: men de som förstå andan af war åsigt, borde mera warsamt, än hitills någonsång flett, umgås med sina uttred i detta hänseende. Schelling sjelf har ej häruti varit nog försigtig; liksom i alla måner hans poetiska sinne ofta förmått honom att begagna sig af liknelser och talesätt, dem hans prosaiska motskändare, som aldrig i hans system se det universella, utan endast det partikulära, sedan trott sig kunna såsom wapen använda mot hans fördrigt fränga dialektiska consequens. Genom åtfylliga sådana misförstådda uttryck har man, äfwen i afseende på läran om Treenigheten, blifwit förelidd att förwexla sinbilderna med saken sjelf. Ja, wi hafwa märkt till war förwåning, att jemwäl någre af hans lärjungar råkat i samma iring. Treenighetens Idée befinner sig på en wida högre betraktelsepunkt, än på den af Wäsendets enhet med Form; och frågan derom blif en wida högre undersökning. Wi komma till den i nästa artikel.

13) En tro, som är förenad med begrepp och sunt förnuft.

meditation, som för ett varmt och ädelt hjer-
tas andafesfulla ingifvelse. Ty Verldssjålen,
om man så vill kalla den lefwande oändliga
progreSSIONEN af enheten mellan wäsende och
form, är blott till som ett medel för upp-
komsten af existens, eller derföre, att existensen,
som i sina fullkomligaste stegnader är Person-
lighet, ur henne må utbildas sig; liksom, i
den moraliska sphaeren af Universum, Person-
ligheten sjelf är blott derföre till, att Frihet,
Wilsa och Kärlek må blifwa möjliga. Men
Personlighetens actus består i särskiljandet
af sig sjelf, såsom medroctande Egoitet, från
allt det, som i förhållande till denna egoitet,
denna concentration af sitt självbestånd, är ett
Non-Ego och något som tillhör den blott ob-
jektiva, den irrationella potensen, det medel-
bara, det fysiska. Likväl är detta ett öf-
verakt från personlig individualitet ofrånkils-
jeligt; emedan det är det oöndwiskliga willko-
ret, utan hwilket personligheten hwarken Kus-
ke kunna erkänna sig eller verka så som nå-
got personligt. All Personlighet hwilas så-
ledes på det oupplösliga bandet mellan ett Jag
och ett Jäke-Jag, hwilket senare är det före-
ras organ, substrat, vehikel. Hos Menne-
skan ligger detta Jäke-Jag, till en betydlig
del, liksom helt och hållet grunden till henn-
es personlighet, utom hennes Subjekts om-
råde, såsom något för henne främmande, ja, så-
som en erwingande nödwändighet, som är till
utan hennes förwållande. Gud, det fullkom-
ligaste Individuum, har sitt Jäke-Jag och sin
personlighets willkor inom sitt eget Urwäsende,
hwilket han självständigt beherrsakar. Det är
af allt det föregående tydligt, att den ursprung-
liga Dualiteten (mellan det Andliga och det
Naturliga), icke får tänkas såsom en så-
der splitering af den ursprungliga Enheten,
eller af det Absolutas Jäke såsom Ursprung.

Ty wi hafwa wissat, att just genom denna
Dualitet blir det Motsatslösa förwandladt från
en negativ Enhet till en positiv, från en
Potentia Potentiarum till en Actus Actuum,
från en absolut Indifferens till en absolut
Identitet. En absolut Identitet är en
sådan motsatsers Enhet, hvars opposita exi-
stera så som opposita; men hwart och ett
af dessa opposita uttrycker, enligt hwad re-
dan blifwit ådagalagdt, ätwen för sig sjelft
beträktadt och i sin potens det för alla ge-
mensamma Grundwäsendet: alltså är deras
inbördes förhållande, substantialiter, ingen-
ting annat än den i handling på sig sjelf, i
wexelwerkning med sig sjelf försatta Enheten.
Detta är meningen af läran om Identitas ab-
soluta. Men Enhetens wexelwerkning med
sig sjelf, är just Dualiteten, d. w. s. den
tväfsaldighet, som är grundfålet till motsat-
sernas uppkomst och realitet. Den ewiga I-
dentiteten och den ewiga Dualiteten förutsätta
således ömsesidigt hwarandra, utan att den
ena af den andra upphäwes, söres eller be-
gränsas. Ty i båda lefwet och fortwexlar
Grundwäsendets ursprungliga natur och des-
samband, såsom uppenbarelseorgan, med Guds
Personlighet. Likaledes är klart, att Gud så-
som Person är upphöfd jemwål öfwer Du-
aliteten och Identiteten; så att han alldeles icke är
deras produkt, deras skild, i hwilket afseem-
de som helst. Ty Dualiteten (den i wexel-
werkning med sig sjelf försatta Enheten) är wis-
serligen en Skilnings-procß inom Urwäsendet
emellan det Andliga och det Naturliga, hwil-
ket senare förhåller sig till det förra såsom det
öndwiskliga grundwillkoret för dess actu-
alitet; men ätwen hellsam Skilningsprocßen
i allmänhet, för att vara möjlig, förutsät-
ter Guds sjelfaffirmation, eller Guds erkän-
nande af Sig såsom Person, Guds pönerande

af en ewig Realgrund såsom motsats till sin Egoitet; och han beherrsar denna motsats, emedan han sjelf är dess Orsak. Han är ej allenaft mer än den naturliga principen, han är äfwen mer än den andliga. Han är den himmelska: ty han är Kärlek, som vill göra sig uppenbar; icke derföre, att Honom i sin herrlighet någonting fattas; utan af den inre nödwändigheten i hans warelse, att icke owerkfamt njuta sitt eget Subjekts wisshet och skönhet, utan åt andra wareser meddela dess af tänande gnistor till lif och lyckalighet. — Det Absoluta är wårt systems princip; Gud är dess resultat. Så wida det Absoluta är Gudomlighetens urwäsende, som wisserligen sammanhänger med Guds Subjekt, men alldeles icke dermed får förblandas, kunna wi med rät säga, att Gud är wårt systems A och O: och — så långt äminstone — är vår filosofi i sin innersta kärna swarande mot en sann religions fordringar. Will man kalla denna äfwt Swärmeri, så äro wi Swärmare. Will man kalla den Naturalism 14), så äro wi Naturalister. Will man kalla den Pantheism, så äro wi Pan-

14) „Att den FönuftsEnhet, hwars utveckling Naturphilosophien ser i hela det omätliga omfånget af lifwets gestalter, icke desmindre är en princip som leder till den strängaste Theism, hoppas jag kunna wisa wid slutet af dessa förklaringar. Men den äkta Theismen kan endast framspira såsom blomman af en äkta Naturalism, hwilken, på samma sätt som Naturen sjelf innehåller roten till allt lif, förhåller sig till lifwets hädaka utbildningsgrader, till Dygd, till Konst och Religion, såsom roten af ewighetens träd till dess i kronan glimmande frukter.“ Se det öwverflögade Fragmentet, Sw. Lit. Sidn. 1816 N:o 4, s. 61.

theister. Men wederlägga den, ur Guds Ord eller ur Fönufter, det lär man swärstegen kunna werrfålla. — Att denna äfwt fördrigt icke här blifwit första gången uppad, derom wittna otaliga ställen i våra skrifter; för dem nemligen, som läst och med waken hjerna och combinerande förstånd. Till bewis wilja wi anföra ett af de kortaste, men tillika bestämdaste, ur Förordet till Poet. Kalendersn för 1816: „Naturen 15) är icke Guds personlighet; men Gud yrerar sig genom henne såsom Person, och frambringor i oupphörlig tidföjd ur den innersta helgedomen af hennes sötte wareser, i hwilkas föreställningskraft han instrålar ur bilden af fönufters och Försynens werrdsordning.“ — Det tillhör nu Er, Herr Inquisitor, att wisa, huru denna sats strider mot den Heliga Skrift, samt huru wida „de nya Lärorna“ utan skäl „lära att icke hafwa något gemensamt med Spinozas Gud.“ Men er dialektik är klen, och er heldsenhet i Guds uppenbarade Ord lär ej wara särdeles grundligare 16). Wi fortfara.

(Fortf. följer.)

15) Urwäsendet, såsom i werrksamhet författat Realgrund.

16) Nej! Ni är icke Prest, Ni är icke Skrifvelärd, så mycket Ni än i Er libell welat beraf ge Er wigt och anseende. Endast wid en hastig genomläsning af dess första numror kan man förledas till en sådan mistänka. Men då man wid en fortfattad läsning ser, att Ni ej engång känner innebålltet af den allmänna Swenska Catechesen (hwilket på sitt rum skall bewisad), blie man snart, till Swenska Presterkapets beder, öwertvånad att Ni är en sekman, och en af det ömkligaste slaget.

L i t e r a t u r = T i d n i n g.

N:o 52.

Lördagen den 28 December

1816.

Fråskått att bestämma egenskapen af de Religions-begrepp, som föreskomma hos wisa äldre Compilatorer. m. m.

(Fortsätn. från N:o 51.)

Allmänna Journalen: „Gud är endast tänkbar såsom en fullkomlig enhet af Ljus och Materia.“ Phosph. 1811, s. 56.

Hwilken om sakens rätta besäffenhet okunnig Läsare, skall ej af denna odrägliga citat draga den slutsats, att det anlagade filosofiska systemet icke tillerkänner Gud något annat prädicat, än att wara en „enhet af Ljus och materia,“ det wiss enligt Citatorns tankegång säga ett Identifikat af dessa twenne fysiska potenser, och ingenting widare?

Phosphoros, l. c. „Gud är endast tänkbar såsom den allmänna lifsprincipen 17)

17) Härwid gör Besäffnaren af våra begrepp den anmärkningen, att „werldens lifsprincip“ (således principen för werldslifwet) är det samma som „lif i allmänhet“ (eller werldslifwet i sig). Hur är det möjligt, att äga ett så ordligt hufvud? — Hwilken Logicus!!!

i det ideala 18) och reala 19) Universum, således 20) såsom en fullkomlig enhet 21) af Ljus och materia, af form och wäsende, af tid och rum, af möjlighet och verklighet; och ett inre harmoniskt band 22), som Spinoza 23)

18) Intelligenzen, Tankan, Reflexionen.

19) Den fysiska Objektiviteten.

20) Emedan äfwen Ljuset och Materien äga, i sitt mått, realitet genom Honom.

21) Nemligen quoad substantialitatem essentiae progenerantis. Kan Ni tänka er flera grundverkligheter, än En? Kan Ni wisa möjligheten, huru det skulle gifwas mer än En ursubstans? Filosofhen kan det ej, och der behöfs i sanning icke mer än att äga en portion allmänt sundt människoförstånd, för att inse orimligheten af twenne (eller kanske än flera?) Absoluta.

22) I texten står „grund,“ men detta ord är här alldeles oegentligt. Då den uppsats (Eharakteristiken öfwer Silversjolpes Woes) krefs, ur hwilken denna citat är tagen, war dock författaren ännu icke tillräckligt öfswad att uttrycka sig med dialektisk precision.

och flere kallat Guds Kärlek till sig Sjelf 24), förenar 25) hans tvänne naturer 26) i en enda oändlig Gudaförmåga 27)."

Vi hafwa genom Noterna till fullo förklarad texten af detta ställe. —

Vi nämnde om oärlighet i sättet att citera. Hvad säger läsaren om beskaffenheten af dessa fem citater, som följa efter hwarandra?

Allmänna Journalen. „Han (Gud) består af dem 28), nemligen af en qwinlig princip, Materien, och en manlig, Ljus, Förståndet.“ Phosph. 1811. s. 9. 29).

23) Wisserligen endast sinnbiligt, emedan Spinozas idee om Gud ej war utvecklad till ideen om en gudomlig, från werldsgrunden och werlden särskild, Personlighet.

24) Den inre ewiga correspondensen mellan Realgrunden och Personligheten. Vi hafwa med sitt wakt ordet Correspondens, som naturligtvis här icke betyder Beswering. Det förstås, att endast en Wallmark och hans skalbröder kunde råka på en sådan öfversättning.

25) Till aktuell identitet, manifestationen af en subjektiv, personlig Skapare.

26) Den andliga principen och den naturliga.

27) I en oändlig makt till utveckling af ordnande Werldshyrelse.

28) Gud består af Ljus och Materia? Hvilket hådiskt nonsens! Hwar ha wi någonsin uttrat en sådan satz?

29) De ställen, på hvilka här war Länkare lyskar, förekomma i de Anmärkingar öfwer den gamla Skandinaviska Mythologien, som beledsaga poemet Skaldarwal. Det begrips, att frågan om dessa förklarings mytologiska riktighet är of afgjord, der wigen ligger

Phosphoros, l. c. „Frigo, Månan; symbolen af Gudomens 30) qwinliga princip, Materien 31) — — föreställde i allmänhet

blott på de resultat, som det Wallmarkska Inquisitionens-Erikunalet vill af dem hämta till undersök för sin förkättringsmöda. Annars är t. ex. förweningen af Ehors Idée med de sammanblandade Odins och Balders, för de i dessa ämnen kunnige, ett uppenbart misstag.

30) Gudomens — icke Guds. Citatort förblandar oupphörligt praedicatum med subjectum, consequens med antecedens. Den populära betydelsen af ordet Gud om betecknar sammanfatningen af attributerna till Guds wärlse. Men Möjligheten af dessa attributer är Guds första attribut; möjligheten af Gudom är sjelf gudomlig. Den absoluta Grundsubstantien luter inom sitt förde det Gudomliga, emedan Gud ur detta djup hämtar utvecklingen af sina attributer. Så långt alltså, (Må så långt!) som Grundsubstantien står i ett direkt samband med Guds Personlighet, kan henne med stål tilläggas epithetet Gudom och Gudomlig. Att här med „Gudomen“ menas det Uenående, som Gud underordnar sig till, villkor för sin uppenbarelse, är just derigenom lätt insedt, att texten bifogar, till det med detta ord Betecknade, bestämningen af tvänne Principer (qwinlig och manlig). Men Guds Subjekt är endast En princip. Det är då klart, att dessa principers sälligt uttryckta werldshällande gäller endast den Dualitet mellan det Andliga och det Naturliga, hvilken genom Guds Sjelfuppenbarelse uppkommer.

31) Hvad här under Materia förstås, är tydligt genom tillägget: „det Moderliga i Universum.“ Materia kommer af Mater. Grundsubstantien, i sitt förhållande till den reflexiva Urwerkambet, som genom henne producerar, är ett oupphörligt intrus-suscipiens. Detta är Materiens ursprungliga betydelse, och kan

Fruktbarheten, eller det Moderliga i Unitersum." — Thor, Solen; symbolen af Gudomens manliga princip, Ljuset eller Förståndet." —

Allm. Journalen: „Att Guds tvänne naturer är Materien den objektiva delen 32). Phosph. 1811. s. 56, Noren.

Phosphoros, l. c., Materien är ett begrepp,

de man Grefvernes sublima metafysik, så skulle man ej derför förundra sig lifven i phenomenoner, der Materia betyder det kroppsliga ämne, den sig öfverallt framställande fysiska utsträckning, hvaraf Själens bildar speharen för sina handlingar, förhåller hon sig till Själens såsom ett födande, närande, finligt organiserande, moderligt väsende. Hon är den Naturliga Principens karakter, och då denna karakter, i Personlighetens tynd, representeras af Quinnan, så kan den naturliga principen med fullkomlig riktighet liknas vid den föda kvinnliga årtan efter moderlighet och den närande väsende för sina foster. Att den Andliga Principen, i motsats till denna, har karakteren af en manlig, behöfver ingen särskild bevisning. Föredrigt, då allt i den andliga världen framställer i sinnbilder den oändliga, — emedan den oändliga genom den andliga blifver uppenbar, — så är Ljuset väl icke det samma som Förståndet, Materien väl icke det samma som Fantasiën (Naturans levande tränad efter njutningen af Guds Herrlighet, är den ursprungliga Fantasiën); men Ljuset är Förståndets symbol, Materien (betraktad som uttryck af Naturens progenerationsdrift) Fantasiens; hvad Förståndet är i det Ewiga, är Ljuset i det Emliga; hvad Fantasiën är i det Ewiga, är den moderliga Materien i det Emliga.

32) Den objektiva delen — en alls för tåck sås, art, af Er egen uppfinning! Det gifvs inga delar i det Absoluta.

som i senare tiders Dogmatiska Systemer förlorat sin ursprungliga betydelse. Här menas med detta ord blott — det Objektiva i Guds Natur 33)."

Allm. Journalen: „Materien är Guds Basis eller Essentia." Phosph. 1811 s. 575.

Phosphoros, l. c., Naturen 34) — dynamiskt sedd 35) — uttrycker 36) Guds basis eller essentia, i hvilken han gradwis förverkligar sin existentia" (nemligen egenheten af det högsta Förnuft och den högsta Personlighet) 37). —

33) Urwäsende.

34) Då man wet, att Citatorn med ordet Materia förklarar den stela, ogenomträngliga, till finligt objekt blifna massan, som uppfyller det empiriska rummet — hvad kall man då kalla den variant i hans citation, som gör att man läser Materia i stället för Natur?

35) Betraktad såsom den levande evolutionsprocessen af en gudomlig natura naturans.

36) Man märke, huru Citatorn förvandlat verbet uttrycker (repraesentat) till verbet är (est.) Hvilka usla knep! Förgäfvos må han beropa sig på, att wi sjelfwa i föregående Nummer (sid. 309) förklarar det Naturliga (såsom Princip) för det Andligas „ofrånfiljeliga basis." Emellan Naturens princip och Naturen sjelf är en väsentlig skillnad.

37) Att Gud i Naturen gradwis förverkligar sin Existens, betyder ej att Guds Existens blif i samma mån verklig, som Naturen, Verldshjälens utveckling, uppkommer från ofullkomliga former till fullkomligare — utan twersom, att genom Guds åtgärd Naturorganismer uppkomma, hvilka i den mån äga verklighet, som de mattare eller klarare framvisa Gudoms

Allm. Journalen: „Materien“ säges
äfwen „wara en i skilda former bruten Gud.“
Phosph. 1811, s. 307.

Phosphoros, l. c. „Enligt den Platon-
ska och Indiska Theologien, war Werlden
en i skilda former bruten Gud 38); — in-
nehåller of det Högsta Förståndets förfinliga
de urbilder.“ —

Allm. Journalen: „Naturgestalterna ä-
ro, i mån af sin förträfflighet, modifika-

tionens återfven. I samma mån, som en or-
ganism är mer eller mindre fullkomlig, inne-
håller den, på sin grad (ståndpunkt), i ett
egget mått, den Verklighet, som är den
alltupplifwande consequensen af Skaparens
Existens.

38) Detta missbehandlade ställe, der Citatorn,
som nyh gjorde Naturen till Materia
(nemligen till sin ödda, förstockade), nu
till en sådan Klumpmassa förwandlar he-
la Werlden (sädes både det intelligenta och
det fysiska universum), är taget ur en Not,
med hwilken den ofsedne Elgström welat upp-
lysa temat för sin sedna diät: „Santastens
Förbid.“ Lesde denna ädla, snillrika, af sin
egen eld så tidigt förklarade warelse ännu, så
skulle han utan twifwel sjelf öfwer sin wisa-
gion på ett tillfredsställande sätt förklara sig.
Wi medgifwa, att talesättet „en i skilda for-
mer bruten Gud“ är hårdt och mindre tjenligt.
Men hwarfdre sibt wår Gynnare sin citation
just wid dessa ord, då de omedelbart i con-
texten följande upphäfwa hwarje anledning till
missförstånd? Då Elgström säger, att han, li-
som Plato och Indiens Wise, med werlden
menar „innehållet af det Högsta Förståndets
förfinliga de urbilder,“ låter han då icke tyd-
ligt inse, att det anförda uttrycket alls icke gäl-
ter Guds Person (nemligen det Högsta För-
ståndet), utan endast det absoluta Urwäsen-
det, Personlighetens ewiga Grund?

tioner af Gudomligheten.“ Phosph.
1813, s. 364.

Phosphoros, l. c. „Naturgestalterna ä-
ro, i mån af deras förträfflighet, gradugle-
la modifikationer af gudomligheten 39.) —
icke af Gud Sjelf, som, lifwande alla
innehålles of ingen, obegränsad af alla om-
fattar alla, och derigenom är öfwer dem alla
oändligt upphöjd.“ —

Deja Citater öfwerträffas, i ärlighet och
sambetsgrannhet, endast af denna, som
wål icke följer närmast i ordningen efter de
anförda, men wisserligen icke är mindre märk-
wärdig:

Allmänna Journalen. „Det verkligt
positiva i tingen är just det, som i dem
icke är realt, nemligen det, som icke tillhör
deras relativa warelsexistens såsom empiriska
phenomener.“ Phosph. 1813, s. 364.

Wi hafwa slagit opp den citerade sidan,
genomläst den med yttersta försällighet, men
nåddas på heber och ära förklara, att hwar-
ken på denna sida, eller på de föregående, el-
ler på de efterföljande, finnes någon så be-
stämmande sats, ja ej engång någon ordfogning,
som ens på långt håll har likhet med ett så-

39) Åter ett måfarddrag af citation! Här bry-
ter wår „redlige,“ wår samwetsömme In-
qwistor twersas, och gånner det följande af
textens period till en annan Nummer, der
han med dem och en dem påföljande liknelse (om
förhållandet mellan Ljuset och Lyngskraften)
will dewisa oss: att enligt wår lära Gud är
Ett med Naturen, emedan wi påstå att Na-
turens realitet är med Guds egen ofskiljaktigt
förenad; Ljuset Ett med Lyngskraften, eme-
dan wi påstå, att Lyngdens realitet förhålles
sig till Ljusets, som en lägre potens till en hö-
gre. Hwilka grannare! hwilka domare!

tant uttrande. Det värsta är, att den kan icke finnas, i hela vårt system; emedan, enligt vår lära, det „verkligt positiva i tinget är just det, som i dem är reakt, och deremot just det, som tillhör deras relativa verlexistens, är det icke reella. Bestämman af våra begrepp måste alltså hittas på det motsatta begreppet genom en dylik ingifvelse, för hvilken han längre fram beskriver Hr Hammarströms, då han säger att denne byggt sin konstruktion af Utripliciteten (af Inquistorn, som förwillats genom den symboliska beteckningen, förvandlad till Treeningheten) på „född af okända utlunder eller omedelbar uppfattning.“ Den omedelbara uppfattningen lär likväl ej vara Bestämmanns sak. Orden „relativ verlexistens såsom empiriska fenomen“ förekomma visserligen på sidan 364; men allt det öfriga är denne redlige Granskares egna tillsats.

Då hvarje förnuftig vet, att, vid citater ur metaphysiska skrifter, ofta uteglömandet eller förverklingen af ett enda interpunktionstecken kan förorsaka en betydlig förändring i meningens beskaffenhet, är minstone för mindre öfvade läsare: hvad skall man då tänka om sådana Citatorer, som tillåta sig, ej blott att omställa och stympa våra uttryck (hvilket redan är något som ingen hederlig Karl gör), utan till och med att sätta dit helt andra Ord, andra Termer än våra, ja tillägga splittersnya Satsar af egen uppfinning? Och då allmänheten får se, att detta är förhållandet icke blott vid några ställen, utan hela Bestämningsskrifvet igenom, ifrån begynnelsen intill ändan: hvilka äro då Bedragare — de citerade? eller De, som citerat? — Vi komma nu till den ryktbara ar-

gumentationen om Bläckplumpen, ett inlägg i hvilket vår Resfästare koncentrerat all sin Svärfundighet, och hvarmed han utan tvifvel tror sig vinna samma oddslighet, som Eleaten Zenon genom sina argumenter mot Achilles, eller — då invändningen egentligen skall vara en matematisk — som Pythagoras genom upptäckten af Hypotenusa. Huru kunde vi sluta artikeln om Guds existens och Naturen, om, i trots af alla våra protester, det ändå sist skulle lyckas vår man, att dränka oss i den atheistiska pantheismen af — en Bläckplump?

Allmänna Journalen. „Det ewiga Urväsendets enkla Urposition 40) är en oändlighet af Positioner, för den slutliga äfärdningen utbredda i en omätlighet af mångfald och former, men af hvilka hvar och en i sin essentiala substans (idee) är den gemensamma absoluta Positionen sjelf, i en egen Specialitet änyo poverad, liksom Cirkeln just derigenom är cirkel, att den är på samma gång centrum och peripheri; emedan medelpunkten är ingenting annat än den ideella cirkeln, peripherten ingenting annat än den realiserade medelpunkten, hvaraf följer, att, om jag i tanken delar peripherten i en ändlöshet af punkter, står jag dock på hvarje punkt i en radius af centern, eller (då en radius blott vill säga en dynamisk aktion i hvilken medelpunkten yttar sig) i Centern sjelf.“
Svensk Lit. Tidn. 1815, s. 677.

Svensk Literatur-Tidning, l. c. „Det ewiga Urväsender, hvilket såsom sådant

40) Här tillsätter Bestämman, i parentes, ordet Gud. Samma förverkling, som tillfredsne, mellan Gud och Guds Sjellbejakning! Gud är icke Urpositionen, utan tvertom det Urväsende.

nödvändig är sin egen produktion eller position, är just derigenom actu ewigt, att det 4r) ponerar sin ewighet på ett oändligt sätt, eller att dess enkla urposition i och med densamma är en oändlighet af positioner" m. m. (det följande af citationen är uttag för öfverensstämmande med texten.)

Det är nu, som vår Tänkare bifogar denna förklarande (eller rättare fördränkande) commentarius:

„Med andra ord, (som det tillåtes Författaren att med en ny liknelse förklara denna): Liksom en blåskplump utgör en Cirkel, hwars yttre kant jag kan föreställa mig såsom Peripheri omkring en verklig Medelpunkt, men som också sjelf, betraktad såsom plump eller såsom en förra Punkt, kan anses såsom Medelpunkt, neml. till en förra Cirkel. Liksom jag nu på hwarje Punkt i plumpens yttre kant, står på en radius af Centern, och på samma gång (likväl genom ett litet hocus focus) i Centern sjelf, så står jag i hwarje Naturföremål på en gång i detta och i Gud, de nya Litteratörernas nemligen. Man har i denna liknelse en fullkomlig åsigt" (risum teneatis, amici!) "af de nya Lärorens föreställning om Naturens immanens i Gud, och en bild, som tillika förtydligar oöfrentligheten af en sådan föreställning med begreppet om en individuell Gud. Ty Cirkeln sjelf med dess Medelpunkt, peripheri och radier, m. m. existerar ej, oberoende af Abstraktionen eller annorlunda än som form för Tanken." —

Hvilken slående grundlighet! och huru bindande är icke slutligen hellsiva bewisets nerv! Hvem kan nu mera neka, att Allmänna

a) Naturligtvis i följd af Urpersonens reflexiva verksamhet.

Journalen börjat fortskrida med sin tid? Nej, M. G. sådana mathematico-philosophiska demonstrationer gör man twiswelsutan icke hwar dag. Fortfar att med flera dylika pryda en Tidning, som utkorat Er till sin Doctor Argutiarum. Tillägs vidare är detta wackra profden högsta för och bekanta krafyttringen af Allmänna Journalens dialektik, och derföre syntes det oss förefina en särskild uppmärksamhet, om också här och där en obarmhertig läsare skulle finna, att Ni med denna herkuliska Plump egentligen plumpat ner Er eget profcol. Men Rom byggdes ej på dygnet, och Ni kan ännu bli oddblig; äminstone på det sättet, som alla blifwa det.

Emellertid är ännu, wid detta Er förfästa försök, ärfylligt att anmärka. 1:o. Kan Ni ej läsa i bok, hwilket likväl är en för filosofen oumbärlig egenkap. Ty i Litteratur-Tidningens text står, att Cirkeln är „Ewighetens sinnebild"; Ni har deremot läst „Guds sinnebild," emedan, utan en sådan läsart, hela rigningen af er argumentation wore oförklarlig. — 2:o. Den är i alla fall rigtad i wärdet. Ty med liknelsen af Cirkeln är ingenting vidare sagt och menadt, än att det Absolutas Idee är en och odelbar, ehuru den såsom gemensam liksgrund utgör den substantiella enheten i all mångfald. En till aktuell Identitet sig utvecklande absolut Allmöjlighet kan lika litet tänkas utan en oändlighet af utvecklingsformer, som denna Totalitet kan tänkas utan den alla gemensamt alstrande och föddjande Identiteten. Den ena är omedelbar gifwen med den andra, och twertom. Af en sådan i hwarje punkt af rummet, i hwarje ögonblick af tiden närwarande Grundverklighets Idee är Cirkelns Idee en symbol. Wi neska icke, att i den concreta cirkeln peripherien

ligger utom medelpunkten. Men det oaktade innebär begreppet Cirkel, eller Cirkeln såsom cirkel, bilden af en i och genom totaliteten af en viss absolut identitet. Försök att abstrahera peripherien från medelpunkten: så är, med densamma, medelpunkten icke längre medelpunkt; ergo cirkeln annihilerad. Försök att abstrahera medelpunkten från peripherien; så är, med densamma, peripherien icke längre periferi; ergo cirkeln annihilerad. Pondera således en Cirkel: så poneras M med detta begrepp hvarken ett centrum för sig, eller en periferi för sig; utan nödvändigt och oöwiforligt en absolut osärskelighet af dem begge, hwilken osärskelighet just är själwa Cirkeln. M tänker er med peripherien, såsom periferi, periferien till en cirkel; M tänker er med centern, såsom center, centern till en cirkel: alltså har M , i medelpunktens position, redan bestämt Cirkeln, och likaledes i omkretsens position, hela Cirkeln i position ponerad, såsom en position af något absolut identicum. Medelpunkten, är Cirkeln betraktad såsom se affirmans, (såsom bestämdande sig till Cirkel), eller såsom den redan idealiter gifna cirkeln, i hwilken således äfwen peripherien är implicit närvarande; Peripherien är cirkeln betraktad såsom se affirmatus, eller såsom realiter gifwen, såsom i hela sin möjlige omfattning verkstäld, i hwilken omfattning således medelpunkten är på hvarje motsatt radialpunkt explicit närvarande, nemligen i egenkap af identiteten aktualiserad, d. ä. identiteten äfödeligt worden genom totalitet. Medelpunkten föreställer Identiteten, Peripherien des Totalitet. Enheten är här, såsom sådan, omedelbart lika med Allheten; Medelpunkten här, såsom sådan, omedelbart lika med Peripherien (ty

frågan är ej om peripheriens storlek och rumförhållande till sitt centrum i en concret cirkel, utan om begreppet af en Cirkel i allmänhet.) Medelpunkten och Peripherien äro icke förknäpade på det sättet, som tvänne delar sågas vara Ett, när de tillsammans utgöra ett Helt; de äro icke Cirkeln's factorer, han icke deras produkt eller syntes; han är sin Jders absoluta Identitet, en, osammansatt, oförgänglig, odelbar. Och sådan är Jdeen af det genom Cirkeln symboliserade Absoluta eller E w i g a. — 3:o. Tycks M wäl ha en aning om, att en Punkt, i sine allmänna begrepp, ingenting annat är än en cirkel af oändligt liten diameter, en cirkel hvars omkrets inconcreto sammansfaller med centern; ty hela er Bläckplump hwilar på denna dunkla förmodan. Deremot har M alldeles misstagit er, då ni tror att den Punkt, till hwilken M i E r kommenterande liknelse reducerat wär Cirkel, behöfwer anses såsom medelpunkt till en större cirkel än sin egen, för att göra det påstående (wisserligen, i sådant fall, ett "hocus pocus" som just icke wöre det finaste) rimligt, att man på hvarje del af denna Punkts yttre kant står på samma gång i radien of en center och i centern sjelf. Wår mening är emertom, att centern, M må föreställa er cirkeln så liten som helst, alldeles icke behöfwer anses såsom centrum till någon annan cirkel, för att det identiska förhållandet skulle äga rum mellan centern och dess periferiska radialpunkter. Cirkeln's idee gäller lika för den minsta cirkel, som för den största. Men det är ej underligt, att dessa cirkelbetraktelser och E r bemödande att förwandla dem till bläckplumpar, något förbrullat er, så att er hjerna sjelf arbetar i cirkelbetraktningar. — 4:o. Det är högst kloktigt af E r warnadt, att man ej får tänka sig

„cirkeln med dess medelpunkt, peripheri och radier m. m. såsom existerande utom abstraktion, eller annorlunda än som form för Tanken.“ Men denna egenkap, att existera som form för Tanken — djupsinlige Philosoph! hvaruti har då den sin grund, om ej i någon af lagarna för Universum? — Uttrycker icke t. ex. hvarje planetsystem, i sin ides, ett reellt och ej blott i tanken befintligt centropерipheriskt förhållande? — Har Ni ej, i Solen, tydligt för edra ögon en centralprincip, en dynamisk medelpunkt, som är just derigenom till, att dess skapade radialiter förverkligas sig i omkretsande poler, Planeterna? Och står ni ej, på hvilken planet, eller på hvilken ställe af en planet ni må ställa er — visserligen icke i solens Kropp, men väl — i omedelbar gemenskap med den solariska principen? — Den som häremot wille invända, att stjernornas rörelseförhållande till sitt centrum egentligen har en elliptisk form, och således afviker från den fullkomliga cirkelbanan, skulle på ett förunderligt sätt missförstå vår mening. Deras omloppsrörelse är twifvelutan elliptisk, emedan den har två ensne bränn- eller omloppspunkter, Universalitetens (Solens) och Particularitetens eller Själfhetens (Planetens egen). Men den lifwande, lysande, bestämmande Centern är den högre, är Centern *κατ' εἶρηνην*; och till denna har lifwet i hvarje till systemet hörande werldskropp samma omedelbare gifna och osärskiljeliga förhållande af substantiell identis-

ket, som går att man i en Cirkelfigur har på engång ponerade, i medelpunkten, en ideell peripheri, och i peripherien, en aktualiserad medelpunkt. —

Vi hafwa nu, som det synes oss, ställt den antastade liknelsen i en tillräcklig dager. Det war i den bekanta Recensionen öfwer Swenska Akademiens Handlingar, som denna liknelse förekom. En muuter Person, wäl icke särdeles kunnare i ämnet, men desto mera full af själföndörfamhet och mod, framträdde kort derpå (i No: 303 af Allmänna Journalen för 1815) med äfkilliga monenda för Recensenten. Wänd mycket annat, för hvilket Recensenten der förebräddes, beskylldes han äfwen för att ej själf hafwa uppsunnit denna liknelse. Detta är något, som Recensenten gerna kan medgifwa. Nyket har sagt, att Herr D. Munt af Rosenschöld skulle vara författaren till nämnda anmärkingar. I fall så är, kan denne store Talare nu winna ett löfande tillfälle att ådagalägga sina insigter i Philosophiens Historia, om han säger oss namnet på den Philosoph, som första gången i Cirkelns Idee fann Ewighetens sinnebild.

Vi wända oss nu till ett särskildt betraktande af Phenomenwerldens, den sirliga Naturens genesis. Ty utan att man stånker åt denna del af wårt system en mera fullständig uppmärksamhet, kunna wi ej undanröddja all twetydighet i afseende på våra förreställningar om Gud och Naturen.

(Forts. följer i No: 2 af nästa Årgång.)

S m å r r e S t r i f t e r.

Teufosten, Lustspel. Fri Översättin. fr. Fran-
skan. Sten, Nyberg 1816 47 sid. 8:0

Man kan om närwarande skrift sälla två mot-
satta omödmön: „boken är usel“ och „boken är ar-
tig nog;“ och man skall dock å omse sidor ha rätt.

Dåligt är detta lustspel, såsom en ändlös variation af ett och samma tema, hvilket går igenom alla olika komedier: någorlunda lyckadt i sitt slag är åter detta stycke, då man icke låst alla andra, med hvilka det närwarande har den wäntiga likheten i personal och huswudintrigen.

Register

öfwer

Swenskt Litteratur-Tidning för år 1816.

Theologiska Konstskapsarter.

Homiletik.

Predikan wid Magister Promotion år 1815 of Hedborn	Sid. 239.
OrdinationsTal af J. Nordahl Brun.	. 382.
Reinhardts Skrifseral.	. 465.
Predikollkast af Sturm.	. 474, 492.
Predikningar af C. P. Hagberg 2:a Samlingen.	. 647.
Predikningar af M. J. Sundius. 2:dra Del.	. 647.
Christelige Predikningar af L.	. 647, 684.

Kyrko Historia.

Berättelse om Ödicheborgs BibelSällskap.	. 250.
Berättelse om Westerås BibelSällskap.	. 250.
Swenska HofClericats Historia 1:a Del. 3:dje Afdelningen.	. 481.

KyrkoLagsarenhet.

Register öfwer Upsala DomCapitels Memorialer etc.	. 463.
---	--------

Philosophiska Konstskapsarter.

NaturPhilosophi.

Några delar af Naturkännigheten på ett alldeles nytt sätt betraktade. 3:dje Förelset.	. 520.
---	--------

Ethik.

Swad är Kärlek?	. 271.
Föreläsningar öfwer våra Pligter wid walet af en Waka etc.	. 747.

Pädagogik.

Uafledning till swor på Hufvudfrågan om Underwisingswerkens Förbättrande.	. 172.
Idéal till en sann och ägra Qwinmobildning.	. 389, 408.

Blandade filosofiska Ämnen.

Bref till Fröken S**. 1:a Häft.	. 442
---------------------------------	-------

Philologiska Konstfärdarter.

Lexicographi.

Svenskt och Latinskt Lexicon af Lindfors 1:o Del. . 321, 337.

Grammatik.

Hebraiskt Språklära af Sjöbring . 449.

Först till en Grammatik för Begynnare. . 659.

Praktiskt Lärobok i Tyska språket af C. Heinrich. . 730.

Polemik.

Appellation till Publiska Rätter. . 383.

Witterhet.

Epik.

Homäros' Illas. Övers. af Wallenberg. . 113, 144.

Odin. . 753.

Oberon af Wieland. Övers. af Sjernstolpe. . 762, 769.

Lyrik.

Wikingens Fantasi. . 95.

Ord till Musiken wid Hr Ahlgrens Begravnin. . 624.

Sång öfver Grefve C. J. Adlerscreuz. . 751.

Dramatik.

Fågel Dik. . 14.

Arrendatorn Festsamma. . 46.

Göiz af Verlichingen. . 256.

Drottning Oda. . 401.

Belägringen af Saragoza. . 559.

Trillingarne. . 559.

Beverlei. . 560.

Julius Cesar. . 673, 689.

Ridda: Kandidaten. . 698.

Grufosten. Lustspel i 1 Akt. . 832.

Romaner.

Flykten till Spersbergen. . 97.

Sändare Romaner af de la Motte Fouqué, 1:a Häft. Sid. 169. 2:a Häft. . 430.

Ödösförbundet 1:a Del. . 170.

Magellique och Franetton. . 431.

Ruinerna af Paulinzell. . 432.

Brudsmöket. . 591.

Spödförnekaren. . 591.

Herdinnan wid Hagalunds. . 703.

Idete och d'Albany.	. 720.
Den narrade Husvärden.	. 767.

Satirer, Fabler etc.

Nichtenbergs Skrifter. 1:a Band.	. 240.
Det moderna Åltenkapet.	. 415.
Stockholms Hemligheter.	. 623.
Kärleken. Herdedigt af Linn.	. 669.
Om en äkta Människobildning etc.	. 671.
Isnans och Apans Naturalhistoria.	. 671.
Toffel-Takrifken.	. 719.

Tal.

Tal af Wandorff.	. 255.
Tal hållit wid Swenska BibelSällskapets första sammankomst, af J. O. Wallin.	. 456.

Wittra Samlingar.

Poetisk Kalender för år 1816.	. 193, 232.
Poetisk Kalender för åren 1812 och 1813. Ny upplaga.	. 609.
Zduna. 6:te Häftet.	. 421.
Poetiska Försök af N. E. Kullberg.	. 513.
C. G. af Leopolds Samlade Skrifter, 1:a et 2:a Del.	. 445, 561, 567, 625, 641.
Rgl. Witterhets Historie och Antiquitets Akademiens Handlingar.	. 705, 721, 777.
10:de Del. —	.

Historiska Kunskapsarter.

Biographi.

Kefan genom Lifwet.	. 167.
Aurora Rönigsmarks KärleksHändelser.	. 169.
Benvenuto Cellinis Leswerne Fjerde Boken.	. 380.
Tal, hållne i KrigsWetenskapsAkademien.	. 433.
Ciceros Leswerne.	. 621.
Kort Teckning af Gr. Moritz' af Sachsen Leswerne.	. 702.

Geographi och Statistik.

Lindskogs Försök till Beskrifning öfwer Skara Stift.	. 17.
Beskrifning öfwer Ön St. Helena.	. 63.
Leopold von Buchs Resa genom Loppmarken.	. 145.
Journal öfwer Swenskt Statistisk af Schoerbing. 1:a och 2:a Häft.	. 209, 232.
Geographi för Begynnare af Djurberg.	. 262, 273.
Utmån öfwerligt af alla Länders Historia i Statistiskt Hänseende. —	. 523, 541.

Politiska Händerna.

Wittonde Århundredets Rönika. 17:de Del.	. 81.
Tasiti Annaler. 1:a Vol.	. 279, 295.

De tre sista Århundradernas Historia af Eichhorn.	. 502.
Historisk Tabell öfwer Swenska Konungar.	. 527.
Tyska Rikets Historia af H. von Kotzebue. 1:a Del.	. 529.
Umweltung af Korsågens följder.	. 593.
Verldshistoria af Vöhr. 1:a Del.	. 733.

Wetenskapshistoria.

Ärskärrelse om Swenska Läkaresällskapet.	. 511.
--	--------

Konsthistoria.

Strödda Anmärkingar rörande Bitterheten, Fria Konsterna och Antiquiteterna.	. 301.
Föreläsning öfwer de begge stora Tassor i St. Nicolai Kyrka.	. 335.
Anmärkingar wid Kgl. Akademien för de fria Konsterna Exposition	. 344. 385.
Underättelser om Hr Byströms sednaste Sculptur Arbeten,	. 573.

Archæolog.

Ordbok öfwer Nordiska Mythologien.	. 305.
Tilläggaing till en år 1802 utgifwen Latinsk Afhandling.	. 446.

Bibliographi.

Museum Typographicum Gothianum.	. 166.
Bibliotheca Historica SveoGothica af C. G. Wernerski. 12:te och 13:de. Del.	. 478.

Physiska Konstskapsarter.

Landbruk.

Landmannas Almanacka.	. 295. 314. 327.
-----------------------	------------------

Botanik.

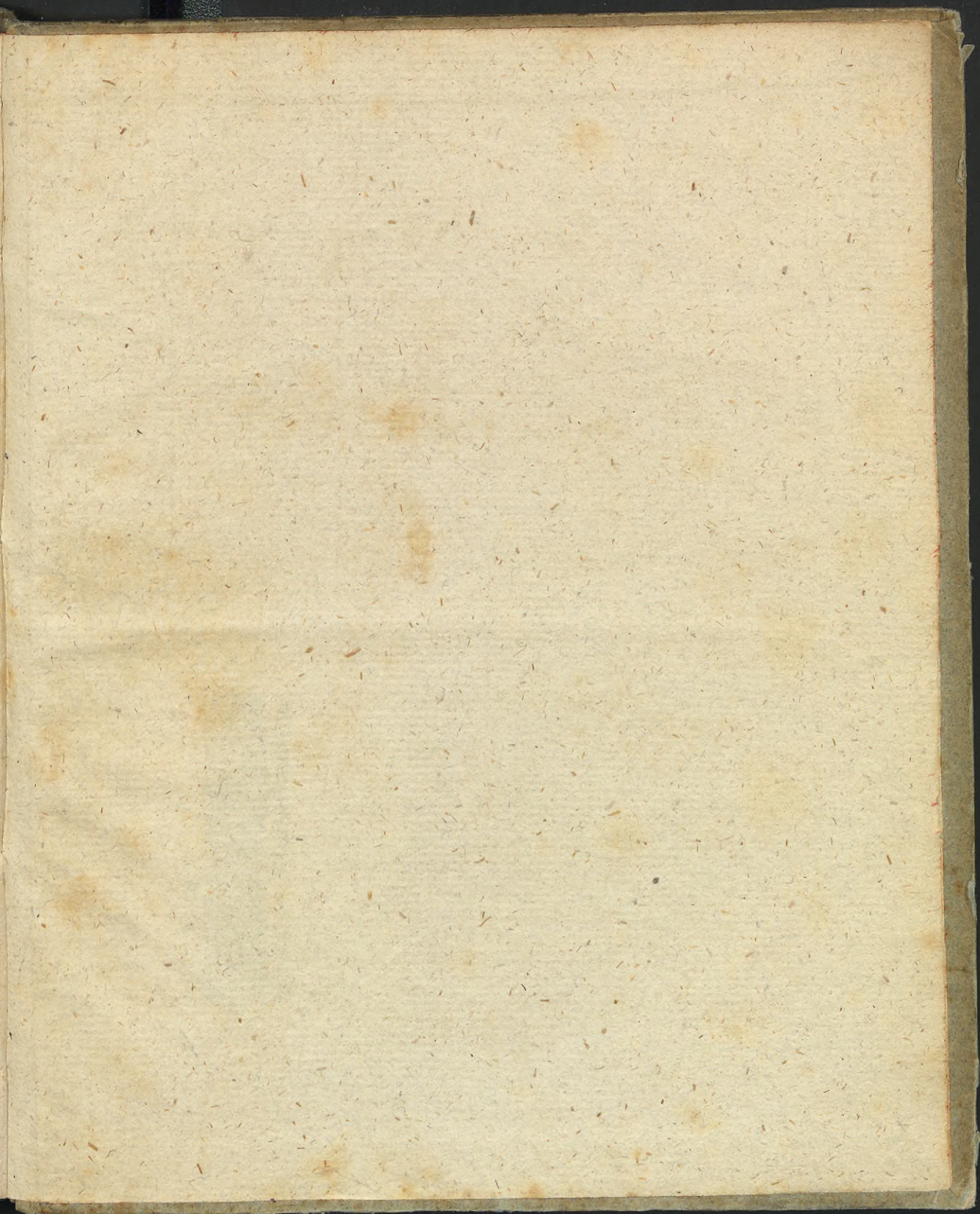
C. P. Thunbergs Flora Capensis.	. 497.
---------------------------------	--------

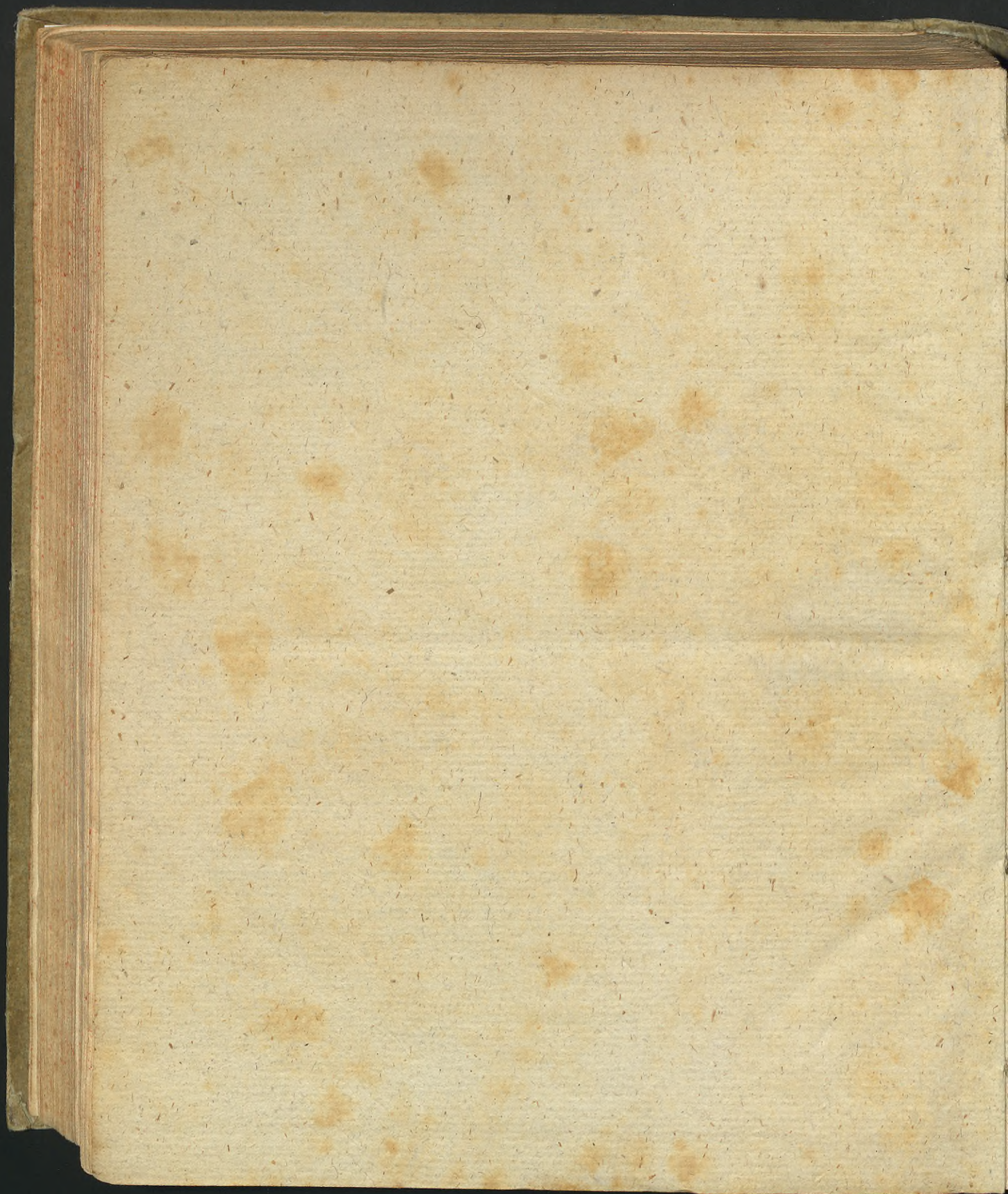
Physiologi.

Konsten, att under Samlaget bestämma det blifwande Barnets Kön af Millot.	. 25.
---	-------

Afhandlingar.

Svar på något som kallat Insändt i Allmänna Journalen.	. 33. 49. 65. 151.
Underättelser om den nyare Tyska Bitterheten.	. 62. 81. 109. 191.
Anmärkingar wid Brieffe eines Schwedischen Offiziers.	. 167.
Om Principen för Swensk Metrisk Vers.	. 353. 380.
Försök att bestämma egenheten af de Religions begrepp, som föreskomma hos wisa äldre Compilerare.	. 776. 785. 801. 817.

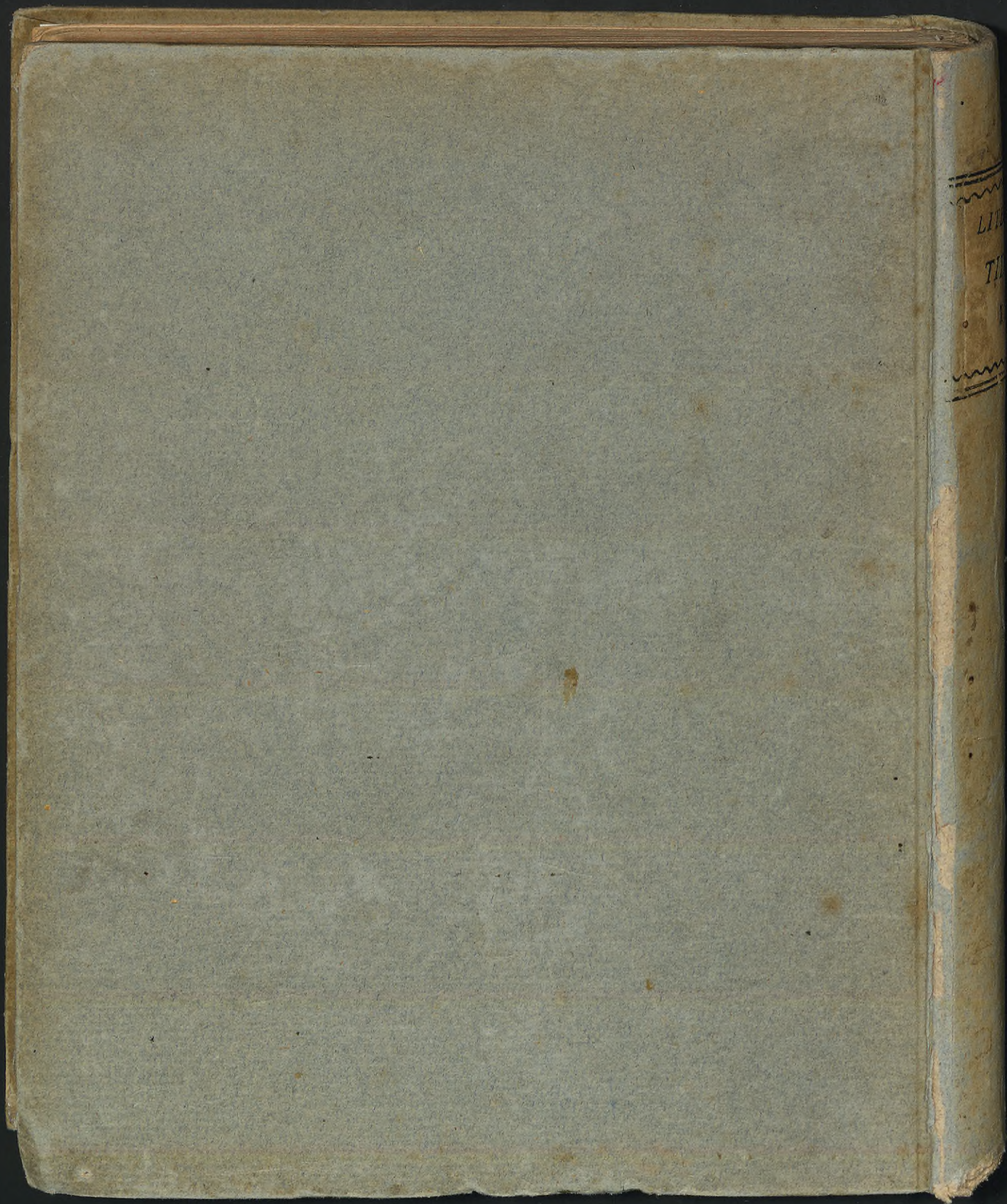

6000125719

Göteborgs universitetsbibliotek

LH
TH